V-16
UNNN

12h. 25 2h.
8-142-1h.
R-C.

C1-3-24/25
(1-2)
P16
P17
Pg 2173

Homiliæ in Euã

CELIA FERIARUM QVADRAGESIMAE IVXTA LI-teram, per F. Ioannem Royardum ordinis F. Minorum iam primùm æditæ.

Adiecta est
Apologia contra Zelotem.

ITEM,
Soliloquium, seu formula Deum precandi.

MARCI PRIMO,
Pœnitemini, & credite Euangelio.

PARISIIS,
Apud Audoënum paruum, in via Iacobæa, ad insigne Lilij aurej.
1548.

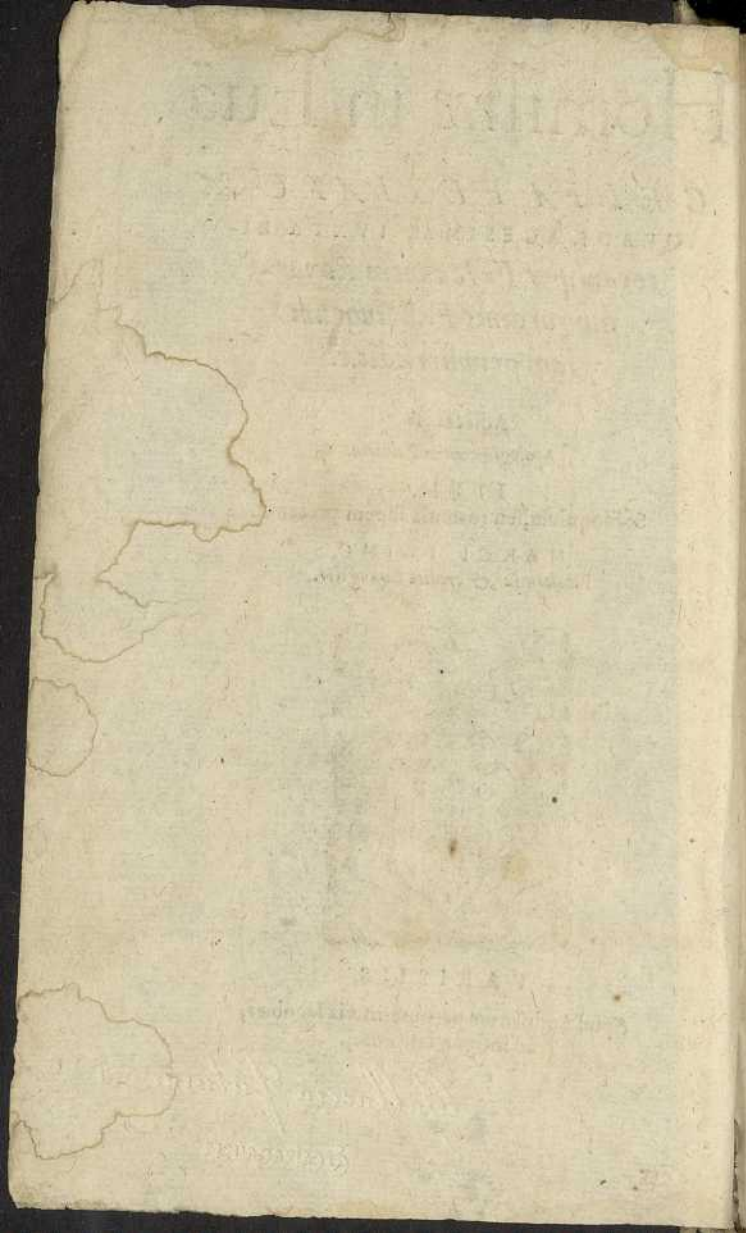

EORVM QVAE SPARSIM in opere sequenti tractantur, Index Alphabeto digestus, sequitur.

A.

Abrahæ filios quid efficit, 56.a
Actiuæ vitæ typus & cõtemplatiuæ, 229.a
Admirantur vt inuidi de doctrina Christi, 156.a
Admonitione opus non est his puniendis, 34.b
Adoptiõis filij quomodo discernũt, 57.b
Adorare patrem in spiritu, quid. 137.b
Adorare in spiritu & veritate, 138.a
Adoratores quales quærit pater, ibidem.
Agnus cœnandus quid Christo suggerat, 234.a
Alabastrum quid, 213.a
Altarium ignominia, 34.a
Ambitiosorum studium, 87.b
Amen vt non mutatum, 52.b
Amicorum dilectio & inimicorum, 15.b
Amissorum per culpam recuperatio, 107.b
Angelus in piscinam descendens mysticè, quid, 61.a
Angeli quur ad iudicium cum Christo venturi, 25 b
Angelorum in iudicio ministerium, 26.b
Angelorum vt captanda præsidia, 91.a
Anima quo modo videtur, 97.b
Animam nostram tollis, exponitur, 205.b
Animæ peccatricis typus, 128.b
Animæ quàm corporis nocentior febris, ibidem.
Animæ funesti portitores, 176.a
Animas Iudæorum quis tollit, 206.a
Anima vt in membris post mortem patitur, 93.a
Anulus & calceamenta, 108.a
Apostatæ excucullati audiant, 77.a
Aquarum differentia, 134.b

Arrogantia quorum impudens, 81.b
Arrius & Sabellius vt simul confutantur, 208.a
Ascensores matutini, qui, 154.a
Ascensores matutini audiant, 203.a
Ascendere ad festum quur Christus moratur, ibid.
Astuta Iudæorum malitia, 218.b
Astutia quæstui in templo studentium, 33.b
Auidi mortis Christi Iudæi, 208.b
Authoritatis suæ acerrimi vindices, 121.a

B.

Baptismus vt variè præfiguratus, 60.a
Baptismi typus insignis, 61.a
Baptismi necessitas, 165.a
Benedictio domini dupliciter, 165.b
Beneficium vt cæcus agnoscit, 182.b
Bethania vicina Ierosolymis, 182.b
Blasphemantium Christum confutatio, 209.b
Bona terrena in duobus, 17.a
Boni cur tentantur, 21.a
Boni vt malis permixti, 26.b
Bonorum & malorum hominum differentia, 101.a
Bonum commune priuato præferendum, 116.a
Boues & oues in templo venales, 151.b

C.

Cadere in faciem vt piorum est, 71.a
Chaos magnum firmatum, 93.b
Caiphas vt cæteros arguit, 219.b
Caiphas vt mendacium loquitur, 220.a
Calumniantium Christum confutatio fortis, 189.b.190.b
Cathedra quid, 77.b
Cathedram qui conscendunt, 78.a
Cathedram pestilentiæ qui occupent, ibidem.
Cathedrantium abusus duplex, 79.a
Cæci duces cæcorum, 125.a
Cæci duces huius temporis vt incorrigibiles, ibidem.b.
Cæcus vt ad blasphemiam solicitatur, 168.b
Centurio vt per tria placuit, 10.a
Centurionis erga seruum clementia, 7.b
Centurionis illatio fidelis, 10.a

Centurionis rectior quàm Iudæorum sensus, 9.b
Centurionis fides magna, 10.b
Clerici vt incorrigibiles, 77.b
Cleri vitium, 80.b
Christus quur orat, 20.a
Christus quur cum potestate veniet iudicaturus, 25.a
Christus ad tria inuitat, 28.a
Christus vt esurit & sitit, 31.a
Christus quur post signa peracta ciuitatem egreditur, 36.b
Christus vt nobis præcipitur audiendus, 70.a
Christus vt se iudicem testatur, 75.a
Christus qualis minister, 83.a
Christus vt post lectionem sedit, 109.b
Christus habitu Iudæus, 133.a
Christus vt se pandit mulieri, 138.b
Christus cur se quibusdam non credebat, 154.b
Christus vt se pauperi pandit, 171.b
Christus quædam rogatus, quædam præstat vltroneus. 172.a
Christus cur de se perhibet, 189.a
Christus non adoptione, sed natura dei filius, 209.b
Christus commendat, quod Iudas improbat, 231.b
Christi mira humilitas, 8.b.133.a
Christi in cor humanum ingressus, 8.b
Christi de corpore error confutatur, 22.b
Christi constantia, 38.a
Christi solius, quid, 77.a
Christi mira dignatio, 136.b
Christi ad infimos dignatio, 165.b
Christi in Ierosolymam solennis ingressus, 32.a
Christo solitum in monte orare, 20.a
Christo insidiæ & laquei, 55.b
Christo testimonium patris, 70.a
Christo quando tempus ad diem festum ascendendi. 203.b
Christum corporale pondus habuisse, 22.b
Christum vbi cognoscas, 64.a
Christum conciues quur nequeunt interimere, 133.b

Christianus Iudæo quid suadet, 166.b
Cogitationes vt coinquinant, 126.a
Cogitationes è corde, non aliunde, ibidem.b
Commendatio desiderabilis, 28.a
Commonitio terribilis, 54.a
Concilium Iudæorum contra Christum, 217.b
Concilium vanitatis vt antè prædictum, ibidem.b
Conuersionis indicia, 213.a
Conuiuia vt vix sine culpa, 89.b
Cordis contritio vnde, 105.a
Credendum iuxta scripturas, 198.b
Cultus exterior num deo placet, 138.a

D.

DE deorsum esse, quid, 73.b
De mundo esse, ibidem
Deus quando inuocandus, 21.b
Deus num tecum sit hinc agnosce, 76.b
Deus vt solus docet, 82.a
Deus quur ambigere dicitur, 97.a
Dei admiratio, quid, 10.b
Dei erga homines mira dignatio, 50.b
Dei visio quàm desiderabilis, 69.b
Deitatis Christi argumentum, 187.a
Deo quid debemus, 214.b
Deum se vt Christus asserit, 163.b
Dæmones Christi mysterium latuisse, 221.a
Despectis ob pietatem consolatio, 231.b
Dæmonia quur Christus non sinit loqui, 130.a
Debitores duo, qui, 214.b
Diabolus vt homicida, 58.b
Diabolus vt semper mendax, 59.a
Diabolus cuius regionis ciuis, 113.b
Diabolus vt tentando mentitur, 127.a
Diabolo vbi requies, 40.a
Diabolum Iudæi vt admiserunt, 227.a
Dies, cur præsentis seculi tempus dicitur, 164.a
Dij ad quos sermo dei factus est, qui, 210.b
Diligere inimicum possibile, 13.b
Diligendi inimicum modus, 14.a

Dilectio Iesu erga suos, 226.b.233.b
Dilectionis Iesu signa erga hos, 180.a
Dilectionis & dimissionis culparum causalitas, 216.a
Discipulorum error vt non inutilis, 85.b
Discipulorum imperfectio, 87.a
Discipulorum Christi mos, 120.a
Discipulorum admiratio ob Christi dignationem, 139.a
Discipulorum erga Christum affectus, 40.a
Discipulorum pauor, 180.b
Discipulorum attentionem vt Christus excitat, 238.a
Discipulos trepidantes vt Christus confirmat, 181.a
Dispensatio diuina notanda, 15.b
Diuitis damnati cur nomen suppressum, 89.a
Diuitis epulonis vitia, ibidem.
Diuitum crudelitas, 90.a
Diuites posse sanctos esse, ibidem.b
Doceri superbia dedignatur, 197.a
Docti desipiunt vbi vulgus sapit, 33.b
Doctrina bona etiam à malis, 79.a
Doctrina quæ manebit, 124.b
Doctrina quorum sua est, 156.b
Doctrinam vt exemplum doctoris adiuuat, 13.a
Domini erga seruos exemplum, 7.b
Domus Simonis myst. 127.b
Donum dei Christus, 113.b

E.

Ecclesia sic vincit, 14.a
Ecclesia quando fessa, 23.a
Ecclesia quid Iudæis prædicat, 65.a
Ecclesia mater, vt concipit, parit, & c. filios, 174.a
Ecclesiæ primatum appetentes, 88.a
Ecclesiæ nomine vt prælatus designatur, 116.b
Ecclesiæ vt sententia firma, 117.a
Ecclesiæ potestas vt in viuos tantùm, ibidem.b
Ecclesiæ potestas qualiter exercenda, ibidem
Ecclesiæ potestas ad impetrandum, 118.a
Ecclesiasticus principatus & secularis differunt, 88.a
Ecclesiæ potestatis est modus, 235.b
Ecclesiam contemnens qualis habeatur, 117.a

Ego sum qui sum, 74.a
Egestas filij prodigi, 103 a
Electi cur in iudicio oues dicuntur, 27.a
Eleemosyna pretiosa quæ, 18.a
Eleemosyna in abscondito, 19.a
Eleemosynis Christum vixisse, 230.a
Elementa vt ad mortem vrgent, 176.b
Ementes in templo qui, 34.a
Encænia quid, 205.a
Error Iudæorum vt prodest, 110.b
Error Iudæorum de regno Christi, 154.a
Error malè proximum iudicantis, 214.a
Euangelium quando scripsit Ioannes, 149.a
Euangelij supra legem excellentia, 189.b
Exauditionis causa Christus, 118.b
Exauditionis obstaculum, ibidem
Exemplum Christi prædicatori notandum, 140.a
Exemplum Christi infirmis, 203.b
Exemplis prophetarum vt se Christus defendit, 112.b
Excæcatis Iudæis vt gentes illuminandæ, 162.b

F

FAciem exterminare quid, 3.b
Faciem lauare quid, 4.b
Falsò Christiani quid dicant, 94.b
Fauores vani euitandi, 19.b
Febrientis fœminæ per Christum curatio, 128.a
Febris moraliter, 128.b
Fides quanta posit, 12.b
Fides vt à deo datur, 23 b
Fides recta quàm necessaria, 51.a
Fides nos apud deum non caro commendat, 55.a
Figuræ de Christo ad veritatem concordia, 32.a
Filius dei duobus modis, 15 a
Filius dei cur non prius missus, 97.a
Filius vnicus matris suæ myst. 173.b
Filius vt patrem clarificat, 224.a
Filij diaboli qui, 16.a
Filij dei qui, ibidem.b
Filij dei qui erant dispersi vt congregati, 221.a

Filium hominis cur se vocat Christus, 84.a
Fimbria Christi myst. 24.b
Fletus & stridor dentium, 12.a
Flumina aquæ viuæ, 199.a
Forma Christi iudicantis, 25.a
Fons Iacob, 132.b
Fortitudo Christi vnde, 208.a
Fratres Christi minimi qui, 29.b
Fratres quatuor modis, 49.a
Fratres Christi qui, 148.b
Fratres Christo vana suadentes qui, 201.a
Fratres hi vnde Christum insimulant, ibidem
Fratres isti non credentes, ibidem.b
Fraterna correctio cur & quo modo, 114.b
Fratrem quando publicè corripias, 115.a
Funus comitari, pium, 173.a
Funus cur non contemnendum, ibidem.b
Funesti corporis portitores qui, 176.b
Furor Iudæorum vt Christo loquente coërcetur, 196.a
Furtum peculatus & sacrilegium, 230.b

G.

GAlilææ nomen vt Iudæis propter Christum inuisum, 144.a
Gazophilacium templi, 194.b
Gentes relictis Iudæis vt Christus petit, 197.a
Gentium fides potior quàm Iudæorum, 11.a
Gentiles Iudæis vt Christus prætulit, 138.b
Gerazenorum fides, 24.a
Gloria quorum rapina, 234.a
Gloria Christi se humiliantis non imminuta, ibidem.
Gloriæ inanis cupidi, 80.a
Grata deo fidelium concordia, 118.a
Gratia vt in anima operatur, 135.a
Gratia spiritus sancti nomine aquæ, 133.b
Gratiæ efficacia, 199.a

H.

HAEres vt extra vineam occisus, 98.a
Hæreditas Christi quæ, 97.a
Hæretici vt filij Belial, 16.b

Hæretici vt cæsis votis perituri, 72.b
Hæretici non adorant in veritate, 138.a
Hæretici vt gloriam propriam quærunt, 157.b
Hæreticorum quorundam confutatio, 209.b
Hypocrisis quid sit, 18.a
Hypocritæ huius temporis, 122.b
Hypocritarum ridenda vanitas, 81.a
Hominum mandata vt diuinis præferuntur, 123.a
Hominum vt non omnis traditio mala, 124.b
Hora Christi quæ, 162.a
Hora mortis Christi vt non fatalis, 222.b
Humana in forma vt Christus iudicabit, 25.a
Humiliari & superbire, nota, 234.a
Humilia de se cur Christus loquitur, 158.a
Humilitas saluandorum in iudicio, 29.a

I.

IActantia in sordibus, 3.b
Ieiunasse apostolos, 2.a
Ieiunantium primus quis, 2.b
Ieiunium naturæ, 1.b
Ieiunium ecclesiæ, ibidem
Ieiunium improbantes confutantur, ibidem
Ieiunium commendatur, 2.a
Ieiunium quadragesimale, ibidem.b
Ieiunium non ostentandum, 4.a
Ieiunij vtilitas multiplex, 2.a
Iesus vt stans & sedens myst. 144.b
Iesus quos inuenit, 171.a
Ignis gehennæ alterius generis, 30.a
Iniuria facti vt Christus afficitur, 113.b
Inobedientia, non cibus coinquinat, 123.b
Intentio quo dirigenda, 71.a
Inuidia vnde excitatur, 63.b
Inuidia vbi locum habet, 112.a
Inuidia vt deo detestabilis, ibidem
Inuidia vt impossibilia molitur. 190.a
Ioanni vt Christus detulit, 148.b
Ionæ typus Christo adplicitus, 38.a
Iudas Christum vt non cognouit, 225.b

Iudas vt auarus & inuidus, 229.b
Iudas vt fuco pietatis furtum obtexit, 230.a
Iudas quàm deteſtabilis, ibidem.
Iudæ ſimiles in eccleſia, ibidem.b
Iudam vt odor vitæ occidit, 229.b
Iudaici populi comparatio, 40.a
Iudaici populi nouiſsima qualia, ibidem.b
Iudaicæ fraudis ſequaces, 122.a
Iudæi vt foris ſtant, 50.a
Iudæi ſerui peccati, 53.b
Iudæi cur Chriſto mortem meditabantur, 55.a
Iudæi ex fornicatione nati, 57.a
Iudæi odio cæci, 57.b.144.a
Iudæi vt filij diaboli, 58.a
Iudæi Chriſtum vt irreuerenter interrogant, 74.b
Iudæi Chriſtum quando & quo modo cognituri, 75.b
Iudæi vt diabolo peiores, 127.a
Iudæi gentium comparatione vituperantur, 139.b
Iudæi vt ad æmulationem adducti, 143.a
Iudæi vt cæci & peruerſi, 160.b
Iudæi vt ſibi contrarij, 161.a
Iudæi vt de Chriſto ſecundum carnem iudicant, 192.a
Iudæi vt à Chriſto abnegati, 206.b
Iudæi vt ſibi non conſtant, 218.b
Iudæorum perfidia inexcuſabilis, 7.b
Iudæorum vt damnatio iuſta, 39.a
Iudæorum expectatio vana, 51.b
Iudæorum dementia, 63.a
Iudæorum malignitas, ibidem.b
Iudæorum de Chriſto opinio vana, 85.a
Iudæorum nequitiæ inſultatur, 166.b.190.a
Iudæorum in proprium exitium conſpiratio, 168.b
Iudæorum extrema dementia, 217.b
Iudæorum crudelitas nimia, 232.a
Iudæorum vt impia vota fruſtrata, 72.a
Iudæos non eſſe filios dei, 57.a
Iudæos Chriſtum cognitum interfeciſſe, 97.a
Iudæos Chriſtum deum eſſe cognoſcere debuiſſe, 98.a
Iudæos contra ſe prophetaſſe, ibidem.b

Iudæis relictis quo Christus intrauit, 127.b
Iudicem se Christus vt non abnuit, 147.a

L.

Labiis deum honorantes, 122.b
Lachrymatus cur est Iesus, 186.a
Lachrymarum fructus, 215.b
Languidi sanati obedientia, 62.b
Lapis vt Iudæos oppresit, 100.b
Lapidem Christus cur tolli iubet, 186.b
Lazarus quo schemate prodiit, 188.a
Lazarum extinctũ cur Christus dixit dormientem, 181.b
Lazarum Christus cur voce magna excitat, 187.b
Lauare inuicem pedes myst. 238.b
Lauat nos quotidie Christus, 255.a
Lauit cur solos pedes Christus, ibidem
Laus Christo perfecta, vnde, 36.a
Laudem vnius huius Christus censuit prędicandam, 232.b
Leges suas futiles quidam cur statuant, 120.b
Legum multiplicatores, quales, ibidem
Læuum Iudæis omen, 127.a
Lex & prophetę quid docent, 94.a
Libertas vt non nisi per Christum, 54.b
Libertas humani arbitrij, 102.a
Libera cæci responsio, 169.a
Liberos se Iudæi mentiuntur, 52.a
Locus vanitatis, 81.a
Locus Christo apud Iudæos nullus, 142.b
Locus mortui myst. 177.a
Lotio pedum per Christum quid pręsignabat, 239.a
Lotio quę necessaria, ibidem.b
Lotio pedum myst. ibidem
Luctus orbatæ filio viduæ, 173.a
Luctus quis prohibetur, 175.a
Luctus mortui Christi exemplo probatus, 177.b
Lugentibus mortuos consolatio, 175.a
Lugendi mortui patrum exemplis, ibidem
Lupi, non pastores, qui. 238.b
Lutum ex sputo, quid. 164.b
Lux mundi cur exosa Iudæis, 190.b

M.

Magister vocari num liceat, 82.b
Magister & dominus Christus, 238.a
Magnis peccatis maior expiatio, 237.a
Malos vt malè perdidit, 99.a
Maria Magdalene vbi reuixit, 179.b
Mariæ quàm Marthę vt affectus amplior, 185.a
Marię de persona quęstio, 228.b
Martha vt fidem resurrectionis habet, 183.b
Marthę vt fides minor, ibidem.a
Marthę erga Christum reuerentia, ibidem.
Marthę in domo Christo cœnam factam, 228.a
Matris ecclesię typus, 174.a
Mea doctrina non est mea, quid, 156.b
Mercenarius seruus, & filius, quid, 105.a
Mercenarij boni, 106.a
Messis spiritu alis, 140.b
Messis mystica duplex. ibidem.
Minimos cur electos Christus vocat in iudicio, 29.a
Miracula Christi vt à cæteris differunt, 24.a
Miraculum doctrinę discipulorum Christi, 156.a
Ministros Christo capiendo mittendi occasio, 185.b
Misericordię opera cur memorantur in iudicio, 29.b
Mysterium Christi lignum tangentis, 175.b
Mittitur cæcus ad abluendum, 164.b
Morbi vt primùm ex peccato, 64.a
Morbi non omnes propter peccatum, ibidem.b
Moyses & Helias apparentes, 68.a
Moyses & Helias cur præ cęteris euocati, ibidem.
Moysen & Heliam vnde Apostoli nouerunt. ibidem.b
Mors, commutatio optanda, 90.b
Mors vt Christi imperio frenata, 156.a
Mors triplex, 172.b
Mors Christi vt definita, 221.b
Mortis Christi triduum discutitur, 38.b
Mortis Christi tempus in sua potestate, 200.a
Mortem Christi vt persuadent Iudæi, 219.a
Morte quibus oculi aperiuntur, 92.a
Moriendi in peccatis ratio, 73.b

Mortui resurrectio notanda, 177.b
Mortuis non credituri,qui, 94.b
Mulier vt Christum feruenter prędicat, 139.a
Mundus quos odit aut probat, 202.b
Mundus pro quo non orat Christus, 226.a
Munus quodcunque est ex me,quid, 121.b
Mutatio diuitem inter & pauperem triplex. 92.a

N.

NArdus pistica, 228.b
Naufragium salutis dupliciter, 1.a
Naturę vt duæ in Christo, 161.a.175.a
Naim ciuitas,vbi, 172.b
Nequissimorum contra Christum insania, 159.a
Nicodemus fidelis sed timidus, 143.b
Nimium iusti qui, 212.b
Nobilitas summa quæ, 50.b
Noë vt Christi typus, 235.a
Nomen patris vt Christus manifestauit, 225.b
Nosse corda,solius dei, 154.b
Nouissima hominum ab inuicem separatio, 26.a
Nouissimum pascha Iudęorum,quod, 198.a

O.

OBedientia Christi quàm libens, 140.b
Obedientia cæci nati, 194.b
Obedientia Petri, 236.a
Odio habebis inimicum tuum,vnde, 13.a
Officia & status in ecclesia ad quid, 83.a
Officium prędati quale sit, 88.a
Omen dirum Iudęis, 150.a
Onera grauia qui aliis imponunt, 80.a
Opera charitatis cur in iudicio memorantur, 28.b
Opera charitatis spiritualia, ibidem.
Opera Abrahę qualia, 56.a
Opera Christi prędipua, 164.a
Opera Christi qualia, 172.a
Opera maximè deo digna, 178.b
Operum iustitia adstruitur, 17.a
Operum bonorum merces defenditur, ibidem.
Opus dei vt Christus perficit, 140.a

Opus Christo datum & consummatum, 224.b
Orationis quanta vis, 68.b
Orantis Christi schema, 222.a
Orat Christus differenter, 20.b
Orat pro suis, quare, 227.a
Orandum num sit contra malos, 14.b
Orantes vt transfigurantur, 67.b
Origenis dogma vt destruitur, 31.b
Ostentationis damna, 18.b
Ouibus quid confert Christus, 207.a

P.

PArentes cæci cur quæstione pulsantur, 168.a
Parentum necessitati vt filius obligatur, 122.a
Parentum culpa an filiis obstet, 163.a
Parentela sua vt Christo exprobratur, 110.b
Passio Christi cur excessus dicitur, 68.b
Passionem suam cur crebrò prædicit, 84.a
Passio nomine calicis, 86.b
Paschę sacrificium vnde sanctum, 232.b
Paschę nomen vnde, ibidem
Pascha cuius rei typus, ibidem.
Pastoris boni. i. Christi typus, 207.b
Pater & duo filij myst. 101.b
Pater quorum deus, 58.a
Pater vt omnia Christo dedit in manus, 234.a
Patris vt imitanda perfectio, 16.a
Patrem vnum esse agnoscendum, 82.b
Patientiæ fulcimentum, 93.a
Pauperibus vt Christus parcit, 150.b
Peccare in cœlum, quid, 14.b
Peccatum ad mortem, quod, 14.b
Peccatum in nos, peccatum in deum, 114.b.119.a
Peccata quibus dimittuntur, 217.a
Peccatoris confessio commendatur, 105.b.135.b
Peccatores num deus exaudiat, 170.a
Peccatorum typus in Lazaro, 188.b
Peccatricis euangelicæ confessio qualis, 213.a
Pœnitentia quid sit, 1.b
Pœnitentia imponenda cum moderamine, 80.a

Pœnitentem dimissurus quid interroges, 62.a
Pœnitenti fratri vt ignoscendum, 116.a
Pœnitentis commendatio à Christo, 215.a
Pœnitentium opera vt pensat deus, ibidem.b
Pœnitentium typus & innocentium, 39.b
Petrus cur suadet in monte manendum, 69.a
Petrus vt scandalizatus, 125.b
Petrus cur veretur Christi ministerium, 235.a
Petri erga Christum charitas, 236.a
Petri exemplo pertinaciam quando deponas, ibidem. b
Pharisei vt Christo inuident, 32.b
Pharisæi vt incorrigibiles, 211.b
Pharisei arrogantis temeritas, 213.b
Pharisęo consimiles, ibidem.
Pharisęorum insidię frustrandæ, 145.a
Piscinæ & quinque porticuum mysterium, 60.b
Plantatio eradicanda, quid, 124.b
Plebei vt timent loqui, 204.b
Porticus Salomonis, 205.a
Potus ad quem Christus inuitat, 199.a
Porcos pascere, 104.a
Præceptum de honore parentum, 121.b
Pretiosum quid apud deum, 10.b
Prędicatio Christi quando cœpit, 148.b
Prędicandum non vno tantùm in loco, 131.b
Prędicantium merces dupla, 140.b
Prælati quid de se sentire debeant, 238.a
Prælati ministeria superba requirentes, 88.a
Primates ecclesię discantà Christo, ibidem.b
Primatum ecclesię superbia, ibidem
Principes non vulgares Christo contradicunt, fol.204.b
Probatica piscina, 60.a
Prophetia tria complectitur, 136.a
Prophetias nobis vt Christus aperuit, 109.b
Proximus quis sit, 13.a
Pseudoprędicatores audiant, 78.a
Pudor & pœnitentia post peccatum, 129.a

R.

Rabbi & magister vt differunt, 82.a
Ranis vt Iudæi adsimilati, 152.a
Rapinæ grauitas, 30.b
Recidiui modus & grauitas, 49.a
Recidiuum punitur grauius, 64.a
Redditio diuiti condigna, 93.a
Regnum cœlorum vt variè obtinetur, 11.b
Regnum dei vt ablatum à Iudæis, 100.a
Remedium triplex contra peccata, 17.b
Remigantium labor myst. 20.
Reprobi vt discedere iubentur in iudicio, 30.a
Requirunt Christum qui, 131.a
Res cœlo & terræ miranda, 234.b
Resipiscendi modus, 105.b
Responsio Christi prudentissima, 146.a
Resurgens Christus vt vestimenta resumit, 237.b
Resurrectio Christi vt signum diuinitatis, 152.b
Resurrectio & vita, Christus, 183.b
Resurrectionis mortuorum typus, 188.a
Resurrectionis spiritualis signa, 177.b
Resurrectionis à peccatis typus, 178.b
Resurrectionis carnis typus, 179.a
Resurrectionem suam Christus Iudæis cur obscurè prædixit, 39.a
Resurrectionem vt mox iudicium sequitur, ibidem.
Rex Christus in iudicando, 27.b
Ruina seu casus duplex, 100.a

S.

Sacerdotium cur honorandum, 78.b
Sacerdotij Iudaici finis. 220.b
Sacerdos quem soluat aut liget, 188.b
Sacerdotes & Pharisæi vnde orti, 218.a
Sacerdotum contra Christum inuidia, 35.b
Saluator mundi Christus, 142.b
Samaritanorum error in adorando, 137.a
Sapientia in Christo & fortitudo, 208.b.155.b
Satisfactionis modi tres, 3.a
Scandalum quid sit, 124.a

Scandalum Phariſæorum vt contemnendum, 125.a
Schema Chriſti miniſtrantis, 234.b
Scenopægiæ tempus & ratio, 200.b
Schiſma inter Iudæos, 159.b
Scribæ & Phariſæi vt diſſeminati, 119.b
Scripſit cur in terra Chriſtus, 146.a
Scripturarum certitudo, 95.a
Sedes primas petentium cauta ambitio, 85.a
Seſſuri in regno, qui. 87.a
Seditio, quid. 204.a
Sententia Chriſti irreprehenſibilis, 147.a
Sermo Chriſti in quo manendum, quis. 51.a
Seruitus peccati qualis, 53.a
Seruus vt non manet in domo, ibidem.b
Seruus peccati non ſemper filius diaboli, 58.a
Serui ad vineæ colonos miſsi, 96.b
Sepultura inferni, 91.b
Signum ſuperbè petunt, 37.a
Signum Ionæ cur Iudæis promittitur, 38.a
Signa quæ & cur Iudæi petunt, 37.a.152.a
Signum Iudæi vt obſcurare nituntur, 166.a
Signorum Chriſti maximum. 33.b.149.a
Siliquę, porcorum cibus, 104.a
Synagoga vt Chriſti mater, 50.a
Synagoga quid, 109.a
Synagoga & eccleſia ſic differunt, ibidem
Synagogæ febris, 128.a
Siniſtra tua quid, 18.b
Siniſtra quando conſcia dextræ, ibidem.
Sinus Abrahæ quid, 91.a
Sitim interiorem vt Chriſtus quærit, 198.a
Solem oriri bonis & malis, 15.a
Solis occubitus myſt. 129.b
Solutio Lazari per diſcipulos, quid. 188.a
Sophoclis reſponſum notabile, 53.a
Spectaculum vtile, 173.b
Spiritum veritatis qui accipiunt, 52.a
Spiritualia vt carnalibus præferenda, 50.a
Stare à dextris vel à ſiniſtris, myſt. 27.b

Stola prima quid, 107.b
Substantia filiis diuisa, quid. 101.b.102.a
Substantiæ dissipatio, 103.a
Superbia reproborum vt perpetua, 31.a
Superborum tumida indignatio, 171.a
Superstitiosas cartulas deferentes, 81.a
Supplicia ad futura viaticum, 64.a

T.

TAbulæ prima & secunda post naufragium, 1.b
Tabulæ Moysi confractæ quid, 146.a
Thabor mons qualis, 66.a
Thabor in monte Christum docuisse, 172.b
Talio iusta Iudæis mirantibus, 158.b
Temerarium circa quos vites iudicium, 163.b
Temeritatem exemplo Christi vitandam, 227.b
Templum cur Christus adit, 33.a
Templum vt bonum parit & malum, ibidem.
Templum cur subuertendum, 33.b
Templum quæ non admittit, 34.b
Templum accedens quid illic consequaris, 35.a
Templum vt bis ædificatum, 153.a
Templum deitatis vt corpus Christi, 153.b
Templi abusiones, 34.b
Templi quam partem Christus intrauit, 149.b
Templo quos Christus eiicit, 151.a
Tempus Christo typo præfinitum 227.b
Tempus Christo nascendi & moriendi, 200.b
Temporis vt habenda ratio, 202.a
Tempestate laborantes discipuli, 20.b
Tenacitas hinc punienda, 30.b
Tenebras in exteriores qui eiiciendi, 12.a
Tentatio piis, 21.a
Thesaurizare an liceat, 5.b
Thesaurizare moraliter, ibidem.
Thesaurizandi in cœlis ratio, 6.a
Testes Christo vndique, 70.a
Testes Christo multi, 199.a
Testibus in correctione fraterna quando opus est, 116.b
Testimonium Christo maximum, 110.a

Teſtimonium Chriſti de ſemetipſo, 191.a
Teſtimonium Chriſti de ſe verum eſſe, 163.a
Teſtimonium de Chriſto duplex Iudæi reiiciunt, 206.b
Tyrannica ambitio, 87.b
Thomas vt cæteris meticuloſior, 182.b
Thomas vnde commendandus, ibidem.
Totum hominem vt ſanat Chriſtus, 159.b
Transfigurationis Chriſti cauſſa, 65.b
Transfigurationis Chriſti tempus, ibidem.
Thronus Chriſti iudicantis, 26.a
Tuba iactantiæ quid, 18.b
Turbæ ſapiunt, non principes, 101.a

V.

VAnitas vt virtuti inſidiatur, 17.b
Vanitas vt longe à Chriſto, 202.b
Vaſa contumeliæ vnde, 155.a
Venale Iudæorum ſacerdotium, 219.b
Vendere columbas in templo, 54.a
Vendentes in eccleſia qui, 151.a
Venia indigni qui, 87.a
Veritas vt fortis, & imbecille mendacium, 169.b
Veritas vnde liberat, 52.a
Veri adoratores qui, 137.b
Vera docentis defenſio, 157.a
Veram doctrinam vt diſcernas, ibidem.
Verbum memorabile, 9.b
Verbum dei vt hamo comparatur, 55.a
Veſtimentum Chriſti myſt. 24.b
Via ad ſalutem vnica, 74.a
Vitia etiam poſt mortem inhærere, 94.a
Vitiorum ſeruitus difficilè exuitur, 53.a
Vicinorum Chriſti ingratitudo, 113.b
Vigiliæ noctis quatuor, 21.b
Villa diaboli quid, 104.a
Vinea & coloni moraliter, 101.a
Vineæ apparatus, 95.b.96.a
Virtus carnis Chriſti, 129.b.175.b
Virtus Chriſti miranda, 195.a
Virtus doctrinæ Ieſu, 212.b

Visio transfigurationis cur cælari præcipitur, 71.b
Visitatio dei dupliciter, 178.a
Vita triplex per Christum, 172.b
Vitulus vt occiditur myst. 108.b
Vngere caput quid, 4.b
Vnguentum Iudas cur vendi maluisset, 230.a
Voluntas non actus vt culpatur. 81.b
Voluntate diuersa Christum quæsituri, 196.b
Voluntatem dæmones vt inuident peccantibus, 104.b
Vulpes & volucres, vbi, 142.b

Explicit Index.

HOMILIARVM QVADRAgesimalium sequentium, cuiusque numero per folia, designatio.

Feria quarta Cinerum, homilia vna	Folio. 1
Feria quinta post Cinerum, homilia vna	6
Feria sexta post Cinerum, homilia vna	12
Sabbato post Cinerum, homilia vna	19
Feria secunda à Dominica Inuocauit, hom. vna	24
Feria tertia à Dominica Inuocauit, hom. vna	31
Feria quarta à Dominica Inuoca. hom. vna	37
Feria quinta à Dominica Inuoc. hom. vna	56
Feria sexta à Dominica Inuocauit, homil. vna	59
Sabbato à Dominica Inuocauit, homil. vna	65
Feria secunda à Dominica Reminiscere, hom. vna	71
Feria tertia à Dominica Reminiscere, hom. vna	77
Feria quarta à Dominica Reminiscere, hom. vna	83
Feria quinta à Dominica Reminiscere, hom. vna	88
Feria sexta à Dominica Reminiscere, hom. vna	95
Sabbato à Dominica Reminiscere, homil. vna	101
Feria secunda à Dominica Oculi, homil. vna	109
Feria tertia à Dominica Oculi, homilia vna	114
Feria quarta à Dominica Oculi, homil. vna	119
Feria quinta à Dominica Oculi, homil. vna	126
Feria sexta à Dominica Oculi, homilia vna	132
Sabbato à Dominica Oculi, hom. vna	143
Feria secunda à Dominica Lætare, homil. vna	148
Feria tertia à Dominica Lætare, homil. vna	155
Feria quarta à Dominica Lætare, homil. vna	162
Feria quinta à Dominica Lætare, homil. vna	172
Feria sexta à Dominica Lætare, homil. vna	178
Sabbato à Dominica Lætare, homilia vna	189
Feria secunda à Dominica Iudica, hom. vna	195
Feria tertia à Dominica Iudica, homil. vna	199
Feria quarta à Dominica Iudica, homil. vna	204
Feria quinta à Dominica Iudica, homil. vna	211

Feria

Feria sexta à Dominica Iudica, homilia vna 217
Sabbato à Dominica Iudica, homilia vna 222
Feria secúda à Dominica in ramis palmarum, hom. vna. 227
In die Cœnæ domini, homilia vna 232

¶ Summa, homiliæ trigintasex.

Apologia 239
Soliloquium 248

FINIS.

F. IOANNIS ROYARDI iunioris in has sui patrui Homilias, Epigramma.

Quot bone Christe tui quos declamatio verbi,
Proh pudor, insignit, dant sine mente sonum?
Nam quum vix videant quid distent æra lupinis,
Quî poterunt verbi tradere sensa dei?
Dant sine mente sonum, neque munia tanta verentur,
Angelicis etiam suspicienda choris.
Dia cui placet hæc igitur prouincia, secum
Diu num sit verset viribus æqua suis.
Sedulò diuinis dederit num pectora rebus,
Num caleat sano dogmate, quæso probet.
Omnibus atque modis vt curet id esse quod audit,
Viuat adhæc totos cum pietate dies.
At tandem si fortè timet sine cortice nare,
Ecce cupit scriptis ferre Roardus opem
Hinc euangelicam poterit quis cogere frugem,
Qua sibi, qua populo consuluisse queat.
Hinc poterit mentes placitis accendere Christi,
Vt promptè peragant ardua, dura ferant.
Enarrauit enim Christi flammatia verba,
Sanctus vt ingenuum pectus adurat amor.
Ergo putet casso non se fudasse labore,
Si tamen hæc aliquis captus amore legat.

HOMILIAE IN EVANGELIA

Feriarũ Quadrageſimæ iuxta literam, per F. Ioãnem Royardum ordinis F. Minorum nunc primùm æditæ.

IN DIE CINERVM.

VVM *ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Matth. 6.

Præſens ſancti Euãgelij lectio docet nos Primùm, in noſtro ieiunio vitare intentionem peruerſam. Secundò, docet ſeruare in ieiunio intentionẽ rectam. Tertiò, oſtendit in cœlo theſaurizandi rationẽ & cauſſam. Primum, à principio lectionis. Secundum, ibi: Tu autem quum ieiunas. Tertium, ibi: Nolite thezaurizare vobis.

¶ Circa primum, priuſquam ad expoſitionẽ literæ veniatur, aduertẽdum eſt quemadmodum nos in hac die ſancta mater eccleſia tam ſigno quàm verbo hortatur ad pœnitẽtiam. Verbo quidẽ, in officio huius diei, præſertim in epiſtola. Signo autem, dum cinerem ſacerdotali benedictione ſacratum capitibus noſtris imponens, commoneſacit vt noſtræ fragilis atque mortalis naturæ memores, abiecta procul omni ſuperbia, puluerẽ & cinerem breui nos futuros aſsiduè cogitantes, illud Sapientis nobiſipſis inculcemus. Quid ſuperbis terra & cinis? Niſi enim peccator ſuperbire deſierit, nequaquam poteſt pœnitentiam inchoare. *Eccli. 10.*

¶ Conſtringit autem vniuerſos qui peccauerunt cunctorũ cognitor & iudex Chriſtus, terribilitérq; pronũtiat dicẽs: Dico vobis quòd niſi pœnitentiá habueritis, omnes ſimul peribitis. Vnde etiá pœnitẽtia, ſecũda tabula poſt naufragium per ſimilitudinem eſt appellata. Porrò duplex eſt humani generis naufragium. Vnum generale, quo in primis parentibus fracta naui innocentiæ, amiſſa iam originali iuſtitia, omnes iudicio damnationis (ac ſi quadã ſubmerſione) perditi fuimus, dicẽte Apoſtolo: Per vnum hominẽ peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertranſit per Adam, in quo omnes peccauerũt. Alterum eſt, naufragium particulare, quo *Luc. 12.* *Naufragiũ duplex.* *Rom 9.*

videlicet homo quilibet per propriũ & actuale peccatum spiritualiter naufragatur. Itaq; deus sine vllis hoĩm meritis sua gratuita bonitate illo magno & generali naufragio

Prima tabula.

pereũtibus baptismi remedium quasi primã à naufragio tabulã misericorditer puidit, dicẽs: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Alioqui (vti alio loco ait) nisi quis

Mar. vlti. Ioan. 3.

renat⁹ fuerit ex aqua & spũ sctõ, nõ põt videre regnũ dei.

¶ Verùm, amissa hac naui innocẽtiæ baptismalis, naufragio particulari periclitamur vnusquisq; proprio & actuali peccato, cui non nisi per remedium pœnitentiæ subue-

Secũda tabula.

nitur, quæ propter hoc secũda tabula post naufragium est appellata. Proinde sicut naufragus saluus non potest euadere, nisi tabulã qua fluctuat firmiter perseuerantérque tenuerit, sic nec peccator absque pœnitentia saluari.

Pœnitẽtia quid.

¶ Est autem pœnitẽtia salutaris, peccata præterita sic deplangere, vt plangenda denuò non cõmittantur. Tria sunt autem quæ hanc perficiunt, videlicet, cordis cõtritio, oris confessio, & satisfactio in opere, quæ modo nõ est propositum per singula prosequi. Porrò satisfactionis tres partes seu modi adsignantur, videlicet, oratio, eleemosyna, ieiunium, de quibus per singula obseruandam Saluator in hoc capitulo tradit doctrinam. porrò doctrinã de ieiunio præsens sancti Euangelij lectio comprehendit.

Ieiunium naturæ.

¶ Est autẽ duplex ieiuniũ, scilicet vnũ naturæ, quo ille ieiunus dicitur, qui ab exordio diei naturalis, hoc est, à media nocte corporali caruit alimento. Huiusmodi ieiunium suapte natura indifferens est, hoc est, nec bonũ in genere moris, nec malũ, vnde nec pœnã apud deum meretur, nec præmiũ. Attamẽ bonum esse poterit, si ad bonum finẽ ordinetur: & malũ similiter, si ordinetur ad finem malũ: quale

Act. 23. Ieiunium eccleſiæ.

fuit illorũ ieiuniũ qui se deuouerant nihil gustaturos, donec occidissent Paulũ. Alterũ est ieiuniũ ecclesiæ, de quo iã dictũ est, q̃ sit tertius satisfactionis mod⁹, vt quod quisq; carne deliquit, ieiunio studeat expiare, quod iustum esse

Rom. 6.

ac debitũ Apostolus testatur, dicens: Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ, ita nunc exhibete mẽbra vestra seruire iustitiæ in sanctificationẽ. Porrò ne fortè quis ieiunij cõtemptor proclamet

Cõtra improbantes ieiunium.

hoc ad iniuriã humanæ carnis per homines excogitatum,

sciat

sciat is & Iudæos & Gētiles idololatras, quin & Saracenos ieiunium probare, nempe remedium aduersus peccatū, & præcedentium criminum expiationem, vt per hoc cœlesti numine placato, pmerita mala virentur. Pudeat ergo Christianos reprobare ieiunium quod ab Ethnicis, à Iudæis, & Saracenis adprobatur. An nō Ethnic⁹ rex Niniue fuit, qui populo suo ieiunium indixit? Quin etiā sacrilega Iesabel idolorū cultrix & interfectrix Prophetarū domini, & ipsa ieiunium prædicauit. Ergo nō modò Niniuitæ, sed & ipsa Iesabel & Saraceni & prophani Iudæi surgent in iudicio cū generatione hac & cōdemnabunt eā. Angelus cœlestis Thobiæ ieiuniū cōmendauit dicens: Bona est oratio cū ieiunio & eleemosyna, & Lucas Euāgelista viduam sanctam describens à ieiunio hanc & oratione commendat. *Ionæ.3.* *3.Reg.11.* *Tho.12.* *Luc.2.* *Ieiuniū cōmendatur.*

¶ Apostolus Paulus spiritum Christi habens castigat corpus suū & in seruitutē redigit, ne fortè aliis prædicās ipse reprobus efficiatur. Seruit in fame & siti, in frigore & nuditate, in ieiuniis multis, & vt idem faciamus hortatur dicens: In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros, in multa patientia, in laborib⁹, in vigiliis, in ieiuniis. Ieiuniū & ille probabat qui ait: Humiliabā in ieiunio animam meā Et rursus: Genua mea, inquit, infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleū. Ieiunauit & ipse dominus, non equidem propter se, sed propter nostrū remedium pariter & exemplum, sicut non propter se, sed propter nos est crucifixus. Qualis ergo iā Christianus est, qui illud spernit quod tradidit ipse Christus? *1.Cor.7.* *1.Cor.6.* *Matth.4.*

¶ Et ne fortè quis putet Christū suo ieiunio Christianos à ieiunio liberasse, discipulos suos prædixit ieiunaturos vbi ait: Venient dies quū auferetur ab eis spōsus, & tunc ieiunabunt. Apostolos hoc impleuisse testatur in Actib⁹ Apostolorum B. Lucas dicens: Ministrantibus illis domino & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus. Et alio loco: Quum constituissent illi (nimirum Apostoli) per singulas ecclesias presbyteros & orassent cum ieiuniis, commendauerunt eos domino in quem crediderunt. *Apostolos ieiunasse.* *Matth.9.* *Act.13.* *Act.14.*

¶ Liquet ergo ieiunium adprobatum esse à deo & salutiferum hominibus, quum ob multa, tum ꝑpter delictorum expiationem, tum propter carnis castigationem & sub *Vtile ieiunium.*

iectionem,tũ propter mẽtis illuminationem, tum propter gratiæ cœlestis implorationẽ,tum propter Christi ieiunii tis imitationẽ, tũ propter pertinacis & maligni spiritꝰ ei
Matth. 17. pulsionem,perhibente domino & dicente:Hoc genus non eiicitur nisi per orationem,& ieiunium. Porrò dæmonum liquet esse mãcipia eiq̃ addictos,qui illũ è cordibus su per ieiuniũ nolunt exturbare. Itaque sacra ieiunia nem
Ser.de ieiu.d.35.c. vnquã Christianorũ nisi à recta fide errãs reprobauit.Vt de Ambrosius:Vt sciamus,inquit,nõ esse nouellũ ieiuniũ
Sexto die. primã in paradiso deus legẽ cõstituit (videlicet prothoplastis)de ieiunio.Et post pauca:Indictum est ieiunium abs nentiæ,lex à domino deo,præuaricatio legis à diabolo.

Ieiunium quadragesimale. ¶Verũm quadragenarium ieiunium post Moysen & Helia Christus deus & homo nostræ informationis & imitationis gratia in semetipso cõsecrauit.Vnde sanctus Christi martyr Ignatius ad Philippẽ.scribens ait:Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere,imitationem enim continẽ cõuersationis dei. Hinc etiã beatus Hieronymus aduersus Montanũ:Nos,inquit,quadragesimã secundũ traditionem Apostolorum ieiunamus.Et B.Maximus Episc.Sacrarum, inquit,literarũ exempla protulimus,quibus approbamus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum,sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum,sed cœlesti maiestate præceptũ. Et paulopòst subiecit:Hæc autem non tam sacerdotum præcepta sunt quàm dei.Atque ideo qui ea spernit,non sacerdotem spernit,sed Christum qui in suo loquitur sacerdote.

Primus ieiunantiũ. ¶Sed inter hæc libet sacrum ieiunãdi ritũ ab altiori principio considerare. Itaque primus omniũ ieiunasse legitur Moyses.Nã ex quo primus homo continentiæ legẽ transgressus est, non obaudiens vt ab vno sese ligno cõtineret, nullus recogitasse legitur vt per ieiunium faciẽ domini vtcunque placaret,quẽ ille per cibum vetitũ inobediens offenderat. *Deut. 8.* Nã iã dictus Moyses iussus fuisse non legitur, vt ieiunaret,sed sponte ieiunauit,vt sermonẽ ex ore dei procedentẽ(in quo viuit homo) accipere & cõscribere dignꝰ *Exod.32.* esset. *Deute.9.* Rursus ieiunauit,vt dimissionẽ peccati populo impetraret,quemadmodũ ipse dicit:Et procidit antè dominum sicut prius quadraginta diebus & quadraginta noctibꝰ pa-

nem

nem non comedens,& aquam non bibens,propter omnia peccata vestra quæ gesistis contra dominum, & eũ ad iracundiã prouocastis. Peccatum autem vestrũ quod feceratis(id est,vitulum)arripiens igne cõbusi.Ex quibus patet ieiunium rem esse diuinæ authoritatis,nõ quòd illud deus Moysi præceperit,sed quia nõ sine virtute dei mortalis homo quadraginta diebus & quadraginta noctibus semel & iterũ ieiunare potuit:& ieiunãdo multũ deo appropinquauit,à quo primus homo mãducando nimis longè recessit.

His præmissis,ad literam sacræ lectionis est accedendũ, quæ sic orditur:

Quum ieiunatis,nolite fieri sicut hypocritæ tristes.

¶Vbi saluator docet nos in ieiunio vitare intẽtionẽ peruersam,ne videlicet ieiunantes humanã laudem inaniter ambiamus,prout hypocritæ facere consueuerunt. Et licet his domini verbis ieiunium apertè nõ præcipiatur,attamẽ satis manifestũ est illud quasi à deo iussum & volitũ præsupponi,alioqui ieiunãdi modum tradens dei sapiẽtia,sine fundamento videretur ædificare.Nã si præcedentia perpẽdas,ieiunium æquè præcipitur vti eleemosyna & oratio. Quæ tria(vti paulò antè dictũ est)pro peccatis satisfacien di modos esse perspicuũ est.Quoniã verò huiusmodi satisfactionem offerre deo iustũ est,idcirco Saluator de his tribus quo modo salubriter exhiberi debeant traditurus,nostram ea vocat iustitiam,non tamen sic nostram,quasi non suam,nẽpe sua gratia nobis collatã,dicens: Attẽdite ne iustitiam vestrã faciatis corã hominibus vt videamini ab eis, alioqui mercedẽ non habebitis apud patrem vestrũ qui in cœlis est. Et quod de tribus præfatis in genere fuerat eloquutus,mox per singula speciatim prosequitur,dicens: *Tres modi satisfactionis.*

¶Quum ergo facis eleemosynã,noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis,vt honorificentur ab hominibus.Amen dico vobis,receperunt mercedem suã,videlicet coram hominibus gloriam quã quærebant.Te autem faciẽte eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua,vt sit eleemosyna tua in abscõdito, & pater tuus qui videt in abscondito,reddet tibi. *Eleemosyna.*

¶De orationeverò continuò subdit,dicens:Et quum oratis,nõ eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in *Oratio.*

angulis platearum ſtantes orare, vt videantur ab homini-
bus. Amen dico vobis, receperunt mercedẽ ſuá. Tu autẽ cũ
oraueris, intra in cubiculum tuũ, & clauſo oſtio ora patrẽ
tuum in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito,
reddet tibi. Quia verò ieiunium non mediocriter adiuuat
orationem, vnde & quum ſancti pro aliqua neceſsitate fu-
runt oraturi, ieiunium cum oratione iunxerunt, cõuenien-
ter dominus poſt doctrinam de oratione, doctrinam de ie-
Ieiunium. iunio mox ſubinfert, dicẽs: Quum autem ieiunatis, nolite
fieri ſicut hypocritæ triſtes. Vbi (ſicut iam dictum eſt) vani-
Chryſoſt. tẽtionem vanúmque ieiunandi modum corrigit. Scieba-
enim dominus gloriam vanam ex omni bono procedere
& ideo ſpinam vanæ gloriæ quę naſcitur in terra bona iu-
bet pręſcindere, ne ſuffocet ieiunij fructum. Et licet fieri
non poſsit vt non ſentiatur qui ieiunat, melius tamen eſt
vt ieiunium te oſtendat, quàm tu ieiunium tuum.

¶ Nolite fieri, id eſt, ne velitis fieri triſtes & tetrici, & vul-
tu mœſti ad morem hypocritarum ſimulata mœſtitia ieiu-
nium ſuum oſtentantium, quod dicit ad differentiam mœ-
ſtitiæ aliundè prouenientis. Non ergo prohibet ſimpliciter
& abſolutè triſtes eſſe, ſed cum hac modificatione, ſicut hy-
pocritæ, vt appareant hominibus ieiunãtes. Et attende ho-
rum impoſturam. Sequitur:

*Exterminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunan-
tes. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.*

Extermi- ¶ Verbum, exterminat, longè aliud ſignificat quàm vulgò
nare faciẽ intelligitur. Exterminatur quippe exul qui extra terminos
mittitur. Pro hac ergo voce, demoliuntur, ſemper debemus
Chryſoſt. accipere. Demolitur autem hypocrita faciem ſuá vt triſtitiã
ſimulet, & animo fortè lætãte in vultu luctum geſtat. Si er-
go qui ieiunat & triſtem ſe facit, hypocrita eſt, quanto ma-
gis iniquior eſt qui nõ ieiunat, ſed argumentis quibuſdã in
facie ſua pingit venalem pallorem, quaſi ieiunij ſignum?

Iactantia ¶ Vt autẽ ait beatus Auguſtinus, in hoc capitulo maximè
in ſordib⁹. aduertendũ eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore at-
que pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe
iactantiam, & eo periculoſiorem, quo ſub nomine ſeruitu-
tis dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis atque
veſtitus vel cæterarum rerum nitore fulget, facilè cõuinci-

tur

tur rebus ipsis pomparũ seculi esse sectator, nec quenquam fallit dolosa imagine sanctitatis. Qui autem in professione Christianitatis inusitato squalore ac sordibus intẽtos in se hominũ oculos facit, quũ id voluntate faciat, non necessitate patiatur, ex cęteris eius operibus cognosci potest vtrũ hoc cõemptu superflui cultus, an ambitione aliqua faciat: quia & sub ouina pelle cauendos lupos dominus præcepit. Sed ex fructibus eorum cognoscetis eos. Manifestũ est ergo his præceptis omnem nostram intentionem in interiora gaudia dirigi, ne foris quærentes mercedem huic seculo conformemur, & amittamus promissionem tanto solidioris atque firmioris, quanto interioris beatitudinis, qua nos elegit deus conformes fieri imaginis filij sui.

¶ Quod autem hic dominus de ieiunio loquitur, etiam de cæteris bonis operibus, eleemosyna videlicet, oratione & similibus, accipiendum est. Si, inquit, iustitiam vestram feceritis coram hominibus vt videamini ab eis, mercedem non habebitis apud patrẽ vestrũ qui in cœlis est. Itaq; qui exterminãt facies suas vt appareant hominibus ieiunãtes, receperunt stulti mercedem suã. Et bene dicit receperunt, & nõ, recipiunt, quia talis laus adeò breuis est, vt quũ prę terierit quasi non fuisse putetur, iuxta quod scriptum est: Laus impiorũ breuis, gaudium hypocritę ad instar puncti. *Iob. 20.*

¶ Circa secundum principale dicitur:

Tu autem quum ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuã laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscõdito. Et pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

¶ Hic docet in ieiunio seruare intentionem rectã. Tu, inquit, quum ieiunas vnge caput tuum & faciem tuam laua. Hoc dicit iuxta ritũ prouincię Palæstinæ, vbi festis diebus vsitatũ erat vngere capita. Præcipit ergo vt quando ieiunamus, lætos nos & festiuos esse monstremus. Vt per exaggerationẽ ista dicta intelligantur, quemadmodũ & cętera quę circa erogationẽ eleemosynę & orationẽ antè locutus fuerat, tanquã si dicat. Sic longe te facere debes ab ostentatione ieiunij tui, vt si posset fieri (quod tamen non decet) etiã ea facias quę è diuerso epulationis & luxus videntur esse indicia. Ne videaris, inquit, hominibus ieiunãs. In eleemosyna quidem nõ simpliciter hoc posuit. Sed dixit eleemo- *Chrysost. Ieiunium non ostentandum.*

ſynam non eſſe faciendam coram hominibus, apponens, vt videamur ab eis: in ieiunio autem & oratione nil tale appo ſuit, quoniã eleemoſynam quidem impoſsibile eſt omnino latere. Orationem autem & ieiunium latere eſt poſsibile Non paruus autem fructus eſt humanam gloriam contemnere. Per hoc enim aliquis à graui hominũ ſeruitute liberatur, & proprius virtutis operator efficitur hanc amans nõ propter homines, ſed propter ſeipſam. Ideo ſequitur:

¶ Sed patri tuo qui eſt in abſcondito, hoc eſt patri tuo cœleſti qui eſt inuiſibilis, vel qui habitat in corde per fidem. Itaque patri ieiunas, ſi illius amore te maceras, & quod tibi ſubtrahis, id propter ipſum pauperi largiris.

¶ Et pater tuus qui videt in abſcõdito, reddet tibi. Sat ergo ſit tibi, vt qui eſt inſpector cõſcientiæ, ſit & remunerator. Hoc eodẽ prẽmio concluſit eleemoſynã & orationem, vt vel ex hoc intelligamus eleemoſynã, orationẽ & ieiuniũ eſſe opera deo grata & homini ea factitãti meritoria, ita q deus reddat pro ſingulis præmia. Eant nũc hæretici cæci qui cõtra Chriſtũ & euãgeliũ eius opera bona blaſphemãt.

¶ Cæterùm quod hic dictũ eſt, quum ieiunas vnge caput tuum & faciem tuam laua, conuenientius ad intellectũ myſticum refertur. Non enim omnia in nouo teſtamento ad literam accipiuntur. Ridiculum enim eſſet in ieiunio eſſe oleo delibutum, ſed ſpiritu amoris eius cuius paſsionibus debemus participare nos macerando, mens debet inungi.

Vnge caput. Itaque ſecundũ beatum Auguſt. vngere caput ad lætitiam pertinet, lauare faciem ad munditiam. Et ideo caput vngit qui lętatur interius mente atq; ratione. Hoc enim rectè accipimus caput, quod in anima prœeminet, & quo cętera hominis regi manifeſtum eſt. Et hoc facit qui non foris quærit lætitiam, vt de laudibus carnaliter gaudeat. Porrò ſecundum Chryſoſtomum, caput noſtrum quod ieiunantes vngere debemus, myſticè Chriſtus eſt. Spiritualiter, inquit, caput tuum Chriſtus eſt. Sitientem pota, eſurientem ciba, & ſic oleo miſericordiæ vnxiſti caput tuum, id eſt, Chriſtum, qui clamat in Euangelio: Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.

Chryſoſt.

Faciẽ laua ¶ Porrò facies noſtra quã ieiunantes lauare iubemur, conſcientia noſtra eſt. Sicut enim in conſpectu hominum, gratioſa

tiosa est facies pulchra, sic in oculis dei speciosa est cõscientia munda. Hanc faciẽ hypocritæ qui propter homines ieiunant exterminant, fallere volentes deum & homines. Nã semper vulnerata est conscientia eius qui peccat. Si ergo abstuleris nequitiam ab anima tua, lauisti conscientiam tuã & bene ieiunas. Hinc animæ peccatrici per Prophetã dicitur: Laua à malitia cor tuum, vt salua fias. Et iterum: Lauamini, mũdi estote, auferte malũ cogitationũ vestrarũ ab oculis meis, dicit dominus. Non enim aliter ad paternæ recõciliatiõis osculũ aspirare quis potest, nisi hac facie lauta. *Iere. 4.* *Esa. 1.*

¶ Rectè autem iubemur faciem lauare, caput autem non lauare sed vngere. Quandiu enim sumus in corpore, conscientia nostra sordidatur à peccatis. Caput autem nostrũ Christus peccatũ non fecit. De hoc capite per Apostolum dicitur: Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit ca put super omnẽ ecclesiã quæ est corpus eius. Et alio loco: Volo, inquit, vos scire quia omnis viri caput est Christus. Vngitur autem hoc caput intenta atque humili oratione. Hæc enim Christũ suauem & benignum reddit peccatoribus, quo modo quod ante durũ fuit, vnctione mollificatur. Quin & ipse à nobis hoc modo vult vngi. Petite, inquit, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Ad hoc notanda est parabola quam ipse de se loquẽs dixit: Simile est regnum cœlorum homini regi qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Et cùm cœpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus qui debebat ei decem millia talenta. Quum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus suus venundari, & cetera quę sequuntur. Porrò seruus ille tam grauis debiti reus, humili prece pedibus domini sui prouolutus cœpit eum vngere, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autẽ dominus serui illius dimisit eum, & debitum dimisit illi. Is qui hæc loquitur, rex noster & dominus noster est, nos verò serui mali, grauis & insolubilis debiti debitores. Si ergo cupimus debitũ nobis dimitti & nõ vænundari neque fieri mancipia gehennalis incẽdij, festinemus procidere ante deũ, plorare corã domino qui fecit nos, & humili prece caput nostrum vngere, vt hoc pacto possimus eum nobis habere placatum. *Ephes. 1.* *1. Cor. 11.* *Ioan. 16.* *Matt. 18.*

¶ Circa tertium principale dicitur:

Nolite

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi erugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur.

¶ Hic consequenter ostendit in cœlo thesaurizandi rationem & causſam. Vbi primò docet non esse sperãdum in rebus fluxis. Secundò, ratione ostendit thesaurizandũ esse apud deum in cœlestibus.

¶ Circa primum dicit: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Vbi Chrysost. Quid dicã de hoc mandato quo iubemur non thesaurizare in terra, quod fortè quidem faciunt pauci? Cæteri verò quasi audierint præceptum, thesaurizate super terram, relinquentes cœlum adhærent terræ & insaniũt erga pecuniam cõgregandam. Liquet tamen præceptum hoc perspicacius intuenti nõ eo prohiberi homini reponere sibi vel filiis vel reipublicę terrestres thesauros, & Christi præcepta non esse contra morem quo secundum Apostolũ patres filiis thesaurizant, sed prohiberi reponere in terra, vt terra contraria est cœlo, quo sensu intelliguntur in terra thesaurizare, qui adcumulant diuitias confidentes in illis in tãtum, vt non curent sibi prouidere in cœlo. Horũ enim deus, thesaurus in terra est. Qui verò reponunt diuitias vt organa opportuna ad opera virtutum sibi, filiis, reipublicę, nõ omittentes propter hoc, imò præferentes pro salute suarum animarũ in cœlo thesaurizare, præcepto huic nequaquam contraire censendi sunt.

Thesaurizare an liceat.

2. Cor. 12.

¶ Attamen aduertendum est, quòd hoc loco id quod est thesaurizare, non solummodo pecuniam est aggregare, imò & opera qualiacunque siue bona, siue mala facere, thesaurizare est. Nam sicut is qui bona agit, gloriam æternam thesaurizat (vnde & de timente deum scriptum est, iocunditatem & exultationem thesaurizandi super eum) sic & qui mala agit, vel quę bona sunt peruersa intentione peragit. verbi gratia: Hypocrita qui vt ab hominibus videatur, largitur eleemosynam, orat, vel ieiunat, rectè dicitur iram thesaurizare. Vnde & apostolus: Tu autem, inquit, secundum duritiam tuã & impœnitẽs cor, thesaurizas tibi iram in die iræ. Itaque vniuersi quorum in operibus bonis intentio dei gloriam quærit in cœlo non in terra thesaurizant, contrà verò quorum in operibus suis intentio in eo quę deo sunt contraria fertur, in terra thesaurizare dicendi sunt, vbi

Thesaurizare moraliter.

Eccli. 15.

Rom. 2.

erugo

erugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Tria ponit secundum tres diuersitates diuitiarum. Siquidé metalla erugine, vestes à tinea demoliuntur. Porrò lapides pretiosi qui neque eruginem neque tineam timent furibus sunt obnoxij, qui sicut & cæteras diuitias ita & hos rapere possunt. Porrò moraliter erugo significat superbiam quæ decorem virtutum obfuscat. Tinea quæ vestimenta latenter rodit, inuidia est, quæ boni studium lacerat & dissipat compactionem vnitatis. Fures autem, hæretici sunt & dæmones qui semper ad hoc intenti sunt, vt bonis nos spiritualibus spolient. *Rabanus.*

¶Hoc autem quod dictum est, non solùm de pecunia, sed & de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi enim deus venter est, Lasciui thesaurus, lubrica amatoris libido. Huic seruit vnu squisque à quo vincitur, & ibi habet cor, vbi & thesaurum. Vnde post præmissa mox sequitur: *Hieron.*

Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, vbi neque erugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt & furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

¶Hic ratione ostendit thesaurizandum esse apud deum in cœlo. Præstat sanè in cœlo thesaurizare, vbi est certa custodia, quàm super terram reponere, vbi incertus est conseruationis euentus. Quæ autem stultitia est illic relinquere vnde exiturus es, & illuc non præmittere quo iturus es? Illic ergo substantiam tuam colloca, vbi patriam habes, illic thesaurizare. Ac demum conscientiam cuiusque conueniens, vbi est enim, inquit, thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Quod dictum quale sit ille aliquantisper intelligit per similitudinem sui, qui sollicitudinem habens voti seu seu promissi vel cuiuscunque debiti necessitate commoni tus, corde suo illuc sæpe respicit vbi nouit se reposuisse aliquid per quod sese liberare possit. Et quis hunc iure posset repellere quin thesaurum suum recipiat quum voluerit vel tempus fuerit? *Chryſoſt. Ratio in cœlo thesaurizãdi.* *Rupert.*

¶Porrò in cœlo nulli vnquã iniuria fit, quin quum tẽpus fuerit, cor eius, id est, ipsemet admissus accedat illuc, vt fruatur thesauris suis quos illic thesaurizauit. Et interim dũ viuit semper cor eius illic est, vbi in manu domini commisit

misit ac præmisit qualiacunque bona opera per quæ redimi possit in die iudicij. Hūc sensum habuit qui cum ingēti
2. Tim. 1. fiducia ait: Scio cui credidi & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illū diem iustus iudex. Quid autem hoc suum fuerit depositum, patefecit vbi ait: In reli-
2. Tim. 4. quo reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.

¶ Illic sanè neque erugo neque tinea demolitur. Vt enim ait B. Hilarius: Laus cœlestis æterna est, nec furto surrepenti subtrahenda, nec tinea nec rubigine inuidiæ & vanitatis exedenda. Vbi, inquit, est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Audi nunc rationem ad hæc præcepta seruanda cogentem. Nam si in terra reponis thesaurum, non solùm thesaurū, sed & cor tuū reponis in terra. Et similiter si thesaurizas in cœlo, non modò thesaurum, sed etiam cor in cœlo posueris. Attende tibi nunc è duobus alterum tibi eligere, & tecum delibera vtrū malueris in terra cor ponere an in cœlo. Scito tamē quia valde degeneras si cor, hoc est, immortalem animum in terra figis. Vbi Aug.

¶ Si in terra erit cor, id est, si eo corde quisque operetur aliquid vt terrenum commodum adipiscatur, quomodo erit mundum quod in terra volutatur? Si autem in cœlo, mundum erit, quia munda sunt quęcunque cœlestia. Sordescit enim aliquid quum inferiori miscetur naturæ, quanuis illud inferioris naturę in suo genere non sit sordidū. Quia etiam de puro argento sordidatur aurum si misceatur. Ita & animus noster terrenorum cupiditate sordescit, quanuis ipsa terra in suo genere atque ordine munda sit. Cœlū autem hoc loco non corporeū acceperim, quia omne corpus pro terra accipiendum est. Totum enim mundum debet contemnere, qui sibi thesaurizat in cœlo. In illo ergo cœlo de quo dictum est per Psalmistam, Cœlum cœli domino, terrā autem dedit filiis hominum, id est, in firmamento spirituali. Nou enim in eo quod transiet collocare debemus thesaurum nostrum & cor nostrum, sed in eo quod
Luc. 21. semper manet. Cœlum autem & terra transibunt.

FERIA QVINTA POST CINERVM.

Matth. 8. *QVum introisset Iesus Capharnaum, accessit ad eum Centurio.*

In hac

¶ In hac sancti Euangelij lectione duo præcipuè describuntur. Primum est, pro salute serui, Centurionis intercessio. Secundum est, Centurionis fidei magnifica commendatio, ibi: Audiens autem Iesus.

¶ Circa primum tria notantur. Primum est, Centurionis ad Christum accessio. Secundum est, serui paralytici cruciatus & adflictio, ibi: Domine, puer meus iacet. Tertium est, ad Christi promissa pia Centurionis responsio, ibi: Et respondens.

¶ Circa primum dicitur: Quum introisset, nimirum Christus dominus, Capharnaum, nempe ciuitatem Galilææ, in qua sæpius virtutis suæ magnalia ostēdit, quemadmodum ei non parua cum inuidia à cōciuibus in Nazareth obiectum fuit dicentibus: Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua: Quū ergo introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, sic dictus, quia cētum militibus in exercitu Romano præerat. Hic accessit ad Iesum alienigena quidem genere, sed domesticus corde. Accessit autem non eo modo quo illi qui quondam ad Heliam in Carmelo ascendentes quinquagenarij mox ad ipsius imprecationem igne cœlesti cum suis quisque quinquaginta cōsumendi. Nam iste ob meritum fidei suæ consortio dignus reputatus est Abrahæ. *Luc. 4.* *4. Reg. 1.*

¶ Et quia huius specialis seruiens, domi languens iacebat, ipse cōsiderans quales saluator erga cæteros virtutes agebat sanando languidos, & iudicans quòd nō secundum vires humanas hæc agebantur miracula, accessit ad eum vt ad deum, non habito respectu ad apparens organū (id est, mortale corpus) quo cum hominibus conuersabatur. *Eusebius.*

¶ De hoc sic apud Lucam: Centurionis cuiusdam seruus malè habens erat moriturus qui illi erat pretiosus. Et quū audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum rogans eum vt veniret & sanaret seruum eius. At illi quum venissent ad Iesum rogabant eum sollicitè, dicentes ei: quia dignus est vt hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis.

¶ Ex quibus verbis licet videri posset Centurionem nō accessisse personaliter ad Iesum, attamen quū audisset ipsum cum senioribus illis ad ipsum venire, ad eum accessit,

& digressis à se Iudæis illis ipse per se fidei suæ syncerita-
tem ostendit, neque voluit dominum venire in domum
suam, quin potius ad ipsum abiit (vt iá dictũ est) quod hic
Matthæus refert vsitato Euangelistarum more, vt quod
vnus omisit suppleat alter.

¶ Circa secundum, quod est, serui paralytici cruciatus &
adflictio subditur in literis

*Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè tor-
quetur.*

¶ Apud Lucam de hoc Centurionis seruo dictũ est, quòd
erat moriturus. Et quidem ex eodem morbo erat morituru-
rus, si non domini sui fide deprecãtis & Christi miserentis
pietate fuisset reddit⁹ vitæ. Sic & Ezechias rex iuxta huma
næ naturæ modũ erat moriturus, quãdo veracis Prophe-
Esaiæ. 38. tæ verbis audiuit: Dispone domui tuæ quia morieris tu: &
nõ viues, sed occulto diuinæ prouidẽtiæ iudicio, quinde-
cim adhuc annorum vitam lachrymis erat precibúsque
nacturus.

¶ Porrò superna dispensatione factum est, vt seniores Iu-
Iudæorum perfidia in excusabilis. dæorum prius mitterentur ad Christũ, hisque cognoscen-
tibus qui languerat sanaretur, quo forent inexcusabiles si
credente viro gentili, non crederẽt. Itaque Centurio tan-
dẽ per semetipsum accedẽs: Domine, inquit, puer meus ia-
Origę. cet in domo paralyticus & malè torquetur Non in vna re
tãtũ miserabilis, quòd viribus destitutus iacet, sed & quod
paralyticus, & ad hæc etiam malè torquetur. Omnia enim
ista doloré congeminant, dum corã domino exponit, & ia-
centem, & paralyticum, & durè detentum. Multi tunc
temporis pro diuersis rogabant infirmitatibus, alius pro
filio, alius pro alio aliquo, sed nullus pro seruo nisi iste so-
lus. Et hoc ei in augmentum beatitudinis & ad coronam
gloriæ erat.

Cent. clementia. ¶ Cogitabat intra se, Mihi seruus est, & ego seruus sum
creatoris. Iste me habet super terram dominum, & ego do-
minum magnum habeo in cœlis. Si ergo ei non misereor,
quomodo mihi ille miserebitur? Si ergo huic nõ subuenio,
Exemplũ seruorum dominis. quomodo mihi ille subueniet? Sic decet omnes qui famu-
los habent cogitare, sic misereri, sic eis condolere, sic sup-
plicare, sic curam habere de eis sicut ille beatus Centurio
fecit,

fecit, qui nō minꝰ ſollicitꝰ dominū rogauit pro ſeruo quā ſi filius eius fuiſſet. Vnde & apoſtolus clementiā dominis præcipit erga ſeruos dicēs: Et vos domini eadē facite illis, id eſt, ſeruis, remittentes minas, ſciētes, quia & illorū & veſter dñs eſt in cœlis, & pſonarū acceptio nō eſt apud deū. Grauiter ergo peccāt immites domini, qui famulos quum ægrotare cœperint, domo pellunt miſeros, neſcientes quò ſe recipiant. Tales domini exemplū ſequuntur illius Amalechitæ hominis, quis ſeruum ęgrotare incipientē in via dereliquit, quem Dauid inuentum cibo refocillauit & potu. Qui quum comediſſet, reuerſus eſt ſpiritus eius, & refocillatus eſt. Non enim comederat panem, neque biberat aquam tribus diebꝰ & tribus noctibus. Dixitque ei Dauid: Cuius es, vel vnde, & quo pergis? Qui ait: Puer Aegyptius ego ſum, ſeruus viri Amalechitæ. Dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiuſtertius. Atqui longe aliter docet, qui ait: Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrem ſic eum tracta. Quod vtique beatus iſte Centurio fecit, qui nullam viſus eſt æſtimaſſe differentiam inter ſeruum & dominum. Quia & ſi dignitas diuerſa eſt in hoc ſeculo, vna tamen illis eſt natura. 1. Reg. 30. Eccli. 33.

¶ Sed quur ipſe languentem non adduxit ad ſaluatorem? Vtique quia morti iam vicinus, trāsferri nō potuit. Quod etiam magnæ fidei ipſius tribuitur, maiorémque hanc indicat quàm fuerit illorum qui per tectū immiſerunt ægrotum. Quia enim non dubitabat, vel ſolo domini verbo ſanari poſſe iacentem, idcirco minimè deportandum putauit. Vnde & Origenes ad ipſum Cent. ſermonem dirigens. Et huc, inquit, quare non attuliſti eum ſicut illi paralyticū illū in lecto portauerūt? Ideo, quia nō eſt opus oſtēdere omnia vidēti, non opus eſt in conſpectu eius adferre, cuius potētia non terminat nec includitur nec excluditur loco. Luc. 5.

¶ Attende quemadmodum nihil petens ſolam infirmitatem expoſuerit, ſciebat enim quia Chriſtus potens eſſet ad faciendum, ſapiens ad intelligendum, & miſericors ad exaudiendum, ideò infirmitatem tantùm expoſuit, remediū autē ſanitatis in poteſtate miſericordiæ eius dimiſit. Nec dixit iſte ſicut modicæ fidei regulus, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus. Ioan. 4.

¶ Porrò

¶ Porrò Christus cordium cognitor tacito Centurionis desiderio respondet. Vnde sequitur:

Et ait illi Iesus: Ego veniam & curabo eum.

¶ Ecce responsio benigna. Vltroneus enim id offert qui se ille credebat indignum. Apud Lucã habes, quia iam de minus illo pergebat. Vbi Beda: Magna domini sublimitas qui solo verbo curare valebat, sed nõ minor humilitas, qui seruum dignatus est visitare languentẽ. Nam quem sic petens & benignus saluare pergebat, & itineris medio rogatus dicto saluauit, ne videlicet ob impotẽtiã virium & ob humilitatis exemplum corporaliter ire putaretur. Alibi ad sanandum filium reguli venire noluit, ne diuitias honoraſſe videretur. Hic nec conditionem spreuisse seruilem ad Centurionis famulum se venturum promittit.

Christi mira humilitas.

Chrysost.

¶ Et aduerte dominum hic facere voluisse quod aliàs fecisse nõ legitur. In aliis enim omnibus voluntatẽ sequitur præstolantiũ, hic autem vltroneus nõ modò curare, sed & ad domum ire promittit. Et hoc quidem ne (vt dictum est) despectam videretur habere conditionem seruilẽ, qui pro nobis formam serui accepit, & quia hoc Cẽturionis huius humilitas, charitas, & prudentia merebantur.

¶ Circa tertium, quod est, ad hæc Christi promissa fidelis & humilis Centurionis responsio, subditur:

Et respondens Centurio, ait: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus.

¶ Vbi Augustinus: Dicendo se indignum, præstitit dignũ nõ intra cuius parietes, sed in cuius cor Christus intraret. Neque enim hoc cum tanta fide & humilitate diceret, nisi illum quẽ timebat intrare domum suã, corde gestaret. Nec enim esset magna fœlicitas si dominus intraret eius parietes, & non esset in pectore eius. Magister quippe humilitatis & verbo & exemplo discubuit in domo cuiusdã Phariſæi superbi nomine Simonis: & quũ in eius domo recũberet, nõ erat in corde eius vbi caput reclinaret filius hominis. Ita etiã quendã superbũ (quantũ intelligitur ex verbo ipsius domini) vltro secum ire cupientẽ, à tuo discipulatu reuocauit. Sequar te ait Domine, quocũq; ieris. Et dominus

Mysticus Christi ingressus. Luc. 7.

in eius

in eius corde inuisibilia videns. Vulpes, inquit, foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

¶ Igitur dominus in domo superbi Pharisæi erat, in pectore eius non erat. In huius verò Cent. domum non intrauit, sed pectus possedit. Zachæus verò dominum in domo suscepit & animo. Ideo autem Centurioni non petenti aduētum suum promisit Christus, vt huic verbo daret occasionem, vt tāta Centurionis fides humilitásque patescerent. Si enim puerum ilico sanasset, syncera eius feruénsque fides ignota nobis remansisset, sicut & fidem mulieris Chananitidis dominus non statim exaudiens probauit, quam si à principio exaudisset, nullum nobis de illius humilitate, patientia, perseuerantia, ac fide constantissima relictum esset imitationis exemplum. *Vt occasio daretur.*

¶ Domine, inquit, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Propter vitæ Gentilis conscientiam grauari se magis putauit dignatione domini quàm iuuari, nec posse habere hospitem Christum, cuius & si fide præditus, nondum tamen erat sacramentis imbutus. Sed quia quæ nostra infirmitas non præsumit diuina gratia dare nouit, & alius Centurio qui sicut & iste credentem ex gentibus populum præfigurat, magnæ fidei & iustitiæ meritò spiritus sancti donum priusquam baptizaretur accepit, & iste necdū cathechizatus, & fidem suā laudari à domino, & famulum sal uari promeruit. De quo conuenienter per allegoriam dicitur, quia Iesum non longè haberet à domo, tametsi hunc sub tectum suum inuitare non auderet, quia prope timentes eum salutare ipsius. Et qui naturali lege rectè vtitur, quo bona quæ nouit, operatur, eo illi qui verè bonus est adpropiat. At qui errori gentilitatis etiam crimina iunxerunt, his aptari potest quod cōfluentibus ad dominum turbis dicitur: Quidam enim ex his de longe venerunt. *Beda.* *Acto. 10.*

¶ Proinde apud Lucam memoratur beatus iste Centurio dixisse: Propter quod & meipsum nō sum dignum, arbitratus vt venirem ad te, & nos qui de gentibus credimus, non ipsi ad dominū venire possumus quem nunc in carne videre nequaquam valemus. Sed quicunque passiones nostræ seruitutis agnouimus ad residentem in dextera patris iam *Beda.*

Sancti nobis exorandi.

per fidem accedere debemus, iam seniores Iudeorum mittere, hoc est, summos ecclesiæ viros qui nos ad dominum præcesserunt suppliciter obsecrando patronos acquirere qui nobis testimoniū reddentes & diligamus ecclesiam, & quantum in nobis est hanc ædificare curemus, pro nostris apud dominum nostrorúmque peccatis intercedant.

¶ Domine, inquit, non sum dignus. Ac si dicat secundum Origenem: Alienigena sum, gentilis sum, gladio accinctus ad prælium exiens, sanguinem fundens, ideóque non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, tantùm veni verbo (verbum tuum opus consummatum est) ideóque dic verbo, ostende absens corpore, quod presens diuinitate consummare potens es. Ego accessu tuo & introitu tuo indignus sum: & iste infirmus verbi tui eget visitatione: Et ideo dic verbo & sanabitur puer meus.

Verbū memorabile.

¶ Sanè verbum notabile, frequenter piis omnibus corde & ore versandum, vt & qui sint ipsi, & quàm benignissimum habeant deum semper recordentur. Vnde idem Origenes:

¶ Intrat & nunc sub tectum tuum dominus, quando sanctum sumis cibum, quādo illud incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, quando manducas & bibis corpus & sanguinē domini, tunc inquam, dominus sub tectū tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare Centuri. hunc & dic: Domine, non sum dignus vt intres sub tectū meū. Si humiliter te fueris fassus indignū, huius humilitatis merito ipse te censebit dignum.

Cent. melius Iudæis sentit.

¶ Cæterùm attendendum est hic multo rectius sensisse Centurionem, qui considerans infinitam Christi dignitatē dixit se indignum ad quem ille ingrederetur, quàm quos ad Christū miserat Iudæos qui dicebant, dignus est vt hoc ei præstes, qui Christi maiestatem non agnoscebant, vt ille fidei & laudem & præmiū Christo iudice istis præripuerit, cuius fidei merito & puero suo sanitatem, & sibi vitam acquisiuit æternam, quum crediderit creaturas omnes in cœlo & in terra manibus & potestati Christi in vnico suo verbo siue ad vitam, siue ad mortem esse subiectas, quam fidem prudenti mox argumentatione confirmat, dicens:

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites,

milites, & dico huic vade, & vadit: & alio veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit.

¶ Vides sanè argumẽtationem prudentẽ qua probat Christum quæcunque vellet etiam posse. Quasi dicat: Quidni absens corpore solo verbi imperio sanare posses infirmũ, quum ego qui non nisi mortalis homo sum sub potestate Tribuni vel Imperatoris constitutus, habens & ipse subiectos mihi milites qui mihi parent iubenti, & subaudiendũ est, multomagis tu domine qui omnibus præes, & cui parẽt vniuersa, sine præsentia corporis, efficaciter dicere potes infirmitati vade, & recedet, & sanitati, veni, & veniet. Nam ego habeo sub potestate mea seruos & milites, & tu habes sub potestate tua angelos sicut milites, & omnes sanctos, seruos. Ego mãdo vnicuiq; & facit secundũ præceptũ meũ, & tu mãdas, quod & statim impletur. Omnis enim tibi seruit creatura, & ideo dic verbo & perficiẽt velociter. *Argumentatio fidelis.*

¶ Vult ostẽdere dominum quoque nõ tantũ per aduentũ corporis, sed & per angelorũ ministeria posse impiere qđ vellet. Repellẽdæ erant vel infirmitates corporũ, vel fortitudines cõtrariæ (quib⁹ homo ad debilitatẽ corporis sæpe à deo cõceditur) & verbo domini, & ministeriis angelorũ.

¶ Nota hic Hiero. Cent. huius Christo placuisse fidẽ, humilitatem & prudentiam. Fidẽ, eo quòd ex gentibus quum esset, credidit paralyticum à Christo posse sanari. Humilitatem, quòd se iudicauit indignum sub cuius tectum domin⁹ introiret Prudentiam quoque, quòd intra corporis tegmẽ latentem cognosceret diuinitatem. *Centurio per hæc placuit.*

¶ Circa secundum principale dicitur:

Audiens autem Iesus miratus est.

¶ Hic ponitur fidei Cẽturionis cõmendatio. Vbi quatuor sunt consideranda. Primum est, de fide Cent. Christi admiratio. Secundum est, fidei Centurionis ingens cõmendatio, ibi: Et sequentibus se. Tertium est, ad Centurionis fidem notanda consequutio, ibi: Dico autem vobis.

¶ Circa primum, quod est de fide Cent. Christi admiratio dicitur: Audiẽs autẽ Iesus mirat⁹ est. Vbi Orig. Quod vnigenitus deus miratur, quãtum est & quale? Inenarrabile est & inæstimabile. Percipe sensu quòd deo nihil est mirabile, nec aurũ, nec diuitiæ, nec regna, nec principat⁹. Ista omnia

sunt in conspectu eius tanquã vmbra, & sicut nihil, sicu flos decidés. Nihil ergo in conspectu dei mirabile est, nihi magnum, nihil pretiosum, nisi tantũmodo vna fides. Hanc miratur, hanc honorificat, hanc sibi æstimat acceptabilem.

Deo quid pretiosum.

¶ Ná miratus est (inquit Beda) quòd vidit Centurionem suã intelligere maiestatem. Sed quis in illo fecerat illam fidem vel intelligentiã, nisi ipse qui eam mirabatur? Quòd si & alius eam feciſſet, quid miraretur qui præscius erat? Notandum ergo quia quod miratur dominus, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc opus est sic moneri. Omnes enim tales motꝰ quum de deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt, sed docentis magistri. Itaque Centurionis fidé dominus miratus est, quia ipsa eius fides admirãda erat. Ad modum enim admirantis se habuit, vt nos doceret tantam fidem admirari.

Dei admiratio.

¶ Circa secundum, quod est fidei Centurionis magnifica commendatio, dicitur in litera:

Et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël.

¶ Et iste iam Israëlites erat secundum spiritum. Venerat dominus ad Israël carnalem, id est, ad Iudæos primũ ibi quærere oues perditas, de quo populo etiam corpus assumpserat, vbi se dicit non tantam fidem inuenisse. Possumus nos metiri fidem hominum sicut homines, ille qui interiora cernebat, ille quem nemo fallebat, perhibuit testimonium cordi hominis, audiens verba humilitatis.

¶ Sed nunquid fides istius maior fuit fide patriarcharum & Prophetarum? Sed non de omnibus retro Patriarchis & Prophetis, sed de præsentis æui loquitur hominibus, quibus ideo Centur. fides antefertur, quia illi legis Prophetarúmque monitis edocti, hic autem nemine docente sponte credidit. Crediderant alij signis & miraculis visis, iste verò nullo signo viso, sed audito tantùm. Nõ inueni, inquit, tantam fidem in Israël. Vbi Orige.

Cẽt. fides magna.

¶ Non in illo priore Israël qui vocatus est Iacob tantam abnegat se dominus fidem inuenisse. Ille enim non tantùm credidit dominum, sed & prophetauit de eo, & apertius eius iustitiam demonstrauit, & manifestè aduentum eius in carne proloquutus est. Nisi enim credidisset, quomodo de

do de eo prophetasset? Sic & hi qui de Israël processerunt (Israël enim & ipsi nominati sunt) Prophetæ & iusti, Dauid, Esaias, & Ieremias, hi omnes clarè & manifestè ei? aduentum prænunciauerũt. Omnes enim habuerunt fidem, habuerunt & prophetiam. Et iste beatus Centurio fidem habuit, sed prophetiam non habuit, idéoque dominus admirans, magnificat fidem eius super illum qui tunc fuit Israël, & nõ super eos qui olim Prophetæ & iusti inuenti sunt in Israël. Non inueni, inquit, tantã fidé in isto secundũ carnem populo Israël sicut in Gẽtibus, sicut in Barbaris. Multo plures enim ad fidé Christi venerunt ex Gentibus quàm ex Israëlitis, imò perexiguus est istorum numerus si hunc conferas ad multitudinẽ illorũ qui per vniuersum mundũ credidérũt in Christũ, quorũ iste Cẽturio typũ prætulisse videtur. *Fides gentium potior quàm Iudæorum.*

¶ Gentes (inquit Orige.) dei filium inuocant, omnipotentem, vnigenitum cõfitentur, dominum adserunt, & sicut dominum diligunt, & sicut omnia bene disperſantẽ adorant: & Israël, inquit, me non cognouit, & populus meus hic me non intellexit, idéoque Beelzebub & Samaritanum appellant, & æstimãt peccatorem. Iairus princeps in Israël pro filia sua me petens non ait, dic verbo, sed veni velociter ante quàm moriatur filia mea. Nicodemus doctor in Israël de fidei sacramento audiens ait: Quomodo possunt hæc fieri? Maria & Martha me nimirum diligẽtes dicunt: Domine si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus, tanquam dubitãtes, & vbique non velox sit adesse mea potentia, idéoque non inueni tantam fidem in Israël sicut in hoc alienigena. *Esa.1.* *Matth.6.* *Ioan.3.* *Ioan.11.*

¶ Ad hæc, Andræas credidit in Christũ, sed nõ nisi quum audisset Ioannem dicentem: Ecce agnus dei. Credidit & Petrus, sed audito prius Andrea dicẽte: Inuenimus Messiam, Philippus vt crederet scripturas euoluit, vnde & dixit: Quẽ scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, inuenimus Iesum. Credidit Nathanaël, sed euangelizante Philippo, & inductus miraculo. Quin & de omnibus Christi tũc discipulis apud Ioannem audis, quòd non nisi viso miraculo de conuersione aquæ in vinum in nuptiis, crediderunt in eum, palã insinuans eos antè nondum credidisse. Sed & piorum hic Centurio fidem superat Magorum, quoniam quum nec legem legisset, nec vllam audisset de domino prophetiam credi- *Ioan.1.* *Ioan.2.*

dit. Magos verò & Balaam prophetia edocuit, & mirâdi luminis noua hos ſtella ad Chriſtum vſque perduxit.

¶ Circa tertium, quod eſt ad Centur. fidem notanda conſequutio, ſequitur:

Dico autem vobis, quòd multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum, filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus & ſtridor dentium.

¶ Tam magna támque ſyncera Cẽturionis huius fides typus fuit futuræ in Chriſtum fidei gentium. Vnde & ex eius fide occaſione accepta, futuram gentium fidem dominus prænuntiauit di. Dico autem vobis, quaſi di. Teſtor vobis & prædico, quòd multi, non omnes, Non enim omnes obediunt Euangelio, ab oriente & occidente, hoc eſt, ex omni gente quæ ſub cœlo eſt ab oriente vſque ad occidentem venient, de quibus alio' loco ait: Et alias oues habeo quę non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

Roma. 10.

Ioan 10.

¶ Multi, inquit, venient. Hi nimirum de quibus dicitur in Euangelio, quia Ieſus moriturus erat pro gente, ſcilicet, filiorum Iſrael, & non ſolùm pro gente, ſed & vt filios dei qui erant diſperſi congregaret in vnum. Et quia venturi erant filii adoptionis cœleſtis ex omni gente, ideo oportebat Euangelium in omni gente prædicari.

Ioan. 11.

Vnde ad regnum venitur.

¶ Moraliter & nunc ab oriente veniunt ad Chriſtum, qui ab ineunte ætate ob ſpem vitæ æternæ relicto ſeculo ad deum conuertuntur. Ab occidente veniunt, qui in ſenectute propinquantis iam terrore iudicij adgrediuntur agere pœnitentiam. Sed ab aquilone veniunt, qui rebus aduerſis compulſi, in ſui deíque cognitionem conſurgentes, ſalubriter à ſuis vitiis reſipiſcunt. Ab auſtro verò ſeu meridiano veniunt, qui ex diuinorum erga eos beneficiorum conſideratione ad ipſius amorem melioriſque ſtudia vitæ inardeſcunt.

¶ Et recumbent, inquit, id eſt, fœliciter requieſcent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, quibus ſpecialiter de Chriſto venturo & æternæ beatitudinis hæreditate ſub typo promiſſæ terræ lacte & melle manãtis, à deo fuerat facta promiſsio. cum illis igitur recumbent in regno dei, quorum fidem

fidem atque pietatem fuerint imitati. In regno dei, inquit, vbi lux est & amor, vbi lætitia & exultatio, vbi est gloria & benedictio, vbi lux oculorũ & longæuitas vitæ æternæ cũ patriarchis & Apostolis, cum sanctis Christi martyribus & virginibus, & cum vniuersis electis dei, populo pacis & sine querela, qui omnes lętantur securi in bonis domini quę exuperant omnem sensum. Nec enim oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quod præparauit deus his qui diligunt illum. 1.Cor.2.

¶ Filij autem regni, id est Iudæi, in quibus antè regnauerat deus, & quibus dei regnum erat præparatum (quod vtique hos amplius mordere debet) filij regni, appellatione, non electione: promissione, non consequutione: reputatione, non re: nimirum quòd se præstiterunt indignos, eiiciuntur à facie & visione dei in tenebras exteriores, in tenebras sempiternas: quia quum lux venisset in mũdum, ipsi fuerũt rebelles lumini, & magis dilexerunt tenebras quàm lucem, eo quòd mala erant eorum opera, quę à luce veritatis redargui noluerunt. Quoniam ergo cæcata per incredulitatem mente interiores sibi tenebras superinduxerunt, meritò ad exteriores tenebras detruduntur, vbi luctus perpetuus & lamentatio, vbi inextinguibile gehennæ incendium & desperatio, vbi dæmonum furor implacabilis, vbi fletus interminabilis. Et hæc est regio mortis & exilium vitæ, terra tenebrosa & operta mortis caligine, terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. *Qui eiiciẽdi in tenebras exteriores.* *Iob.10.*

¶ Porrò quod ait, Fletus & stridor dentium, per horũ metaphoram membrorum irrequietas & intolerabiles damnatorum pœnas expressit, quando fumus tormentorum ipsorum ascendet in secula seculorum, & trãsibunt ab aquis niuium ad calorem nimiũ. Stridor autem dentiũ, inquit Rabanus, prodet indignantis adfectum, eo quòd sero sibi irascatur, quòd tam pertinaci improbitate deliquit. *Fletus & stridor dẽtium.*

¶ Circa quartum, quod est Cẽturionis serui perfecta sanatio, subditur:

Et dixit Iesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora.

¶ Vade, inquit, de tua petitione securus, & sicut credidi-

sti me corpore absentem posse sanare puerum tuum, ita fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora, scilicet, qua Christus dixit: Sicut credidisti fiat tibi: Hinc considera quantum valeat vnicuique ad salutem fides propria, quandoquidē huic languido tantum valuerit fides aliena. Cæterùm (vt hic dicit Origenes) sic fiet verè vnicuique homini sicut crediderit, & secundum mensuram suæ fidei metietur ei, & ista à domino gratia. Ideóque dixit ad illū dominꝰ, sicut credidisti fiat tibi. Credidisti quia omnia possum: credidisti quia ego sum dominus omnium, sicut credidisti, ita & fiat tibi. Credamus & nos Iesum Christum deum ac dominum nostrum omnia posse, vbique præsentem esse, remissionem nobis cunctorū peccatorum eius indulgentia (si tamen præcepta seruamus) largiri, vt quisque nostrum cum Cēturione isto audire mereatur: Vade, & sicut credidisti fiat tibi.

Fides quid possit.

FERIA SEXTA POST CINERVM.

Matth. 5. *Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.*

¶ In hac sacra præsentis euangelij lectione Primò, ad euangelicam perfectionem Christus facit exhortationem. Secundò, subinfert seruatæ exhortationis suæ vtilitatem, Ibi: Vt sitis filij patris vestri. Tertiò, mandat in piis operibus intentionis synceritatē, Ibi: Attendite ne iustitiā.

¶ Circa primum duo facit. Primò, corrigit vetustatem. Secūdò, tradit sanctam nouitatem, Ibi: Ego autem dico vobis. Circa primum, dicit: Audistis quia dictum est, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

¶ In præcedētibus docuerat iniuriam inferentibus nō esse resistendum, sed insuper ad plura perferenda paratum esse dicens: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuā, præbe ei & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Nunc cō sequenter docet iniuriam inferentibus, impendendum esse charitatis affectum simul & effectum. Et quum præmissa ad complementum iustitiæ legis pertineāt, hoc vltimum pertinet ad impletionem charitatis, quæ secundum Apostolū

Exod. 21. Deut. 19.

est

est legis plenitudo.

¶ Diliges, inquit, proximum tuũ. Proximus noster est, omnis homo. Proximus, inquam, conditione terrenæ natiuitatis & mortalitatis, & etiã spe cœlestis hæreditatis, quia nescimus quis quid futurus sit. Licet enim nunc aut Iudæus aut hæreticus sit aut paganus, fortè per dei misericordiam conuertetur, & inter sanctos præclarum locum habere merebitur. *Rom.13.* *Proximus quis sit.* *August.*

¶ Quòd autem nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola semiuiui relicti ostendit, eum dicens proximum, qui erga illum extitit misericors, vt eum intelligamus proximum, cui exhibendum esset officium misericordiæ si indigeret. Porrò gradũ esse aliquem in ea iustitia quæ ad legem pertinet, hinc intelligitur, quòd multi eos etiam à quibus diliguntur oderunt, sicut luxuriosi filij parentes coërcitores luxuriæ suæ. Ascendit ergo aliquem gradum qui proximum diligit, quanuis adhuc oderit inimicum. Verùm eius imperio qui venit legem non soluere, sed implere, perficiet beneuolẽtiam & dilectionẽ, cùm eam vsque ad inimici dilectionem perduxerit. Nam ille gradus quanuis nonnullus sit, tam paruus est tamẽ, vt cũ publicanis possit esse communis. *Luc.10.*

¶ Sed vbi lex dicit, odio habebis inimicum tuũ? Dicit hic glossa in toto corpore legis non esse scriptum, odio habebis inimicum tuum. Sed hoc dicitur secundum traditionẽ scribarum quibus visum est hoc addendũ, quia dominus præceperat filiis Israël persequi inimicos suos, & delere Amalech de sub cœlo, vel certè quia in lege scriptũ est: Propinquus occisi statim vt homicidam adprehenderit interficiet eum. Nec tamen quod dictum est, oderis inimicum tuũ vox iubentis iusto accipienda est, sed permittẽtis infirmo, sicut ad duritiam cordis eorum permisit eis lex dare coniugibus libellos repudij, ita etiam ad duritiam cordis eorum & propter infirmitatem carnis eorũ alia quoque multa permisit. *Odies inimicũ vnde.* *Nume.35.*

¶ Sed dicis: Nónne & hodie in hominibus eadem est tam duritia cordis, quàm infirmitas carnis? Est quidem, sed exemplũ accessit quod antiquis defuit. Plus debet valere doctrina, vbi docentem sua cõmendãt opera. Audiri debet præceptũ, quod præceptoris roborauit exemplum. Ecce filius dei præceptor *Rupertus.* *Doctrina vt exẽplũ adiuuat.*

præceptor & doctor de cœlo venit, quòd præcepit fecit,
Rom.3. quod docuit opere ostendit. Dilexit inimicos: Nam quum inimici essemus, reconciliauit nos deo. In ipso mortis articulo pro persequẽtibus, imò interficientibus se orauit: Pa-
Luc.23. ter, inquiens, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, & cunctis credere volentibus reatũ suæ mortis indulsit. Hoc exemplum doctrinam eius adiuuat, quod quia defuit quando data est lex, infirmabatur lex per carnem. Sed per quo-
Rom.8. rum carnem infirmabatur? Nimirum eorum qui sub lege erant, quia carnales erant. Proinde quia spiritum dilectionis lex dare non poterat, tale quid legi efficere, & ad perfectionem cogere homines erat impossibile. Christus autem quia & perfectionis exemplum & dilectionis spiritum dedit, idcirco iam ex tunc iure à nobis exigit imitationem, dicens:

Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.

¶ Hic Christus correcta prius vetustate sanctam tradit nouitatem illud supplẽs in quo lex infirmabatur per carnem,
Rupert. vt iam dictũ est. Poteras salua iustitia legis, percutienti maxillam dexteram etiam iratus præbere alteram, & dicere nõ
Act.23. vt Apostolus prænuntiando, percutiet te deus, sed imprecando, percutiat te deus paries dealbate. Poteras & auferenti tunicam etiam iratus remittere & pallium, & dicere
2. Tim.4. vt idem Apostolus non prænuntiando siue comminando, reddet illi dominus, sed imprecãdo, reddat illi dominus secundum opera eius, & non esset contra hoc legis mandatũ adhuc minimum: Diliges amicum tuum, neque contra hoc legis permissum: Odies inimicum tuum. Verùm tendenti tibi ad optimum gradum dilectionis vt sis filius patris tui qui in cœlis est, permisione vti non conuenit, vt odio habeas inimicum tuum, imò expedit vt diligas eũ iam dum adhuc inimicus est. Si cauilleris impossibilitatem respondet B. Hieronymus, dicens:

¶ Multi præcepta dei imbecillitate sua non sanctorum viribus æstimãtes, impossibilia putãt esse quæ præcepta sunt,
Diligere inimicum possibile. & dicunt sufficere virtutibus non odisse inimicos. Porrò hos diligere, plus præcipi quàm humana natura patiatur. Nõ sunt ipossibilia, sed possibile est obseruari hæc omnia,

quippe

quippe quum de iustis hominibus exempla suppetant qui hæc obseruauerũt. Stephanus prothomartyr deprecatus est pro se lapidantibus inimicis, & Paulus optabat anathema esse pro persecutorib⁹ suis. Quin & antè exẽplũ Christi qui hoc fecit & docuit, Dauid iniussus planxit Saulem, luxit Absalonem ambos persequentes, ambos ipsius animã quærentes. Iniussum Dauid idcirco dixi: quia lex non iusserat inimico parci, siue dolere de morte inimici. Euangeliũ autem sicut in cæteris antè dictis, ita in isto supplet defectum legis. *Act.7.* *Rom.9.* *2.Reg.1.* *2.Reg.19.*

¶ Porrò sic diligendus est inimicus, videlicet, non inquantum inimicus, sed inquantũ homo est, vt ei hoc velis prouenire quod tibi, id est, vt ad regnũ correct⁹ renouatúsq; perueniat. Hæc ergo regula est qua & oderimus inimicum propter id quod in eo malũ est, id est, iniquitatem, & diligamus inimicũ ꝓpter id quod in eo bonũ est, id est, rationalẽ creaturã. Audito igitur & non intellecto quod antiquis dictum erat, oderis inimicum tuũ, ferebantur homines in hominis odium, quum non deberent odire nisi hominis vitium. *Modus diligendi inimicum.* *Aug. cõtra Faust.*

¶ Cæterùm, sicut illud, nõ concupisces, nõ ad carnem, sed ad animam dictum est, sic & in hoc loco caro quidem inimicum diligere non potest, anima autem potest, quia dilectio vel odium carnis in sensu, (id est, sensualitate) est, animæ verò in intellectu. Quando ergo nocemur ab aliquo, & si sentimus odium, non tamen exequi volumus, cognosce quia caro nostra odit inimicum, anima verò diligit. *Chrysost.*

¶ Et aduerte qualiter malitiam vincit sapientia, & portas inferi & potestatem tenebrarũ ecclesia triumphat. Nã qui sunt extra ecclesiam, tribus ei modis aduersantur, odio, verbis, cruciatu corporis. Contra verò, ecclesia diligit. Vnde ei dicitur: Diligite inimicos vestros. Ecclesia benefacit. Vnde dicitur ei: Benefacite his qui oderunt vos. Denique ecclesia orat. Vnde sequitur: Et orate pro persequentibus & calũniatibus vos. Quid autẽ aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod ait Apostolus: vt det illis deus pœnitentiam & respiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenẽtur ad ipsius volũtatẽ. Oritur hic quæstio quomodo huic præcepto domini quo nos hortatur orare ꝓ inimicis, nõ sit aduersum quod in prophetis inueniũtur multæ imprecationes aduersus *Ecclesiæ sic vincit.* *2.Tim.3.* *Aug. de ver. domini.*

ſus inimicos, vt eſt illud: fiãt filij eius orphani, & vxor eius vidua. Itẽ fiant nati eius in interitũ, in generatione vna deleatur nomen eius, & multa in hũc modũ. Sed ſciendũ eſt, q̃ prophetę ſolẽt in figura imprecãtis futura prędicere.

1. Ioan. 3. ¶ Sed illud magis mouet quod dicit Ioannes: Eſt autẽ peccatum ad mortem, pro illo non dico vt roget quis. Apertè enim oſtẽdit eſſe aliquos fratres pro quib⁹ orare nobis nõ pręcipitur, per hoc quod prẽmittit: Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatũ non ad mortẽ, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortẽ, quum dominus etiã pro perſequutoribus nos iubeat orare. Nec iſta quæſtio ſolui poteſt, niſi fateamur aliqua eſſe in fratrib⁹ peccata, quæ inimicorũ perſequutione ſunt grauiora. Ná & Stephanus orat pro eis à quibus lapidatur, quia nondũ Chriſto crediderunt, & Apoſtolus Paulus non orat pro Alexandro quia frater erat, & per inuidentiã fraternitatem oppugnãdo peccauerat. Attamen pro quo iam non oras, iam non contra illum oras.

Peccatum ad mortẽ.

2. Tim. 4.

Num orãdum cõtra malos.

¶ Sed quid agimus de his cõtra quos à ſanctis oratum accepimus, & non vt corrigerentur, qualis eſt illa Ieremiæ precatio: Induc ſuper illos diem afflictionis, & duplici cõtritione contere eos, ſed illa prædictio futurorum, non optatio ſupplicij fuit.

Ierc. 1.

Apoc. 6. ¶ Sed nõne in Apocalypſi legimus martyres orare vt vindicentur? Sed hinc non oportet moueri. Quis enim audeat affirmare, quum illi ſancti candidati, ſe vindicari petiuerũt, vtrum contra ipſos homines an cõtra regnum peccati petierint? Nam ipſa eſt ſyncera & plena iuſtitiæ & miſericordiæ vindicta martyrum, vt euertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpeſsi ſunt. Ad cuius euerſionem nititur Apoſtolus, dicens: Nõ ergo regnet peccatũ in veſtro mortali corpore. Deſtruitur autem partim correctione hominum, vt caro ſpiritui ſubiiciatur, partim damnatione perſeuerantium in peccato. Quoniam ergo de re grandi & ardua dedit prœceptũ, ingentis prœmij ſpem propoſuit, quod quum venerit, profectò meritum omne excedit.

Rom. 6.

¶ Circa ſecundum principale dicitur:

Vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

¶ Hic ponit dominus obſeruãdæ ſuæ exhortationis vtilitatem.

tatem. Vbi primò ostendit summâ quæ haberi potest vtilitatem. Secundò, quorundam operum infructuositatem, ibi: Si enim diligitis. Tertiò, hortatur ad diuinæ imitationis perfectionem, ibi: Estote ergo. Circa primum dicit: Vt sitis filij patris vestri. Si quis enim præcepta dei custodiat, filius dei efficitur. Ergo non natura filius est de quo hic loquitur, sed arbitrio suo & adoptione. Vbi magna subinnuitur distantia filiorũ multorum, & ipsius vnici filij dei. Ille nanque non vt esset filius dei, sed quia erat filius dei dilexit inimicos secundum naturam suæ bonitatis, alij omnes non quia sunt, sed vt sint filij dei diligant inimicos imitatione bonitatis illius, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hoc si sensu duplici intelligas, abundantius valet. Nam quidem suæ benignitatis experimentum est, quòd solem istum visibilem oriri facit super bonos & malos. & pluuiam terræ necessariam pluit super iustos & iniustos. Sed multo maius est, quòd solem iustitiæ lucem mundi Christum filium suum notum facit bonis & malis, tam qui ex Iudæis quàm qui ex gentibus sunt, & voluntaria euangelicæ prædicationis pluuia cunctos irrigans cohortatur eos facere bonum fidei, vel pœnitentiæ fructũ. Tametsi hoc ad sensum literæ potius accipiendum videatur de illo sole qui non solùm hominum, sed etiam pecorũ oculis expositus est. & de illa pluuia qua fructus gignuntur, qui ad refectionem corporis dati sunt. Nam ille sol spiritualis non oritur nisi bonis & sanctis. Hoc ipsum enim est quod plangunt iniqui, sol intelligentiæ non est ortus nobis, & illa spiritualis pluuia non irrigat nisi bonos, quia malos significat illa vinea de qua dictum est: Nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. Sed siue hoc siue illud, magna dei bonitate fit, quæ nobis imitanda præcipitur, & quum ad hoc nos vocat, ad similitudinem suam vocat.

Hieron.

Solem oriri bonis & malis.

Sap. 5.

Esa. 5.

¶ Nec ait, qui facit solem oriri, sed addidit suũ, id est, quem ipse fecit, vt hinc admoneremur quãta liberalitate ex præcepto eius præstare debemus quę non creamus, sed ex muneribus eius accipimus.

Aug. contra Vin.

¶ Cæterùm, sicut dona eius laudamus, ita etiam flagella eius in eos quos diligit cogitemus. Vnde non omnis qui

parcit

parcit amicus est, nec omnis qui verberat, inimicus. Melius est enim cũ seueritate diligere, quàm cũ lenitate decipere.

Diuina' dispẽsatio notanda.

¶ Cautè autem dixit, super iustos & iniustos, non super iustos æquè vt iniustos, quia omnia bona deus non propter omnes dat, sed propter sanctos, sicut & flagella ꝓpter peccatores. Sed in bonis nõ separat peccatores à iustis, ne desperent: nec in malis iustos à peccatoribus, ne glorientur. Maximè quum malis bona non prosint, quæ malè viuentes ad præiudicium suum percipiunt: nec bonis mala noceant, sed magis ad iustitiæ lucrum prosint. Nam bonus temporalibus bonis non extollitur, nec frangitur malis. Malus huiusmodi infœlicitate punitur, quia fœlicitate corrumpitur. Vel ideo ista temporalia bona, & mala vtrisque voluit esse communia, vt nec bona cupidius appetantur, quæ & mali habere cernuntur: nec mala turpiter euitentur, quibus etiam boni adficiuntur.

¶ Et quia amãtem amare naturę est, inimicum amare charitatis, ideo post prẽmissa conuenienter subiecit:

Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? Nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? Nónne & ethnici hoc faciunt?

¶ Hic ostendit secundum, videlicet quorundam operum infructuositatem, dicens: Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? Scilicet in cœlo. Vtique nullam. Huiusmodi enim recipiunt æqualia, scilicet mercedem suam. Quòd si peccatores erga dilectores suos natura duce volunt esse benefici, multomagis vos latioris dilectionis signum amplecti debetis etiam erga non amantes. Si etiam pro his tantùm oraueritis qui aliqua vobis sunt affinitate coniuncti, quid amplius habet beneficium vestrũ, quàm infidelium? Vnde dicit: Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? Salutatio enim quædam orationis est species. Nónne & ethnici hoc faciunt? Id est, gentiles. Nã ethnos Grecè, Latinè gens dicitur. Qui tales sunt vt fuerunt geniti, id est, sub peccato. Et quidem hac ratione plus diligendi sunt inimici quàm amici, quia videlicet, qui inimici sunt corpori aduersantur, animæ verò prẽparant ęterna prẽmia. Nam qui carnalia nostra & terrena rapiunt, cœlestia nobis & spiritualia adcumulant.

Amitorũ dilectio & inimicorum.

Nón ne

Nónne ergo magis diligendus est quàm odiendus, qui opes nobis parat non perituras? Amici verò carnis nostræ, qui suauia nobis commendant & suadent, mortem animæ nostræ præparant æternam. Et quia perfectio dilectionis vltra dilectionem inimicorum non potest procedere, ideo postquam dominus præcepit diligere inimicos, subiunxit dicens:

Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

¶ Vbi adsignatur tertium præmissæ diuisionis membrum, quo nos Saluator hortatur ad diuinę imitationis perfectionem, dicens: Estote ergo vos perfecti. Quasi dicat: vt publicanis atque ethnicis virtute sitis perfectiores & sublimiori mercede digni, estote perfecti non solùm vt illi, sed sicut deus pater vester cœlestis perfectus est. Vbi est notandum quòd hæc dictio, sicut, in scripturis aliquando pro veritate & æqualitate accipitur, vt ibi: Sicut fui cum Moyse, ita ero & tecum, aliquando autem pro similitudine, vt hic. Vt enim dicit Chrysostomus, sicut filij carnales adsimilant patres in aliquo corporis signo: ita & filij spirituales deum in sanctitate: Ita tamen vt deus intelligatur perfectus tãquam deus, anima perfecta tanquam anima. *Iosue.1.*

¶ Porrò quantę gratię sit hoc quod ait, Estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester perfectus est, ex oppositio magis elucet, scilicet ex eo quòd serpens primis parẽtibus nostris suadens transgredi dei prẽceptum dixit: Comedite, & eritis sicut dij scientes bonum & malum. Malam quasi ad perfectionem viam ille sibilando susurrauit, bonam viam ad veram perfectionem iste demonstrando prædicauit. Estote, inquit, perfecti secũdum modũ perfectionis quo pater vester cœlestis perfectus est, id est, non audiendo amicum deum, quod vt fieret serpens suasit, sed diligendo etiã inimicos, cuius rei exemplum prębet ipse vobis pater cœlestis. Illius doctrina nequam abduxit hominem ad omnimodam dei dissimilitudinem. Hæc doctrina æqua conformabit vos ad eiusdem dei similitudinem, vt fiat quod scriptum est: Ego dixi, Dij estis & filij excelsi omnes. *Ruper.* *Gene.3.* *Perfectio patris vt imitanda.* *1. Ioan.3.*

¶ In hoc (inquit Apostolus Ioannes) manifesti sunt filij dei & filij diaboli. Nam filij diaboli sunt, qui nec amicos dili- *Filij diaboli.*

diligunt, in hoc imitantes diabolum qui non dilexit, imò odio habuit creatorem suum, quum ille gratis & magnum
Ezec. 28. & 38. & speciosum & sapientẽ (sicut apud Ezechielem testatur) fecisset, & in monte sancto dei, id est, in cœlo posuisset eũ, persuasitq; homini vt neque fidem neque dilectionem haberet erga eundem creatorem suum, suóque exemplo contemneret eum, habendo peruersum diuinæ similitudinis, id est, diuinitatis eius adpetitum.

Hæretici filij Belial ¶ Quin & nunc ipse idem hostis veritatis & pater mendacij hoc ipsum insibilat & suggerit filiis diffidentiæ corruptissimis omnium seculorum huius temporis hæreticis, qui obedientiæ iugum confringentes, & rumpentes salutaria diuinæ legis vincula, liberi iustitiæ & serui peccati omnia quæ libent licere sibi volentes, filij Belial, quasi quidam dij, & quasi deo similes, diabolum imitantes, esse frustra contendunt. Filij dei. E contra verò filij dei sunt, qui etiam inimicos diligunt, optando vt amici fiant, imitãtes ipsum deũ, qui quũ inimici essem⁹, vltrò nobis obtulit recõciliationis gratiam tanta dilectionis abundantia, vt proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus traderet eum. Ad huius imitationem suos dei filius auditores inuitans, quum dixisset: Estote & vos perfecti, protinus non quantitatem sed qualitatem perfectionis proponens, addidit: Sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Quod est dicere: Sicut ille vos dilexit quum essetis inimici vt amicos faceret de inimicis, ita & vos diligite inimicos, dando operam quoad potestis, vt conuertantur & efficiantur amici.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cœlis est.

¶ Hic docet nos Saluator in operibus piis seruare intentionis synceritatem. Vbi primò docet vitate vanitatem. Deinde docet modum erogandi eleemosynam, ibi: Te autem faciente.

¶ Circa primum dicit: Attendite ne iustitiam vestrã faciatis corã hominibus, & cætera quæ sequuntur. Vbi aduertendum, quòd post ea quę Saluator in prȩcedentibus dixit de legis prȩceptis adimplendis, secundum propositũ suum

quo

quod dixit: Nō veni ſoluere legē, ſed adimplere, nunc incipit docere vt pro cœleſti mercede dei præcepta faciam⁹ nō pro terrenis quæ lex promittebat. Porrò terrena omnia ad duo potiſsimū reducuntur, ſcilicet, ad humanam gloriā, & ad adfluentiam terrenorum, quorū vtrunque in lege videtur eſſe promiſſum. De gloria enim in Deuteronomio dicitur: Faciet te dominus excelſiorem cunctis gentibus quæ verſantur in terra. De adfluētia verò tēporaliū ibidē ſubditur: Abundare te facier dominus in oībus bonis. Ideóque hæc duo ab intentione fidelium dominus excludit, videlicet vanā apud homines gloriā, & adfluentiam terrenorum. *Terrena bona in duobus conſiſtere. Cap. 28.*

¶ Attendite, inquit, ne iuſtitiā veſtram faciatis corā hominibus. Vbi primùm aduerte aduerſum hæreticos, qui omnē iuſtitiam operum bonorum explodunt, Chriſtum hac ſententia huiuſmodi iuſtitiā adſeruiſſe. Vnde & apud Ezechielem ſcriptum eſt: In iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Et iterum: Noë, Daniel & Iob iuſtitia ſua ſaturabunt animas ſuas. Adſerit etiam debitam bonis operibus mercedem, & exemplificat de eleemoſyna, oratione & ieiunio. Eant nunc hæretici & confundantur, & ſuis cōuicti blaſphemiis fateā tur ſe à Chriſto alienos, imò nec alienos tātùm, ſed & in eo quòd negare audent quod ille adſerit, Chriſto eſſe contrapoſitos, id eſt, Antichriſtos. *Operum iuſtitia probatur. Ezech. 18. Cap. 14. Operum merces aſſeritur.*

¶ Ego, inquit, vobis ſuprà dixi: Luceat lux veſtra corā hominibus, quod ſine dubio eſt iuſtitiam ſuam facere coram hominibus. Sed non dixi: Vt videamini ab eis, quod ſine dubio eſſet non in domino, ſed in ſeſe velle gloriari. Imò dixi, Vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrū qui in cœlis eſt, quod vtique eſt quærere gloriam dei. Alioqui ſi mercedem hic recipere feſtinatis, mercedem ſanè momentaneam, quæ in vilu hominum, in laude vel fauore popularium adeò leuis, adeò exilis eſt, mercedem nō habebitis apud patrem qui in cœlis eſt. Ergo cauete iuſtitiam veſtram facere coram hominibus, id eſt hac intentione iuſtè viuere, & ibi conſtituere bonum veſtrum, vt vos videāt homines. Vnde apoſtolus: Si adhuc hominibus placerem, id eſt, ad propriam gloriā placere ſtuderem, Chriſti ſeruus nō eſſem. Et quod alio loco dicit: Ego omnibus per omnia placeo, hoc intelligendus eſt facere nō vt placeret hominib⁹, *Galat. 1.*

sed deo ad cuius amorē hominū corda conuertere volebat per id quod eis ipse placebat, sicut non absurdè loqueretur qui diceret: Ego in hoc opere non nauē quæro, sed patriā.

Vanitas virtuti insidiatur. Chrysost.

¶ Sciēdum ergo est, quòd appetitus glorię propinquus est virtuti. Vbi enim res agitur glorioſa, ibi facilius inuenit locum gloriationis occaſio, & ideo intentionem gloriæ dominus excludit. Præ omnibus enim vitiis carnalibus periculoſius hoc esse intellexit. Quum enim omnia mala seruos diaboli vexent, concupiſcentia vanæ gloriæ magis vexat seruos dei, quàm seruos diaboli. Difficilè enim cognoſcitur, & valet illum ſpoliare, qui non ſollicitus vigilat. Occultè ingreditur, & omnia quæ intus ſunt bona inſenſibiliter aufert. Inuiſibilis enim est serpens quem obſeruare iubemur, & latenter ingreditur & ſeducit. Sed in corde mūdo ſi ſurreptio inimici ſucceſſerit, mox homo iuſtus diſcernit, quia ſpiritu alieno pulſatur. Si autem cor fuerit iniquitatibus plenum, ſuggeſtionem diaboli non facilè intelligit. His qui huiuſmodi ſunt dicitur: Mercedem non habebitis apud patrem.

¶ Nam quid à deo recipias, qui nihil deo dediſti? Nā quod propter deū fit, deo datur, & ab eo merces recipitur. Quod autem propter homines fit, in ventum effunditur. Quæ est ergo ſapientia, res dare & verba vacua cōparare, & dei mercedem contemnere? Vel ſaltem illum aſpice, à quo laudem expectas, qui te propter deum facere putat, alioqui ipſe te, vel maximè vituperabit. Si autem tantummodo per alicuius cor cogitatio vana aſcendit deſiderans hominibus apparere, anima autem intelligens contradixit, ille nō propter homines feciſſe videtur, quia quod cogitauit paſsio carnis est: quod verò elegit, iudicium animæ. Sequitur:

¶ Quum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

¶ In præcedentibus dominus iuſtitiam generaliter nominauit, quum dixit: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, nunc autem hanc per partes exequitur.

Chryſoſt. Remediū triplex.

¶ Ponit autem tria bona in conſequentibus, videlicet eleemoſynam, orationem & ieiunium, contra tria mala aduerſus quæ

sus quæ dominus tentationis bellum susceperit. Pugnauit enim pro nobis contra gulam in eremo, contra auaritiam super montem, contra vanam gloriam super templum.

¶ Est ergo eleemosyna quæ dispergit, contra auaritiã quæ congregat. Ieiunium, contra gulam, quia est ei contrarium. Oratio verò, contra vanam gloriam. Quia quum omne malum ex malo nascatur, sola vana gloria de bono procedit: ideo non destruitur per bonum, sed magis nutritur. Nullũ ergo remedium potest esse contra vanam gloriam, nisi oratio sola. Et quia (vt ait Ambrosius) omnis summa Christianæ disciplinę in misericordia & pietate est, & insuper quia operum bonorum ex radice dilectionis prodeuntium primum vel præcipuum est eleemosyna, sequens oratio, deinde ieiunium, pauloantè radicem dilectionis intus in corde plantatam vel fixam esse volens, dixit: Audistis quia dictum est, diliges amicum tuum, & odies inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, & cætera quæ sequuntur. Si ergo fixa est in corde radix dilectionis, bona est eleemosyna, bona oratio, bonum & vtile ieiunium. De quibus hic agit ipse plantator dilectionis, quia fructus vitales sunt, & mercedem vitæ æternæ adquirunt. *Rupert.*

¶ Ergo, inquit, quoniam mercedem non habebit qui idcirco iustitiam suam facit corã hominibus vt videatur ab eis, quum tu facis eleemosynã, noli tuba canere ante te. Potest enim ipsa eleemosyna & reliqua illa foras extrudi absque radice dilectionis, sed tali prouentu omnis horum fructuũ pulchritudo est hypocrisis. Interpretatur autem hypocrisis, deauratio. Quod nomẽ latinum sic à nobis intelligitur, vt res quælibet in superficie colore lucens aureo sentiatur intus esse sine auro. Vt ergo vicinius dictum sit, hypocrita est qui eleemosynam quidem dat, & orat, & ieiunat, sed intus aurum dilectionis non habens dupliciter ambulat, interioribus fœtidis, superficie aurea. Eleemosyna quæ nõ eiusmodi est, quæ non hypocrisis, id est deauratio, sed tota aurea, tota ipsa aurum est, cuius venarum principium dilectio est, vnde verum misericordiæ aurum manu effodi solet, hęc pretiosa est, hæc in cœlũ ascendit, & ibi regẽ regũ delectabiliter pascit, potũsque est illi delectabilis, eũmque velut vestimentum cooperit, prout ipse ore proprio testificabitur *Hypocrisis quid.* *Eleemosyna pretiosa, quæ.*

Matth.25. in iudicio, dicens: Esuriui, & dedistis mihi māducare, vsque ibi: Quando feciſtis vni de fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Tali ac tāto bono hypocrita animam ſuam defraudauit, quia faciens eleemoſynā tuba cecinit ante ſe, voluit videri in ſynagogis, voluit audiri in vicis, concupiuit ab hominibus honorari, & hanc mercedē vanus ambiuit, vacuus recepit, inanis tulit.

Tuba iactantiæ. De verb. do. Esa.38. Oſtentationis dāna. ¶ Tuba ergo eſt omnis actus vel ſermo per quem operis iactantia demōſtratur. Tales autem (vt dicit Auguſtinus) qui ſimulatione peccant, ab inſpectore cordis deo mercedē nō capiunt niſi fallaciæ ſupplicium, iuxtā exemplum Ezechię regis. Is enim quia nuntiis regis Babylonis ad iactantiā the ſauros ſuos oſtendit, audiuit omnia quæ oſtenderat diripiē da fore, ac in Babylonem deferenda. Cui præter hæc etiam iudicium mortis diuinitus annuntiatur. Nihilo ſecius amittit hypocrita non ſolùm quæ ad iactantiam oſtendit bona, ſed & iram dei iudiciúmque meretur.

¶ Signanter autem dicit, Receperunt mercedem ſuam. Hoc eſt, non dei, ſed ſuam. Laudati ſunt enim ab hominibus quorum cauſſa eleemoſynam facturi tuba cecinerunt, in angulis platearum orauerunt, & ieiunantes faciem demoliti ſunt, vt ventris inanitatem demonſtrarent in vultu. Sequitur:

Te autem faciente eleemoſynam neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Siniſtra quid. Auguſt. de ver. do. ¶ Hic ſaluator docet modum erogandi eleemoſynam. Neſciat, inquit, ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. Siniſtram vocat, id quod in hypocritis culpatum eſt, ſcilicet quòd laudes hominum quærunt, & hoc facere hic vetaris. Quapropter ſiniſtra ſicut hic delectationem humanæ laudis ſignificare videtur, ita dextera intentionem diuina præcepta ſeruandi. Quum igitur cōſcientiæ facientis eleemoſynam miſcet ſe appetitio laudis humanæ, fit ſiniſtra cōſcia dexteræ. Neſciatergo ſiniſtra quid faciat dextera, id eſt, nō ſe miſceat conſcientiæ tuæ humanæ laudis adpetitio. Porrò dominus noſter multomagis prohibet in nobis ſolam ſiniſtram operari, quàm eam miſceri operibus dexteræ.

Siniſtra cō ſcia dextræ.

¶ Quo-

¶Quo autem fine hoc dixerit, oſtendit quum ſubdit: Vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, id eſt, in ipſa bona conſcientia quæ humanis oculis demõſtrari non poteſt, nec verbis aperiri. Olim in parabolis quoque ſapiẽtia dixerat: Munus abſconditum extinguit iram, & donum in ſinu indignationem maximam. Sufficiat ergo tibi ad promerendũ præmiũ ipſa conſcientia, ſi ab eo expectas præmium qui ſolus conſcientiæ inſpector eſt, quod protinus familiariter promittens: Et pater tuus, inquit, qui videt in abſcondito, reddet tibi. Et vnde pater tuus? Nimirum ex eo quòd non modò obaudis dicenti: Diliges amicum tuum, ſed etiam addenti: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniãtibus vos. Hinc enim tanti patris es filius. *Eleemoſyna in abſcondito.* *Prou. 21.*

¶Quòd ſi omnino vis habere inſpectores eorum quæ facis bonorum operum, ecce habes non ſolùm angelos & archangelos, ſed & deum & dominum vniuerſorum. *Chryſoſt.*

SABBATO POST CINERVM.

Vum ſerò eſſet, erat nauis in medio mari, & Ieſus ſolus in terra. *Matth. 6.*

¶In hac ſancti Euangelij lectione tria præcipuè notantur. Primum eſt, diſcipulorum abſente Chriſto laborioſa & difficilis nauigatio. Secundum eſt, tempeſtate periclitantibus ſubueniẽtis acceſsio. Tertium eſt, virtutis Chriſti ſuper infirmis oſtẽſio. Primum, à principio lectionis. Secundum, ibi: Et circa quartam vigiliam. Tertium, ibi: Et quum transfretaſſent.

¶Circa primum, adiunctis paucis lectionem hanc præcedentibus duo notantur. Vnũ eſt, vrgente mandato diſcipulorũ nauigatio. Alterũ, ventorum aduerſitas in remigando.

¶Circa primum eſt notandum ex præcedentibus, quemadmodum in miraculo multiplicationis quinque panum & duorum piſcium, quòd eſſet conditor rerum oſtendit, nunc autem ſuper vndas ambulando, & placando ventos, vndarumque rabiem ſedando, quòd elementis mundi dominaretur, oſtendit. Vnde ait Euangeliſta: Et ſtatim coẽgit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eũ trans

fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum. Bene
Chrysost. dicit: Coëgit discipulos, quia non de facili ab eo poterant separari. Et hoc quidem, tum propter nimium adfectū quē ad eum habebant, tum quia soliciti erant qualiter ad eos veniret, quū nauis ei reliqua nulla supereſſet. Iussit itaq; vt eū antecederent, & lacu transmisso Bethsaidam peterent. Ioannes habet, Vt Capharnaum versus nauigarent. Sed eadem est sententia. Nam Bethsaida & Capharnaum ex eadem parte lacus Tiberiadis sitæ sunt. Porrò Bethsaida tribus Apostolis, Petro scilicet, Andræa, & Philippo clara est.

Beda. ¶ Quare autem coëgerit discipulos ascendere nauem, & ipse mox dimisso populo in montem oraturus abierit, Ioannes manifestè declarat, qui completa illa refectione cœle-
Ioan. 6. sti, continuò subiecit: Iesus ergo quum cognouisset, quia vēturi essent vt raperent eum, & facerent eū regem, fugit iterum in montem ipse solus. Vbi necessarium nobis viuendi
Vani fauores vitandi. monstrat exemplum, vt in bonis quæ agimus humani fauoris retributionē vitemus, neque nos operatio virtutū spiritualium ad cōcupiscentiam reflectat temporaliū voluptatū. Nōnullis enim cōtigit, vt dum ob meritū vitæ sublimioris mirandi in moribus ac laudabiles existerent, & iure hono-
Nota. randi putarentur, acceptis pecuniis siue prædiis inchoata iustitiæ rudimenta perderēt: & quū carnalibus sese illecebris atque auaritia incauti corrumperent, ipsis etiam à quibus honorabantur pro bonis, denuò pro malis actibus non solùm in fastidium, verumetiam deuenirent in odium. Minúsque multo periculosum est in his quæ rectè agimus aduersantium nobis improbitate fatigari, quàm honorantium
Exemplū Christi imitandū. fauore demulceri. Nam fauor iste securiorem sæpe corrumpit animum, illa circunspectum semper reddit & cautū. Vnde dominus viam nobis vitæ quā sequamur initians, quū hi qui virtutes eius admirabantur regem eum facere vellent, fugit in mōtem orare. Quū verò illi qui virtutibus eius inuidebant, eum morti tradere disponerēt, occurrit prōptus, & vinciendū se crucifigēdumque furentibus obtulit, euidenti nos informans exēplo, vt parati simus ad aduersa seculi toleranda, cauti ad blādimenta quum fortè adriserint declinanda: & ne nos mundi prospera si adfluant emollien

do de-

do decipiant, crebris à domino precibus imploremus.

¶ Et quum dimisisset, inquit, eos, abiit in montem orare. *Christus so litu in mõte orare.* Et bene in montem oraturus abiit, nempe locum solitudinis, locum pacatum, cœlóq; vicinum. Orauit in mõte Thabor, & dum oraret facta est species eius altera, vt dicit Lucas, orauit in mõte Oliueti. Et quo modo legimus Moysen & alios plerosq; patrum in montibus orasse, ita & Christo domino nostro solitum fuit in mõte orare. Et vtiq; suo nos exemplo docuit, vt deum oraturi solitudinem interiorem locúmq; pacatũ nobis requirẽtes, seclusis omnibus rerum transeuntium curis, in deum mente conscendentes, & ipsi quodã modo in speciem aliam deo loquentes transfiguremur. Quod enim dimissa turba dominus ascendit orare, ostendit vtiq; quòd silentium & requiem oratio deposcit. *Luc. 9.*

¶ Et quidem non omnis qui orat ascendit in montem. Est enim oratio quę peccatum facit. Sed qui bene orat, qui orando deum quærit, hic à terrenis ad superiora progrediẽs, verticem curæ sublimioris ascendit. Qui verò de diuitiis, aut de honore seculi, aut certè de morte inimici sollicitus obsecrat, ipse in infimis iacens viles ad deum preces mittit. *Beda.*

Orat autem dominus non vt pro se obsecret, sed vt pro me impetret. Nam & si omnia posuerit pater in potestate filij, filius tamen vt formam hominis impleret, obsecrandũ patrem putat esse pro nobis, quia aduocatus noster est. Aduocatum enim (inquit B. Ioannes Apostolus) habemus apud patrem Iesum Christum. Si aduocatus est, debet pro meis interuenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quòd omnia quę velit possit? Et aduocatus & iudex est, in altero pietatis officium, in altero insigne est potestatis. *Cur orat Christus.* *1. Ioan. 2.*

¶ Circa secundum, quod est, aduersantibus ventis labor in remigando, sequitur:

Et quũ sero esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra.
Et vidit eos laborãtes in remigãdo, erat enim ventus cõtrarius eis.

¶ Et quum sero esset factum, innuit Euangelista discipulos sicut inuitos à Iesu recessisse, ita & vsq; ad vespertinas tenebras illum ad eos venturũ expectasse. Vnde apud Ioannem dicitur: Et tenebræ iam factæ erant, & nõ venerat ad eos Iesus, quia videlicet in monte remãserat. Erat nauis in *Ioan. 6.*

medio mari. Vbi per medium non significatur æquidistantia à ripis, sed profundum mare. Erant enim vigintiquinque vel triginta stadiis longè à terra secundum Ioannem.

Tempestate laborantes.

Et vidit eos laborantes in remigando, & non solùm laborantes, sed & de vita periclitantes ipse vidit, cui omnia nuda & aperta sunt, nec est vlla creatura inuisibilis coram illo. Mare enim (vt est apud Ioannem) magno vento flante surgebat. Hoc & tunc factum est & sæpe fit, vt vento elementari flante mare exurgat, & quanto vehementior flatus inhorruerit, tanto magis intumescat, vagasque vndas collidat & inuoluat. Tunc deprehensa in fluctibus nauicula, nunc in cœlum erigitur, nunc demergitur in abyssum, & vt ait quidam:

Heb. 4.

Remigantiũ labor myst.

¶ Nubila tanguntur velis, & terra carina. Porrò mysticè, labor discipulorum in remigando, & contrarius eis ventus labores sanctæ ecclesiæ varios designat, quæ inter vndas seculi aduersantis, & immundorum flatus spirituum ad quietem patriæ cœlestis, quasi ad fidam litoris stationem peruenire conatur. Vbi bene dicitur quia nauis erat in medio mari, & ipse solus in terra, videlicet in mõte, vt per hoc designetur quòd postquàm semel fluctus nostræ mortalitatis transiit (qđ in eo designatũ est quòd per mare Galilææ quod est Tiberiadis abiit) & aquæ mortis semel intrauerunt vsque ad animam eius, iam ad ipsas passionis aquas non reuertitur, quia resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. At verò nos qui illũ trãseuntem aquas passionũ sequuti sumus, baptizati videlicet in morte ipsius, nos, inquã, aquas adhuc multas trãsire habemus, id est tempestates tribulationum aut certè vitiorum pati, quas & constanter ferre & superare iubemur, ad omnes tentationes præparati.

Beda.

Rupert.

Matth. 8.

¶ Bene ergo (vt Matthæus euangelista testatur) hoc ipsum iussit dominus Iesus, significans quòd & illi discipuli eius & quicunque vellent ipsum piè viuẽdo imitari, se recepto in montem cœli, laboraturi forent in fluctibus seculi, probandi ad aquas contradictionis, & exaudiendi in abscondito tempestatis, ad quos videlicet fluctus non esset ipse reuersurus cũ eis, nisi per auxilij sui præsentis omnipotentiá.

¶ Cæterùm pro eo quòd discipulis in mari laborantibus

abierat

abierat dominus in montem orare, aduertendum est, inter eam qua adhuc mortalis orationem fudit, & eam qua immortaliter regnans à dextris dei iam interpellat pro nobis permaximam esse distantiã. Quã distantiã Lucas exprimẽs, & erat, inquit, pernoctans in oratione dei. Videlicet quum esset filius dei, deum patrem reuerenter orabat deus ipse reuerendus, & pro sua reuerentia exaudiendus, cuius vita & mors sacrificiũ pro nobis & iugis oratio extitit. Immortalitas autẽ eiusdẽ nunc idoneum nostrę fiduciæ patrocinium est, in qua iam nõ vt oret prosternitur, sed sedens ad dexterã maiestatis in excelsis, in eo pro nobis interpellare dicitur, & in semetipso nostrã deo patri substantiã semper præsentat, fidelis perorator, iustusq; ac potens aduocatus. *Christi diferensoratio.*

¶ Vidit, inquit, eos laborantes in remigando. Ait propheta: De cœlo respexit dominus, vidit omnes filios hominũ. Et iterũ: Dominus de cœlo in terrã aspexit, vt audiret gemitus cõpeditorum. Vnde & cuidã loquitur dicens: Scio laborem tuum & patientiã tuam, quasi dicat: Video laborem tuũ in remigando. At verò tempestas illa tanto miraculo domini super aquas ambulantis sedata seculi turbines (vt iã dictũ est) designat, quos tunc saluator calcat & mitigat, quãdo clamãti ad se ecclesię pacem & quietem in tempore opportuno reformat. Igitur ventus magnus, ventus vrens est diabolus, quẽ & per ventũ qui aquilo dicitur sacra scriptura significare cõsueuit. Hic tunc iram magnã habens vehemẽtius flauit, & corda malorũ amplius furore suo turbauit, quando nauiculã discipulorũ Christi (scilicet sanctã eius ecclesiam) per mare seculi huius agi vidit spiritu dei. *Apoc. 2.*

¶ Quum ergo nouerimus ipsos quoq; domini discipulos secularium turbationum procella turbari, vel ex hoc aduertamus neminem sine tentatione vitam hanc transigere, dicente Apostolo: Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Attamen diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Vnde & per Raphaëlem archangelum ad Thobiam dicitur: Quia acceptus eras deo, necesse erat vt tentatio probaret te. *Tentatio piis.* *2. Tim. 3.* *Roma. 8.* *Thob. 12.*

¶ Itaq; dispensante domino aduersitates huius mũdi quasi procellę graues nauigãtibus fidelibus suscitantur, non vt his obruti pereant, non vt per impatientiam contra deum mur- *Cur boni tentãtur.*

murmurent, vel vt animo facti pusillo desperẽt, sed vt angustiis presi dominum fiducialiter inuocantes, ad ipsum opem refugiant exemplo pij regis, qui circunseptus angustiis ad dominum supplex ait: Quum ignoremus quid agere debeamus, hoc solũ habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Et vt scias quanta dominum debeas inuocare fiducia, audi ipsum tibi dicentem: Et rursus de inuocante se: Quoniam, inquit in me sperauit, liberabo eum protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Clamauit ad me & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum.

2. Par. 20. *Deus quãdo inuocãdus.*

Beda. ¶ Non ergo obliuiscitur orationem pauperum, quî eos ad orandum hortatur, nec auertit faciem suam à sperantibus in se, quin potius & certantes cum hostibus vt vincant adiuuat, & victores in æternũ coronat. Vnde hic quoque expertè dictum est, quia vidit eos laborantes in remigando, qui & si ad horam differre videatur auxilium tribulatis impendere, nihilominus eos ne in tribulatione deficiant, sui respectu pietatis corroborat, & aliquando etiam manifesto adiutorio victis aduersitatibus, quasi calcatis sedatisq; fluctuum voluminibus liberat, sicut hic quoque subsequenter insinuatur, quum dicitur:

¶ Circa secundum principale dicitur:

Et circa quartam vigiliam noctis, venit ad eos ambulans supra mare, & volebat præterire eos.

¶ Hic ponitur periclitantibus accedente Christo consolatio, vbi seriatim quinq; describuntur. Primum, periclitantium liberationis tempus & modus. Secundum, est discipulorum de Christo sensus erroneus, ibi: At illi vt viderunt. Tertium est, errore trepidantibus data fiducia, ibi: Et statim loquutus est eis. Quartum, ventorum cessatio à Christi præsentia, ibi: Et ascendit ad illos. Quintum est, discipulorum stupor ex ignorantia, ibi: Et plus magis.

Beda. Vigiliæ noctis. ¶ Circa primum dicitur: Et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare. Stationes & vigiliæ militares in terna horarum spatia diuiduntur. Quando ergo dixit quarta vigilia noctis venisse ad eos dominũ, ostendit tota nocte periclitatos, & nisi extremo noctis tempore eis

auxilium

auxilium præbitum. Laborabant ergo toto noctis opacæ tẽ pore, sed diluculo adpropinquante, & lucifero solis dieique exortum promittente venit dominus, & superambulans tumida freti terga cõprimit ex quo patet liberationis discipulorum tempus. Vbi Theophilact.

¶ Permisit dominus periclitari discipulos vt fierent patientes: Vnde & non statim eis astitit, sed per totam noctem periclitari permisit, vt doceret eos patienter expectare, & nõ mox à principio in tribulationibus sperare subsidium.

¶ Itaque tota nocte dimittit eos fluctuari, erigens, cor eorum post timorem, in maius sui desiderium eos mittens, & in sui continuam memoriam. Et propter hoc nõ confestim eis astitit. Simul nos erudiens non citò solutionem inquirere aduenientium malorum, sed ferre ea quæ contingunt viriliter. Veniet enim prouiso tempore quodammodo super mare ambulans & reprimens spumantis freti furorem, quando auxilij sui præsentia sopitis tentationum periculis, plenam libertatis fiduciam suæ protectionis attribuat. Ecce liberationis modus. Sequitur: *Chrysost.*

¶ Et volebat prẽterire eos. Vbi Augustinus: Quomodo autem hoc intelligere potuerunt, nisi quia in diuersum ibat, volens eos tanquam alienos præterire, à quibus ita non agnoscebatur, vt phantasma putaretur. Sed quomodo volebat eos prẽterire, tanquã alienos, ad quos de periculo naufragij liberãdos aduenerat, nisi vt ad horam turbati & pauentes, sed continuò liberati, amplius ereptionis suæ miraculum stuperent, ac maiores ereptori suo gratias referrent? Quia & in tempestatibus pasionum quæ pro constãtia fidei à perfidis ingerũtur, talis nonnunquã prouisio diuinitus ostenditur. Sæpe enim fideles in tribulatione positos superna pietas ita deseruisse visa est, vt quasi laborãtes in mari discipulos præterire Iesus voluisse putaretur. Vnde est & illud in Psalmista ecclesiæ in martyrij certamine desudantis: Quare me repulisti & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? Dum confringuntur ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici. Dicunt inimici: Vbi est deus eorum? quasi fesis naufragium minitantes. *de cõ. euã.* *Beda.*

¶ Semper enim (vt inquit Chrysostomus) hoc dominus facit, quum soluturus sit mala, vt aliqua difficilia & terribilia

bilia inducat. Quia enim non est longo tempore tentari, quum breui finiendi sunt agones iustorum, volens eos amplius lucrari, auget eorum certamina. Sequitur:

At illi vt viderunt eum ambulantem super mare, putauerunt phantasma esse & exclamauerunt. Omnes enim eum viderunt, & conturbati sunt.

¶Hic notatur discipulorum de Christo sensus erroneus. Putauerunt, inquit, phantasma siue spectrum esse quod videbant. Vbi Beda: Adhuc hæretici putant phantasma fuisse dominum, nec verã adsumpsisse carnem de virgine. Denique Theodorus Pharanitanus, quondam Episcopus ita scripsit, corporale pondus non habuisse secundum carnem dominum, sed absque corpore & pondere super mare deambulasse. At contrà fides catholica & pondus secundum carnem habere eum prædicat, & onus corporeum, & cum pondere atque onere corporali super aquas non infusis incedere pedibus. Nam Dionysius egregius inter ecclesiasticos scriptores in opusculo de diuinis nominibus, hoc modo loquitur: Ignoramus enim qualiter non infusis pedibus corporale põdus habentibus & materiale onus, deambulabat in humidam & instabilem substantiam. Sed ar gumento nimis infirmo nituntur, qui dominum nostrum non verum & solidum sed phantasticum corpus habuisse dixerunt, quia super aquas ambulauit, vtrique tam imperiti quàm impij, tam hebetes quàm audaces. Nam eiusdem authoritatis veritas Petrum refert ibidem super easdẽ aquas ambulasse, & non ante cœpisse mergi, quàm timeret videns ventum validum venientem, fortasis in signum futurę negationis, quia dicturus erat flante magno diaboli vento in prætorio Iudæorum, Non noui hominem. Consequitur ergo vt Petrum quoque verum fuisse hominem, verúmque corpus habuisse denegent, quia & ipse super aquas ambulauit eadem. Sed Petrum verum fuisse hominem, imò purum hominem, hoc est, solummodo hominem, non etiam deum fuisse, negare non poterunt. Pudeat hostes veritatis, & negatores verę humanitatis Christi & obmutescant, non valentes vno eodémque pro facto de Christo & Petro contraria rationabiliter prędicare, scilicet, vnum ambulantem super aqnas verum & purum hominem extitisse, alium autem

Corporale põdus christi stũ habuisse.

Rupert.

Erroris cõfutatio.

Matt. 14.

tem quoniam idem feciſſet, verum hominem non eſſe, verum corpus non habuiſſe.

¶ Putauerunt, inquit, phantaſma eſſe & exclamauerunt. Confuſus clamor & incerta vox magni timoris indicium eſt. Chriſtms autem nō prius ſe reuelauit diſcipulis, donec clamauerunt. Verùm quanto plus intendebatur timor, tanto magis lætati ſunt tandem in eius præſentia. *Chryſoſt.*

Vnde ſequitur:

Et ſtatim loquutus eſt cum eis, & dixit eis: Confidite, ego ſum, nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauem, & ceſſauit ventus.

¶ Hic notatur tertium ſcilicet ventorum ceſſatio à Chriſti præſentia. Vbi primùm diſcipulis errore trepidantibus datur fiducia. Statim, inquit, loquutus eſt eis. Porrò diſcipulis ſtatim voce quā per nocturnas illas tenebras agnouerūt, & timor ſolutus eſt. Itaque prima trepidātium & periclitantiū ſubuentio, eſt incuſſum cordibus expellere timorem. Secunda, tempeſtatum furias ſuæ prçſentiæ virtute compeſcere. Nec mirandum ſi aſcēdente in nauiculam domino ventus ceſſauit. In quocunq; enim corde deus per gratiam ſui adeſt amoris, mox vniuerſa vitiorum & aduerſantis mundi ſiue ſpirituum malignorum bella compeſſa quieſcunt. *Beda.*

¶ Sanè ad huius tēpeſtatis & depulſionis eius ſimilitudinem circa mundi finem cōtinget eccleſiæ. Vnde Hilarius: Veniens Chriſtus in fine inueniet eccleſiā feſſam antichriſti ſpiritu, & totius ſeculi motib⁹ circumactam. Et quia de antichriſti cōſuetudine ad omnem tentationum nouitatem ſolliciti erunt, etiam ad domini aduentum expaueſcent, falſas rerum imagines metuentes. Sed bonus dominus timorem depellet dicens, ego ſum, & aduentus ſui fide metum naufragij imminentis repellet. Cæterū in Apoſtolo Petro qui (vt eſt apud Matth.) vt ad Chriſtum veniret ſuper vndas ambulans timuit, & timendo cœpit mergi eccleſia, & duplex in ea genus ſignificandum fuit, videlicet firmi, in hoc quod ſuper aquas ambulauit, & infirmi, in hoc q̄ dubitauit. Nam & vnicuiq; ſua cupiditas tēpeſtas eſt. Amas deſi, ambulas ſuper mare, ſub pedibus tuis eſt ſeculi tumor. Amas ſeculū, abſorbet te. Sed quum fluctuat cupiditata cor tuum vt vincas tuā cupiditatē, inuoca Chriſti diuinitatem. *Eccleſia feſſa.* *Augu. de ver. do.*

¶ Circa

¶Circa quartum, quod est discipulorum stupor exigne rantia, subditur:

Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerant panibus, Erat enim cor eorum obcæcatum.

Theo. ¶Grande quidem miraculum est, quòd ambulat domin super mare, sed tempestas & venti cõtrarietas appositasu propter maius miraculum. Apostoli enim ex miraculo qu que panum non intelligentes Christi potentiam, nunc maris miraculo plenius cognouerũt. Stupebant quidẽ ca nales adhuc discipuli virtutum magnitudinem, necdu tamen in eo veritatem diuinæ maiestatis cognoscere va bant. Erat enim cor eorum obcæcatum. Hoc illis non sem accidit. Vnde apud Lucam quodam loco de ipsis dicitur

Lucæ. 18. Et ipsi nihil horum (quæ nimirum eis Christus planè de

Lucæ. 24. nuntiauerat) intellexerunt. Et rursum alio loco: Oculi au tem eorum tenebantur ne eum agnoscerent. Et apud Mat

Matth. 15. theum: Adhuc & vos sine intellectu estis? Quum ergo etiam

Fides à deo datur. in ipsis Apostolis post tot & tanta visa miracula audiamus adhuc obcæcatum remansisset cor, discamus donum fidei d uinæ gratiæ tribuere non visioni miraculorum. Hinc ben

Ephes 2. de fide per Apostolum dicitur: Donum dei est, ne quis glo rietur.

¶Circa tertium principale dicitur:

Et quum transfretassent, venerunt in terram Genezareth, & applicuerunt. Quumque egressi essent de naui, continuò cognouerunt eum. Et percurrentes vniuersam regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui se malè habebant circunferre vbi audiebant esse.

¶Hic describitur virtutis Christi super infirmos ostensio. Vbi duo notantur. Vnum est, Gerazenorum ad credendũ animus promptus. Alterum, promptæ credulitatis ingens fructus, ibi: Et quocunque introibat.

¶Circa primum aduerte, quòd postquam Euangelista enarrauit periculum quod discipuli nauigando pertulerãt, & quemadmodum fuerant liberati, nunc ostendit quò nauigando peruenerint, dicẽs: Et quum transfretassent, peruenerunt in terram Genezareth, non quidem fortuitò sed prouisò, eo moderante qui incolarum regionis illius corda

cerneret

cerneret ad credendum in ipsum esse parata, ipse enim sciebat quid esset in homine. Quum ergo essent egressi de naui (nimirum dominus & discipuli eius) continuò Gerazeni cognouerunt eum. Cognouerunt autem eum rumore non facie, vel certè pro signorum magnitudine quæ patrabat in populis vultu plurimis notus erat. *Ioan.2. Hieron.*

¶ Et vide quanta sit fides hominum terræ Genezareth vt non præsentium tantùm salutem contenti sunt, sed mittunt ad alias per circuitum ciuitates, quò omnes currant ad medicum. *Gerazenorum fides.*

¶ Et percurrētes vniuersam regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui se malè habebant circunferre, vbi audiebant eum esse. Non enim in vno aliquo loco manebat, sed vt beatus Petrus in Actibus Apostolorum testatur, ipse per transiuit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo. Vbi etiā est aduertendum, quia non ad domos inuitabāt eum vt curaret quomodo pleriq; fiam antea fecerūt, sed magis ipsi male habentes adferebantur ad ipsum. *Act.10.*

¶ Circa secundum, quod est, promptæ credulitatis ingēs fructus, subditur:

Et quocunque introibat in vicos, vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum vt vel fimbriā vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

¶ Simile aliquid & de Petro legimus: In plateis enim ponebantur infirmi in lectulis, vt veniente Petro saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. In hoc tamen differunt miracula Christi à miraculis beati Petri, vel cuiuscunque alterius sancti, quòd Christus ea peregit virtute propria, illi autem virtute aliena, videlicet Christi. Sed quur deprecabantur eum, vt ad consequutionem sanitatis liceret eis vestimenti eius fimbriam tangere, nisi quia fama nuntiante etiam ad eos peruenerat, mulierem profluuio sanguinis laborantem tactu eiusdem fimbriæ vestimenti eius fuisse sanatam? Illa enim dixerat intra se: Si tetigero fimbriam vestimenti eius tantùm, salua ero. Et quotquot, inquit, tangebant eum, salui fiebant, quanuis non carnē, sed vestimentum Iesu tangerent, non tamen vestis ipsa, sed ipse Christus *Act.5.* *Christi miraculis vt à cæteris differunt.* *Matth.9.*

Christus mediante tactu suæ vestis sanitatem donabat.

Vestimentũ Christi. Philip. 2.

¶ Mysticè vestimentum Christi, humanitas sua est, quam quodãmodo suæ superinduit diuinitati. Vnde per Apostolum dicitur: Et habitu inuentus vt homo.

Gene. 37.

Hanc olim præsignabat illa tunica Ioseph talaris & polymita, qualem nullus suorum fratrum habuit, & hœdi sanguine tincta, quam sancta ecclesia per sacerdotale ministerium iugiter offert cõspectu paternæ maiestatis. Ac si & ipsa dicat: Hanc inuenimus, nimirum per fidei cognitionem, vide si tunica filij tui sit, an non. At ille, tunica filij mei est inquit, & addit: Fera pessima deuorauit filium meum. Et vtique fera pessima Iudaica synagoga extitit, quæ Christum interficiens humanitatis suæ tunicam sanguine hœdi. i. suoipsius sanguine qui pro nobis peccatum, id est, hostia pro peccato fact' est, intinxit.

Fimbria Christi mysti.

¶ Fimbria verò quũ sit extremitas in vestimento, passio est filij dei in carne, vbi illud humanitatis suæ vestimẽtũ cui quã in termino cõsummatum est ipso clamãte: Cõsummatum est. Hanc fimbriam qui duplex in fide tetigerit, & ipse saluus fiet. Tangitur enim fide credẽdo, tãgitur piè meditãdo, tangitur deum patrem per eam deprecando, tangitur amando, tangitur cõpatiendo, & ea sentiendo quæ sunt in

Philip. 2.

Christo Iesu, dicente Apostolo: Hoc enim sentite quod & in Christo Iesu. Nec aliud vllum contra peccatum quasi lethalem morbum efficacius est remedium, quàm eo quo dictum est modo hoc domini tangere vestimentum.

FERIA SECVNDA POST INVOCAVIT.

Matth. 25.

Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo.

¶ In hac sancti Euãgelij lectione quatuor describi bũtur. Primũ est, Gloriosa Christi iudicãtis apparitio. Secũdum est, cunctorum hominum coram illo collectio, ibi: Et congregabuntur ante eum. Tertium est, electorum commẽdatio desiderabilis, ibi: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt. Quartum est, reproborum reiectio formidabilis, ibi: Tunc dicet & his qui à siniſtris eius erunt.

¶ Circa primũ primò describit iudicis Christi humanitas gloriosa. Deinde comitantiũ angelorũ vniuersitas copiosa.

¶ Circa

¶ Circa primũ dicit: Quum venerit filius hominis in maiestate sua, & cætera quæ sequũtur, quæ quidem loquutus est iam proximus passioni. Vnde Hiero. Post biduum pascha facturus, & tradendus cruci, & illudendus ab hominibus, rectè promittit gloriam triũphantis, vt secutura scandala pollicitationis præmio compensaret. Vbi aduertendũ est, quòd is qui in maiestate cernendus est, filius hominis sit. In forma enim humana videbunt eum impij, videbunt & ad dexteram positi. In iudicio enim apparebit in forma quam à nobis accepit, sed postea futurum est vt videatur in forma dei. Vbi illorum error confutatur, qui dicunt Christum dominum nostrum postquã in cœlum conscendit, non eadẽ quam assumpsit forma serui manere, non attendentes testimonio angelorum qui iam in cœlos adsumpto Apostolis dixerunt: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Quum autem dicit, in maiestate sua, maiestatem appellat diuinitatem in qua æqualis est patri & spiritui sancto. Nã diuinitatis suæ potẽtia quam habet cum patre communem genus humanum iudicabit, bene meritis præmia, impiis & peccatoribus digna rependens supplicia, secundum quam diuinitatem (vt iam dictũ est) nunquam eum reprobi videbunt, iuxta quod scriptum est: Tollatur impius ne videat gloriam dei.

Augu. in Ioan. *Forma Christi in dicantis.* *Act. 1.* *Esaiæ. 26.*

¶ Itaque (vt dicit Augu.) in ea forma iudicabit in qua iudicatus est. Sedebit iudex, qui sub iudice stetit vt reus. Dãnabit verè reos, qui factus est falsò reus. Et meritò quidem in humana forma iudicabit plures ob causas. Primò, ad cõfutationem & confusionem Iudæorum, qui blasphemãtes eũ dixerunt: Nos scimus, quia hic homo peccator est. His inquam in ea forma in qua ipsum blasphemauerunt & crucifixerunt iudicaturus apparebit, vt suam vel serò agnoscant falsitatem. Videbit quidem eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ, Gentiles scilicet, qui pro deo idola colentes fidem eius recipere noluerunt, amplius autẽ Iudæis qui hunc cœlitus ad eos missum crucifixerunt, falsò Christiani præ cæteris omnibus deplangent amplius, quòd hunc deum esse scientes impiè viuendo contẽpserunt. Tunc incipient dicere montibus & petris, cadite super nos, & abscõdite nos

Cur in forma humana iudicabit. *Ioan. 9.* *Apoca. 1.* *Apoca. 6.*

à facie sedentis super thronum,& ab ira agni,quoniam v
nit dies magnus iræ ipsorum,& quis poterit stare?

¶ Secundò, apparebit in forma humanitatis ad maiore
omnium superborum & reproborum pœnam, qui vid
bunt se non ab angelica celsitudine, sed ab homine iud
cari.

¶ Tertiò,ad gloriam electorum, quibus magna erit glor
& ineffabilis causa lætitiæ,quòd sui generis naturam
Christo tantæ maiestatis honore videbũt exaltatam. Tu
sanè beati quorum oculi regem in decore suo videbunt.

¶ Quòd autem in humanitate glorificata veniet, non
Lucæ.21. lùm hoc loco, sed & apud Lucã adscribitur, vbi dicitur: Vi
videbunt filium hominis venientem in nube cum potes
Act.1. te magna & maiestate. In nube veniet, sicut à nube susc
ptus ab oculis discipulorum in cœlum ascendit, non qu
nubis indigeret obsequio,sed vt per hoc ostendatur etia
ipsa mundi elementa authorem dominúmque suum agn
scere,& agnitum suo ministerio venerari. Sanè primam s
apparitionem prosecutus est cum nostra infirmitate & h
militate,secundam celebrabit in propria potestate & ma
state. Vnde Grego. In potestate & maiestate visuri sunt, qu
in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eiu
tanto tunc districtius sentiant,quanto nunc ceruicem co
dis ad eius patientiam non inclinant.

Cur cum potestate venturus.

¶ Proinde quoniam magnos venit iudicare (nempe reg
& tyrannos,quin & ipsos principes & potestates,ipsos m
di rectores tenebrarũ harum)par est vt cum magna veni
potestate. Et quia in primo aduentu propter suam humil
tatem contemptus fuerat à superbis,necesse est vt iudicat
rus veniat cum maiestate,vt contemni non possit. Tanta a
tem cum maiestate venturus est,vt cœlum pariter & elem
ta concutiat, vt à voce virtutis suæ resurgant mortui,suis
que compellantur adesse tribunalibus iudicandi.

¶ Secundum,id est,comitantium angelorum vniuersitas c
piosa designatur, quum dicitur:

Et omnes angeli eius cum eo,tunc,sedebit super sedem maiestatis suæ.

Cur omnes angeli cũ eo.

¶ Si quæras quid causæ est, quòd veniet stipatus innu
merabilium exercitibus angelorum? Respondetur hoc fo
re con.

re conueniens. Primò, propter iudicis honorē, & ad ostendendam eius authoritatem. Nam sine potestate, iudicis authoritas nulla est. Secundò, propter impiorum accusationem. Angeli enim in iudicio illorum erunt accusatores, quibus ad ministeriū & custodiam fuerint deputati, si videlicet eorū instinctus & monita contemnentes, vt salui fierent non acquieuerunt. De quibus id quod scriptum est rectè potest intelligi: Reuelabūt cœli iniquitatē eius. Cœli, id est, angeli. Tertiò, propter iudicij executionem. Siquidē ministerio sanctorum angelorū peracto iudicio detrusis ad inferna vnà cum dæmonibus reprobis vniuersis electi per angelos in cœlum adsumentur, iuxta quod de anima beati pauperis scriptum est: Factū est vt moreretur mēdicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Vnde Chrysost. Omnes angeli cum Christo erunt testantes, ipsi qualiter administrauerūt missi à domino propter hominū salutē. Qui nūc eos nō suscipiūt tanquā à patre missos, tūc in iudicio patiētur eos aduersarios vt iudicis executores. *Luce. 16.*

¶ Tunc, inquit, sedebit super sedem maiestatis suæ. Vnde scriptum est: Thronus eius sicut sol in conspectu meo. Et rursum: Thronus tuus deus in seculum seculi. Thronus iste regnantis atque iudicantis significat maiestatem, omnibus tunc & angelis & hominibus & dæmonibus conspicuam. Diuina etenim fiet virtute, vt omnes tam reprobi quā electi tam de longinquo eum & videant & audiant, quàm de propinquo. Quantus tunc reprobis pudor, quantus pauor, quantus horror! Ait Greg. Horum pauorem quis explicet quum contigerit miseris culpas suas & intra se cernere, & ante se iustum iudicem videre? *Thronus Christi.*

¶ Tunc apparebit signū filij hominis. Vnde canit ecclesia: Hoc signū crucis erit in cœlo quū dominus ad iudicandū venerit. Ait Hiero. Crux Christi pugnabit contra te, cicatrices eius cōtra te loquētur, & claui cōquerentur contra te.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Et *congregabuntur ante eum omnes gentes.*

¶ Hic notatur cunctorum hominum discernenda collectio. Vbi per ordinem tria designantur. Primum est ipsa omnium hominum vniuersalis congregatio. Secundum, congregatorum notanda discretio, ibi: Et separabit eos ab

inuicem. Tertium est, discretorum pro meritis situatio, ibi: Et statuet oues quidem à dextris.

Angelorũ ministeriũ in iudicio.

¶ Circa primum dicitur: Et congregabunturante eum omnes gentes, videlicet à primo Adam vsque ad eum qui vltimus in fine mundi nasciturus est, siue qui iam tunc defuncti fuerint, siue qui tunc viui in corpore sunt reperiendi. Congregabuntur autem electi sanctorum ministerio angelorum. Vnde alio loco huius Euangelij per saluatorem dicitur: Et mittet filius hominis angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos à quatuor ventis, à summis cœlorum vsque ad terminos eorum. Eorundem ministerio angelorum perpetuo diuortio separabuntur reprobi abelectis, dicẽte rursus domino: In tempore messis dicam messoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Quam similitudinem hoc qui sequitur modo ipse exponere dignatus est. Ager, est mundus. Zizania, filij sunt nequam. Messis verò, consummatio seculi est. Messores autem, sunt angeli. Itaque sic erit in consummatione seculi. Exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Et in hoc designatur secundum, id est, congregatorum notanda discretio. Vnde subditur in litera:

Matt. 24.

Matth. 13.

Et separabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab hœdis.

Separatio nouissima.

¶ Sicut, inquit, pastor secernit pecus à pecore, ita dominus noster qui verus est pastor quẽ oues suæ agnoscũt atque sequuntur, separabit in die iudicij bonos à malis, quo modo separatur zizania à tritico, à spinis rosa, & granũ à pulea. Nunc ecclesiæ sagena & bonos colligit pisces & malos: quum autem impleta & ad littus educta fuerit, boni reseruandi eligentur, mali verò foras mittentur, scilicet in tenebras exteriores, in tenebras sempiternas, vbi est fletus & stridor dentium, vbi luctus sine consolatione, vbi desperatio sine fine. Separabuntur inquam diuortio sempiterno & interstitium grande chaos magnum inter vtrosque firmabitur, vt si qui electorũ vellent ad dãnatos transire non possent, neque à dãnatis ad beatos transmeare. Sanè in hac vita

Hic vt mali cum bonis.

vita mixti sunt cum piis impij, ac si lupi cũ ouibus,& delectat eos ouium carnes & membra depascere. Verùm post illam separationem nouissimam, non habebunt in quos grassentur,sed velut lupi famelici simul inclusi suo seipsos furore lacerantes rabiem propriam manducabunt.

¶ Sanè oues dicti sunt,qui saluãtur propter simplicitatẽ & innocentiam,& propter mansuetudinem quam ab eo didicerunt qui dicit:Discite à me quia mitis sum, & quia verè possunt dicere: Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis,vti Christum imitati,qui & qua si ouis ad occisionem ductus est,& quasi agnus coram tondente se obmutuit. Quinetiã oues hos vocat, quia multus est ouium fructus,& à lana,& à lacte, & à fœtibus. Porrò de suis ouibus quid dominus dicat aduerte:Qui manet,inquit,in me, & ego in eo, hic fert fructum multum .Reprobos autem hœdorum nomine designat, vt eorum ostendat infructuositatem, nullus enim fit ab hœdis fructus. Hœdus proinde lasciuum est animal, & semper ad libidinem feruens, vt hœdorum nomine reprobi meritò designentur. *Electi cur oues dicuntur. Roma.8. Esaiæ. 53. Ioan.15. Chrysost.*

¶ Circa tertium,quod est,ab inuicem discretorum cõgrua pro meritis collocatio,subditur in litera:

Et statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris.

¶ Rectè ad dexteram electi, & reprobi ad sinistram collocantur. Vtraque enim manu benedictionem largitur, qui implet omne animal benedictione. Porrò benedictio domini diuites facit. Sunt autem diuitiæ exteriores & carnales,& sunt diuitiæ interiores & spirituales. Illæ sunt quasi benedictio à sinistra,istæ verò,à dextera. De vtrisque scriptum est:Longitudo dierum in dextera illius,id est, vita æterna,& in sinistra illius diuitiæ,videlicet mundi huius, & gloria. Quoniã ergo reprobi in hac vita benedictionẽ efflagitãt à sinistra,electi verò à dextera, idcirco rectè illiã sinistris ,isti verò à dextris in nouissimi examine iudicij cõstituentur .Benedictionẽ à sinistra fuerat consequutus, cui in inferno ardenti dicitur: Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua. Quin & illi qui serò pœnitẽtes dicunt in inferno: Quid nobis profuit superbia ,aut diuitiarum iactantia quid *Prou. 10. Benedictio domini dat plex. Prouer.3. Luc.16. Sap.5.*

quid contulit nobis? Transierunt omnia velut vmbra Piscā tes ad hanc sinistram, inanem terunt operam, & capiunt nihil.

Gene. 49. ¶ Patriarcha Iacob interpellatus à Ioseph filio suo vt filiis suis Manasse, videlicet maiori à dextris constituto & Ephraim minori, à sinistris, priusquam ipse moreretur benediceret, cancellatis brachiis maiori sinistra, minori dextera benedixit. Sic enim plerunque contingit, vt hi quos mundus commendat, à sinistra tantùm benedicantur, & quos explodit, à dextera, vt sint nouissimi primi, & primi nouissimi. Et hæc est benedictio Ephraim minoris scilicet & ad sinistram collocati, cui tamen per manuū cancellationem (vt dictum est) benedictio potior à dextera cessit. Humilibus enim dat gratiam, qui superbis resistit.

A dextris vel à sinistris stare.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Tunc dicet rex his qui à dextris eius erūt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

¶ Hic ponitur electorum imitatio desiderabilis. Vbi triatiguntur. Primum est, electorum ad regnum optāda vocatio. Secundum, optandæ vocationis meritum & ratio, ibi: Esuriui enim. Tertium est, de se nil præsumentium miræ humilitatis submissio, ibi: Tunc respondebunt ei iusti.

Christus rex in iudicando. Luc. 19. ¶ Circa primum dicitur: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt. Rex illic Christus iure dicitur, quia authoritate regia qua ipse solus exaltabitur in illa die proferet iudicii sentētiam. Iam tunc non vacabit Pilato sciscitari, rex es tu. Tunc implebitur quod prius in parabola dixerat de homine quodam nobili qui abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum & reuerti.

¶ Hic vocatis seruis suis tradidit illis pecuniam suam, vt in ea negotiarentur donec ipse rediret.

¶ Porrò ciues ipsius qui eum oderant, miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos.

¶ Et factū est vt rediret accepto regno, & iussit vocari seruos quibus dedit pecuniam, vt vnumquenque eorum pro meritis & laudaret & remuneraret dicēs: Euge serue bone quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates.

¶ Et ho

¶Et hoc est quod eodē sensu, licet aliis verbis dicitur: Possidete paratum vobis regnum.

¶Dicet, inquit, rex his qui à dextris eius erunt, nempe suis ouibus, dignis qui ad dexteram collocentur: Venite ad me, in quem non visum credidistis, quem piè quæsistis, in quem speraſtis, pro cuius fide & quæ difficilia erāt feciſtis, & quę dura fuerunt, toleraſtis. Venite ergo ad me, à labore ad requiem, ab ignominia ad gloriam, à morte ad vitam, ab inopia ad regni diuitias sempiternas.

¶Vbi aduertendum est, Christum nos clementer ad tria inuitare. Nam primò inuitat ad gratiæ perceptionē, dicēs: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, nempe per gratiam, quæ reficit deficientem, & sanat vitiis (quasi quibusdam morbis) laborantem. *Christꝰ ad tria inuitat Matth. 11.*

¶Secundò inuitat ad acceptæ gratiæ augmētationem, vbi clamans dicit: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Et quidem hanc sitim in cordis palato prouocat gratia. Siquidem gratia quoadusque fuerit consummata per gloriam, vlterioris gratiæ semper facit sitibundum. Qui enim dulcedinem illius aquæ viuentis expertus est, magis hanc magisque desiderat. Veniat, inquit, ad me, & dabo ei aquam viuā, quæ fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Ego (inquit rursum) dabo de fonte aquæ viuæ gratis. *Ioan. 7. Apoc. 21.*

¶Tertiò inuitat ad gratiæ consummationem, quum hic dicit: Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum. Hinc & in Apocalypsi dicitur: Et spiritus & sponsa dicunt, Veni. Et quid eum facere deceat qui interius hāc inuitationem percipit, mox subsequutus ostendit, dicens: Et qui audit dicat: Veni: & qui sitit veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. *Apoc. vlt.*

¶Venite, inquit, benedicti patris mei, qui (vt ait Apostolꝰ) benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Benedicti patris mei, inquit. Ecce commendatio desiderabilis à deo, qui neminem nisi dignum commendat. Magnus laudator, & vehementer ambienda laudatio. Tunc enim laus erit vnicuique à deo. *Ephes. 1. Cōmendatio desiderabilis. 1. Cor. 4.*

¶Possidete regnum. Non dixit accipite, sed possidete, *Chryſoſt.*

siue hæreditate, sicut familiaria bona, sicut paterna, sicut vestra, vobis antiquitus destinata. Paratum, inquit, vobis regnum à constitutione mundi. Sed (vt ait Hieronymus) hæc iuxta præscientiam dei accipienda sunt, apud quem futura iam facta sunt.

¶ Pro quibus autem meritis sancti cœlestis regni bona accipiant, manifestat quum subdit:

Esuriui enim, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.

Cur sola charitatis opera memorat.

¶ Hic designatur Secundum, id est, optãdæ vocationis meritum & ratio. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: & cætera quæ sequuntur. Vbi notandum est, quòd non virtutes maximas sed sola dilectionis opera quæ actiuæ vitæ necessaria sunt dominus in iudicio commemorat, vt liquidò ostendat quia charitatis præcepta seruantibus debentur regna cœlorum, sine qua charitate nulla virtus, nullum opus bonum deo placere potest.

Opera pietatis spiritualia.

¶ Mysticè autem qui esurientem & sitientem iustitiam pane verbi reficit, vel potu sapientiæ refrigerat, & qui vel per hæresim, vel per peccatum errantem in domum sanctæ matris ecclesiæ recipit, & qui infirmum in fide adsumit, veræ dilectionis iura obseruat. Et hæc opera misericordiæ spiritualia per illa corporalia intelliguntur, ad quæ in scriptura diuina congruis exemplis fideles inducuntur. Verbi gratia, vt ea breuiter percurramus. Esuriui, & dedistis mihi mãducare. Ergo frange esurienti panem tuũ. Sitiui, & dedistis mihi potum. Ergo & si vel inimicus tuus sitit, potũ da illi. Hospes eram, & collegistis me. Ergo estote hospitales inuicem sine murmuratione. Nudus, & cooperuistis me. Ergo quum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Infirmus erã, & venistis ad me. Non ergo te pigeat infirmos visitare. In carcere eram, & venistis ad me. Ergo & incarceratis opem impende, exemplo illius beati AEthiopis nomine Abdemelech qui Ieremiam prophetam in carcere visitauit, & quoad licuit adiuuit, quem propter hoc dominus de imminenti exitio ciuitatis liberauit, dicens: Erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam.

Esa. 58.
Rom. 12.
1. Pet. 4.
Esa. 58.
Iere. 39.

¶ Sed

¶Sed miram sanctorum humilitatem aduerte. Sequitur enim:

Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te: sitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum & cooperuimus te? aut quando vidimus infirmum aut in carcere, & venimus ad te?

¶Hic ponitur tertium, id est, electorum de se nihil præsumentium miræ humilitatis submissio. Tanta nempe gloria se reputantes indignos: Domine, inquiunt, quando te vidimus esurientem, & pauimus te? Vbi Chrysost. O sanctorum humilitas, quæ nec post mortem deficies! Homo malus etiã falsis & indebitis honoribus delectatur, vir autem bonus laudem etiam ipso dignam refugit. Porrò eadem quæ olim fuerat in sanctis, humilitas etiam post hanc vitam in eis erit. Vbi Rabanus: Hoc quidem dicturi sunt sancti non diffidentes de verbis domini, sed admirantes & stupentes de tã tæ maiestatis dignatione & clemẽtia, & quia parum eis videbitur bonum quod fecerant, iuxta quod ait Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sequitur: *Mira humilitas sanctorum.* *Rom. 8.*

Et respondens rex dicet illis: Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

¶Quanto gaudio exultant sancti, quando in conspectu omnium angelorum quod fecerunt hominibus fatetur dominus se accepisse. Et vide mirabilem dei bonitatem, quia minimos vocat fratres suos, & quod eis fit acceptat, ac si ipsi factum esset. *Chrysost.*

¶Sed dicat forsan aliquis: Si fratres sui sunt, quare eos minimos vocat? Nimirum quia sunt humiles, quia pauperes, quia abiecti. Non autem per istos solummodo monachos intelligit, qui ad montes secesserunt, sed vnumquenque fidelem etiam si fuerit secularis & fuerit esuriens, aut aliquid huiusmodi, vult misericordiæ procuratione potiri. Fratrem enim baptisma facit, & communicatio mysteriorum. Vbi Hieronymus: Libera quidem nobis erat intelligentia, quòd in omni paupere Christus esuriens pasceretur, sitiens potaretur, *Quare minimi.* *Chrysost.*

Christi fratres minimos qui.

taretur,& sic de aliis, sed ex hoc quod sequitur: Quandiu feciſtis vni ex his fratrib⁹ meis minimis, mihi feciſtis: nō mihi videtur generaliter dixiſſe de pauperibus, sed de his qui pauperes ſpiritu ſunt, ad quos extendens manum dixerat,

Matth. 12. Fratres mei ſunt, qui faciunt voluntatem patris mei.

¶ Non autem eſt putandum electos ſolùm fore commēdādos pro memoratis operibus miſericordiæ, ſed & pro aliis virtutum operibus. Sed certas ob cauſſas de operibus miſericordiæ facit mentionem.

Cur opera miſericordiæ memorat.

¶ Primò videlicet, propter impletionem pollicitationis diuinæ, qua miſericordibus miſericordiam repromiſit, dicēs: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequētur. Secundò, vt per hoc oſtendatur, quòd quicunque in diuino iudicio ſaluabitur, magis ex dei miſericordia, quàm ex ſuis meritis ſit ſaluandus.

Matth. 5.

¶ Tertiò, propter approbationem melioris operationis. Si enim opera facilia, & ad quæ pleroſque inducit natura vſque adeò commendantur, & tam ſublimi præmio compenſantur: quantomagis ea opera bona quæ ardua & factu difficilia ſunt ingenti præmio veniunt remuneranda?

¶ Porrò quod ait, quandiu feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis, poteſt quidem generaliter de omni paupere intelligi, quòd videlicet eleemoſyna cuicunque egeno propter Chriſtum impenſa ab ipſo ſuſcipiatur. Verùm quū dominus notanter & quaſi demonſtrans dicit, vni de minimis iſtis, oſtendit non generaliter, ſed de quibuſdā pauperibus, de his videlicet tātùm ſe dicere, qui ſpiritu pauperes ſunt, qui propter deum voluntariam perferunt egeſtatem, quib⁹ quàmmaximè fideles de ſuis facultatibus ſubuenire & amicos ſibi facere debent, vt ab eis in æterna regni cœlorū habitacula recipiantur.

¶ Circa quartum principale dicitur:

Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

¶ Hic deſignatur reproborum damnatio formidabilis. Vbi tria notantur: Primum eſt, execratorum metuenda reiectio. Secundum eſt, reiectionis eorum notanda ratio, ibi:

Eſuriui

Esuriui enim & non dedistis. Tertium est, iudici contradicentium superba obduratio, ibi: Tunc respondebunt ei & ipsi dicentes.

¶ Circa primum dicitur: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, id est peccatoribus quasi olidis hœdis, qui dum in mundo agerent, sinistra semper, id est, transitoria amauerunt, nec æternorum bonorum quæ per dexteram designantur, curam habuerunt: his, inquam, dicet rex loquens ad eos in ira sua, Discedite à me maledicti. Sicut iustis dixerat, venite, ita iniustis dicit, Discedite. Et licet mali cum domino non fuerunt, dicente scriptura: Non habitabit iuxta te malignus, attamẽ tunc ab eo discedere videntur, quia in præsenti vita bonis permixti ab illis in iudicio separabuntur. Vnde Origenes: Longe ab eo nunc sunt, & si videantur ei adsistere qui non faciunt mandata ipsius, & propter hoc audiunt, Discedite: vt qui modo videntur esse ante eum, postea nec videantur. De qualibus ipse dicit: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, dicens: quia nunquam noui vos, discedite à me operarij iniquitatis.

Reprobi vt discede reinbẽtur.

Matt. 7.

¶ Considerãdum proinde est, quoniam in sanctis dictum est, benedicti patris mei, nõ autem nunc dicitur maledicti patris mei. Nam benedictionis quidem ministrator est pater, maledictionis autem vnusquisque sibi est actor, qui maledictione digna est operatus. Qui autem discedunt à Iesu, decidunt in ignem æternum, qui alterius generis est ab hoc igne quem habemus in vsu.

Orig.

Ignis alterius generis.

¶ Nullus enim ignis inter homines est æternus, sed nec multi temporis est. Et considera quoniam regnum quidem non angelis præparatum dicit, ignem autem æternum diabolo & angelis eius, quia quantum ex se est, homines non ad perditionem creauit. peccantes autem coniungunt se diabolo, vt sicut ij qui saluantur sanctis angelis coæquantur, sic qui pereunt diaboli angelis adsimilentur. Ex hoc patet, quòd idem ignis erit supplicio hominum attributus & dęmonum. Discedere ergo iubentur maledicti in ignem æternũ, vt illic sine fine ardeant, qui in præsenti ignem vitiorum extinguere noluerunt. Iste autem ignis (vt iam dictum

Nota.

tum est) diabolo & angelis eius est præparatus, quia sicut deus iustis regnum ab origine mundi præparauit, ita diabolo & angelis ac reprobis vniuersis ignem æternum, in quo æternaliter crucientur, præordinauit.

¶ Circa secúdum, quod est, reiectionis damnatorum causa seu ratio, subditur:

Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus & in carcere, & non visitastis me.

¶ Palàm conuincuntur dei misericordia indigni, qui misericordiam miseris non impenderunt. Vnde Leo Papa: In illo summo iudicio tanti æstimabitur, vel largitatis benignitas, vel impietas tenacitatis, vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro summa omnium commissorum, & per vnum malum isti in ignem mittentur æternum, & per vnum bonum illi introducentur in regnum æternum. Et aduerte quòd nō dicit, aliena rapuistis: sed, non dedistis mihi manducare. Si ergo sic damnatur tenacitas, rapacitas quid meretur? Aut quid recipiet qui aliena tulerit, si sic punitur, qui de suo non dederit? Si tale iudicium est ei qui non fecerit misericordiam, quale erit ei, qui fecit rapinam?

Rapinæ grauitas.

Chrysost. ¶ Sed attende quia non in vno tantùm aut duobus, sed in omnibus misericordiam deseruerunt. Non enim solùm non cibauerunt esurientem, sed neque (quod factu facilius erat) infirmum visitauerunt. Et vide qualiter leuia iniungit. Non enim dixit: In carcere eram, & non eripuistis me: infirmus eram, & non curastis me: sed, non visitastis, & non venistis ad me. In esuriendo etiam non pretiosam petit mensam, sed necessarium cibum. Omnia ergo sufficientia sunt ad pœnam. Primò quidem, facilitas petitionis. Panis enim erat. Secundò, miseria eius qui petebat. Pauper enim erat. Tertiò, compassio naturæ. Homo enim erat. Quartò, desiderium promissionis. Regnum enim promittebat. Quintò, dignitas eius qui accipiebat. Deus enim erat, qui per pauperem accipiebat. Sextò, superabundantia honoris, quoniam dignatus est ab hominibus accipere. Septimò, iustitia dationis. Ex suis enim à nobis accipit. Sed contra hęc vniuersa homines per auaritiam excæcantur.

Tenacitas hinc punitè da.

¶ Itaque

¶ Itaque reprobi ore iudicis redarguti, quid respõdentes dicant attende. Sequitur enim:

Tunc respondebunt ei & ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?

¶ Hic ponitur tertium, quod est contradicentium iudici superba obduratio. Nam & in iudicio de suis sceleribus redarguti deo contradicentes audent ea diffiteri, quasi deum iudicem de mendacio conuincturi. Et eandem quam olim in hac vita cæcitatem, superbiam & contumaciam (quibus soliti erant peccata sua, aut negare, aut defendere, aut extenuare) intra se habebant post mortem retinentes, etiam deo contradicunt. Vnde Origenes: Reprobi obiecta sibi peccata sua breuiter & cursim, negantes repetunt, quia malorum hominum est culpas suas excusationis causa, aut nullas velle ostendere, aut leues & paucas. Sed frustra miseri culpas excusare nituntur, quasi deum fallere possint, sicut quondam homines decipiebant. Verùm nullam tunc excusationem habere possunt, qui dum potuerunt conuerti noluerunt, & eleemosynis peccata sua redimere contempserunt.

Reproborũ superbia perpetua.

¶ Cæterùm, vanam eorum excusationem iudex æquitatis reiicit, dicens:

Amen dico vobis, quandiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis.

¶ Scriptum est, dicente Apostolo Paulo ad fideles: Vos estis corpus Christi. Sicut ergo anima habitans in corpore etsi non esurit quantum ad suam substantiam spiritualem, esurit tamen corporis cibum, quia copulata est corpori suo, sic & Saluator patitur ea quæ patitur corpus eius ecclesia, quum sit ipse iam impassibilis. Quandiu, inquit, non feciſtis vni de minoribus his. Ac si illis dicat: Præscripta mea temerè contempsiſtis, pressiſtis humiles, operum misericordiæ memores, egenis stipem mẽdicantibus, non solùm non fuiſtis benefici, sed inclementer eos tractaſtis & abieciſtis. Quod ergo inopibus in meo nomine flagitantibus negaſtis, mihi pariter qui eos miserã, denegaſtis. Vltrix propterea in inferno pœna vos manet. Sequitur enim.

Orig.

Christus vt esurit & sitit.

Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitã æternã.

Non-

Auguſt. ¶Nonnulli ſeipſos ſeducunt, dicentes ignem quidem d
ctum eſſe æternum, non ipſam pœnam fore æternam. Ho
præuidens dominus, ſententiam ſuam ita concluſit vt dice
ret: Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vi
tam æternam.

Origenis dogma deſtruitur. ¶Qua ſententia Origenis dogma deſtruitur, qui omne
reprobos, ipſum etiam diabolum & angelos eius poſt mul
ta ſecula delirat poſſe indulgentiam peccatorum promer
ri, & à ſuppliciis liberari. Cuius aſſertio hac dominiſente
tia confutatur.

¶Sed quum ille ex oppoſito dicit hoc dixiſſe dominum, v
incutiat terrorem peruerſis, vt æterna ſupplicia metuẽte
peccare deſiſtant. Reſpondetur ei, quia ſi hoc verũ non eſt
nec illud verum erit, quod ipſa veritas ſubdit: Iuſti autẽ in
vitam æternam. Quin & inde ſequeretur (quod dictu quo
que nefas eſt) vt ſicut illud deus falſò minatus eſt vt timor
incuteret, ita & hoc falſò pmiſerit, vt vacua ſpe deciperet.

¶Et quum adhuc tergiuerſetur contra hanc Euangelicam
veritatem, & dicat iniuſtum eſſe vt pro breui delectatione
in culpa, interminabilem quis pœnam exigatur.

¶Reſpondetur, iure illos perpetuis tormentis ſubigi, qui
obſtinata voluntate in malo perſeuerare, & nunquam ſuis
ſceleribus terminum imponere voluerunt, quibus etiam ſi
licuiſſet ſemper viuere, libuiſſet vtique ſemper peccare.
Et quia ſupernus arbiter peccantium corda potius quàm
facta penſat, ad diſtrictam ſuam pertinet æquitatem, vt poſt
hanc vitam nunquam careant ſupplicio, quorum mens in
hac vita nunquam voluit carere peccato.

FERIA TERTIA POST DO. INVOCAVIT.

Matth. 21. VVM *introiſſet Ieſus Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?*

¶In hac ſancti Euangelij lectione tria deſignantur. Primum eſt, intrante Chriſto Ieroſolymam ciuitatis commotio. Secundum eſt, in templo negotiantium ſeuera electio, ibi: Et intrauit Ieſus in templum dei. Tertium eſt, de Chriſti gloria inuidorũ indigna-

tio,

tio. ibi: Et accesserunt ad eum.

¶ Circa primum duo notantur. Primum est, de persona ingredientis mirantium interrogatio. Secundum est, vulgaris turbæ ad quæsita responsio, ibi: Populi autem.

¶ Circa primum aduerte, quòd quum Christus verus deus vnà cum patre & spiritu sancto ante mundi constitutionem prælegisset, vbi & quãdo in assumpto mortali corpore pro mundi salute pateretur, adueniente iam temporis statuti plenitudine adpropinquare voluit loco suæ passionis, vbi inueniri posset ab his à quibus eadem sua passio erat conficienda. Hinc enim ait Euangelista: Quum intrasset Iesus Ierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Vbi notandum, quòd hic Christi in Ierosolymam introitus fuit ante quinque dies paschæ. Narrat enim Ioannes, quòd ante sex dies paschæ venerit Bethaniam, & in crastinum asino sedens venerit Ierusalem. Vbi notanda est, non solùm in rebus, sed etiam in temporibus mira veteris & noui testamenti concordia: Siquidem mandato legis decima die mensis primi, id est, mensis paschalis, agnus qui in pascha immolaretur in domum introduci iubetur, quia & dominus decima die eiusdem mensis, hoc est, ante quinque dies paschæ quartadecima luna vesperę incipientis, ciuitatem in qua pateretur erat ingressurus. Et sicut agnus de toto grege electus certam suæ victimationis diem expectabat, ita & dominus coniurante aduersum se principum seniorúmque consilio certus præstolabatur horam, in qua seipsum pro salute mundi oblationem, & hostiam in odorem suauitatis deo offerret.

Ioan. 12.

Figura ad veritatem concordia.

Exod. 12.

¶ Immolabatur (vt iam dictum est) agnus quartadecima die primi mensis ad vesperam, & dominus eadem hora agnum cum discipulis suis manducans, vbi legalis paschæ decreta cõpleuit, egressus est cum eis statim ad locum orationis, vbi comprehensus est à Iudæis & ligatus, iam sacramenta beatæ suæ victimationis inchoaret.

¶ Commota est ergo ad Saluatoris ingressum ciuitas admirans populi ipsum cum laudibus comitantis frequentiam, ignorans certè aut dissimulans ipsius virtutẽ, atque potentiam. Augebatur turba laudantium, volabat fama per ciuitatem, vniuersorum animi ob nouitatem excitantur. Et quidem

Ingressus Christi solennis.

Chrysost.

quidem meritò commouebantur videntes rem mirabilem. Homo enim laudabatur quasi deus. Puto autem quòd ipsi qui laudabant, sciebant quod laudabant. Sed spiritus eos subitò ingressus veritatis verba fundebat. Hoc enim pus communis laudis in Ierusalem à deo erat definitum propterea commotionem vniuersæ ciuitatis secundũ tum admirationis intelligendum esse explicat Euange sta, admirationis eorũ verba explicans: Quis est hic tan honore dignus? Quis est hic, cui talia exhibẽtur? Hoc en Principes Pharisæi inuidia cruciati vulgi populo obiic bant. Ac si dicant: Vt quid fabri filio eum honor em, qui nisi regibus debetur impenditis? Quis, inquiunt, est hi Quemadmodum etiam pauperis cuiuspiam sapientia de citur à superbis, quia pauper est, iuxta quod per Sapiente dictum est: Diues loquutus est & omnes tacuerunt, & ve bum illius vsq; ad nubes perducent. Pauper loquutus & dicunt: Quis est hic?

Vt Christo inuident.

Eccli. 15.

¶ Circa secundum, quod est vulgaris turbæ ad quæsitan sponsio, subditur:

Populi autẽ dicebãt: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilæ.

¶ Scisciantibus vel stupentibus, vel certè inuidentibu quisnam esset qui turbis stipantibus cum tanta gloria ciu tatem ingrederetur, simplex turba quod nouerat respõde dicens: Hic est Iesus. Vbi eum designãt ex proprio nomi Phophetam quum dicunt, designant eum ex veneranda dignitate. Et quum addunt à Nazareth Galileæ, exprimun eum à patria & à ciuitate. Quasi dicant: Hinc tali honor censendus est dignus. Sanè vulgaris hominum simplicius turba, Iesum prophetam omni honore dignum esse præd cat, quem interim ludæorum optimates in lege & proph tis edocti ignorantes, & ipsius gloriæ inuidentes conten nunt, dicentes: Quis est hic? Hinc ipse dominus se patr gratias agere profitetur, dicens: Confiteor tibi pater domi ne cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & pr dentibus, & reuelasti ea paruulis. Et licet minus pro sua d gnitate dicerent qui prophetam esse testabantur, attamen minoribus incipiunt, vt ad maiora perueniant. Prophetam enim esse dicunt, quẽ Moyses sui similem dixerat esse vẽtu rum Nam & ipse locum suæ mortis quasi propheta prædi-

Turba vulgi sapit.

Scribæ docti cæcutiunt.

Matt. 11.

Deut. 18.

Luc. 13.

cens

cens:Non capit,inquit,prophetam perire extra Ierusalem. Hoc ipsum & discipuli illi post passionem eius testati sunt de ipso,loquentes & dicentes: Qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone coram deo & omni populo. Luc.4.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Et intrauit Iesus in templum dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas numulariorum & cathedras vendentium columbas euertit.

¶ Hic designatur Christi templū dei ingredientis iudiciis exequutio. Vbi duo notantur: vnum est, in templo negotiantium seuera eiectio. Alterum est, prophanis confutandis scripturæ allegatio, ibi: Et dicit eis.

¶ Circa primum dicitur: Et intrauit Iesus in templum dei. Non habebat vnum in amplissima ciuitate domicilium, ideo templum, nempe domum patris sui, filius bonus statim adiit, vtique formam religiosæ conuersationis quam sequi debeamus ostendens. Quum enim oppidum vel locum aliquem vbi domus orationis deo est consecrata ingredimur, primùm ad illam festinare debemus: & postquam nos per orationis studium deo commendauerimus, sic demum ad ea quæ necessitas fragilis vitæ exigit, peragēda negotia pro tinus accedamus. Vbi Chrysostomus: *Cur Christus templū adiit.*

¶ Hoc etiam erat boni medici, vt ingressus ad infirmam ciuitatem sanandam, primùm ad originem morbi intenderet. Nam sicut de templo omne bonum egreditur, ita & de templo omne malum procedit. Si enim sacerdotium integrum fuerit, tota ecclesia floret. Si autem corruptum fuerit, omnium fides marcida est. Sicut enim quum videris arborem pallentibus foliis, intelligis quia vitium habet in radice: sic quum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce, quia sacerdotium eius non est sanum. *Templum et mali et boni origo.*

¶ Et eiiciebat, inquit, omnes vendentes & ementes in templo. Grauiter tulit dominus domum patris sui auaritię studiis prophanari. Et mensas, inquit, numulariorum & cathedras vendentiū columbas euertit. Porrò iuxta mandatum legis in illo domini templo toto quidem orbe venerabili de cunctis illuc regionibus Iudæorum populo confluente, innumerabiles immolabantur hostiæ, maximè autem diebus festis.

Quæstui intendentium astutia.

¶ Sacerdotes ergo auaritiæ suæ consulentes, in atriis templi animalium immolatitiorum venditores statuerãt, vt hostias in promptu venales illic reperirẽt, qui de longinquo venientes has secum adducere cõmodè nõ potuerant. Vides quàm astutè excogitauerãt sacerdotes prophani, cultores mammonæ magis quàm dei, quibus artibus de populo sub religionis colore prædas agerent, vt huiusce modi animalia ipsi venderent, quæ à populo rursus oblata reciperent. Et vt excusatio nulla relinqueretur iis qui pecuniam non habentes quæ offerrent animalia emere non valebant, etiam illic numularios statuerant, qui mutuam illis sub certa cautione pecuniam darent.

¶ Verùm quia vsuras recipere prohibente lege nefas erat, aliam artem excogitarunt, vt videlicet pro vsurariis collybistas in templo subornarent, qui pro pecunia mutuata varia tragemata & fructuum diuersorum munuscula vsurarum locum reciperent, tametsi & hoc lege prohiberetur, di

Exec. 18. cente propheta, vbi virum iustum describit: Ad vsuram nõ commodauerit, & amplius non acceperit.

¶ In his autem grauiter offenditur deus: Tum ratione auaritiæ sacerdotum. Tum quòd huiusmodi fiebant in templo dei. Tum quòd eorum hæc eo magis feruebat negotiatio, quo dies festi celebriores agebantur. Tum propter nepharias quas illic exercebãt vsuras, receptis donis vltra sortem pro pecunia mutuata.

Excidij causſa.

¶ Et quidem altiori mysterio dominus qui secundum Lucam prædixerat ciuitati & templo & toti populo superuenturam mala, & protinus templum ingressus vendentes eiecit & ementes, innotuit planè quia ruina eorum maximè ex culpa sacerdotum fuit. Euersionem quippe describens, sed vendentes in templo & ementes feriens in ipso effectu sui operis ostendit, vnde radix prodiit perditionis.

Hierony. S ignorum Christima ximum.

¶ Porrò inter omnia Christi miracula illud maximũ fuit, vt tantam potentum hominum turbam lucris suis cupidissimè intentam, è templo vbi authoritate vigebant, vnus solus homo & quidem pauper, & illis adeò contemptibilis, vt hunc post dies paucos crucifigerent, eiicere potuerit, quod vtique numerosus non fecisset exercitus. Igneũ enim quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitati

nitatis maiestas lucebat in facie. Vt autem ait Augustinus, hoc non semel tantùm, sed iterum à domino factum esse manifestum est. Sed primum commemoratum est à Ioanne, hoc autem vltimum à cæteris tribus. In quo maior est accusatio Iudæorum, quoniam quum bis hoc idem fecisset, merabãtur tamen in sua dementia. *De consecr. euang.*

¶ Et mensas (inquit) numulariorum subaudis, euertit. Vbi Hieronymus: Obserua propter auaritiam sacerdotum altaria dei numulariorum mẽsas appellari. Quod autem de ecclesiis diximus, vnusquisque de se intelligat. Dicit enim Apostolus: Vos estis templum dei. Non sit ergo in domo pectoris nostri negotiatio, non donorum cupiditas, ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum nisi flagello adhibito, vt de spelunca latronum faciat domum orationis. *Altarium ignominia.* *2. Cor. 6.*

¶ Et cathedras vendentiũ columbas euertit. Vbi Hieronymus: luxta simplicem intelligentiam columbę non erant in cathedris, sed in caueis, nisi fortè columbarũ institores sedebant in cathedris, quod absurdum est, quia in cathedris magistrorũ magis dignitas indicatur, quę ad nihilum redigitur quum mixta lucris fuerit. Itaq; si quis vendit eiicietur, & præcipuè si vendat columbas. Si enim ea quæ mihi à spiritu sancto sunt reuelata & credita, aut in vulgus pretio vendidero, aut absq; mercede non docuero, quid aliud facio nisi columbam, id est, spiritum sanctum vendo? Et generaliter vendentes in templo sunt, qui hoc quod quibusdam iure competit, ad præmium largiuntur. Iustitiam enim vendere, est hanc pro præmij acceptione seruare. Ementes verò in templo sunt, qui dum hoc persoluere proximo quod iustum est nolunt, dúmque rem iure debitam facere contemnunt, dato patronis pretio emunt peccatum. *Vendere columbas.* *Orig.* *Emẽtes in templo.*

¶ Circa secundum, quod est, prophanis confutandis scripturæ allegatio, subditur:

Et *dicit eis: Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.*

¶ Scriptum est, inquit, loquente domino in Esaia propheta: Domus mea domus orationis vocabitur, non domus negotiationis, nõ spectaculorum, non secularis pompæ, non loquutionis indebitæ. Quid autẽ ibi sit agendum, *Esa. 56.*

Aug. in re. docet qui ait: In oratorio nemo aliud agat, nisi ad quod factum est, à quo & nomen accepit. Vbi Ambrosius.

Templum quæ nõ admittit. ¶ Generaliter autem docet, seculares à dei templo abesse debere contractus, specialiter autem numularios repulit, qui de pecunia domini, id est, scriptura diuina lucrum quę runt. Vbi Hieronymus: Latro enim est, non sacerdos, & templum dei in spelunca latronum conuertit, qui lucra de religione sectatur, cultúsque eius non tam dei cultus quàm negotiationis occasio est.

Augustꝰ. de quæ. euãg. ¶ Sanè dominus negotiantes in templo eiiciendo, significauit futuros in ecclesia qui sua illic negotia potius agerẽt, vel certè qui illic sceleribus suis occultandis haberent receptacula, quàm vt Christi charitatem sequerentur, & peccatorum confessione accepta venia corrigerentur.

¶ Et sicut latent in spelunca latrones vt deprędentur trãseuntes, ita quidam in dei templo sub religionis pallio quasi in occulto latentes sectãtur auaritiam. Iuxta quod loquente per prophetam domino scriptum est: Nunquid non spelunca latronum facta est domus ista? *Iere. 7.*

Abusiones templi. ¶ Quis autem verbis explicet, quæ & quanta per Simonia cos & Giezitas, id est, ementes & vendentes in ecclesia nũc latrocinia exerceantur? Adeò iam hæc inualuerunt, vt non modò pro licitis, imò & pro legitimis à plerisque pertinacissimè defendantur. Nec finis horum, nisi Christus huiusmodi negotiatores è templis eiiciens, ecclesiam huiusce mo di latrocinantium colluuie reddiderit expurgatam.

Admonitione quãdo opus nõ est. ¶ Sed dicat aliquis: Quur misericors & mansuetus dominus eos quos de templo eiecit non antè admonuit, sed hos protinus verberibus & flagello de domo sua exturbauit? Respondetur, quia eum qui se peccare non ignorat, sed peccat sciens, admonere opus non est. Quoniam ergo Iudæi sacris literis edocti erant, non debere negotiari in templo, nec lucrum ex sacrificiis quærere, vel scripturæ non credebant: vel si credebant, certè contemnebant, iustum erat vt à domino palàm ipso opere nulla monitione præuia corriperentur. Non enim ignorare poterant dei templum esse domum orationis. Nec illud in Osee: Ego, ego sum dicit dominus, ego vidi in domo Israël horrendum. Ibi fornicationes Ephraïm, ibi rapinæ & vsuræ vnde prouenirent *Osee. 6.*

tenuiunt diuitiæ affluentes. Sed nec illud incognitum erat eis: Non erit vltra mercator in domo domini. *Zach. vlt.*

¶ Sed nec putandum est vllatenus fuisse profuturum si ante verbera fuissent à domino præmoniti verbis correptionis, qui ipsius verba proculdubio fuissent contempturi. Quibus ipse dixit: Propterea vos non auditis, quia ex deo non estis, sicut & nunc in his qui scientes prudentésque delinquunt (nempe qui scripturas nouerunt) conspicimus: quos si quis verbis arguere, vel vt resipiscant monere tentauerit, ex prauis reddet deteriores. Nec enim à suis reuocari queunt sceleribus, donec peccandi facultatem simul vnà cum vita amittant. *Ioan. 8.*

¶ Circa tertium principale dicitur:

Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos.

¶ Hic, consequenter ostenditur de Christi gloria dolentium indignatio. Vbi tria designantur. Primum est, per Christi virtutem sanitatis collatio. Secundum est, inuidentium Christo peruersa indignatio, ibi: Videntes autem principes. Tertium est, peruersè indignantium valida confutatio, ibi: Iesus autem.

¶ Circa primum dicitur: Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanauit eos. Prophanis & indignis templo ejectis, cæcos & claudos dominus mirabiliter sanat, vt per hoc aduersariis, virtutis suæ daret indicium, vt visa Christi tanta potentia vel conuerterentur & crederét: vel non credentes, essent de sua perfidia omnino inexcusabiles. Ideo enim illis cernentibus cæcos illuminauit, vt ipsi fidei lumen reciperent, & ideo claudos erexit, vt isti terrenæ affectionis claudicatione reiecta, meliores in operatione recta gressus habere inciperent.

¶ Cæterùm rectè quemlibet credentium monet apostolus, Scias, inquiens, quo modo oporteat te in domo dei conuersari, quæ est ecclesia dei viui. Nam sicut hic patet, quidam in ea conuersantes indignè à Christo verberibus eiiciuntur, ne forsan & ipse ob similem culpam non flagello, sed gladio ex eius ore procedente percussus eiiciatur in tenebras exteriores. Porrò sicut indignè conuersantes in templo damnationem promerentur, ita etiam qui in ea conuersantur *1. Tim. 3.* *In templo quid cõsequaris.*

uerſantur non indignè, aſſequuntur ſpiritualis remedia ſanitatis. Plerique etenim tam ſui quàm dei ignorantia cæci, aut ob prauas ſuas conſuetudines & vitia non rectis affectibus incedentes, ſpiritualiter claudi ad Ieſum in templo accedentes, ab eo ſanantur. Et bene ſanari dicuntur in templo, vt per hoc innoteſcat homines, non niſi in eccleſia ſanari poſſe, cui à Chriſto data eſt poteſtas ligandi atque ſoluendi.

¶ Verùm ex his & aliis Chriſti ſignis non ita perſuadebãtur vt crederent, ſed potius ex his & puerorum ipſum extollentium præconiis indignabantur. Sequitur:

Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hoſanna filio Dauid, *indignati ſunt, & dixerunt ei*: *Audis quid iſti dicunt?*

¶ Hic ponitur inuidentium Chriſto peruerſa indignatio. Iam enim felle commoto, ac acerrima diſſecati inuidia honorari Chriſtum non ferentes: Audis, inquiunt, quid iſti dicunt? Vbi Theophylactus:

¶ Phariſæi quum viderent pueros hymnum Dauid offerre Chriſto, quem videtur propheta deo obtuliſſe, diſſecabantur inuidia, & interpellabãt illum quia permittit de ſe
Hieron. dici quæ ſoli deo debentur. Quum ergo non auderent manum in eum mittere ſacerdotes, opera tamen ipſius & teſtimonium populi atque puerorum calumniabantur, qui clamabant Hoſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, quòd videlicet hoc non dicitur niſi filio dei.
Sacerdotũ inuidia. Itaque principes ſacerdotum & doctores legis non ſolùm abſtinent à laudando Ieſum ipſius viſis miraculis, quin & indignantur & venenum internum abſcondere non valentes interrogant, ſi ea quæ ad laudem ſuam dicebantur audiret, vt aut læſæ maieſtatis crimen, aut vſurpantis Meſſiæ nomen in ipſum retorqueant, tanquam ipſe Meſſiam ſe acclamari procuret. Vbi Chryſoſt.
Simile. ¶ Sicut columna ſi modicũ obliquata fuerit accepto pondere, amplius vadit in latus, ſic & cor hominis quum peruerſum fuerit, ſi alicuius viri iuſti opera videat vel audiat, non confirmatur, ſed magis ad inuidiam concitatur. Hoc

modo ſacerdotes cõcitati ſunt contra Chriſtum, dicentes: Audis quid iſti dicunt?

¶ Circa tertium, quod eſt, peruerſè indignantium valida confutatio, ſubditur:

Ieſus autem dicit eis: Vtique. Nunquam legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?

¶ Prudens & confutatiua reſponſio, qua mõſtrat cauſſam puerilis dicti non eſſe hominem aliquem procurantem aut excitantem, ſed deum ſic implentem antiquas prophetias. Ex verbis enim allegatæ ſcripturæ confutati ſunt ſacerdotes & doctores vtique inimici Chriſti, & vltores inuidi, dũ audiunt prophetiæ teſtimonium puerorum in vocibus impleri. Itaque illis inſidioſè interrogantibus, ita reſponſum ſuum Chriſtus temperauit, vt nec calumniatorum pateret inſidiis, nec laudes illas quæ quaſi à pueris errantibus ſibi deferebantur abiiceret.

¶ Non enim reſpondebat quod illi audire cupiebant. Bene faciunt pueri, vt mihi teſtimonium perhibeant. Nec rur ſum: Errant, pueri ſunt, debetis ætati ignoſcere. Sed profert exemplum de octauo Pſalmo, vt tacente domino, teſtimoni um ſcripturarum puerorum dicta firmaret. Nunquam, inquiens, legiſtis, & cætera quæ ſequuntur. Ac ſi dicat: Eſto, mea culpa eſt quia iſti clamant, nunquid etiam mea culpa eſt ꝙ ante tot ſecula hoc futurũ propheta prædixit? Porrò infantes lactétes nec intelligere aliquem, nec laudare poſſunt. Dicuntur ergo infantes, & ſi forſan non ætate, certè cordis ſimplicitate. Lactentes autem, quia quaſi lactis ſuauitate, ita mirabilium delectatione excitati clamabant. Lac enim dicitur opus miraculorum, quia miracula nullum videntibus laborem adferunt, ſed magis eos admiratione delectant, ad fidem molliter inuitant. Panis autem, eſt doctrina perfectæ iuſtitiæ quam accipere non poſſunt, niſi excitati circa ſpiritualia ſenſus.

Hiero.

Chryſoſt.

Cur infantes dicuntur.

¶ Itaque deus pater ex ore infantium & lactentium laudẽ perfecit, quia per ſimplices & innocentes filio ſuo teſtimonium perhibuit, per quod inimicos ſuos ludæos infeſtiſſimos perſecutores euidentiſsimè confudit. Et bene dicit ſcriptura, perfeciſti, id eſt, perfectam & abſolutam oſtendi-

Laus Chriſto. pfecta Theoph.

stis, etiam si illi vel propter rudem simplicitatem, vel etiam propter ætatē imperfecti & viles videantur. Nō enim ipsi dicebant ea quæ dicebant, sed os suum accómodantes, spiritus organa ipsi fuere, quòd ora eorum solùm diuina gratia mouebantur. Significabatur, item quòd gentibus quæ simplices erant & stultæ, Christus foret benedicendus.

Chrysost. Apostolis hinc consolatio.

¶ Hoc & Apostolis non parua fuit consolatio. Vt enim nō angustiarentur qualiter idiotæ quum essent, possent prædicare, præuenientes pueri eorum eiecerunt timoren, quia scilicet daturus eis esset sermonem qui pueros fecit decantare laudem. Quin & miraculum hoc probat, quòd Christus deus conditor erat naturæ, quia pueri' significatiua voce loquebantur & prophetis consona, viri autem insipientia & insania plena.

¶ Et quia hominem malum melius potest qui spiam vincere locum dando, quàm respondendo (malitia enim nō instruitur sermonibus, sed excitatur) ideo dominus recedendo compescere studuit, quos non compescuit respondendo. Vnde subditur:

Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit.

Hiero.

¶ Hic intelligendum est, quòd dominus noster tantæ fuerat paupertatis, & ita nulli adulatus sit, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullam inuenerit mansionem, sed in vico paruulo apud Lazarum sororésque eius diuersabatur. Quo palàm ostendit euangelista, quòd post tantum sibi exhibitum honorem diuersorium non habuit in Ierusalem, proculdubio quia noluit, & hoc, vt omnis occasio calumniandi tolleretur pontificibus. Completo siquidem solennis aduentus mysterio, rediit cum discipulis ad locum solitum, & ad insolitum prædicandi officium, & noluit se colligere in Ierusalem, ne suspectum æmulis redderet hospitem tanquam tantæ conscium nouitatis, qua Iesus rex fuerat adclamatus. Secessit igitur ab illis vt ab indignis, & venit in Bethaniam, hoc est, domum obedientiæ. Ab inobediē tibus enim ad obedientes se confert, & inter illos versatur. Quo nihilominus præmonstrabatur quia synagogam erat relicturus, & ad ecclesiam gentium (quæ domus obedientiæ est) transiturus.

Cur ciuitatem egredi tur.

Theoph.

Feria

FERIA QVARTA POST DO. INVOCAVIT.

Accesserunt ad Iesum scribæ & pharisæi dicētes: Magister, volumus à te signum videre. Matt. 12.

¶ Tria hac tanctí euangelij lectione comprehenduntur. Primum est, efflagitantium signum importuna petitio. Secundum est, signum petentium perfidiæ damnatio, ibi: Viri Niniuitæ. Tertium est, pietatis Christi erga suos ostensio, ibi: Adhuc eo.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, petitio signi ad vanitatem. Alterum, promissio signi ad veritatem, ibi: Qui respondens ait.

¶ Circa primum dicitur in litera: Tunc, videlicet quando iam eum qui obsidentis maleficio dæmonis cæcus, & mutus fuerat, eiecto dæmonio loquentem fecerat & videntem, accesserunt ad eum scribæ & pharisæi, socij eorū qui (vt est apud Lucam) dixerant: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia, quos quum propter præcedentia signa quæ viderāt credere oportebat & pœnitere, nunc quasi nullum dominus adhuc signum feciſſet, signum petunt, & quidem superbè & irreuerenter dicentes: Magister, volumus à te signum videre, non suppliciter, sed cum imperio loquuntur, & cuius confitentur in patrandis signis potentiam, hanc superbè loquentes inhonorant. Tūc, inquam, quum eos propter visa signa ad obediēdum flecti decebat & admirari, tunc, inquam, à malitia non desistunt. Dicunt enim: Volumus à te signum videre, quasi illa quæ viderant re vera signa non fuissent. Scribæ enim & pharisæi semper ad hoc domino adhærebant, vt illius admiranda opera vel negarent, vel siniſtra interpretatione depraua-rent. Magistrum etiam sub dolo appellabant, cuius doctrinæ aperta malitia repugnabant. Quæ verò signa vel vnde postularint, alius euangelista apertius ostendit, dicens: Et alij tentantes signum de cœlo quærebant ab eo, tentantes, inquit, non credentes. Quasi dicat: Quanuis ab homine dæmonium eieceris, non tamen hoc est diuinæ operationis sufficiens argumentum. Nondum enim vidimus aliquid prīscis miraculis simile. Moyses enim populum per mare rubrum

Lucæ. 11.

Superbè petunt.

Quæ signa petunt.

Exod. 14.

4.Reg.1. brum siccis vestigiis transduxit. Iosue successor eius solem
1.Reg.12. stare iussit ad Gabaon hostes cædens. Tu verò nihil horum hactenus ostendisti. Quærebant vt vel in morem Heliæ ignem è cœlo deduceret, vel æstiuo tempore in similitudinem Samuelis mugire tonitrua, coruscare fulgura, imbres ruere faceret, quasi non possent & illa calumniari, & dicere ex occultis & variis passionibus aëris accidisse, fortassis etiam dicturi erant, similiter magos multa in Aegypto
Exod.8. signa de cœlo fecisse. Verùm quicquid petierunt intentione struendæ calumniæ, absque dubio fecerunt. Sanè multa hactenus ab eo fieri signa viderant, & tamen quasi non vidissent, signa quærunt, quia nullum eorum fide viderant.
¶ Sed tu Pharisæe qui ea calumniaris quæ oculis vides, manu tenes, vtilitate sentis, quid facies de his quæ de cœlo venerint? Quid autem signa proderunt his qui scripturis
Lucæ.16. sunt increduli? Profectò si Moysen & prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credēt. Si fides adhibenda est testimoniis signorum, quur non æquè testimoniis verborum? quasi verò deus minus verax sit in his quæ testatur verbis, quàm in his quæ signis confirmat.

Cur signa petunt. ¶ Antiquum fuit Iudæis signa quærere, non vt ex visis signis crederent, sed revera vt ex his aduersus omnes homines superbirent, quasi qui soli ex omnibus hominibus diuinis signis digni haberētur. Vnde bene per Apostolum Paulum dicitur: Iudæi signa petunt,
1.Cor.1. & Græci sapientiam quærunt. Hinc enim eis à domino cum graui reprehensione dicitur: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Quid au
Ioan.4. tem perfidis his ad solam vanitatem signa petentibus respō derit, audiamus. Sequitur:

Qui respondens ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

¶ Hic ponitur promissio signi ad designandam futuræ rei veritatem. Vbi signum ad suam vanitatem de cœlo petentes primùm redarguit, dicens: Generatio mala & adultera signum quærit. Vbi Hieron. Bene, ait, & adultera, quia dimiserat virum, & iuxta Ezechielem multis se amatoribus co

pulauit.

pulauit. Vbi se Christus patri monstrat æqualem, si ei non credere generationem adulteram facit. Quasi dicat: Et quid mirum, si hoc in me facitis qui ignotus sum vobis, quandoquidem in patrem cuius tantam accepistis experiętiam, hoc idem feciſtis derelicto eo ad dæmones currentes? Propter hoc autem dicit eos generationem malam, quoniam semper erga dei beneficia non ingrati solùm, quin & beneficiis deteriores facti sunt. Vbi & hoc notandum est, videlicet quia quando Christo Iudæi calumniabantur, mansuetè respondebat. verbi gratia: dicentibus illis, Samaritanus es & dæmonium habes, non aliud ad tam indignam respondit blaspemiam, quàm illud: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum. Quum autem ei blandiebantur, respondit seuerè, sicut hic patet, demõstrans quòd vtraque passione erat superior, vt neque conuitiis in iram adduceretur, neque demulceretur adulatione. *Chryſoſt.* *Chriſti cõſtantia. Ioan. 8.*

¶ Et signum, inquit, non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ. Quia enim illi signum de cœlo tentando petierant, respondit eis dominus non se illis signum de cœlo daturum, quod indigni erant recipere, sed tale quale Ionas naufragus & ceto sorbente voratus, & dei miseratione liberatus & accepit & dedit. *Cur Iudæis ſignum Ionæ.*

¶ Non enim merebantur accipere signum diuinitatis, sed humanitatis, passionis, non gloriationis. Discipulis verò dominus signum dedit de cœlo, quia eis æternæ diuinitatis gloriam & prius in monte transfiguratus, & post in cœlum ascendendo subleuatus ostendit.

¶ Sicut enim fuit Ionas in vẽtre ceti tribus dieb⁹, & cætera quæ sequuntur. Vbi manifestissimum est Ionam prophetã typum Christi gestasse. Ionas missus est ad prædicandum Niniue, & saluator ad salutem gẽtium missus est. Pisces qui Ionam vorauit in pelago, mortem significat, quam dominus pertulit in mundo. Ionas in ventre ceti fuit tribus diebus & tribus noctibus, sic Christus in sepulchro iacuit tribus diebus & tribus noctibus. Et sicut Ionas in ventre ceti non permansit, sed eiectus est in aridam, ita & Saluatoris nostri anima non est relicta in inferno, nec caro eius vidit corruptionem, sed per gloriam resurrectionis perductus est in aridam immortalitatis. *Typus Ionæ expoſitur.*

¶ Quo

¶Quo exemplo declarat iuxta literam Iudæos (sicut Niniuitæ quódam fuerant) grauibus peccatis fuisse obnoxios, & nisi pœniterent proximos subuersioni. Signũ, inquit, nõ dabitur ei. Quãuis postmodum Iudæis multa signa ostenderit, non tamen ea fecit quasi per hæc eos foret ad credendũ inducturus, sciebat enim eos lapides esse, sed vt alios emendet. Vel ideo hoc dixit, quoniam non acciperẽt signũ quale petebant. Signum enim eis factũ est, quando per propriã pœnam agnouerunt Christi virtutem. Hoc igitur occultè insinuans dicit, signum non dabitur ei. Ac si diceret: Multa beneficia demonstraui, & nihil horum vos allexit ad venerandam in me dei virtutem, quam tandem cognoscetis per pœnam, quando ciuitatem vestram in terram proiectam cõspicietis. Interim autem & de resurrectione sua sermonem interponit, Ionæ signum commemorãs. Nisi enim Ionas de ventre ceti exisset, Niniuen non credidisset: & nisi Christus resurrexisset, profectò crux per mundum credita non fuisset. Propterea figuram profert, vt veritas credatur.

Chryſoſt.

Quæstio de triduo.

¶Porrò quod dictum est, erit filius hominis in corde terræ, id est, apud inferos quoad animam, & quoad corpus in sepulchro, tribus diebus & tribus noctibus quæstionẽ parit non contemnendam, quæ quæstio quoad tres dies facilè soluitur. Christus enim mortuus est feria sexta, hora diei nona, & mox anima descẽdit ad inferos, & eadem die corpus eius conditum est sepulchro, ecce dies vnus, sequens sabbatum, ecce dies alter, & diluculo primæ diei à sabbato, id est, dominica die resurrexit, ecce dies tertia.

¶Verùm de trium noctium numero duplex est modus dicendi. Nõnulli enim primam noctem mortis Christi dicũt fuisse tenebras illas, quæ per mirabilem lunæ inter solem & terram interpositionem ab hora sexta vsque ad horã nonam factæ sunt, de secunda nocte nulla est difficultas, tertia nox est illa, quæ est à vespera sabbati vsque in sequentẽ dominicæ resurrectionis diẽ, in cuius noctis maiori parte fuit adhuc filius hominis in corde terræ, & sic dictæ quæstionis euadunt difficultatem.

¶Alij verò quibus id quod de prima nocte dictum est nõ placet, dicunt memoratam de seipso Christi sententiam illo scripturarum vsitato loquendi modo quo à parte totum intelli-

intelligitur, esse accipiendam.

¶Itaque dominus de sua morte & resurrectione prædicens non manifestè dixit se resurrecturũ, quia eum incredduli desiissent, sed occultè insinuat, vt quum impletum foret quod futurum prædixerat, agnoscerent eum quæ futura erant præsciuisse. Nec dixit in terra, sed in corde terræ, vt & sepulchrum ostendat, & nemo solam mortis apparentiã suspicetur. Quin & tres dies propter hoc posuit, vt credatur quòd mortuus est. Sed & ipsa figura veritatem demonstrat. Nõ enim fuit Ionas in ventre ceti in phantasia, sed in veritate. Hinc manifestum est filios esse diaboli Marcionẽ sequentes, qui Christi passionem phantasticam esse asseruit. *Chrysost.*

¶Circa secundum principale dicitur:

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condẽnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plus quàm Ionas hic.

¶Hic ponitur signum petentium perfidiæ damnatio. Damnatur autem Iudæorum perfidia ob triplicem in eis contẽptum. Primus est, contemptus pœnitentiæ. Secundus est, contemptus sapientiæ, ibi: Regina Austri. Tertius est, contemptus propriæ conscientiæ, ibi: Quum immundus spiritus.

¶Circa primum dicitur: Viri Niniuitæ surgent in iudicio. Quibus verbis Christus vnam bonorum & malorum ostẽdit futuram esse resurrectionem, cõtra quosdam hæreticos qui dixerunt vnam fore resurrectionem bonorum, & alteram malorum. Destruitur etiam eisdẽ verbis fabula Iudæorum qui solent dicere, quòd mille annis ante iudicium celebretur resurrectio, nam his verbis apertè ostendit, quia mox vt celebrabitur resurrectio, celebrabitur & iudicium. Et condemnabunt eam. Nõ quidem sententiæ prolatione, sed comparationis exemplo, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Vbi confutatur error hæreticorũ qui hac nostra tempestate opera pœnitentiæ detestantur, quãdoquidem ore Christi pœnitentia Niniuitarum manifestè cõmendetur, & dãnentur pœnitentiæ contẽptores Iudæi. *Mox à resurrectione iudiciũ.*

¶Ratio autem damnationis eorum adsignatur quum subditur: Et ecce plus quàm Ionas hic, id est, corã vobis, ita quòd dictio, hic, nõ pronomẽ demõstratiuum sit, sed aduerbium loci *Iudæorum iusta damnatio.*

loci. Ionas enim tantummodo propheta, & ſerutus dei mit tentis fuit, Chriſtus verò dominus prophetarum. Ionas ſolùm verbis prædicauit, nihil ſignorũ exhibuit. Chriſt' prædicans miracula fecit, & ſigna quæ nemo alius vnquam fecit, & Beelzebub calumniam pro his ſuſtinuit. Ionas paucis diebus, Chriſtus multis menſibus prædicauit. Ionas prædicauit Barbaris & ethnicis, id eſt, Aſſyriis idololatris, Chriſt' Iudæis legis & prophetarum domeſticis & alumnis.

¶ Secundò damnatur Iudæorum perfidia propter contemptum eius, quam Chriſtus docuit ſapientiæ. Vnde ſequitur:

Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic.

¶ Id eſt, in medio veſtrum. Iſtud exemplum magis vrget quàm præcedens. Ionas enim ad Niniuitas abiit, regina Auſtri non expectauit Salomonem vt ad ipſam iret, ſed ipſa ad eum acceſsit, & mulier, & barbara, & à regione tam longinqua: venit enim à finibus terræ, nec viarũ pericula, nec mortem formidans ſola cupidine verborum Salomonis. Et ipſa quidem à finibus terræ ſurrexit, ego autem ciuitates & caſtra circumeo. Et Salomon de arboribus, lignis & herbis diſputauit, ego autem de myſteriis ineffabilibus. Eodem ergo modo condemnabit regina Auſtri populum Iudęorum, quo condemnabunt viri Niniuitæ incredulum Iſraëlem. Iſta eſt regina Saba, de qua in Regum volumine & in Paralipomenon legimus, quæ per tantas difficultates (vt iam dictũ eſt) gente ſua & imperio derelictis, venit in Iudæam ſapientiam audire Salomonis, & multa ei munera obtulit. Et ecce plus quàm Salomon hic, inquit, de ſeipſo loquens dominus Ieſus. cui parum eſſe plus quàm Salomon fuit, quum ſit maior omnibus. Salomon dono ſapientiæ ſingularis erat præditus. Dei virtus & ſapientia erat Chriſtus, fœmina ethnica Salomonis ſapientiam oblatis muneribus honorauit, fontem omnis ſapientiæ Chriſtum blaſphemiis Iudæi laceraue runt indignis.

Chryſoſt.

Iudæi contemnũt ſapientiam. Hieron.

2. Reg. 10. 2. Par. 9.

¶ Porrò Niniuitæ eos ſignificant, qui peccare deſiſtũt. Regina verò eos qui peccare neſciunt. Pœnitentia enim peccatum abolet, ſapientia verò peccatum cauet.

Typus pœnitentium & ĩſontiũ.

¶ Tertiò damnatur Iudæorum perfidia propter contemptum

ptum propriæ conscientiæ, quòd hanc à sceleribus emundare & virtutum meritis ornare contempserint. Vnde subditur:

Quum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶ Quòd exemplum vel parabola hæc ad Iudæos sit referẽda, manifestè patet per hoc quòd ea finita salvatoris voce dicitur: Sic erit generationi huic pessimæ. Dum enim in Aegypto ritu AEgyptiorum viuebant, habitabat in eis per idolatriam spiritus immundus, qui expulsus est ab eis quando mactauerunt agnum in figura Christi, & liniti sunt eius sanguine, euitantes per hoc angelum exterminatorẽ. In vno ergo homine à quo immundus exiit spiritus, totius Iudaici populi comparatio est, à quo spiritus malignus eo quo dictum est modo, & etiam per legem acceptam exierat. Sed quia in gentibus quarum corda prius quasi loca arida erãt, quæ postea per baptismũ rore spiritus infundebantur, propter iam susceptam ab eis fidem Christi requiem diabolus reperire nõ potuit (immundis enim spiritibus Christus incendium est) regressus est ad populum Iudæorum hos deterius quàm antè possessurus. Ipso enim impellente Iudæi Christum blasphemabãt, dicentes eum habere Beelzebub, & immundorũ spirituum captare præsidia. Sed hanc falsam calumniam verissima ratione in eos retorquet, dum hos à diabolo septuplo quàm olim ostendit occupatos. *Iudaici populi comparatio.*

¶ Quod etiam non incongruè de hæretico quolibet, vel schismatico, vel etiã malo catholico potest intelligi. De quo in baptismi sacramento spiritus immundus ad cõfusionem catholicæ fidei abrenuntiationémque mundanæ conuersationis eiicitur, locáque inaquosa peragrat, id est, corda fidelium quæ à mollitie fluxæ cogitationis expurgata sunt callidus tentator explorat, si quos ibi fortè nequitiæ gressus figere possit. Et bene dicitur quærens requiem & non inuenit. Siquidem castas mentes refugiens in solo diabolus corde prauorum gratam sibi potest inuenire quietem. Vnde & de illo in Iob dominus loquitur, dicens: *Beda.* *Iob. 40.*

¶ Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius. Ecce cubile diaboli. *Diabolo requies, vbi.*

In vmbra,

In vmbra, inquit, dormit, vbi videlicet sol iustitiæ gratiæ suæ radiis minimè lucet. In secreto calami, hoc est, in hypocritis & fictis, peccatáque sua cælantibus, sanctitate & virtute more calami vacuis, & propterea fragilibus contra vim tentationis. In locis humentibus, id est, in hominibus carnali voluptate defluentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius, quod fit, quando carnales & praui similiũ sibi peccata cooperiunt, excusant, defendunt. Reuertar, inquit, in domum meam vnde exiui. Hoc est, abibo ad Iudæos quos ante dimisi feram. Sed & nobis quoque timẽdus est iste versiculus, potius quàm exponẽdus, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus per incuriam nos vacantes opprimat. Subditur enim:

Bedæ.

Et veniens inuenit eam vacantem, scopis mundatam & ornatam. Tũc vadit & adsumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

¶ Et veniens, inquit, inuenit vacantem. Vacabat enim templum Iudæorum, & Christum hospitem non habebat, dicẽtem: Surgite, eamus hinc. Et rursum alio loco: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Quoniam ergo & dei & angelorum præsidia non habebant, & ornati erant superfluis obseruationibus legis & traditionibus Pharisæorum, reuertitur diabolus ad sedem suã priorem, & septenario sibi dæmonum numero addito, habitat pristinam domum. Et fiunt illius populi nouissima peiora prioribus. Multo enim grauiori numero dæmonum possidentur blasphemantes in synagogis suis Christum Iesum, quã in AEgypto possessi fuerant ante notitiam legis. Quia aliud est venturum non credere, aliud eum nõ suscepisse qui venerit. Vnde Chrysostomus: Prius aderat eis diuina prouisio & gratia spiritus sancti, nunc verò hac cura priuantur. Propter quod eis nunc & virtutis maior penuria, & ærumna intensior, & dæmonũ exactio sæuior.

Hieronym.

Ioan. 14.

Matth. 23.

Nouissima Iudæorum qualia.

¶ Porrò si hęc ad eos qui intra ecclesiam esse censentur referre voluerimus, facile est intelligere, quia quũ ad cuiuspiã horũ cordis domũ immundus spiritus venerit, inuenit scopis mundatam, hoc est, à pristinis vitiis per dei gratiam expurgatam,

purgatam, vacantem à bonis actibus per negligentiam, simulatis per hypocrisim virtutibus ornatã. Et tunc vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & intrantes habitant ibi. Vbi per septé alios spiritus vniuersa vitia designat. Quemcũque enim post baptisma siue prauitas hæretica seu humana cupiditas arripuerit, mox omniũ prosternet in ima vitiorum. Vnde bene tunc nequiores spiritus dicuntur ingressi, quia non solùm habebit illa septem vitia, quæ septé spiritualibus contraria sunt virtutibus, sed & per hypocrisim ipsas se virtutes habere simulabit. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Melius erat enim viam veritatis non agnoscere, quàm post agnitam retrorsum conuerti. Quod in Iuda traditore & in Simone Mago, cæterisque talibus specialiter legitur impletum. Si enim illustrati & à primis malis remoti denuò redimus ad eandem nequitiam, grauior deinceps erit pœna sequentium peccatorum.

Recidiua modus & grauitas.

2. Pet. 2.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris quærentes loqui ei.

¶ Hic ponitur dignationis Christi erga fideles suos ostensio. Vbi tria designantur. Primum est, notanda Christi fraternitas. Secundum, Infidiãtis Christo malignitas, ibi: Dixit autem ei quidam. Tertium, miranda Christi benignitas, ibi: At ipse respondens.

¶ Circa primum dicitur: Adhuc eo loquente ad turbas. Ergo quod mox sequitur statim post præcedentia sine dubio gestum fuisse credere debemus. Quid enim est, adhuc eo loquente, nisi, quando hæc ipse loquebatur? Vnde apud Marcum sic habes: Et veniunt mater eius & fratres. Pluet super peccatores laqueos. Nam impurus Heluidius hic sese illaqueauit. Vt enim notat B. Hieron. Hinc ille Christi matrem blasphemans dixit eam postquam Christum ædidit, plures filios ex Ioseph genuisse, qui Christi fratres in euãgelio nominantur. Sed sciendum est, quatuor modis fratres in diuinis scripturis dici, videlicet, natura, gente, cognatione, affectu.

Marc. 3.

Hieronym.

Fratres. 4. modis.

¶ Natura, vt Esau & Iacob.

¶ Gente, sicut omnes Iudæi fratres inter se vocantur, iuxta quod in Deuteronomio scriptũ est: Non poteris cõstituere

Deut. 17.

regem super te hominem alienum, qui non est frater tuus.

¶ Cognatione autem fratres vocantur, qui sunt de vna familia, sicut in Genesi scriptum est: Dixit autem Abrahã ad Loth:

Gene.13. Non sit rixa inter te & me, fratres enim sumus.

¶ Affectu etiam fratres dicuntur. Et hoc duobus modis, scilicet in speciali, quomodo omnes Christiani fratres dicun-

Ioan.10. tur, verbi gratia: vbi saluator dicit, Vade dic fratribus meis. Porrò in commune fratres sunt, eo modo quo omnes homines ex vno patre nati pari inter nos germanitate coniungimur.

¶ Interrogo ergo iuxta quẽ modum fratres domini in euãgelio appellentur. An iuxta naturam? Sed hoc scriptura non dicit, nec Mariæ eos vocans filios, nec Ioseph.

¶ Iuxta gentem? Sed absurdum est, vt pauci ex Iudæis vocati sint eius fratres, quandoquidem omnes qui ibi erant Iudæi, fratres hoc modo potuerint appellari.

¶ Iuxta affectum humani iuris & spiritus? Verùm hoc modo qui magis erãt fratres quàm Apostoli, quos dominus docebat intrinsecus? Aut si omnes sunt fratres quia homines sunt, stultum fuit nuntiare quasi proprium, ecce fratres tui quærũt te. Restat igitur vt fratres eos intelligas appellatos cognatione, non affectu, non gentis priuilegio, nõ natura. Itaque fratres domini non filios Ioseph iuxta deliramenta Apocriphorum, sed consobrinos saluatoris, sororis Mariæ materteræ domini filios intelligimus, quæ esse dicitur mater Iacobi minoris & Ioseph & Iudæ, quos in alio euangelij loco fratres domini legimus appellatos. Consobrinos autẽ frãtres dici omnis scriptura demõstrat. Hæc post B. Hiero.

¶ Circa secundum, quod est, insidiãtis Christo malignitas, subditur:

Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris stãt, quærentes te.

¶ Vbi Hierony. Videtur mihi, iste qui nuntiat non fortuitu & simpliciter nuntiare, sed insidias tendere, vtrum spirituali operi carnem & sanguinem præferat. Vnde, & dominus nõ quòd matrem negaret & fratres, exire contempsit, sed quo

Chrysost. responderet insidianti. Neque autem dixit: Vade, dic ei quoniam mater mea non est, sed ad eum qui nuntiauerat extendit sermonem.

¶ My sticè

¶ Mysticè verò mater domini synagoga intelligitur, de cuius carne æditus est fratres autem sunt populus Iudæorũ. Saluator itaque in domo loquitur ad turbas, intrinsecus docet nationes: mater verò eius & fratres, id est, synagoga & populus Iudæorum interim foris stant. Dum enim Iudæi in Christum credere nollent, dum ad eum qui ad illorum salutem missus fuerat intrare per fidem perfida mẽte recusarẽt, turba gentium præoccupans ingressa est, & domini sermonibus fruitur illis foris stantibus, & circa terrenam legis intelligentiam & literæ custodiam inanem laborantibus, qui etiam, quod in ipsis est, magis Christum ad docenda carnalia foris cogunt exire, quàm ipsi ad discenda spiritualia vocant intrare. *Synagoga, vt Christi mater.* *Iudæi vt foris stant.*

¶ Circa tertium, quod est, miranda Christi benignitas, subditur:

At ipse respõdens dicẽti sibi ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater & soror & mater est.

¶ Prudentissimè dominus se matrem nosse dissimulat, vt ostendat se potius cognoscere & amare eos qui per cognationem spiritus propinqui sunt, quàm qui per cognationẽ carnis. Non autem fastidiosè de matre sua sensisse existimãdus est, cui etiam in passione positus, maximę sollicitudinis tribuit affectum. Quòd si negare matrem vellet, tũc vtique negasset, quando Iudæi de matre ei exprobrabant. Non ergo iuxta Marcionem & Manichæum matrem negauit, vt natus de phantasmate putaretur, sed Apostolos cognationi prætulit, vt & nos in comparatione dilectionis carni spiritum præferamus. Nec maternæ refutat obsequium pietatis, cuius præceptum est, honora patrem tuum & matrẽ tuã, sed paternis se ministeriis amplius quàm maternis debere demonstrat. Vnde & nos hoc suo informans exemplo Qui amat, inquit, patrem aut matrem plusquam me, nõ est me dignus. Nec contẽnit fratres, sed cognationi carnis opus præferendum docet esse prædicationis. *Hilarius.* *Hierony.* *Exod. 20.* *Matth. 10.* *Spiritualia præferẽda carnalibus.*

¶ Et extendens manum in discipulos suos dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Fideles sibi discipulos fratres dominus vocare dignatus est, dicens: Ite nuntiate fratribus meis. *Gregor. Matth.*

Sed qui frater vel ſoror domini ad fidem veniendo eſſe potuit, quærendum eſt quo modo etiam eſſe poſſet & mater. Sed ſciendum nobis eſt, quia qui Chriſti frater vel ſoror eſt credendo, mater efficitur prædicãdo. Quaſi enim parit dominum quem cordi audientis infundit, & mater eius quodammodo efficitur, ſi per eius vocem amor domini in proximi mente generatur.

Chryſoſt. ¶ Sanè præter ea quæ iam dicta ſunt, & aliud nos docet, videlicet, in nulla cognatione confidentes virtutem negligere. Si enim matri nihil prodeſt matrẽ domini eſſe niſi & virtus adeſſet, quis vtique ex aliis per cognationẽ ſaluabitur? Vna enim nobilitas & ſola eſt, dei facere volũtatem. Et ideo ſequitur:

Nobilitas ſumma. Chryſoſt. ¶ Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. Multæ mulieres beatificauerunt ſanctam virginem illam & eius vterum, & optarent ſi fieri poſſet tales fieri matres. Quid eſtigitur quod hoc fieri prohibeat? Ecce latam nobis ad hoc conſtituit viam, & concedit non mulieribus ſolùm, ſed & viris quo dictum eſt modo fieri matrem dei. Magna ſanè dignatio, inæſtimabilis bonitas, inenarrabilis miſericordia, hominem qui ſeruus vocari non fuerat dignus, fratrem ſororem & matrem domini poſſe fieri. Quam dignationem quia ex æquo perpendere non valemus, ſaltem dignè venerari ſatagamus, omniq́ue induſtria laboremus, ne qua vitiorum fœditate degeneres, tanto nomine iudicemur indigni. Defendamus nobis moribus, id quod vocamur, ne non intelligentes diuinæ filiationis honorem, comparemur iumentis inſipientibus, & ſimiles illis ſimus.

Mira dei erga homines dignatio.

FERIA QVINTA POST DO. INVOCAVIT.

Ioan. 8. *Dicebat Ieſus ad eos qui crediderunt ei Iudæos: Si mãſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis.*

¶ Præſens ſancti euãgelij lectio in quatuor principales partes diuiditur. In prima oſtenditur quæ ſit vera ſeruitus & vera libertas. In ſecunda oſtenditur de Abrahæ carne ſe iactãtium vanitas, ibi: Scio quia filij. In tertia probatur Iudæos

non

non esse filios dei, ibi: Dixerũt itaque ei. In quarta parte ostẽ duntur esse filij diaboli, ibi: Vos ex patre diabolo estis.

¶ Circa primum tria notantur. Primũ est, verus Christi discipulatus. Secundum, discipulatus Christi ingens fructus, ibi: Et cognoscetis veritatem. Tertium est, quæ sit extrema atque abiectissima seruitus, ibi: Respondérunt ei Iudæi.

¶ Circa primum dicitur: Dicebat Iesus ad eos qui crediderunt ei Iudæos: Si manseritis in sermone meo. Sciebat quæ erant in corde eorum, sciebat quoniam propter visa signa credebant quidem in eum, sed non erant in fide permansuri. Et quidem magnum quid permansuris in fide promittit, scilicet verè discipulos eius fieri. In quo occultè tãgit quosdam qui prius ab ipso recesserant, & ipsi tamen audierãt & crediderant, & non permanserunt, sed recesserunt. Sanè dicendum hoc tunc erat credentibus Iudæis, dicendũ & nũc est hæreticis omnibúsque in fide vitiatis, si vos mãseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. Quid enim? Nũquid omnes qui Christum confitentur, iam in sermone eius manent? Minimè. Alioqui non tam multi filij nequam cum filiis regni, tanquam zizania cum bono semine patris familiãs pullulantes, per publicum totius mundi agrum succreuissent, nec tam multi pisces mali mixti cum bonis per totum orbem retia fidei rupissent. Sermo nanque Christi in quo his qui credunt in Christo manendum esse dicit vt verè discipuli eius, id est, vt verè Christiani sint, sermo est fidei, id est, vnica regula credendi: cui detrahi quicquam nefas est vel adiici. At verò Iudæi credentes in Christum, quibus tamen Christus nõ credebat semetipsum, vniuersæque hæresum pestes quæ postea subortæ sunt, longè ab hoc sermone recedunt, multúmque illi detrahunt, & proinde verè discipuli Christi, id est, verè Christiani non sunt, nec veritatem cognouerunt, nec eos veritas à peccatis suis liberauit, quantumcunque Christum confessi, vel in Christi nomine baptizati sint. Rectè igitur talibus & tunc per semetipsum Christus Iudæis, & nunc per ecclesiam suam dicit hæreticis: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & subdit:

Rupert. In sermone Christimanere. Matth. 13. Sermo in quo manẽdum est. Ioan. 8.

Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. *Recta fides quàm necessaria.*

¶ Vbi notatur discipulatus Christi ingens fructus. Et cognoscetis,

gnoſcetis, inquit, veritatẽ, & veritas liberabit vos. Vbi ècõ
trario ſubaudiendũ eſt. Niſi mãſeritis in ſermone meo, non
verè diſcipuli mei eritis, neque veritatem cognoſcetis, nec
Rupert. veritas vos liberabit. Verè enim nemo qualiũcũque factõ
rũ iuſtitia poteſt vel à peccatis redimi, vel ab antiqua di
boli ſeruitute liberari, niſi integrè permaneat in ſermone
dei, & vnam teneat euangelicæ confeſsionis cõmunionem.

¶ Sciendum quoque eſt, quòd non ab re iſtis credentibꝰ
in ſe dignum quidem & verum, ſed inopinatum pollicetur
diſcipulatus ſui fructum, veri inquiens, diſcipuli mei eritis.
Vana Iudæorũ expectatio. Quo fructu? Quo præmio? Et cognoſcetis veritatem, & ve
ritas liberabit vos. Putabãt illi (nempe animales & de Chri
ſto carnaliter ſapientes) Chriſto rege carnale ſe habituros
ſeculum cum dominatione omnium gẽtium, iterúmque bel
la & triumphos, ac ſuperatorum neces, atque captiuorum
greges & auream, atque gemmatam in terris Ieruſalem, ho
ſtiarúmque ſanguinem & circunciſionis inuriam, & terre
ni templi gloriam, quæ vſque hodie Chriſtum expectantes
ſub illo ſe ſomniant habituros. Hoc modo illi quoque cre
debant in eum, & in ipſa ſua credulitate reſpiciebant in vi
nitates & inſanias fallas. Nec mirum, quandoquidem & di
ſcipuli tali ſenſu dixerint de peracta domini paſsione tri
Luc.24. ſtes: Nos autẽ ſperabamus, quòd ipſe eſſet redempturus Iſra
ël. Opportunè ergo erranti occurrens intentioni, vanã ex
pectationem credentium deſtruit, docés cuius beatitudinis
ſpe, cuius libertatis amore in ſe credendum ſit.

¶ Cognoſcetis, inquit, veritatem, & veritas liberabit vos.
Hanc mercedem vel præmium in illis qui tunc in ſermone
eius manſerunt, & ideo verè diſcipuli eius extiterunt, con
ſiderare operæpretium eſt. Illi quippe qui permanſerunt
in ſermone eius vſque ad mortem ipſius, ſcilicet beati Apo
ſtoli, deinceps remunerandi cognitione veritatis, collau
Luc.22. datoriam commendationem audierunt dicentis: Vos eſtis
qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Quibus e
Ioan.16. tiam eadem hora, & hoc inter cætera dixit: Adhuc multa ha
beo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Quum au
tem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veri
tatẽ. Ecce quia permanſerunt in ſermone eius, ſpiritum ver
tatis meruerunt accipere, per quem cognoſcerẽt omnẽ ver

tatem. Nam vbi venit ille spiritus veritatis, quis non miretur quàm perfectè veritatem cognouerint, quàm constanter qui fuerant homines idiotæ & sine literis, contra omnem nimium loquacem sapientiam mundi ipsam veritatem defenderint? Liberauit sanè eos ab erroribus vniuersis, liberauit ab omnibus quæ in mundo sunt concupiscentiis, cupidos efficiens eius quam in veritate cognouerant veræ & summæ beatitudinis. Liberauit à timore mortis, à timore inimici, ab omni misera seruitute peccati, tandémq; in perfectione illius libertatis constituit, de qua per Apostolum dicitur: Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum dei. Hoc modo dictis facta compensando planius fit intellectui, quod dictũ est, Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

Spiritũ veritatis qui accipiunt.

Veritas vn de liberat.

Rom. 8.

¶ Circa tertium, videlicet, quæ sit omnium abiectissima seruitus, subditur:

Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam, quomodo tu dicis, Liberi eritis?

¶ Non hoc dicebant qui crediderant, sed inter eos quidã qui non credebant, & qui quum audissent dominum libertatem eis promittentem vnde grati esse debuerant, inde magis indignati sunt quasi seruos eos denotauerit, quibus libertatem pollicebatur. Et reuera serui erant peccati, à qua pessima seruitute non nisi per veritatem poterant liberari. Semen, inquiunt, Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Astuti & maligni eum qui dei sapientia est, fallere & illaqueare se posse putabant.

¶ Quid enim putarent dictutum illum, nisi quia falsum est quod dicitis, nemini seruiuimus vnquã, Romano enim imperio seruitis nunc? Quod si dixisset, quanto putas cũ clamore inuolassent, dicentes: Si sumus amici Cæsaris, non sinamus hunc Cæsaris inimicum viuere. Contradicit enim Cæsari proposita nobis spe, quòd si sequamur eum, erimus liberi vt non seruiamus Romanis. Non ergo per obliuiosam ignorantiam, sed per insidias & malitiam dixerunt, nemini seruiuimus vnquam. Nec enim ignorare poterant, & Aegyptiis in luto & latere seruierint, quódq; & post ingressum terræ promissionis pro eo quòd commixti inter

Mẽtiuntur libertatẽ.

gentes didicerunt opera eorum,& seruierunt sculptilibus eorum,tradidit eos dominus in manus gentium,& dominati sunt eorum qui oderunt eos,& tribulauerunt eos inimici eorum,& humiliati sunt sub manibus eorum. Et nunc demum quum dicerent,nemini seruiuimus vnquam, Romano imperio sub tributis seruiebant. Itaque perspicuum est quòd insidiosa malignitate hoc obiecerunt, intenti elicere verbum de quo illum apud Romanum possent imperium accusare,sicut & tunc quando tentantes eum hypocritæ dixerunt:Licet censum dari Cæsari,an non? *Matth.22.*

¶ Sed frustrantur eorum insidiæ,laquei dissoluuntur. Ille enim qui est lux mundi, hæc omnia clarè videbat, lucens quidem in terris,gradiens autem in altitudine cœli. Tale ergo hoc erat,acsi homines cæci solem persequêtes radios eius laqueis nectere,& tanquam pedibus vinctum de Zodiaco suo in terram deorsum vellent attrahere.Nam quàm altè supra sensum istorum ambulet intentio dicentis,si mâneritis in sermone meo,verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem,& veritas liberabit vos,ex his quæ sequuntur potest intelligi. Sequitur enim:

Respondit eis Iesus: Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis.

Amen immutatum.

¶ Multum illud commendat quod sic pronũciat, Amen amen dico vobis. Nam hoc(si dici fas est)iuratio eius est. Amen quippe Hebræum est,& latino sermone interpretatur verum. Solus autem euangelista Ioannes hanc dictionem inuenitur geminasse,& ita apud omnes inuenitur Interpretes,nec ab vllo translatum est in aliam linguam propter honorem dominici sacramenti.Itaque quantum certitudinis habeat hoc domini verbum(quo ait omnem qui facit peccatum seruum esse peccati)ex ipsa geminatione huius vocis agnosci potest,perinde est enim ac si dicat: Verum, verum dico vobis,hoc veritas dicit,quæ vtique & si non diceret,verũ dico,mentiri omnino nõ posset,attamen inculcat,dormiêtes quodãmodo excitat, cõtemni nõ vult quod dicit.Omnis,inquit,Iudæus, Græcus,diues, pauper, im-

imperator,& mendicus,si facit peccatũ, seruus est peccati.

¶Sententia hæc cũ magno timore audienda est. Nam quis est homo qui se audeat dicere peccatorem non esse? Si ergo omnis homo peccator, vtiq; omnis homo seruus est peccati. Miserabilis planè conditio seruũ esse peccati, seruum & diaboli qui peccati autor est: & hominũ quidem serui plerunque duros & immites dominos fugiũt, & fugiendo requiescunt. Seruus verò peccati quo fugiat non habet. Sequitur enim eum vindex conscientia quæ semper inhæret & cruciat, acribus agitans punctionibus, quas criminum recordatio subministrat. Itaque veram sententiam veritas proposuit, quæ & ipsorum philosophorum, poëtarumque ethnicorum attestatione firmatur, quorum quidam vulgarem libertatem explodens, & eam quæ à peccatis est & vitiis libertatem commendat, dicens: *Seruitus peccati qualis.*

Libertate opus est, non hac vt quisque velina
Publius emeruit, scabiosum tesserula far
Possidet, heu steriles veri, quibus vna quiritem
Vertigo facit. Hic dama est non tressis agaso,
Vappa & Lippus & in tenui farragine mendax. *Persius Sat. 3.*

¶Et rursus in eum qui vanis curis & vitiis subiectus falsò sibi adserit libertatem dicit:

Liber ergo, vnde datum hoc sumis tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?
I puer, & strigiles Crispini ad balnea defer.
Si increpui, cessas nugator? seruitium acre
Te nihil impellit, nec quicquam extrinsecus intrat
Quod neruos agitet, sed si intus & in iecore ægro
Nascuntur domini, quî tu impunitior exis
Atq; hic, quem ad strigiles scutica & metus egit herilis?

¶Porrò quàm sit difficile vitiosæ consuetudinis seruitutem exuere, in sequentibus ostendit, dicens: *Vitiorum seruitũ difficilè exuitur.*

Nec tu quum obstiteris semel instantiq́ue negaris
Parere imperio, rupi iam vincula dicas.
Nam luctata canis nodum abripit, ast tamen illi
Quum fugit, à collo trahitur pars longa catenæ.

¶Huc spectat & Sophocles (vt ait Tullius) quũ ex eo iam ætate confecto quæreretur, vteretur ne rebus venereis, dij meliora, inquit, liber verò ego istinc sicut à domino agresti *Sophoclis responsum.*

sti ac furioso profugi.

¶ Porrò vt ad propositum redeamus, negare Iudæi domino contrapositi non poterant, quin peccatum facerent aut fecissent, quandoquidem ipsorum magistri scribæ & Pharisæi paulò antè vbi tentauerant dominũ de muliere in adulterio deprehẽsa, illo dicẽte, qui sine peccato est vestrũ, primus in illam lapidem mittat, audientes hæc vnus post vnum exierint incipientes à senioribus. Nam saltem hoc dissimulare non poterant, quin modis omnibus ad hoc tentarent illum capere in sermone, vt possent occidere. Igitur & ipsi, imò multomagis ipsi præ cæteris peccatoribus erant serui peccati. Vbi intelligendum est Christũ nõ quidem in eos hæc dixisse, qui in illũ crediderant Iudæos, sed in illos qui non credebant.

Ioan. 8.

Iudæi serui peccati.

¶ Quum ergo omnis qui facit peccatũ seruus sit peccati, quæ potest spes supereſſe libertatis? Sed audiuimus dominum terrentem, audiamus etiam consolantem, ita enim timorem incutit vt adferat securitatem, Vnde subiecit:

Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum.

¶ Primò ponamus legem seruorum & dominorum, vt posito notæ similitudinis fundamento, firmius consurgat eludicatio mysteriorum. Ecce in domo qualibet quatuor ista consideranda sunt. Paterfamiliãs domus, Ipsa domus, Filius eiusdem patrisfamiliãs, & conductitius quilibet alieni domini seruus. Non enim hic seruus ad dominum cuius hæc domus est congruè referri potest, quia peccatum de cuius seruo nunc agitur, ab illo filio de quo itidem nunc sermo est, & à patre eius omnino alienum est. Ergo seruum conductitium, seruum dominorum alienorum scimus in domo in qua cõductus est legaliter nõ posse esse permanentem, quippe quũ nec seruus ipsius domini cuius est domus diutius quã placitum est eidem domino suo posit ad seruiendum stare in domo: quãtomagis seruus alienorũ dominorum in domo permanere nõ potest, etiã si patientia domini domus ipse toleretur, quin vbi tempus fuerit vel causſa popoſcerit, dominis suis exigẽtibus ad loca vel seruitia debita protrahatur. At verò filius legaliter æquè vt pater tãquam dominus in domo permanet, suaq; esse deputat quę-

Nota. 4.

Seruus nõ manet in domo.

cunq;

cunq; thesaurizat pater, patrisq; ad filium iure vox illa est, Filj, tu semper mecũ es, & oĩa mea tua sunt, & tua mea sũt. *Luc.15.* Igitur & secundũ homines verè est dictum, quia seruus nõ manet in domo in æternũ, filius autem manet in æternum.

¶ Porrò hac posita similitudine animaduertere promptum est, quàm terribiliter Iudæis denuntiet ꝙ ipsos exire, seipsum autem in his quæ patris sunt oporteat permanere. Deus enim magnus & inclitus paterfamiliàs est, domus autẽ eius sancta ecclesia, id est omnium credentium, deũque colentium sancta societas est. *Paterfa. Domus.* Filius eius est hic ipse qui hæc loquitur, vnus idémque deus & homo Christus. Seruus verò peccati omnis homo est, qui ex Adã in peccati seuitio natus, non nisi per hunc filium liberatur, maximè tamẽ Iudaicus populus qui iam tunc in domo dei erat, sed non permãsurus, quum hæc iste filius loqueretur. Hæc ergo quum dicit, primùm Iudæos percutit, qui quum essent in domo dei, tanquam regni eius operarij legem habentes & testamentũ, locúmq; sanctũ & ministeriũ sacrificiorũ, iamiã visibiliter quoque erant foras eiiciendi, vt verè serui peccati: Filiũ verò, id est, semetipsum, in domo permansurum in æternũ adstruit, iuxta quod alio loco terribiliter eis prænuntiauit, dicens: Amen dico vobis, quia auferetur à vobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius. *Mat. 21.* Deinde singulorum quoque nostrum conscientias hęc eadem sententia cõuenit, qui per confessionem Christianæ fidei sumus in domo dei, & terribiliter commonet, ne simus in hac domo eius tanquam serui, id est, seruilia peccati opera facientes, quia seruus non manet in domo in æternum, etiam si in cathedram soliúmque liberationis ascenderit, id est, officium potestatémque liberandorum seruorum exercuerit prædicando, baptizando, sacramentum dominici corporis & sanguinis cõficiendo, populúsque distribuẽdo, ac pœnitentes recõciliando, quibus omnibus modis conscriptio testamentúmque perficitur Christianæ libertatis, nõ manebit in domo in æternũ splendidus iste opifex ingenuitatis, quum sit ipse occultus seruus peccati, sed funibus peccatorũ suorũ circundatus & cõstrictus ab eisdem litigantibus ac sæuientibus dominis suis ad inferni ergastula pertrahetur. *Iudæos tãgit. Cõmonitio terribilis.*

¶ Igitur vera est assumptio dicentis: Seruus non manet in domo

domo in æternum, filius autem manet in æternum.

Sequitur conclusio.

Si ergo filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

¶ Quasi dicat: Ergo quia vos quoq; quibus Propheta dicit: Gratis vænundati estis, vos inquam sicut & cæteri serui peccati estis, non permansuri in domo in æternum, si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

¶ Sciendum verò est hoc apud homines quoque iuris esse, vt nemo seruorum libertate donetur præsertim hostilium, nisi per illum regis aut principis filium qui proprio labore vel industria victo tyranno seruisq; reductis totũ victi obtinet regnum, simulq; æternæ hæreditatis scriptum & confirmatum iam accepit testamentum.

Per solum Christum libertas.

¶ Hoc autem de isto filio nulli dubium quin virtute præcinctus regnauerit, dominum seruorum infœlicium, nempe omnium filiorum Adæ, scilicet peccatum, damnauerit, regnum peccati & mortis destruxerit, & in semetipso triũphauerit. Igitur primò Iudæis de patrum suorum superbientibus meritis dicendum hoc erat: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis, nec aliter liberi eritis. Deinde & vniuersis gentibus hoc idem erat prædicandũ, nulla discretione Iudæi & Græci habita. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Sanè vigilanter attendendum est, quòd quum dominus ipse qui iam dixerat, veritas liberabit vos, ipse idem hic dicat: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis, manifestum est quòd hæc duo, scilicet veritas & filius, vnum & eundem Christum cõsignificant. Veritatem enim dei filius se esse testatur, quo etiam nomine discipulis suis alio loco manifestius se commendat, dicens: Ego sum veritas. Et vide quemadmodum testimonij sui veritatem defendat. Nam quum antè dixisset: Ego sum lux mundi, contradixerunt Iudæi. Tu, inquiunt, de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Hic econtrà cõsistens, non tantùm testimonium suum esse verum, sed etiam se veritatem esse profitetur.

Roma. 3.

Ioan. 14.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Scio quia filij Abrahæ estis, sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem loquor, & vos quæ vidistis apud patrem vestrum facitis.

¶ Hic

¶Hic ostenditur Iudæorum de carne Abrahæ se iactantiũ vanitas. Vbi duo notantur. Vnum est, indigni meditatio homicidij. Alterum, ostensio quia non sunt Abrahæ filij, ibi: Dicit eis Iesus.

¶Circa primum dicit: Scio quia filij Abrahæ estis. Quasi dicat: Agnosco quia filij estis Abrahæ carnis origine, non cordis fide. Sed caro Abrahæ vos non commendat, quando quidem nec ipsum Abraham sua caro commendat. Nam caro Abrahæ de massa præuaricatrice est, genus eius Chaldaicum est. Abraham ergo nõ sua caro, sed fides sua commẽdat vt esset amicus dei. Credidit enim deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Vos autem nõ creditis ei cui credidit Abraham, id est, patri qui testimonium perhibet de me, faciendo per me opera quæ nemo alius fecit, maiora quàm vidit Abraham qui credidit. Quòd autem nõ creditis palàm est, quia insuper quæritis me interficere: quod nunquam vobis ascendisset in cor, si esset in vobis fides Abrahæ.

Non carnos, sed fides commẽdat. Rom. 4.

¶Hoc enim addidit, vt nõ dicant: Peccatum non habemus, Dimittẽs enim omnem vitam eorum redarguere, hoc vnum quod præ manibus erat, quod opere implere volebant, ducit in medium, cõmemorans scelus quod quærebant implere. Paulatim proinde eos à cognatione illa de qua superbiebant amouit, erudiens in hac non esse fidendum. Sicut enim libertas & seruitus est ab operibus, ita & cognatio. Et ne quamlibet possent prætẽdere caussam qua hoc quasi iustè perficerent, caussam eos mouentem manifestat, dicens: Quia sermo meus non capit in vobis, id est, non capit cor vestrum, quia nõ recipitur à corde vestro. Sic enim est sermo dei fidelibus tãquam pisci hamus. Tunc capit, quando capitur, nec fit iniuria illis qui capiuntur, ad salutem quippe non ad perniciem capiuntur.

Chryſoſt.

Verbũ dei hamus. Augusſt.

¶Caussa ergo meditandi Christi interfectionẽ hæc erat, quia sermo meus, inquit, non capit in vobis. Quasi dicat: Sic enim ad audiendum sermonẽ meum impatientes estis, vt per hanc impatientiam mors mea vobis in desiderio sit. Sermo quippe meus nullam apud vos fidem inuenit, nec tantillum terræ bonæ in petrosis cordibus vestris, vbi radicem, vel exiguam figere possit, quod ab effectis promptum est agnoscere, dũ vos me quæritis propter eiusdẽ sermonis im-

Chriſto mortem cur meditabantur.

impatientiã interficere. Si ergo filij Abrahæ estis, solo nomine filij estis. Filij alieni, & inueterati, & claudicatis à semitis vestris, deteriorem partem generis Abrahæ. s. carnẽ extollentes. Fidẽ autẽ eius per quã ille nobilis est, abnegãtes.

¶ Et ne dicant inimici domini mentientes, & mendacio se protegentes: A temetipso loqueris. & ferre nolumus sermonem tuum, propter hoc inducit subdens: Ego quod vidi apud patrẽ loquor, Vbi patrem suum deum vult intelligi.

Augusti. q.d. Veritatẽ vidi, veritatẽ loquor, quia veritas sum. Si ergo dominus veritatẽ loquitur quã vidit apud patrẽ, se vidit, se loquitur, quia ipse est veritas patris. Vbi Theophylactus:

¶ Quũ audis, quod vidi loquor, nequaquam corporalem visionem intelligas, sed notitiam naturalem & verã. Sicut enim oculi aliquid videntes integrè & verè prospiciunt nec falluntur, sic ego veraciter ea loquor quæ à patre meo cognoui. Et vos, inquit, quæ vidistis apud patrem vestrũ facitis. Pulchrè filius dei filios carnis Abrahæ cõuincere incipiens & ostendens, & non possent de tanti patris dignitate gloriari, priº eos à sua cõmunione lõgissimè depellit, quãdoquidem aliũ sibi, aliũ illis patrẽ patenter adscribit, dũ di-

Alius Christo, & aliº Iudæis pater. cit: Ego quẽ vidi apud patrẽ loquor, & vos quæ vidistis apud patrẽ vestrũ facitis. Hoc itaq; intelligere poterant, & aliũ patrẽ ipsorũ diceret, quã Abrahã. Quid enim illos apud patrẽ eorũ vidisse & facere aiebat, nisi hoc quod præmiserat, Quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis? Hoc planè tã ex eius dictis quàm suimet cõscientia conuicti nescire non poterant se apud diabolũ vidisse. i. ex diaboli imitatione, & nota sibi diaboli voluntate, mẽte cõcepisse. Nec enim ignoráter peccabãt. Quum enim tam manifesta diuisione facta patrẽ suum deũ, patrem autẽ illorum significet diabolũ, quid adhuc Iudæi percõtãtur? Sequitur ergo secundũ, vbi ostendũtur Iudæi non esse Abrahæ filij.

Respõderunt & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

¶ Hæc & cætera quæ postea obiiciunt, di. Nos ex fornicatione nõ sumus nati. Vnum patrẽ habemus deũ, & reliqua,

Insidiæ Christo, & laquei. insidiæ & tentationes sunt, decipulæ & laquei venantium sunt. Qui enim hæc dicentes aliud expectant aut cupiunt, nisi vt econtra diceret? Abrahã pater vester non est. Grandis enim

dis enim calumniæ aditum sese inuenisse gauderent. Vtique negatorem illum adoptionis & testamenti & legislationis Moysi quoque & patrum & omnium quæ ex Abrahã gens illa se habere credebat conclamaturi. Vbi Aug. Pater noster Abrahã est. Quid dicturus es cõtra Abraham? Videbãtur enim eum prouocare, vt aliquid malè diceret de Abraham, & esset eis occasio quod cogitabãt faciendi. Sed audiamus quid dominus eis responderit Abraham laudans, istos verò damnans: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Interimit vanam iactantiam dicentium, Pater noster Abrahã est, tanquam falsò dictum: Non respondit quod illi audire cupiebant, nolens illis occasionem dare caluminiandi. Et tamen paulò antè ait: Scio quia filij Abrahæ estis. Vnde patet, ꝙ nunc non negauit eorum originem, sed facta condemnat. Caro enim illorum ex ipso erat, vita non erat. Et est sensus: Si filij Abrahæ essetis, eius opera faceretis, hoc est, Sic me amaretis, sic de mea præsentia gauderetis, sicut Abraham, qui exultauit vt videret diem meum, & vidit, & gauisus est. Non enim filij illius estis, ex eo quòd homines estis, quod naturæ est, sed filij Adæ: nec ex hoc quòd vos in dolore pepererunt matres vestræ, filij estis Saræ, sed Euæ. *Augusti.* *Ioan. 8.*

¶ Opera ergo Abrahæ facite. i. illam quam primus habuit Abrahã vos quoq; fidem habetote. Hoc autem est opus dei, vt credatis in eum quem ille misit. Ad imitationem Abrahæ credentis ei qui repromisit. Nã circũcisio sine qua pater Abrahã iustificatus est, & legales ceremoniæ, vel sacrificiorũ ritus & similia, quæ tam mala quàm bona mente fieri possunt, nõ faciũt de filiis Adæ filios Abrahæ, vel de inimicis amicos dei, sed fides & præcepta iustitiæ quæ scripta sunt in tabulis digito dei, quæ & antequã scriberentur, Abrahã obseruando, lege naturali factus est amicus dei. Sequitur: *Opera Abrahæ, quæ.* *Ioan. 6.* *Quid effecit filios Abrahæ.*

Nunc autem quæritis me interficere hominem qui veritatem loquutus sum vobis, quam audiui à deo. Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri.

¶ Quæritis, inquit, me occidere. Quo ipsi vos cõuincitis non esse filios Abrahæ, à cuius moribus huiuscemodi facinus alienum fuit. Me hominem, deum se tacuit quem non possent occidere, sed me hominem quem videtis potestis occidere, & quem non videtis deum potestis offendere. Sed

attende

attende nimiam peruersitatem. Qui veritatem, inquit, loquutus sum vobis. Ergo filij mẽdaces eum qui loquitur veritatem quærunt interficere, propter eam quam loquutus est veritatem. Et non propter quamcunque veritatem, sed propter eam veritatem, inquit, quam audiui à deo. Veritatem illis loquebatur, quum se & patrem illis annuntiabat. Et hanc veritatem à deo audierat, quia ipse qui est veritas, à deo patre genit⁹ erat. Audire enim illi⁹ à patre nihil aliud est, quàm esse à patre. Quæritis, inquit, me interficere, me talem hominem. Hoc Abraham non fecit, imò longe aliam mentem, alium habuit spiritum huic vestro spiritui contrarium, quo vos me quęritis interficere. Ille consummandus & hinc exiturus non acceptis promissionibus à longe me aspexit oculis fidei, à longe me salutauit flens, & confitens beatos fore oculos qui me fide visuri erant, & crediturii in me quem vos quæritis interficere. Vos facitis opera patris vestri. Adhuc nõ dicit quis est iste pater eorum. Vbi Chrysostomus:

¶ Dicit hoc dominus volens eis auferre superfluam gloriam de Abrahæ carnali cognatione, & suadere eis vt non vltrà spem salutis habeant in hac cognatione, sed in ea quæ est secundum adoptionem. Hoc enim eos prohibebat venire ad Christum, quòd æstimabant cognationem Abrahæ sufficere sibi ad salutem.

Circa tertium principale dicitur:

Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati, vnum patrem habemus deum.

¶ Hic ostenditur Iudæos non esse filios dei. Vbi duo notantur. Vnum est, diuinæ filiationis præsumptuosa adsertio. Alterum, falsò arrogatæ diuinæ filiationis confutatio, ibi: Dixit ergo eis Iesus.

¶ Circa primũ dicit Augustinus: Cœperant Iudæi vtcunque cognoscere, non secundum carnis cognationem filios dici, sed secundum vitæ institutionem. Consuetudo autem scripturarum est fornicationẽ spiritualiter appellare, quãdo diis multis & falsis anima tãquam prostituta subiicitur. Vnde & dicunt: Nos ex fornicatione non sumus nati. Hoc conrixando responderunt. Quum enim prius dixissent: Pater noster Abraham est, & audissent: Si filj Abrahæ estis, opera

Fornicatio spiritualis

opera Abrahæ facite, iam maiorem sibi adrogãt patrem quã fuerat Abraham, scilicet deum, & non ex fornicatione spirituali, scilicet ab idolatris se prodiisse. Quasi adinuicem colloquuti dixerint: Quoties nominauerimus Abraham, dissimilitudinem vitæ illius nobis obiiciet. Dicamus deum patrem nostrum, & videamus quid nobis respondeat. Vnum, inquiunt, patrem habemus deum. Iactauerunt ergo se semper deum coluisse, qui Israël suum primogenitum appellauit. Porrò si dicendo, nos ex fornicatione non sumus nati, se iactanter aliis Abrahæ filiis de Agar, seu Cethura progenitis præferant, de carnis origine iterum gloriãtes, potuisset dominus ostendisse eos ex fornicatione progenitos. Nota enim est historia quòd Thamar nurus fuit Iudæ, & quòd ipse ex ea genuit Phares & Zaram, nesciens eam quæ esset. Quæ dum ab eo concepisset hos gemi- *Iudæi ex*
nos, nuntiatum est ei: Fornicata est Thamar, & videtur ute- *fornicatio-*
rus eius intumescere. Quis autem nesciat, quòd ex illa for- *ne nati.*
nicatione nati sunt Iudæi, qui nunc audent dicere: Nos ex fornicatione non sumus nati? Reuera tamen fornicata est Thamar. Et istud commemorando potuisset confutare superbos, nisi quia prior ipse facere voluit, quod postmodum per apostolum suum mundo traditurus erat, dicentem: Nemini dantes vllam offensionem. Non hoc ergo eorũ mendacium redarguit, sed instat vt ostendat quòd non sunt ex deo.

Exod. 4.

Gene. 38.

2. Cor. 6.

¶ Circa secundum, quod est, diuinam sibi ad adrogantium filiationem confutatio, subditur:

Dixit ergo Iesus: Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me, ego enim ex deo processi & veni. Neque enim à meipso veni, sed ille me misit.

¶ Si deus, inquit, pater vester esset, diligeretis vtique me. Nihil verius. Hæc enim æqualia sunt, deum patrem habere, & dei filium diligere: & ita inuicem consequuntur & cohærent sibi, vt neutrum sine altero esse possit. Vnde & hoc modo conuertuntur: Si deus pater vester esset, diligeretis me: & si diligeretis me, vtique deus pater vester esset. Omnis enim filij dei inuicem diligunt, vtpote vnum habentes adoptionis spiritum, siquidem nec aliter filij dei esse possent, nisi habendo dilectionem ad inuicem.

Ruper. Iudæos nõ esse filios dei.

Amplius autem & incomparabiliter illum vnum & vnicũ, propriúmque & consubstantialem dei filium omnes diligunt, nempe per quem eundem adoptionis spiritum percipere meruerũt, quia quod solus erat per naturam, hoc multis fratribus indulsit, vt filij dei nominentur & sint per gratiam.

Quòd discernuntur filij adoptionis.

¶ In huius vnici filij dilectione filios suos adoptiuos deus pater discernit à filijs diabolo. Rectè ergo ait: Si deus pater vester esset, diligeretis vtique me. Et adiecit ob quam iure debeat diligi caussam. Ego enim, inquiens, à deo processi & veni. Quod ait, à deo processi, ad incorporalis natiuitatis retulit nomen. Vnde Augusti. Quod de deo processit verbum, æterna processio est. Ab illo enim processit vt verbum patris: & venit ad nos, quia verbum caro factum est. Aduentus eius, humanitas eius. Mansio eius, diuinitas eius. Dicitis deum patrem, cognoscite me vel fratrem. Et si nondum me vt deum aut dei filium vultis venerari, at saltem me vt fratrem diligite. Itaque dicens: Ego à deo processi & veni, diuinam pariter & humanam in se Christus expressit naturam. Processit enim ex deo æterna processione (vt dictum est) & venit ad nos in carne. Venire enim, humanitatis est, sicut manere, diuinitatis. Processit ergo à patre & venit, qui à patre in mundũ missus est, sicut subdit dicens: Neque enim à meipso veni, quod faciunt prophetæ mendaces qui cuncta per tumorem animi sui confingunt, arrogantia deprauati, sed ille me misit.

Deute.18.

Quare loquelam meam non cognoscitis: Quia non potestis audire sermonem meum.

¶ Quasi dicat: Dum vobis loquor & dico, Ego ex deo processi & veni, neq; enim à meipso veni, sed ille me misit. Et illud: Quia solus nõ sum, sed ego & qui me misit pater: & quia ego non de deorsum neque de hoc mundo vt vos, sed de superius sum. Et quia principium qui & loquor vobis. Quare istam loquelam meam non agnoscitis? Quare in ista terã rationis non appenditis, vt sciatis vtrum vera an falsa sit: Nunquid legem non habetis docentem, & signum vobis dantem quo cognoscere debeatis verbum prophetæ quẽ deus non misit? Habetis planè, sed hoc interest, quia non potestis audire sermonem meum, videlicet præ odij magnitudine

Deu.18.

Iudæi odio cæci.

dine quo ego vobis grauis sum ad videndum,& sermo meus ad audiendum. Ideo autem audire non poterant, quia corrigi credendo nolebant. Non ergo mirum, quòd loquelam meam non cognoscitis, quia deus pater vester non est. Omnes enim quorum deus pater est, sic possunt audire sermonem meum, quo modo potest esuriens delectabilem capere cibum. At verò si vobis mea grauis est loquela,& cor vestrum hanc ferre non sustinens quasi præ labore succũbit, quis sit pater vester, quod hactenus tacui, satis euidenter erit manifestum. *Quorum pater deus*

¶ Circa quartum principale dicitur:

Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.

¶ Hic Iudæi ostenduntur esse filij diaboli. Vbi primò Iudæis pater esse diabolus pronuntiatur. Secundò, ad hoc probandum ratio duplex adsignatur, ibi: Ille homicida erat.

¶ Circa primum dicit: Vos ex patre diabolo estis. Vbi primum admirari est sapientiam & mansuetudinẽ filij dei tantum iustitiæ fulmen absque cõtentionis tẽpestate iacientis. Dixerãt illi: Nemini seruiuimus vnquã. Non dixit econtrà: Falsum est, seruitis enim Romanis: vel, serui estis peccati. Deinde: Pater noster, inquiunt, Abraham est. Nõ respõdit: Abraham pater vester nõ est. Item & hoc dicere ausi sunt: Vnum patrẽ habemus deum. Non oppositit: Nequaquam patrem habetis deum. Nusquam contentiosè occurrit, sed circumitu sanę & iustæ rationis eos qui sibi videbantur sapientes in astutia eorũ comprehendens acerbius eos quàm æstimare poterant percussit, dicens: Vos ex patre diabolo estis, non nascendo, sed imitando. Nã consuetudinis est scripturæ, ex imitatione vel similitudine filios appellare, iuxta illud: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Et quidem omnis homo inquantum à deo creatus est, bonus est: inquantum verò peccando volens se diabolo subiicit, patrẽ habet diabolum. Quũ ergo præmisisset: Nũc autem quæritis me interficere, tandem ad hoc venit vt diceret: Vos ex patre diabolo estis. Ac denuò subiungit: Desideria patris vestri vultis facere. Nemo autem inter eos erat qui putaret ad se pertinere quod dicebat: Vos ex patre diabolo estis. *Contentiõ Christi vitanis.* *Iudæi vt filij diaboli.* *Exech. 16.*

 ¶ Hac

¶Hac causſa poſita, talibus Abrahæ filiis veritas hoc dixit,& nõ ſine authoritate ſcripturæ.Si enim,quí cõtra ſanguinem Naboth Iezraëlitæ falſò teſtificati ſunt, rectè filij diaboli dicti ſunt,quanto magis iſti rectè filij diaboli dicendi erant,qui & hominem incomparabiliter meliorem quã Naboth interficere quærebant, & adhuc deum patrem ſuum dicebant?Nec dubium quin maioris iræ ſit eſſe filium diaboli,quàm ſeruum peccati.Nam omnis filius diaboli ſeruus peccati eſt, non autem omnis ſeruus peccati propriè dicitur filius diaboli.Etenim quum omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati, differt tamen plurimum vtrum optet liberari quis,& pro hoc ſupplicet liberatori, an ipſum peccatum diligat,& oderit conditiones libertatis. Itaque ſicut maioris eſt gratiæ dici,vel eſſe filius quàm ſeruus dei, ſic è contra,maioris eſt iræ quod nunc veritas ait inimicis ſuis: Vos ex patre diabolo eſtis, quàm quod ſuprà dixit: Omnis qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati.

2.Re.21.

Non omnis ſeruus peccati,filius diaboli.

¶Proinde ſicut hi de quorum cordibus perfecta charitas foras mittit timorem,rectè nominantur & ſunt filij dei:ſic econtrà iſtis quia diligenter faciunt iniquitatem, odientes & interficere quærentes liberatorem, rectè dicitur: Vos ex patre diabolo eſtis, quia videlicet ei non tantùm peccatum faciendo obſequimini vt ſerui,ſed & peccatũ veſtrum defendendo, libenter adhæretis vt filii, & deſideria eius vultis facere,ſcilicet ad modũ filiorum qui libenter exquirunt vt faciant quod patri ſuo eſt delectabile.Et quęnã ſunt eius deſideria,ſubdit:

Ille homicida fuit ab initio,& in veritate non ſtetit, quia nõ eſt veritas in eo.

¶Hic ratio duplex inducitur ad probandum Iudæos eſſe filios diaboli. Sicut enim ille ab initio fuit & eſt homicida,ſic & Iudæi erant homicidæ quærẽtes dominum interficere.Secundò, ſicut ille fuit & eſt mendax, ita & iſti qui impudenter in hac diſputatione contra veritatem mentiti ſunt.

Diabolus vt homicida.

¶Quoad primum dicit:Ille homicida fuit ab initio. Videte ô Iudæi cuius filii eſtis, qui talia facere deſideratis. Quæritis enim me occidere, hominem qui veritatem loquutus ſum vobis.Hæc erant deſideria diaboli,quia & ipſe

inuidit

inuidit homini & occidit. Nam & Euam per serpentem seduxit, & per illam virum decepit, sicq; occidit eum, quia ex iusto peccatorem, & ex immortali fecit mortalem. Ergo homicida ab initio, id est, in primo homine ex quo potuit homicidium fieri. Non enim posset occidi homo, nisi prius fieret homo. Non autem ferro accinctus diabolus contra primum hominem venit, sed lethifera persuasione armatus nec gladio, sed verbo necauit. Noli ergo putare nō esse homicidium, quando fratri malum persuades. Vos autem ideo sæuitis in carne, quia non potestis in mente. Vbi Orig. Perpende autem non propter aliquem hominem singulariter tantùm, sed pro toto genere quod peremit inquantum in Adam omnes moriūtur, verè dictus est ab initio homicida. *Aug.*

¶ Quoad secundum dicit: Et in veritate non stetit. Quid est stare in veritate, nisi veritatem amare? Stare vel esse in Christo, id est, Christum diligere qui est veritas. Sciendum quippe est, quòd hæc præpositiuncula, in, semper conglutinationem dilectionis significat, ita vt nunquam deus in aliquo nisi electo & dilecto, nūquam aliquis nisi electus & dilectus in deo siue in Christo, velut nunc in veritate stare aut esse authoritate sacræ scripturæ dicatur. Igitur præmisso quia ille homicida erat, mox subiungitur: Et in veritate non stetit, vbi eius multiformis iniquitas primo nomine quod est homicida, exprimitur. *Rupert.*

¶ Itaque in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. Prolapsus est enim à veritate, quia noluit permanere in originis suæ sanctitate. Factus fuerat ad imaginem & similitudinem dei, sed superbiendo: & si imaginem retinuit, similitudinem certè amisit, quia ex angelo iusto & bono, diabolus iniustus, peruersus & malus effectus est.

¶ De quo adhuc subditur: Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater eius. Hoc est: Quum loquitur aliquid, hoc sine dubio est mendacium. Omne enim quod loquitur iste mendax homicida, mendacium est, etiam si sit aut eueniat quippiam eorum quæ esse vel futura esse dixerit. Nihil enim corde simplici, nihil omnino loquitur absque intentione fallendi. *Diabolus semper mē dax.*

¶ Sed vnde mendacium accepit vel didicit? Ex propriis inquit, loquitur, quia mendax est & pater eius. Hoc est, ex

proprio corde confingit,& ita mendax est,vt mẽdacij quoque sit pater. Quasi diceret:Idcirco dixi diabolum mendacem,mendacium loqui ex propriis,quia pater eius est,subaudis,mendacij. Pater dico,id est,author & inuentor. Superbia nanque tumens,maluit refuga fieri patrem mendacij, quàm apud altissimum patrem veritatis persistere inter filios dei.Et hoc modo pater mendacij illud sibi videbatur
Esa.14. adipisci quod dicebat in corde suo : Similis ero altissimo si quum ille veritatem de se genuisset,ipse econtrariò mendacij pater existeret.Nec tamen dici potest mendacium diaboli filius,sicut deus pater dicitur & est pater veritatis,id est, consubstantialis sibi filij per quem fecit vniuersa, sed dicitur diabolus & est pater mendacij,vt accedentis author & inuentor vitij,per quod nullam omnino substantiam,& ne muscam quidem aut extremum vermiculum fecit:sed quædam eorũ quæ à deo facta sunt nequiter infecit,nempe angelos ei consentientes,& homines suo mendacio fraudulẽter deceptos.

FERIA SEXTA POST DO. INVOCAVIT.

Ioan.5. *Erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam.*

¶ Presens sancti Euãgelij lectio duo veneranda miracula comprehẽdit.Quorũ vnum memoratur factum per ministeriũ angeli. Alterũ, per Christum filium dei, ibi:Erat autem quidam.

¶ Circa primum duo describuntur.Vnum,miraculi sequẽtis tempus & locus. Alterum,languori sanando descensus angelicus,ibi:Angelus autem.

¶ Circa primum dicitur in litera : Post hæc erat dies festus Iudæorum , videlicet post miraculum à Christo in Galilæa in sanatione morientis filij Reguli perpetratum , erat dies festus Iudæorum. Vbi Theophila. Ascendit ad diem festum in Ierosolymam dominus,partim ne videretur aduersarius esse legi, sed comparere cũ cæteris diem festũ agens partim, vt plures per signa & doctrinas alliceret , & maximè turbam simplicium. Solebant enim conuenire & rustici &

ci & opifices, qui per regionem & ciuitates aliis diebus erant occupati. De loco subditur:

Est autem Ieroſolymis in probatica, piſcina quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens.

¶ Est, inquit, Ieroſolymis in probatica (ſic habẽt exemplaria correcta) pro eo quod eſt, ad probaticam. Nõ putes has duas dictiones, probatica & piſcina, eſſe adiectiuum & ſuũ ſubſtantiuum. Græca vox eſt probatica, & dicitur à probaton, quod ouis interpretatur: probatica verò Latinè dicitur pecualis, & ſignificat locum ouium, quæ illic ad ſacrificium congregabantur. Siquidem præter cætera ſacrificia ſingulis diebus duo agni immolabantur, & proinde locum habere oportebat idoneum, vbi huiuſcemodi victimæ continerentur. Erat ergo iuxta hunc locum piſcina, id eſt, natatoriũ vel lacus, in quo miniſtri templi hoſtiarum carnes & inteſtina lauabant. *Probaticæ piſcinæ. Theoph.*

¶ Quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida. Quod Latinè dicitur domus frugum. Apponit euangeliſta Græcè dictioni cognomen Hebraicum. Decebat ſanè baptiſmũ dari quo peccata purgãtur, cuius imago præſignata fuit in illa piſcina, & aliis pluribus. Et primùm quidem dedit deus aquam expurgantem corporum ſordes, & inquinationes non exiſtentes & opinatas, puta eas quæ erãt à contractu funeris, & quæ à lepra & ab aliis talibus. Deinde infirmitates diuerſas per aquas facit diſſolui, prout hic patet. Volẽs enim de⁹ propinquius adducere ad baptiſmi donum, non ſolùm hæc inquinamẽta mundat, ſed etiam ægritudines ſanat. In hac enim piſcina (id eſt, baptiſmo) emundari & ablui neceſſe eſt hoſtias viuentes ſcilicet credẽtiũ animas, vt in cœleſti templo deo ritè offerri & eſſe poſsint acceptæ. Sequitur: *Chryſoſt. Figuræ baptiſmũ præſignantes.*

In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

¶ Id eſt, ad hoc piſcina hæc porticus iſtas habebat, ne multitudo lãguentium ad cœleſtis remedij opificem piſcinam excubans tectum non haberet, ne opem ſupernam expectare non liceret æſtu vrente, vel turbine aut pluuia de ſub vuido vrgente. Longa enim erat ſupernæ viſitationis expectatio. Porrò moraliter multa genera languentium in

eadem iacuerunt: cæci scilicet, qui scientiæ lumine carent. Claudi, qui ad ea quæ iubentur implenda vires non habẽt. Aridi, qui supernæ dilectionis pinguedine carent. Igitur pi-

Piscina myst. scina illa sacra in qua hostiæ lauabantur (vt dictum est) vniuersas Iudaici populi ceremonias, vniuersum veterum sacrificiorum ritum significat, quæ quum vmbræ essent futurorum, ita antequam Christus descenderet, & in semetipso legem impleret, neminem poterant iustificare, sicut nec piscina illa ante descensum angeli neminem poterat sanare.

5. porticus myst. ¶ Quæ sicut quinque porticibus cingebatur in quibus dicta iacebat multitudo expectantiũ aquæ motũ, ita lex Moysi cuius quinque libri sunt, peccatores interim cohibebat sacrificiis illis vmbraticis emundari non valentes, donec veniens Christus ea quæ sacrificiis illis præfigurabantur, in veritate perficeret. Vel certè quia nõ solùm illos qui sub lege Moysi fuerunt, sed & cunctos qui ante legem & ab initio mundi electi per fidem deo placuerunt, Christus dei filius saluare venit, & omnibus erat necessaria passio Christi. Bene quinque porticus erant, & in omnibus languẽtes iacebant expectantes aquæ motum, quia videlicet ante aduentum Christi in quo sexta mundi ætas incipit, quinque ætates fuerunt, quarum in nulla defuisse credendum est fideles & iustos viros, qui circa eandem spem repositi salutarem nostri redemptoris expectabant aduentum.

¶ Circa secundum, quod est, languori sanando descensus angelicus, subditur:

Angelus autem domini descendebat secundum tempus in piscinã, & mouebatur aqua. Et *qui primus descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate.*

¶ Hic redditur ratio quare iacebat ibi multitudo languentium, videlicet propter beneficium speratæ sanitatis, quod ex angeli descensu expectabatur, qui secũdum tempus descendebat in piscinã. Quo tẽpore descendebat nescitur, attamen certum tempus significari videtur, dicendo, secundũ tempus. Tunc enim sanctæ ciuitati & templo præsides euidenter aderant angelicæ virtutes priusquàm ob admissum in Saluatorem crudele necis sacrilegium recessissent inde o-

mne

mne cœli præsidium, quo facto (vt Iosephus quoque testatur) auditæ sunt à sacerdotibus ante lucem in templo conclamantes: Transeamus ex his sedibus. Notandum verò est quòd non esu hostiarum, quæ illius piscinæ aqua lauabantur, sed ex eadem qua & hostiæ lauabantur aqua, sanabatur vnus, quicunque post motionem eius primò descendisset infirmus. In quibus tantum cõtinetur mysteriũ tantũmque sacramentum, quanto opus habebant illæ quæ cœlesti templo inferendæ erant hostiæ viuæ, scilicet animæ & corpora sanctorum, & quanto opus habemus omnes nos homines, qui vniuersi ex primo parente nostro graué lãguorem, veram & omnimodam tam corporis quàm animæ contraximus infirmitatem. *Lib. 7. de Iud. bel. c. 27.* *Lauacri salutaris typus.*

¶ Scimus autem & credimus, quia dominus noster Iesus Christus qui iuxta prophetam magni consilij angelus vocatur de cœlo venit, & à patre exiuit, venit, inquam, in populum Iudæorum de illo carnem assumens, & eodem descensu suo dum prædicat & adnuntiat salutem & pacem, mota est gens inquieta, & veraci suæ doctrinæ impatiens, versa in seditionem morti tradidit vitæ largitorem. Qua ille mor te sua mundo condidit vitæ sacramentum, vt in morte eius humanum genus baptisaretur, id est, omnes qui diuersis retro temporibus (vt dictum est) collecti, quinque libris Mosaicæ legis testificatam hactenus expectauerant gratiã dei. Huius planè mysterij figuram præferebat illa magna & diuina res, quam supernæ claritatis diligens inspector sacer euangelista Ioannes nequaquam prætereundam arbitratus est. *Esa. 9.* *Angel' descendens Christus.*

¶ Itaque (vt dictum est) non poterat illos piscina sanare, nisi angelo in piscinam descendente, quia per legem cognitio peccati tantùm, gratia verò remissionis non nisi per Iesum Christum poterat donari. Lex enim quid agendum esset, quidve cauendum docuit. Gratia autem & fides dominicæ passionis sanat omnes iniquitatum nostrarum infirmitates.

¶ Notandum verò est quod dicitur, quia qui primus descẽdisset in piscinã post motionem aquæ, sanabatur. Vnus (inquit) ex tanta languentium multitudine sanabatur. Quo nimirum omnium qui ab initio seculi per Christum saluantur, vna eadémque fides rectè significatur. Nam vnus domi *Ephes. 4.*

nus

nus, vna fides, vnus in omnibus electis est spiritus, & idcir-
co omnium electorum siue mortuorum siue viuorum, siue
antè siue post Christi passionem vocatorum vna ecclesia, &
vnū corpus est. Igitur in hoc loco tā pulchra támque splen-
dida suæ passionis figura illustrato, quid fecerit dominus,
ex sequentibus audiamus.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens
in infirmitate sua. Hunc quum vidisset Iesus iacentem, & cognouis-
set quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respon-
dit ei languidus: Domine, hominem non habeo, vt quū turbata fue-
rit aqua mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me
descendit.

¶ Postquam in præcedentibus narratum est insigne mira-
culum factum ministerio angeli, hic consequenter subiun-
gitur miraculum factum per Christum filium dei. Vbi qua-
tuor per ordinem describuntur. Primum est, erga languidū
mira Christi benignitas. Secundum, collata languenti per-
fecta sanitas, ibi: Dicit ei Iesus. Tertium, miraculum calum-
niantium iniqua peruersitas, ibi: Erat autem sabbatū. Quar-
tum, Conseruandæ sanitatis ostensa facultas, ibi: Postea in-
uenit eum.

¶ Circa primū, quod est, erga languentem mira Christi be-
nignitas, dicitur: Erat autem quidā homo ibi triginta & o-
cto annos habens in īfirmitate sua, & cætera quę sequūtur.

Languidi cōstantia.

¶ Vbi Theophylact. Stupenda paralytici constantia, annos
habebat triginta octo, & quotānis liberari à morbo expe-
ctans assidebat, & impediebatur à potentioribus præuen-
tus, nec tamen destitit, neque desperauit. Ideo & dominus
interrogat eū, volés nobis hominis patientiam demonstra-
re. Non enim interrogat quasi discere quidpiá vellet. Hoc
enim non modò superfluum esset, sed & insipiens, quærere
an æger velit sanari. Factum est ergo vt mōstretur nobis ho-
minis æquanimitas & patientia. Quid igitur ille? Vtiq; mul-
ta cum manſuetudine respondet. Etiam, inquit, domine, Vo-
lo quidem, sed non habeo hominem qui me posset in aquá
inferre. Nihil blasphemum respondit, non arguit Chri-
stum vt stultam interrogationem interrogantem. Non ma-
ledixit (vti multi pusillanimes) diei suæ natiuitatis, sed man-

suetè

suetè & placidè respõsum dat, tametsi nesciret quisnam esset qui interrogabat. Nunquid non hoc solum existimauit vtilitatis sibi accedere fortasis vt inferret illum in aquam, & propterea blandè Christo loquitur? Non autem dixit ei Christus: Vis sanabo te? vt non videretur gloriam quærere. Nec cõfestim ipsum à principio sanauit, sed primũ eum familiarem sibi facit per interrogationem futuræ fidei viã faciens. Non autem expetit fidem, vti in cæcis fecit, dicens: creditis quia hoc possum facere vobis? quia hic nondum nouerat eum manifestè quis esset. Nam illi quidem ex aliis eius virtutem cognoscentes, conuenienter hoc audierant. Alij verò nondum eum cognoscentes, sed per signa cogniturí post miracula de fide requiruntur. Hunc, inquit, quum vidisset Iesus iacentem, & cætera quæ sequuntur. Quæ vt ad sensum mysticum referantur, quibus putas oculis illum qui per hunc hominem significabatur magnum languidum Iesus vidit? Vtique oculis gratiæ & misericordiæ suæ vidit hunc magnum per orbem terræ languidum quum in cœlum ascendisset, prospiciens de excelso sancto suo, de cœlo in terram aspiciens, vt audiret gemitus cõpeditorum, vt solueret filios interemptorum. Tunc, inquam, prospexit, tunc vidit & cognouit, quia multum tẽpus haberet, videlicet, quia tempus miserendi eius adesset. Quem suũ respectum rectè per hoc innuit, quod prædicto homini familiariter dicit: Vis sanus fieri? Et quidem desiderium pauperum iam exaudierat. Quo modo ergo manifestam omnibus huius languidi voluntatem nescire poterat?

Chryſoſt.

Matt. 9.

¶ Verùm ad hoc interrogat & ad hoc solùm dicit, vis sanus fieri? vt ostẽdat quòd de homine nihil amplius debeat quęri, id est, non qualis persona, vel ex qua gente vel loco sit, sed hoc solùm, vtrum peccata relinquere, iustitiamq; velit operari. Nam in omni gente qui timet deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.

Quidquæras à pœnitente.

Act. 10.

¶ Circa secundum, quod est collata languenti perfecta sanitas, subditur:

Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabatum tuum & ambula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum & ambulabat.

¶ Surge, inquit. Imperat non solùm homini, sed etiam naturæ,

turæ,quoniam non erat in voluntate & poteſtate langui-
ſurgere,ſed dicendo ſurge, morbum abſtulit, & contu-
Sanitas perfecta. vim ſurgendi.Tolle grabatum tuum,inquit, in quo perfe-
ctio ſanitatis ſignificabatur,vt ita ſanus effectus eſſet,vt qui
ante nõ potuit vſq; in piſcinam ſeu natatoriũ deſcendere
ipſe tolleret lectum ſuum.Et ambula,inquit.Non ſolùm
res ad ſurgendum & tollendum grabatũ, ſed ad ambulan-
dum eum onere grabati collatæ ſunt. Vbi Chryſoſt.

¶Non ſolùm ſanat,ſed & lectum portare iubet, vt credi-
bile faceret miraculum,& nullus exiſtimet phantaſiam eſſe
quod factum eſt. Non enim niſi certiſsimè compacta eſ-
ſent membra,lectulum ferre poſſent.

Languidi obedientia. ¶Audiens autem languidus quoniam cum poteſtate,&
velut iubens,dixit:tolle grabatum tuum,nõ deriſit, dicens
Angelus deſcendit,& turbat aquam,& vnum ſolum curat
tu autem homo exiſtens ex ſolo præcepto ſperas te plus a
Theoph. gelis poſſe? Sed ſimul vt audiuit credidit. Non enim ſecun
murmurauit & dixit:Me iubes ſurgere,qui quum nunc tri-
ginta & octo annos infirmus habeam,& ſalutem nunquam
ſim aſſequutus,& ſic repentè ſurgerem ? Nil tale cogitauit,
ſed credidit ac ſurrexit.Vbi patet multum intereſſe inter i-
Beda. nitatem quę à domino,& eam quæ à medicis infertur.Illa
quippe voce iubentis & mox impletur,iſta verò per multa
temporum interualla aliquoties perficitur.

¶Porrò iuxta intelligentiam ſpiritualem,Homo iſte mul-
torum annorum infirmitate detentus, peccatorem quem-
libet multorum grauium ſcelerum pondere preſſum deſi-
gnat,cui voce Saluatoris dicitur vt ſurgens tollat lectum
ſuũ & ambulet,Iuxta quem ſenſum lectus noſter intelligi-
tur is,qui nobis vel in corporis ægrotatione,vel animi ſo-
latium exhibuit. Hunc ſanati portare præcipimur, vt ei
quoq; in ſuis neceſsitatibus adiutorium ſubminiſtremus.
Itaque ei qui à domino ſanatur,dicitur:

¶Surge,& vitiorum torporem quem quaſi quendam lan-
guorem diu ſuſtinuiſti excute, & ad virtutum exercitium
erigere.Tolle lectum tuum,porta proximum tuum,eius in-
firma patienter tolerando,à quo & ipſe diu multúmque eſ-
Gala. 6. ſuſtentatus, dicente Apoſtolo:Alter alterius onera porta-
te.Ambula quotidianis bonorum operum profectibus de
vir-

virtute in virtutem alacriter progrediẽdo, ambula, superiam patriam desiderando, & ad videndam faciem tui conditoris strenuè properando.

¶ Circa tertium, quod est, miraculum calumniantium perversa iniquitas, subditur:

Erat autem sabbatũ in die illo. Dicebant ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum & ambula.

¶ Mira sanè Iudæorum dementia, & peruersitas detestanda. Quum enim ad tam inopinatam hominis tam diu languentis sanitatem credere, & diuinam potentiam venerari debuerant, econtrariò scandalizantur, saluatorem pariter & saluatum calumniantur. Huic sanitatem, Christo clementiæ & virtutis gloriã inuidentes. Proinde Saluatorẽ calumniantur quòd die sabbati languidum curasset, lectúmque suum præceperit tollere, sanatũ verò reprehendunt, quia sabbato grabbatum portauerit. Vbi Augustinus: *Dementia Iudæorum*

¶ Non calumniabantur domino, quòd sanum fecisset hominem in sabbato, quasi qui eis posset respondere, quia si cuiusquam eorum iumentum in puteum cecidisset, vtique die sabbati erueret illud & saluaret, sed eum qui portabat grabatum suum reprehendunt, quasi dicerent: Si sanitas non erat differenda, nunquid & opus fuerat impetrandũ? Sed ille authorem sanitatis suę obiiciebat calumniãtibus, dicens: *Cur sanato calumniantur.*

¶ Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuũ & ambula. quasi diceret: Quare illius nõ acciperem iussionem, à quo acceperam sanitatem? Vbi Chrysostomus:

¶ Nimirum si malignari vellet, poterat dicere: Si crimen est, accusate eum qui iussit, & deponam lectulum. Sed & curationem vtique occultasset. Etenim sciebat eos non ita morderi ex sabbati solutione, sicut ex sanatione infirmitatis. Sed neque hoc occultauit, neq; veniam petiit, sed clara voce beneficium confessus est. Illi verò malignè & insidiosè interrogant. Vnde sequitur:

Quis est homo ille qui dixit tibi, tolle grabatum tuum & ambula? Is autem qui sanus fuerat effectus nesciebat quis esset. Iesus enim declinauit à turba constituta in loco.

¶ Hic

Malignitas Iudæorum.

¶ Hic ostenditur malignitas Iudęorum istorũ. Nam quũ sanatus deo dixisset, videlicet, & quod se sanum fecit, quod dixit tolle grabatum tuum & ambula, non interrogant, quis est ille homo qui te sanum fecit? quod hoc fuisset sanitatis authori ad gloriam, sed illud interrogant quod videri poterat patere calumniæ, scilicet, quis est ille homo qui dixit tibi, tolle grabatum tuum & ambula?

¶ Illud ergo manifestum tantæ virtutis beneficium differre mallent, vtpote laudis & gloriæ eius causſam & materiam non leuem. Hoc autẽ sciri, hoc publicari & audiri circo studebãt, quia videbatur quòd quasi legitima accusatione in calumniã trahere possent. Is autem qui sanus fuerat effectus nesciebat quis esset. Fuerat tam longo tempore languore suæ paralysis immobilis, quòd non interfuerit prædicationibus Iesu: Hinc mirum nõ est, si eum quem non viderat, non agnoscebat.

¶ Iesus enim declinauit à turba constituta, id est, existente in loco vbi eum sanauerat. Non dicit quòd penitus abierit, vel elongauerit se à turba, sed declinauit, inquit. Vtrũque duo insinuat, videlicet, & quòd Iesus sanato languido declinauit, & quòd propter turbam ibi existentem abeundo mixtus est turbæ. Quod vtique dixit Euangelista, ad ostendendum quare ille sanatus nõ manifestauit tunc quis esset qui fecerat eum sanum: quia scilicet nec cognoscebat ipsum Iesum, nec ipse illic præsens remanserat, nec aduc erat qua via discesserat propter turbam ibidem existentem, & ita non potuit discerni & insinuari ab homine illo ab eo sanato.

Theo.

¶ Subduxerat autem se Iesus, Primùm quidem, vt ipso absente testimonium sanitatis ab ipso collatæ suspicione magis careret, & ne videretur ei gratificari, sed veritatem testari, insuper ne præsens dominus inuidiam Iudęorum magis accenderet. Solet enim & aspectus eius cui inuidetur non paruam inuidiæ flammam immittere inuidentibus, & propterea permittit eos de miraculo inquirere per seipsos. Porrò Iudæi reprehendentes quum factum inquirerent, multis sermonibus celebrius illud reddunt.

Vnde excitatur inuidia.

¶ Circa quartum, quod est, conseruandæ sanitatis acceptę, ostensa facultas, subditur:

Postea

Postea inuenit eum Iesus in templo & dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis quia Iesus esset qui fecit eũ sanum.

¶ Postea, inquit, videlicet quàm sanus factus est, inuenit eum Iesus in tẽplo. Videtur iste pius homo fuisse, qui curatus non seceſsit ad seculariа, neque voluptati aut negligentiæ seipsum dedit, sed in templo conuersabatur, quod maximæ religionis est signum. Nisi enim pius fuisset (vt dicit Theop.) expoſuisset se voluptati & deliciis in domum currens, & effugisset Iudæorum insaniam ne illis rationem redderet, sed nihil horum deterruit eum vt desisteret à templo. Et quidem dominus Iesus, & in turba eum videbat & in templo. Ille autem languidus in turba Iesum non cognoscit, in templo cognoscit, in loco sacrato. Quia & si gratiam conditoris & ipsi cognoscere volumus, & ad eius visionem venire, fugiẽdum est à turba cogitationum & affectuum prauorum. Declinanda sunt prauorum conuenticula, fugiendum est ad templum, vt noſipsos templum dei studeamus facere, quos deus inuisere, & in quibus manere dignetur.

Languidus pietas.

Augustꝰ.

Vbi Christum cognoscas.

¶ Ecce, inquit, sanus factus es, iam noli peccare. Vbi primò discimus ex peccatis quidem primũ natos hominum morbos, deinde vera enarrari de gehenna, æternúmque esse supplicium. Vbi igitur nunc sunt qui dicunt, ad vnam horam peccato me oblectaui, qua ratione in perpetuum puniar? Ecce enim etiam hic non tot annis peccauerat, quot punitus batur, & tamen fermè integram hominis vitam in supplicij mensuram amplam impendit. Peccata enim non iudicantur tempore, sed ipsa delictorum natura.

Theoph. Morbi primũ ex peccato.

¶ Quin & illud hinc discimus, quòd licet grauem luamus pro prmis peccatis pœnã, & deinde iterum in eadem incidamus peccata, iterum grauiora patiemur, idque meritò. Qui enim emendatus non est, ad maiora tormenta ducetur tanquam insensatus & contemptor. Et quare, inquit, non omnes sic puniuntur? Etenim multos improborum videmus bene valentes corpore, & in deliciis ac prosperitate viuentes. Verùm quod illi nihil hic patiuntur, viaticum eis erit ad grauius suppliciũ quod alibi ferẽt, iuxta quod manifestè dicit Apostolus: Quum enim iudicamur, à domino corri-

Recidiuũ grauius punietur.

Viaticũ ad supplicia futura.

1. Cor. 11.

corripimur.i.hic erudimur,vt non cum hoc mundo damnemur,in futuro scilicet. Nam quæ hic fiunt, admonitionis sunt,quæ autem alibi,suppliciorum.

Num morbi omnes ex peccato.

¶Quid igitur? Nunquid omnes morbi sunt ex peccato? Non omnes quidem sed plures. Istius enim morbus peccato venit cui dicitur:Iam noli peccare,ne deterius aliquid tibi contingat. Vbi ostenditur quo modo sanitatem acceptam conseruare debeamus. Siquidem per abstinentiam delinquendi semper animæ sanitas seruatur,corporis autem frequenter.Similiter & ille propter peccata sua paralysi correptus est,cui à Saluatore dictum est: Confide fili,remittuntur tibi peccata tua. Fagellat enim deus omnem filium quem recipit.

Matt.9.

Heb.12.

¶Aliquando autem ægrotant homines pro gloria dei manifestanda,sicut in cæco nato patet & Lazaro,dicente Christo:Infirmitas hæc non est ad mortem,sed pro gloria dei,vt glorificetur filius dei per eam.

Ioan.11.

¶Nonnunquam verò ad probationem,& virtutis augmentum,quæ teste Apostolo in infirmitate perficitur. Exemplum huius patuit in sanctis Iob & Thobia. Vterque deo placuit,vterque flagellis examinatus ad maiorem sanctitatis gloriam excreuit. Interdum etiam quibusdam ad euitationem peccati, & virtutum custodiá ægrotationum dolores immittuntur dicente Apostolo:Quãdo enim infirmor, tunc potens sum,& rursum:Libenter gloriabor in infirmitatibus meis,vt inhabitet in me virtus Christi.

2.Cor.1.

¶Deniq; nõnulli ægrotationũ doloribus hic cruciari incipiunt,vt per tormenta temporalia ad perpetuos gehennæ transeant cruciatus,in quibus impletur quod per Prophetam dicitur:Duplici contritione contere eos Huius rei exemplum in Antiocho patuit & Herode.Quotiescunque autem secundum dei beneplacitum ægrotatione laboramus,discamus dei patris flagellis semper humiliter subiici, & iudicia illius iusta venerari, arbitrantes nos minus sustinere quàm meremur, illius sententiæ memores': Beatus homo qui corripitur à domino.Sequitur in litera:

Ierc.17.

2.Mar.6.

Act.12.

Iob.3.

Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis, quia Iesus esset qui fecit eum sanum.

¶Quid tandem fecerit iste qui prius interrogantibus Iudæis

dæis quis feciſſet eum ſanum reſpondere neſciuit, quid fecerit nunc poſtquam ſaluatorem ſuum cognouit verũ eſſe deum, verum filium dei, hic oſtenditur. Abiit enim & nuntiauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum. Nõ fuit piger in Euangelizando quem iam cognouerat. Et vide quanta gratitudine eum Iudeis prædicet. Non enim dixit, Ieſus eſt qui dixit mihi tolle grabatum tuum, quod illi audire volebant, quia id eis crimen eſſe videbatur, ſed prædicabat, & ingerebat auditoribus inuitis, quia Ieſus eſt qui me fecit ſanum, quod illi audire non ferebant. Silentio prę teriit eam partem quam Iudæi criminabantur, & partem nulli patentem reprehenſioni nuntiauit inſidiatoribus.

Lãguidus non ingratus. Theoph.

¶ Hoc planè nunc facit, nunc adnuntiat Iudæis fidelis populus Chriſtianus nomen & virtutem ſaluatoris ſui Chriſti filij dei. Nunc etiam nolentibus & inuitis importunè ſcripturarum veritatẽ inculcat. Et ſi non proficit vt eos cõuertat, exultat tamen quia ſcienter & conſtanter veritatem proloquens, cõſque conuincens de lege ipſorum & prophetis cõfundit, & obmuteſcere facit imprudentiam perfidorum. Ait hic Theophylactus votum exprimens:

Iudæis eccleſia quid prædicat.

¶ Vtinam & nos adſequamur ſanitatem, qui paralytici, id eſt, diſſoluti ſumus, & ad omne opus bonum immobiles & inualidi, neque habemus hominem, hoc eſt humanam rationem, vtpote comparati iumentis, vt portet nos in piſcinam pœnitentiæ & lachrymarum, in quam qui primus ingreditur, ſanatur. Nam qui pœnitentiam differt in tempora poſteriora nõ feſtinat hic pœnitere, qui procraſtinat nõ adſequitur ſanitatem. Primus igitur feſtina ingredi, ne te mors præoccupet.

SABBATO POST DO. INVOCAVIT.

ET poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius. Matt. 17.

¶ Preſens ſancti Euangelij lectio in tres principales partes diuiditur. In prima deſcribitur admirabilis & glorioſa Chriſti transfiguratio. In ſecunda, electorum patrum notãda apparitio, ibi: Et ecce ap-

paruerunt. In tertia, veneranda de Christo patris attestatione ibi: Adhuc eo loquente.

Transfigurationis causſa. ¶ Circa primũ, aduertendum ex præcedentibus quæ fuerit causſa glorioſæ transfigurationis Christi. Nam poſtquã Petrus confeſſus fuerat eum Christum filium dei viui, exorsus de cœpit oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Ieroſolymam, & multa pati à ſenioribus & ſcribis & principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere. Et aſſumens eum Petrus cœpit increpare illum, dicens: Abſit a te domine, non erit tibi hoc. Qui conuerſus dicit Petro: Vade poſt me ſatana, ſcandalũ mihi es, quia non ſapis quæ dei ſunt, ſed ea quę hominũ. Tũc Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis vult poſt me venire abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Et poſt pauca ſubiecit: Filius enim hominis venturus eſt in gloria patris ſui cum angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Et

Hierony. Triſtitiã ſpe temperat. quia poterant Apoſtoli intra ſe dicere: Occiſionem & mortem nunc dicis eſſe vẽturam, quod autem promittis te adfuturum in gloria, in tempora longa differtur. Præuidens ergo occultorum cognitor quid poſſint obiicere, præſentem timorem præſenti compenſat præmio, dicens:

¶ Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtantibus qui non

Chryſoſt. guſtabũt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo. Itaq; volens monſtrare quid eſt illa gloria in qua poſtea vẽturus eſt, eis in præſenti vita reuelauit ſicut poſſibile erat eos diſcere, vt neque in domini morte iam doleant. Quod ergo hic dicitur, impletum eſt in tribus apoſtolis quibus dominus transfiguratus in monte æternæ repromiſsionis gaudia oſtendit, qui viderunt eum in regno ſuo venientem, & ea claritate fulgentem in qua peracto iudicio videbitur ab omnibus ſanctis.

¶ Propter hoc autem non prædicit nomina eorum qui aſcenſuri erant in montem, quia reliqui valde concupiſcerent ſequi exemplum illius gloriæ viſuri, & grauiter tuliſſent velut deſpecti. Et mox ſequitur:

Transfigurationis tẽpus. ¶ Et poſt dies ſex, videlicet à tempore quo dicta ſunt hęc quæ præmittuntur. Ecce transfigurationis Christi tempus. Nec tamen repugnat quòd Lucas poſt dies octo dicit Christum transfiguratum, quia Matthæus & Marcus me-

dios

dios tantũ ponũt dies, vnde & absolutè post sex dies factũ cõmemorãt. Lucas verò primũ quo hęc dominus promisit, & vltimum quo sua promissa compleuit, adiungit. Ideóque temperantius loquens, ferè octo dies ponit. Vbi Chrysost.

¶ Ideo autem non confestim à facta promissione sursum eos ducit, sed post dies sex, vt reliqui discipuli nihil patiantur humanum, id est, aliquem inuidiæ motum. Adsumpsit, inquit, Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius. Non omnes ad tantæ rei spectaculum adsumpsit, ne & Iudas proditor indignus interesset, nec à cæteris excludi sine scandalo potuisset. Tres tantùm adsumpsit, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Sanè Petrum adsumpsit, nempe eum à quo præ cæteris plus diligebatur. Ioannem, vt eum quem diligebat. Vnde etiam discipulus quem diligebat Iesus in euangelio est appellatus. Iacobum verò, quia omniũ Apostolorum primus calicem passionis pro Christi nomine foret bibiturus. Sequitur:

Cur paucos assumpsit.

Ioan. 12.

Et ducit illos in montem excelsum seorsum.

¶ Hic designatur transfigurationis Christi locus. Et creditur mons ille dominica transfiguratione nobilis, esse mons Thabor, in regione Galilææ quatuor milibus passuum distans à Nazareth ciuitate, altus, in vertice planus, herbidus & arbustulis semper frondẽtibus amœnus. Apud Lucã habes, quia ascendit in montem vt oraret. Et bene in montem oraturus, & sic se transfiguraturus ascendit, vt ostendat eos qui fructum resurrectionis expectant, qui regem in decore suo videre desiderant, mente in excelsis habitare, & continuis precibus incumbere debere.

Mõs Thabor qualis

Luc. 9.

Beda.

¶ Ergo qui deum contemplari desiderant non iaceant necesse est in voluptatibus, sed supernorum fide, desiderio & amore semper ad cœlestia erigantur, & ostendit suis quatenus gloriam diuinæ claritatis, nõ in huius seculi profundo, sed in cœlo quęrant. Ducuntur autem seorsum, quia viri sancti toto animo & fidei intentione separati sunt à malis, funditúsque separabuntur in futuro.

¶ Circa tertium, quod est, ipsa transfiguratio, & transfigurationis modus, Sequitur:

Et transfiguratus est ante eos.

¶ Quia dominus qui imminentem sibi passionem & mor-

tem discipulis paulò antè prædixerat, etiam eos ad passionis suæ sectanda vestigia inuitauit, dicens (vt præmissum est) Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Hoc est, sensualem seu carnalem necesse est ponat affectum carnis suæ, temporalia commoda non requirens, & tollat crucem suam, id est, passiones huius temporis propter me & propter spem vitæ æternæ non solùm non refugiat, quin & has vel etiam libens amplectatur, & sicut ego facio, ita & ipse sese his quodammodo ferat obuium. Quæ omnia quum adeò essent ardua, vt vel auditu fragilitati mortalium horrorem possent incutere, futuræ gloriæ signum ostendēdo discipulorum animos lenire, & futurorum spe & desiderio bonorum corroborare & cōfirmare volens, coram paucis (qui quod vidissent condiscipulis suis manifestare & euangelistis describendum tradere, & toti mundo possent prædicare) in qualitatem glorioſam voluit transfigurari, simul ostendens futuram in sanctis corporum glorificationem.

Lenimentum spei in labore.

¶ Vbi enim via difficilis est, & viæ terminus iucundus & omnibus modis desiderabilis, finem hunc oportet viatorem præcognouisse. Nam & ipse Christus per passionem, & quidem duram & ignominioſam ad sui corporis glorificationem peruenit, oportuit, inquit, pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Vnde & Apostoli sancti fatentur & dicunt: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Propter hoc ergo conueniebat vt discipulis suis ostenderet claritatis suæ gloriam, cui etiam fideles seruos suos configurabit, dicente Apostolo: Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ. Sequitur:

Luc. 24.
Act. 14.
Phil. 3.

¶ Et *resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.*

¶ Vbi Beda: Transfiguratus saluator non substantiam veræ carnis amisit, sed gloriam futuræ, vel suæ, vel nostræ resurrectionis ostendit: Qui qualis tunc Apostolis apparuit, talis post iudicium cunctis apparebit electis. Nam in ipso tempore iudicandi & bonis simul & malis in humana forma videbitur, vt videlicet impij quem spreuere, Iudei quem

nega-

negauere, milites quem crucifixere, Pilatúſque & Herodes quem iudicauere, queant agnoſcere iudicem.

¶ Notandum verò eſt, quia claritas illa qua domini facies ſicut ſol reſplenduit in corpore ipſius fuit, & non tantùm in aëre circunfuſo. Siquidem vt Lucas habet, facta eſt dũ oraret ſpecies eius altera, quod eſſe non poſſet niſi immutatio circa eam fieret. Aliter tamen erat hæc claritas in veſtimẽtis ipſius, & aliter in corpore: quia in corpore erat ab interiori, id eſt, à gloria animæ, ſed in veſtimentis erat ab exteriori, ſcilicet à ſuperfuſo ſplendore faciei. Veſtes enim non erant glorificabiles, ſicut ipſum domini corpus. Claritas enim illa quã in ſui transfiguratione dominus adſumpſit, claritas gloriæ fuit (vti doctores tradunt) claritas inquã gloriæ, videlicet, quantum ad ſui naturã & eſſentiã, nõ tamẽ quantũ ad modũ eſſendi. Claritas enim corporis glorioſi deriuatur ab animæ claritate ſecundum B. Aug. quemadmodum claritas corporis Chriſti in transfiguratione deriuata eſt ab eius diuinitate, & à gloria animæ ipſius.

Claritatis illius ſubiectum.

Vnde illa claritas.

In epiſtola ad Diſ.

¶ Verùm quòd à principio conceptionis gloria animæ ipſius non redundaret in corpus, ex diuina diſpenſatione factum eſt, vt in corpore paſsibili redemptionis noſtræ myſteria perageret, alioqui & impaſsibilis fuiſſet & immortalis. Non tamen propter hoc adempta fuit Chriſto poteſtas deriuandi in corpus animæ ſuæ gloriam. Et hoc quidem fecit quantum ad claritatẽ in transfiguratione, aliter tamen quàm in corpore glorificato, in quod redundat claritas ab anima ſicut quædam qualitas permanens afficiens corpus, Vnde fulgere corporaliter non eſt miraculum in corpore glorioſo. Verùm ad Chriſti corpus in transfiguratione deriuata eſt claritas à diuinitate & anima ipſius, non per modum qualitatis immanẽtis & ipſum corpus adficientis, ſed per modũ paſsionis trãſeuntis, vti quũ aër à ſole illuminatur. Hinc fulgor ille in Chriſti corpore apparẽs miraculoſus fuit, ſicut & hoc quòd ambulauit ſuper vndas maris.

Cur non continua claritas.

¶ Nemo autem hinc putet maiorem fuiſſe claritatem vultus Moyſi, quia ſcriptum eſt non potuiſſe filios Iſraël intẽdere in gloriam vultus eius, quàm fuerit in transfiguratione claritas faciei Chriſti, quam potuerunt apoſtoli intueri. Nam quòd claritas in vultu Moyſi non potuit intueri,

2. Cor. 5.

Claritas alia Moyſi & Chriſti.

fiebat, non quia maior esset, sed quia visum intuentiũ offendebat: sed claritas apparens in Christi facie visum intuentium non solùm non offendebat, vti claritas solis offendit, quin & delectabat visum & confortabat. Et quum audis resplenduisse faciem eius sicut sol, non putes hanc domini claritatem in offensione oculorum solis claritati fuisse consimilem, sed ad exprimendam magnitudinem illius, sicut & sol claritate superat syderum omnium claritatem.

Luce. 9. ¶ Mystice verò, quum audis ex Luca quod paulò antè citatum est, videlicet, ascendit in montẽ vt oraret. Et facta est

Orãtes vt transfiguramur. dum oraret species eius altera, hoc ipso domini exemplo docemur oraturi in deum mente conscendere, vt postpositis cunctis seculi curis & datis in obliuionẽ vniuersis mundi huius & carnis oblectamentis, desideriis sanctis in interiori homine renouati, ac veritatis splendoribus irradiati, & ipsi quodammodo alterata nostræ mentis specie spiritu

Orationis quãta vis. transfiguremur. Oratio etenim mentem serenat, abstrahit à terrenis, sanat à vitiis, subleuat ad cœlestia, capacem dignúmque reddit hominem cœlestibus donis accipiendis. Hinc B. Augustinus. Nullum credimus ad salutem nisi deo inuitante venire, nullum inuitatum nisi deo adiuuante bona operari, nullum nisi orantem dei auxilium promereri.

Theoph. ¶ Cæterùm (vt ad sacræ lectionis literam redeamus) et iam dictis patet cur in superioribus trãsfigurationem suam regnum dei appellauerit, quòd videlicet in ea ineffabilis eius potestas refulserit, & quòd verus & cõnaturalis filius sui patris ostensus sit, & quòd dignitas secundi aduentus in splendore faciei Christi ineffabili claruerit.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Et ecce apparuerunt illis Moyses & Helias cum eo loquentes.

¶ Hic ponitur electorum patrum notanda apparitio. Vbi duo sunt consideranda. Vnum est, Moysi & Heliæ cum Iesu colloquutio. Alterum, conspectæ rei per Petrum probatio, ibi: Respondens autem.

¶ Circa primum est notandum etiam hac ratione Christũ trãsfigurari voluisse, videlicet vt gloriam suam ex parte ostendendo ad eam desiderandam homines prouocaret. Adducuntur autem per ipsum ad gloriam, nõ solùm qui post eum fuerunt, sed etiam qui præcesserunt. Itaque congruebat

bat vt suæ glorioſæ transfigurationi nonnulli ex vtroque teſtamento ad hoc electi teſtes atque tantæ rei ſpectatores adeſſent. Ex patribus igitur vet. teſta. electi & euocati ſunt Moyſes & Helias, qui vt dicit Lucas, viſi ſunt cum eo in maieſtate. Non tamen eodem apparendi modo. Helias enim quondam è terris viuus in corpore adſumptus, & necdum mortuus in corpore apparuit. Moyſes autem ſcriptura teſte mortuus eſt. qualiter ergo ibi apparuit? Dicunt quidam ipſum pro tantæ rei dignitate à morte reſurrexiſſe, & in corpore pariter & anima ibidem apparuiſſe. Alij autem hoc non admittentes, dicunt ipſius animam duntaxat apparuiſſe relicto corpore. *Moyſes & Helias apparentes.* 4. Reg. 2. *Deut.* 34.

¶ Et licet anima ſine corpore, corporeo ſenſu non poſsit percipi, poteſt tamen duobus modis ſe exhibere viſibilem. Vno modo, per corpus adſumptum ex elementis, quomodo & angeli ſolent mortalibus apparere. Alio modo, per ſolam corporis humani ſimilitudinem quam facit in ſenſu, ſenſum per hanc immutans. Sic ergo anima Moyſi annuente deo ſine aſſumptione ſui corporis ſe potuit Apoſtolorum oculis conſpicabilem exhibere. *Vt anima videtur.*

¶ Porrò certas ob cauſſas decebat hos duos ax omnibus retroacti temporis patribus euocari, vt videlicet dei filius ibidem in carne humana ſe exhibens, probaretur tam mortuorum eſſe dominus quàm viuorum, & ſuo tam mortuos quàm viuos parere imperio. *Cur Moyſes & Helias euocati.*

¶ Secundò, vt per hoc confutentur Iudæi calumniantes eum eſſe legis aduerſarium. Non enim Moyſes adſtitiſſet ſuo aduerſario. Ad hæc, quia Iudæi dominum de dei blaſphemia ipſi verè blaſphemi falſò criminabantur, apparere ei conueniebat in teſtimonium ardentiſsimum diuini honoris zelatorem Heliam.

¶ Tertiò, propter dominici aduentus confirmationem & adſertionem, vt probet ſe illum eſſe quem variis typis & lex præfiguraverat, & venturum prophetæ prænuntiauerant, inter quos vel præcipuus fuit Helias.

¶ Denique, vt ſuſpicionem tollat eorum, qui ipſum Chriſtum Heliam, vel vnum ex prophetis eſſe mentiebantur.

¶ Sed vnde cognouerũt Apoſtoli Moyſem & Heliam eſſe quos ibi cernebãt? Nõ enim ex imaginibus eorum vel pro-

tracturis hos nosse poterant, quãdoquidem huiusmodi ve quascunque imagines habere apud Iudæos nefarium & impium censebatur. Dicit Theophylactus videri verisimiliter quòd ex sermonibus quos tunc inter se cõferebant agnouerint eos. Fortasis enim alter eorũ, puta Moyses dixit, Tu es cuius ego futuram passionem præfiguraui occiso agno, & Pharaone percusso. Alter autem Helias, Tu es cuius resurrectionem ego præfiguraui in viduæ filio per me à morte ad vitam reuocato. Vel vt dicit Ambro. cognouerũt eor interna reuelatione per domini maiestatem super eos venientem. Ex quo videtur innui, quòd in futura gloria vnus alterum quem etiam nunquam ante viderat, agnoscet.

Apostoli vnde nouerint Moysen & Heliam.

¶ Cæterùm, si quæras quid loquebantur Moyses & Helias cum domino. Dicit Lucas quòd dicebãt ei excessum quem completurus erat in Ierusalé. Et vocat imminentẽ Christo passionem excessum, propter excedentem ipsius charitatẽ, propter excedentem pœnarum acerbitatem, propter excedentem ipsius humilitatem qua tam ign ominiosum mortis genus subiuit, & propter excedentem paupertatem, quia nudatus pendens non haberet vbi caput suum reclinaret.

Christi passio cur excessus dicitur.

¶ Loquebantur autem ei non tanquam indicantes quod nesciret, sed eum suppliciter adorantes & gratias agentes de aduentu eius in carnem, & de bona ipsius voluntate sic patiendi. Læti, quia videbant tempus suæ redemptionis adpropinquare, & nihilominus ei compatientes quòd sua illa tã gratiosa facies erat conspuenda, sacræ manus ipsius & sacri pedes ferreis clauis dirẽ confodiendi, & illud sanctissimum diuinitatis templum viuum, tot vulneribus conficiendum, tam indignis modis foret violandum.

Quid christo dicebant.

¶ Considerandum est hic, quòd scribis & Pharisæis signũ de cœlo poscentibus Christus dare noluit. Hic autem vt Apostolorum augeat fidem, dat signum de cœlo Helia inde descendente quo ascenderat, & Moyse ab inferis resurgente. Quod & Achas per Esaiam præcipitur, vt petat sibi signum de inferno, vel de excelso. Cæterùm quid inter hæc Petrus Christi dilectione feruidus dixerit, subditur:

Hierony.

Esaiæ. 8.

Respondens autem Petrus dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse. Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum.

¶ Vbi

¶Vbi adsignatur secundum huius partis membrum, videlicet conspectæ rei per Petrum adprobatio. Vbi secundum Chrysost. est notandum, quòd apostolus Petrus quia paulò antè audiuerat, quòd oporteret dominum ire Ierosolymã & multa pati, adhuc timet pro illo. Sed post increpationem non audet rursum dicere, Propitius esto tibi: hoc ipsum tamẽ occultè alia via molitur. Nam quia videbat ibi multam quietem & solitudinem, cogitauit conuenientem ibi esse *Quid Petrũ mouit morã suadere.* stationem ex loci dispositione, quod significat, dicẽs: Bonũ est nos hic esse. Vult etiam ibi semper esse, & ideo tabernaculorum meminit, dicens: Si vis faciamus hic tria tabernacula. Et bene dicit, si vis, meminit enim se paulò antè fuisse increpatum, quum nimis importunè consilium domino ingereret. Faciam⁹ (inquit) hic tria tabernacula, cogitãs q̃ si hoc fieret, non ascenderet Christus Ierosolymam: & si non ascenderet, non moreretur. Ibi enim sciebat Scribas ei insidiari. Confirmabat sibi confidentiã, quasi intra se diceret: Si quis nocere voluerit, habemus Moysem & Heliam nos *4. Reg. 1.* adiuuãtes. Moyses Aegyptios superauit. Helias autem de cœlo ignem deduxit, qui aduersarios suos cõsumeret. Et tales, inquit, erunt in inimicos si qui huc contra nos venturi sunt.

¶Hæc Petrus, nescíens (secundum Lucam) quid diceret. *Remigius.* Visa nãque domini maiestate, & illorũ sublimium Patrum præsentia adeò delectaus est Petrus, vt tẽporalia cũcta obliuioni traderet, & in perpetuum vellet ibi manere. Quòd si Petrus sic accensus est, quãta erit suauitas & dulcedo videre regem in decore suo, & interesse choris angelorum & omnium sanctorum? In eo sanè quod ait Petrus, Domine si vis, deuotionem subditi & obedientis serui ostendit.

¶Errauit Petrus nolens dominum de monte descẽdere, ne *Petrus vt errauit.* moreretur, qui iam prius ad hoc de cœlo descenderat, vt pro salute mundi pateretur. Errauit etiam volens q̃ regnũ cœlorum cõstitueretur in terra, quod dominus promiserat dare in cœlis. Errauit etiam in eo q̃ se & socios suos oblitus est esse mortales, & absque gustu mortis subire voluit *Petri stulta sio importuna.* æternã fœlicitatem. Nescíebat sanè quid diceret, qui sine passione Christi beatũ se esse & regnaturum putabat. Puta Christum Petro respondere: Si hic manserimus Petre, pro

phetarum

phetarum verba quis adimplebit? Vbi illud erit, Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea? Si hic manserimus, chirographum peccati quis disipabit? quis debitū humani generis soluet? Oblit⁹ Petre videris saluté proximorum, & omnium qui scripti sunt in libro vitæ. Non pro tam paucis deus factus est homo, nec tam exiguus erit numerus electorum. Vbi Beda:

Dei visio quàm desiderabilis.

¶ O quanta fœlicitas visioni deitatis inter angelorum choros adesse perpetuò, si tantùm transfigurata Christi humanitas, duorumque societas sanctorum ad punctū visa delectet, vt eos ne discedāt etiam obsequio Petrus sistere velit. Qui & si p stupore humanę fragilitatis nesciat quid dicat, insiti tamē sibi dat affect⁹ indiciū. Nesciebat enim quid diceret, qui oblit⁹ est regnū dei sanctis à dño nō alicubi terrarū, sed in cœlo esse promissū. Nec recordatus est se suosq; coapostolos mortali adhuc carne circunseptos, immortalis vitæ statū subire non posse, cui mēte excesserat q in domo patris qui in cœlis est, domus manufacta necessaria nō sit.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite.

¶ Hic ponitur veneranda de filio patris attestatio. Vbi tria notantur. Primum est, è sublimi de Christo testificatio. Secundum, prostratorum à gloria benigna confortatio, ibi: Et audientes. Tertium, de celando quod viderant saluatoris iussio, ibi: Et descendentibus.

¶ Circa primum dicitur: Adhuc eo, nimirū Petro loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos, & cætera quæ sequūtur. Vbi est aduertendū, quòd licet ex dilectionis feruore Petrus loqueretur, non tamen ei respōdetur, quia sine discretione loquebatur. Non enim dominus indiscreto feruori respondet. Vnde Hieronymus: Quia verò imprudenter interrogauerat Petrus, propterea domini responsionem non meretur, sed pater respondet pro filio, vt verbum domini compleretur. Testimonium perhibet de me qui misit me pater. Neque autem Moyses loquitur, neque Helias, sed pater omnibus maior vocem emittit ex nube, vt discipuli credant vocem hanc nō aliunde, quàm à deo venisse.

Ioan. 10. Chrysost.

Ergo

Ergo vox patris de cœlo loquẽtis auditur, quæ teſtimoniũ perhibeat de filio, & Petrũ errore ſublato doceat veritatẽ, imò in Petro cæteros Apoſtolos. Hic eſt, inquit, filius meus dilectus, huic figendum eſt tabernaculũ, huic obtemperãdum. Hic eſt filius, illi ſerui ſunt, Moyſes & Helias. Debent & ipſi vobiſcum in penetralibus cordis ſui domino tabernaculũ præparare. Ipſum, inquit, audite. Conſonant verba piæ matris ipſius ſecundum humanitatem dicentis miniſtris: Quodcũque dixerit vobis, facite. Concordat etiã hic euangelij locus cum verbis ipſius Moyſi, quibus dominicæ incarnationi teſtimoniũ ferens aiebat: Prophetam ſuſcitabit vobis dominus deus veſter de fratribus veſtris, tanquã me, ipſum audietis iuxta omnia quæloquutus fuerit vobis. Erit autem: Omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de populo ſuo. Quẽ ergo Moyſes cũ venerit in carne audiendũ ab omni anima quæ velit ſaluari prædixit, hunc iã venientẽ in carne deus pater audiẽdum diſcipulis oſtendit, & ſuum eſſe filium cœleſti voce ſignauit. Et quaſi manifeſtius fidem aduentus eius inſinuãs, hic (inquit) eſt ille quẽ Moyſes iſte vobis ſæpius in mundo naſciturũ prmiſit. Huius verbis iuxta præceptũ ipſius Moyſi, & vos auſcultate, & oẽs veri amatores auſcultare iubete.

Teſtimoniũ patris.

Ioan. 2.

Deut. 18.

¶ Inquo, inquit, mihi bene cõplacui. Vbi Chryſoſt. Ac ſi diceret, in quo requieſco, quẽ accepto, quia omnia quæ ſunt patris cum diligentia exequitur, & eſt voluntas vna ipſius & patris. Quare & ſi etiam crucifigi vult, ne contradicas ô Petre. Vbi Hilarius:

¶ Hunc ergo eſſe filiũ, hunc dilectũ, hunc cõplacitum, ſed & hunc audiendũ vox de nube ſignificat, dicẽs: Ipſum audite, vt ſcilicet idoneus ipſe taliũ præceptorũ author eſſet, qui ſeculi dãnum, crucis voluntatẽ, obitũ corporis, & poſt hæc regni cœleſtis gloriam facti confirmaſſet exemplo.

Chriſtꝰ nobis præcipitur audiendus.

¶ Ipſum, inquit, audite, ac ſi verbis aliis diceret: Recedant vmbræ legales & typi prophetarum, & ſolũ coruſcũ lumẽ euangelij ſequamini. Sic ergo dominus vndique habuit teſtes. Ex cœlo vocem patris. Ex paradiſo Heliam. Ex inferis Moyſen. Ex hominibus Apoſtolos, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Notandum eſt autem, q̃ bene conuenit myſterium ſecundæ

Remig.

Vndiq; teſtes Chriſto.

Duplex ꝛe generatio.

dæ regenerationis (quæ scilicet erit in resurrectione mortuorum vbi caro resuscitabitur) cum mysterio primæ quæ est in baptismate vbi anima resuscitatur. Nam in baptismate Christi operatio totius trinitatis ostensa est, fuit enim ibi filius incarnatus, apparuit in specie colũbæ spiritussanctus, & pater fuit ibi in voce declaratus.

¶ Consimiliter in transfiguratione quæ est sacramentum vel signum secundæ regenerationis, tota trinitas apparuit, pater in voce, filiꝰ in homine, spiritussanctꝰ in nube. Quòd si quæratur quare spiritussanctus hic in columba, ibi in nube declaratus est (dona siquidem sua per species solet declarare) Ad hoc, inquam, quia spiritussanctus in baptismate innocentiam donat, cõgruè in specie columbæ apparuit, quæ naturali simplicitate designat innocentiam. Daturus autem est claritatem & refrigeriũ in resurrectione, & ideo in nube refrigerium, in fulgore nubis claritas resurgentium corporum figurabatur.

¶ Circa secundum, quod est prostratorũ à gloria benigna confortatio, subditur:

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerũt valde. Et accessit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos suos, neminem viderunt nisi solum Iesum.

Mortaliũ fragilitas ad vocem maiest.

¶ Et audientes, inquit, discipuli ceciderunt in facies suas, &, timuerũt valde. Fuisse etenim creditur vox illa patris velut tonitruum terribile, vt per hoc magnitudo maiestatis, & potentiæ suæ magnificentia patesceret. Propter hanc enim mortalibus est anxiè metuẽdus. Quòd si ita discipuli timuerunt & ceciderunt, vocem eius non valentes sustinere, quæ tamen non iudicantis erat, sed salutem potius annuntiantis, perinde quàm intolerabilis atque tremenda erit vox illa iudicantis: Ite maledicti in ignem æternum. Quinetiam etsi non iudicantis, sed solùm docentis verba tanta maiestas loquebatur hominibus, mortalium fragilitas hãc ferre vix sustinet. Vnde Hieronymus:

¶ Humana fragilitas præsentiã siue conspectũ maioris gloriæ ferre nõ sustinet, sed toto animo & corpore contremiscens ad terrã cadit. Quãto enim quis altiora quæ fierit, tãto magis ad inferiora collabitur, si mensuram suã ignorauerit.

Nota.

¶ Sed

¶Sed quærat quis,& dicat:Quum antè in Christi baptismo,quando etiam talis vox è cœlo delata est, nullus extarba quæ aderat tale aliquid passus est,quomodo discipuli in monte ceciderunt? Quia scilicet & solitudo & altitudo & silentium erat multũ, & transfiguratio ipsa stupore plena, & lumen purum,& nubes extensa ex quibus omnibus stupor ingens ipsos inuasit. *Chryſoſt.*

¶Notanter autem dicit, quia ceciderunt in faciem suam, sic enim cadunt iusti,& vident vbi cadunt. Mali autem cadunt retrorsum,sicut scriptum est de Heli: Cecidit Heli de sella retrorsum,& fractis ceruicibus expirauit.Nõ enim vident reprobi vbi cadunt,quin potius prolapsi se negant cecidisse,iuxta quod per Salomonem dicitur:Via impiorũ tenebrosa,nesciunt vbi corruunt. *Cadere in faciem,pium est.* 1.Reg.4. *Prou.4.*

¶Sed attende domini benignitatẽ.Et accessit Iesus & tetigit eos.Vbi Hieron y.Quia verò illi iacebãt,& surgere non poterãt,ipse clemẽter accedit & tãgit eos, vt tactu fuget timorẽ & mẽbra debilitata solidentur. Surgite,inquit,& nolite timere. Quos antè manu sanauerat,etiã sanat imperio.

¶Leuãtes autem oculos suos,neminem viderũt nisi solum Iesum. Vbi enim cœpit filius designari, mox serui discesserũt,ne ad illos paterna vox emissa putaretur. Vel ne saltem vox patris dubitantibus videretur incerta, si Moyses & Helias cum domino perseuerassent,cui potissimum daret testimoniũ.Vident ergo Iesum stantem ablata nube,& Moysen & Heliam euanuisse.Quia postquam legis & prophetarum vmbra discesserat,vtrunque in Euangelio reperitur,in quo & typi legis & vaticinia prophetarum adimplentur. *Disparitionis ratio.*

¶Porrò mysticè quod dictũ est accipiẽdo,sancti in hac vita qui quicquid aut perpetiũtur,aut agunt,totũ ad dei gloriã referunt,qui inquã quicquid faciunt in verbo aut opere,omnia in gloriã dei faciunt, leuãtes & ipsi puræ intentionis oculũ neminem vident,nisi solum Iesum,ei in omnibus placere cupiẽtes,cui viuũt & cui se totos dediderunt. Quod ab hypocritis,quin & ab oĩbus vel sui,vel mũdi huius amatoribus procul abest,qui nõ proposuerũt deũ ante cõspectũ suum,nec Christo domino seruiunt,sed suo ventri. *Neminem videre nisi Iesum,mysticè.* *Nota.*

¶Circa tertium,quod est,de celando quod viderant,Saluatoris iussio,subditur:

¶Et

Et descendentibus illis de monte, præcepit Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.

Cur celari visio iubetur.

¶ Non vult quod illi viderãt ante suæ resurrectionis præ-
dicatam & manifestatam gloriam in populos prædicari, n
& incredibile esset pro rei magnitudine, & post tantam g
Theoph. riam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret.
Qui enim de ipso rem tantæ gloriæ narrari audissent, offe
derentur & scandalizarentur post talia crucifigi videntes,
Putarent enim impostorem fuisse, & hæc solùm apparen
feciſſe.

Remigius. ¶ Vel ideo silentio tegere vsque ad præfinitũ tẽpus quo
viderant præcepit, quia si maiestas eius diuulgaretur in p
pulo, illi impedirent dispensationem passionis eius princi
pibus sacerdotum resistendo, & sic humani generis redem
ptio tardaretur.

¶ Vel secundum beatum Hilarium, Silentium rerum gestã
rum quas viderant imperat, vt quum forent spiritu sancto
repleti, tunc gestorum spiritualium testes essent.

¶ Denique vt nobis ad sanctæ humilitatis virtutem infor
mandis exemplum sui imitandum relinqueret, vt dum qui
quam boni operis per nos fortasse factum fuerit, nullam
hinc humanam gloriam in hac vita quæramus.

FERIA SECVNDA POST DO. REMINISCERE.

Ioan. 8.

*Go vado, & quæretis me, & in peccato ve
stro moriemini.*

¶ Præsens sancti Euãgelij lectio in duas
principales partes scinditur. In quarum
prima, impiorum perditio iusta proponi
tur. In secũda, sublimẽ de se Christus ve
ritatem inquisitus, testatur, ibi: Dixerũt
ergo ei.

¶ Circa primum tria notantur. Primum est, contumaciter
malignantium certa damnatio. Secundum, impiorũ de Chri
sto indigna loquutio, ibi: Dicebant ergo Iudæi. Tertium, dã
nationis impiorum expressa ratio, ibi: Et dicebat eis, Vos de
deorsum.

¶ Circa primum, præmittit sic Euangelista. Dixit ergo eis
iterum

iterum Iesus. Quia in præcedentibus dictum est: Nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius, modo de sua passione quæ posita erat in sua potestate Iudæis loquutus est. Sicut enim voluntate sua quando voluit natus est, sic & voluntate sua quando voluit passus est.

¶ Ergo, inquit, videlicet quia in mala voluntate sua perseuerantes quærebant eũ occidere: nec ob aliud manus suas continebant à scelere, nisi quia necdum venerat hora eius, dixit eis iterum Iesus: Ego vado & quæretis me. Iterum, inquam, dixit hoc Iesus. Nam suprà hoc idem dixerat eis, quãdo miserunt principes & pharisæi ministros vt apprehenderent eum. Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui misit me, & quò ego vado vos non potestis venire. Patet igitur quòd nunc non primò, sed iterum dixit eis: Ego vado, & quæretis me. *Ioan. 7.*

¶ Ego quidẽ, inquit, sicut iam dixi, hinc vado, & ego vestro scelere morior, & vobis morté mihi inferentibus propediẽ futurũ est, vt trãseam ex hoc mundo ad patrẽ. Ac si diceret: Fruſtra me persequimini, incassum mihi manus iniicere tẽtatis. Ego enim tempus præfiniui, quo pro generis humani salute patiar, & volens ad passionem pergo, & quoadusque voluero nullum mihi nocumentum inferre potestis. *Christus vt de se disposuit.*

¶ Sed quum ego abiero, nunquid (sicut vos desideratis) no men meum de terra peribit? Nunquid postquam abiero ad patrem, oculi vestri à gloria mea (quam videre inuidia prohibente non potestis) liberati eritis? Non erit ita, sed tunc multomagis palàm videbitis quod pauloantè dixi, quia ego sum lux mundi, & hoc videntes irascemini, dentibus fremetis & tabescetis, vestrúmque desiderium peribit, quia no men meum perire non poterit. *Iudæorum nota frustratæ.*

¶ Hinc acriori inuidia stimulante, inquieti & malè soliciti quæretis, id est persequemini me: & in hoc peccato vestro moriemini. Quia in hac vestra impietate vsque ad finem vitæ vestræ perseuerabitis, nihil quod glorię vel nomini meo noceat perficere valentes, sed tantùm mala volũtate ac pertinaci inuidia vosipsos perdentes.

¶ Postquam enim Christus per passionem suam è mundo excedens oculis se Iudæorum absentem fecit, quæsierunt eum persequendo in Apostolis & cæteris credentibus.

Vnde

Act. 9. Vnde & Saulo fideles perſequẽti dixit: Saule, Saule, quid me perſequeris? Quæſituri etiam erant eum & qui amabant, illi vt perderent, iſti vt haberẽt. Et ne putarentur illi eum bene quæſituri, adiunxit: Et in peccato veſtro moriemini, Sequitur:

Quò ego vado, vos non poteſtis venire.

¶ Quaſi dicat: Equidem nec ipſi qui cum dilectione quærunt & ſequũtur me modo poſſunt quò ego vado venire. Neque enim tunc quò ipſe ibat venire poterant, quia nondum pro illo pati erant idonei, ſed poſtea erant venturi. Nõ ergo abſtulit eis ſpem, ſed prædixit dilationem. Vos autem, inquit, qui cum odio quæritis & perſequimini me, quò ego vado nunquam poteritis venire, ſed (vt dixi) in peccato veſtro moriemini. Quia enim videbat in omnibus illis vnam voluntatem ſimilémque malitiã, in ſingulari numero dixit, in peccato veſtro. Quia verò pari affectu omnes eum perdere volebant qui ad ſaluandos eos venerat, idcirco in plurali numero dixerat, moriemini. Et tunc quidem vbi ego ſum vos poteſtis venire, & quandoque etiam apprehendere & occidere me poteritis: ſed hoc vobis facientibus, illuc ego vado quò vos non poteſtis venire. Vbi Theophylactus:

¶ Oſtendit quòd reſurrecturus quidẽ ſit ipſe in gloria, & confeſſurus ad dexterã patris, ipſi autẽ in ſuis peccatis ſint morituri. Itaque in peccato veſtro, inquit, moriemini: illo ſcilicet, quòd malè me quæritis, & in meis fidelibus perſequemini vt nomen meũ deleatis. In hoc enim vſque ad mortem perſeuerabitis.

Hæretici vt caſſis votis periturí.

¶ Hoc enim & hæreticis qui modo catholicam fidem perdere, & de terra delere moliuntur, Chriſtum vtique in ſuo corpore (quod eſt eccleſia) perſequẽtes, dici poteſt, quia caſſis conatibus ſuis quod moliuntur efficere non valentes, in hac ſua ſacrilega voluntate perſeuerantes, in peccatis ſuis morientes peribunt.

¶ Circa ſecundum, quod eſt malignantiũ indigna de Chriſto loquutio, ſubditur:

Dicebant ergo Iudæi: Nũquid interficiet ſemetipſum, quia dicit: Quò ego vado, vos non poteſtis venire?

¶ Quàm cæca mens & inuidiæ ſuæ tenebris obſcurata. Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dicit: Quò ego vado vos non

vos non potestis venire. Stulta verba. Quid enim? Nũquid sese dominus interficiat sequi eum ad mortem nõ poterãt, aut nunquid mori ipsi non valebãt? Ergo quod ait: Quò ego vado, non de eo quòd ibat ad mortem, sed de eo quò venturus erat post mortem, hoc est, de gloria ad quam per sufferentiam mortis erat peruenturus, quò hi nunquam venturi erant qui in eum credere nolebant, & idcirco audierunt: In peccato vestro moriemini. *Indigna de Christo loquuntur.*

¶ Nunquid, inquiũt, interficiet semetipsum? & cætera quæ sequuntur. Quid amarius, quid nequius? O Iudæi homicidæ, crudeles & scelerati, adeóne nihil boni de hoc homine qui mortuos vestros suscitauit, sentire potestis, vt hoc solũ, quòd interficiat semetipsum, viis eius supereſſe arbitremini? Et vos nũquid eius rei adeò indociles estis, nec fieri potest vt vosipsos exemplo eius interficiatis? Imò vos interfecto homine isto vosipsos interficietis, tanto furore, tanta rabie, vt miretur orbis, & vestri quoque condoleant inimici. Legant qui volunt vestrũ sub Vespasiano & Tito excidiũ, & videant vos vnicam gẽtem homicidarum semetipsos interficientium. *Rupert. Inuectio in Iudæos.*

¶ Circa tertium, quod est damnationis horum impiorum expressa ratio, subditur:

Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris.

¶ De deorsum, inquit, estis, terrena sapitis, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, sursum corda non leuatis, nihil diuinum cogitare valẽtes. Ego de supernis sum, hoc est, à patre quo nihil est superius, quia non de alio est. De supernis erat, quia verbum eius erat, & ab illo æternus & consubstãtialis genitus fuerat ante omnem creaturam, ante tẽpus, vel quicquid in tempore excogitari potest.

¶ Rationem illis reddit quur quò ipse vadit, ipsi venire nõ possent, sed in peccato suo forent morituri. Vos, inquit, de deorsum estis, ego de supernis sum. Necdum tamen ista ratio sufficiebat ad ostendendam insufficientiæ illorum causam, quia quò ipse ibat illi venire non possent: nam omnes homines siue electi siue reprobi secundum communem na- *Rupert.*

De deorsū esse. turam de deorsum sunt. Vnde & Ioannes Baptista : Qui de terra est, inquit, de terra est, & de terra loquitur, qui de cœlo venit, super omnes est.

Ioan. 3.

¶ Quapropter, vt perscriberetur tota præfatæ impotentiæ causſa, addendum erat quod sequitur:

Ratio moriendi in peccatis. ¶ Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mūdo. Hoc vtique reproborum est: & in hoc differunt ab electis, quòd qu ū omnes de deorsum, id est, de terra sint, excepto eo qui hæc loquitur vnigenito filio dei, qui de cœlo venit, soli

Ioan. 15. ipsi de hoc mundo sunt. Nam electis ipse dicit: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia verò de mundo non estis, propterea odit vos mundus. Igitur vtrunque dicendum fuit, & quòd de deorsum essent per commu-

De mundo esse. nem naturam, & quòd de mundo hoc essent per vitium vel malitiam suam, videlicet, quia peccatores, quia iniqui, quia infideles erant, quia non nisi ea quæ sunt mundi huius sapiebant, vt vtrunque impossibile monstraretur eis, illuc ire quò ibat ipse qui & de supernis, id est, de deo patre est per propriæ diuinitatis naturam, & de hoc mundo non est per omnimodam humanæ naturæ quam adsumpserat innocentiam & cœlestem vitam. Sed nūquid Apostoli & cæteri sancti de mundo non erant? De mundo erant, quia de Adā nati fuerant, sed non de mundo hoc, qui scilicet deum nō cognouit, qui totus in maligno positus est, pro quo mūdo saluator iam passurus non orat patrem, sed de hoc mundo, id est, mundana conuersatione eos selegerat, qui ait : Ego vos

Ioan. 17. elegi de mundo, & iam ad eum pertinebāt per quem factus est mundus: Iudæi verò in peccato perseuerantes permanebant in mundo, & ad mundum pertinebant.

¶ Hac itaque ratione tam fortiter quàm suauiter reddita, sententiā repetit quā antè tulerat. Dixi ergo vobis, inquiēs, quia moriemini in peccato vestro. Quod itidem alia ratione confirmat, subiungens:

Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris.

¶ Vbi Theophylactus : Quum enim propter hoc venerit vt tollat peccata mundi, haud aliter remissionem peccatorum accipere possumus quàm per baptismum. Impossibile autem

autem est baptizari eum qui non credidit. Omnino igitur est necessarium postea in suo peccato mori infidelem. Non enim exuit veterem hominẽ, quia non baptizatus fuit. Idcirco & alio loco dicit dominus: Qui non credit, iam iudicatus est. Non propter hoc tantùm quod non credidit, sed & quia priora peccata habens moritur. Hæc ille ad verbũ. *Incredul's in peccatis moriũtur. Ioan. 3.*

¶ Et quidem nõ aliter nisi credendo quòd Christus de supernis sit, & de hoc mundo non sit, id est, & quòd de supernopatre deo deus verus sit, & quòd in mundo natus, nihil eorum quæ in mundo sunt vitiorum vel peccatorum admi serit, potest quisquam inter eiusdem Christi membra numerari, & illo capite in vno corpore vnicæ ecclesiæ viuere de spiritu dei. Dixit ipse alibi: Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. *Rupert. Via salutis vnica. Ioan. 3.*

¶ Rectè igitur istis quos sibi nullatenus per fidem incorporandos fore nouerat, dicit eis qui solus de supernis est: Quò ego vado vos non potestis venire, & ideo dixi vobis quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris.

¶ Reddidit autem illis & spem, & ostendit quo pacto possint non mori in peccatis suis, videlicet si in eum credant. Ergo inter eos quibus tunc loquebatur erant plurimi qui non erant crediturí, & ideo in peccato suo morituri. Erant & alij qui credituri erant, & hi à peccatis erant liberandi.

¶ Notandum verò est quod ait: Si non crediderítis quia ego sum, nec addidit quid esset. Non enim dixit: Si non crederitis quia ego sum Christus, vel quia ego sum filius dei, vel quia ego tum' quem prophetæ venturum prædixerunt, nihil horum, sed tantùm dixit: Ego sum.

¶ Nimirum vt ostenderet se illũ esse qui olim dixerat Moysi, Ego sum qui sum. Eodem verbo substantiuo siue essentię vsus est loquens nunc populo Iudæorũ, quo tunc vsus est ad Moysen loquens per angelum quem mittebat ad liberãdum de AEgypto populum filiorum Israël. Ac si diceret: Ego qui tunc veni per angelum vt mitterem Moysen ad liberandum populum meum, ego nunc per memetipsum genus humanũ veni liberare. Nisi ergo crediderítis quia ego sum deus, moriemini in peccatis vestris. *Ego sum qui sum. Exod. 3.*

¶ Circa secundum principale dicitur:

Dixerunt ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus: Principium qui loquor vobis.

¶ Hic sublimem de se dominus veritatem discussus inte gatione testatur. Vbi duo facit. Primò, se & deum & iud esse proloquitur. Secundò, post mortem crucis agnosce se fore testatur, ibi: Dicit ergo eis.

¶ Circa primum. Quia dixerat eis (& quidé terribiliter tonás) Nisi credideritis quia ego sum, moriemini in pec tis vestris, qui antè ĩtelligere se dissimulátes quis esset q rere detrectauerant, hoc Christi verborum tonitruo ex ti amplius dissimulare non possunt. Dicunt ergo:

Irreuerens interrogatio. ¶ Tu quis es? Irreuerenter quidem quæsierunt, & prot uè pulsauerunt: sed inuenire eos oportebat, aperiri illis ueniebat, vt magis essent inexcusabiles, & eis qui erant c dituri magis ac magis testimonia veritatis augescerent. T inquiunt, quis es?

Theoph. ¶ Post tantum tempus, post tantorum ostensionem mira lorum interrogant eum: Tu quis es? Ita fuerunt insipien & irrisores. Dixit eis Iesus: Principiũ qui & loquor vo Quia illos terribili sententia ad ipsum interrogandum citauerat, magnum aliquid dignúmque sua responsione se testatur. Idem est enim ac si dixisset seipsum esse, qui est, qui erat, & qui venturus est. Nam is qui erat, Principium appellat, & qui est, statim subiũgens: Qui & loquor vob & qui venturus est, scilicet ad iudicandũ viuos & mortu in nouissimo die. Multa, inquit, habeo de vobis loqui & dicare. Hac responsione Iudæis inuidiæ suæ tormentum parum auctum est, qui iamdudum ei inuiderant, puta ho ni eis exoso filio Ioseph, quòd à quibusdam de turba Chr stus esse putaretur. Ná hoc de seipso professus est quod lo gè supra hominem est, dicens: Principiũ, subaudis, ego su statimque subiũgens: Qui & loquor vobis. Vna eadémq responsione simul & intemporalem incommutabilémq essentiam suæ diuinitatis, & temporalem designans cond tionem adsumptæ humanitatis.

Christi de se respõsio.

Inuidia Iudæis aucta

¶ Christus enim secundum diuinitatis infinitam antiqui tem principium est in quo omnia cõdita sunt, sicut script est: In principio fecit deus cœlum & terram. Secundum ca nem verò finis est, id est consummatio, quia in ipso restau

Gene. 1.

rata

ata sunt vniuersa. Vnde ipse in Apocalypsi: Ego sum, inquit, *Apoc. 1.*
α, & ω, principium & finis. Ante secula quidem tantummodo deus erat, nunc autem quando hęc illis loquitur, deus & homo.

¶ Dicitur & pater principium, quia in principio erat verbum, id est, in patre filius, vnum tamé est principium pater & filius. Principium, inquit, qui & loquor vobis. Acsi dicat: Ego deus sum, qui propter vos humilis factus ad hoc descendi, vt per adsumptam humanitaté ipse vobis hæc loquerer. Credite ergo me esse principiũ, quia vt hoc credatis loquor vobis. Sequitur:

Multa habeo de vobis loqui & iudicare, sed qui me misit verax est, & ego quæ audiui ab eo hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum.

¶ Iudicem se esse proloquitur, dicens: Multa habeo de vobis loqui & iudicare. Alibi ait: Ego non iudico quenquam. Sed hoc de primo aduentu suo dixit, quo non venit iudicare, sed iudicari. Quod autem nũc dicit, Multa habeo de vobis loqui & iudicare, in secundo aduentu suo implebitur, quando venturus est iudicare viuos & mortuos.

¶ Ostendit se eos posse arguere, & punire, per loqui reprehensionẽ, per iudicare cõdemnationẽ intelligẽs. Quia enim Christus loquutus est eis, ideo de eorum ingratitudine & pertinacia multa loqui potest & iudicare. Vides quòd commemorando eorum impietatem testatur se iudicem, nõ quidem actu iudicantem, sed potentem, nempe iudiciariam potestatem habentem. Et hoc est primum quod respõdet quærentibus: Tu quis es? Sed quoniam iudiciũ in futurum seruabatur, ad secundum scilicet eius aduentũ, ideo mox subsequutus adiecit: Sed, qui me misit, verax est. Vbi Theoph. *Theoph.*

Christus vt se iudicem testatur.

¶ Qui me misit, nõ ad hoc me misit vt arguam & iudicem. Non enim misit deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Igitur quia pater ad saluandum me misit, verax autem est, meritò nullum iudico nunc, sed solùm loquor ea quæ audiui à patre meo, ea scilicet quæ spectant ad salutem, nõ ad reprehensionẽ. Hæc autem dicebat, vt nõ putent ꝙ vt impotens nõ puniat, sed ꝙ non volens, quia non ad puniendũ, sed ad saluã *Ioan. 13.*

dum venerit. His consonat expositio beati Augustini super hunc locum dicentis: Si in hoc me misit pater, non vt iudicet mundum, sed vt saluem mundum, verax autem est pater, consequenter nullū ego nūc iudico, sed hæc loquor quæ sunt ad salutem, non quæ ad iudicium. Vnde subiungit:

¶ Et ego quæ audiui ab eo hæc loquor in mundo. De missione, ad docendum est sermo. Doctrina enim procedit à veritate: & dicendo, Qui me misit verax est, dicit: Missus sum à verace. Et ideo ea quæ audiui à verace ego veritas loquor in mundo, & non alia loquor, nempe quæ non ad iudicium sed ad salutarem doctrinam pertinent.

¶ Notanter autem dicit: Loquor in mūdo. Loquor, inquit, non scribo, & in mundo, non in angulo: non in vno loco regno, sed in mundo, quoniam doctrinam suam sic in vno loco tradebat, quòd intendebat eam tradere mundo, quoniam non tantùm Iudæorum doctor missus est, sed mundi. Sequitur:

Theoph. Iudæorum cæcitas.

¶ Et non cognouerunt, inquit, quia patrem eius dicebat deum. Ac si dicat: Hæc illo dicente tam insipientes erant, vt non cognoscerent quòd patrem suum diceret deum, quàm tanta de patre eis dicta essent. Atqui verè, obtenebratum erat insipiens cor eorum.

¶ Quidam hunc locum sic intelligūt: Qui misit me, verax est. Quasi dicat: Possem & nūc iudicare vos, sed reseruo in futurum seculum. Non creditis autem & retributionis tempus non suspicamini. Sed quanuis vos non credatis, saltem vel pater meus verax & fidelis est, qui diem statuit quo retribuatur vobis, qui & misit me vt prædicem illa, & manifestē mundo eius & iustitiam & virtutem.

¶ Circa secundum, vbi post mortem crucis agnoscendum se fore testatur, subditur:

Quum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.

Christus Iudæis cognoscēdus.

¶ Postquam signa fecerat coram eis, nec eos conuerterat, nunc de cruce cum eis loquitur. Ac si dicat: Quū me in cruce exaltatum interfeceritis, tunc putabitis vos extra omnē solicitudinem & metum fore, & à me liberatos. Ego autem dico, quòd tunc scietis quia ego sum, id est, quia verus deus dei filius

dei filius, Christus deus & homo ego sum, quia (sicut dixi) sum principium qui & loquor vobis. Hoc illis quæ facturi erant, necdum scientibus & necdū facere cogitantibus, ipse iam scit & futurum prædicat: quia videlicet consilium illorum in eo quod postea collegerunt concilio definiendum, ante omnia secula dei præscientia anteceſſerat.

¶ Vnde & in Actibus Apostolorum Apostolus Petrus eis loquitur, dicens: Iesum Nazarenum virum approbatum à deo in vobis virtutibus & signis & prodigiis, definito consilio & præscientia dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis. Videbat enim ibi quosdam quos ante mundi constitutionem prædestinauerat post suam passionē credituros: de quibus in Actibus Apost. legitur, quia prædicante Petro vna die crediderunt tria millia, alia die quinque millia, & deinceps multa millia. Quum ergo me in cruce exaltaueritis, sicut Moyses quondam exaltauit serpentem in deserto, tunc ignorare nō licebit, tunc dissimulare non vacabit, tunc quamlibet inuiti cognoscetis, quia ego sum qui viuo in æternum. Vbi Theopyl. *Act. 2.* *Act. 9.*

¶ Quo modo autē cogniturí sunt ipsum à cruce? A signis quæ tunc fient, à sua resurrectione, à sua ipsorum captiuitate: omnia enim hæc ipsius poterant declarare fortitudinem, & ipsius cum patre concordiam. quasi ipse dicat: Nō enim vltus me esset pater data ciuitate vestra Romanis, vel signis in cœlo factis, nisi filius eius essem, & eiusdem cum ipso scientiæ & voluntatis. Tunc, inquam, scietis quòd quę doceo & dico, ab illo sunt, diuina omnino ac dei verba & nō mea hominis, sed eius qui misit me sunt, & effectum manifestum habebunt quando (sicut prædico) captiui ducti in omnes gentes experimentum eritis verborum meorum, omnibus gentibus in vobis metipsis spectaculum circunferetis, tunc cognoscetis quia ego à meipso facio nihil, nec ea quæ nec sunt nec erunt confingo, sed sicut docuit me pater, id est, sicut voluntatem patris esse scio, ita hæc loquor: quia non docuit iniquitas os meum, nec imitor (vt dicitis) linguam blasphemantium (verbi gratia) quum dico: Ego sum lux mundi, vel pater meus vsq; modo operatur, & ego operor: sed docuit os meum obedientia, charitas patris, & humani generis dilectio, vt notificem hominibus meipsum, *Modus quo Iudæi Christū sint cognituri.* *Iob. 15.*

Ioan. 17. quorum hæc est vita æterna, vt cognoscant verum deum & quem misit Iesum Christum. Sequitur:

Et qui me misit mecum est, & non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei facio semper.

¶ Vbi Theophylactus: Vt non putent quòd missum esse subiectionem significet, dicit: Qui me misit pater, mecum est: Nam quanuis miserit me vt hominem, non tamen ab eo separatus sum sed mecum est, vt deus cum deo. Et iterũ

Christus vt humilia loquitur.

humiliora sermonem deducens, inquit: Et non reliquit me solum, quia quæ ei placita sunt facio. Propter Iudæos autem tam humilia verba loquitur. Nam quia illi dicebant, quòd non sit ex deo qui sabbatum non custodit, dicit, quia quæ ei placita sunt facio semper. Ex his autem humilibus verbis ipse quidem nihil suæ gloriæ derogabat, auditoribus autem vtilitatem adferebat, quin & gloriam suam per hæc constituebat. Nam audientes eum quòd omnia in patrem referret, adtrahebantur & credebant in eum. Et in humilia magis exaltabant illum.

¶ Non ergo, inquit, reliquit me solum vti vos putatis dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & cõprehendite eum, quia non est qui eripiat. O quàm verè dictum est, qui me misit mecum est, & non reliquit me solũ. Non enim solis Iudæis sed toti mundo lux mundi loquitur, nec prosit tantùm, sed pro nobis veritas testificatur, vt quisque nostrũ quocunq; pergat, quodcunq; intendat, habeat in promptu

Num deus tecum sit.

vnde scire possit vtrum deus cum illo esse dignetur. Qui me misit, inquit, mecum est, videlicet vt è contrario subaudias, quemcunque ille non misit cum eo non est, & hoc ab effectis probabile est. verbi gratia: Quum venerit ille filius

2. Thess. 2. perditionis quum reuelatus fuerit, & extulerit se cõtra omne quod dicitur deus aut quod colitur, ab his effectis clarebit etiam infidelibus quòd deus illum nõ miserit, ac proinde cum illo nõ sit. Quia dominus Iesus (inquit Apostolus) interficiet eum spiritu oris sui.

Ioan. 10. ¶ Similiter omnis quoque fur & latro, qui in ouile ouium non venit nisi vt furetur & mactet & perdat, quia nõ mittitur: ideo per ostium non admittitur, nec ei ostiarius aperit, solus est, & ei rectè dicitur: Qui te non misit, tecum nõ est. quod ex eo maximè liquet, quia non audiunt eum oues,

vtpote

vtpote alienum, sed fugiunt ab eo.

¶ Sed & quicunq; se deo deuouerit religiosam vitam pro- *Rupert.*
fessus, dum contra propositum foras euagatur, dum nulla *Excuculla*
posscente vtilitatis causa recurrit ad seculum, odit clausträ *ti vagãtes*
& sigilla pudicitiæ, quia deus non mittit illum, deus cum *audiant.*
illo non est. Proinde ipse in exemplum Dinæ filiæ Iacob *Gene. 34.*
incidit, quæ egressa vt videret filias regionis, à Sichen prin-
cipe terræ cùm virgo esset, oppressa & corrupta est: sic & ip
sius anima à diabolo huius mundi principe foris inuenta,
nec secum habens protectorem deum de quo dicere pos-
set, qui me misit mecum est, & ipsa corrumpitur.

¶ Porrò maximum & firmissimum argumentum de seipso
dedit, vt non derelictum eum esse à patre perspicuum sit
dicẽdo, quia quæ placita sunt ei facio semper. Nam & hoc *Hoc Chri-*
vnigeniti filij dei proprium est, & in hoc ab vniuersis deo *sti soli⁹ est*
placentibus differt, quòd ea quæ placita sunt patri nõ par-
tim, nec ad horã, sed omnia facit & semper. Quis enim ho-
minum est qui faciat bonum & non peccet? Vnus hic & so-
lus est iustus & sanctus, qui peccatum non fecit, nec inuen
tus est dolus in ore eius. Bene igitur addidit semper, iuxta
quod alibi de illo dictum est: Super quem videris spiritum *Ioan. 1.*
descendentem sicut columbam, & manentem super eum.
Hæc enim dicta in re paria sunt, & sine alterutro esse non
possunt. Hæc enim quæ placita sunt patri faceret semper,
si spiritus in eo maneret, nec spiritus in eo maneret, si ali-
quando quidpiam extra placitum patris admitteret.

¶ Sed aduerte quòd aliter deus pater fuit cum Christo, &
aliter est cum quolibet homine iusto. Cum Christo enim
deus pater erat, quia vnum sunt pater & filius, vna illis est
substantia & deitas, vna atque indiuisa maiestas, & tamẽ so-
lus filius incarnatus & passus est. Ergo deus pater semper
cum filio fuit, attamen sola filij persona passioni & morti
subiacuit. Sicut enim is qui pomum odoriferum ferro diui
dit, nequaquam pomi odorem, sed ipsum tantùm pomum
scindit, ita deus pater & ipsa in Christo diuinitas pati non
potuit, sed sola Christi humanitas passibilis fuit. Porrò cum
iusto quolibet homine est deus per gratuitum auxilium, &
per gratiam adoptionis.

¶ Quę placita (inquit) sunt ei facio semper. Quę patri pla-
cita

cita erant Christus faciebat, quia voluntatem eius huma-
generis salutem operando adimplebat, & peccati tor-
1.Pet.2. expers immunis q̃, perseuerabat. Peccatum quippe non
cit, nec inuentus est dolus in ore eius.

FERIA TERTIA POST DO. REMINISCERE.

Matth.23. LOquutus est Iesus ad turbas & ad discipulos su-
dicens:

¶ Lectio præsens in tres partes diuidit
In prima parte, denotatur locus honoris
authoritatis. In secunda, confutatur ad
ctio superbiæ & vanitatis, ibi: Omnia aute
opera sua. In tertia, datur fidelibus doctrina salutis, ibi: V
autem nolite vocari Rabbi.

¶ Circa primũ, quod est locus honoris & authoritatis t
notantur. Primò enim magistralis cathedra declaratur. S
cundò, credẽtium populus erga cathedram ordinatur, i
Omnia ergo quæcunq;. Tertiò, occupantium cathedra
abusus ostenditur, ibi: Dicunt enim, & non faciunt.

¶ Circa primum dicit euangelista: Loquutus est Iesus
turbas & ad discipulos suos. Vbi Chrysost. Postquàm d
minus sacerdotes in præcedentibus responsione prostr
Clerici incorrigibiles. uit, & incorrigibilem eorum conditionem ostendit (sicut
clerici si malè fecerint incorrigibiles sunt, laici verò deli
quentes facilè emendantur) nunc conuertit sermonem a
turbas & ad discipulos suos. Vbi Origenes:

Qui discipuli et qui populus. ¶ Sunt autem meliores discipuli Christi cæteris turbis, h
inuenis in ecclesiis quosdam adfectuosius accedentes a
verbum dei esse discipulos Christi, cæteros autem popu
lum esse ipsius. Et interdum quædam discipulis solis dici
quædam autem turbis, alia verò turbis simul atque disci
pulis, sicut sunt hæc. Ait enim:

Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi.

Cathedra quid. ¶ Vbi per cathedram authoritas iudicandi, & dei legem
docendi signatur: Quæ ideo cathedra Moysi dicitur, quòd
Moyses primus legem hanc docuit, & populum iudicauit.
Et quia hanc authoritatem Scribæ & Pharisæi iam tunc
obtinebant, idcirco super cathedram Moysi hos sedere
domi-

dominus commemorabat.

¶Porrò & nũc in populo Christiano cathedram re ctè cõscendunt, prælati & sacerdotes pij, prædicatores & doctores catholici, integri, & synceri, & iudices iusti. De quolibet horum meritò dicatur: Exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum. *Cathedrã cõscẽdunt tria hominũ genera*

¶Itaque cathedra tribus modis dicitur. Est enim cathedra sacerdotalis excellentiæ, cathedra magistralis doctrinæ, cathedra potestatis iudiciariæ.

¶Accipitur autem interdum cathedra & in malum, dicente propheta: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Abeunt sanè in consilio impiorum, & in cathedra pestilẽtiæ sedent, mali prælati exemplis malis populum Christianum deprauando, prædicatores hæretici fidem audientium corrumpendo, iudices iniqui quamlibet ob causſam iustitiam opprimendo. Malis prælatis qui scãdalo sunt cæteris per prophetam dicitur: Laqueus facti estis speculationi (id est, his qui fide deum speculantur) & sicut rhete expansum super Thabor. *In cathedra pestilẽtiæ qui sedent.* *Osee. 5.*

¶Porrò de pseudo prædicatoribus diuinitus per prophetam terribiliter pronuntiatur: Erit manus mea (id est, vindicta) super prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura populi mei non scribentur, nec in terram Israël ingredientur, eo quòd deceperunt populum meũ. De quibus & per aliũ prophetam dicitur: Disperdet dominus in Israël caput & caudam. Longæuus & honorabilis ipse est caput, & prophe ta docens mendacium ipse, est cauda. *Pseudoprædicatores audiant.* *Ezech. 13.* *Esa. 9.*

¶Denique de iudicibus iniquis apud Danielem dicitur: Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus qui videbãtur regere populũ. Porrò his tribus honore & authoritate in populo eminentibus, reuera autem in cathedra pestilentiæ sedentibus, per Iaremiam prophetam à domino dicitur: Ecce ego ad te mõs pestifer qui corrumpis vniuersam terram, & extendam manum meam super te, & dabo te in montem combustionis, & perditus eris in æternum. Horũ scelera propter quæ in tale iudiciũ præscripti sunt Michęas propheta singulatim cõmemorat, dicens: Principes eius in mu- *Dan. 13.* *Iere. 51.* *Mich. 3.*

in muneribus iudicabãt, sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant.

Chryſoſt. ¶ Videndum igitur quomodo quis ſuper cathedram ſedeat, quia non cathedra ſacerdotem facit, ſed ſacerdos cathedram: non locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Ideóque malus ſacerdos de ſacerdotio ſuo crimen acquirit, non dignitatem.

¶ Circa ſecundum, vbi credentium populus erga cathedram ordinatur, Sequitur:

Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite, ſecundum verò opera eorum nolite facere.

¶ Omnia, inquit, quæcunq; dixerint vobis, videlicet, ex cathedra Moyſi, id eſt, ex dei lege duntaxat & nõ aliunde, ſeruate & facite, ſecundũ verò opera eorum nolite facere. Nec enim opera ſua mala prædicant, quin potius ea abſcõdunt.

Chryſoſt. ¶ Ne quis ergo dicat: Quoniam propter hoc deſidior factus ſum quia doctor ipſe malus eſt, hanc dominus hic deſtruit occaſionem, quum dicit: Omnia quæcunq; dixerint vobis, ſeruate. Non enim ſua dicit, ſed quæ dei ſunt. Vbi etiam eſt admirari domini bonitatem. A Phariſæis tentatus eorum machinas diſſipat, & tamen propter ſacerdotij dignitatem hortatur homines vt eis ſubiiciantur, non opera illorum, ſed doctrinam conſiderantes. Frequenter enim & de homine malo doctrina bona procedit, & de vili terra pretioſum aurum colligitur.

Sacerdotiũ cur honorandũ.

Chryſoſt. Nota. ¶ Proinde ſicut ſacerdotes melius eſſe iudicant propter. bonos etiã malos docere, quàm propter malos bonos negligere, ſic & ſubditi propter bonos ſacerdotes etiam malos honorant, ne propter malos etiam boni contemnantur. Melius eſt enim malis iniuſta, (id eſt, quæ non merentur) præſtare, quàm bonis iuſta ſubtrahere. Itaque bene ait, omnia quęcunque dixerint vobis ſeruate & facite.

¶ Quocirca notãdum quia in populo Chriſtiano in locũ Apoſtolorum Epiſcopi, in locum verò ſeptuaginta duorũ diſcipulorum inferiores ſacerdotes ſucceſſerunt. Quibus voce Saluatoris dicitur: Qui vos audit (ſubaudis quæ recta ſunt docentes) me audit. Qui autem vos ſpernit, me ſpernit. Puta Chriſtum dixiſſe: Apoſtolorum loco ſucceſſerunt ij qui vobis preſunt, & ea vos docent quæ illi ſuo

Luc. 10.

ſeculo

seculo docuerunt. Omnia ergo quæcunque rectè docentes dixerint vobis, seruate & facite. Quòd si eorum interdum mala sunt opera, secundum illa opera nolite facere. Eligite in eis quod bonum est, quod malum est vitate. Discite ab apicula quæ de flore mel colligit, venenum araneo inde surgendum relinquit. Emptor quispiam ad forum venalium rerum proficiscens, id solum quod sibi necessarium est requirit, cætera præterit. Nec curat ægrotus, num deformis aspectu sit qui ipsum sanat medicus, an formosus modo sanare nouerit. *Similia.*

¶ Quòd si quis dicat: Authore Christo, non potest arbor mala fruct⁹ bonos facere. & quia nõ colligunt de spinis vuas, & de tribulis fic⁹. Sciat ꝙ sicut interdũ ver⁹ palmes viniferæ vitis spineæ sepi inuolutus & innexus recũbit, portánsque fructũ spina nõ suum vsibus hũc seruat humanis, vel dicta, vel acta hominum malorum si quando bonis prosunt, non hoc ipsi dicũt vel faciunt mali, sed fit per illos superno prouidente consilio. Moyses vtile consilium accepit à Iethro sacerdote Madiam, ac si pendẽtem à spina legisset vuam. Balaam ariolus de Christi aduentu præclara vaticinatus est. Itaque mali dei legẽ prædicantes audientibus vtiles esse possunt, sed nõ sibi. Attamen ij qui eos audiunt & faciunt, nõ de spinis natas legunt vuas, sed (vti iam dictum est) de vite quæ spinis implexa est, quia non spinarum est fructus ille, sed vitis. Iuxta quam similitudinem intelligere est, quemadmodum spiritus veritatis quum vult etiam malorum ac reproborum hominum sese mentibus inserens quæ vera, & audientibus vtilia sunt proloquitur. *Matth. 8.* *A malis de doctrina bona.* *Exod. 18.* *Num. 24.*

¶ Circa tertium, vbi videlicet occupãtium doctrinæ cathedram abusus ostenditur, subsecutus dicit:

Dicunt enim & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.

¶ Dicũt enim, ecce ratio obedientiæ, quia dicũt quæ sunt legis diuinæ, quæ sunt sanctimoniæ, quæ sunt bonorũ morum. Et non faciunt, ecce ratio non imitandi facta eorum. Vbi duplex horum cathedrãtium abusus ostenditur. Vnus, quia quæ dicunt bona ipsi nõ faciunt. quod si peccatũ non esset, nequaquam inter alia istorum peccata numeraretur *Abusus cathedrantium.*

à Christo

à Christo, quin & primo loco memoratur. Turpe enim est
Roma.2. doctori quum culpa redarguit ipsum: & qui prædicas non furandum, furaris, qui prædicas non mœchandum, mœcharis. Monstrum est in moralibus dicere & non facere, vita contraria doctrinæ. Et quia plus mouent exempla quàm verba, inde est q; infructuosè præsunt ij quorum vita non præest, sed sola authoritas vel doctrina. Nunquã mũdũ ad Christi fidem conuertissent apostoli ac eorũ proximi successores, si dixissent tantũ & non fecissent. Vbi Chrysost.

¶ Considera, inquit, vnde eos incipit reprehẽdere. Dicunt & nõ faciunt. Maximè quidem accusatione dignus est qui docendi authoritatem habens legem transgreditur. Primò quidẽ quia præuaricatur qui alios corrigere debet, deinde quia peccans maiori pœna dignus est, propter honorẽ. Tertiò, quia plus corrũpit, velut in ordine doctoris peccãs. Rursus autẽ & aliam eorum reprehensionem vel abusum ponit, quoniam sibi subiectis graues sunt. Vnde sequitur:

Alter abusus. ¶ Alligant autem onera grauia & importabilia, digito autẽ suo nolunt ea mouere. Quasi dicat: Vndecunq; onera colligunt quæ cõscientiam non leuant, sed grauãt. Humeri autẽ & digitus & onera & vincula quibus adligantur onera,
Hierony. spiritualiter sunt intelligenda. Hoc etiã generaliter dominus aduersum omnes magistros loquitur, qui grandia iubent, & minora nõ faciunt. In quo (vt dicit Chrysost.) du-
Aliis seuerus sibi mol les. plicem eorum malitiam ostendit. Vnam in hoc, quòd sine venia expetunt à subiectis summã diligentiam vitæ. Aliam verò in hoc, quòd sibiipsis multam concedunt licentiam. Oportet autem prælatum, econtrariò se habere, vt circa vitam propriam sibiipsi sit seuerus aliis autem benignus.

¶ Et aduerte qualiter eorum reprehensionem adgrauet. Non enim dixit, non possunt, sed nolunt ea mouere. Neque dixit, portare, sed digito mouere, id est, neque prope fieri neque tangere. Et quidem quantũ ad Scribas & Pharisæos de quibus loquitur, ipsi quidem rationibus friuolis & fabulosis onera legis adgrauantes, & ea commendantes auditoribus, quasi vincula super humeros cordis adligabant, vt velut rationis vinculo constricti non reiicerent ea à se, ipsi autem nec ex modica parte (vti iam dictum est) ea implebant, id est, non pleno opere, sed nec modico tactu, hoc est digito,

est,digito,vt vel sic aliqualiter essent inter ferentes onera. Descripsit autem per hoc secũdum peccatum istorum eximentium seipsos ab oneribus quæ aliis imponunt. Et vtinã hæc domini verba finem habuissent in sedentibus super cathedram Moysi,& nõ etiam hodie verificarentur. Nam tot onera iam sunt super vtriusque testamenti honestissima præcepta imposita super humeros hominum,vt Christiani facilè se Christo seruire credant si tot laqueis non subiicerentur,& fœlices se arbitrarentur si de solis diuinis præceptis solliciti esse deberent. Et hoc ipsum beatus Augustinus ad inquisitiones Ianuarij presbyteri grauiori querimonia vehementer indoluit.

Onera grauia vt imponunt alijs.

¶Proinde Pharisæis illis & Scribis non dissimiles sunt, qui graue pondus ad pœnitentiam venientibus imponũt, & sic dum pœna præsens fugitur,contemnitur pœna futura.Si enim fascem super humeros adolescentis quam non potest baiulare posueris, necesse habet vt aut fascem reiiciat,aut sub pondere confringatur.Sic & homini cui graue pondus pœnitentiæ ponis,necesse est vt aut pœnitentiam reiiciat,aut suscipiens dum sufferre non potest,scandalizatus amplius peccet.

Chrysost. Pœnitentia cũ moderamine imponatur.

¶Deinde,& si erramus modicam pœnitentiam imponentes,nónne melius est propter misericordiam reddere rationem,quàm propter crudelitatem?Vbi paterfamiliâs largus est,dispensator non debet esse tenax. Si deus benignus, vt quid sacerdos eius austerus?Vis apparere sanctus?circa tuã vitam esto austerus,circa aliorum benignus.Audiant te homines parua mandantem,& grauia facientem. Talis est autem sacerdos qui sibi indulget & alios exigit,quemadmodũ malus descriptor tributi in ciuitatibus qui se releuat, & onerat impotentes.

Nota.

¶Circa secundum principale dicitur:

Omnia verò opera sua faciunt vt videantur ab hominibus.

Dilatant enim philacteria sua & magnificant fimbrias.

¶ Hic confutatur adfectio superbiæ & vanitatis. Vbi duo notãtur.Vnũ est ridendæ simulationis ostentatio.Alterum, impudens vani honoris ambitio,ibi: Amant enim primos.

¶Circa primũ dicitur:Omnia verò opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. In præcedentibus arguerat dominus

Inanis gloriæ cupidi

minus Scribas & Phariſæos crudelitatis erga alios, & n
gligentiæ erga ſemetipſos, nunc arguit eos vanitatis & in
Chryſoſt. anis gloriæ, quæ fecit eos à deo recedere. Impoſsibile eſt e
nim vt credat Chriſto cœleſtia prædicanti, qui gloriam ho
minum cõcupiſcit terrenam. His enim qui eiuſmodi ſun
Ioan. 3. Saluatoris voce dicitur: Cognoui vos, quia dilectionem de
non habetis in vobis, & poſt pauca: Quomodo vos pote
ſtis credere qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloria
quæ à ſolo deo eſt nõ quæritis? Incredulitatis eorum huiu
modi ipſorum vanitatẽ cauſſam eſſe, & alio loco idem ſan
ctus Euangeliſta teſtatur, dicens:

¶ Quum tanta ſigna feciſſet coram eis non credebant in
eum. & poſt pauca: Dilexerunt enim gloriam hominũ ma
Ioan. 12. gis quàm gloriã dei. Omnia, inquit, opera ſua faciunt, vt vi
deantur ab hominibus. Prius redarguti ſunt, quia nõ faciũt
quæ aliis imponũt facienda, & nil facienres boni, ſimulant
Theo. quaſi faciant. Et ſi quando quidpiam faciunt, vt videantur
faciunt, & aufertur iam illorũ merces: nunc autem quanta
condemnatione digni ſunt, qui neque faciunt, & videri vo
lunt quaſi faciant, philacteria ſua & fimbrias oſtentantes.

¶ Cæterùm (vt ait Chryſoſt.) in omni re naſcitur quod ip
ſam exterminãt, ſicut è ligno vermis, & tinea ex veſtimẽto.
Vnde ſacerdotum miniſterium qui poſiti ſunt ad ædifica
tionem ſanctitatis corrumpere diaboſus nititur, vt hoc ip
ſum bonum dum propter homines fit, fiat malum. Tolle
Vitiũ cleri vitium hoc de clero, & ſine labore omnia reſecabis. Ex hoc
enim fit vt difficilè clerici peccantes pœnitentiam agant.
Ergo & ipſi quia gloriam ab hominibus quærunt, à pecca
tis ſuis difficilè conuertuntur, ſubditur:

¶ Dilatant enim philacteria ſua, & magnificant fimbrias.
Aduerte quemadmodum dominus eos cum quadam inten
ſione, ſeu adgrauatione incuſat, non enim ait ſimpliciter
quòd faciunt opera ſua vt videantur ab hominibus, ſed ad
didit, omnia. Deinde iam monſtrat, quòd non de magnis &
arduis gloriabantur: ſed in quibuſdam rebus vilibus & ſu
perſtitioſis, philacteriis ſcilicet & fimbriis.

¶ Vbi Hiero. Dominus quum dediſſet mandata legis per
Deut. 6. Moyſen ad extremum intulit: Ligabis ea in manu tua, &
erunt ſemper ante oculos tuos. Et eſt ſenſus: Præcepta mea

ſunt

sint in manu tua, vt opere compleantur. Sint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis. Hoc Pharisęi malè interpretãtes scribebant in membranulis decalogum Moysi, complicantes & ligantes in fronte, & quasi coronam capiti facientes, vt semper ante oculos moueretur. Iusserat quoque & aliud Moyses vt in quatuor angulis palliorum fimbrias facerent ad Israëlis populum internoscendum. Vt quẽ admodum in corporibus circuncisio signum Iudaicæ gẽtis daret, ita & vestis haberet aliquam differentiam. Porrò superstitiosi magistri captantes auram popularem faciebãt sibi grandes fimbrias & acutissimas in eis spinas ligabant, vt videlicet & ambulantes & sedẽtes interdum pungerentur, & quasi hac cõmonitione retraherentur ad ministeria seruitutis dei. Pictaciola ergo illa decalogi, philacteria vocabant, id est, conseruatoria, eo quòd quicunque gestarent ea, quasi ob custodiam & munimentum sui, haberent. Non intelligentibus pharisęis quòd hęc in corde portãda sunt, non in corpore.

Ridẽda vanitas hypocritarum.

Num. 15.

¶ Vbi Chrysost. Illorum exemplo & nunc multi nomina quædam Hebræa angelorum confingunt & scribunt & adligant, quæ non intelligentibus metuenda videntur. Quidam verò aliquam partem euangelij scriptam circa collum portant. Sed nónne quotidie euangelium in ecclesia legitur & auditur ab hominibus? Cui ergo in auribus posita Euangelia non prosunt, quomodo eum possunt circa collũ suspensa saluare? Deinde, vbi est virtus euangelij, in figuris literarum an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis. Si in intellectu, ergo melius in corde posita prosunt, quàm circa collum suspensa. Vides quàm friuola, vana ridendáque sit scribarum & pharisęorum eorũque & nunc in similibus sequacium simulatio eius quam non habent sanctitatis.

In deferentes cartulas superstitiosas.

Nota.

¶ Circa secundum, quod est, vani honoris impudens ambitio, subditur:

Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus, rabbi.

¶ Qui superfluè & vanè philacteria dilatant & magnificant fimbrias gloriam captantes ab hominibus, quid ament

attende. Amant, inquit, primos recubitus in cœnis, & cætera quæ sequuntur. Vbi notandum, quòd non culpat primi recumbere, vel salutari in foro, vel primas sedere cathedras in synagogis quibus hoc officij ordine competit: sed eos qui hæc siue habita siue non habita indebitè amant, à fidelibus quasi improbos docet esse vitandos: ad voluntatem enim vituperationem refert, non ad factum. Sine caussa enim loco se humiliat, qui corde se præfert. Aliquis enim honoris cupidus audiens laudabile esse in vltimo loco discumbere, discumbit post omnes, & non modò iactantiam cordis non dimittit: sed adhuc aliam iactantiam humilitatis acquirit, vt qui voluit videri iustus, & humilis videatur. Multi enim superbi corpore quidem in nouissimo recumbunt, qui cordis elatione in capite se recumbere videntur. Et multi sunt humiles in capite recumbentes, & conscientia se in vltimo esse existimant.

Vt voluntas non actus culpatur.

¶ Sed attende vbi in eis vana gloria dominabatur, in synagogis, scilicet quas intrabant alios directuri. In cœnis hoc pati qualitercunque tolerabile fuit, quanuis doctorem exemplo esse oporteat, non in cœnis tantùm, sed vbique. Si autem diligere talia reprehensibile est, quàm malum est studere vt his aliquis potiatur? Vbi Theoph.

Vanitatis locus.

¶ Papè quid dicit? Idcirco cõdemnantur quia amãt? Quòd si solùm amans primos accubitus condemnatur, qui nihil non facit pro illis, qua condemnatione est dignus?

¶ Et primas cathedras in synagogis, vbi magis debebant docere, & alios humilitatem eo loco ipsi maiori fastu corrumpebantur. Omnia enim pro gloria faciebant, & hæc facientes non confundebantur, sed interim vocari volebant Rabbi, hoc est, doctores. Et salutationes in foro. Nõ solùm exigebant scribæ & pharisæi à populo vt eos salutarent voce magna dicentes, aue rabbi, sed etiam vt inclinatis capitibus genibus incuruarentur. Vocari volunt, nõ esse, nomen appetunt, & officium negligunt.

Impudens arrogãtia.

Beda.

¶ Et quidem væ miseris illis ad quos pharisæorum vitia transierunt, qui per breue curriculum vitæ quo peccata sua plangere debent, pro prioratu certare non metuũt. Cõtra pharisæorum sequaces honoris nomen quasi vmbram sectantes B. Bernardus exclamat, dicens:

¶ Quem

¶Quem sequimini miseri ? Nónne videtis satanam sicut fulgur de cœlo cadentem?Nónne iste est mous quem ascēdit angelus,& factus est diabolus?

¶Circa tertium principale dicitur:

Vos autem nolite vocari rabbi,vnus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis.Et patrem nolite vocare vobis super terram ,vnus est enim pater vester qui est in cœlis. Nec vocemini magistri,quia magister vester vnus est Christus.

¶Hic traditur fidelibus doctrina salutis.Vbi duo notātur. Primum est, superbæ denominationis inhibitio. Alterum, securæ humilitatis salubris indictio,ibi:Qui maior est.

¶Circa primum dicitur:Vos autē nolite vocari rabbi. Hoc est,ne velitis, ne concupiscatis . Si quidem vocari ab aliis magister vel rabbi,non est in potestate nostra, sed vocantium.Non enim prohibetur aliena actio,sed propria, ac per hoc non vocari mihi prohibetur,sed affectus vt vocer , affectus ad nominis gloriam. Non ergo dominus prohibet vocari,sed velle vocari:sicut non reprehenderat scribas & pharisæos quòd rabbi vocarentur, sed quòd amarent vocari rabbi. Hoc autem inter rabbi & magistrum interest: quòd omnis rabbi magister est, sed non omnis magister est rabbi.Rabbi enim secundū officiū docēdi magister est,sed magister etiam dicitur magister equitum,magister domus. Sed in hoc textu magister est nomen moderatoris in moribus.Vnus est enim magister vester,videlicet, qui omnes homines naturaliter docet.Si enim homo hominem erudiret, omnes homines discerent quod habent doctores.Nunc autem quia non homo docet,sed deus, multi quidem docentur,pauci autem discunt.Homo enim non intellectum præstat homini docendo, sed à deo præstitum per admonitionem exercet.

Rabbi & magister differunt.

Chrysost.

Vt solus deus docet.

¶Et vt meminerint discipuli se filios parentis vnius per nouæ natiuitatis regenerationem,terreni ortus(natiuitatis secūdū carnē)excelsisse primordia,subdit:Omnes autē vos fratres estis.Et vtique secundū spiritū & regenerationē in baptismo spiritualem,omnes Christiani fratres vocātur.In cōmune autē & secūdū carnē,quia omnes homines ex vno patre nati sumus,pari inter nos germanitate coniungimur.

Hilarius.

Theoph. Patrē vnū agnoscendum.

¶ Et patrē nolite vocare vobis super terrā, vnus est enim pater vester qui est in cœlis. Non prohibet honorem parentibus debitum, qui nos vult venerari parentes, & maximè spirituales patres, sed inducit vt patrem spirituum agnoscamus. Deus enim propriè author vitæ & pater est.

¶ Parentes enim carnales non sunt authores primordij vitæ nostræ sicut ille, sed cooperarij & ministri. Vnde Chrysostomus.

¶ In mundo enim quanuis homo hominem generet, vnus tamen est pater qui omnes creauit. Non enim initium vitæ habemus ex parentibus, sed transitum vitæ per eos accipimus. Quia verò apparuerat quis esset omnium pater ex hoc quod dixerat, qui est in cœlis, vult exponere quis sit omnium magister. Vnde præceptum de magistro iterum repetit, dicens:

Quæstio. Hieronym. 1. Tim. 2.

¶ Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus. Sed quæritur quare aduersum hoc præceptū Apostolus doctorem & magistrū gentium esse se dixerit, aut quo modo vulgato sermone in monasteriis se inuicem patres vocant?

Solutio.

Quod sic soluitur. Aliud est esse natura patrem vel magistrum, aliud indulgentia. Nos si hominem patrem vocamus, honorem ætati deferimus, non authorem nostræ ostendimus vitæ. Magister etiam dicitur ex consortio veri magistri. Et ne infinita replicem, quomodo vnus per naturam dei filius non præiudicat cæteris, ne per adoptionem filij dei vocentur: ita & vnus pater & magister non præiudicat aliis quo minus abusiuè (id est, suo modo) vel ministerialiter & patres vocentur & magistri. Attamen secundum id quod à deo cōditi sumus & gubernamur, nec patet nec magister vocādus est alius nisi deus. Pater inquam, quia ipsio sunt omnia. Magister, quia ipse moderatur & disponit omnia, & quia (vt dictum est) ipse omnes per intelligentiæ lumen interius docet.

¶ Circa secundum, quod est, securæ & exaltandæ humilitatis salubris indictio, sequitur:

Qui maior est vestrûm, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur.

¶ Qui maior est vestrûm gradu vel officio docendi vel moderandi,

moderandi, erit ministèr vester, id est, exhibebit se ad ministrandum vobis, recognoscendo in veritate se accepisse maioritatem ad ministrandum vobis doctrinam, bonos mores & alia que sunt spiritus.

¶Et hoc intulit ad declarandum status officiáque maiorũ in sua eccl esia, vt hinc intelligamus cur vetuerit appetere vocari rabbi aut magister. Quoniã & ipse Christ⁹, quũ esset verè magister, ministrum se esse professus est. Ego, inquiẽs, sum in medio vestrûm sicut qui ministrat. Et vtique in ipso completum est quod prædixit, qui maior est vestrûm, erit minister vester. Ipse enim verè maior erat, nõ modò maior eorum, sed maior omnium; & ipse suis non solùm exterio- ra ministrauit, sed & animam suam pro illis in mortem tradidit.

Ad quid status & officia in ecclesia. Luc. 22. Christus qualis minister.

¶Qui autem se exaltauerit, humiliabitur. Bene post omnia quibus vanæ gloriæ prohibuit appetentiam sic præcedentia concluſit. Et notanter dicit, qui se exaltat, secus, qui vel à deo vel ab hominibus ad quemlibet dignitatis gradũ ob merita sublimatur. Et consimili ratione notanter dicit, qui se humiliat exaltabitur. Plerique enim à deo vel ab hominibus ob vitæ probra confunduntur & humiliantur, quia tamen sese non humiliant, spe futuræ exaltationis ne quaquam attolluntur. Ratio huiusce retributionis est, quia sicut superbum sequitur humiliatio, ita & humilem spiritu susciper gloria. Et licet hæc sententia non semper impleatur in præsenti vita vbi cunctis diebus vitæ suæ plerúnque impius superbit, & iustus vsque ad finem vitæ in sua permanet mediocritate, quia tamen veritas falli nõ potest, in futuro complenda non dubitemus.

Prou. 29. Iob. 15.

FERIA QVARTA POST DO. REMINISCERE.

Ascendẽs Iesus Ieroſolimam, adſumpſit duodecim diſcipulos ſecretò, & ait illis. Matt 20.

¶Præsens sancti Euangelij lectio quatuor comprehendit. Primum est, passionis Christo imminentis prænuntiatio. Secundum, mundani honoris cauta ambitio, ibi: Tunc accesit. Tertiũ, vnicæ ad gloriã viæ demõstratio, ibi: Potestis bibere calicẽ Quartum, aduer

sum ambitiosos cæteros indignatio, ibi: Et audientes.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, Christi cum discipulis secreta colloquutio. Alterum, propinquæ passionis seriosa prædictio, ibi: Ecce ascendimus.

¶ Circa primum dicitur: Ascendés Iesus Ierosolymam assumpsit duodecim discipulos secretò. Plures quidem dominus discipulos elegerat, sed ex illis omnibus duodecim selegit. Vnde alibi dicitur: Et fecit vt duodecim essent cum illo, quos & Apostolos nominauit, quibus Euãgelij sacramẽta committeret, & per quos totum mundum ad suam fidem conuocaret. Cum his ergo seorsum de imminente iam tunc passione sua colloquitur, vt conferendo cum sibi charissimis secretũ cordis sui, de propinqua morte familiari & amicabili colloquio reuelaret, iuxta quod per Salomonem dicitur: Caussam tuam tracta cum amico tuo iugiter. Et quia nõ expediebat sermonem hũc pluribus diuulgari, ne fortè scãdalizati perturbarentur, secretò cum Apostolis hac de re loquitur.

Mar. 3.

Prou. 25. Cur secretò loquitur.

¶ Dixerat quidem de his ad multos, occultè tamẽ, sicut ibi: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, & alibi: Signum non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ, discipulis autem manifestè rem omnem exposuit. Et quia tota salus hominum in Christi morte posita est, ideo duodecim Apostolis in secreto mortis suæ mysterium adnuntiauit, quia nimirum pretiosior thesaurus melioribus in vasis includitur. Si autem futuram Christi passionem alij audissent (vti iam dictum est) turbarentur. Quin & discipulorũ animos hinc perturbandos præuidens Saluator, eis longè antè & eiusdem passionis pœnã, & resurrectionis suæ gloriam prædicit, vt quum morientem sicut prædictum est cernerent, etiam resurrecturum non dubitarent.

Ioan. 2. Matth. 12.

Chryso.

Beda.

¶ Circa secundum, quod est, propinquæ passionis suæ seriosa prædictio, sequitur:

Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte: & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

¶ Ecce, inquit, ascendimus Ierosolymam. Ecce, demonstrantis

strantis est, & constantiæ vox est, vt huius suæ constantiæ & promptitudinis moriendi in cordibus suis recondant memoriam. Ac si dicat: Videtis quia volũtarius ego me mor ti offero. Quum ergo me videritis in cruce pendentem, ne existimetis me tantùm hominem esse. Nam etsi posse mori hominis est, attamen velle mori hominis non est. Vbi Hiero nymus: Crebrò de passione sua discipulis dixerat. Sed quia multis in medio disputatis poterat elabi memoriæ quod au dierant, iturus Ierosolymam & secum ducturus Apostolos ad tentationem eos parat, ne quum venerit persequutio & crucis ignominia, scandalizentur. Tribulatio enim quũ superuenerit expectantibus nobis, leuior est quàm si repentina veniſſet. A principio quidem mortem eis prædixit solam, quando autem exercitatiores facti sunt, adducit & alia, scilicet, quoniam tradent eum gentibus, & cætera quæ sequuntur. Vbi Rabanus: Ideo dominus in mũdo noluit prosperari, sed grauia pati, vt nobis ostenderet qui per delecta tionem cecidimus, cum quanta amaritudine redire debeamus. Ait ergo:

Chrysost.

Crebrò dominus se passurum prædicit.

Chrysost.

¶ Et filius hominis tradetur principibus sacerdotũ & scribis, & condemnabunt eum morte. Vbi Origenes: Et nunc quidem qui diuinas literas scire se arbitrantur scribæ, condemnant Iesum morte, & linguis suis flagellant eum & crucifigunt, per hoc quòd tollere volunt doctrinam ipsius. Ille autem paululum deficiens surgit, & apparet his quibus datum est eum posse videre.

¶ Attendendum verò est, quòd dominus filiũ hominis tradendum & morte condemnandum dicit, qui quum idem sit filius dei & filius hominis dominus Iesus Christus, solus tamen filius hominis, id est, humanitas tradi, illudi, flagellari, morte condemnari, & crucifigi, & morti potuit subiacere. Simul & illud considerandũ, quia penè in omnibus sancti euangelij locis potius se Christus filium hominis quàm dei filium appellat, vt videlicet nobis ad memoriam reducat quid pro nobis factus est. Nam qui erat deus excelsus super omnia, factus est homo humilis inter omnia. Verùm, quantomagis ille humanitatis suæ infirma commendat, tanto magis nos sublimia diuinitatis eius venerari decet ac glorificare. Tradetur, inquit, principibus sacerdotum. Nam tra-

Cur se filium hominis vocet.

ditus à proditore ad Annam primũ, pòst ad Caipham principes sacerdotum ductus est. Qui eum morti condemnauerunt quando clamauerunt dicentes: Reus est mortis. Et iterum: Tolle tolle crucifige eum. Et tradent eum gentibus ad illudendum. Hoc textus passionis eius apertè proloquitur, quia vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt eum Pontio Pilato præsidi, qui vtique non Iudæus, sed gentilis erat. Ipse verò flagellatum militibus Romanis tradidit crucifigendum.

Matth.26.
Ioan.19.

¶ Si hæc quę de futura passione sua dominus prædixit per singula prosequi visum fuerit, habes ea in prima Homilia Dominicæ in quinquagesima.

¶ Et tertia die resurget. Posteaquàm passione sua proposita dominus ostendit quid exemplo suo sustinere pro veritate, etiam resurrectione sua prædicta quid sperare debeamus ostendit, subdens: Et tertia die resurget. Quæ etiam & ideo discipulis dixit, vt quũ tristia viderint, resurrectionis gaudium securi expectarẽt. Solet enim scriptura diuina tristibus læta subiungere. Vnde & dominus quum suæ passionis ignominiam prædixisset, mox sequuturæ resurrectionis suæ gloriam intulit dicens: Et tertia die resurget, iuxta illud Psalmi. De torrente in via bibet, quia videlicet mortem nostram in transitu gustauit, nam caro illius non vidit corruptionem.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic vt sedeant hi duo filii mei vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram tuam in regno tuo.

¶ Hic ponitur mũdani honoris cauta ambitio. Vbi duo notantur. Vnum est, pro filiorum exaltatione matris supplicatio. Alterum, imperitè petentium promerita redargutio, ibi: Respondens autem Iesus.

¶ Circa primum dicitur: Tunc accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi. Hæc in euãgelio secundum Ioannẽ proprio nomine Salome vocatur. Errore labuntur qui putant eam Mariam cognomento Salome fuisse appellatã, prout alibi ostendimus. Accessit autẽ ad Iesum vnà cum filiis suis

Iacobo

Iacobo & Ioanne ab illis instructa,& ad petendum pro illis submissa. Sed quum dominus mox antè passionis & mortis prædixerit ignominiam,quæritur vnde hæc mulier ad hãc regni opinionem sit inducta vt filiis peteret à Christo regnandi gloriam. Verùm quia subiunxerat se tertia die resurrecturum,putauit mulier ilico post resurrectionem esse regnaturum,arbitrans in primo Christi aduentu fore implendum quod in secundo promittitur.

Iudæorum de Christo opinio vana.

¶Quin & vsque hodie Iudæorum opinio est Christũ quũ venerit per annos multos fœliciter in mundo fore regnaturum,ipsosque Iudæos ingenti gauisuros prosperitate,& ab omnibus fore populis venerandos. Hoc errore decepta instantis regni gloriam filiis cupiebat,ab ipsis(vt iam dictũ est)filiis eodem errore detentis inducta. Nam quod hic per matrem dictum esse Matthæus expressit, Marcus ipsos filios Zebedæi perhibet dixisse, quum illa horum voluntatẽ attulisset ad dominum. Vnde magis ipsos quàm illam dixisse quod dictum est,Marcus breuiter intimauit. Videbant sanè seipsos præ cæteris honoratos, timebant autem Petrum sibi præferri.

Augustꝰ. Marc.10.

¶Sed oritur quæstio,qua ratione confessum dexteræ & sinistræ Christi petebant,quandoquidem paulò antè hoc illis promiserit,dicens: Quum federit filius hominis in maiestate sua,sedebitis & vos super sedes duodecim. Sed per dexteram & sinistram significant primas hinc & inde sedes, & hoc denotat pronomen,tuam. Non volebant esse ad dexteram Petri, nec ad sinistram Andreæ,sed ad dexteram & ad sinistrã Iesu Christi. Primas itaque sedes inter illas duodecim promissas prius, petunt, nec volunt alter sub altero sedere, sed vnus ad dexteram & alter ad sinistram Christi, vt ex vtroque latere sint primi.

Matth. 19. Vt primas petebant sedes.

¶Et quia sicut in alio euangelio dicitur,erant prope Ierusalem,putabant regnum dei esse in ianuis. Vnde manifestũ est,quòd nihil spirituale petebant, neque superioris regni intelligentiam habebant.

Mar.10.

¶Vbi intueri est ambientium regnum astutiã. Vnde Chrysostomus: Quum audissent hi fratres dominum de sua passione & resurrectione prophetantem, cœperunt dicere intra se: Ecce rex cœlestis descendet ad regna tartarea,vt regem

Astutia ambitiosorum.

regem mortis destruat. Quum autem victoria fuerit cõsummata, quid aliud restat, nisi vt regni gloria subsequatur? Qui autem seipsum donauit hominibus, quomodo regni societatem non donabit? Petentis negligentia reprehenditur, vbi de dantis misericordia non dubitatur. Attamen quid facimus? Si nos rogamus magistrum, forsan cæterorum fratrũ corda concutiemus. Ergo submittamus matrem nostram, vt suo nomine precetur pro nobis. Si enim reprehẽsibilis fuerit inuenta petitio, facilem meretur veniam quasi mulier, ipse enim sexus excusat errorem. Si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit mater pro filiis rogans. At verò dominus occultorum cognitor, non ad verba mulieris intercedentis respondit, sed ad consilia suggerentium filiorum. Quòd verò dominus interrogat quid illa velle, non quasi nesciens facit, sed vt illa exponente manifestum faceret irrationabilem esse petitionem.

¶ Circa secundum, quod est, imperitè petentium per Christum redargutio, Subditur:

Respondens autem Iesus dixit: Nescitis quid petatis.

Discipulorum error non inutilis.

¶ Matrem preteriens filiis loquitur, vt ostendat se nõ ignorare matrem ab ipsis fuisse submissam. Et dicit ad illos: Nescitis quid petatis. Vbi Chrysostomus: Frequenter dominus patitur discipulos suos aliquid non rectè aut dicere aut agere aut cogitare, vt ex illorum culpa occasionem inueniat exponendi regulam pietatis, sciens quia & error discipulorum nõ nocet præsente magistro, & quia nõ solùm in præsenti, sed etiam in futuro doctrina eius ædificat. Nesciebant ergo quid peterent, qui Christi regnum temporale fore putabant, & talis regni quærebant fore consortes.

Theoph.

¶ Quòd si verum & æternum Christi regnum intendebãt, merito audiunt, nescitis quid petatis. Quasi dicat: Magnum est quod petitis, & angelicas etiam virtutes concutiens. Sed nihil spirituale petebant: quia si nouissent quæ petebant, nõ ausi fuissent tantum quid petere quod etiam cœlestes excedit virtutes.

Chrysost.

¶ Quin & nos non solùm cogitare debemus qualem gloriam consequamur, sed quo pacto euadamus ruinam peccati. Quia & in seculari bello qui semper de præda victo-

riæ

riæ cogitat, difficilè vincit. Ideo potius erat petendum, da nobis auxilium gratiæ tuæ, quo omne malum vincamus. Proinde abducens eos ab huiusmodi cogitationibus, ad pericula magis hortatur.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum?

¶ Hic ponitur tertium, quod eſt, Vnicæ ad gloriã viæ demonſtratio. Vbi primò, petentibus gloriam calix obtenditur. Deinde, quos manet gloria manifeſtatur, ibi: Sedere autem.

¶ Circa primum. Poteſtis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus ſum (& vt eſt apud Marcum) aut baptiſmo quo ego baptizor, baptizari?

¶ Interrogat autem non ignorans, ſed vt cogat manifeſtare vlcus per reſpõſum, & ſtudeãt implere quæ promittunt. *Theoph.*

Ac ſi illis dicat: Quia non poteſt quis fieri particeps regni mei, niſi & paſſionum mearum particeps fiat, dicite mihi num poſſitis mecum ſimilia pati? Calicem dicit martyrium & ſuam mortem. Calicem enim in ſcripturis paſſionem intelligimus, vt in Pſalmo: Calicem ſalutaris accipiam, & ſtatim infert quis ſit calix, precioſa in cõſpectu domini mors ſanctorum eius. Baptiſma quoque mortem ſuam nominat, quo genus humanum erat purificaturus. *Paſſio nomine calicis.*

¶ Itaque hæc eos interrogat, vt omnes audiamus quia nemo poteſt cum Chriſto regnare, niſi Chriſti paſſionem fuerit imitatus. Res enim pretioſa niſi pretio interueniente nõ comparatur. Paſſionem autem domini dicimus non modò perſequutionem gentilium, ſed omnem quam patimur violentiam contra peccatum certantes. *Chryſoſt.*

¶ Poteſtis, inquit, bibere calicem quẽ ego bibiturus ſum? Vos de honore, regno, & coronis loquimini, vbi mihi priuſquàm ad meum regnum perueniam, agones inſtant & ſudores. Erratis ergo putantes vos ad meum peruenire poſſe regnum ſic viuentes, quum ego reſurrecturus ſim prius à mortuis. Sed longe aliter eſt, quia via ad regnum meum veniendi eſt per paſſionem & mortem. Penſate ergo ſi vires ſuppetunt.

¶ Illi verò neſcientes quid promitterent, ſed ſolùm ſpectantes

ctantes ad id quod cupiebant, omnia facilè pollicebantur. Vnde subditur:

Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis.

¶ Dicentes se posse domini calicem bibere, & ad passionem mortis præsto esse, inexperti loquuntur suarum virium pro-
Matt. 26. sillitatem ignorantes. Fugerunt enim & ipsi quando tradebatus & comprehensus erat dominus. Inexpertis enim leue esse putatur tentatio passionis & mortis. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis. Non ait: Calicem meum bibere potestis, videlicet in hoc præsenti tempore, sed ad futuram eorum perfectionem respiciens hoc dixit.

Hiero. ¶ Si quæras, quo modo calicem martyrij filij Zebedæi biberunt, quum scriptura narret Iacobum tantùm ab Herode
Calicẽ vt biberunt. capite truncatum, Ioannes autem propria morte vitã finierit? Sed si legimus in Ecclesiastica historia, quòd ipse Ioannes propter martyrium sit missus in feruentis olei dolium, & deinde in Pathmos insulam relegatus, videbimus martyrio non animum defuisse, & bibisse etiam Ioannem calicem confessionis quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet eius sanguinem persequutor non fuderit.

Act. 5. ¶ Legitur autem in Actibus Apostolorum ipsum quoque caussa Christi cum cæteris Apostolis cæsum, & carceri mãcipatum fuisse.

¶ Circa secũdum, quo manifestatur quos in futuro regni gloria manet, subditur:

Sedere autem ad dexteram meam & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo.

¶ Non est meum dare, intellige secundum præsentem statum meum. Non enim veni ad distribuendas nunc sedes regni. Sed quibus paratum est à patre meo. Quasi dicat: Scitote ab æterno à patre meo distributas esse primas sedes, vnde non sitis de his soliciti tanquam vacantibus. Et quãuis pater non iudicet quenquam, sed omne iudicium dederit filio, qui vtique est ille procurator patrisfamiliãs cui
Matt. 20. ipsius voce dicitur: Voca operarios, & redde illis mercedẽ, attamen ipse idem hic dicit: Nõ est meũ dare quod petitis regnũ, videlicet ad gratiam, sed quibus paratum est: hoc est,

his

his qui cucurrerunt & vicerunt: his qui fideliter laborando perseuerauerunt vsque in finem, non autem immeritis, non superbis, non carnalibus, non mundi huius gloriam ambientibus, cuiusmodi vos esse probamini. Siquidem regnum cœlorum non tam dantis est quàm accipientis. Non enim est acceptio personarum apud deum, sed quicunque talem se præbuerit, vt regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet quod non personæ, sed vitæ paratum est. Si itaque tales estis qui consequamini regnum cœlorum, quod pater meus victoribus præparauit, vos quoque accipietis illud. Ideo tamen non dixit, neque non sedebitis, ne duos confunderet, neque sedebitis, ne cæteros irritaret. *Hieron.*

Vbi Theophylactus:

¶ Si hoc loco dicit Christus, quod ego nõ possum ad gratiam dare vobis sedere à dextris, aliorum enim est qui laborauerint, & illis ea sedes præparata est. Interrogabitis igitur consequenter, quinam sessuri sint. Discas autem, quòd nullus ibi sessurus sit, hoc enim solius diuinæ naturæ est. Ad quem enim angelorum dixit: Sede à dextris meis? *Quinam sessuri in regno. Heb. 1.*

¶ Verùm hoc dominus dixit iuxta illorũ opinionẽ. Quærebant enim hanc sedem, non intelligentes quòd sedere super duodecim sedes, sit propter virtutem glorificari.

¶ Circa quartum principale dicitur:

Et *audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.*

¶ Hic ponitur aduersum ambitiosos cæterorum indignatio. Vbi primò notatur ob ambitũ honorem exorta indignatio. Secundò, de virtute humilitatis salubris informatio, ibi: Iesus autem vocauit.

¶ Circa primum aduerte, quòd donec Christi sententia incerta fuit non indignabantur alij discipuli, sed tunc indignati sunt, quando eos increpauit, qua indignatione ostendunt illos duos in honore sibi prælatos. Adhuc enim erant imperfecti. Nam illi aduersus decem surgebant, hi duobus inuidebant. Et sicut duo carnaliter petierunt, ita & decem carnaliter contristati sunt. Nam velle esse super omnes, vituperabile est: sustinere autem alterum super se, valde est glorioſum. Nec tamen contra matrem indignantur, nec ad mulierem audaciam referunt postulantis, sed ad filios, quòd ignorantes mensuram suam non modica cupiditate *Discipulorũ imperfectio. Chryſoſt. Hieron.*

ditate exarserunt, iuxta quod dominus quoque suprà no-
petenti matri, sed tacentibus filiis respondit: Nescitis qui
Chrysost. petatis. Intellexerunt enim quòd hæc petitio discipulor
fuit, quando eos dominus increpauit. Quando autem eos
domino prehonoratos viderunt in trãsfiguratione, etsi se-
cundum mentem dolebant, attamen indignationem suam
in medium efferre non audebant venerantes doctorem.

¶ Porrò magister humilis & mitis, nec cupiditatis duos s
guit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat & liuoris, sed quid dixit aduerte.

¶ Circa secundum, quo de virtute humilitatis datur vtilis informatio, subditur:

Iesus autem vocauit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.

Theoph. ¶ Posteaquam decem ob ea quæ audierant turbati fuerũt, accersit illos, vocatione eos ante sermonem demulcens. Et enim filij Zebedæi auulsi ab aliis conuersãbantur cum ip-
Tyrãnica ambitio. so. Præsens igitur omnibus fit. Sciens enim quàm sit tyrannica & graui reprehensione digna ambitio, acrius eos perstringit, & abiicit eos in infidelium & gentilium portionem, si inani gloriæ studere voluerint. Vna autem & eadem reprehensione omnes emendat, quia idem erat peccati radix in omnibus, scilicet appetentia primatus, qua illi duo manifestè petierunt primas sedes, & isti decem indignati sunt, quòd ipsi omnes postpositi sunt ab illis duobus. Ex eodem autem vitio prouenit, & velle primatum & nolle postponi, & propterea eãdem medicinam adhibet omnibus, dicens:

Studium ambitiosorum. ¶ Scitis quia principes gentium dominantur eorum. Hoc est, Principes gentium ordinant principatum suum ad dominandum. Et qui maiores sunt in mundo, in subiectos exercent potestatem. Et est sensus: Qui magni sunt, ordinant celsitudinem suam ad vsum potestatis, id est, ad præcipiendum, ad compellendum, & huiusmodi cætera quæ sunt potestatis.

Chrysost. ¶ Itaque dominus volẽs duorum fratrum ambitionem repri-

primere,& extinguere indignationem cæterorum, introducit eam quæ inter principes mundiales & ecclesiasticos est differentiam, ostendens quia primatus in Christo, nec ab aliquo appetendus est non habente,nec alteri inuidendus est habenti. Quia principes mundi sunt vt dominentur subditis suis,& eos seruituti subiiciãt,& expolient, & vsque ad mortem eis vtantur ad propriam vtilitatem & gloriam.Principes autem ecclesiæ in hoc positi sunt,vt seruiant minoribus suis & ministrent eis quæcunque accepe runt à Christo,vt suas vtilitates negligant & illorum vtilitatem procurent,& mori non recusent, si res ita ferat, pro salute subditorum. *Principatus mũdanorũ,et ecclesiasticorũ differunt.*

¶Itaque primatum ecclesiæ concupiscere neque iustum neque vtile est. Quis enim sapiens vult vltrò se subiicere seruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni ecclesia,nisi fortè qui non timet iudicium dei,abutens primatu suo ecclesiastico seculariter,ita vt conuertat illum in secularem? Vbi Theophylactus: *Primatũ in ecclesia appetẽtes.*

¶Alij quidem homines quia regunt clari sunt, & amare primas sedes gentilium est affectio, meos autem discipulos humilitas commendat & facit honorabiles. Atque ideo qui maior esse voluerit,debet his qui opus habent ministrare, quod præcipuè humilitatis est, & ego in meipso ostendo. Vnde sequitur:

Sicut filius hominis nõ venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionẽ pro multis.

¶Proponit illis ex seipso formam discendæ humilitatis,vt si docentis verba minus aduerterent,imitarentur exempla. Quinetiam vt intelligant modum sui ministerij quo ministrent subditis,suo monstrat exemplo quod vel quale sit officium in ecclesia principantis.Non venit,inquit,filius hominis ministrari.Nam si angeli ministrauerint ei & Martha & aliæ nonnullæ mulieres quæ sequutæ eum fuerant à Galilæa ministrantes ei de facultatibus suis, non tamen ad hoc venit vt sibi ministretur,quo modo mundi principes ad hoc sunt domini vt illis ministretur. *Quale sit officium prælati.*

¶Sed ministrare,inquit (subaudis) veni. Quasi dicat:Si ego qui dei filius quum sim propter vos homo factus, nõ ad hoc in mundũ veni,vt hominũ obsequia mihi inquirerem, *Ministeria superba requirentes.*

sed

sed vt ipse potius obsequerer vobis atq; ministrarem: quare vos homines ab hominibus, mortales à mortalibus seruitia superba requiritis, non vt naturæ (cui pauca sufficiunt) necessitatibus subueniatis, sed vt celsiores cæteris appareatis?

¶ Hinc sanè liquet, q̃ in spiritualibus voluit ecclesiæ suæ primates subditis ministrare, sicut ipse spiritualia ministrauit, & hoc quidem corporali exercitio & fatigatione interueniente prædicando, ciuitates & castella circumeundo. Ministrauit autem dominus quando cœna iam facta linteo se præcinxit, & omnium apostolorum lauit pedes. Ego, inquit, in medio vestrûm sum, sicut qui ministrat. Denique ministrauit, quũ in ara crucis seipsum deo patri pro nobis hostiam redemptionis obtulit. Vnde sequitur:

Ioan. 13.
Luc. 22.

¶ Et dare animam suam, id est vitam, redemptionem pro multis, videlicet qui crediderunt in eum, & ad vitam sum æternam præordinati. Et quoniam ipse vnus & solus erat inter mortuos liber & fortior omni potestate mortis, omnes se volentes sequi liberauit à morte. Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum facilè accessibilem & multis loquentem, & pueris manus imponentem, & lauãtem pedes discipulis, vt & ipsi similiter faciant fratribus. Nos autem tales sumus, vt etiam principum mundi excedere superbiam videamur, vel non intelligentes vel contemnentes mandatum Christi, & querimus sicut reges armatæ acies præcedentes videri terribiles, & accessu difficiles maximè pauperibus nos exhibemus, nullam affabilitatem habentes, vel alios ad nos habere permittentes.

Orig.

Primates ecclesiæ discãt à christo.

Superbia primatũ.

FERIA QVINTA POST DO. REMINISCERE.

Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè.

Lucæ. 16.

¶ Præsens sancti Enangelij lectio in quatuor partes diuiditur. In prima designatur vitæ duorum hominum notabilis distinctio. In secunda, iusta meritis vtriusque retributio, ibi:

Factum

Factum est autem. In tertia, damnati diuitis gehennale supplicium, ibi: Eleuans autem oculos. In quarta, ardenti in flammis negatum refrigerium, ibi: Et dixit illi Abraham.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, diuitis epulonis vita detestanda. Alterum, hulcerosi pauperis inopia miseranda, ibi: Et erat quidam.

¶ Circa primum est aduertendum, quemadmodum in precedentibus dominus admonuerat diuites, vt facerent sibi amicos de mammona iniquitatis, quo audito Pharisæi deridebant eum. Verùm ille quæ proposuerat exemplis adstruens, ostendit ideo diuitem purpuratum irremediabiliter apud inferos torqueri, quia Lazarum pauperem à quo in vitæ tabernacula recipi posset, amicum sibi facere contempserat. Ait ergo:

Nomẽ diuitis suppri-mitur.

¶ Homo quidam erat diues. Cõsultò diuitis nomen silentio texit. Nomen tamen habuit, & quidem plurimis notum (suppositò quòd hic res gesta narratur) apud mundanos enim diuitũ nomina sciuntur, & quum de illis verba fiunt nominatim explicantur. Pauperum autẽ nomina nec sciuntur, & si sciuntur, non tamen propria appellatione digni censentur. Sed si de aliquo illorum sermo inciderit, dicitur: Quidam pauper, & sic quidem apud mundum. Porrò quoad æstimationem pauperum apud deum, dicit propheta: Honorabile nomen eorum coram illo. Nam vbi diues iste, homo quidam appellatur, pauper proprio nomine suo expresso honoratur.

¶ Erat diues, inquit. Quasi dicat: Iam non est, quia sicut vmbra præteriit. Nec tamen quia diues ideo reprobatus, quia nec omnis est sancta paupertas, nec omnes diuitiæ criminosæ, sed vt luxus infamat diuitias, ita paupertatem sanctitas commendat. Nec tamen aliena diues iste abstulisse reprehenditur, sed propria non dedisse. Nec dicitur quia vi quenquam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. Hinc colligendum est, quia pœna multandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, quia propria non largitur. Hoc igitur significat quòd hunc inferno tradidit, quia viscera pietatis ignorauit, quia peccata sua redimere etiam quum abundaret pretio noluit.

Tenacitas diuitis.

Luxus diuitis impij

¶ Porrò luxum ipsius attende. Induebatur purpura &

byſſo. Purpura, regij cultus eſt indumentum. Byſſus autem genus lini candidiſsimi eſt. Purpura ad pompam, Byſſo ad molliciei delitias vtebatur. Cinerem, terram & puluerem byſſo & purpura tegebat. Sequitur:

¶ Et epulabatur quotidie ſplendidè. Omnibus quibus put tuit delitiis carnis vacabat, epulabatur enim & nō per interualla, ſed quotidie: nec mediocriter, ſed ſplendidè, hoc eſt, delicatè & ſumptuoſè.

1. Mor. *Conuiuia vix ſine culpa.* ¶ Vbi ſecundum Gregorium intuendū eſt, quia celebrant conuiuia ſine culpa vix poſſunt. Penè etenim ſemper epulas comitatur voluptas. Nam dum corpus in refectionis delectatione reſoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur.

Iob. 1. Vnde & Beatus Iob pro filiis ſuis ex ordine viciſsim cōuiuia celebrantibus quotidie dominum precabatur, vt quicquid illi luxu deliquiſſent, ipſe precibus & ſacrificiis expiaret. Hinc iterum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.

Exod. 32. ¶ Itaque dies iſte talem ſe geſsit, ſicut vnus aliquis ex habitatoribus Sodomorum. Vnde per Ezechielem dicitur:

Ezec. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ. Superbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant.

¶ Circa ſecundum, quod eſt hulceroſi pauperis inopia miſeranda, ſubditur:

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam diuitis hulceribus plenus, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat.

¶ Vbi vides quòd dominus de paupere & diuite verbum faciens, nomen pauperis edicit, & nomen diuitis nō dicit, quia nimirum ſuperbos ignorās humiles nouit & probat.

1. Tim. 2. Exod. 33. Prou. 10. Nouit enim dominus qui ſunt eius. Moyſi à domino dicitur: Teipſum noui ex nomine, inueniſti enim gratiam coram me. Hinc & per Salomonem dicitur: Memoria iuſti cū laudibus, & nomen impiorum putreſcet.

¶ Itaque nomen huius mendici ſcriptum in libro vitæ Chriſtus videbat, vbi nomen diuitis prorſus erat ignotum.

Exod. 32. Vnde ſcriptum eſt dicente domino: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Porrò fœlices etiam in mediis vitæ huius calamitatibus, ac ter quatérque beati quorum

nomina

nomina in libro vitę scribi digna sunt, dicēte Christo, Gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. *Luc. 10.*

¶Qui iacebat ad ianuā diuitis hulceribus plenus. Et hæc quidem contra diuitis purpuram & byssum. *Calamitas pauperis.*

¶Cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis. Et hoc contra illius epulas quotidie splendidas. Iacebat ad ianuam diuitis, ne diues diceret: Non vidi, nemo mihi nuntiauit. Videbat illum exiens & reuertens. Porrò hulcera eius crudelitatem diuitis arguunt. O diues, si dei præcepta non consideras, at saltem vel conditionis tuæ miserere, & time ne & ipse talis efficiaris. Habet autem ægrotatio solatium, si opes habet. Quanta ergo in isto pœna est, in quo inter tot hulcera non meminit dolores plagarum, sed famem?

¶Sufficiant, inquit, mihi micæ mensæ tuæ, quæ vel abiiciuntur vel comeduntur à canibus. Præbe de superfluo eleemosynam inopi, fac de non damno tibi lucrum.

¶Et nemo illi dabat. Qualis dominus, talis & familia. Diuites enim quum sint humanæ cōditionis immemores, tanquam supra naturam positi, de miseriis pauperum incentiua suarum capiunt voluptatum. *Ambro. Crudelitas diuitū.*

¶Rideant inopem, insultent egenti, & his auferant, quorum decebat misereri. Inexplebilis enim est auaritia diuitum, nec timet deum, nec hominem veretur. Non parcit patri, fidem amico non seruat. Viduam opprimit, rem pupilli inuadit. Quid igitur restat, nisi vt tandem à iusto iudice sine misericordia feriantur, qui in semetipsis misericordia caruerunt? *Augusti. de verb. do.*

¶Et quidem mendico poterat ad pœnam paupertas sufficere, etiam si fuisset sanus. Rursum suffecisset ægritudo, etiam si subsidiū adesset. Sed vt probaretur pauper amplius, simul hunc & paupertas & ægritudo tabefecit. Atque insuper videbat diuitem obsequentibus famulis fulciri, & se infirmitate & inopia à nullo visitari. Nam quòd nemo ei ad visitādum aderat, testantur canes qui licenter eius vulnera lingebant. Vnde subditur:

Sed & canes veniebant, & lingebant hulcera eius.

¶Hulcera quæ nullus hominum curare dignabatur, fere mites lambunt: Ergo canes mitiores erant misero quàm

homines. Quòd & si forsan morsum ei inflicturi adcurrissent, non erat qui eos abigeret. Num igitur Lazarus in tantis malis blasphemabat? Num conuitiabatur? Num, incessebat luxum diuitis? Num inhumanitatem cōdemnabat? Num dei prouidentiam arguebat? Nihil horum, sed fortis erat & magnæ sapientiæ. Vnde hoc manifestum? Certè ex eo quòd angeli ipsum mortuum susceperunt. Nam si obmurmurator fuisset, nunquam tantum honorem fuisset consequutus, & comitatu stipatus angelorū, iuxta quod factum esse in litera consequenter ostenditur.

Theoph.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ.

¶ Hic ponitur vtriusq; meritis iusta retributio. Vbi duo notātur. Vnum est, defuncti pauperis beata fœlicitas. Alterū, mortui diuitis gehēnalis calamitas, ibi: Mortuus est aūt.

Mors pauperis beata.

¶ Circa primum dicitur: Factum est autem vt moreretur mendicus. De mendico diues, de misero fœlix, de calamitoso per mortem beatus effectus. Vbi Chrysostomus.

¶ Tantæ pœnę repentè delitiis commutantur. Portatur post tantos labores quia defecerat, ne saltem ambulans laboraret. Et qui abiectus fuerat ab hominibus, ingenti cum honore ab angelis portatur.

Diuites posse esse sanctos.

Gene. 13.

¶ Sed quò portatus sit attende. In sinum Abrahæ, inquit, qui non pauper sed diues fuisse legitur, vt agnoscas etiam diuites sanctos & dei posse esse amicos, atque nonnullis sanctis pauperibus sanctiores atq; maiores. Quis enim nō intelligit esse maiorem, qui in beatam requiem suscipit, eo qui suscipitur?

Mors piorum cōmutatio optāda.

Ioan. 5.

Sapien. 4.

¶ Factum est, inquit, vt moreretur mendicus. De euentu quolibet qui præteriit & iam non est, dicere solemus, hoc vel illud factum est. Et quidem mors piorum transit, permanet autem mors impiorum. Mors sanctorum quædam vitæ pro vita commutatio est, vitæ corruptibilis pro immortali vita, iuxta quod in Euāgelio Christus loquitur, dicens: Qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam. Hinc rursus alibi de iustis scriptum est: Visi sunt oculis insipientium mori, ipsi autem sunt in pace. Itaque

que Lazari morte omnis sua finem accepit infœlicitas, pau pertas, inedia, nuditas, hulcera, morbi, despectio, velut vnius noctis somnium abierunt, quorum in locum successit omnium abundantia bonorum, honor, gloria, pax, securitas & gaudium nunquam defecturum. Nullus itaque contemnat pauperes, miseros, mendicos, abiectos, qui apud plerosque superbos tanquam purgamenta mundi huius reputantur, ne fortè spernat quos elegit deus. Quis enim Lazaro despectior, quis pauperior, quis abiectior? Nam quoniam extremæ fuit inopiæ, idcirco hunc Christus hic posuit pro exemplo.

Angelorũ captanda præsidia.

¶Porrò quum audimus beati pauperis animam ab angelis sublatam in sinum Abrahæ, discamus hinc & ipsi sancto rum angelorum fidæ custodiæ nostras animas in vita pariter & in morte assiduis precibus cõmendare, quatenus ab incursu spirituum malignorum (vtique rugientium præparatorum ad escam) defensas, in lucis ac pacis loca deducant.

Sinus Abrahæ, quid.

¶Et portaretur, inquit, in sinum Abrahæ. Locus quietis beatorum bene sinus dicitur, vtique ad similitudinem sinus maris. Quia sicut ille est locus à tempestate, procellis & ventis quietus, & nauibus à feri maris iactatione subductis opportunus: sic locus ille qui hic sinus Abrahæ, nuncupatur, receptaculum est piarum animarum, quæ mundi huius pericula, tentationes, laqueos, & labores innumeros quasi horridas tempestates & imminentia naufragia euaserint.

Li. de origine animæ.

¶Proinde beatus Augustinus de sinu Abrahæ differens: Sinum, inquit, Abrahæ intellige remotam sedem quietis atque secretam vbi est Abraham, & ideo Abrahæ dictam, non quòd ipsius tantùm sit, sed quòd ipse multarum gentium pater sit, quibus ad imitandum fidei principatum præpositus est. Vnde Gregorius:

Li. 4. mor.

¶Prius quàm redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cœlestis patriæ vias sequuti sunt, post egressum carnis inferni claustra tanuerũt. Non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt ij in locis remotioribus quiescerẽt, quos ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohibebat.

¶ Circa secundum, quod est mortui diuitis gehennalis calamitas, subditur in litera:

Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno.

Diues vt mortuus. Chrysost.

¶ Diuitiæ enim neminem à morte saluare possunt. Mortuus, inquit, est diues, de diuite per mortẽ pauper, nudus, & omnis boni egens & inops effectus. Mortuus quidem tunc est corpore, sed erat illi antè anima mortua. Nam totus feruor qui prouenit ex dilectione proximi expirauit, & erat corpore defuncto defunctior. Nullus autem sepeliendo diuiti ministrasse dicitur vti Lazaro. Eo nãque quòd in itinere lato delectatus multos habuit obsequentes adulatores, vt peruenit ad finem priuatus est omnibus. Simpliciter enim sequitur:

Sepultura inferni.

¶ Et sepultus est in inferno. Sed & anima eius dum viueret sepeliebatur obruta corpore quasi sepulchro. Porrò sepultura inferni pœnarum profunditas est, quæ superbos & immisericordes post hanc vitam vorat, vnde eos consurgere non datur, dicente Psalmista: Sepulchra eorum domus illorum inæternum. Illic iste quondam diues incomparabiliter miserior pauperiórque quàm vnquã mẽdicus ille hulcerosus fuit, effectus est. Nam vt quidã sapiẽs ait, In omni genere infortunij, infœliciſsimũ genus est fuisse fœlicem. Et iste quidem duxit in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendit.

Boëtius.

Esaiæ. 14.

¶ Et hic finis est diuitum crudelium & superborum, iuxta quod ad vnum eorum diuinus sermo loquitur, dicens: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuũ. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Ecce quanta & quàm subita mutatio tantarum opum in tantam inopiam, tantarum voluptatum in tanta tormenta, quotidianarum epularum in sitim & inediam sempiternam, purpuræ & byssi in flammas gehennæ.

Metuenda mutatio.

¶ Prospiciendum ergo cuique est, quonam loco perpetuã animę suę eligat sepulturam. Siquidem piis operibus sinus Abrahæ, prauis autẽ operibus gehẽnæ sepultura paratur.

¶ Circa tertium principale dicitur;

Eleuans autem oculos suos quum esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius.

¶ Hic describitur damnati diuitis gehennale supplicium, vbi duo

vbi duo notãtur. Vnũ est, dãnati diuitis fera cognitio. Alterũ, ardẽtis & eiulãtis irrita deprecatio, ibi: Et ipse clamans.

¶ Circa primum dicitur: Eleuans autem oculos quum esset in tormentis. Ergo nunc oculos diuitis pœna aperit, quos antè clauserat culpa. Cognoscitur enim dominus iudicia faciens, qui non fuit cognitus longanimis, & misericordiam promittens. *Post mortẽ cognitio.*

¶ Sed nunc frustra in suppliciis oculos eleuãs aperit, quos olim inopi & mẽdico crudeliter clausit. Ergo sibi vtile fuisset si (dum tempus erat miserendi) ad pauperem compassionis oculum subleuasset, dicente Psalmista: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. At contrà, iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam. *Iaco. 2.*

¶ Perhibet disciplina phisicorũ talpam viuã oculis carere, qui tamen in ea iã mortua à perscrutantibus inueniuntur. Quid aliud diues auarus quàm talpa terrã semper voluẽs, semper in terra delitescẽs, tam sui cognitione cæcus quàm dei? Hic tãdem in morte recipit oculos, quum dicit: Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia velut vmbra. Hoc dicentes, verum dicunt, sed serò fatentur errorem, quem tamen non agnoscerent, si non eis mors oculos aperuisset. *Sap. 5.*

¶ Quum esset, inquit, in tormẽtis. Non ait in tormẽto, sed tormẽtis. Totus enim in tormẽtis erat, solos oculos liberos habebat vt alterius lætitiam qua cruciaretur aspiceret. Alio rum enim solatia, eorum qui cruciantur, tormenta sunt.

¶ Vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius. Hinc liquet quòd in die illo qui alium iniuria affecerit, hunc videbit in gloria, & hic illum conspiciet in tormentis. Et quẽ admodum dominus eiectum Adam è regione paradisi collocauit, vt continuò aspectans clarius sentiret à quantis bonis excidisset, sic & diuitem condemnauit in cõspectu Lazari, vt illius videns fœlicitatem, sentiret vnde per inhumanitatem excidisset. *Nota. Gene. 3.*

¶ Cæterùm inter hunc diuitem & pauperem mendicum rebus per mortem repentè versis, trifariam attende commutationem. Primùm etenim diues qui in aula versatus, & sublimi ac molli cathedra fultus fuerat, iam contemptus, *Trifaria cõmutatio*

abiectus,& ab omnibus derelictus in imo iacet. Pauper autem qui ante fores diuitis iacuerat omni solatio & auxilio destitutus,sublimi Abrahæ sinu honoratur atque fouetur, iuxta quod per Salomonem dicitur: Iacebũt mali ante bonos,& impij ante portas iustorum. *Prou.14.*

¶ Secundò, diues in delitiis & summa vixerat voluptate, in extremis autem Lazarus doloribus. At nunc vice versa, diues flammis circundatus eiulat in tormentis, Lazarus in sinu Abrahæ lætus exultat.

¶ Tertiò,Lazarus in hac vita micas panis mendicabat à diuite,postmodum diues à paupere mendicabat stillã aquæ. Verùm,sicut diues quondam non axaudierat Lazarum, ita & isthic mendicus beatus diuitem non exaudiuit. Quinim obturat aurem suam ad clamorem pauperis,& ipse clamabit & non exaudietur. *Prouer.21.*

¶ Circa secundum,quod est ardentis & deprecantis irrita supplicatio,sequitur in litera:

Et ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

¶ Et ipse clamans, inquit. Magnæ etenim pœnæ,magnam vocem reddebant.Pater Abraham. Patrem vocat quem in operibus noluit imitari.Miserere mei. Frustra sibi petit misereri, qui nec sui nec aliorum misertus fuerat. Sed & frustra ô diues agis pœnitentiam, vbi non est pœnitentiæ locus.Tormenta te cogunt,non mentis affectus.

¶ Et mitte Lazarum. Erras miser. Abraham suscipere potest, mittere non potest. Vt intingat extremum digiti sui in aquam.Lazarum videre dedignabaris, & nunc digitum eius desideras?Aquam desideras, qui delibutos cibos antè fastidiebas?

¶ Et vide conscientiá peccatoris,non totum audet poscere digitũ.Quo pacto credere potuisset hic diues dũ viueret aliquando futurũ esse,vt pauperis opem ipse mendicãs clamans & eiulãs imploraret?Itaq; nemo pauperẽ spernat, ne forsan & ipse iusto dei iudicio rebus aliquãdo mutatis quẽ spreuerat rogare cogatur. Diues enim iste guttã aquæ médicans petiit, qui pereuntes micas beato puperi negauit. *Rea conscientia.*

Et quidem

¶Et quidem condignum ei præmium redditur, ignis ille & infernalis pœna & lingua arefacta. Vice liræ sonantis, gemitus, vice potus, desiderium stillæ, vice speculationum enormium, caligo profunda, vice ambitus incessantis, pervigil ignis. *Basilius. Condigna redditio.*

¶Sed cur non vertit sermonẽ ad Lazarum? Profecto quia ex sese metiens cæteros, hunc auidum vindictæ & sese de ipso vlturum existimauit. Si ego, inquit, fœlicitate fruens contempsi illum tantis malis coangustatum, & neque micas ei communicaui, multomagis & ipse contemptus vindicabit, & vt mihi beneficium concedatur non annuet. Propterea ad Abraham facit semonem, quem putabat ignorare quæ contigissent. Extremum autem digiti, vel minimam operationem significat qua per spiritum sanctum subuenitur. Stilla aquæ, modicum aliquid est refrigerantis misericordiæ. *Theoph.*

¶Et licet animæ corporalia membra non habent, nihilominus tamen idcirco in membris pati dicũtur, quòd à corporibus exutæ tales pro peccatis suis affectus sentiunt, ac si etiam corporeis paterentur in membris. *Anima in membris vt patitur.*

¶Circa quartum principale dicitur:

Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

¶Hic post præmissa subiungitur in flãmis ardenti negatũ refrigerium. Vbi tria per ordinem describuntur. Primum est, negati refrigerij caussa seu ratio. Secundum, damnati diuitis pro suis supplicatio, ibi: Et ait. Tertium, dignam ob caussam supplicationis reiectio, ibi: Et ait illi Abraham.

¶Circa primum dicitur: Et ait illi Abraham: Fili, recordare. Filium appellat, & accepta cõmemorat bona, vt ei & de amissa hæreditate & fœlicitate præterita dolor augeatur. Recordare, inquit, sed melius fuisset futura prægogitasse. Quia recepisti bona, id est, quæ vera ac potissima bona esse putasti. Non potes & in terra regnasse, & hic regnare. Et Lazar' similiter mala. Non quòd Lazarus ea mala putabat, sed ex censura diuitis hoc dicebat, qui inopiam & famẽ & diram ægritudinem existimabat mala. Quando igitur infirmitatis & ægrotationis nos magnitudo premit, Lazarũ cogitemus, *Patientiæ fulcimẽtũ.*

Augu. de quæſ. euã. ¶Hæc ergo ei dicuntur quia fœlicitatẽ dilexit ſeculi, nec aliam vitam præter illam in qua ſuperbus tumebat, adamauit. Lazarum autem dicit mala recepiſſe, quia intellexit vitæ huius mortalitatem, labores, dolores, erumnas, pœnas eſſe peccati, quia omnes in Adam morimur, qui factus eſt tranſgreſsione mortalis.

Chryſoſt. ¶Recepiſti bona in vita tua. Ac ſi dicat: Si quid boni feciſti, vnde tibi præmiũ deberetur, omnia recepiſti in illo mũdo epulãs, ditatus, & proſperis ſucceſsibus oblectatus. Hic autem ſi quid mali commiſit, vniuerſa recepit, paupertate, fame, & extremis preſſus miſeriis, & vterque veſtrum huc nudus acceſsit, hic quidem à peccatis, propter quod & cõſolationem ſortitur, tu verò à iuſtitia propter quod immitigabilem perfers pœnã. Itaque mala Lazari purgauit ignis inopiæ, & bona diuitis remunerauit fœlicitas tranſeuntis vitæ. Sequitur:

Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos non poſſint, neque inde huc tranſmeare.

¶Chaos magnum, id eſt, interſtitium immenſum, hiatus & caligo horrẽda, & ſignificat iuſtorum à peccatoribus diſtãtiam. Nam ſicut eorum affectus differentes fuerunt, ſic etiam manſione non modicè differũt. Quod cahos firmatum dicitur, quia non poteſt diſſolui, agitari, vel concuti. Firmatum eſt enim graui ſeueraque diuini iudicij ſententia. Talis eſt enim hæc ſegregatio, vt reprobi in ſua ſint malitia indurati, vt bene operari non poſsint, & electi in bono confirmati, vt amplius peccare nequeant Et hoc eſt, quòd alter ad alterum non poteſt tranſmeare. Poſt mortem enim nequeunt merita immutari, ſed quocunque ceciderit lignum, ibi erit ſiue ad auſtrum ſiue ad aquilonem. Ac ſi dicat Abraham: Videre poſſumus, tranſire non poſſumus. Et nos videmus quid effugerimus, & vos videtis quid perdideritis. Vbi etiam attendere eſt prudens Abrahæ reſponſum. Primùm enim rationem reddit diuiti cur illum adiuuare non deceat, quia videlicet, receperit bona in vita ſua, deinde quòd etiam ſi velit iuuare illum prorſus nequeat, propter immenſum chaos inter vtrunque.

Theoph. Chaos magnum.

Eccleſ. 11.

¶Circa

¶ Circa ſecundum, quod eſt damnati diuitis pro ſuis ſupplicatio, ſubditur:

Et ait: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domũ patris mei, habeo enim quinque fratres, vt teſtetur illis ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorum.

¶ Lazarum petit mitti, intelligens ſe indignum qui teſtimonium ferat veritati, & quia non impetrarat paululum refrigerari, multominus credit ſe relaxari poſſe ab inferis ad prędicationem veritatis. Porrò diues iſte ſerius magiſter eſſe incipit, quum iam nec diſcendi tempus habeatur, nec docendi. Vbi Gregorius Niſſenus: *Augu. de quæſ. euã.*

¶ Hoc loco docemur, quòd Lazari quidem anima non eſt erga præſentia ſollicita, nec retorquet ſe ad aliquod relictorum. At verò diues quaſi quodam viſco etiam poſt mortem à vita carnali detinetur. Nam ſi quis omnino carnalis ſecundum mentem fiat, nec poſtquam corpus exuerit, remouetur à paſsionibus eius. *Poſt mortẽ vitia inhærere.*

¶ Vbi etiam videre eſt inſignem diuitis huius malignitatem: Non enim ait, mitte Lazarum ad fratres meos ne meo exemplo & more viuentes offendant deum, ſed tantùm, ne veniant in locum hunc tormentorum, ſicque non faciebat hoc pro gloria & laude dei.

¶ Circa tertium, quod eſt, dignam ob cauſſam ſupplicationis reiectio, Sequitur:

Et ait illi Abraham: Habent Moyſen & Prophetas, audiant illos.

¶ Ac ſi dicat: Non ſint tibi magis curæ fratres tui, quàm deo qui eos creauit, & ſtatuit eis doctores qui eos commonerent & ſollicitarent. Vocat autem hic Moyſen & Prophetas Moſaica ſcripta & prophetica. Per legem de operibus inſtrui poterant, per Prophetas de fide. Lex enim quę eſſent facienda monſtrabat, Prophetæ verò monſtrabant credenda. *Chryſoſt. Lex operæ Prophetæ fidem docent.*

¶ Cæterùm, hoc loco dominus euidentiſsimè declarat vetus teſtamentum eſſe fidei firmitatem, retundens perfidiam Iudæorum, & hæreticorum nequitias excludens, ſequitur:

At ille dixit: Non pacet Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

¶ Videre

Iniquitas diuitis.

¶Videre est iniquitatem hominis, quoniam qui antea cum fratribus suis recusauerat Lazaro dare micas pereũtes, nũc illum cupit suam requiem deferere, & rursus ad istos in mũdum venire. Non autem petiit Lazarus reuiuiscere mortémque denuò experiri.

Scripturæ contẽptor.

¶Cæterùm ex diuitis sermone colligitur fratres suos planè sui fuisse similes, iisdémque quibus ipse vitiis fuisse imbutos. Qui quoniam dei verba despexerat, hæc audire non posse suos sequaces existimabat. Quia enim ipse audiendo scripturas contemnebat, & fabulas esse putabat, ex semetipso de suis fratribus iudicabat, dicens eos scripturas non audituros, sed si quis ex mortuis resurrecturus esset & ad eos iturus, ipsi forent crediturí. Vbi Theoph.

Falsò Christiani.

¶Tales sunt & nunc qui dicant: Quis ea vidit quæ sunt in inferno? Quis inde venit & adnunti auit nobis? Inuenias sanè huiusmodi falsò Christianos, qui nolunt non solùm Moysen & Prophetas, sed nec Christum ipsum, nec Apostolos eius audire, & multominus quoscunque catholicos & veraces prædicatores, sed mitti sibi aliquẽ volunt suæ peruersitatis pseudoprophetam, quasi emersum ex inferis aliquem mortuorum.

¶Porrò non dissimiles huic damnato diuiti nũc sunt, qui quicquid in ecclesia vel agitur vel prædicatur sacerdotum commenta, & deliramenta clamant esse monachorum. Vanè autem cupit iste mortuorum aliquem resurgere ratus vanissimos fratres suos plus fidei quàm viuis illi habituros, quẽadmodum olim & Saul optabat Samuelem iam mortuũ audire, cui viuo credere recusarat. Sed iam audiamus patrem Abraham veraci sententia respondentem.

1. Reg. 28.

Ait autem illi: Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent.

¶Quia nimirum qui verba legis despiciunt, etiam Christi præcepta qui ex mortuis resurrexit, quanto subtiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt. Et nimirum constat quia cuius implere dicta renuunt, ei proculdubio credere recusant.

Qui nõ crediturí sunt mortuis.

¶Quòd autem verum sit eum qui non auscultat scripturis nec à morte rediuiuis auscultaturum, ipsi testes sunt Iudæi, qui nunc quidẽ volebant occidere Lazarum, nũc verò

inuadebant

inuadebant Apostolos, quum tamen multi ex mortuis Christo in testimonium resurgentes veniissent in Ierusalem, & apparuissent multis. Quòd si nobis profuturum fuisset ad fidem quòd mortui resurgentes viuis testificarentur, etiam hoc sæpe fecisset deus. Nũc verò nihil adeò vtile est, ac scripturarum studiosa scrutatio. Mortuorum suscitationem falsò & apparenter facere potest diabolus vt seducat imprudẽtes, seminans doctrinas de inferno sua nequitia dignas. At eis qui scripturas probè scrutantur, nihil potest illudere. Illæ enim sunt lucerna & lumen, quo lucente fur deprehenditur & manifestatur. *Theoph.* *Scripturarum certitudo. Chrysost.*

¶Sed & illud considera, quòd mortuus quisque iam redíuiuus seruus tantùm est, quæcunque verò dicunt scripturę ea dicit dominus. Vnde & si resurgat mortuus, & si cœlitus descenderet angelus, omnibus magis fide dignæ sunt scripturæ. Nã angelorum est dominus, viuorũ quoque & mortuorũ qui eas instituit. Quòd & si crebrò resurgerent mortui, hoc iterum tempore contemnerentur.

FERIA SEXTA POST DO. REMINISCERE.

Homo quidam erat paterfamiliàs qui plãtauit vineam, & sepem circundedit ei. Matth. 21.

¶Præsens sancti Enãgelij lectio tria principaliter comprehendit. Primum est, veneranda dei in effectu benignitas. Secundum, perfidorũ crudelis ac detestanda peruersitas, ibi: Quum autem tempus. Tertium, nequitiæ puniendæ condigna seueritas, ibi: Quum ergo venerit.

¶Circa primum tria notantur. Primum, clemens humanitatis denominatio. Secundum, mysticè vineæ operosa plantatio, ibi: Qui plantauit vineam. Tertium, plãtatæ vineæ colonis locatio, ibi: Et locauit eam.

¶Circa primum aduertendum est quemadmodum Scribarum & Pharisæorum obstinatam malitiam in præcedentibus dominus grauiter taxauit, dicens: Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedent vos in regno dei. Et causſam subdit dicens: Venit enim Ioannes ad vos in via iustitiæ,

iustitiæ,& non credidistis ei:publicani autem & meretrices crediderunt ei, & mox parabolam præsenti lectione comprehensam subiungit, in qua ipsorum nimiam peruersitatem venia prorsus indignam ostendit. Ait ergo:

Indigni venia.

¶Homo quidam erat paterfamiliàs. Vbi dei erga homines benignitas & beneuolentia in nomine humanitatis ostenditur. Vnde Chrysost. Deus homo dicitur nomine, non natura: similitudine, non veritate. Præscius enim dei filius quòd propter appellationem humani nominis quasi homo purus fuerit blasphemandus, etiam deum patrem inuisibilem, hominem appellauit, qui & angelorum & hominum natura dominus est, beneuolentia pater. Ipse paterfamiliàs est, qui homines in mũdo quasi dominus famulos suos posidet in domo.

¶Circa secundum, quod est, mysticæ vineæ operosa plantatio, subditur:

Qui plantauit vineam, & sepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim.

Esaiæ. 5.

¶Qui plantauit vineam, de qua Esaias loquitur, dicẽs: Vinea domini exercituum, Domus Israël est, de cuius etiã plãtatione per Psalmistam dicitur: Vineam de AEgypto transtulisti, eiecisti gentes & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius. Et sepem circundedit ei. Sepes, turris, & torcular, omnia quæ vineam optimam habere oportet, insinuant, quo designatur omnia quæ opportuna sunt & spectantia ad salutem Israëlitici populi à deo fuisse procurata.

Sepes.

Sepem ergo vel angelorum auxilia, vel ipsam dei protectionem intellige.

Torcular.

Torcular lex erat, quæ iustitiæ atq; obedientiæ fructus, suis præceptis quasi quodam pondere à populo illo quasi torcular exprimebat.

Turris.

Turris verò templum designat.

Mich. 4.

¶Vnde illud apud Michæam dictum potes accipere: Et tu turris nebulosa filiæ Sion vsque ad te veniet, & veniet potestas prima regum filiæ Ierusalẽ. Potes & per turrim (è qua quę lõginqua sunt prospiciũtur) scripturas ĩtelligere. Prophetarum, quæ longè antè Christum venturum prænuntiãtes, hunc quasi è longinquo speculabantur.

¶Circa tertium, quod est, plantatæ vineæ colonis locatio, subditur:

¶Et locauit

Et locauit eam agricolis, & peregrè profectus est.

¶Agricolæ, doctores sunt populi, Pharisæi & Scribæ. Tũc sanè vineam agricolis paterfamiliàs locauit, quando per legem constituti sunt Sacerdotes & Leuitæ, & procuratiõnẽ regendi populum susceperunt. Porrò colonus quanuis de suo munere obtulerit domino, non sic eum placat quo modo si de vinea eius reditus ei obtulerit: sic & sacerdos non sic propter suam iustitiam placet deo, quo modo placeret si populum dei in sanctitate docuerit, quãdoquidem ipsius iustitia vna est, populi autem iustitia multiplex. *Agricolæ. Chrysost. Fructus è vinea.*

¶Et peregrè profectus est. Non loci mutatione (nec enim deus alicubi abesse potest quo complentur omnia, qui & dicit: Cœlum & terram ego impleo) sed abire videtur à vinea vt vinitoribus liberum operandi relinquat arbitrium. Eius ergo profectio, longanimitas eius est. Videtur enim deus & dormire & peregrè proficisci dum longanimis est, & non è vestigio pœnas exigit peccatorum. Vel secundum Origenem, Dominus qui fuerat cum eis in nube diei & in columna ignis per noctem, nequaquam postea similiter illis apparuit. *Hieron. Iere. 23. Theoph.*

¶Cęterùm in Esaia Iudaico populo sub nomine vineę dominus grauiter ob sterilitatem ipsius comminatur, di. Expectaui vt faceret vuas & fecit spinas. Et post pauca: Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepẽ eius & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & ponam eam desertam. Non putabitur & non fodietur, & ascendent super eam vepres & spinæ, & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. In Euãgelio autem vinea non culpatur, sed coloni. *Esa. 5.*

¶Circa secundum principale dicitur:

Quum autem tempus fructuum adpropinquasset, misit seruos suos ad agricolas vt acciperent fructus eius. Et agricolæ adprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt.

¶Hic describitur perfidorum crudelis ac detestanda peruersitas. Vbi quatuor sunt considerãda. Primum est, seruorum interemptio. Secundum, filij destinatio, ibi: Nouissimè autem. Tertium, agricolarum contra filium conspiratio, ibi:

Agricolæ

Agricolæ autem. Quartum, indigna filiifamiliâs per colonos occisio, ibi: Et apprehensum.

¶ Circa primum dicitur: Quum autem tempus fructuũ adpropinquasset. Tempus fructuum, tempus est bonorũ operum diuersis populi ætatibus. Sed nullus fructus extitit Iudæorum, nullus huius vineæ prouentus (tametsi crebrò & sollicitè quæreretur) inuentus est. Misit seruos suos ad agricolas. Seruos dicit Prophetas, qui deo populi fructus, id est, obedientiæ ostensionem per opera offerunt. Sed quid? Agricolæ, inquit, adprehensis seruis eius alium ceciderunt, alium occiderunt, alium lapidauerunt. Serui qui primũ ad agricolas missi sunt, Moyses legislator & Aaron intelliguntur. Moyses enim continuos quadraginta annos fructum aliquem legis quam dederat à cultoribus inquirebat, sed cæsum eum dimiserunt inanem. Irritauerunt enim Moysen in castris, Aaron sanctũ domini. Et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerũt spiritum eius. Qui & ipse seruus quid de huius vineæ fructu sentiat, palam carmine declarat dicens: De vinea Sodomorũ vinea eorũ, & de suburbanis Gomorrhæ. Vua eorum vua fellis, & botrus amarissimus. Sequitur:

Serui missi, qui.

Deut. 32.

Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

¶ Per seruos qui secundo loco missi sunt, choros intelligimus prophetarum, qui & orationibus suis ad deum populo subueniebant, & quæ imminebant prædicauerunt. Et fecerunt illis similiter. Vnde eorum successoribus per inuictum Christi testem dicitur: Quem prophetarum non sunt persequuti patres vestri? & occiderunt eos qui prænuntiauerunt de aduentu iusti. Siquidem Ezechielem in Chaldæa lapidauerunt, Naboth in Israël, Ieremiam in AEgypto, Esaiam secuerunt, Amos vecte ferreo per tempora transfixerunt, Zachariam inter templum & altare occiderunt. Vnde Chrysostomus:

Act. 7.

Matth. 23.

¶ Per singulos gradus Iudaicæ malitiæ dei misericordia addebatur, & per singulos gradus diuinæ misericordiæ malitia crescebat Iudæorum. Et sic contra dei clementiam malignitas humana certabat. Vbi elucet patientia & sustentatio

stentatio dei, qui crebrò seruos suos ad malos & perituros direxit colonos, quatenus ab illis conuenti pœnitentiã agerent, verùm illi contemnentes, iram dei sibi thesaurizauerunt.

¶ Circa secundum, quod est, post prophetarum neces filij destinatio, subditur:

Nouissimè autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.

¶ In filio ad vltimum missо, domini nostri aduentus significatur. Quòd si quæras quare non confestim misit? Vtique vt ex his quæ ad alios fecerant seipsos accusarent, & furorem dimittentes verecundarentur propter filium venientem. Non autem pater hunc misit vt de sceleratis & pœnæ obnoxiis colonis supplicia poscceret, sed vt malos operarios argueret, & post seruorum suorum impias neces locum veniæ misericorditer reseruaret. *Chrysost.* *Cur filium non prius misſus.*

¶ Quod autem apud Lucam dicitur, mittam filium meum. Forsitan quum hunc viderint verebuntur, non quasi futurorum nescius aut modo dubitatiuo loquitur. Quid enim nesciat dominus vineæ, qui hoc loco deus pater intelligitur? Sed semper ambigere dicitur deus, vt libera volũtas homini reseruetur. Et quod apud hunc euangelistam dicit: Verebuntur filium meum, non ignorans quòd illum occisuri essent loquitur, sed significare volens quid facere deberẽt. Oportebat enim, inquit, licet seruos occiderint, vel filium reuereri. Quo simul ostendit peccatum eorum qui filiũ reueriti non sunt, omnino esse inexcusabile. *Luc. 20.* *Cur deus ambigere videtur.*

¶ Circa tertium, quod est agricolarum in necem filij conspiratio, subditur:

Agricolæ autem videntes filium dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.

¶ Dixerunt, inquit, intra se: Hic est hæres: Vbi manifestissi mè dominus probat Iudæorum principes non per ignorantiam, sed per inuidiam crucifixisse filium dei. Intellexerunt enim hunc esse cui dictum est: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et propterea quasi consulentes dicebant: Ecce mundus totus post eum abit, & si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Hæreditas ergo *Iudæos Christũ eo gnitũ crucifixisse.* *Ioan. 11.* *Hæreditas Christi.*

filij ecclesia est cunctis ei data de gentibus, quam non moriens illi pater reliquit, sed ipse sua morte mirabiliter acquisiuit, quam & resurgendo possedit, dicés: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Hanc autem occiso eo coloni mali præripere moliebantur, di. & habebimus eius hæreditatem, quando crucifigentes eum Iudæi fidem quæ per eũ est extinguere, & suam magis quæ ex lege est iustitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inserere.

Mat. vlt.

¶ Hic, inquiunt, est hæres. Vbi Chrysost. Attamen postquã templum ingressus, & vendentes animalia quæ ad sacrificiũ pertinebant foras eiecit, tunc præcipuè cogitauerunt eum occidere. Dicebant enim intra se: Necesse est vt populus per istum dimittat consuetudinem hostiarum quæ ad nostrum pertinent lucrum, & acquiescat offerre sacrificium iustitię quod pertineat ad gloriam dei, & sic iam non erit populus iste possessio nostra sed dei. Si autem occiderimus eum, dũ non est qui iustitiæ fructum à populo quærat, semper durabit offerendarum consuetudo hostiarũ, & sic populus hic possessio nostra manebit. Et nostra, inquiũt, erit hæreditas. Et hæc est cogitatio communis omnium sacerdotum carnalium, qui non sunt solliciti quemadmodum populus viuat sine peccato, sed aspiciunt quid in ecclesia offeratur, & hoc extimant sacerdotij sui lucrum.

Impiorum intentiosa cerdotum

¶ Si quæras igitur num Iudæi Christum Iesum Messiam verum ac dei filium esse cognouerunt. Respondetur, quòd Iudæi in lege & prophetis periti dominum Iesum, Messiam in lege promissum esse cognouerunt. Omnia enim prophetarum de Christo venturo vaticinia videbant in ipso completa. Non tamen cognouerunt esse deum (tametsi apostoli cognouerint.) Dæmones enim (qui perspicaciores sunt hominibus) hanc veritatem magnopere scire cupientes, non cognouerunt. Vnde & apostolus de mysterio diuinæ incarnationis differens: Loquimur, inquit, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent, vbi glossa: Nemo principum, id est, dæmonũ, Iudæorum, vel philosophorum. De Iudæis hoc patet multis Euangelij locis. Verbi gratia, vbi quum dixisset, ego & pater vnum sumus, tulerunt lapides vt iacerent in eum, dicentes:

Legisperitos Christũ cognouisse.

1. Cor. 2.

Ioan. 10.

centes: Lapida mus te, quia tu homo quum sis, facis teipsum deum.

¶ Deum tamen esse Christū cognoscere tenebantur, & nos se poterant si voluissent ex multis. Tum quia cōram principe sacerdotum & palàm toti concilio Iudæorum se deū confessus est. Porrò verum esse omne quod loquebatur miracula probāt, opera scilicet, quę nemo alius fecit, sed nec posset facere, qualia sunt omnia morborū genera sine vlla precum instantia solo iussu vel nutu, vel volūtate sanare, amissos sensus restituere, quin & mortuos virtute propria suscitare, huiusmodi etenim effectus deo proprij sunt. Vnde & ipse ait: Si non veniſſem & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Quòd si quis obiiciat illud quod in Actibus Apostol. loquente B. Petro scriptum est: Scio fratres quòd per ignorantiam feciſtis, sicut & principes vestri, & illud ipsius saluatoris in cruce, Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Respōdetur, quòd illa principum ignorantia fuit affectata & volita, nec excusat Iudæorum facinus sed adgrauat. Nam quum Christum per legem & prophetas antè cognouissent, postmodum tamen hāc notitiam liuore cæcati perdiderunt. Nihil est enim quod rectum iudiciū magis quàm inuidia peruertit. Cæterùm Christus in cruce patrem orans, pro illis tantùm precabatur qui per ignorantiam scripturarum nesciebant quid facerent, simplicibus scilicet & idiotis indoctis quales non erant eorum optimates, sacerdotes & scribæ.

Iudæos Christum deum cognoscere debuisse.

¶ Circa quartum, quod est, indigna filiifamilias per colonos interfectio, subditur:

Et adprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.

¶ Extra vineam hæres vineæ trucidatur, quia Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Siue eiectus extra vineam & occisus est, quia prius ab incredulorum corde repulsus, ac deinde cruci addictus est. Sed & quòd eū extra vineam eiecerunt hoc insinuat, q̄ eum quasi alienum habentes, Samaritanum, & malefacto-

Extra vineā hæres occisus.

rem,ac seductorem proclamantes blasphemauerunt.In cu-
Figura. ius rei figuram Moyses altare holocausti in quo victimarũ sanguis funderetur,non intra tabernaculum,sed ad ostium posuit,mysticè docens quia & dominicæ crucis altare extra Ieroſolymorum portam ponendum, & ipse vera patris hostia Christus à domo Iudæorum quam sanctificaturus adierat,non intimo cordis recipiendus sed foris esset suo cruore tingendus.

Marc.12. ¶Quod verò secundum Marcum mutato ordine dicitur: Et adprehendentes eum occiderunt & eiecerunt extra vineam,notat eos pertinaciæ,qui nec crucifixo & resuscitato à mortuis domino prædicantibus Apostolis credere voluerunt,sed quasi vile cadauer proiecerunt.Quia quantum in se erat,à suis eum finibus excludentes,gentibus suscipiendum dederunt.

¶Circa quartum principale dicitur:

Quum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi:Malos malè perdet,& vineam suam locabit aliis agricolis,qui reddant ei fructum temporibus suis.

¶Hic describitur puniendæ nequitiæ condigna seueritas, Vbi tria notantur.Primum est,homicidarum cõtra sese sententiæ prolatio.Secundum,prolatæ sententiæ per Christũ confirmatio,ibi:Dicit illis Iesus.Tertium,conuictæ malitiæ ad peiora molitio,ibi:Et quum aud.

¶Circa primum dicitur: Quum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis ? Interrogat quidem eos dominus,non quòd ignoret quid respõsuri sint, sed vt propria respõsione damnentur.Aiunt enim: Malos malè perdet. Quòd verum responderunt,non est illorum qui iustè iudicauerunt,sed ipsius causſæ.Veritas enim ipsis violentiã fecit.Sicut enim Caiphas, sic & isti, non ex se prophetauerunt contra se, quoniam tollenda erant ab eis eloquia dei & gentibus danda,fructum inde daturis in tempore suo. Sanè dominus vineæ(sicut antè dictum est) deus pater intelligitur,qui misit filium suum ab illis occisum.Quum igitur venerit,hoc est, quum ipse respexerit ad iniquitatem quam fecerunt Iudæi,tunc malos malè perdet,misso Romano exercitu

Cl. Hoſt.

Orig. Contra ſe Iudæi prophetant. Theoph.

ercitu. Et vineam suam, hoc est populum, locabit aliis agricolis, hoc est, Apostolis & doctoribus. Et quidē ad hæc dominus parabolam illis proposuit, vt ipsi non intelligentes sententiam proferrent, sicut & ad Dauid factum est per Nathan. Rursus autem intelligentes quæ dicta sunt contra se esse dixerunt: Absit. Sic enim apud Lucam scriptum est: 2. Reg. 12. Luc. 20.

¶ Contradixerunt sententiæ domini, quia contra suā perfidiam dictam esse cognouerunt. Verē, inquam, & visibiliter in facie contradixerunt, dicendo absit, scilicet, vt malos malè perdat & vineam suam aliis locet agricolis: in conscientia autem susceperunt, vt malos malè perderet. Sicut quum quispiam deprehensus fuerit in malo, verbis quidem excusat, intus autem eius conscientia recognoscit. Et vt Lucam hoc in loco cum Matthæo concordes, Lucas quidem secūdum responsionem eorum narrauit, Matthæus autem secū dum responsionem cordis. Et (vt dicit Augustinus) forsan erāt in plebe qui dicerent, perdet illos, & vineam suam dabit aliis, erant & qui talia respondentibus dicerent, absit, quòd intelligerent contra se parabolam esse dictam.

¶ Itaque veniens dominus malos malè perdidit, quia incredulos & crudeles filij sui homicidas digna vltione puniuit, locum, gentem, simul & regnum eis auferendo, & per omnes mundi terminos longè latéque dispergendo. *Malos male perdidit*

¶ Locauit autem vineā suam aliis agricolis, quia fidelibus suis scripturarum mysteria & sui cognitionem tribuit, vt ei suis temporibus fructum reddant.

¶ Circa secundum, quod est, prolatæ per illos contra seipsē sententiæ per Christum confirmatio, subditur:

Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? à domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

¶ Scripturæ testimonium inducit, vel non acquiescētibus verbo quod dixerat, malos malè perdet, vel certè iudicium iustum comprobantibus, ipse hoc diuinitus procuratum prophetico respondet exemplo respondens: Nunquam legistis in scripturis, & cætera quæ sequuntur. Quasi dicat: Si parabolam meam non intelligitis, vel scripturam istam co

 gnoscite.

gnoſcite.

Hieron. ¶ Porrò variis parabolis res eædem conferuntur. Nā quos ſuprà operarios & agricolas appellauit, nunc ædificatores & cementarios vocat. Lapidem Chriſtus ſeipſum nominat, ædificantes autem magiſtros Iudæorum qui illū quaſi inutilem reprobauerunt, dicentes: Samaritanus es tu & dæmonium habes. Ipſe autem quum ſurrexiſſet à mortuis poſitus eſt in caput anguli, hoc eſt, caput eccleſiæ factus eſt, Iudæos & Gentiles in vnam fidem coniungens. Sicut enim lapis angulum in ædificio domus faciens hac atque illac continet murum, ſic & Chriſtus nos omnes in vnam fidē colligauit.

Lapis Chriſtus.

Theoph.

Ioan. 8.

Admirabile in oculis noſtris. Angulus autem ille admirabilis eſt, & à domino eſt factus. Eccleſia enim nos cōtinens & vnita fide à domino facta eſt, & eſt magna, & admiratiōe digna, eo q̄ pulchrè ædificata ſit. ¶ Eſt & hac ratione admirabilis, videlicet quòd miraculis firmat⁹ eſt & cōfortatus ſermo domini, & ita eccleſiæ quoque conſtitutio admirabilis.

Beda. ¶ Dicat itaque impiis homicidis ſuo ipſorum ſcelere perituris, dicat inquam: Quo pacto prophetia hæc implebitur quæ lapidem ab ædificantibus reprobatum in caput anguli dicit eſſe ponendum, niſi quia Chriſtus à vobis reprobatus & occiſus crediturus gentibus eſt prædicandus, vt quaſi lapis angularis duos condens in ſemetipſum, ex vtroque populo vnam ſibi fidelium ciuitatem, vnum templum ædificet? Ipſi nanque ſynagogæ magiſtri (quos ſupra colonos dixerat, nunc autem vocat ædificantes) qui ſubditam ſibi plebem ad ferendos vitæ fructus quaſi vineam excolere iubebantur, ipſi hanc deo inhabitatore dignam quaſi domum cō-

1. Cor. 3. ſtruere & ornare præcipiebantur. Vnde & Apoſtolus fidelibus ſcribens ait: Dei agricultura, dei ædificatio eſtis. Sed qui vineæ dei fructum negauere quaſi agricolæ mali, iidem quaſi cemētarii mali domui dei lapidem pretioſum electū, qui vel pro fundamenti firmitate vel in angulo ponendus erat ſubtrahere, hoc eſt, fidem Chriſti ſuis auditoribus conabantur eripere. Sed illis etiam nolentibus idem lapis caput anguli firmauit, quia de vtroque populo quotquot ipſe voluit, ſua fide coniunxit. Sequitur:

Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum dei, & dabitur gentifacienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur,

confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.

¶Ideo, videlicet quia estis agricolæ mali & perfidi, nullum deo de sua vinea fructum reddentes, ad hæc homicidæ crudeles, post prophetarum neces etiam dei filium occidentes, quinetiam cementarij inepti & superuacui electum domui deo ædificandæ lapidem reprobando, auferetur à vobis regnum dei, ne sitis exinde deo populus peculiaris, quod antea vocari & apparere & reputari voluistis. Vnde & alio loco de vobis voce domini dicitur: Filij regni eiicientur in tenebras exteriores. Et dabitur, inquit, genti facienti fructus eius, id est, his qui crediderint, qui venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob. *Iudæis abtur regnũ dei.* *Matth. 8.*

¶Auferetur, inquit, à vobis regnum dei. Impletum est hoc ad literam excidio Ierosolymitano subsequuto per Romanos, & hoc quantum ad cultum diuinum. Quantum verò ad virtutem vel acceptabilitatem cultus qua sortiebantur rationem regni dei, impletum est morte Christi. Nam extunc cessauit in veritate esse regnum dei, vel cultus dei vetus ille & vmbratilis ritus.

¶Et dabitur genti per baptismi regenerationem genitæ, vti res subsequuta testatur.

¶Et qui ceciderit super lapidem istum, & cætera. Hic duo genera casus designat. Vnum, cadentium super lapidem tãquam ab excelso loco ruendo, vel impingẽdo ad lapidem. Alterum eorum super quos lapis iste cadet, tanquam ruens vel demissus è loco celso. In primo casu cõfractio, in secundo contritio est, ad designandum quòd quanto id quod cõtritum est deterioris est conditionis illo quod tantùm confringitur seu confractum est, tanto maior pernicies imminet secundis quàm primis. *Casus duplex.*

¶Rursus in primo casu concurrunt homines tam actiuè quàm passiuè. Siquidem ad eorũ actionem pertinet qui ceciderit super lapidem istum. Nullus enim cadit super Christum nisi peccando. Ad passionem verò spectat, confringetur. Confractio enim pœna est, casus verò culpa. *Nota.*

¶In secundo verò homines concurrunt passiuè tãtùm, & lapis actiuè. Et significat casus lapidis punientis actionem. Sanè per hęc significatur differentia inter eam pœnã quã *Pœna & pœna.*

incurrit homo peccans in Christum ex sua culpa, & eam pœnam quam ipse Christus infert iratus, quòd illa est velut confractio, & est curabilis, ista autem est velut contritio, hoc est, incurabilis. Et vtique sic est, quoniam quantumcũque homo peccet, curari potest, nisi deus iratus subtracta gratia cor induret. Et hic sensus ostendit directè pœnam Iudæorum irreparabilem, quoniam ipse lapis cecidit super illos quoad spiritualia subtrahẽdo gratiam, & quoad temporalia Romanos exercitus in eorum excidium mittendo.

Lapis vt Iudæos oppressit.

¶ Hinc etiam Chrysostomus locum hunc tractans: Aliud est, inquit, frangi, aliud comminui. De eo enim quod confringitur aliquid remanet, quod autem comminuitur, quasi in puluerem cõuertitur. Quod autem cadit ad lapidem, non frangitur secũdum quod est lapidis virtus, sed inquãtum fortiter cadit, aut propter pondus suum, aut propter altitudinem casus. Sic & Christianus peccans non tantum perit quantum potest perdere Christus, sed quantum ipse se perdit per opera sua, aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis. Infideles autem tantum pereunt, quantum potest eos perdere Christus. Vnde Hieronymus:

Nota.

Cadit sup lapidem.

¶ Qui peccator est & tamen in Christum credit, cadit quidem super lapidem & confringitur, sed non omnino conteritur. Reseruatur enim patientia dei ad salutem per pœnitentiam. Super quem verò ille ceciderit, hoc est, cui lapis ille irruerit, & qui Christum penitus negauerit, sic conteret eum vt nec resta quidem ex ipso remaneat in qua pusillum aquæ hauriatur. Secundum Augustinum verò, qui super lapidem hunc cadunt, non penitus intereunt, sed tamen confringuntur vt non recti ambulent. Verùm super quos cadet dum in iudicio cum pœna perditionis veniet, eos conteret vt sint tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ.

Super eum lapis cadit

¶ Circa tertium, quod est conuictę malitiæ ad peiora molitio, subditur:

Et *quum audissent principes sacerdotum & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret: Et quærentes eum tenere timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.*

¶ Quan-

¶Quantumlibet duro corde essent propter incredulitatem suam Iudæi, intelligebant tamen contra se omnes domini sententias dirigi. Hæc autem est differentia bonorum hominum & malorum. Bonus enim comprehensus in peccato gemit quia peccauit, malus autem fremit, non quia peccauit, sed quia deprehensus est in peccato, & non solùm pœnitentiam non agit, sed magis aduersus corripientem irascitur, sicut in istis patuit, qui deprehensi etiam ad peiora sunt excitati. *Chrysost. Bonorum differētiæ et malorū.*

¶Sed attende vt mentita est iniquitas sibi. Siquidem principes sacerdotum & scribæ quasi mentientem contra ipsos dominum quærebant interficere, sed hoc idem quærendo docebant vera esse quæ dicebat. Ipse quippe est hæres cuius iniustam necem aiebat esse vindicandam. Illi nequam coloni, qui ab occidendo dei filio ad modicum quidem timore humano retardati donec veniret hora eius, nunquá verò diuino amore potuere cohiberi. *Beda.*

¶Et quærentes eum tenere timuerũt turbas. Sapiunt quidem aliquid de eo turbæ, quòd verum prophetam eum æstimantes, non autem magnitudinem eius intelligunt secundum quod erat filius dei. Turbas autem sic sapientes de eo & paratas pro eo pugnare, timẽt principes. Neque enim ad scientiam popularium turbarum possunt attingere, nihil dignum de domino sentientes. *Turbæ prīcipibus sapientiores Orig.*

¶Sanè morali intellectu, cuiq; fidelium quum mysterium baptismi quod exerceat operãdo committitur, quasi vinea quam excolat locatur. Mittitur seruus vnus, alter, & tertius qui de fructu accipiant, quum lex, Psalmodia, prophetia, quarum monitionem bene agendo sequatur, legitur: Sed missus seruus cõtumeliis adfectus vel cæsus eiicitur, quum sermo auditus vel contemnitur, vel quod peius est, etiam blasphematur. Missum etiam hæredem quantum in se est occidit, qui & filium dei cõculcauerit, & spiritui gratiæ quo sanctificatus est contumeliam fecerit. *Beda. Vinea & coloni moraliter. Heb.10.*

¶Perdito malo cultore vinea dabitur alteri, quum dono gratiæ quod superbus spreuit, humilis quisque dotabitur.

¶Sed & hoc quòd principes sacerdotum & Scribæ manum mittere quærentes in Iesum terrore populi retinentur,

tur, quotidie geritur in ecclesia, quum quilibet solo de nomine frater eam quam non diligit Ecclesiasticæ fidei & pacis vnitatem, propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinem, vel erubescit vel timet impugnare. Qui tamen (sicut de stultissima auium struthione dominus ait) quum tempus fuerit in altum alas eriget, quia persequendo ecclesiam, quasi dominum cruci addicere & ostentui gaudebit habere.

Iob. 39.

SABBATO POST DO. REMINISCERE.

Luc. 15.

Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri.

¶ In hac sancti euãgelij lectione tria summatim comprehenduntur. Primum est, à deo peccatoris inconsulta auersio. Secundum, auersi à deo consulta conuersio, ibi: In se autem reuersus. Tertium, erga reuertentem benigna Dei miseratio, ibi: Quum autem adhuc longè esset.

¶ Circa primum quinque notantur. Primum est, arbitrio humano indulta libertas. Secundum, libertate abutentis vitæ peruersitas, ibi: Et non post multos. Tertium, bonorũ omnium in vitiis dissipatio, ibi: Et ibi dissipauit. Quartum, misera egestas & esuritio, ibi: Et postquam consummasset omnia. Quintum, indignæ seruitutis spontanea perpessio, ibi: Et abiit & adhæsit.

Pater & duo filij myst.

¶ Circa primum dicitur: Homo quidam habuit duos filios. Inducit hæc parabola deum hominem appellatum, quippe verè benignum & misericordem, duos habentem filios, id est, duos ordines hominum, iustorum videlicet & lapsorũ, pœnitentium tamẽ, & propterea vterque appellatur filius non solùm creatione, sed & adoptione.

Filius adolescentior.

¶ Et dixit adolescentior ex illis patri. Adolescentior (inquit) non annis, sed moribus, non ætate, sed defectu sapientiæ, & hinc ad insolentiam & peccata procliuior. Et bene

Esa. 65.

significat peccatorem, de quo per Esaiam dicitur: Puer centum annorum morietur.

Pater

Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divide illis substantiam.

¶Hominis ista substãtia rationalitas est, quam arbitrij libertas comitatur. Dat igitur nobis dominus rationem, vt ea liberè vtamur tanquam nostra substantia. Dat autem omnibus ex æquo. Omnes enim ex æquo rationales sunt, & æquè liberum habent arbitrium. At alii vtimur hac libertate secundum rationem, alij autem dei donum dilapidamus. Et simpliciter omnia quæ dedit nobis dominus substantia nostra censeri possent, vt exempli gratia, cœlum & terra, & in summa creaturæ omnes, lex & prophetæ. *Theoph.* *Substantiæ diuisa filiis*

¶Rursus, viuere, intelligere, meminisse, alacri ingenio excellere, diuini muneris substantia est. Hanc substantiam tũc adolescentior filius à patre expetiit, quum homo in sua volens esse potestate, per liberum arbitrium se regere conatus est, sicque dominium creatoris sui quæsiuit superbus abscere.

¶Nemo dicat, malus ipse est, quia deus hoc præsciebat & talem me esse necesse est qualem me fore præuidit, quia suum scire neminem bonum vel malum esse cogit, quemadmodum nec meum videre cogit aliquem eorum qui adsunt hic adesse præsentem. Liberum enim est homini intellectu credere vel non credere, per memoriam diuinorũ beneficiorum meminisse ad agendas gratias, vel obliuisci. Voluntate similiter liber est, eligere vel temporalia bona, vel æterna. Deum vel creaturam, peccatum vel pietatem, odium proximi, vel eius dilectionem. Corde liber est, vt cogitatione versetbona vel mala, munda vel turpia. Ore similiter ad loquendum vel vera vel falsa, liber benedicere & maledicere, rectè consulere alteri, & hunc verbis fallere. Auribus liber est audire diuina vel mundana. Oculis ad videndum vtilia vel vana. Manibus liber est ad dandum vel furandum. Et generaliter vniuersa membra, sensus item vel interiores vel exteriores, in humani libertate relinquit arbitrij. Nullum enim cogit non volentem, vt sibi seruiat. Nam si voluisset nos cogi, non fecisset nos rationales, & liberi arbitrij. In hoc sanè elucet humani libertas arbitrij, quia pater qui nec discedere volen- *Arbitrij libertas.*

tem

tem retinuit, neque manere cupientem cogit abscedere.
Eccli. 15. Vnde bene per Sapientem dicitur: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Adiecit mandata & præcepta: Si volueritis mandata conseruare, conseruabunt te.

¶ Circa secundum, quod est, libertate abutentis vitæ peruersitas, subditur:

Et non post multos dies congregatis omnibus adolescentior filius peregrè profectus est in regionem longinquam.

¶ Et non post multos dies, inquit. Quo significat & post eaquam homo peccator ad eam ætatem venerit vt capax rationis iam libero vtatur arbitrio, non diu se cõtinet ab iniquitate, sed mox cupiditatibus malis frena relaxat. Sensus
Gene. 6. enim & cogitatio hominis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Profectus est, inquit, in regionem longinquam, quæ est obliuio dei.

Vbi Chrysostomus:

¶ Minor filius in regionem longinquam profectus est, nõ localiter à deo discedens qui vbique est, sed affectu. Fugit enim deum peccator vt à longè stet, non quidem locorum intercapedine, sed declinatione seu auersione mentis. Hoc modo B. Augustinus deplorabat, quòd inuenit se longè esse à deo in regione dissimilitudinis. Sanè qui deo propinqui manent, nihil eorum quæ iste adolescentior patrauit, perpetrant. Prouidebam, inquit, dominum in conspectu
Theoph. meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Illo autem longè à nobis absente, efficimur apostatæ, facientes & ferentes pessima quæq;, iuxta illud:
Prou. 15. Ecce qui elongant se à te, peribunt. Nec mirum. Longè enim à peccatoribus salus, quia lõgè est deus ab impiis. O inconsulta ac pernicioſa à deo discessio. Et vtinam, inquit Ambrosius, mansisset cum patre, impedimẽtum nescisset ætatis, vt videlicet adolescentiæ lubricæ notaretur.

Deuer. do. ¶ Vbi beatus Augustinus: Quisquis ita vult esse similis deo vt fortitudinem suam ad illum custodiat, non ab illo
Peruersa dei imitatio. recedat cohærendo; vt custodiat similitudinem & imaginem ad quam factus est. Porrò si peruersè vult imitari deũ, vt quo modo deus non habet à quo regatur, sic & ipse velit

velit ſua poteſtate vti vt nullo regente viuat, quid reſtat ni ſi vt recedens ab eius cultura torpeſcat, & recedens à veritate vaneſcat?

¶ Circa tertium, quod eſt, bonorum omnium in vitiis diſſipatio, ſubditur:

Et diſſipauit ibi ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè.

¶ Subſtantiæ diſsipatio, eſt donorum tam ad intellectum quàm ad effectum ſpectantium continua diminutio: Nam hæc luxurioſè viuendo, id eſt, appetitui delectabilium indulgdèo minuuntur. Ea enim quæ ſunt ſcientiæ bene viuè di, & quæ affectu ad rectitudinem continuè debilitantur, paulatim enim & intellectus obſcuratur vt rectum non videat, & peruertitur affectus vt non ea quæ ad ſalutem, ſed ad perniciem ſunt eligat & proſequatur. Quin & dei gratiá & vniuerſa quæ per dei gratiam operatus eſt bona, per mortalem culpam à patre diſcedens amittit. Hec enim ad inſtar mortis quæ omnia prius habita tollit ab homine, omnes priſtinas tollit iuſtitias, dicente domino per Prophetam: Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua & fecerit impietatem, ſecúdum omnes abominationes quas operari ſolet impius, nunquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius quas operatus eſt non recordabuntur. Et vnde rurſus ſcriptum eſt. Qui in vno peccauerit, multa perdet. Nimirum amiſſa dei gratia quæ omnium bonorum meritorum eſt radix, conſequens eſt, vt omnium præcedentium bonorum operum quo ad rationem meriti, iactura ſequatur, quemadmodum ſucciſa radice neceſſe eſt arborem emori. Quo & illud Apoſtoli Iacobi: Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.

Subſtantiæ diſſipatio.

Ezech. 18.

Eccles. 9.

Amiſſio gratiæ quàm dam noſa.

Iaco. 2.

¶ Circa quartum, quod eſt, miſera egeſtas & eſuritio, ſubditur:

Et poſtquam omnia conſummaſſet, facta eſt fames valida in regione illa, & ipſe cœpit egere.

¶ Ad ſimilitudinem eius qui turpiter viuendo omnia bona ſua exteriora conſumpſit, & ipſe peccator dei oblitus gratuitis bonis omnibus amiſsis in profundum culparum venit, nec inuenit requiem.

¶ Nec mirum, ſi cœpit egere qui theſaurum ſapientiæ & ſcientiæ dei, diuitiarúmque cœleſtium altitudinem dereliquit.

Miſera egeſtas. Ambro.

liquit. Et licet plerique peruersè viuentes rebus seculi huius abundare videantur (iuxta quod scripum est: Abundãt tabernacula prædonum, & audacter prouocant deum, quũ ipse cuncta dederit eis in manus) reuera tamen egent, & quasi valida fame laborant, quandoquidem mundi huius illecebræ & oblectamenta quæcunque interiorem famem satiare nequaquam possint, vbi diuitiæ onerant, honores inflant, voluptates & delitiæ corrumpunt. Sanè deus solus inanem animam potest satiare. Vnde Saluator de seculi huius oblectamentis sub nomine aquæ in Euangelio loquẽs: Qui biberit, inquit, ex aqua hac, sitiet iterum. Et mox de solatio gratiæ, subdit, dicens: Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Porrò, eo validior in regione peregrina fames peccatorum inuadit, quo ipse à dei verbo quo viuit homo se fecerit alienum. His autem qui timent dominum, qui proponunt deum in conspectu suo semper, quibuscum dei verbum loquitur non modò inopia non est (quandoquidem de quolibet horum dictum sit: Gloria & diuitiæ in domo eius) quinetiam suppetit quod aliis impartiendo largiantur. Vnde post præmissa subditur: Dispersit, dedit pauperibus, tantum abest vt egeat.

Iob. 12. Peruersè viuentes egere.

Ioan. 4.

¶ Circa quintum, quod est indignæ seruitutis spontaneæ perpessio, subditur:

Et abiit, & adhæsit vni ciuium regionis illius. Et misit illũ in villam suam, vt pasceret porcos.

¶ Et abiit, inquit, id est, processit & profecit in malitia, amplius se elongando à deo, imò & à semetipso. Et quid longinquius, quàm à se recedere, nec regionibus sed moribus separari? Etenim qui se à Christo separat, exul est patriæ & ciuis mundi. Et adhæsit, inquit, vni ciuium regionis illius. Et vtique qui hæret, in laqueo est, dicente Apostolo: An nescitis quia cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui facti estis eius cui obedistis?

Ambro.

Roma. 6.

¶ Porrò vnus ciuium regionis illius cui egens adhæsit, ille est vtique, qui concupiscentiis terrenis merito suæ peruersitatis præpositus princeps, huius mundi à domino vocatur. Et de quo Apostolus: Deus, inquit, huius seculi excæcauit mentes infidelium. Vbi Theophylactus:

Ciuis regionis illius.

2. Cor. 4.

¶ Adhæsit

¶Adhæsit vni ciuium regionis illius. Nam qui adhæret do mino, vnus spiritus fit cum illo : qui verò adhæret scorto, vnum corpus fit cum natura dæmonum: atque fit totus caro, neque spiritus est capax, sicut hi qui tempore diluuij fuerunt. Ciues autem regionis illius, qui à deo defecerant, dæmones omnino sunt. 1. Cor. 6.

¶Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. In villam mitti, est substantiæ terrenæ cupiditatibus subiugari. De qua in alia parabola quidam spirituales epulas ad quas inuitabatur fastidiens dixit: Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam. Villa enim extra vrbes & oppida locus est pecoribus, armentis & frugibus seruandis deputatus. Ergo qui in villam mittitur, foras mittitur, & interiora relinquens solis terrenis & carnalibus rebus intendit. Porrò porcos pascere, est ea quibus immundi spiritus gaudent operari, qui rectè per porcos animal sordibus & cœno semper gaudens designantur. *In villam mitti.* *Porcos pascere.*

¶Vel secundum Theophylactum, qui proficit & in peccatis fit potens, pascit porcos, hoc est, & alios docet malitiam, & immundam quasi lutuosam operationem. Porci enim sunt omnes qui luto vilium & carnalium affectionum volutantur. Nam porcorum oculi nunquam possunt sursum spectare, aliam sortiti formationem. Tales sunt eorum interiores oculi, qui porcorum in morem voluptatibus immundis pasci cupiunt, non enim sursum sed semper deorsum spectant. Sequitur: *Porcorum oculi vt sortiti.*

Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, & nemo illi dabat.

¶Siritualibus opibus destitutus prudentia & intellectu, quasi porcos pascere dicitur, hoc est, sordidas & immundas in anima sua cogitationes nutrit, & edit escas irrationabiles prauæ conuersationis, dulces quidem egeti bonorum. Quia suaue videtur peruersis omne opus carneũ voluptatis, quæ virtutes animæ penitus eneruat & perimit. Huiusmodi cibos quasi porcinos & malè dulces, id est, carnaliũ delectationũ illecebras siliquarum nomine scriptura designat. Est autem siliqua, genus leguminis folliculis inclusi, tonorum & penè vacuum & asperum, porcis in cibatu gratissimum. *Chrysost. Siliquæ porcorum cibo, myst.*

tissimum. Et rectè peccatum designat, quod dulcedinẽ habet & asperitatem. Delectat enim ad tempus, cruciat verò perpetuò. Vel secundum Bedam, doctrinas significat seculares, sterili suauitate resonantes, quibus laudes idolorum fabularúmque ad deos gentium vario sermone atque carminibus percrepant, quibus dæmonia delectantur.

¶ Vnde quum iste saturari cupiebat, aliquid solidum & rectum quod ad beatam vitam pertineret, inuenire volebat in talibus & non poterat.

Theoph. ¶ Cupit ergo saturari peccato miserabilis ille iam porcorum seruus, & nemo ei dat. Nam adsueto malis nemo dat saturitatem. Non enim manet voluptas, sed euanescit & perit, fitque iterum miserrimus homo vacuus.

Voluptatẽ dæmones inuident peccatori Gre. Niss. ¶ Siquidem nequissimi dæmones quieto dominio iam hominem peccatorem possidentes, inuident ei appetitus sui satietatem, quem tamen vt in suam redigerent seruitutem concupitis peccatorum delectationibus antè lactabant. Et vt hunc pluribus vitiis irretitum amplius peccare faceret, variorum ei delectabilium inurebant cupiditates, quem tamen vt iam suum fecerunt, vltrà ei voluptatem abundantiámque non procurant, scientes eum iam mortuum.

¶ Hucusque de perniciosa & inconsulta hominis à deo auersione.

¶ Circa secundum principale dicitur:

In se autem reuersus dixit.

¶ Hic consequenter ostenditur cõsulta peccatoris ad deũ conuersio. Vbi etiam quinque per ordinem notantur. Primum est, suiipsius salubris cognitio. Secundum, sese noscentis gemebunda contritio, ibi: Quanti mercenarij. Tertium, propositi vitę melioris adsumptio, ibi: Surgam & ibo. Quartum, prioris nequitiæ humilis confessio, ibi: Et dicam illi. Quintum, iniunctæ pœnitentiæ libens acceptatio, ibi: Fac me sicut vnum.

¶ Circa primum dicitur: In se autem reuersus. Bene in se reuertitur, quia à se recesserat. Etenim qui ad dominum re-
Ambro. greditur, se sibi reddit: & qui recedit à Christo, se sibi abdicat. In se autem reuersus est, quum ab eis quæ forinsecus
In sese reuerti. frustra illiciunt, & seducunt, in conscientiæ suæ interiora suam intentionem reduxit. Et hic est suiipsius cogni-

tio

sine qua nec agitur pœnitentia, nec vitæ error emendatur. Vnde Dauid post adulterij & homicidij scelera perpetrata, in se reuersus dixit: Peccaui. Et adiecit: Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, & miserationis rationem allegans post pauca subiecit: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. 2. Reg. 12.

¶ Circa secundum, quod est, iam sese noscentis gemebunda contritio, subditur:

Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo?

¶ Ecce peccatorum contritio, sine qua sui cognitio non prodesset. Oritur autem hæc contritio à memoria paternæ domus, & comparatione suæ egestatis ad abundantiam patris sui mercenariorum. *Vnde contritio.*

¶ Quanti, inquit, hoc est, quàm multi. In his verbis non solũ memoria paternæ domus & sui cũ mercenariis collatio, sed & suspirium in modo dicendi intelligitur, ita quòd suspirando hoc dixit. Considerauit enim intra se gradum suum respectu mercenariorum, nempe se tanti patris filium, scilicet dei. Memor fuit domus paternæ, hoc est, spiritualis gratiæ, memor fuit magnæ abundantiæ spiritualium donorum in iis qui apud patrem sunt, hoc est, qui diuinis vacant obsequiis.

¶ Ego autem hic fame pereo. Nota singula. Ego filius, illi mercenarij. Fame pereo, non solùm esurio, illi abundant panibus: nec est vnus tantùm abundans mercenarius, sed quàm multi.

¶ Vbi aduerte inter se differre, seruum, mercenarium, filium. Vnde Basilius:

¶ Est autem secundum tres differentias obedientiæ discretio. Aut enim metuẽtes supplicia declinamus à malo, & sumus in dispositione seruili. Aut mercedis lucra venantes exequimur quæ mandantur, mercenariis adsimilati. Aut ipsius gratia boni & dilectionis ad eum qui dedit legem seruimus, & sic dispositionem redolemus filiorum. *Differunt, seruꝰ, mercenarius, & filius.*

¶ Filius enim qui habet pignus sancti spiritus in corde, secularis mercedis lucra non quærit, sed ius seruat hæredis. Itaque paterna domus & sui cum mercenariis gemebunda *Ambro.*

bunda collatio sequens propositum parturiuit.

¶ Circa tertium, quod est, propositi vitæ emendatioris adsumptio, subditur:

Surgam, & ibo ad patrem meum.

Resipiscendi propositum.

¶ Surgam, inquit, quia me iacere cognoui: & ibo, quia lõge recessi: ad patrem meum, id est, ad deum qui me ad imaginem suam creauit, quia sub principe porcorum miserabili egestate tabesco. Ecce propositum resipiscentis, sine quo nec peccati cognitio, nec quæcunque cordis cõtritio sufficit ad salutem. Manet enim peccator auersus à deo, nec potest ei reconciliari. Non enim nisi hominibus bonæ voluntatis pax adnuntiatur. huiusmodi veræ conuersionis se habere propositum indicabat, qui ait: Dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi.

Luc. 2.

¶ Circa quartum, quod est prioris nequitiæ humilis confessio, subditur:

Et dicam ei: Pater, peccaui in cœlum & coram te. Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis.

Roma. 16. Peccatorũ confessio. Prou. 28. 1. Ioan. 1.

¶ Ecce hic oris confessio. Ore enim confessio fit ad salutem, sine qua (si suppetat opportunitas confitendi) tria præcedentia deo non reconciliant. Nam qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est deus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

¶ Et dicam ei: Hæc & ea quæ præcedunt, scilicet surgam, & ibo ad patrem meum, verba sunt pœnitentiam meditantis in confessione peccati, nondum tamen pœnitentiam agentis. Non enim iam dicit patri, sed dicturum se promittit quum venerit, iuxta illud: Dixi cõfitebor aduersum me iniustitiam meam domino.

Ambro.

¶ Pater, peccaui. Quàm misericors dominus, qui ne offensus patrium dedignatur nomen audire.

Confessio cõmendatur.

¶ Peccaui. Hæc est prima confessio apud authorem naturæ, præsulem misericordiæ, arbitrum culpæ. Et licet deus nouit omnia, attamẽ vocem tuę confessionis expectat. Ore enim confessio fit ad salutem, quia alleuiat pondus erroris quisquis ipse se onerat, & sese accusans accusatorem cõfitendo præuenit. Alioqui frustra velis occultare quem nihil

hil fiillit,& ſine periculo prodas quod ſcias iá eſſe cognitũ. Confitere magis vt interueniat pro te Chriſtus, roget pro te eccleſia,illachrymet populus. Nec vereariſ ne non impetres. Aduocatus ſpondet veniam,patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur aſſertor.

¶Peccaui in cœlum & coram te:Ac ſi dicat:Derelinquendo cœleſtia, peccaui in ea præferens illis corruptibilia & terrena,& præeligẽs cœleſti patriæ regionem famis.Siquidem in cœlum peccat, qui cœlo terrenã præponit. Rurſus,peccaui in cœlum,coram angelicis ſpiritibus ſanctisque animabus,in quibus ſedes eſt dei. Verùm addendo,Et coram te,oſtendit hunc patrem deum debere intelligi.Deus enim ſolus conſpector eſt omnium, à quo nec in corde meditata peccata abſcondi poſſunt.Peccaui,inquit, coram te,in ipſo conſciẽtiæ interioris conclaui,quã ſolius dei valent oculi penetrare. *Theoph.* *Peccare in cœlum.* *Chryſoſt.*

¶Et iam non ſum dignus vocari filius tuus. Hoc eſt, non poſthac dignus ſum nomine vel loco filij. Proponit fateri non ſolùm ſe peccaſſe,ſed etiam adeò ſe degeneraſſe, vt ſit indignus vocari filius.Et verum dicit.

¶Circa quintum, quod eſt iniunctæ pœnitentiæ libens acceptatio,ſubditur:

Fac me ſicut vnum de mercenariis tuis.

¶Ergo ad filii affectum(qui omnia quæ patris ſunt ſua eſſe non ambigit)aſpirare non præſumens, mercenarij ſtatũ pro mercede ſeruiturus,deſiderat. Verùm nec hunc quidẽ niſi paterna dignatione ſe mereri poſſe teſtatur. *Beda.*

¶Et quidem peccator compuncto corde priora delicta legitimè in eccleſia confeſſus,propter ſpem reconciliationis paternæ ad inſtar mercenarij expectatę mercedis gratia in opere deſudantis,& ipſe onus iniunctę pœnitentiæ libenti animo ſuſcipit.

¶Sunt enim & boni mercenarij, qui conducuntur ad vineam. Iſti non ſiliquis ,ſed panibus abundant. Seruiunt enim pro mercede non quidem temporali,ſed ea quæ deus eſt:qui per denarium illũ deſignatur qui in fine diei operariis vineæ datur.Vnde & ibi dicitur:Voca operarios, & redde illis mercedem. De qua mercede dominus ad Abra- *Matt. 20.*

Gene.13. ham loquitur, dicens: Ego protector tuus sum, & merces
1.Cor.3. tua magna nimis. Vnde & per apostolum dicitur: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

¶ Sanè filium hunc prodigum spiritus sanctus nobis descripsit, vt instruamur qualiter debeamus cordis nostri deplorare peccata.

¶ Postquam ergo dixit: Ibo ad patrem meum (quod ei cũcta attulit bona) non procrastinat. Sequitur enim:

Et surgens venit ad patrem suum.

¶ Non enim per contandum neque consultandum frustra est in his quæ placeãt deo, sed opus est facto. Surgẽs, inquit, venit ad patrem suum. Venire ad patrem, est in ecclesia constitui per fidem, vbi iã possit esse legitima & fructuosa pec-
Chryso. catorum confessio. Itaque nec nos pigeat longitudinis viæ redeundi ad patrem. Si enim voluerimus fiet regressus celer & facilis, modò deseramus peccatum quod nos à domo patris eduxit. Quàm sit autem pater redeuntibus clemens, ex subsequentibus est manifestum.

¶ Circa tertium principale dicitur:

¶ Quum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.

¶ Hic ostenditur erga peccatorem resipiscentem benigna dei miseratio. Vbi etiam quinque sunt notanda. Primũ est, clemens omnium peccatorum remissio. Secundum, pristinæ gratiæ indulta restitutio, ibi: Dixit autem pater. Tertium, amissorum meritorum recuperatio, ibi: Et date anulum. Quartum, sacrosanctę eucharistiæ veneranda cõmunio, ibi: Et adducite vitulum saginatum. Quintum, cœlestis curiæ congratulatio, ibi: Et manducemus & epulemur.

¶ Circa primum dicitur: Quum autem adhuc longè esset. Nulla exurrectio humana, nullus humanus ad deum veniẽdi conatus sufficit reddere hominem propinquum deo. Et propter hoc quanuis peccator eo quo dictum est modo surrexerit, & venire ad deum cœperit, adhuc tamen longè abesse describitur Nam vniuersæ iustitiæ nostrę quasi pannus menstruatæ. Vidit, inquit, illum pater ipsius. Paternis oculis videt deus, quando videt vt non permittat amplius

elongationem

elongationē filij. Viderat quidem & prius eum, sed oculis iustitiæ permittentis elongationem. Et misericordia motus est. Siquidem confessionis meditatio placauit ei patrem, vt obuiam iret ei & oscula conferret. Et adcurrens: Ecce effectus misericordiæ, & acceleratio remissionis & veniæ in adcursu paterno designatus. Et cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Amplexus cum osculo, reconciliationis est gratia, his descripti signis, ad significandam magnitudinem affectus pariter & effectus diuinæ benignitatis erga pœnitentem. Multo maior est enim quàm amplexus & osculum significent: sed spiritualia per hæc sensibilia significantur. Osculo enim amor amicitiæ redditur, amplexu autem collata gratia significatur. Vbi Ambrosius:

Gre. Niss.

Adcursus paternus.

¶ Occurrit igitur tibi, quia audit te intra mentis secreta tractantem. Et quum adhuc longè sis, occurrit: quis impediat? complectitur quoque. In occursu enim præscientia est, in complexu clementia, & quasi quodam patrij amoris affectu, supra collū cadit vt iacentem erigat, & oneratum peccatis atque in terrena defixum, reflectat ad cœlum. Osculatur autem os per quod emissa de corde confessio pœnitentis exierat, quam pater lætus excepit. Sequitur:

Dixitq; ei filius: Pater, peccaui in cœlum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus.

¶ Incipit iam peccata sua in ecclesia constitutus confiteri, nec dicit omnia quæ dicturū se esse promiserat, sed vsq ad illud, Non sum dignus vocari filius tuus. Hoc enim cupit fieri per gratiam, quo se per merita fatetur indignum. Non addit quod in illa meditatione dixerat: Fac me sicut vnum de mercenariis tuis. Quum enim panem non haberet, vel mercenarius esse cupiebat, quod post osculum patris generosissimè iam dedignabatur. Intelligit enim inter filium & mercenarium & seruum non minimam esse distantiam. Nam (vti superius dictum est) Seruus est, qui adhuc metu gehennæ siue præsentium legum à vitiis temperat. Mercenarius, qui ipe atque desiderio regni cœlorum. Filius, affectu boni ipsius atque amore virtutum. Verùm quum pater occurrens non contentus minora concedere vtroque gradu (seruorū scilicet & mercenariorum)

Augusti. de quæst. euā.

Confessio redeuntis.

Beda.

sine dilatione transcurso, pristinæ filiorum restituit dignitati, non iam de mercede conductoris, sed de hæreditate facit cogitare parentis.

¶ Circa secundum, quod est pristinæ gratiæ indulta restitutio, subditur:

Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam & induite illum.

¶ Pater ad sermonem filij verba non dirigit, sed ministris loquitur, quia qui pœnitet orat: sed responsum verbo nõ accipit, misericordiam autem cõsequitur in effectu. Citò (inquit ad seruos loquens) proferte stolam primam. Vbi Theophylactus:

Serui patri familiâs. Galat. 3. Aug.

¶ Seruos, vel angelos intelligas administratorios spiritus, vel sacerdotes qui baptismate & verbo doctrinæ animã vestiunt ipso Christo, dicente Apostolo: Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Vel certè stola prima, pristina gratia est per peccatũ amissa, & dignitas illa quam perdidit Adam. Serui qui hanc proferunt, prædicatores sunt reconciliationis. Vbi patet magna dei misericordia, qui nõ solùm remittit culpas, sed insuper restituit gratiam: rursus ornando animam innocentiæ veste qua se nudauerat, vti

Esaiæ. 61. meritò dicat lætabunda & laudans: Gaudens gaudebo in domino, quia induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circundedit me quasi sponsum decoratum corona.

Stola prima.

¶ Est ergo stola prima, vestis innocentiæ quam homo bene conditus accepit, sed malè persuasus amisit, quando post culpam pręuaricationis cognouit se esse nudum, gloriãque immortalitatis amissa, pelliceũ, hoc est, mortale sumpsit indumentum. Proferunt autem serui stolam primam, quando mortales terrenósque homines ita sublimandos asseuerant, vt non solùm ciues angelorum, sed & hæredes dei & Christi sint cohæredes futuri.

¶ Circa tertium, quod est, bonorum meritorum recuperatio, subditur:

Amissorũ recuperatio.

Et date anulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius.

¶ Non solùm restituuntur redeunti ad patrem habitus virtutum,

tutum, sed etiam præcedentia bonorum operum merita. Nã quæ superueniente peccato fuerant mortificata, recuperata gratia denuò viuificantur. Meretur autem homo dei gratia cooperante bonis operibus exterius, & significãtur per anulum: & piis operibus & desideriis, interius, quæ per calceamenta designantur, dicente domino: Omni habenti, scilicet gratiam, dabitur, scilicet abundantia pristinorum quæ mortificata fuerant meritorum, & abundabit. Ei autem qui non habet, scilicet gratiã, & quod videtur habere (scilicet bona opera de genere) auferetur ab eo. *Matth. 29.*

¶ Vel vt aliis videtur, per anulum qui ornamentum manus est, ea quæ posthac opera bona facturus est insinuantur, vt videlicet de cætero facere studeat fructus dignos pœnitentiæ. Per calceamenta verò quæ pedum munimẽta sunt, præcedentium nos sanctorum exempla designantur, quibus interiores nostri affectus (quasi quidam animæ pedes quibus à se desiderata prosequitur) ne concupiscentiis malis vel sordidentur vel lædantur, sollicitè muniendi sunt. Vbi Beda: *Anulus & calceamenta.*

¶ Et bene anulus in manu datur, vt per opera fides clarescat, & per fidem opera bona firmentur. Calceamenta autẽ in pedes, desideria sancta significãt, vt cursus mentis ad cœlestia tendens, à terrenarum contagio rerum inuiolatus seruetur & mundus, priorúmque munitus exemplis super serpentes & scorpiones securus incedat. Manus igitur & pedes, id est, opus ornatur & cursus. Opus, vt rectè viuamus, cursus, vt ad æterna gaudia properemus. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. *Heb. 3.*

¶ Circa quartum, quod est, mensæ dominicæ venerãda cõmunio, sequitur:

Et adducite vitulum saginatum, & occidite.

¶ Ex quo enim remisit culpas pœnitenti, & gratiã illi primam & merita bona restituit, restat comedere vitulum saginatum, scilicet corpus Christi, ipso dicẽte: Accipite & mãducate, hoc est corpus meum. *Corporis Christi communio. Matth. 26.*

¶ Vbi Chrysost. Dominum nostrum Iesum Christum vitulum nominat, propter hostiam corporis immaculati. Saginatum autem dicit, quia pinguis & opimus intantum est, vt pro totius mundi salute sufficiat. Non autem

ipse pater vitulum immolauit, sed aliis tradidit immolándũ Siquidem permittente patre consentiens filius ab hominibus crucifixus est.

Vitulus vt occiditur.

¶ Adducere autem vitulũ & occidere, est prædicare Christum, & mortem eius insinuare. Tunc enim cuique nostrũ quasi recèns occiditur, quũ credit occisum, & morte & passione eius liberatus à peccatis patri reconciliatur. Tunc ei ro eius comeditur, quum eius passionis sacramentum & ore ad emundationem percipitur, & corde ad imitationé cogitatur.

¶ Circa quintum, quod est, cœlestis curiæ congratulatio, Subditur:

Et manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.

Theoph. Cœlestis cõgratulatio.

¶ Omnis qui à peccato purgatur, particeps fit vituli illius saginati, & lætitiæ author fit patri & seruis, id est, sanctis angelis eius, tanquam ex morte resurrexisset & post perditionem fuisset inuentus. Siquidem sibi peccator mortuus fuerat, & sibi reuixit: deo autem non mortuus, sed ad instar ouis aberrantis perditus & rursum inuẽtus est. Hinc ergo curia cœlestis exultat, dicẽte domino: Dico vobis, quia gaudium est angelis dei in cœlo super vno peccatore pœnitẽtiam agente.

Luc. 15.

¶ Et attende quia non solùm filius qui reuixit & inuẽtus est, verumetiã pater & serui eius sacrosancti vituli qui propter filium occisus erat carne refecti epulãtur. Quia patris cibus salus est nostra, & nostrorum remissio peccatorũ patris gaudium est, nec tantùm patris, sed & filij & spiritussancti. Quia sicut vna in diuinitate voluntas est & operatio, ita & vna est delectatio sanctæ & indiuiduæ trinitatis. Vnde sanctus pater Abraham tres angelos hospitio recipiens, vitulum tenerrimum & optimum occidisse, eisque cum lacte pane & butyro epulandũ legitur obtulisse. Quia qui beatam trinitatem rectè deuotionis officiis reficere, id est lætificare desiderat, mortem quoque debet vnigeniti filij dei in carne, quæ est vna in trinitate persona, piæ confessionis synceritate celebrare.

Gene 18.

FERIA

FERIA SECVNDA POST DO. OCVLI.

Vanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Luc. 4.

¶ In hac ſancti euangelij lectione adiũctis his quæ mox antè per Euangeliſtam præmittuntur, quatuor per ordinem deſcribuntur. Primum eſt, mirandæ dignationis in Chriſto benignitas, ibi: Et venit Nazareth. Secundum, deteſtandæ perfidiæ malignorũ peruerſitas, ibi: Et dicebant. Nónne hic eſt. Tertium, confutandis peruerſis, defenſionis veritas, ibi: Ait autem. Amen dico vobis. Quartum, cõfutatorum furor, & dira crudelitas, ibi: Et repleti ſunt.

¶ Circa primum duo notantur: Vnum eſt, mira domini legentis dignatio. Alterum, poſt domini lectionem notanda conſequutio, ibi: Et quum plicuiſſet librum.

¶ Circa primum aduertendum eſt ea quæ lectione cõprehenduntur circa initium prædicationis Chriſti contigiſſe. Sic enim habet euangeliſta.

¶ Et egreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæã. Et fama exiit per vniuerſam regionem de illo. Et ipſe docebat in ſynagogis eorum. Et magnificabatur ab omnibus. Et continuò ſequitur: Et venit Nazareth vbi erat nutritus, & intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die ſabbati in ſynagogam. Synagoga Græcè, Latinè dicitur congregatio, quo nomine non ſolùm adfluentium turbarum conuentum, ſed & domum qua ad audiendum dicendúmve dei verbum cõ ueniebant Iudæi, appellare ſolebant. Vnde dominus ad Annam pontificem: Ego (inquit) ſemper docui in ſynagoga, & in templo quo omnes Iudæi conueniunt. Sicut & nos eccleſias fidelium, & loca choros vocitamus.

Synagoga quid. Beda.

Ioan. 18.

Verùm differt inter ſynagogam, quæ congregatio, & eccleſiam quæ conuocatio interpretatur, quòd veteris teſtamenti populus vtroque vocabulo, noui autem tantùm eccleſia nuncupatur. Quia videlicet & pecora & inanimatæ quæque res congregari in vnum poſſunt, conuocari autem

Synagoga & eccleſia differunt.

autem non nisi ratione vtentia possunt. Ideóque nouæ gratiæ populum, quasi maiori dignitate præditum, rectius conuocatum in vnitatem fidei quàm cõgregatum dicere, id est, ecclesiam quam synagogam nominare apostolicis scriptoribus & doctoribus visum est. Confluebant die sabbati in synagogis, vt feriati à mundi negotiis, ad meditanda legis monita quieto corde residerẽt. Intrauit ergo Iesus secundũ suã consuetudinem die sabbati in synagogam. Vbi Ambrosius:

¶ Ita enim dominus ad omnia se inclinauit obsequia, vt ne lectoris quidem aspernaretur officium. Vnde sequitur:

¶ Et surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaiæ prophetæ. Rectè liber prophetæ illi traditus est, quia omnis prophetica scriptura ab ipso erat, & ad ipsum pertinebat, & per ipsum nobis erat aperienda, ac in ipso adimplẽda. Vnde & vtrunque in euangelij sui fine manifestius explicat dicens:

Christ⁹ vt prophetias aperuit.

Luc. vlt. Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis & Psalmis de me. Vbi mox euangelista subiungit: Tũc aperuit illis sensum vt intelligerẽt scripturas. Surrexit igitur legere qui à nemine literas didicerat, Sequitur:

¶ Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi scriptum erat. Pulchrè librum prophetæ clausum accepit, sed reuolutũ legit, quia mysteriũ incarnationis suæ prophetarũ voce præscriptum, & prius suscepit exhibendum, & pòst intelligendum mortalibus aperuit.

Orig. ¶ Non autem fortuitò reuoluit librum, & capitulum de se vaticinans reperit lectionis, sed hoc diuinæ suæ fuit prouidentiæ. Vbi, inquit, scriptum erat:

Esa. 62. ¶ Spiritus domini super me, propter quod vnxit me, euãgelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum domini acceptũ & diem retributionis.

¶ Circa secundum, quod est post domini lectionem notanda consecutio. Sequitur:

Et quum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit.

Christ⁹ vt post lectionem sedit.

¶ Librum dominus omnibus qui aderant audientibus legit, lectum verò ministro reddidit. Quia sicut ipse alibi testatur,

ſtatur,quum eſſet in mundo palàm locutus eſt mũdo, ſemper docens in ſynagoga(vti iam præmiſſum eſt) & in tẽplo quo omnes Iudęi conuenire conſueuerant. Sed ad cœleſtia regreſſurus,his qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis,euangelizandi officium tradidit.

¶Et bene ſtans quidem legit,ſed libro reddito reſedit. Stare enim operantis, ſedere quieſcentis vel iudicantis eſt. Quia dominus Ieſus Chriſtus vt viã nobis ſcientiæ quę de ſe erat ſcripta patefaceret,ad tempus in carne dignatus eſt operari.Peracto autem piæ diſpenſationis officio,diſcipulos ſuæ doctrinæ ſequaces elegit, ſéq; ſupernæ quietis folio reſtituit,vnde & nunc occulto iudicio cuncta diſpenſet,& in fine totius ſeculi iudex manifeſtus appareat.Simul exemplum myſticè proponens,vt verbi quiſq; prędicator, eiuſdem ſit etiã & factor. Surgat,legat,& reſideat. Hoc eſt, operetur,prædicet,& ſic prędia quietis expectet.

¶Et notãdum,quia librum ipſe reuolutum legit, miniſtro autem plicatum reddidit. Quia & eccleſiam ſuam miſſo à patre ſpiritu veritatis docuit in omnem veritatem,& tamen non omnibus omnia dicenda,ſed pro captu audientiũ verbum doctori diſpenſandum ſuo prædmonebat exemplo quum ait:Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Sequitur: *Ioan.16.*

¶Et omnium in ſynagoga oculi erant intendentes in eum. Cupit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.In eovtique impleta,quia ſicut illa prędixerat,& magna faciebat,& maiora dominus euangelizahat.Quod igitur maius quærimus teſtimoniũ, quàm quod ſe fuiſſe qui loquutus eſt in prophetis, propria voce ſignauit?remouens blaſphemias perfidorum qui alium dicunt deum veteris teſtamenti, alium noui, vel qui initium Chriſti dicunt eſſe de virgine.Nam quo modo cœpit ex virgine,qui ante virginem loquebatur? Sequitur: *Teſtimoniũ maximum.*

¶Et omnes teſtimonium illi dabant,& mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebãt de ore ipſius. Teſtimonium illi dabant, adteſtando illum verè vt dixerat eum eſſe de quo cecinere prophetæ, verè ſpirituſſancti gratia perunctum, verè ſe pauperes,cæcos, captiuos, atque confractos, illius per omnia indigere muneribus.

¶Circa

¶Circa ſecundum principale dicitur:

Et dicebant: Nónne hic eſt filius Ioſeph?

¶Hic deſcribitur deteſtandę perfidię malignorum peruerſitas. Vbi duo notantur. Vnum eſt, proſapiæ carnis indigna exprobratio. Alterum, cum faſtu ſuperbiæ ſignorũ poſtulatio, ibi: Et ait illis: Vtique dicetis.

Chriſto ſua cognatio exprobratur.

¶Circa primum dicitur: Et dicebant, ſubaudis, ciues Nazareth. Nónne hic eſt filius Ioſeph? Et apud Matthæum dicitur: Mirabantur dicentes: Vnde huic ſapientia hæc & virtutes? Nónne hic eſt fabri filius? Nónne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioſeph & Simon & Iudas? & ſorores eius nónne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabantur in eo. Sed quanta horum cæcitas qui eum quem in verbis factiſque ipſius (ſi mens læua nõ fuiſſet) Chriſtum cognoſcere poterant, ob ſolam generis notitiam contemnunt? Qui quum dicunt ſtupentes: Vnde huic ſapientia hæc & virtutes? virtutes referunt ad ſanitates & miracula quæ faciebat, ſapientiam autem ad doctrinam. Quæ duo ſolerti ac pulchra diſtantia commemorat Apoſtolus, dicens:

Matt. 13.

1. Cor. 1.

¶Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt, nos autem prędicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, Ipſis verò vocatis Iudæis & Græcis Chriſtum dei virtutem & Dei ſapientiam. In qua ſententia virtutem ad ſigna retulit propter Iudæos, ſapientiam autem ad doctrinam propter Græcos. Et ſcandalizabantur in illum, in quo debebant deum cognoſcere, laudare & venerari.

Vbi Theophylactus.

Iere. 7. Iudæorũ error vt prodeſt.

¶Non cernis ô cæca peruerſitas quanta fecit? non audis quæcunque dicit? Deinde conuitiis patrem illius laceſsis. Re vera de vobis dicere phas eſt: Ecce populus ſtultus & abſque corde, oculi eorum non vident, nec aures audiunt.

Mar. 6. Beda.

Porrò ſcandalũ & error Iudæorũ ſalus noſtra eſt, & hęreticorum condemnatio. Intantum enim cernebant hominem Ieſum Chriſtum vt hunc fabri filium, & iuxta alium Euangeliſtam fabrum clamarent: fratres quoque & ſorores eius ſecum eſſe teſtarentur. Qui tamen nõ liberi Ioſeph aut Mariæ iuxta Hæreticos putandi ſunt, ſed re vera iuxta morem

morem sacræ scripturę cognati ipsorum sunt intelligendi, quo modo Abraham & Loth fratres appellantur, quum esset Loth filius fratris Abrahæ. *Gene. 13.*

¶ Itaque contemptorie & cum scandalo fabri filiũ nuncupant, quem paulò antè de verbis gratiæ intuentes derabantur. Reliquit autem Lucas subaudiendum, quòd postquam acceptus fuerat Iesus omnibus in synagoga existentibus, mutati sunt animo & versi ad despiciendum fabri filium, personam notam. Ratio mutationis huius non scribitur. Et forsan ea fuit quòd prędicando dominus reprehensionis cuiuslibet verba protulerit, vel quia aliqui superuenerunt inuidi qui eos qui in synagoga antè fuerant in domini veneratione vnanimes, in discordiam concitauerunt, calumniando (vt iam dictum est) personæ ipsius qualitatem vel eius miracula contaminando dicentes ea vera non esse. Nam si vera essent quę de ipso narrantur signa, vtique ea faceret in patria sua. Et hęc videtur fuisse vera dictę mutationis ratio, ex eo quòd hęc duo tanguntur ab Euangelista, & nihil dicitur de prædicatione reprehensiua. Et expressè dixerat, omnes ei testimonium dedisse. Ex quibus omnino verisimile est inuidos superuenisse hęc duo dicentes, & sic animos prius bene dispositos mutantes atque peruertentes. *Cur veneratores versi sunt in cõtemptores.*

¶ Circa secũdum, quod est, cum fastu superbiæ signorum postulatio, sequitur:

Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura teipsum. quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

¶ Et ait illis: Vtique, id est, omnino dicetis mihi hanc similitudinem. Hinc apparet quòd non solùm verba despectiua in eum dixerant, sed & miracula ipsius verbis fuerant calumniati. Nisi enim calumniam dixissent, non diceret Iesus cum aduerbio confirmandi, vtique dicetis mihi. Hæc enim confirmatio pręsupponit hoc eorum dictum: Medice, cura teipsum. Medico patienti ægritudinem quam? & alij patiuntur & seipsum non curanti, non creditur quòd alios possit curare, sed ad conuitium scientiæ eius dicitur illi: Medice, cura teipsum. Iuxta hanc similitudinem dicebant

bant isti ad Iesum: Si potes facere miracula in aliis, fac & in teipso, hoc est, in tua ciuitate. Et explanat similitudinẽ, medice, cura teipsum. Quanta (hoc est, quæ vel quæcunq;) audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Non enim interrogatiuè legendum est, quanta audiuimus, sed tantùm postulatio est, ac si dicant: Fac etiam hic in patria, id est, in ciuitate tua omnia quæcunque audiuimus à te fuisse facta in Capharnaum. Et hoc vtique cum indignationis tumore, & domini contemptu dixisse intelligendi sunt, ægrè ferentes Capharnaitis se esse postpositos. Non enim in principio prædicationis suæ dominus Nazareth profectus est, sed post multa alibi patrata miracula, vt vel miraculorum fama præcurrente disponerentur cõciues ad credendum, sed inuidia præualuit.

¶ Intelligendum est ergo hæc verba quantum ad sensum, & sententiam fuisse horum Nazarenorum, recitata autem à domino sub hac similitudinis forma.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

¶ Hic ponitur confutandis peruersis defensionis veritas. Vbi duobus modis se domin⁹ defendit. Primò, per id quod fieri solitum erat & notum. Secundò, per probatissimorum prophetarum euidens exemplum, ibi: In veritate dico vobis.

¶ Circa primum dicitur: Ait autem. Hoc interponit Euangelista, vt significet præcedentia verba recitata tantùm à Christo, dicta autem à Nazarenis, sequentia verò responsionem esse domini.

¶ Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. Vbi se dominus prophetam appellat, quo modo
Deut. 18. & Moyses qui de ipso loquens, ait: Prophetam vobis suscitabit deus vester de fratribus vestris tanquam me. Respondet ergo Christus ad illorum verba contemptiua: Nónne hic est fabri filius? & quia directè hoc in ipsius dixerant despectionem, ideo directè respondet (& quidem mansuetissimè) non esse hoc nouum. Commune est enim, quòd nemo propheta acceptus est in patria sua, & hoc ideo quia

prope

prope modum naturale est,ciues semper ciuibus inuidere. *Inuidiæ vbi locum habet.*
Non enim considerant præsentia viri opera, sed fragilem recordantur ætatem,quasi non & ipsi per eosdem ætatis gradus ad maturam ætatem venerint.Nec solùm ipse qui caput est & dominus prophetarum,sed & Helias & Ieremias & Ionas cæteriqúe prophetæ minoris in patria, quàm in exteris ciuitatibus habiti sunt.Qui enim familiaris & præsto est semper,etiam si egregius sit & præclarus,debita reuerentia à notis priuatur.

¶Quasi dicat:Ego quidem & apud vos virtutum signa fecissem,sed scio hoc solitum & commune esse,contemni videlicet etiam res maximas, nisi quum fuerint raræ. Secus si vulgatę sunt & quotidianę,& eis omnes copiosè fruantur. Semper enim solent homines rara & admirabilia curare, familiaria verò & frequentia despicere. Et idcirco nullus propheta in patria sua est prętiosus. *Theoph.*

¶Non autem ociosè Saluator se excusat,quòd nulla in patria sua miracula virtutis operatus sit,ne fortasis aliquis viliorem patriæ nobis esse debere putaret affectum. *Ambro.*

¶Accesit autem & inuidiæ causa quæ Christi conciues virtutum ipsius signis reddiderit indignos, quia videlicet aliis ciuitatibus signorum Christi gratiam inuidebant.

¶Vnde Ambro.Hoc autem exemplo declaratur quòd frustra opem misericordiæ cœlestis expectes, si alienæ fructibus virtutis inuideas. Aspernator enim deus inuidorum est, & ab his qui diuina beneficia in aliis persequuntur miracula suæ potestatis auertit. Dominicę quippe carnis actus,diuinitatis exemplum est, inuisibilia nobis eius per ea quę sunt visibilia demonstrantur. Videte ergo quid mali inuidia adferat. Indigna propter inuidiam patria iudicatur in qua ciuis operetur,quę digna fuit in qua dei filius aleretur. *Inuidiã vt deus detestetur.*

Vnde & apud Marcum dicitur:

¶Et non poterat ibi virtutem vllam facere,nisi quòd paucos infirmos impositis manibus curauit.Et mirabatur propter incredulitatem illorum. Non quo illis incredulis facere nõ potuerit virtutes multas,sed vt ne multas faciens, *Mar. 6.* *Cur miræ culis carẽt*
ciues incredulos condemnaret. Quòd autem mirari dicitur dominus incredulitatem illorum,non quasi inopina-

ta

ta & improuisa miratur, qui nouit omnia antequam fiant, sed qui nouit occulta cordis, quod mirãdum intimare vu hominibus, mirari se coram hominibus ostẽdit. Et quide miranda Nazarenorum incredulitas, qui & doctoribus abundantes, & eloquiis diuinis in quibus Christi prædicabatur aduentus, ipsum etiam præsentem habentes Christũ, agnitionem sui illis & verbis ingerentem & signis, nihilominus increduli perdurabant. Et quidem detestanda eorum cæcitas qui nec prophetis suis credere de Christo nec ipsi inter eos nato voluerunt credere Christo.

¶ Circa secundum, vbi se dominus excusat per præcedentium prophetarum probatum exemplum, sequitur:

In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Israël quando clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex, quum facta esset fames magna in omni terra, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sareptha Sidoniæ ad mulierem viduam.

3. Reg. 17.

Exemplis prophetarũ se Christus defendit.

¶ Hic Saluator respondet calumniæ suorum miraculorum secundo loco obiectę, quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Et duobus notissimis prophetarum exemplis directè declarat suorum cessationem apud illos miraculorum non ex sua impotentia prouenire, sed quòd ipsi ea non merebantur, nempe his indigni propter suam incredulitatem. Attamen hæc eorum demerita, sine contumelia, sola scripturæ diuinæ historiarum recitatione demonstrat. Vbi primò metaphoricè memoratur negatio pluuiæ per clausum cœlum, eo quòd apparet pluuiam de cœlo descendere, ac per hoc impediri quo minus descendat cœlo iam clauso: quo contrà in abundantia pluuiæ dicimus cataractas cœli apertas esse. Quum facta esset fames magna in vniuersa terra: famis illius grauitas duplo exaggeratur, nempe quòd magna tam hominum plurimos quàm iumenta consumens, & quòd in omni terra præualuit. Tolerabilior autem fuisset si alicubi tantùm, & non in omni terra desæuisset.

Sequitur:

Et multi leprosi erant in Israël sub Heliseo propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.

4. Reg. 5.

¶ Vbi

¶Vbi Theophylactus: Heliam Iudæorum viduæ non susceperunt. Sarepthana autem suscepit. Et Helisæus alienigenam leprosum purificauit, fide in illum declarata. Nam familiares eius, qui eiusdem erant patriæ, ei non crediderunt, & propterea non sunt purificati. Similiter & ego vobis conciuibus & vicinis non videor admirabilis sed contemptus, & idcirco neque signa facio. His sanè qui sunt Capharnaum videor admirabilis & signa illic facio, & acceptus sum. Vbi Beda:

¶Quòd diuina fastidiosis ciuibus beneficia subtraho, prophetarum gestis nō aduersatur. Quia sicut fame quondam omnem terram premente nemo est in Iudæa repertus Heliæ dignus hospitio, sed exterę gētis est vidua quæsita, quę ob fidei gratiam à tanto propheta visitari deberet. Et sicut multis ibidem leprosis Naaman Syrus tantùm, quia deuotè quæsierat ab Helisæo propheta curari promeruit, sic & vos non alia quàm inuidiæ perfidiæq; caussa superno munere priuabit. Mysterium viduæ Sarepthanæ expositum habes in altero quadragesimali, feria tertia post reminiscere. Et allegoriam Naaman Syri ibidem, hac feria.

¶Circa quartum principale dicitur:

Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. Et surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum.

¶Hic describitur confutatorum furor & dira crudelitas. Vbi duo notantur. Vnum est, furore sæuientium impia crudelitas. Alterum, impiorum homicidarum frustrata voluntas, ibi: Ipse autem.

¶Circa primum dicitur: Et repleti sunt omnes in synaga ira, hæc audientes. Vide mirabilem mutationem, non aliquorum tantùm, sed omnium, ægreferentium alios sibi etiam diuina electione præferri: siquidem diuinitus electa fuerat vidua Sarepthana, & sanatus Naaman Syrus. Non mediocriter autem inuidia proditur, quæ charitatis oblita, in acerba odia caussas amoris inflectit. Quum enim ipse dominus per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrogabant, quorum sacrilegia longè antè Dominus per prophetam prænuntiauerat, dicens: Retribuebant mi- *Psal.*

Subita in malũ mutatio. Ambro.

hi mala pro bonis,& odium pro dilectione mea.

¶ Et surrexerunt vtique impellente furore,& eiecerunt illum extra ciuitatem. Non ergo mirum est si perdiderunt salutem,qui eiecerunt è suis finibus saluatorem. Et duxerunt illum vsque ad supercilium montis,vt præcipitarent eum.

Iniuria facti in Christum.

Nullo Euangelicæ scripturæ loco reperimus domino iuriam facti corporaliter irrogatam vsque ad tempus suæ passionis nisi hoc loco,& hoc à conciuibus & vicinis,imò nec passionis suę tempore à Iudæis,sed Gentilibus Romanis Pilati militibus est occisus,tametsi instigantibus Iudæis.

Conciuiũ ingratitudo.

Porrò nunc cõciues propriis furiis acti,ad præcipitandum eum de supercilio montis concurrunt,& nõ modò ducere parant, sicut Ierosolymitæ postmodum bis attentauerunt lapidare,& Gerazeni tametsi per eum detrimentum bis mille porcorum passi non tamen ausi sunt aliquid attentare contra eum,sed tantùm rogauerunt eum vt discederet ab eis. Conciues verò & noti nullam per eum iacturam passi,actu ducunt ad præcipitium. O peiores magistro discipuli. Diabolus suggestionis verbo dominum tentat, Iudæi facto. Ille dicit,mitte te deorsum,isti adoriuntur vt mittant. Quibus non dissimiles sunt qui prædicatoribus veritatis indignantur, si quando aduersus eorum peccata ipsorum sermo fortè processerit,iuxta quod & Apostolo Paulo contigit, qui ait : Ergo inimicus factus sum vobis , verum dicens. Nam vt ait quidam:

Gala.4.

Comicus.

Hoc tempore obsequium amicos,veritas odium parit.

¶ Circa secundum, quod est, nequissimorum homicidarum frustrata voluntas, subditur:

Ipse autem transiens,per medium illorum ibat.

¶ Vbi Beda:Et quidem dominus supercilium montis præcipitandus impellentibus illis ascenderat, sed per medium illorum mutata subitò vel obstupefacta furentium mente descendit, quos adhuc sanare quàm perdere malebat, vt cassata videntes suæ cœpta nequitiæ,à poscenda deinceps eius morte desisterent. Necdum enim venerat hora passionis quæ non quolibet sabbato,sed in parasceue Paschæ futura extiterat. Necdum locum passionis qui non in Nazareth , sed Ierosolymis hostiarum sanguine figurabatur, adierat. Sed nec hoc genus mortis,qui crucifigendus à seculo

Cur nequeunt interimere.

...batur, elegerat.

¶ Non igitur à conciuibus in Nazareth præcipitari, nõ ab Ieroſolymitis lapidari, non inter pueros Bethleemitas ab Herode perimi, non alia vel alia voluit morte conſummari, ſed per lignum crucis antiquum hoſtem qui per lignum preuaricationis prothoplaſtum vicerat, diſpoſuerat ſuperare. Vnde Theophylactus:

¶ Per mediũ illorum iuit, non quidem paſsionem fugiens, ſed tempus expectans. Venit enim vt pro nobis pateretur. Sed nunc in prædicationis exordio non debebat ſe morti exponere, ſed tunc mori, quum ſufficientibus doctrinis nos docuiſſet. Et ita ex hoc manifeſtum eſt, quòd neque quum crucifigeretur inuitus ſit crucifixus, ſed ſponte mortem obierit.

¶ Quin & in his ea quę ſunt humanitatis pariter & quæ diuinitatis ſuę ſunt oſtendit. Stare enim in medio furentium & volentium occidere, & non comprehendi, diuinitatis eminẽtiam probat, diſcedere verò diſpenſationis myſterium manifeſtat. Intelligas igitur voluntariam corporis paſsionem, nec captum è ludęis ſed à ſe oblatum. Etenim quando vult capitur, quando vult elabitur, quãdo vult ſuſpenditur, quando vult non tenetur.

FERIA TERTIA POST DOMI. OCVLI.

Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Matt. 18.

¶ Pręſens ſanẽti euangelij lectio in duas pręcipuas partes ſcinditur. In prima nos docet ſaluator de correctione fraterna, & eius modo. In ſecunda, de eiuſdem fraternę correctionis prẽmio, ibi: Iterum dico vobis

¶ Circa primũ quatuor nobis documẽta tradũtur. Primò, correctio nobis fraterna indicitur. Secundò, fraternæ correctionis modus pręſcribitur, ibi: Inter te & ipſum ſolum. Tertiò, fraternæ correctionis contemptor abiicitur, ibi: Si autem eccleſiã. Quartò, eccleſiæ poteſtas authore Chriſto declaratur, ibi: Amen dico vobis.

¶ Circa primum dicit: Si peccauerit in te frater tuus, vade

& corripe eum In precedétibus docuit no[illegible] hementer cóminatis pœnis absterruit, ne in fratrem superbiendo, scandalizando, despiciendo peccemus, modo doceat qualiter nos erga fratrem in nos peccantem gerere debeamus. Quod autem in aliquibus libris prœmittitur, respiciens Iesus in discipulos suos dixit Simoni Petro, nõ est de textu. Nã & veteres omnes authores, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus, Origenes, & reliqui omnes euãgelia exponentes illud penitus ignorauerunt.

Augustin. Cur corripias.

¶ Admonet nos itaque dominus noster non negligere inuicem nostra peccata, nõ quærendo quid reprehendas, sed videndo quod corrigas. Debemus enim amando corripere, non nocendi auiditate sed studio corrigendi. Si peccauerit, inquit, in te, ad differentiam peccati in alium, nam peccatum in te seu contra te, tuũ est condonare, tuum accusare. Si peccauerit in te frater tuus. Vbi Hieronymus: Si peccauerit in nos frater noster, & in qualiber caussa nos læserit, non modò dimittendi habemus potestatem, imò & necessitatem qua præcipitur vt debitoribus nostris debita dimittamus. Si autem in deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Verùm ecõtrariò, in dei iniuria benigni sumus, in nostris contumeliis exercemus odia.

Peccatũ in nos.

Peccatũ in deum.

Si peccat in te frater, non ethnicus.

¶ Et notanter dicit frater tuus ad differentiam ethnicorum. Si enim quisquam illorum te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. Si autem te percusserit frater, corripe eum. Et rursus ad differentiam patris tui, cõtra quem fas non est ad vlteriora quę sequuntur procedere.

Chrysost. Matth. 5.

¶ Vade, inquit. Ac si dicat: Non expectes vt à te veniam petiturus ipse prior veniat ad te, sed tu vade. Vbi notandum est, quòd alio loco dominus eum qui contristauit ad eum qui cõtristatus est ducit, vbi dicit: Si recordat⁹ fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, vade recõciliari fratri tuo. Quandoque autem eum qui iniuriam passus est iubet dimittere proximo, sicut ibi: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic autem alium excogitat modum. Eum enim qui contristatus est ducit ad eum qui contristauit, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum. Quia enim ille qui iniusta fecit non facilè veniet ad excusationem verecundatus,

Matth. 6.

tus,hunc qui passus est ad illum trahit, & non simpliciter, sed vt corrigat quod factum est.

¶Et corripe eum,inquit. Tale quid & in Deuteronomio legimus: Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum,ne habeas super illo peccatum.Corripe eum, inquit.Quasi dicat:Non sufficit vt odio & rancore posito parcas ei,vt oculo benigno & lingua placata ac bonis factis tractes eum, sed insuper præcipitur vt illius qui te offendit salutem cures,fraternæ correctionis verba adhibendo,attamen loci & temporis ac cæterarum ad hoc opus circunstantiarum opportunitate seruata, modo etiam de fratris correctione spes arriserit. Alioqui huiusce operi super sedendum vel in tempus aliud foret potius differendum. Vnde Augustinus: *Opportunitas seruanda.*

¶Plerunque à delinquẽtibus corripiẽdis malè dissimulatur, vel quum laboris piget, vel quum eorum inimicitias deuitamus ne fortè nobis in temporalibus noceant.Si quis autem à corripiendis malè agentibus parcit quia opportunius tempus inquiritur,vel eisdem ipsis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur,non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis.Longè autem grauiorẽ habẽt causam ecclesiarum præpositi qui in ecclesiis constituti sunt, vt non parcant obiurgando peccata. Nec ideo tamen ab huiuscemodi culpa penitus alienus est,qui licet præpositus non sit,tamẽ quibus vitæ huius necessitate cõiungitur, multa monenda vt arguenda nouit, & negligit deuitans eorum offensiones,propter illa quibus in hac vita non indebitis vtitur,sed plus quàm debuit delectatur. *Dissimulatio prudẽs.*

¶Ideo autem ei qui passus est iniuriam præcipit corripere delinquentem,quia ille qui iniuriam intulit,ab eo mansuetius sustinet,& maximè quum solus eum corripiat.Quũ enim qui vindictam expetere debebat, hic salutis videtur diligentiam habere,maximè hoc eum potest facere emendatiorem. *Chrysost.*

¶Quando igitur in nos quispiam peccat, magnam habeamus curã nõ pro nobis (nam gloriosum est iniuriã obliuisci)sed obliuiscere iniuriam tuam,non vulnus fratris tui. *August.*

¶Circa secundum, vbi scilicet nobis fraternæ correctionis modus præscribitur, sequitur:

Inter te & ipsum solum.

Fraternæ correctionis modus.

¶ Ergo corripe eum inter te, & ipsum solum, vt vtilis sit correctio, vt ex modo monendi percipiat qui offendit charitatem monetis. Si enim coram aliis monere cœperis, existimabit qui corripitur quòd aut tuo studeas honori, aut illius confusioni, aut certè quòd hoc modo de illo te vindices. Verùm vbi inter te & ipsum solum verba salutis eius sola funduntur, soli charitati monitio attribuetur.

¶ Nō autē dicit, accusa inter te & ipsū solū, neq; vindictas expete, sed argue, id est, rememora sibi peccatū, dic ei quæ ab eo passus es. Ad hęc corripiēdus est se orsum frater, ne si semel pudorē ac verecūdiá amiserit, permaneat in peccato.

August. de verb. do.

¶ Sed dicat aliquis: Dicit Apostolus: Peccantem coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Scias ergo aliquando corripiendum esse fratrem inter te, & ipsum solum, aliquando autem coram omnibus. Quid autem quando facere debeamus intendite. Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Quia enim secretum fuit quando in te peccauit, secretum quære quum corrigis quæ peccauit. Nam si solus nosti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Peccauit ergo in te frater tuus, sed si tu solus nosti, tunc verè in te solum peccauit. Nam si multis audientibus tibi fecit iniuriam, & in illos peccauit quos testes suæ iniquitatis effecit, ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus quę peccauit coram omnibus. Ipsa corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius.

Quando secretè & quādo publicè corripias.

¶ Quare autem corripis proximum? quia tu doles quòd peccauit in te? Absit. Si amore tui id facis, nihil facis. Si amore illius facis, optimè facis. Denique in ipsis domini verbis attende cuius amore id facere debeas, vtrum tui an illius. Sequitur enim:

Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.

Luc. 17.

¶ Apud Lucam sic habes: Si peccauerit frater tuus increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimitte illi.

Beda.

¶ Vbi cautè intuendū est, quia non passim peccanti dimittere, sed pœnitentiam agenti dimittere iubemur, & primò quidē peccantem misericorditer increpare, vt sit cui postmodum habeamus iustè dimittere. Qui ergo fratrem videns

dens peccare tacuerit, non minus dominici præcepti transgressor est, quàm is qui eidem pœnitenti veniam dare noluerit. Quia qui dixit, si pœnituerit, præmisit, si peccauerit increpa. Itaque venia fratri post increpationem largienda est, sed illi vtique qui se pœnitendo ab errore conuertit, ne vel difficilis venia, vel remissa sit indulgentia. *Ignoscendū pœnitenti.*

¶Peccanti igitur in te fratri si pœnitentiam egerit dimittendi habes potestatem, imò necessitatem, vt & tibi pœnitenti ac veniam flagitanti pater qui in cœlis est, ignoscat. At si increpatus conuerti & pœnitentiam agere neglexerit, quid super hoc sententia veritatis decernat, ex sequentibus perpende.

¶Si te audierit, inquit, videlicet pœnitẽdo. Nõ ergo oportet ad hoc quod vadas monitum delinquentem fratrem, te esse quòd efficax erit tua monitio, nã dubiũ te super hoc euentu relinquit, dicendo: si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuum. Nemo igitur contemnat quando peccat in fratrem. Agnosce quia in hominem peccando peristi. Nam si non perieras, quomodo te lucratus est? In quo etiam ostenditur quòd inimicitia damnum commune est, & propterea non dixit quòd ille lucratus est seipsum, sed quòd tu lucratus es eum, ostendens quoniam & tu & ille damnum passi eratis ex discordia. Porrò per salutem alterius, nobis quoque salus acquiritur. Non enim ait: Saluus erit frater tuus, sed, Lucratus es fratrem tuum, vt fratris salutem lucrum tuum esse cognoscas, ac non secus illius salutem, quàm tuum lucrũ inquiras, & de illo gaudeas. *Etiam dubius corrige.* *Augusti.* *Chrysost.*

¶Quid autem facere debeas, si ille non persuadeatur, consequenter ostenditur. Sequitur enim:

Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

¶Si te, inquit, non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos. Ex quo patet, quòd Christi sermo quo ait, Si peccauerit in te frater tuus, non arctatur ad peccata secreta, quia secretis peccatis non correctis nõ possunt adhiberi testes correctionis, sed nec in secretis ad vlteriora est contra impœnitentem procedendum. *Si te non audierit, quid.*

¶Vbi Chrysostomus: Vide qualiter non vindictæ gratia hæc correctio fit, sed emendationis. Propter hoc enim

non confestim iubet duos accipere, sed quando ipse solus corrigere non valuerit. Sed neque tunc ad eum mittit multitudinem, sed vnum vel duos, & ad hoc legis testimonium
Deut. 17. inducit, dicens vt in ore duorum vel trium testium stet, id est, consistat omne verbum. Quasi dicat: Habes iam per hoc testimonium te feciſſe totum quod tuum erat.

Cõmune bonũ præferẽdum. ¶ Hinc apparet, quòd ad bonum commune trãsitur, ex quo nõ potuisti solus prodesse fratri. Adhibe ergo testes vt prosis communi bono. Et si fratrẽ curare nõ vales, obserua ne salus publica lædatur. Et quanuis propter publicum iudicium directè testes adhibeantur, attamen ordinat dominus
Testibus vbi vtẽdũ. vt ad vtrunque bonum testibus vtaris, scilicet & ad tentandum si fortè prosint ad salutem fratris: & si non profuerint vtaris illis ad procedendum coram ecclesiæ iudicio, & pro fratris & pro communi bono aliorum.

¶ Vbi Hieronymus: Adhibeantur testes vel corrigendi studio, vt scilicet vel admonitione corrigatur, vel sub testibus conueniendi Porrò si nec illos audire voluerit, tunc multis dicendum est, vt eum detestationi habeant, & qui non potuit pudore sanari, saluetur opprobriis.

¶ Circa tertium, vbi fraternæ correctionis contemptor abiicitur, dicitur consequenter:

Quòd si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

¶ Hinc clarè constat testes ad publicæ correctionis actum induci. Dic ecclesiæ: Nec ratio nec vsus suadet congregandam esse ecclesiam ad corrigendum fratrem impœnitentem solius peccati in me commissi, sed tã vsus quàm mos
Ecclesiæ nomine prælatus. vetustus habet vt capiti ecclesiæ dicatur, ac per hoc nomine ecclesiæ hoc in loco nõ solũ cõmunitas sine capite, sed etiã prælatus ecclesiæ (qui ordinarius iudex est fratris impœnitentis) intelligatur. Dic, (inquit) iudicialiter denuntiando seu accusando & procedendo. Vt post hæc omnia sequatur excommunicatio quæ fieri debet per os ecclesiæ, id est, per sacerdotẽ. Quo excõmunicante tota ecclesia cũ eo operatur. Si ecclesiam respiscendo & pœnitendo audierit, vtrique scilicet & priuato fratris, & communi bono fit satis. Si autem nec ecclesiam audierit ad pœnitentiam, quia iam trina correctio facta est, Prima à te solo, Secunda

à te

àte cum teſtibus. Tertia ab eccleſia, & nulla profuit, nec vlla reſtat tibi via procurandi ſalutem fratris obſtinati, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Hoc eſt: Poſthac non habebis eum vt fratrem, ſed ſit tibi ſicut Ethnicus, id eſt, gentilis qui (vt gentiles) inter credentes in deum non computetur. Sit etiam tibi ſicut Publicanus, infame hominum genus apud fideles. *Eccleſiam cõtemnẽs qualis habeatur.*

Vbi Auguſtinus:

¶Sit tibi ſicut Ethnicus. Hoc eſt, Noli illum iam deputare in numero fratrum tuorum. Nec ſic tamen ſalus eius negligenda eſt. Nam & ipſos Ethnicos & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, ſed tamen eorum ſalutem ſemper inquirimus. *De ver. do.*

¶At verò in his qui extra eccleſiam ſunt nihil tale dominus præcipit obſeruandum, quale præcipit hic de fratribus corripiendis: Sed de exterioribus dicit: Si quis percuſſerit te in vnam maxillam, præbe ei & alteram. quod & Paulus dicit: Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? Fratres autem & arguere & auertere iubet. *Chryſoſt. Nota. 1. Cor. 5.*

¶Quòd autem dicit, ſicut Ethnicus & Publicanus, oſtenditur maioris eſſe deteſtationis qui ſub nomine fidelis agit opera infidelium, quàm hi qui apertè gentiles ſunt. *Hiero.*

¶Circa quartum, vbi eccleſiæ poteſtas authore Chriſto declaratur, conſequenter ſubditur:

Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.

¶Quia dixerat, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc eſſe reſponſio vel tacita cogitatio. Si me deſpicis, & ego te deſpicio, ſi me condemnas, & mea ſententia condemnaberis, poteſtatem tribuit Apoſtolis, vt ſciant qui à talibus condemnantur, humanam ſententiam diuina ſentẽtia corroborari *Hiero. Eccleſiæ ſentẽtia vt firma.*

¶Vbi Hilarius: Per hoc ſanè ad terrorem maximi metus, quo omnes ad præſens continentur, immobile ſeueritatis Apoſtolicæ iudicium demonſtrauit, vt quos in terris ligauerint, id eſt, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos ſoluerint, id eſt, conceſsione veniæ acceperint in ſalutem,

lutem, hi in cœlis ligati sunt vel soluti.

Chrysost. ¶ Vide autem qualiter incorrigibilem duplicibus colligauit necessitatibus, scilicet & pœna quæ est hic, videlicet, proiectione ab ecclesia quam supra posuit, dicens: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & supplicio futuro, quod est ligatum esse & in cœlo, vt multitudine iudiciorum dissoluat fratris iram.

Potestas ecclesiæ super vnos tantùm. ¶ Notandum verò est non ociosè dominum adposuisse ad eo mmissam Apostolis ligationem & solutionem, notulam hanc, super terram. Nam per hoc limitatur eorum potestas ad illa duntaxat liganda & soluenda quæ sunt super terram ad distinctionē eorum quæ sunt super terram, qualia sunt ea quæ sunt apud inferos seu purgatorium. Illa enim sicut exempta sunt à cognitione cuiuscunque iudicis mortalis (non enim potest eorum causas cognoscere), ita & exēpta sunt ab huiusmodi iudicis potestate. Tranſierunt enim à foro ecclesiæ militantis, ad forū Christi in cœlo regnātis.

Potestas hæc vt exercenda. Magna sanè potestas Apostolis & eorum successoribus ecclesiarum præ latis tradita, veruntamen ab ipsis libramine iustitiæ præuio exercenda, vt nequaquam ad libitum ligēt super terram, sed nunc tantùm quando vinculum ratificatur in cœlis. Et similiter non ad libitum suæ voluntatis soluant, sed nunc tantùm quando solutio rata est in cœlis. Alioqui voluntarias eorum imò iniquas & malas ligationes & solutiones cœlestis cogeretur curia adprobare, quod nō modò stultum est, sed & blasphemum.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis est.

¶ Hic agitur de his quæ concernunt correctionis fraternæ fructum seu præmium. Vbi duo notantur. Vnum est, piæ petitionis implendæ promissio. Alterum, repetitæ veniæ libens iteratio, ibi: Tunc accedens ad eum Petrus.

¶ Circa primum dicit: Iterum dico vobis. Declarauerat ecclesiæ iudiciariam potestatem, declarat modo (dona ecclesiæ cumulando) potestatem à deo omnia impetrandi. Ac si apertè diceret: Dixi vobis potestatem vestram circa iudicia, iterum dico non eandem, sed aliam vestram communē

potestatem

potestatem. Quia si duo ex vobis, & cætera quæ sequuntur. Non solùm de excommunicatione, sed etiam de omni petitione quæ fit à consentientibus in vnitate ecclesiæ, dat confirmationē. Si duo, inquit, ex vobis proculdubio discipulis meis, fidelibus meis. Nō dixit, si omnes, ne de vniuersali ecclesia loqui videretur. Nec dixit, si multi, ne ad magnarum ecclesiarum gratiam sermo putetur restrictus, sed dixit, si duo, vt etiam minimi numeri fidelium quanta sit vis, explicetur. *Ecclesiæ data potestas impetrandi.*

¶ Consenserint super terram, & pœnitentem recipiendo, vel superbum abiiciēdo, vel de alia re quam petierint quæ non repugnat saluti aut ecclesiæ vnitati, fiet illis à patre. *Petierīt super terram*

¶ Vbi non frustra adposuit, super terram, sed quemadmodum declarando potestatem iudicialem adposuit super terram, vt declaret id quod ligatur aut soluitur esse super terram: ita nunc declarando potestatem impetrandi, adponit super terram, vt ostendat materiam consensus, esse illa quæ sunt super terram. Attamen vtrobique dicendo super terram, differentia est in modo. Quia superius tenetur restrictiuè, ad hunc sensum, scilicet, duntaxat super terram. Hic verò adcumulatiuè. Nam sensus est: Si consenserint etiam super terram Hoc est, Si eundem sensum habuerint nō solùm circa ea quæ in cœlis sunt & in inferno, & breuiter, circa credēda, sed etiam in iis quæ sunt super terram, hoc est, circa agenda, sustinenda, patienda, & huiusmodi alia occurrentia in terra. Ita quòd plenitudo concordiæ significatur per plurium consensum super terram. *Super terram, attende sensum.*

¶ De omni re, inquit, nulla excipitur, vbi apparet quòd de virtute petitoriæ precationis est sermo.

¶ Fiet illis: Hoc est, ad eorum vtilitatem, non contra illos, & ad illorum detrimentum. Vt intelligas nō promitti exauditionem, nisi secundum voluntatem recta & vtilia petentium. A patre meo qui in cœlis est. Hoc dicit, vt doceat eum super omnia esse, qui rogatur ac per hoc cōplere posse quod petitur.

¶ Sanè quæ præmissa sunt dixit, vt vim propriam communis orationis in plena concordia orantium doceret consistere, & hinc discerent quàm grata sit deo concordia fidelium, & scirent vel duorum petentium, vnanimitati consensum *Quā grata deo concordia fidelium.*

cessum etiam quod ab ecclesiæ iudicio est exemptum.

Theoph. ¶Itaque dominus his suis verbis congregat nos ad charitatem. Quia enim prohibuit inuicé offendere, nunc ad mutuam concordiam inducens promittit concordes in orationibus suis fore exaudiendos, modo concordium bona sit conspiratio, sunt enim qui in malum conueniunt. Conspirauerunt enim Annas & Caiphas, sed in malum.

¶Porrò tantæ efficaciæ vnanimiter orantium ratio ostenditur, præsentia ipsius domini inter concordes. Vnde subditur:

Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Exauditionis causſa Christus. ¶Ac si apertè diceret: Quia ego sum præbens tantam efficaciam talium petitioni, ita quòd ipsi iam non ipsi petunt, sed ego in ipsis peto. Et non dicit simpliciter, vbi duo vel tres sunt cõgregati vnanimes, sed adponit, in nomine meo, ad differentiam concordiæ mundanæ, seu etiã humanæ amicitiæ, quæ licet commendabilis sit, non tamen hoc diuinæ præsentiæ gaudet priuilegio. Non enim in Christi Iesu nomine sunt vnanimes, quibus aliquid aliud à Christo viuere est.

¶Ibi sum, inquit, in medio eorum. Vbi Hilarius: Ipse qui pax atque charitas est, sedem atque habitationem in bonis atque pacificis voluntatibus collocabit.

Hieron. Præmium pacis. ¶Proinde omnis superior sermo ad concordiam nos prouocauerat, igitur & præmium pollicetur, vt sollicitius festinemus ad pacem, quũ se dicat dominus inter duos vel tres pia iunctos concordia medium fore. Et hoc non solùm cõmuni modo quo omnibus rebus præsens est per essentiam suam deus, sed gratia adsistentiæ specialis, operans intus in eis, & extra pro eis. *Nota.* Non enim minus efficit præsens in medio congregatorum in nomine suo, quàm præsens in carne cum discipulis effecerit. De quibus dicit: Quum essem cum eis seruabam eos in nomine tuo, quos dedisti mihi ego custodiui.

Chrysost. Cur non semper exaudimur consentientes. ¶Quòd si quis dicat: Quo modo ergo non vbique cõsentientes consequuntur id quod petunt? Primò quidem, quia non expedientia petũt. Secundò, quia indigni sunt qui petunt, & ea quæ sunt à seipsis non inferunt, id est, quod ex se

est facere

est facere nolūt. Vnde dicit: Si duo ex vobis, qui scilicet Euangelicam ostenditis conuersationem. Tertiò, quia aduersus eos qui contristauerunt, orant, vindictam quærentes. Quartò, quia petunt misericordiam peccantibus qui non pœnituerunt.

¶ Aliam etiam huius rei causſam adfert Origenes, dicēs: Et ista est etiam causſa quare non exaudimur orantes, quia nō consentimus nobis per omnia super terram, neque dogmate neque cōuersatione. Sicut enim in musicis, nisi fuerit cōuenientia vocum non delectat audientem, sic in ecclesia nisi consensum habuerit, nō delectatur deus, nec audit voces eorum.

¶ Circa secundum, quod est repetitæ veniæ libēs iteratio, subditur:

Tunc accedens Petrus *ad eum dixit*: *Domine, quoties peccabit in me frater meus & dimittam ei? Vsque septies? Dicit illi* Iesus: *Nō dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.*

¶ Occasione sumpta ex domini verbis: Si peccauerit in te frater tuus, mouetur Petrus ad interrogandum, & cum interrogatione profert sententiam, dicens: Vsque septies? Audierat forsan dictum sapiētis: Septies in die cadit iustus. No tanter autem addit Petrus, In me, scilicet peccabit. In deum enim si peccauerit, non ego qui idiotes ac priuatus sum, possum ei remittere, nisi fortē dei ordinem habens sacerdos. Si autem in me peccet, ac deinde remisero ei, erit solutus etiā si priuatus ego sim, & nō sacerdos. Quòd autem septuagies septies dixit, non conclusit veniam numero, sed numerum determinatum pro indeterminato posuit: absurdū enim esset sedere & numerare, sed immensum numerū signat, quasi dicat: Quoties quis lapsus fuerit & pœnitentiam aget, cō cede illi veniam. Vbi Augustinus: *Theoph.* *Peccatum aut in deū, aut in te.* *Septuagies septies.*

¶ Et si septuagiesocties peccauerit, ignoscas: & si centies, & omnino quoties peccauerit, ignosce. Si enim Christ⁹ milia peccatorum inuenit, & tamen omnia condonauit, noli subducere misericordiam. Ait enim Apostolus: Donantes inuicem, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & deus in Christo donauit vobis. *Ephes. 4.*

Aliter

¶ Aliter tamen datur venia petenti fratri, vt nobis scilicet socia charitate communicet, sicut Ioseph fratribus: aliter inimico persequenti, vt bonum ei velimus, & si licet etiam faciamus, vti Dauid fecit lugens Saul. Quæ autem sunt obseruanda in correctione fraterna, inquantum est opus charitatis, habes super Euangelium Dominicæ quartæ post Pentecosten.

FERIA QVARTA POST DOMINICAM OCTAVAM.

Matth. 15.

Cceſſerunt ad Ieſum ab Ieroſolymis Scribæ & Phariſæi dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum?

¶ In hac ſancti Euangelij lectione tria comprehenduntur. Primum est, iniquè calumniantium digna confutatio. Secundum, confutatorum de hypocriſi grauis redargutio, ibi: Hypocritæ, bene prophetauit. Tertium, redargutorum ſpernendi ſcandalizatio, ibi: Tunc accedentes.

¶ Circa primum tria notantur. Primum est, maligna Phariſæorum ad Chriſtum acceſsio. Secundum, accedentium calumnioſa interrogatio, ibi: Quare diſcipuli. Tertium, maligne quærentibus grauis reſponſio, ibi: Ipſe autem reſpondens.

¶ Circa primum dicitur: Tunc acceſſerunt ad Ieſum ab Ieroſolymis Scribæ & Phariſæi. Sanè tempus geſtæ rei Euangeliſta deſignat, quum dicit: Tunc, vt extremam Phariſæorum oſtendat nequitiam nulli cedentem. Tunc enim inſidiari Chriſto venerunt, quando plurima ſigna in terra Gerazenorum vltra mare Galilææ operatus est, vbi ſolo etiam contactu veſtimenti ſui infirmos curauerat. Quòd autem ab Ieroſolymis veniſſe dicuntur Scribæ & Phariſæi, ſciendum est quòd per omnes tribus erant diſſeminati. Sed qui in metropoli habitabant, peiores aliis erant, velut ampliori fruentes honore, & maiorem ſuperbiam poſsidentes. Quorum malitia duplo est deteſtanda, quia videlicet ab Ieroſolymis, nempe loco ſancto deſcenderant, & quia ſeniores populi, & legis doctores erant, & non ad ſciendum, ſed ad reprehendendum dominum venerant.

Chryſoſt. Scribæ & Phariſæi diſſeminati.

Circa

¶Circa secundum, quod est accedentium calumniosa interrogatio, subditur:

Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus suas quum panem manducant.

¶Non inquirendo, sed arguendo non solùm discipulos, sed retorquendo in Christum transgressionem, inuehũtur. Non enim lauant manus suas quum panem mãducant. Mira Pharisæorum Scribarúmque stultitia. Dei filium arguũt, quare discipuli eius traditiones hominum & præcepta nõ seruent. Non autem videtur hic esse quæstio de lotione manuum ex decentia hominibus solita, qua solent prandituri vel cœnaturi manus lauare, sed de lotione manuum ex statuto seniorum, quæ erat crebra, puta quòd in vno prandio ter aut quater manus lauabant. Et hoc Matthæus insinuat, dicens: Quum panem manducant. Nec dicit: Antequam panem manducant, sed nec arguentes caussantur turpitudinem immunditiæ, sed quia transgrediuntur traditiones seniorum. Hoc ipsum & Marcus insinuare videtur, dicens: Pharisæi enim & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus non manducant, tenentes traditionem seniorum, & à foro nisi baptizentur non comedunt: & alia multa sunt quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum, & æramentorum & lectorum. Verba enim prophetarum carnaliter accipientes, hoc quod dictum erat, Lauamini, mundi estote, de corpore solùm lauando seruabant, & ideo statuerant non nisi lotis manibus esse manducandum.

Hierony.

De qua lotione agatur.

Mar 7.

Esa. 1.

¶Porrò discipuli domini panem manducantes, ideo more Pharisæorum manus non lauabant, quia iam superflua despicientes, ea solùm quæ necessaria sunt attendebant, & neque lauari neque non lauari pro lege habentes, sed vt contingebat alterutrum faciebant. Qui enim & ipsum necessarium cibum contemnebant, qualiter circa lotiones huiusmodi studium haberent?

Mos discipulorum Christi.

Vbi Chrysostomus:

¶Vide autem qualiter & à sua interrogatione capiuntur. Non enim dicunt: Quare transgrediuntur legem Moysi? sed, traditiones seniorum. Vnde manifestum est, quòd multa noua inducebant sacerdotes, quanuis dixerit Moyses:

Deut.4. Moyses:Non adiicietis ad verbum quod ego propono vobis hodie,& non auferetis ab eo.Et quãdo cõueniebat eos

Legũ adiectores quales. ab obseruationibus liberari,tunc amplioribus obseruationibus illos alligauerunt,timentes ne aliquis eorum principatum auferret:& terribiliores esse volẽtes,quia & ipsi essent legislatores.

Cur leges suas futiles statuãt ¶Tales sanè & nunc sunt,qui quantulacunque inter suos authoritate adepta, statuendi qualescunque leges finem ne sciunt,& plerunque ad hoc solùm,vt potestatem ostentantes statutis superfluis subditos premant,de quibus illud ve

Esa.59. rè potest enuntiari: Telas aranearum texuerunt.Sicut enim araneus in sua quam texuit tela non violentos crabrones capit(ipsi enim rethe perrumpunt)sed tantũ muscas exiguas, &c & isti legum latores superuacui tãtùm humiliores quos que eorum decreta transgredientes ad pœnam capiũr,interim sibiipsis nulla non indulgentes. Hos quidam sapiẽs detestans exclamat:

Iuuenalis.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet & glacialem
Oceanum,quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios simulant,& Bacchanalia viuunt.

Et post pauca:

Nónne igitur iure ac meritò vitia vltima fictos
Contemnunt Scauros & castigata remordent?

In hypocritas & fictos.

Non tulit ex illis toruum Lauronia quendam
Clamantem toties,vbi nunc lex Iulia dormis?
Atque ita subridens,fœlicia tempora quæ te
Moribus opponunt,habeat iam Roma pudorem.
Tertius è cœlo cecidit Cato,sed tamen vnde
Hęc emis?hirsuto spirant opobalsama collo.
Dic quæso,ne pudeat,dominum monstrare tabernæ.

Post quæ tandem intulit:

Dat veniam coruis,vexat censura columbas.

¶Circa secundum, quod est malignè quærentibus grauis Christi responsio,subditur:

Ipse autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram?

¶Hac sua responsione Christus eorum falsam calumniam confutat. Si interrogassent caussam non lotionis manuum discipulo-

discipulorum, vtique dominus respondisset ad caussam. Sed vbi non quærunt scire quare, sed interrogatione sua tãtùm criminantur & inuehuntur in magistrum innocẽtem, prætermissa caussa quare discipuli sui non seruant illam traditionẽ seniorũ, respõdet ad criminationẽ, obiiciẽs illis impiũ ipsorum crimen in tanto studio circa traditiones seniorũ. Monstrat autem hoc arguendo illos eodem modo, sed non eodem animo & eadem æquitate quo ipsi illum arguerunt. *Quærunt malignanter.*

¶ Porrò discipulos suos non excusauit, sed confestim calumniatores reaccusauit, demonstrans, quoniàm eum qui magna peccat, pro paruis aliorum peccatis non decet esse solicitum, dicens: Quare & vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram? Non autem dicit, quòd benefaciunt transgredientes, vt non det eis occasionem calumniæ: neque tamen vituperat quod ab apostolis factum est, ne approbet eorum traditiones. Neque rursus accusat seniores, quia sicut iniuriantem eum repulissent. Sed increpat eos qui aduenerant, tangens etiam seniores qui impias statuerant traditiones, dicens: Quare & vos transgredimini mandatum dei propter traditionem vestram? Quasi dicat: *Chrysost.*

¶ Quum vos propter traditionem hominum præcepta dei negligatis, quare discipulos meos arguendos ducitis, quòd seniorum iussa paruipendant, vt dei scita custodiant. Ac si apertè dicat: Non ex iustitiæ zelo ad arguendum insurgitis, sed amore propriæ authoritatis, quandoquidem traditiones vestras præponitis mandatis dei. Si enim vos amor iustitiæ plenioris moueret, studeretis primùm circa obseruationem diuinorum, ac deinde humanorum præceptorum. Sed vbi excandescitis circa friuola humana, posthabentes mandata diuina, manifestũ est, quòd nihil aliud vos mouet quàm amor propriæ authoritatis. *Propriæ authoritatis Zelosi.*

Nam deus dixit: Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: *Quicunque dixerit patri vel matri: Munus quodcunque est ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum dei propter traditionem vestram.* Exod 20. Leuit. 20.

¶ Quia videri poterat, non sat esse quòd in genere redarguerat pharisæos de tranigressione diuinorum mandatorũ propter eorum traditiones, nisi & hinc illos in specie conuinceret, citat diuinæ legis præceptum, quod eos per suas traditiones ostendit violare.

Præceptum de honore parentum. Hieron. 1. Tim. 5.

¶ Nam deus dixit, id est, præcepit: Honora patrem tuum & matrem tuam. Honor in scripturis non tantùm in salutationibus & officiis deferendis, quantum in eleemosyna ac munerũ oblatione sentitur. Honora, inquit Apostolus, viduas quæ verè viduæ sunt. Hic enim honor, donum intelligitur, Et iterum: Presbyteri duplici honore digni sunt, maximè qui laborant in verbo & doctrina domini. Præceperat ergo dominus vel imbecillitates vel ætates vel penurias parentum considerans, vt filij honorarent (etiam in vitæ necessariis ministrando) parentes suos.

Chrysost.

¶ Proinde mandatum hoc commendare volens vt solicitius obseruetur, præmium adiunxit & pœnam. Verùm dominus præmium hic prætermittens (videlicet, vt sis longæuus super terram) ponit quod terribilius est, scilicet pœnã, vt & ipsos stupefaceret & alios adtraheret. Vnde addit: Et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. In quo demonstrat eos morte dignos esse. Si enim is qui verbo dehonorat parentem, morte punitur: multomagis, inquit, vos qui opere. Et non solùm dehonoratis parentes, sed & alios hoc docetis. Qui ergo neque viuere debetis, quare meos discipulos incusatis?

¶ Hanc igitur prouidentissimam equissimámque de honorandis parẽtibus dei legem volẽtes scribæ & pharisæi subuertere, vt impietatem sub nomine pietatis inducerent docuerunt pessimos filios, vt si quis ea quæ parentibus offerenda sunt, deo vouere voluerit (qui verus est pater) oblatio domini parentum muneribus præponatur. Vel certè ipsi parentes quæ deo consecrata sinnt, ne sacrilegij crimẽ incurrerent declinantes, egestate conficiebantur, atque ita fiebat vt oblatio liberorum sub occasione templi & dei in lucra cederet sacerdotum.

Munus quodcunque est ex me.

¶ Potest autem & hunc breuiter habere sensum: Munus quodcunque ex me est, tibi proderit. Compellitis, inquit, filios vt dicant parentibus suis: Quodcunque donum oblaturus

turus eram deo, in tuos cõsumo cibos, tibique prodest ô pater aut mater, vt illi timẽtes accipere quod videbant deo destinatum, inopem magis vellent vitam ducere, quàm comedere de consecratis. Ecce quanta sub falsa specie pietatis in parentes impietas, quæ sic patet:

¶ Filius tenetur subuenire patri indigẽti, ac per hoc, ipsius opus debetur necessariæ pietati, & ideo si filius est impotens ad vtrunque simul, nempe, offerre & templo & parentum necessitati, omittenda est oblatio in templo, & parenti subueniendum est. Non enim est deo offerẽdum quod per dei legem iam obnoxium est parentum indigentiæ. Quin & si filius bona illa iampridem deuouisset deo, debet nihilominus superueniente necessitate paterna, omissa voti exequutione per illa subuenire parenti. *Vt parentum necessitati filius obligatur.*

¶ Confirmatur ratio authore Christo, qui panes propositionis non voto promissos, sed deo iam oblatos, ac per hoc & sanctificatos, testatur in vsu Dauid & suorum propter eorum necessitatem licitè transisse. Patet ergo quòd necessitas seruandi sanctificationem quibuslibet vsualibus rebus adpositam, locis & temporibus necessitatis, nõ tollit necessarium naturæ vinculum. Vnde fit, vt in necessitatis articulo absque prophanationis crimine ministerio diuino cõsecratis rebus vtamur. *Matth. 12.* *1. Reg. 21.*

¶ Et non honorificabit, inquit, patrem suum aut matrem suam. Quasi dicat: Ista pessima ô phariſæi filiis persuasistis, & propterea filius postea patrem & matrem non honorificabit. Et ita dei mandatum de parentibus sustentandis irritum feciſtis per vestram hanc traditionem, auaritiæ vestræ consulentes.

¶ Cæterùm & nunc Phariſæorum istorum peruersitatis exempla sectantur, qui detinentibus aliena persuadent vt illis omissis quorum ea sunt in eleemosynas erogent, aut sibi pro quorumlibet officiorum celebratione diuinorũ largiantur, & sic à debito restitutionis fore liberos, dictitates omnium rerum præcipuum & supremum dominum esse deum, & omnium patrem. Quisquis autẽ surripuerit quidpiam seruo, domino serui reddat, & sufficit: & qui surripuerit filio, reddat eius patri. Deus autem omnium hominũ & dominus, & summus omniũ pater est, & à debito vlterioris *Iudaicæ fraudis sequaces.*

restitutionis est liberatus, docentes quos decipiunt confidere in mendacio, irritum & ipsi facientes mandatum dei (dicentis: Non facietis furtum) propter suas traditiones. Horum freti mendaciis vsurarij perseuerant in sua iniquitate & in peccatis suis moriuntur.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

¶ Hic ponitur confutatorum de hypocrisi redargutio. Vbi duo notantur. Vnum est, hypocritis coarguendis prophetæ testimonium. Alterum, informandis credentibus veritatis documentum, ibi: Et conuocatis.

¶ Circa primum. Idcirco eos hypocritas appellat, quia non ex ignorantia errabant, sed quòd sub specie religionis docebant, quæ in sacerdotum quæstum & commodum redundabant, tametsi in veritate cum vera pietate pugnarent.

Esaiæ. 29. ¶ Ait ergo: Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias, dicens: Populus hic labiis, & cætera quæ sequuntur. Hypocrita dicitur simulator, quia aliud opere simulat, & aliud in corde gestat. Isti ergo iure dicuntur hypocritæ, qui sub specie honoris dei terrena sibi lucra adcumulare cupiebant. In quorum vitia nunc plurimi successerunt, qui & ipsi in ecclesia sub colore diuini cultus nihil aliud quàm lucra terrena venantur. De quibus Apostolus: Speciē inquit, pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, qui quæstum existimant pietatem. Quum tamen in veritate Christo domino non seruiant, sed suo ventri.

Hypocritæ huius temporis.

2. Tim. 5.

¶ Præuidit sanè Esaias simulationes Iudæorum, quòd in dolo pugnaturi forent contra Euangelium, & ideo dixit ex persona domini, Populus hic labiis me honorat. Iudæorum nanque populus labiis & ore deo propinquare & eū honorare videbatur, quia se dei cultum habere nimis gloriabatur. Sed longè à deo recessit, quia visis signis atque miraculis, nec diuinitatem eius cognoscere, nec eum suscipere voluerunt. Labiis igitur deum honorabant, illa dicendo quæ religionis speciem habebant.

Labiis deū honorātes.

¶ Et quidem in ecclesia nunc multi deum labiis honorāt, videlicet,

videlicet, vel dei laudes ore personantes, vel etiam dei verbum prædicantes in populis, quorum cor ab eo longè est, de quibus per Ezechielem dicitur: Auaritiam sequitur cor eorum. Hos conueniebat audire dominum in euangelio dicentem: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei, ipse intrabit in regnum cœlorum. Vnde subditur: *Ezech.3.* *Matth.7.*

Sine causſa autem colunt me, docentes doctrinas & mãdata hominum.

¶Frustra, inquit, colunt me, quia mercedem quæ veris dei cultoribus reseruatur, nunquam adsequentur, docentes doctrinas & mandata hominum, doctrina & mandatis domini prætermissis. Non tamen damnantur hic à domino mãdata hominum, quæ malum non mandant. Sed damnatũ est quod ipsa in loco illo qui mandatis dei est proprius habeã tur, quòd circa ipsa tantum sit studij ac si in ipsis dei cultus sustentaretur, quòd studium debitum dei mandatis seruandis, adhibeatur humanis, quod secũdum facti veritatem est hominum mandata diuinis præferre. Hoc enim est colere deum, docendo mandata hominum. Veneretur ergo hæreticus ecclesiæ mandata, non vt diuina, sed secundo loco, scilicet post diuina, quoniam oportet nos sic implere omnem iustitiam, videlicet illos audiendo, quibus saluatoris voce dicitur: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. *Hominum mãdata vt præferuntur.* *Matth 3.* *Luc.19.*

¶Circa secundum, quod est informandis credentibus veritatis documentum, subditur:

Et conuocatis ad se turbis, dixit eis: Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominẽ: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

¶Augmẽtata ergo accusatione pharisæorum à testimonio prophetæ, & illis non emendatis, iam eis non loquitur, sed turbis. Et quia notabile dogma propositurus erat, non simpliciter illud enuntiat, sed conuocatis primùm ad se turbis commendabiliorem facit sermonem.

¶Vbi & tempus notandum est, quia videlicet post mortuos suscitatos & alia complurima diuinitatis suæ perpe- *Chrysost.*

trata signa, quinetiam post habitam de Phariseis victoriam documentum veritatis (quo facilius suscipiatur) proponit. Quin & turbas ad se vocatas attentiores facit, dicens: Audite & intelligite, id est, attendite & mente erigamini ad intelligendum. Non autem dixit eis: Nihil est obseruatio escarum, neque quod Moyses malè iniunxerat, sed per modum admonitionis à rerum ipsarum natura testimonium accipiens dicit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem.

Sensus verborum domini.

¶ Sensus horum domini verborum ex ratione vel caussa dicendi accipiendus est. Ratio dicendi in proposito est, crebra manuum ablutio pro cibo sumendo præcepta à senioribus. Tanta autem circa huiusmodi munditiam solicitudo præ se fert, quòd nisi sic mundè sumatur cibus inquinat hominem, alioqui vana esset tanta solicitudo mûditiæ ad sumptionem cibi. Contra hoc directè Christi sermo procedit, quia reuera cibus intrans per os non potest hominem moraliter inquinare. Nec dicit: Appetitus eius quod intrat per os, sed quod intrat per os. Potest enim appetitus esse culpabilis, & si non per se, sed vitiosæ concupiscentiæ ratione.

Non cibus, sed inobedientia coinquinat.

¶ Et breuiter, nihil morale adiunctum cibo explicat, sed nudum cibum, nudúmque naturæ officium dicendo in genere: Non quod intrat in os. Per hoc enim excluditur obiectio de cibis Mosaica lege prohibitis, nã & de illis quoque verum est, quòd secundum substantiá qua intrant per os, non coinquinant mortali contaminatione hominẽ, sed ratione adiunctæ inobedientiæ inquinant.

¶ Ratio dictorum, confirmatur. Impossibile enim est, vt aliqua res aliam commaculet, nisi illam contingat. Cibus autem quum res corporalis sit, mentem hominis quæ corporalis non est, non potest contactu mathematico (quo modo se duæ res corporales coniunctæ mutuò tangunt) contingere. Non enim possunt corporeæ sordes cogitationem hominis quæ super illis fertur coinquinare. Quinetiam solis radius a luto non sordidatur. Quonam igitur pacto posset corporalis cibus incorpoream hominis animam coinquinare? Vnde Augustinus: Testamento veteri non est contraria ista sententia, qua dominus dicit, Non quod intrat in os coin-

Contra Faust. Tit. 1.

os coinquinat hominem, & qua Apostolus dicit: Omnia munda mundis, & omnis creatura dei bona est, si hæc Apostolum de ipsis dixisse naturis vellent Manichæi intelligere. 1. Tim. 4.

¶ Quòd si quis opponat, & dicat: Si quod intrat in os nõ inquinat, quare prohibemur vesci idolotitis? Sciendũ igitur, quòd tametsi cibus quiscunq; mundus sit, attamen idolorum & dæmonum inuocatio hunc facit immundũ, apud eos scilicet, qui cum conscientia idoli idolotitum manducant, & conscientia eorum quum sit infirma polluitur, vt Apostolus dicit. Vbi Remigius: Quicunque autem tantæ fidei est, vt intelligat creaturam dei nullo modo posse inquinare, sanctificetur ciuis per verbum dei & orationem, & comedat quicquid vult: Ita tamen quòd hęc licentia offendiculun non fiat infirmis. 1. Cor. 8.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei: Scis quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt?

¶ Hic ponitur Pharisæorum spernenda scandalizatio. Vbi tria notantur. Primum est, Pharisæorum scandali nunciatio. Secundum, accepti scandali contemptus abiectio, ibi: At ille respondens. Tertium, de domini verbis Petri scisciatio, ibi: Respondens autem Petrus.

¶ Circa primum dicitur: Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei: Scis quia pharisæi audito hoc verbo, id est sermone: Non quod intrat in os coinquinat hominem, scandalizati sunt? Præmissa autem quum audissent Pharisæi, nihil ausi sunt contradicere. Vehementer enim eos conuicerat, non solùm redarguendo, sed etiam dolum eorum propalando: sed scandalizati sunt, non autem turbæ.

¶ Ergo ex vno domini sermone omnis superstitio obseruationum Iudaicarum fuerat elisa, qui in cibis sumendis abominandisque religionem suam sitam arbitrabãtur. Et quia crebro teritur in ecclesiasticis scripturis Scandalum, breuiter dicendum est quid significat. Scandalum, nos offendiculum vel ruinam & impactionem pedis possumus dicere. Quando ergo legimus, quicũque scandalizauerit, hoc intelligimus, qui dicto vel facto occasionem dederit. *Hierony.* *Scandalũ quid sit.*

¶ Pharisæi ergo in dei verbo scandalizabantur, quia per-

uersæ mentis obstinatione cæcati, non salutem in doctrina Christi, sed perditionis & æternæ ruinę occasionem inueniebant. Tales sanè & nunc multi sunt qui & ipsi audita in ecclesiis à prædicantibus tam fidei veritate quàm morum, quum ipsi sint homines corrupti mente & reprobi circa fidem, superbia tumentes scandalizantur.

¶ Porrò Christus non soluit Pharisæorum scandalum, sed potius eos (vti patet ex sequentibus) increpauit.

¶ Circa secundum, quod est, accepti per Pharisæos scandali contemptus & abiectio, subditur:

At ille respondens ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.

Plantatio non à patre, quid.

¶ Per plantationem quæ non ex patre cœlesti, vnde & venit eradicanda, intelliguntur vel peruersæ quęlibet hominum traditiones, vel etiam earum authores.

¶ Vnde Hilarius: Christus dicens omnem plantationem quæ non à patre sit eradicandam docet, traditionem hominum eruendam, cuius fauore legis præcepta transgressuri sunt. De quibus in prędcedentibus voce Christi dicitur: Sine caussa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Vbi tamen non improbat hominum traditiones in vniuersum, sed traditiones diuinæ legi repugnantes, de quibus apud Marcum dicitur: Relinquentes enim mandata dei, tenetis traditiones hominum. Quod Apostoli sententia clarius explicatur dicentis: Non intendentes mandatis hominum auersantium veritatem. Hinc grauiter dominus comminatur condentibus huiusmodi traditiones impias.

Nõ oĩs tra ditio homi nũ mala.

Mar. 7.

Tit. 1.

Esa. 19.

Væ, inquiens, qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitias scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperem, & vim facerent caussæ humilium populi mei, vt essent viduæ præda eorum & pupillos diriperent.

Remig.

Quæ doctrina manebit.

1. Cor. 3.

¶ Omnis enim falsa doctrina & superstitiosa obseruatio cum suis authoribus permanere non potest. Et quia à deo patre non est, cum eisdem eradicabitur. Illa ergo sola manebit quę à deo patre est. Possumus autem per plantationem etiam homines intelligere.

Vnde Hiero.

¶ Nunquid ergo eradicabitur & illa plantatio de qua Apostolus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit? Sed oritur quę-

stio

ſtio ex eo quod ſequitur: Deus incrementum dedit. Dicit & ipſe, Dei agricultura, dei ædificatio eſtis. Et iterum: Dei cooperatores ſumus. Si autē cooperatores, igitur plantante Paulo & Apollo rigante, deus cum cooperatoribus ſuis plantat & rigat. *Ibidem.*

¶ Abutuntur autem hoc loco qui diuerſas naturas introducunt dicentes:

¶ Si plantatio quam non plantauit pater eradicabitur, ergo quod ille plantauit non poteſt eradicari. Sed audiant illud Ieremię: Ego vos plantaui vineam veram, quo modo ergo conuerſi eſtis in amaritudinem vitis alienæ? Plantat quidem deus, & nemo poteſt eradicare plantationem eius. Sed quoniam iſta plantatio in voluntate proprij arbitrij eſt, nullus alius eam eradicare poterit, niſi ipſa præbuerit aſſenſum. *Iere. 2.*

¶ Itaque dominus ſciens Phariſæos non ex ignorantia ſed ex malitia & ſcientes ſcandalizari, directē reſpondet ſcandalo illorū, quòd videlicet nō ſolùm ſcandalizari, ſed etiā eradicari merentur, quia patris cœleſtis plantæ non ſunt. Plantatio enim non à patre eſt, quæ ſpiritualis munditiæ (quæ cœleſtibus iungit) fructum non profert ſed carnalis, ſed apparentis exterius, quales erant hi Phariſæi. Vnde & eradicanda deſcribitur, nec vllatenus remanſura, quæ in ſola apparentia conſiſtebat. Vnde bene ſubditur: *Scādalum Phariſæorum contemne.*

Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.

¶ Ac ſi dicat: Nō ſit vobis ſcandalum eorum quod ipſi acceperunt, non ego dedi. Cæci ſunt, lumine veritatis priuati, excæcat illos malitia eorum. Et quidem cæci mente erant Phariſęi, qui tenebroſas traditiones quas ipſi aduenerant obſeruantes, lucem mandatorum Dei non conſiderauerunt, de qua dicitur: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Nec ſolùm cęci, ſed & duces erant cęcorum vtambo in foueam caderent. Scribę enim & Phariſęi prę erant aliis exemplo fidei & vitę, & doctrina, iuxta illud: Nunquid aliquis ex principibus credit in eum aut ex Phariſęis? Et hinc vocantur duces cęcorum, eorum ſcilicet Iudęorum, qui in perfidia remanſerunt. Vnde ſequutum eſt quod impletum videmus, ambos in foueam cecidiſſe, *Cæci duces cæcorū.* *Ioan. 7.*

cidisse,& præsentis seruitutis, & perpetuæ damnationis.

Cæci duces huius temporis.

¶His consimiles sunt omnes peruersa docentes,nępe cæci & duces cæcorum,quia non solùm sibi non perspiciunt ne in foueam perditionis incidant,sed & sibi obsequentes in præcipitium mortis secum trahunt. Hos ergo & omnes doctores peruersos præcipit Saluator sinēdos, & suis erroribus ac libero arbitrio dimittendos, sciens eos postquam semel exciderint, aut vix aut nullatenus ad veritatem posse reduci. Hinc & Apostolus præcipit dicens:Hęreticum hominem post vnam & secūdam correptionem deuita ,sciens quòd peruersus est,qui eiusmodi est.

Incorrigibiles qui.

Tit.3.

¶Circa tertium,quod est de domini verbis Petri scisciatio,subditur:

Respondens autem Petrus dixit: Ediſſere nobis parabolam istā. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat,in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur?

¶Consueuerat dominus parabolicè loqui,& ideo Petrus quum audisset,quod intrat in os non coinquinat hominē, putauit illum parabolicè fuisse loquutum,& ideo quod audiuit petit sibi interpretari,dicens: Edissere nobis parabolam istam.At quoniā & ipse in hac parte cæcutiens loquebatur,idcirco cum aliis simul & ipse reprehēsus est, dicente domino:Adhuc & vos sine intellectu estis ? Corripitur autem à domino,quare parabolicè dictum putet quod perspicuè loquutus est.Ex quo animaduertimus vitiosum esse auditorem qui aut obscura manifestè, aut manifestè dicta obscura velit intelligere. Vbi Chrysost.

Hieronym.

Nota.

Petrus scā dalizatus

¶Vel ideo Petrum dominus increpat,quia non erat ex incertitudine quod quęsierat,sed ex scandalo quo scandalizatus erat & ipse.Turbæ enim non intellexerant quod dictū erat,discipuli autem intelligentes fuerant scandalizati.Vnde & à principio quasi pro Pharisæis interrogare volebāt. Sed quia audierant eum magna dicentem,omnis plantatio, & cætera,fuerunt ab interrogando repressi.Sed Petrus qui vbique feruens erat,non ita silet. Quem dominus increpat,& increpationi rationem addit dicens:

¶Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit,& in seceſſum emittitur?

¶Homi-

¶ Ex hac sententia quidam calumniantur, quòd dominus philicæ disputationis ignarus, putet omnes cibos in ventrem ire & in secessum digeri, quum statim infusæ escæ per artus & venas atque medullas neruosque fundantur. Sed sciendum est, quòd tenuis humor & liquens esca quum in venis & artubus concocta fuerit & digesta per occultos meatus corporis, quos Græci pòros vocant, ad inferiora dilabitur, & in secessum vadit. *Hierony.*

¶ Quum autem dominus hæc dicit, adhuc discipulis secundum Iudaicam infirmitatem respondet. Dicit enim, quoniã cibus non manet, sed egreditur, quanuis & si maneret, non faceret immundum. Sequitur: *Chrysost.*

Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquina hominem.

¶ Dominus Petro respondens docuit quòd hominem cibi non coinquinant, quia non manent intus sed infra exeunt per aluum. cogitationes autem nascuntur intrinsecus & manẽt illic & egrediuntur, hoc est, in opus procedẽtes & actus inquinant hominem. Declarat ergo quo sensu dixerit hominem inquinari per ea quæ de ore procedunt, videlicet pro quanto procedunt à corde, id est, à voluntate. Nõ enim intendit loqui de sputo aut vomitu qui procedit ex ore. De corde enim, inquit, exeunt cogitationes malæ. Ergo principale animæ non secundum Platonem in cerebro est, sed iuxta Christi sententiam in corde. Et arguendi sunt ex hac sententia qui cogitationes à diabolo immitti putant & non ex propria nasci voluntate. Diabolus adiutor esse & incentor malorum cogitationum potest, author esse nõ potest. Si autem ipse semper in insidiis positus, leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammarit, non debemus opinari eum cordis quoque occulta rimari, sed ex corporis habitu & gestu æstimare quid versemus intrinsecus. Itaque ex corde cogitationes malæ, ex cogitationibus malis & verba & facta mala proueniunt, quæ dei lege prohibentur. Vnde subdit. *Cogitationes coinquinant. Hiero.* *Cogitationes non à diabolo, sed è corde.*

¶ Homicidia

¶Homicidia, contra illud: Non occides. Adulteria, fornicationes, contra illud: Non mœchaberis. Furta, contra illud: Non facietis furtum. Falsa testimonia, cõtra illud: Non dices contra proximum tuum falsum testimonium. Blasphemię, contra illud præceptum: Non assumes nomen dei tui in vanum.

¶Nominatis autem vitiis quæ diuina lege prohibẽtur, pulchrè dominus subiungit: Hęc sunt quę coinquinant hominem, id est, immundum reddunt & impurum. Et quia hęc domini verba ex Phariseorum nequitia occasionem sumpserant qui traditiones suas diuinis præceptis præferebãt, consequenter concludit inconuenientiam traditionis præmissę, dicens: Non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem. Ecce vt concludendo redit ad propositam quęstionem applicando. Quia non ablutis manibus manducare redundat fortè in impuritatem eius quod intrat in os, & nõ quod intrat in os coinquinat hominem, consequens est, vt non lotis manibus manducare non coinquinet hominem.

FERIA QVINTA POST DOM. OCVLI.

Luc. 4.

Vrgens Iesus de synagoga intrauit in domum Simonis.

¶Præsens sancti Euangelij lectio tria principaliter comprehẽdit. Primum est, Socrus Petri à febre sanatio. Secundum, morborum & dęmonum virtuosa depulsio, ibi: Quum autem ol. Tertium, Christi post signa in deserta secessio, ibi: Facta autem die.

¶Circa primum tria notantur. Primum, Christi è synagoga notanda discessio. Secundum, in Petri domum benigna ingressio, ibi: Intrauit in domum. Tertium, febrientis fœminę notanda curatio, ibi: Socrus autem.

¶Circa primum, Vt manifestum sit quo tempore & quo loco gesta sint quæ lectione hac comprehenduntur, repetenda sunt quę lectionem eandem præcedunt. Itaq; dominus elapsus è manibus illorum qui ipsum præcipitio volebant occidere, descendit in Capharnaum ciuitatem Gali-

læ,

læ, ibiq́ docebat eos sabbatis. Et stupebant in doctrina eius quia in potestate erat sermo ipsius. Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum. Et exclamauit voce magna dicens: Sine. Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos. scio te quia sis sanctus dei. Quasi dicat: Nos te non offendimus, tibi non nocemus, nulla inter nos & te lis est. Quare ergo venisti perdere nos? Scio te quia sis sanctus dei. Tentando mentitur dicendo se scire quis est. Intendebat enim vel sic explorare quod in deserto non valuit. Et increpauit illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et quum proiecisset illum dæmonium in mediũ, exiit ab illo, nihilq́; illũ nocuit. Et factus est pauor in omnibus, & colloquebantur ad inuicem, dicẽtes: Quod est hoc verbum? quia in potestate & virtute imperat immũdis spiritibus & exeunt. Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis illius. Et continuò subiungitur: Surgens autẽ de synagoga, scilicet quæ erat in Capharnaum.

Diabolus vt tentãdo mentitur

¶ Sinistrum sanè Iudæis omen erat, quòd surgens Saluator ẽ synagoga discesisit. E synagoga inquam, in qua erat homo habens dæmonium immundum, nam spiritum sanctũ amiserat. Intrat enim diabolus in eos à quibus spiritus domini discesserat. Quum enim recessisset spiritus domini à Saul, ingressus est in eum qui ipsum vexaret spiritus malus.

Læuũ Iudæis omen.

1. Reg. 18.

¶ Et quidem malignus spiritus incredulam Iudæorum synagogam ingressus est, qui dei filium iecerunt. Sic enim Euãgelista testatur: Et repleti sunt omnes in synagoga ira, nimirum aduersus Christum saluatorem, & iecerunt illũ, & duxerunt ad supercilium montis vt præcipitarent eum. Quam nunc possunt sperare salutẽ qui de finibus suis iecerunt saluatorem? Profecto qui abiecerunt æternæ salutis authorem, mortis authorẽ diabolum qui homicida fuit ab initio admiserunt. Admissus autem non modò hos sibi similes, sed & nequitia facit superiores. Adeò nãque mentis suæ vesania populus ille cæcatus est, vt eũ negent quẽ dæmones confitentur. Quis miretur dominum ẽ Iudæorum synagoga quam dæmonium immundum iam occupat abiisse? Quæ enim societas lucis ad tenebras? aut quæ conuentio Christi & Belial? Relinquetur, inquit, vobis domus

Diabolum Iudæi vt admissũt.

Diabolo Iudæi pedissequi.

2. Cor. 6.

Matth. 23.

mus vestra deserta, nempe Christum hospitem non habitura. Sed quoniam Iudæis relictis abierit attendamus.

¶ Circa secundum, quod est, in Petri domo benigna ingressio, dicitur:

Introiuit in domum Simonis.

¶ Ex quo patet quia necdum discipuli penitus cuncta reliquerant sicut postmodum fecerunt, quando Petri voce nomine eorum dictum est: Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te. Et vide dignationem. Non apud optimates aut apud principes Synagogæ manet, sed pauperem Simonis casam quam ingrediatur, elegit.

Matth. 19.

Cyril. Relictis Iudæis quo Christus intrauit.

¶ Aspice ergo quomodo manet penes virū inopem Christus, qui spontaneam pro nobis paupertatem passus est, vt discamus cum pauperibus conuersari, nec spernere depressos & pauperes.

Iudæorum detestatio. Esaiæ. 48. Exod. 32. Num. 20. Mar. 9.

¶ Bene ergo contumacis populi synagoga relicta, domum Simonis Saluator introiuit. Simon enim obediens interpretatur. Ad populum autem synagogæ voce domini dictum est: Durus es tu, & neruus ferrens ceruix tua. Vnde rursus ad Moysem loquitur, dicens: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit. Quos & Moyses iustis nominibus cõpellat, dicens: Audite rebelles & incredduli. Quorum tandem perfidiam dominus ipse pertesus hinc queritur, dicés: O generatio incredula, quandiu apud vos ero, quãdiu vos patiar? Illi legationé perfidam post eum mittunt dicentes: Nolumus hunc regnare super nos: gentes autem etiam discipulis eius supplices ambiunt videre Iesum. Itaque meritò reiecti illi, isti verò sunt electi & digni habiti ad quos Saluator relictis Iudæis mansurus introiret. Qui bene per domum Simonis figurantur, quin & domus Simonis ipsi sunt, qui iugum Christi suaue, & onus eius leue per obedientiã fidei susceperũt. In his sanè manet Christus Ecce, inquiens ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.

Luc. 19. Ioan. 12.

Domus Simonis.

Mar. vlt.

¶ Circa tertium, quod est, febrientis fœminæ notanda curatio, subditur:

Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam imperauit febri, & dimisit illam. Et continuò surgens ministrabat illis.

¶ Rogaue-

¶Rogauerunt, inquit, eum pro illa, videlicet Apostoli. Vbi Hieron. Saluator modo rogatus, modo vltro eus curat ægrotos, ostendens se contra peccatorum quoque passiones & precibus semper annuere fideliũ, & ea quæ ipsi minimè in se intelligunt, vel intelligenda dare, vel non intellecta dimittere secundum illud Psal. Delicta quis intelligit? ab occultis meis mũda me domine. Et stãs super illam imperauit febri & dimisit illã. Hoc est, stãs sicus grabatũ decũbentis. *Curatio febrientis.* imperauit febri, id est, febrem increpauit. febrem enim ac si rem animatam, & iussa percipientem alloquitur. omnia enim parent, quin & si ea quæ non sunt vocauerit, continuò sunt. Matthæus supplens quod Lucas omisit, dicit quòd tetigit manum eius, & dimisit eam febris: vt per hoc ostendat suæ sacrosanctæ carnis virtutem. Siquidem per attactum assumptæ carnis diuinitati coniunctæ ipsa deitas operabatur. *Matth. 8.*

¶Quòd si per manũ febriẽtis moraliter opera delinquẽti accipias, tangitur à domino manus & sanitas redit, quandoquidem sanatis operibus eius peccatorũ infirmitas fugit.

¶Et continuò surgens ministrabat illis. Naturale est febrientibus paulatim & cum difficultate sanari. Verùm sanitas quæ domini confertur imperio simul tota redit. Et non solùm ipsa redit, sed & tanto robore comitante, vt eis continuò qui se adiuuerant ministrare sufficiat. Itaque potestatem suam dominus declarauit, faciens quod ars medicinæ nequaquam facere potuisset. Post febris enim sedationem multo tempore patientibus opus est, vt pristinæ sanitati restituantur. Hic autem simul omnia facta sunt. *Chrysost.*

¶Secundum allegoriam, socrus Petri Iudæorum est synagoga, quæ mater extitit primitiuæ ecclesiæ quæ Petro cõmissa fuit, quasi desponsata viro. Ideo autem synagoga mater ecclesiæ dicitur, quoniam ex ipsa primaria discipulorũ Christi ecclesia carnis originem traxisse cognoscitur. Quæ Petro veluti desponsata, sed spiritus sancti gratia inuisibiliter fœcundata in exemplum beati Ioseph & Mariæ virginis declaratur. *Socrus Simonis, mystice.*

¶At verò interim socrus Petri ecclesiæ (vt dictum est) mater, synagoga Iudæorum perfidiæ febribus æstuat, donec introeat gentium plenitudo, & sic totus Israël saluus fiat. *Synagogæ febris.*

Sanè

Roma. 11. Sanè pro ea rogât discipuli, supplicant amici. Dicente. Pau-
Roma. 10. lo quòd voluntas sua & oratio ante deum est pro illis in sa-
Roma. 9. lutem. Et rursus quod multo plus est: Optabam, inquit, anathema esse à Christo pro fratribus meis qui sunt Israël secundum carnem.

¶ Huius manũ tãgere, est eũ ad opera deo placita informare. Quia nisi mũdatę fuerint manus Iudæorũ quæ sanguine sunt plenæ, synagoga eorum iacens non consurgit. Sed tunc eam febris dimittet, quum ipsam gravis perfidiæ languor deseret. Surgit autem & ministrat, quum mortuis operibus abrenuntians atque ea quæ sursum sunt quærens, in nouitate vitæ perambulat.

Typus animæ peccatricis.

¶ Quòd autem hinc ad sensum moralem attinet, intelligamus typo mulieris istius febrientis peccatricem quamlibet animam designari. Vnde Ambrosius: Variis criminum febribus caro nostra languebat, & diuersarum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixeris quàm caloris. Itaque alia febris animam, alia corpus inflammat.

Febris moraliter.

¶ Febris enim nostra auaritia est, febris nostra libido est, eo quòd ignitæ sint cupiditates. Febris nostra luxuria est, febris nostra ambitio est, febris nostra iracundia est. Hæc enim ignem ossibus implicant, mentem, animum sensumque pertentant.

¶ Per hæc enim caro nostra ad exemplum Euæ, serpentis suadela sollicitatur. Etenim ager bonus, vestis, monile, suadela serpentis est. Honorum gratia, sublimitas potestatis, epularum suauitas, forma meretricis, laqueus est diaboli, & quasi quidam nequitiæ spiritualis illecebrosus affectus, qui per carnis illecebram (quæ citò fœminea quadam leuitate mollitur) animum quoque de gradu deiicit. Nam vbi caro concupierit, animi quoque constantia deficit, & mens consortio amoris inflectitur.

Nocentior animæ quàm corporis febris.

¶ Vehementior tamen est animi quàm corporis febris, & ideo pro animi voluptate corporis salus plerunque contemnitur, nec à periculis abstinetur.

¶ Vnde non alienum videtur repetere, quemadmodum Theotimus quum graui oculorum incõmodo laboraret & amaret vxorẽ, interdicta sibi à medico facultate coeundi,

cupiditatis

cupiditatis impatiens atque impetu libidinis raptus se'mo derare nequiuerit. Sciens enim & prudens ille quòd esset oculos amissurus, priusquam conueniret vxori, in ipso æstu feruentis cupiditatis & consuetudinis apparatu, vale, inquit, amicum lumen. Sic febre libido flagrantior est grauiusque præcipitat & inflammat.

¶ Sed vbi quis respuerit à furore, tunc conscientia interioris visus aperitur, factique succedit pœnitentia, & pudẽda sui vnusquisque pro qualitate facinoris erubescit. tunc deus timetur, & peccator cupit se celare, sed non potest. Tunc caro arguitur, diabolus accusatur, hæc quasi plena vitiorum, ille quasi auctor erroris. Patescit deformitas, nudum est enim deo omne secretum, nec vllius ficus foliis, hoc est tegmine corporali vel iactantia seculari flagitiorũ secreta velatur, sed vnusquisque diuinum pecc ati conscia formidat mente iudicium. Hucusque Ambro. *Post peccā tum pudor & pœnitẽtia.*

¶ Sed vide miseram hominis inconstãtiam post accusationem peccati rursum ad flagitia redeuntis. Hanc talem animi post melioris vitæ propositum mutationem insigniter depingit atque deridet sapientum vnus inducens quendam flagitiorum suorum pœnitentem, sed rursus eadem re petentem, dicens:

Daue cito hoc credas iubeo, finire dolores. *Persius.*
Præteritos meditor crudum Chærestratus vnguem
Abrodens, ait hæc, an siccis dedecus obstem
Cognatis? an rem patriam rumore siniſtro
Limen ad obscœnum frangam dum Chrysidis vdas
Ebrius ante fores extincta cum face canto?
Euge puer sapias, diis depellentibus agnam
Percute: sed censen plorabit Daue relicta?
Nugaris. solea puer obiurgabere rubra.
Ne trepidare velis, atque arctos rodere cassas.

¶ Caussas adsimilationis peccati ad febrem habes super Euangelium Dominicæ. 21. à Pentecoste.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Quum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

¶ Hic describitur morborum & dæmonum per Christum

virtuosa depulsio. Vbi, duo notantur. Vnum est, morborum depulsionis temporis designatio. Alterum, dæmonum clamantium ab obsessis egressio, ibi: Exibant autem.

¶ Circa primum dicitur: Quum autem sol occidisset. Ecce tempus collatæ laborantibus sanitatis. Vbi in primis est videre ingens turbæ desiderium. Nam quum sol iam occidisset, adducunt ad eum infirmos, non à tempore impediti.

Origε. Cur post solis occasum.

¶ Ideo autem circa solis occasum, id est, elapsa die illos adducebant, vel quia verecundabantur, vel timebant Pharisæos, vel quia de die circa alia fuerant intenti, vel quia putabant non licere sanare in sabbato nisi post solis occasum quando iam licebat operari, timentes pharisæos.

Cyril. Virtus carnis Christi

¶ At ille singulis manus imponens curabat eos. Et quanuis vt deus potuisset verbo omnium depellere morbos, attamen tangit singulos docens per hoc propriam carnẽ, ad remedia præstanda efficacẽ. Nam caro dei erat. Sicut enim ignis adpositus vasi æneo imprimit illi propriæ caliditatis effectum, sic omnipotens dei verbum quũ vniuit sibi veraciter adsumptum templum ex virgine animatum & intelle lectus particeps, effectum ei suæ potestatis inseruit. Tangat igitur & nos, imò potius nos illum tangamus, vt nos ab animarum nostrarum infirmitatibus liberet, nec non à dæmonum superbia & impugnatione.

¶ Apud Matthæum sic legis: Vespere facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo, & omnes malè habentes curauit, vt impleretur, quod dictum est per Esaiam prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes portauit. Omnes autem non mane, non meridie, sed ad vesperam curantur quando iam sol occidit, quando granum triticiin terra moritur vt multum adferat fructum.

Esa. 53.

Solis occubitus myst. Beda. Ioan. 9.

¶ Secundum allegoriam enim, solis occubitus, passionem mortémque significat illius qui dixit: Quandiu in mundo sum, lux sum mundi. Et sole occidente plures dæmoniaci quàm ante, plures sanantur ægroti. Quia qui temporaliter in carne viuens paucos Iudæorum docuit, calcato regno mortis omnibus per orbem gentibus fidei salutisque dona transmisit. Cuius ministris quasi vitæ luciscque præconibus Psalmista canit: Iter facite ei qui ascendit super occasum

casum. Super occasum quippè dominus ascendit, quia vnde in passione occubuit, inde maiorem suam gloriam resurgendo manifestauit.

¶ Circa secundum, quod est, dæmonum clamantium ab obsessis hominum corporibus egressio, subditur:

Exibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia: Quia tu es filius dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

¶ Dæmonia dei filium esse Iesum confitebantur, & adte- Beda.
stante Euangelista sciebant ipsum esse Christum. Quia què dierum quadraginta ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat, nec tentando valebat an & dei filius esset experiri, iam nunc per signorum potentiam vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filium dei. Non igitur idcirco Iudæis eum crucifigere persuasit, quia Christum siue dei filium non esse putauit, sed quia se morte ipsius non præuidit esse damnandum. Verè enim de hoc mysterio à seculis absconditio dicit Apostolus: Quod nemo principum huius 1. Cor. 2.
seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominũ gloriæ crucifixissent.

¶ Et increpans non sinebat ea loqui. Quare dæmonia do- Cur non
min'de se loqui prohibeat Psalmista manifestat qui ait: Pec- sinit dæ-
catori autem dixit deus, quare tu enarras iustitias meas, monia lo-
&c. ne quis dum prædicantem audit, sequatur errantem. qui.
Improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris solet miscere, vt sub specie veritatis testimoniũ fraudis obtexat. Rursus si dæmonia Christũ passim prædicassent, quid nõ clamassent pharisæi blasphemantes dæmoniũ habet, & in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia? Quin & nobis consuluit non sinens dæmonia ipsum prædicare, ne vnquam videlicet quacunque pro caussa vilissimorũ ac nequissimorum spirituum præsidia captantes, ab eis quicquam sciscitemur, sed nec vllam fidem his quæ ipsi dicunt adhibeamus. Diuina siquidem lege puniuntur tam ipsi qui eorundem spirituum consilia quærunt, quàm qui eorum consilia referunt inquirentibus. De primis Leuit. 20. scriptum est, Anima quæ declinauerit ad magos aut ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam,

& interficiam illam de medio populi sui. De secundis ibidem dicitur: Vir siue mulier in quibus phytonicus siue diui nationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos. Sanguis eorum sit super illos.

¶ Aliàs autem non soli dæmones iubentur silere de Christo, sed & illi qui ab eo sanati accepta remedia volebant cõfiteri. Imò & Apostoli qui eum post resurrectionem toto orbe erant prædicaturi, ante passionem eius præcipiuntur omnino reticere de illo, ne videlicet diuina ipsius maiestate prædicata, passionis dispensatio, differretur, & dilata passione, salus mundi quæ per hanc futura erat, negaretur.

Ambro. ¶ Cæterùm neminem mouere debet, quòd Iesu Nazareni nomẽ in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur. Nec enim ab eo Christus nomen accepit quod de cœlo angelus ad virginem detulit. Est autem huius impudentiæ, vt in ter homines aliquid prius vsurpet, & ad homines quasi nouum deferat quo terrorem suæ potestatis incutiat. Denique & in Genesi primus deum homini nominauit. Sic enim habes:

Gene 3. Et dixit serpens mulieri: Cur præcepit vobis deus vt non comederetis ex omni ligno paradisi?

¶ Circa tertium principale dicitur;

Facta autem die ibat in desertum locum.

¶ Hic ponitur Christi post signa peracta ad deserta, secessio. Vbi tria notantur. Primum est, notanda Christi in desertum secessio. Secundum, Christi ne abiret à turbis detentio, ibi: Et turbæ requirebant. Tertium, index charitatis Christi responsio, ibi: Quibus ille ait.

Christus cur it in locum desertum. ¶ Circa primum dicitur: Facta autem die ibat in desertum locum. Et hoc quidem futuræ gratiæ suæ prædicatoribus in exemplum post tot miracula locum petit desertum, & propter quietem & orandi opportunitatem, nõ quòd ipse oratione indigeret, sed vt nobis deum orandi esset forma, & propter fugam adplausus & gloriæ humanæ.

Chryso. ¶ Postquam ergo sat vtilitatis populis per miracula fuerat collatum, oportebat eum abesse. Maiora nanque putantur miracula post absentiam operantis, dum ipsa magis exclamant, & vice vocis fruuntur.

Beda. ¶ Missicè autem, si occasu solis domini mors exprimitur,

quare

quare non die redeunte resurrectio illius indicetur? Post resurrectionem nanque suam prædicantibus eius gloriam per orbem terrarum Apostolis, dum gentes hunc per fidem suscipiunt, ipse Iudæis (apud quos tanta diuinitatis suæ signa ostendit) ob perfidiam relictis, ad fidem gentium transiens quasi ad deserta secessit.

¶ Circa secundum, quod est, Christi, ne abiret, à turbis detentio, subditur:

Et turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum, & detinebant eum ne discederet ab eis.

¶ Pharisæi quidem ipsis prodigiis prædicantibus Christi potentiam, scandalizabantur, populi verò eloquia ipsius audientes acquiescebant. Nam turbæ requirebant eum, & cætera quæ sequuntur. Non quidem aliqui primatum aut seruitutis, sed quoscunque malitiæ fucus non denigrauerat, & illæsam habebant conscientiam. *Chrysost.* *Christum qui requirunt.*

¶ Quòd autem Marcus dicit Apostolos peruenisse ad ipsum dicentes, quia omnes quærunt te. Lucas verò hic dicat populos ad ipsum peruenisse, non discrepant ad inuicem. Applicuerant enim ad ipsum populi, Apostolos è vestigio sequentes. Porrò manifestata Christi gloria à credentium turbis ipse inquiritur, & in gentium deserto inuentus ne abeat detinetur. Et nos ergo exemplo eorum qui dominum fideliter exquisierunt vnde & meruerunt inuenire, & præsentiæ ipsius dulcedine capti detinebant eum ne discederet ab eis, ipsum sedulò requiramus, hortante nos prophetica voce: Quærite dominum dum inueniri potest. Et rursus: Quærite deum & viuet anima vestra. Satiat enim inuentus quantum ille capere poterat, & inuenientem capaciorem facit, vt rursus queat impleri vbi plus capere cœperit. Nec quisquam putet quærentes frustrari, quomodo illi de quibus per Apostolum dicitur: Semper discentes & ad scientiam veritatis nunquam peruenientes, sed potius sicut ille qui ait: Quum consummauerit homo, tunc incipit, donec eo veniamus vbi sic impleamur, vt capacio-res non efficiamur. *Marc. 1.* *Esaiæ. 58.* *2. Tim. 3.* *Eccli. 18.*

¶ Circa tertium, quod est, index charitatis Christi responsio, subditur:

Quibus ille ait: Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei, quia ideo missus sum. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

¶ Videre est hic Christi benignitatem & dilectionē & studium erga omnium salutem. Et aliis, inquit, ciuitatibus oportet me annuntiare regnum dei. Et hoc quoque doctori bus aliis in exemplum, vt illic non permaneant vbi se conspiciunt acceptos, imò quòd nec permittant se detineri ab illis, sed sciant & ipsi quòd & aliis oportet eos euangelizare. Itaque sicut sol iste visibilis non in vno cœli loco consistit immobilis, quia sic vnam duntaxat mundi huius medietatem illuminaret & fœcundaret, sed vt claritate sua mū dum vniuersum illustret impiger & irrequietus circumit orbem terrarum, ita & is qui sol est iustitiæ & vera lux mūdi, vt omnes veritatis suæ luce ab ignorantiæ tenebris quasi à quadam mortifera nocte vindicaret, tametsi rogatus in vno tamen noluit loco consistere, qui propter omnium hominum salutem in mundum hunc venire dignatus est.

Non vno loco prædicandum. Simile.

¶ Et aliis, inquit, ciuitatibus, &c. Marcus sic habet: Ad hoc veni, ostendens diuinitatis eius celsitudinem & voluntariam exinanitionem. Quod autem habet hic Lucas, scilicet, quia ad hoc missus sum, dispensationem suæ incarnationis ostendit, beneplacitum patris missionem appellans.

Chrysost. Christi exemplū imitandum.

¶ Simul etiam considera quòd poterat in eodem loco manendo omnes ad se trahere. Non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum vt perambulemus & ipsi & requiramus pereuntes, sicut pastor quærit ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum. Vna enim anima recuperata, poterit ali quis mille delicta abolere.

¶ Et erat prædicans in synagogis Galilææ. Vnde & ipse interrogatus à principe sacerdotum de doctrina sua, bene sibi conscius respondit: Ego semper docui in synagoga & in templo vbi omnes Iudæi conueniunt. In quo vtique ostendit doctrinæ suæ synceritatem, quia non clanculò (vt facere solent hæretici & seductores) sed in synagogis corā multitudine neminem veritus, veritatē docebat securus. Quod si duntaxat habitationis suæ loca docens excoleret, Pharisæi velut latitantem diffamarent.

Ioan. 18.

FERIA

FERIA SEXTA POST DOMINICAM OCVLI.

VEnit *Ieſus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.* Ioan. 4.

¶ Præſens ſancti Euangelij lectio in tres partes prĩcipales diuiditur iuxta triplex in ea contentum fructuoſum atque venerandum colloquium domini ſaluatoris. Quo colloquio (ac ſi diſputatione quadã) ad tres de Chriſto ſublimes veritates deuentum eſt. Siquidem colloquio primo Propheta Chriſtus eſſe comprobatur. Colloquio ſecundo, idem dominus ſermone proprio Meſsias adſeritur, ibi: Patres noſtri in monte. Colloquio tertio, idem ipſe mũdi ſaluator eſſe prædicatur, ibi: Et continuò venerunt.

¶ Circa primum quatuor ſunt conſideranda. Primum eſt, Chriſti corporalis quoad locum & tempus diſpoſitio. Secũdum, Chriſti cum Samaritidæ dignatiua collocutio, ibi: Venit mulier. Tertium, ſermone Chriſti gratiæ commendatio, ibi: Reſpondit ei Ieſus. Quartum, in Prophetæ agnitione colloquij primi concluſio, ibi: Dicit ei Ieſus: Vade, voca.

¶ Circa primum dicitur: Venit Ieſus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar. Ipſa eſt Sichem, ſed vitioſè vt Sichar legeretur error inoleuit, vrbs Samaritanorũ, quæ poſtea Neapolis dicta eſt. Samaria verò aliquando nomẽ regionis eſt, vt in ſequentibus vbi dicitur: Venit mulier de Samaria haurire aquam, aliquando autem nomen primariæ in ea regione ciuitatis. *Sichar.* *Samaria.*

¶ Illic (videlicet in Sichem) dedit Iacob prædium Ioſeph filio ſuo, quando moriens in AEgypto dixit ei: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo. Dicendo ſe eam in arcu & gladio poſſediſſe, arcum & gladium iuſtitiam vocauit, per quã meruit peregrinus & aduena interfecto Sichem principe ciuitatis & patre ipſius Emor propter Dinę filiæ ſuæ raptũ de periculo liberari. Sic enim legimus: Timuit ne vicina oppida & caſtella ob euerſionẽ fœderatæ vrbis aduerſus ſe cõſurgerẽt, & dñs nõ dedit eis vt nocerẽt illi. Quod autẽ ait, Gene. 48. *Prædium Ioſeph.* Gene. 34.

extra fratres tuos, ostendit absque sorte dedisse eam tribui Ioseph. Siquidem eodem in loco sepulta sunt ossa Ioseph, & mausolæum eius ibi cernitur. Sequitur:

Erat autem ibi fons Iacob.

Fōs Iacob. ¶ Fons iste non solùm pro raritate fontiū, vel iugis aquæ cuius in illa terra plerisque locis, præter cisternas penuria est, sed & pro memoria & dignitate tanti patriarchæ insignis & notus erat. Sequitur:

Iesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic super fontem. Hora autē erat quasi sexta.

¶ Fatigatum ex itinere dominum narrans Euangelista, ostēdit eum à rerum fastu & abundantia fuisse alienum. Nō enim iumentis vtebatur ad iter, sed pedes ibat, docens & nos non multis opus habere. Porrò per hoc mysterialiter præsignabatur futurum esse quòd Iesus ex itinere humanitatis suæ, vera passione, veris doloribus, & vera morte erat fatigandus. Vt ergo veram naturam humanam in Iesu agnoscamus, fatigatus describitur ex itinere. Sedebat, inquit, sic super fontem. Hoc est, eo modo quo sedent ex itinere & ieiunio lassi, nempe innixus puteo, applicato brachio super labium fontis seu putei ad sustinendum caput. Sic enim solēt sedere lassi.

¶ Hora autem erat quasi sexta, tempus scilicet meridianū, & ita propter horæ calorem, opus habebat refrigerio & refocillatione. Explicat ergo tempus acti itineris per tot horas diei. Tanto etenim tempore iter agere ieiunū hominē, & fatigationem induci.

¶ Circa secundum, quod est Christi cū Samaritide digna & tiua loquutio, subditur:

Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.

¶ Ostendit litera & mulierem propter æstum exeuntem ad aquam. Porrò Samaria hoc in loco non vrbem, sed regionem significat vnde hæc mulier erat oriunda. Venit ergo haurire aquam. Congruè autem disputatio domini ad mulierem à siti sumpsit occasionem. Nam dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Secundum humanitatem enim sitiebat, & propter laborem itineris, & propter æstum. Sitiebat etiam mulieris

Christꝰ vt sitiebat.

& gentis

& gentis illius fidem. Eorum enim fidem sitit, pro quibus & sanguinem suum fudit.

¶ Dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Oblata occasione tametsi fatigatus vacat instructioni, euangelizare dignatus mulieri. Et volens eam ad spiritualem doctrinam suauiter trahere, potum ab ea petit non siti compulsus, sed vt sic illam inuitet ad euangelium sicut rei probauit euentus. Sequitur:

Discipuli autem eius abierant in ciuitatem vt cibos emerent.

¶ Ratio redditur quare Iesus remanserit ad fontem, quia scilicet, decreuerant ibi prandere iuxta fontem. Hoc enim significatur in eo quod dicitur, quia discipuli abierant ad emendum cibos.

¶ Vbi est aduertere discipulorum circa cibaria negligentiam, non enim ferebant secum viatica. Patet etiam magna Christi humilitas in eo quòd solus relinquebatur. Et nimirum poterat si vellet aut non omnes emittere, aut abeuntibus illis angelos ministros habere, sed noluit. Et ita suo exemplo adsuefecit omnem superbiam conculcare. Sequitur: *Chryſoſt.* *Chriſti humilitas.*

Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus quum sis, bibere à me poscis quæ sum mulier Samaritana? Non enim contuntur Iudæi Samaritanis.

¶ Ab habitu & veste & colloquio ipso cognouit mulier Iudæum esse dominum. Nam vt Iudæi non modò ritibus & circuncisione, sed etiam vestibus differrent à gentibus, præceptum eis erat vt fimbrias hiacinthinas in quatuor angulis palliorum haberent. Dicit ergo ei mulier: Quo pacto tu Iudæus quum sis, &c. Vide vt circunspecta fuit hæc mulier. Nam cauere alterum ab altero oportebat, non illam à domino, sed ipsum ab illa cauere oportebat. Non enim dixit Samaritas non couti Iudæis, qui Iudæorum commertium ambiebant (vt apud Esdram patet) sed ait Iudæos non couti Samaritanis: Ethnici enim erant Samaritani, & colebant simul deum Israël & idola. Erant autem Iudæis plus cæteris gentilibus exosi, sicut & hæretici magis exosi sunt catholicis Christianis, quàm pagani. Itaque mulier hæc cogitans dominum rem illicitam facere, corrigit quod præter legem fiebat. *Chriſtº habitu Iudæº Nume. 15.* *1. Eſd. 4.* *4. Reg. 17.*

Circa

¶ Circa tertium, quod est, Sermonis Christi gratiæ commendatio, subditur:

Respondit ei Iesus, & dixit ei: Si scires donum dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam.

¶ Hinc patet quòd Iesus non vt biberet, sed vt occasionem acciperet instituendi petierat à muliere potum. Iesus ergo perspecta mulieris diligẽtia & virtute, & quòd tam esset circunspecta occasione sumpta ex admiratione, imò repulsione & negatione aquæ ad bibendum, incipit docere mulierem, dicens: Si scires donum dei. Non ait, si scires deum, scibant enim Samaritæ vnum esse omnium creatorem deum, sed ait, si scires donum dei, id est, si cognosceres quid donet deus, nempe æterna & incorruptibilia, scires autem & me. Nec ait, si scires quis dicit tibi, da mihi bibere, quod vtique illa scire visu poterat & auditu: sed ait, si scires quis est qui dicit tibi, id est, qualis essentia eius est, quantum à cæteris mortalibus differt, quia non homo tantùm, sed & deus est. Ergo donum, illud dei toti humano generi collatum ipse erat qui loquebatur: De quo dononte dixerat, Sic deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Vnde & per Esaiam dictum fuerat, filius datus est nobis. Ac si patenter dicat: Si scires beneuolentiam & liberalitatem dei qua filium suum vnigenitum dedit mũdo, & si scires quòd ego ille sum, & ego illud dei donum sum, tu forsitan (quod propter designandam humani arbitrij libertatem adposuit) petisses ab eo. Quasi dicat: Tu mihi negas aquæ potum, quasi te de Iudæis vlciscens, & tamen si scires donum dei, & quis est qui dixit tibi da mihi bibere, non solùm dares mihi potum aquæ, sed petisses à me & dedissem tibi aquã viuam, nec repulissem te obiurgando, quo modo me tu obiurgasti.

Christus donũ dei. Ioan. 3. Esaiæ. 9.

Theoph. Aqua, gratia spiritus sancti.

¶ Gratiam spiritussancti aquam dicit esse, eo quòd purificat, extinguit sitim, & multum refrigerij præbet suscipientibus. Porrò aquam dicit non stãtem, qualis est in puteis & lacunis, putris & corrupta, sed viuam, hoc est, scaturientem & quæ moueatur. Nam gratia spiritus semper agilem ad bonum facit animam, ascensiones semper disponẽtem, qualem

lem aquam bibit. Paulus quum obliuiſceretur eorum quæ erant poſt ſe & ad anteriora ſe extenderet. *Phil.3.*

Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt.

¶ Non iam hoſtili irri ſione ſed amica percunctatione, reuerenti compellatione præmiſſa, Domine, inquit, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt. Niſi humilem præmiſiſſet vocem, dominum eum cõpellans, putaremus fortẽ quòd tanquam homini alieno, vtpote Iudæo, vaſculum accommodatura non eſſet ad hauriendum aquam. Nunc autem palam eſt, quia non ipſa Iudæum contemnebat, ſed à Iudęo contemni metuebat: quia videlicet Iudęi potius eui dentem ſuperbiendi materiã habentes, nec vaſculis Samaritanorum vti dignabantur. Itaque mulier illa Samaritana nullum aliud vaſculum illi Iudæo, ſcilicet, domino noſtro præter ſuum præſto eſſe videns, Domine (inquit) neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt, tanta ſcilicet altitudine, quantum manu tua attingere non præuales. Puteus, inquit, altus eſt, id eſt, profundus. Qui prius appellatus eſt fons Iacob, modò appellatur puteus, ne ciſternã crederes, nec fontem in ſuperficie terræ ſcaturientem, ſed in profundo. Fons enim erat & puteus.

Sequitur:

Vnde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filij eius & pecora eius?

¶ Intellexerat mulier domini verba de aqua vſuali, & ideo infert interrogando: Vnde ergo habes aquam viuam? Poſtquàm obiecerat mulier verbis Ieſu quibus dixerat dediſſet tibi aquam viuam, modo obiicit verbis eius quibus ait, ſi ſcires quis eſt qui dicit tibi da mihi bibere, dicens: Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, quaſi dicat: Non. Patrem appellat Iacob non origine carnis, ſed religione, pro quanto Samaritani deum Iſraël colebant in loco vbi adoratus eſt à Iacob. Et eſt ſenſus: *Mulieris obiectio.*

¶ Nunquid tu qualiſcunque Iudæus maior es, ſanctior, & mundior, aut religioſior patre noſtro Iacob? Non. At ille non quiuis alienigena, ſed tantus patriarcha, tam ſanctus, tam mundus, & deo charus, hunc nobis dedit puteum, & *Cõmendatio putei illius.*

ipſe

ipse bibit ex eo et filij eius et pecora eius. Quòd ipse bibit ex eo, laus est bonitatis aquæ, tantum enim placuit fons ille patriarchæ. Quòd autem & filij eius & pecora inde biberunt, indicium est copiæ aquarum. Non solùm dulcis est illa aqua, sed & larga in tantum, vt sufficeret ei & filiis eius, & multitudini pecorum eius. Vnde ergo (inquit) tu, vel quicunque Iudæus habes aquam quam in contemptum huius aquæ velut mortuæ aut immundę appelles aquam aut viuam aut mundam? sufficere æstimans ad huius aquæ defensionem quòd tantus ille patriarcha inde biberit & filij eius & pecora eius. Sequitur:

Respondit Iesus & dixit ei: Omnis qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

¶ Differentiam inter aquam illam & aquam suam declarat dominus, penes hoc, quòd aqua illa & si tollit sitim ad tempus, non tamen ita tollit sitim quin iterum sitiatur. Itaque has differentias, videlicet iterum sitite, & in æternum non sitire in his domini verbis aduertere promptum est. Aqua enim quam mulier hæc haurire venerat, scilicet, aqua elemẽtaris, nullã omnino sitim penitus extinguit, quia qui biberit ex ea solo corpore refocillato quum iterum sitiat, inopiam naturę non se expleuisse euidenter indicat. Aqua autem illa quam Iesus dat, corporis & animæ sitim ęternam funditus extinguit, vt apud inferos non sitiat ardens, aut ardeat sitiens, sed eodem qui hæc loquitur agno duce pergat ad vitę fontes aquarum, & ęternę beatitudinis haustu cũctam corporis & animę purgans inopiam nõ deficiat omni bono in ęternum.

Aquarum differẽtia.

Apoc. 7.

¶ Sed aqua quam ego dabo ei, &c. Quę est enim hęc aqua viua, nisi illa quę in baptismo percipitur spiritussancti gratia? Aqua hęc spiritussanctus est. Aqua hæc in corde dei patris fons vitę est, in ore filij dei gratię & pacis flumen est, in beatis angelis torrens glorię est, in electis hominibus inundatio vitę est, quę à quocunque bibita fuerit, ad originem suam æternę beatitudinis abyssum resilit, paritérque bibentis animam etiam si in infernũ descenderit, saliendo in

Ruper.

Aqua mysterialis.

in vitam ęternam sustollit, vbi non esuriat neque sitiat, & non percutiat eam ęstus & sol. Itaque mulier si miraris Iacob qui dedit aquam putei talem, multomagis admirari oportet eum qui prębet aquam incomparabiliter meliorem. Aqua enim quam ego dabo ei, fiet in eo fons.

¶ Duo dixerat, scilicet aquam, & viuam. Et ideo postquam extanta excellentia aquam suam commẽdauit, scilicet quia tollit sitim inęternum, declarat modo viuam, dicẽdo quòd aqua sua fiet in bibente fons aquę salientis non descendentis, in vitam ęternam. Ecce quò ascendit. Ostendit per hoc quòd gratia in anima (quantum ex se est) sit indeficiens principium operum proficientium in vitam ęternã, declarans etiam quòd gratia non est in anima sicut aqua manẽs, sicut res dormiens, sed sicut aqua semper de nouo scaturiens, semper vigilãs, semper noua spiritualia opera proferens. Sequitur:

Gratia vt in anima operatur.

Dicit ad eum mulier: Domine, *da mihi hanc aquam vt non sitiam, neque veniam huc haurire.*

¶ Attende quemadmodum mulier auditis domini verbis adfecta sit. Domine, inquit, da mihi hanc aquam, &c. Nihil enim adhuc supra corporalia intelligens opinatur de sensibili aqua dominum loqui. Profectum tamen quendam indicat. Nam primùm quidem dubitabat, dicens: Vnde habes aquam viuam? Nunc autem & sermonem non retrocedens suscipit, dicens: Da mihi hanc aquam. Videtur igitur prudentior esse Nicodemo. Nã ille quidem quum multa audiuisset, talia dicebat: Quo modo possunt hæc fieri? Ista autem incipit contemnere etiam fontem Iacob. Nam dicit: Si talem aquam habes, da mihi: & non vltrà veniam huc ad hauriendum. Vides quòd prætulerit ipsi Iacob dominum.

Theoph.

Ioan. 3.

¶ Circa quartum, quod est in prophetæ agnitione colloquij primi conclusio, subditur:

Dicit ei Iesus: Vade, *voca virum tuum, & veni huc. Respondit mulier & dixit:* Non *habeo virum.*

¶ Ecce vt mulierem peccatricem quam nouerat non habere virum legitimo sibi coniugio copulatam reuocat ad cor suum, vt videat in testimonio conscientię suę quid facto

cto opus sit, quatenus illud donum dei mereatur accipere.

Peccatorũ confessio.

Poterat ei dominus dicere: Nisi pœnitentiam egeris, & peccata tua confessa fueris, quia peccatrix es, & sic & sic fecisti: nisi, inquam, pœnitentiam egeris, ego hanc aquam non dabo tibi, quia videlicet non nisi pœnitentibus & peccata sua confitentibus, & ea relinquentibus hęc sancti spiritus gratia nulli tribuitur. Hoc, inquam, dominus dicere poterat, sed vsa est arte sua nostrę salutis opifex sapientia dei, quatenus nec illam molesta verecundia pulsaret, & tamen necessariam saluti eius confessionem peccatorum eliceret. Vade, inquit, voca virum tuũ, & veni huc. Quid illa reputaret, nisi ad hoc virum suum debere vocari, ne mulier sine viro suo tantum donum perciperet, & ille quoque tanti doni esset particeps cum quo mulier vnum corpus esset. Et quidem protinus cucurrisset, si haberet quem virũ suum legitimè profiteri posset. Sed quid faceret quę virum non habebat, nec tamen virgo nec vidua erat? Quo modo iam dignam non timeret repulsam, quę tali commonitione cogebatur agnoscere se mulierem non legitimè nuptam? Stetit ergo suam agnoscens indignitatem, & confessa est dicens: Non habeo virum. Suffecit illa confessionis inchoatio vocanti misericordiæ. Non expectauit aut exegit vt totum diceret, sed clementiæ manum porrigens pepercit pudori, subuenit conscientiæ fluctuanti.

Nam sequitur:

Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes non est tuus vir. Hoc verè dixisti.

¶ Respondenti mulieri, non habeo virum, aperuit Iesus mulieris vitam ab adolescentia sua, incipiens illi monstrare semetipsum, quis esset, per hoc quòd scit absentia, & ea quę notitia humana erant ei ignota, per prophetiæ spiritũ reuelans suã virtutem. Nũquid igitur illa ægreferebat, quum talia audiebat, vel relicto illo fugiebat? Non, sed magis admirata est & confortata. Et peccata illa non abscondit, sed confessa est, nec defendit aut negauit. Nam quàm veraciter eadem narranti consentiat, quàm humili conscientia veritati concedat respondẽdo manifestat. Ait enim:

Confitetur quæ nõ negat.

Domine, vt video, propheta es tu.

Inducta

¶Inducta tandem est mulier, etsi non ad notitiam aquæ spiritualis, tamen ad aliqualem notitiam domini Iesu. Et ex propriis gestis ab eo sibi commemoratis, prophetam ipsum esse profitetur, & nihilominus prophetam fatendo, errata sua confitetur. Quid enim aliud est dicere ei qui conscientiæ ipsius occulta ei narrauerat, Domine, vt video, propheta es tu, quàm si dixisset: Errata mea agnosco, quia peccatrix sum. Palàm est hinc quàm non inuita fateatur, quòd spectatore conscientiæ suæ domini & prophetæ honorat nomine, nullam aliam ob caussam vel experimentum, nisi quòd secundum pronuntiationis veritatem peccatricem se esse agnoscebat. Vna eadémque responsione & de se confessa est quod erat, & de illo quod ipsum esse intelligere poterat. Minus tamen & longè minus quàm ille est, confessa est, sed confitendo quantum perceperat, dignã se fecit cui crederet Iesus totum quod erat.

¶Vbi aduertendum est, non tantùm futurorum præscientiam, sed & præteritorum ac etiam præsentium occultorum reuelationem rectè solere appellari prophetiam. Mulier enim ista dominum nihil de futuris prædicentem audierat, sed tantùm de præteritis & præsentibus occultis cordis sui vera dicere illum sentiens prophetam esse pronuntiabat. Adeò cõsuetum erat iam tunc occultorum reuelationem propheti am nuncupari. *Tria prophetiæ cõplectitur.*

¶Circa secundum principale dicitur:

Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Ieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet.

¶Hic incipit disputatio seu colloquium secundum, quo dominus Iesus proprio testimonio Messias adscritur. Vbi duo sunt consideranda. Vnum est, religiosę quęstionis per mulierem propositio. Alterum, replicanti mulieri dignatiua sui indicatio, ibi: Dicit ei mulier.

¶Circa primũ aduerte, quòd mulier hæc sciens quia prophetæ per figuras loqui consueuissent, carnalem iam ab eius dictis amouit intellectum, nec eo sensu quo prius vltrà viuam aquam ab illo petiuit, sed potius doctrinam veritatis ab eo quęrere festinat, tãquam à propheta per quem loqueretur deus. Nam præter sitim corporis ob quam venie- *Sitis mystica.*

veniebat haurire aquam, habebat quandam aliam sitim, scilicet audiendi verbum dei. Quam eius sitim optimè nouerat, qui loquebatur ei: Nunquid enim sola peccata eius nouerat, & desiderium animæ eius docilémque humilitatem cordis eius non nouerat? Nouerat vtique. Itaque vbi prophetam mulier comperit sitiri suæ protinus satisfieri deposcit. Nam dicit ei: Patres nostri, id est, patriarchę quos fama tradente acceperat in monte illo coluisse deum. Explicitè tamen de solo Iacob cum familia sua in Genesi legitur, quòd reuersus de Mesopotamia iuxta vrbem Sichen erexit altare, & inuocauit super illud fortissimum deum Israël.

Cap. 33.

¶ Patres nostri, inquit, in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Ierosolymis est locus vbi oporteat adorare. Ac si dicat: Domine, vt video, propheta es tu. Iam verò à diebus multis propheta non est visus in Israël. Loquere nobis ex ore Domini. Ecce vetus longúmque certamen. Vos Iudæi non coutimini nobis Samaritanis, & hoc ideo, quia non adoramus in Ierosolymis. Dicitis enim, quia tantùm in Ierosolymis adorare oportet. Sed hoc vobis dicentibus, patrum nostrorũ repugnat authoritas, qui in monte hoc adorauerunt, & sine dubio absque Ierosolymis & templo Salomonis deo placuerunt, quem in monte hoc adorauerunt. Tu ergo domine quoniam propheta es, quid dicis? Hanc proponendo quęstionem mulier non insipiens iam profectò aquam viuam peteb at. Dominus autem iudex æquitatis postulatus ita respondit. Sequitur:

Quæstio religiosa.

Dicit ei Iesus: Mulier crede mihi, quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis patrem.

¶ Veneranda, & in timore sancto audienda sunt hęc verba dei incarnati de sancto corporis sui templo suauiter intonantis, & breui quidem sed graui eloquutione verá atq; seipso dignam de adoranda diuinitate sententiam proferentis. Vbi aduertere est, quemadmodum beneuolentiam auditoris infirmi magna dignatione retinere curauit.

¶ Mulier, inquit, crede mihi. Tibi ô mulier dicturus sum quod viris necdum dixi. Tibi me crediturus sum, qui me Iudæis nõ credidi, scribis q; ac pharisæis siue sacerdotibus adòran-

Mira Christi dignatio.

adorantibus,imò latrocinãtibus in illo magno & pulchro templo dei. Et quod illis facto tantùm præsignaui eiiciens illos cum flagello de domo patris mei, verbis autem nec- *Ioan. 2.*
dum aperiendum esse credidi. Tibi nunc dico,tibi ô mulier credo,tuæ fidei committo, tu tantùm crede mihi nunc interim tanquam prophetæ, quoniam prophetam me esse dixisti.Hoc mihi crede,quia venit hora quando neque in mõte hoc:Ecce exclusio huius loci,neque in Ierosolymis: Ecce exclusio cultus in templo. Vbi futurum de propin- *Testa. noui tempus prædicit.*
quo tempus gratiæ noui testamenti euacuantis vtrunque locum,imò omnem locum, prædicit. Adorabitis patrem. Hoc est,Non solùm Iudæi,nec soli Samaritani,sed vos omnes quicunque de quibuscunque gentibus ad vitam prædestinati estis,adorabitis deum inuocantes, patrem scilicet eum confitendo,ac adorãdo pariter filium cuius pater est, per cuius adorationem fiet,vt deus pater eius vester quoque sit pater.Ita,inquam adorabitis patrem, non in monte hoc neque in Ierosolymis,sed in omni loco dominationis eius, quia à solis ortu vsque ad occasum, magnum erit nomen eius in gentibus. In Ierosolymis autem, qui nunc est celebris adorationis locus, non manebit lapis super lapidem qui non destruatur. Ne autem mulier ineptè lætaretur, existimans iam quòd sancta ciuitas Dauid, templúmque Salomonis nihilo præferretur monti Samariæ (quod etsi de futuro verum erat, de præterito tamen verum non erat) subdit:

Vos adoratis quod nescitis,nos adoramus quod scimus,quia salus ex Iudæis est.

¶ Post communem exclusionem locorum subiungit Iesus disparitatem adorantium tunc quantum ad notitiam, præferendo Iudæos Samaritanis in hoc quòd Samaritani adorant nesciendo quod adorant, Iudæi autem adorant sciendo quod adorant. Et est sermo de scientia fidei. Iudæi enim certa fidei cognitione adorabant vnum solum deum creatorem cœli & terræ. Samaritani autem adorabant quidem *Samaritanorũ error in adorando.*
eundem deum,sed non cognoscendo certa fide ipsum solum esse verum deum,adorabant enim & alios deos, & simul cum aliis diis etiam deum Israël. Vnde nec cognoscebant nec credebant verum deum, sed in quodam confuso

adorabant ipsum sicut & alios deos, tanquam deum illius
Cap.17. terrę, vt patet in quarto Regum. Hinc ergo illis rectè dicitur: Vos adoratis quod nescitis.

Salus ex Iudæis. ¶ Quia salus ex Iudæis est. Ex quo patet quòd de scientia fidei fuit sermo, nam salus ex Iudæis orta, est salus ex fide vnius dei, quæ in Iudæis incœpit, & ex eis propagatur. Ex hoc effectu salutis probat, quòd Iudæi sciunt quod adorãt. Ex hoc enim quòd fides Iudæorum salutifera est, confirmatur Iudæos habere certam fidei notitiam de deo adorato, alioqui non esset salutifera.

Sequitur:

Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.

¶ Notanter dicit, veri adoratores, ad excludendum eos qui labiis adorant, & cor eorum à deo longè est. Ac si dicat: Iam tempus venit, quòd vos quicunque veri adoratores adorabitis patrem spiritum adoptionis, filiorum ab ipso percipientes, & in filij eius vnigeniti membra venien-
Patrem in spiritu adorare. tes. Patrem enim in spiritu adorare, est spiritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus, Abba pater. Adorare autem patrem in veritate, est in filio eius manendo (qui di-
Ioan.14. cit, Ego sum veritas) patrem inuocare. Idem ergo est ac si dixisset: Veri adoratores manifesta ac necessaria distinctione personarum adorabunt vnum deum, patrem & filium & spiritum sanctum.

¶ Porrò locus hic & aliter potest exponi, vt sit sensus: Veri adoratores adorabunt in spiritu, non in monte hoc, non in Ierosolymis, non in loco aliquo, non cultu temporali, non lingua, sed interiore cultu consistente in spiritu, hoc est, in animo quatenus spiritualibus intendit.

¶ Et veritate, scilicet fidei, contra id quod dixerat: Vos adoratis quod nescitis.

Nam & pater tales quærit qui adorent eum.

Theoph. Veri adoratores. ¶ Veros adoratores dixerat eos qui secũdum ipsius legem viuunt, qui non loco aliquo includunt deum, sicut Samaritani: vel cultu colunt corporali, sicut Iudæi, sed spiritu & veritate. Hoc est, per animam, per mentis puritatem. Quia enim deus spiritus est, id est incorporeus, oportet ipsum adorare incorporaliter, videlicet in anima. Hoc enim significat,

ficat, in spiritu. Etenim anima incorporeus spiritus est. Et quoniam multi videntur adorare in anima, non tamen rectam habent scientiam, sicut hæretici, ideo addit: Et in veritate. Oportet ergo & mente adorare deum, & sanam opinionem de ipso habere. *Hæretici non adorant in veritate.*

¶ Nam & pater, inquit, tales quærit. Tam grata deo ostenditur qualitas honorantium ipsum integra mente, vt dicat quòd pater non solùm amat, non solùm gratos habet, sed & quærit tales. Et notanter dicit patrem quærere, vt paternam designet solicitudinem tales habendi, per prædicationes & miracula Christi & Apostolorum, per passionem & mortem Christi, per prædicatum vbique gentium Euangelium. Hæc enim omnia sunt patrem quærere tales qui adorent eum. *Pater vt quærit adoratores.*

Sequitur:

Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

¶ Rationem reddit eius quod dixit, scilicet, Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Deus, inquit, est spiritus. Non enim natura dei corpus est aut corporeum aliquid, sed spiritus, res omnino incorporea & immaterialis. Et ideo oportet eos qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare, vt adoratio conformis sit adorato. Vbi Theophylactus:

¶ In spiritu colens, hoc est, mente & anima, & non vt Iudæi in typo & vmbra adorabunt, sed in veritate, quia Iudaicorum rituum & obseruationum futurus est finis. Venit autem hora & nunc est, scilicet corporalis mei aduentus tempus, quando veri adoratores non in vno loco vt Samaritani adorabunt, sed in omni loco secundum spiritum incorporaliter adorationem offerentes, sicut & Paulus dicit: Seruio ei in spiritu meo. Neque sicut Iudæi figuralem & vmbratilem futurorum ostẽsiuum cultum adducent, sed verum & nihil vmbratile habentem. Itaque quia deus est spiritus, adoratores spirituales, & quia veritas est, adoratores veros requirit. *Adorare in spiritu & veritate.*

¶ Hinc colligi potest, quòd exterior cultus non propter seipsum gratus est deo, sed pro quanto ordinatur ad interiorem qui fit in spiritu & veritate. *Nota de cultu exteriore.*

¶ Circa secundum, quod est, replicanti mulieri dignatiua sui ostensio, subditur:

Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) quum ergo venerit, ille annuntiabit nobis omnia.

¶ Samaritana mulier excluſa à quæstione, nec capax nouæ doctrinæ audiens quoque Iudęos in adorandi scientia Samaritanis prę ferri, recusansq; instrui à Propheta Iudæo remittit se ad messiam. Instructi enim erant Samaritani de aduentu ipsius, & propterea mulier certa fide credens dicit: Scio quia Messias venit, non quod intendat affirmare ipsum in præsenti venire, sed cõfusè tempore prę senti vtitur pro tempore incerto.

¶ Quod autem interpositum est, qui dicitur Christus, verbum est Euangelistæ, vt nomen Hebraicum interpretaretur: quia Messias Hebraicè, Christus Græcè, vnctus dicitur Latinè. Vnctus autem est regali pariter & sacerdotali gratiæ plenitudine, vnctus præ consortibus suis, id est, præ cunctis filiis hominum. Non enim illi ad mensuram dat deus spiritum. Quum ergo venerit ille, annuntiabit nobis omnia. Hinc liquet quòd mulier recusabat discere ab Iesu. Sequitur:

Dicit ei Iesus: Ego sum qui loquor tecum.

Christus se mulieri pandit.

¶ Ego, inquit, sum ille Messias qui loquor tecum, ego vobis annuntiabo omnia. Ecce mira gratia. Ecce vt huic alienigenę semetipsum credidit, quem Iudęis non crediderat. Et ostẽdit illi honorandũ nominis sui thesaurũ quod in patria sua Iudęa necdum prodiderat, ne mox (quod futurum erat) pretiosam eiusdẽ nominis margaritã porci conculcarent, & hoc sanctũ canina rabie blasphemãtes corroderẽt.

Ioan 10.

Itaq; Iudęis vrgentibus & dicentibus: Quousq; animã nostrã tollis? Si tu es Christus, dic nobis palàm, distulit palàm dicere se Messiam, imò & discipulos vetuit hoc publicare, & tamen nunc sponte mulieri Samaritanę dicit se messiam esse. Siquidem hęc manifestatio pręueniendę suę passioni periculosa non erat. Quin etiam vt primitias gentium dignas efficeret tanti mysterij ore proprio manifestatione, quin & in hoc Iudęis digniores reddidit, quibus prius quã Iudæis ore proprio se Messiã esse manifestauit. Nec mirũ.

Gentes Iudæis vt Christus prætulit.

Hono-

Honoratus enim est ab his alienigenis Samaritanis, vbi Christum esse se dixit: inhonoratus verò & crucifixus est à contribulibus suis, vbi in eis signa & prodigia fecit, quæ nemo alius fecit. Et hic secundi colloquij seu disputationis est finis.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Et continuò venerunt discipuli eius, & mirabãtur quòd cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris? aut quid loqueris cum ea?

¶ Hic incipit colloquium tertium quo dominus noster Iesus Christus, saluator esse mundi prædicatur. Vbi quinque notanda designantur. Primum est, de Christi dignatione discipulorum admiratio. Secundum, fœminæ Christum prædicantis festinatio, ibi: Reliquit ergo. Tertium, quis Christi sit cibus ostensio, ibi: Interea rogabant. Quartũ, opus prædicantium & remuneratio, ibi: Nónne vos dicitis. Quintũ, Samaritum fidei præclara confessio, ibi: Ex ciuitate.

¶ Circa primum dicitur: Et continuò. Hoc est, Absoluto colloquio cum muliere, & doctrina, tempestiuè occurrerunt discipuli, & admirati sunt tantæ dignationis humilitatem eius, quòd quum tam glorioſus esset & apud omnes celebris, non dedignatus sit cum tam paupere & Samaritana muliere tanta cum modestia sermonem habere. Admirantes autem non audent interrogare de quo loquebatur ei, adeò erant bene compositi, reuerentiam debitam erga præceptorem seruantes. Nulla autem alia admirationis discipulorum ratio in litera redditur, nisi loquutio domini cum muliere. Et dixit hoc Euangelista significans insoli tam fuisse colloquutionem.

Theoph.

Admiratio die Christi dignatione.

¶ Circa secundum, quod est, Christum prædicantis fœminæ festinatio, subditur:

Reliquit ergo hydriam suã mulier, & abiit in ciuitatẽ, & dicit illis hominibus: Venite, & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipse est Christus?

Christum prædicandi mulieris feruor.

¶ Mox vt audiuit dicentem illum, Christus ego sum, qui loquor tecum, sitim suam propter quam venerat haurire aquam præ gaudio eius quam inuenerat aquæ viuæ oblita

est. Hydriam suã reliquit vt curreret exp editior, totámque attonitam reddidit ciuitatem, clamando cuiusmodi hominem inuenisset. Adeò nanque dominicis dictis accensum est cor eius, vt & aquam relinqueret. Sic igitur statim prætulit aquam Christi fonti Iacob, & fit. Apostola ordinata à fide quæ cor eius occupauerat, docétque & attrahit totam ciuitatem. Venite, inquit, & videte eum qui mihi dixit omnia quæcunque feci. Profectò quoniam accensa fuit anima eius igne diuino, ad nihil eorum quæ sunt in terra iam respicit, non ad confusionem, nõ ad ignominiam propriã, nec ad aliud quippiam, quin & cum suæ confusionis confessione Christum aliis prædicat. Potuisset dixisse: Venite, videte prophetam prophetantem. At non sic, sed conténit suam gloriam, & ad hoc solùm spectat, vt prædicet veritatem. Non autem dicit, hic est Christus affirmatiuè, sed nũquid is est Christus? volens etiam illos calculum addere, & facere sermonem creditu faciliorem. Et enim si affirmasset hunc esse Christum, forsan refugissent quidam sententiã eius, neque diffamatæ credidissent mulieri. Sequitur:

Theoph.

Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum.

Vituperantur Iudæi comparatione.

¶ Hoc quoque in exprobrationem patriæ eius positum est. Gens enim sua & pontifices Pilato traditum extra ciuitatem eiecerunt, & ab eis qui signa eius multa & magna viderant eiectus, extra portam passus est. Hi autem alienigenæ & ignoti qui nec verbum quidem vllum ab eo audierant, quanto minus signa viderant: hi inquam propter hoc solum quod ab vna muliere audierant, dicente: Quia dixit mihi omnia quæcunque feci, multum honorantes eum exibant de ciuitate sua, & veniebant ad eum. Amplius autem nunc, vbi iam à prædicta patria sua vsque ad finem, id est, vsque ad mortem, mortem autem crucis inhonoratus est. Nos verò qui illum non vidimus, sed tantùm in auditu auris didicimus, quòd Iesus vt sanctificaret per semetipsum populum, extra portam passus est, eximus ad eũ extra castra improperium eius portantes.

Hebr. 13.

¶ Circa tertium, quod est, quis Christi sit cibus ostensio, subditur:

Interea rogabant eum discipuli dicentes: Rabbi, manduca.

Ille

Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis.

¶ Interea, id est, exeuntibus ciuitatem Samaritanis priusquàm ad ipsum peruenirent, rogabant eum discipuli. Vbi affectus discipulorum patet ex precibus. Rogabant ergo eũ vt fatigatus & ieiunus corpore reficeretur: Rabbi mandu ca. At ille: Ego, inquit, cibum habeo manducare quem vos nescitis. Nec fatigatio, nec ieiunium, nec hora iam postmeridiana Iesum retinent à docendo, vt discamus omittere cibum corporis, quacunque hora imminet spiritualium cura exercenda. Porrò, sicut mulierem traxerat ex haustu aquæ occasionem sumens, ita & discipulos eleuat oblati cibi occasione. *Christi exemplũ prædicanti nocendum.*

¶ Vbi Theophylactus: Rogabant discipuli dominum, id est, obsecrabant vt comederet, non temeraria quadam mente, sed magna erga magistrum dilectione. Videbant enim ipsum defatigatum ex itinere & calore flagrante. *Discipulorũ affectus*

¶ Dominus autem sciens Samaritanam totam ferè ciuitatem ad se euocaturam, & Samaritanos in se credituros: Ego, inquit, cibum habeo comedendum, hoc est, salutem hominum, quam tanto auebat desiderio, quanto nullus nostrum sensibilem cibum. Hunc autem cibũ vos discipuli mei nescitis. Crassi enim quũ adhuc vos sitis, & intelligere nequeatis quæ obscurius à me dicuntur nescitis quòd salutem hominum cibum nominem. Ignoratis enim quòd Samaritani credituri sunt mihi, & saluabuntur. Sequitur:

Dicebant ergo discipuli ad inuicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Iesus: Meus cibus est, vt faciam voluntatẽ eius qui misit me, vt perficiam opus eius.

¶ Adhuc dubitabant, num quis attulisset ei quod comedisset: At tamen propter ipsorum ad illum solitam reuerentiam eum desuper interrogare non audent. Porrò ille quãuis ipsi non interrogassent reuelat obscurius dictum, & dicit: Meus cibus est, facere voluntatem eius qui me misit. Porrò voluntas dei est salus hominum, vt perficiam opus eius. Prophetæ quidem & lex minimè potuerunt perficere opus dei. Imperfecti enim erant, vtpote figuras & vmbras futurorũ continentes, at Christus perfecit opus dei, *Christus perficit opus dei.*

id est, nostram renouationem & salutem.

Quàm libẽs Christi obediẽtia.

¶ Cæterùm ex his parenter indicat, quàm spontanea in operando salutem nostram deo patri obedientia deseruiat, & quòd magis delectetur in hac obedientia, quàm aliquis esuriens dum oblatis cibis dicitur ei: Manduca. Et certè plus. Ná corporeis cibis sola caro quę defecerat, reficitur, iterũ defectura. Per hanc autem obedientiam sic refici habebat mortalis & passibilis in Christo natura humana, vt resurgens à mortuis iam non moriatur, mors illi vltrà non dominetur.

¶ Circa quartum, quod est opus prædicantium & remuneratio, subditur:

Nónne vos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem.

¶ Quum samaritanos exeuntes & ad se venientes dominus videret, permanens in metaphora, gratulabundus ad modum diuitis, cui iá matura messis multa cibos plurimos pollicetur, hoc modo cœpta prosequitur: Nónne vos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ego autem dico vobis iam adesse messem spiritualem. Quod dicebat propter Samaritanos ad ipsum venientes. Attollite igitur oculos vestros, vel spirituales & interiores, vel corporeos & exteriores, & spectate multitudinem Samaritanorũ & animas ipsorum ad fidem suscipiendam alacres & prõptas, quasi segetem iam albam ad messem.

Messis spiritualis. Theoph.

¶ Samaritanis existentibus primitiis gentium, annuntiat Iesus instare iá salutem vniuersarum gentium. Videte inquit regiones, non regionem Samaritanorum vel Iudeorum vel quamlibet regionem aliam, sed regiones vniuersas, vniuersarum gentium & populorum quia præparatæ sunt, & in promptu vt metantur, & in vnam fidem quasi in horreum vnum congregentur. Sciebat enim Iesus hoc esse verum, nõ secundum dispositionem existentem in ipsis gentibus, sed secundum dispositionem diuinæ prædestinationis.

Messis mystica duplex.

¶ Notandum verò est in sermonibus domini duas messes inueniri. Vnam de qua nunc loquitur, scilicet prædicationem Euangelij, cuius messores sunt Apostoli & discipuli, de qua

de qua alio loco ait: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis vt mittat operarios in vineam suam. Hæc messis colligit bonos & malos, reprobos & electos. Hoc est, triticum cum palea. Aliam de qua dominus alibi loquens dicit: Messis est consummatio seculi. Messores sunt angeli. Et quidem in hac messe tenebit dominus messis ventilabrum suum in manu sua, & mundabit aream suam, tradens paleas igni inextinguibili, triticum verò purum in horreum suum recondet. *Luc.10.* *Matt.13.* *Mat.3.*

¶ Porrò messis illa quam appellat consummationem seculi, tantummodo messis est. Ista verò, alio quidē respectu messis, alio satio dicitur. Satio nempe dicitur illius futuræ respectu, id est, consummationis seculi. Messis verò dicitur eadem Euangelij prædicatio temporis anterioris respectu, quando patriarchæ & prophetæ sancti euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Igitur quod ait, quia regiones iam albæ sunt ad messem, idem est ac si dixisset, quia iam dociles sunt ad suscipiendam Euangelij prædicationem. Et adiecit:

Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam.

¶ Operarius (inquit) qui metit, pro labore suo & mercedē accipit, & fructum congregat in vitam æternam. Merces sua duplex est. Vna temporalis, de qua voce domini dicitur huiusce messoribus: In quamcunque domum intraueritis, ibi manete edentes & bibentes, quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Altera est illa merces de qua dominus ad Abraham loquens, ait: Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. *Prædicantiū merces duplex.* *Luc.10.* *Gene.15.*

¶ Et congregat fructum in vitam æternam. Messores corporaliter ad hoc metunt, vt congregent fructus pro vita temporali. Messis autem spiritualis est ad congregandum fructum in vitam æternam, non ad priuata metentium cōmoda, non ad eorum gloriam, non ad implenda ipsorum marsupia. Sequitur:

Vt & qui seminat simul gaudeat, & qui metit. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, & alius qui metit. *Notandæ*

¶ Inter æternam & temporalem vitam, ea differentia est, quòd *differētiæ.*

quòd temporalis vita non semper est commune gaudium seminanti & metenti. Contingit enim eum qui seminauit mortem obiisse tempore messis aduenie nte, aut congregari alij quàm seminanti, & propterea non simul gaudere eũ qui seminat, & eum qui metit. Vita autem æterna commune est gaudium seminanti & metenti, etiam si seminans longe antè mortuus corpore fuerit, & propterea dicitur, vt simul gaudeant qui seminat & qui metit.

Theoph. ¶ Prophetæ seminauerunt, sed non messuerunt, neque tamen propter hoc priuati sunt gaudio. Quanuis enim non nobiscum metant, metentibus tamen in ęterna vita congaudent. Prophetæ siquidem antè prædicauerunt & præmollierunt hominum mentes, vnde & vobiscum gaudent qui homines capitis & colligitis ad salutem.

¶ In hoc enim est verbum verum, id est, prouerbium, quia alius est qui seminat, & alius qui metit. Vulgatum prouerbium hoc adfert ad cumulum fœlicitatis & collati discipulis beneficij, vt quãtum sit quod acceperint, hinc

Luc.10. agnoscant. Ac si illis dicat: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quia multi reges & iusti voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Verè enim beati discipulorum oculi, qui videbant regiones quòd albæ essent iam ad messem, quique hoc audiebant quòd in hoc opus conducti essent, vt meterent quod alij seminauerunt. Vnde sequitur:

Ego misi vos metere quod vos non laborastis. Alij laborauerũt, & vos in labores eorum introistis.

¶ Alij laborauerunt (inquit) & vos homines sine literis & idiotæ, qui hactenus agrum dei nec verbo nec opere excolere nouistis, in eorum labores introistis, vt quod ab illis est seminatum, per vos congeratur in horreum, id est, quæ illis promissa est vniuersarum benedictio gentium, à vobis prædicetur esse impleta.

Quod vos non labo. ¶ Quòd vos, inquit, non laborastis, id est, Iudæos, quos nõ vos instruxistis in fide, sed à Moyse & prophetis seminata est eorũ fides. Alij, inquit, scilicet Moyses & prophetæ docẽdo & monẽdo, quasi seminando & agrum colendo labora-

laborauerunt,& vos in labores eorum introistis colligendo fructum fidei ab illis seminatæ. Quum ergo discipulos dominus ad prædicandum Iudæis mittit, vtique ad colligendum fructus laboris prophetarum hos destinabat.

¶Ingens sanè est hæc discipulorum prærogatiua, nam omnis prophetarum labor ad hoc tendebat,vt iudæi iungerentur Messiæ. Lex enim & prophetæ vsque ad Messiam erant.Itaque fructus tantopere desideratus & expectatus discipulis significatur cõcessus, dicendo:Et vos in labores eorum introistis.

¶Circa quintum,quod est, Samaritanorũ in Christo fidei præclara confessio,subditur:

E ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum,propter verbum mulieris testimonium perhibentis,quia dixit mihi omnia quæcunque feci.

¶Propter sermonem mulieris multi Samaritani credunt, vtpote prudenter apud se iudicantes quòd vitam suã mulier non vulgasset ad hoc vt gratificaretur alteri, nisi verè magnus & excelsus esset qui ab illa prædicabatur. *Theoph.*

¶Refert in præcedentibus hic idem Euangelista, quòd quum Iesus esset Ierosolymis in die festo, videlicet in patria sua & inter contribules suos,multi crediderũt in eum videntes signa quæ faciebat. Et hic multi crediderunt in eum,sed causis longè diuersis.Illi crediderunt videtes signa quę faciebat. Isti sine vllis signis,tantùm propter verbum mulieris testimonium perhibentis. Quid si coram istis dominus aquam in vinum conuertisset, vel tale quid apud illos fecisset, qualia fecit multa in patria sua, scilicet n Galilæa & Iudæa? Quid ergo, inquam, quantam putas messem de gentibus collegisset, si eo tempore tam Samaritanis quàm cæteris gentibus per seipsum prędicare decreuisset? Quapropter quum ciuitatibus patriæ suæ exprobraret,poterat idem quod de Tiro & Sidone de Samaria quoque dixisse,quia si in Samaria factæ fuissent virtutes quę factę sunt in vobis,olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent.Ergo quia non propter signa quæ nulla viderãt, sed propter id quod dictum est, crediderũt in eum, audiamus quod sequitur. *Samaritæ. Iudæis fide præstantiores. Matt.11.*

Quum

Quum veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogabant eum vt ibi maneret. Et manſit ibi duos dies.

¶ Et hoc Iudæos grauiter ſuggillat. Quum enim Ieroſolymam ciuitatem eorum vltro introiſſet, & in templo docuiſſet, & multi credidiſſent in eum videntes ſigna quæ faciebat, non tamen Ieſus credebat ſemetipſum illis.

Apud Iudæos Chriſto locus non eſt.

¶ Et quum tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli fuerit adulatus, vt in vrbe magna nullum hoſpitem, nullam inueniret manſionem, iam tunc vtique re ipſa experimentum capiebat quòd in patria ſua, cuius ciuitas illa erat præcipua nullum eſſet habiturus honorem. In illa nẽpe ciuitate ſua vulpes foueas habebant, & volucres cœli nidos, id eſt, aſtuti ac ſuperbiæ pennis elati ſpiritus maligni infidelium mentium hoſpitia compleuerant, & in illis cubilibus habitabant. Filius autem hominis nõ habebat vbi caput ſuum reclinaret, id eſt, quorum fidei diuinitatis ſuæ nomen vel ſacramentũ crederet. Vnde meritò in ea ciuitate nec vna ſaltem nocte hoſpitari aliquando dignatus eſt.

Vulpes & volucres vbi.

¶ At verò gentes audito eius euangelio vulpes illas & volucres de foueis & nidis, id eſt, de cordibus ſuis templisque & aris effugaturæ erant, & ita demum capiti filij hominis reclinatorium præparaturæ. Et idcirco nunc apud iſtos alienigenas, tali ordine, imò tali præfiguratione dignatus eſt cõ manere. Sequitur:

Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant, quia non iam propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt verè ſaluator mundi.

Theoph.

Itaque quum dominus eſſet apud Samaritanos, veriſimile eſt eum diuiniora quædam docuiſſe, vnde nullo viſo ſigno credunt, & obſecrant vt maneat. Iudæi autem quanuis plurimis ſermonibus & ſignis fruerentur, adhuc perſequebantur. Profectò inimici hominis domeſtici eius. Vide etiã quemadmodum multitudo ciuitatis breui præcellat eam à qua docta fuerat. Non enim prophetam vocant, neque ſaluatorem Iſraël, ſed mundi & cum articulo. Hic eſt ſaluator ille qui propriè & verè ſaluat omnes. Venerũt multi vt ſaluarent & lex, & prophetæ, & angelus, ſed hic eſt ille verus ſaluator.

Matth. 10.

Chriſt⁹ ſaluator mũdi.

Cæterùm

¶Cæterùm aduerte quemadmodum hæc res gesta per omnia nobis manifestissimè congruit. Nobis, inquam, qui non vidimus, sed tantùm audiuimus & scimus, quia hic est verè saluator mũdi. Nam saluator ipse de nobis aduersus patriæ suæ duritiam contestatur & dicit: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. *Psal.*

Quum iam interim illa patria sua incœpit ad æmulationẽ adduci in non gentem, in gentem insipientem, in iram mitti. Hinc enim cœperunt magna & maligna æmulatione alienigenis irasci: dicentes verò, non Iudæorũ tantùm deo, sed & gentium, non Iudæorum tantùm, sed & totius mundi saluatori vti Samaritani cõfessi non sunt. Nónne benedicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Sed æmulentur quantum volunt, irascantur & maledicant quantum ex diabolo per odium nostri conceperunt. Nam Christus (quem nos secundum carnem non nouimus) secũdum spiritum apud nos requiescit, & duos dies, id est, in pręsenti & in futuro seculo permansurus caput suum reclinauit, quia nos audiuimus, & solo auditu credẽtes scimus, quia hic est verè saluator mundi. *Deut.32.* *Iudæi vtĩ æmulationem adducti.*

SABBATO POST DOMINIC. OCVLI.

Iesus autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum & docebat. *Ioan.8.*

¶In hac sancti Euangelij lectione tria describuntur. Primum est, insidiantium Christo fraudulenta interrogatio. Secundum est, molientium fraudem iusta confutatio, ibi: Iesus autem inclinans se. Tertium est, consuetæ misericordiæ benigna ostensio, ibi: Erigens autem se.

¶Circa primum duo notantur. Vnum est, frustratis insidiis Christi prædicatio. Alterum, adducta peccatrice tentantiũ interrogatio, ibi: Adducunt autem.

¶Circa primum, quod est frustratis Pharisæorum insidiis, libera Christi prædicatio, adducenda sunt pauca quæ lectionem hanc continuò antecedunt. Quum enim misissent principes & Pharisæi ministros vt apprehenderent eum, & illi verborum eius virtute compuncti nequaquam hoc *Ioan.7.*

fecissent.

feciſſent,interrogati quare illum non adduxiſſent,reſpo-
derunt:Nunquam ſic loquutus eſt homo,ſubaudis,quo mo-
do hic loquitur. Reſponderunt eis Phariſæi:Nũquid & vo
ſeducti eſtis? Vos,inquiunt,qui ex nobis eſtis,quos arbitra-
bamur aliquid prudentis habere ingenij,nunquid tam citò
ſeducti eſtis? Quaſi iam legitimo deprehenſum eſſet iudicio
ſeductionem eſſe quicquid audiſſent ab homine illo ſic lo-
quente,quo modo nunquam alius quiſquam loquutus eſt.
Et protinus ſub interrogatione intorquent quod pro ra-
tione haberi volunt verè ipſi ſeductores & à maligno ſpi-
ritu ſeducti,& dicunt:

¶ Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex
Phariſæis? Ac ſi dicãt:In hoc cõſtat vos eſſe ab eo ſeductos
quòd nemo in eũ credidit ex principibus aut ex Phariſæis.
Ratio inepta. Quæ ratio quàm ſit infirma, vana, inepta, nullis opus eſt
probari argumentis. O ergo cæci, duces cæcorum vt pari-
ter in foueam cadant, nunquid expectandi ſunt tanquam
ſcientiæ clauẽ habentes vt nemo quanuis oculos habens
introeat,nemo quanuis aures habens audiat,niſi huiuſmo-
di principes ad videndum vel audiendum habeat præceſſo-
res? Sed turba hæc,inquiunt,quæ non nouit legem maledi-
cti ſunt. Videlicet, pro hoc ipſo quòd legem neſciunt illis
ſubiacere maledictionibus iudicant quas Moyſes legẽ non
Deut.27. cuſtodientibus præſcribens,dixit:Maledictus qui non per-
manet in ſermonibus legis huiꝰ,nec eos opere perficit. Sed
profectò verius turba contradixiſſet. Iſtud concilium vani
tatis,hæc eccleſia malignantium quæ non facit legem,male
dicti ſunt.

Nicodemꝰ fidelis, ſed timidus. ¶ Dicit ad eos Nicodemus ille qui venit ad eum nocte,qui
vnus erat ex ipſis:Nunquid lex noſtra iudicat hominem,ni
ſi audierit ab ipſo prius,& cognouerit quid faciat? Non hic
aperta defenſione dixit quod ſciebat,quod dudum veniẽs
ad eũ noctẽ dixerat,videlicet quòd non ſeductor eſſet,ſed
magiſter à deo veniſſet,quia adhuc imperfectus Chriſti di-
ſcipulus illos metuebat. Ergo non auſus inuiſam illis Chri-
ſti perſonam defendere,ſed nec ferens impudẽtem malitiã,
tantam vſurpare licentiam iuſtitiæ: Nunquid(ait) lex no-
ſtra iudicat hominem niſi audierit ab ipſo prius,& cogno-
uerit quid faciat? Non vtique,ſed econtra præcipit,non fa-

cilè

cilè credendum est quod audieris. Quo dicto coargui non potest velle defendere hominem, quũ verba sonent potius iustæ & sanctæ legis defensionem. Itaque timidus quidem sed prouidus in tutam confugit arcẽ, dum pro homine loquens, pro lege videtur patronã ferre sententiã. Attamẽ quoniã intentio eius callidã Pharisæorum nequitiã latere non poterat, hostiles assultus nõ omnino euasit. Nam sequitur:

¶ Responderunt, & dixerunt ei: Nũquid & tu Galilæus es? Pharisæorum cœtus in peccato suo permanere volens noluit intelligere vt bene ageret. Siquidem legalis iudicij nec mentionem audire sustinebat. Nam Nicodemus ipse homo Pharisæus & princeps Iudæorum ausus in tali caussa legitimi iudicij facere mentionem, vno dicto coram illis odorem suum fœtere fecit, & hostili calumniæ patuit. Nõ enim parum spirat odiũ, quòd tam citò dictus est Galileus, eo quòd homini Galilæo fauere videretur. Iam enim propter odium Iesu ipsum nomẽ Galilææ putebat illis. Nũquid (aiũt) & tu Galilæus es? *Galilææ nomen cur Iudæis exosum.*

¶ Scrutare & vide, quia propheta à Galilæa non surgit. Ecce vt præterita non respicientes, & præsentia tantùm oculo nequã aspicientes, laqueum sibimet hoc modo texuerũt. Christus secundum scripturas ex semine Dauid à castello Bethleem nasciturus est, hic autẽ Iesus homo Galilæus est, igitur hic homo propheta non est, Christus nõ est. Hoc modo obscurati sunt oculi eorum ne videant nec intelligant Christum ex semine Dauid & castello Bethleem nasci debere, & eundem in Galilæa nũc habitare. Scrutentur ergo scripturas & videant, quia non scriptum est per Prophetam: In te enim natus habitabit, sed ex te exiet dux qui regat populum meum Israël. Sequitur: *Cæcitas Iudæorum.* *Mich. 5.*

¶ Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam. Quia telas araneæ texuerant, idcirco leuiter solutum & dissipatum est eorum conuenticulum. Et ad vnã obiectiunculam infirmæ caussæ cõscientia diuerberati, vnusquisque in domum suã reuersi sunt, vt iterũ in cubilibus suis iniquitatem meditantes nouos dolos fabricarent. Et post hæc mox subiungitur:

Iesus autem perrexit in montem Oliueti, & de lucu'o iterum venit in templum, & omnis populus veniebat ad eum, & sedens docebat eos.

¶ Perrexit

¶Perrexit, inquit, in montem Olueti, hoc est in Bethaniã quæ intra adpertinentia ad montem Olueti sita est, & per montem illum ab Ierusalem ad Bethaniã iter erat. Ibi enim hospitabatur, vt ex aliis patet Euãgelistis. Porrò tempus di-

Typus futuri temporis.

luculi quo prædicaturus Ierosolymam redibat, tempus noue gratiæ exortum designat, quando remota legalium vmbra figurarum, lux Euangelicæ veritatis mũdo iam erat reuelanda. Iterato verò aduentu eius in templum, designatur assidua fidelium ecclesiæ per sancti spiritus gratiam visitatio. Vado, inquit, & venio ad vos. Quòd autem omnis populus veniebat ad eum, futurum præsignabat quod vtique postmodum impletum est, videlicet ex cunctis gentibus populum innumerabilem in ecclesiam credentium ad ipsum fore congregandum.

Iesus stans myst.

¶Et sedens, inquit, docebat eos. Secundum hunc Euangelistam præterito die stabat Iesus & clamabat, nunc autem sedens docebat.

¶Quia videlicet sic futurum erat, vt prius stans, id est, in passione agonizans clamaret, & postmodum gloriam suam ingressus, atque ad patris dexteram residens misso spiritu veritatis doceret nos omnem veritatem.

¶Porrò quòd aduersariis dissipatis, & in domũculas suas abeuntibus pergit in montem Olueti Iesus, & iterum redit in templum & docet, & hoc, inquam, futurorũ vmbra fuit. Quia videlicet futurum erat, vt frustratis cõsiliis eorum qui quæsierunt animam eius dicentes quando morietur & peribit nomen eius, ascensurus erat in mõtem Olueti, imò de monte Olueti in altitudinem cœli daturus inde spiritus sancti oleum, id est, vèrum scientiæ lumen, & laborum dolorũmque requiem, & hoc facto reparatum per Apostolos suos habiturus erat cum aduersariis suis apertæ prædicationis conflictum.

Christi sessio myst.

¶Et omnis populus, inquit, venit ad eum, & sedens docebat eos. Sessio domini moraliter humilitatem incarnationis eius insinuat, per quam mundo subuenire dignatus est.

¶Itaque domino in templo sedente omnis populus venit ad eum, quia postquam per susceptam humanitatem visibilem se hominibus præbuit, cœperunt multi prædicationem eius audire & in eum credere. Et quidem tanto libentius,

tius, quantò eum sibi per assumptam carnem proximum factum esse cognouerant.

¶ Multi diximus, quia plurimi superba mente salutem quã attulerat cõtempserunt. Vnde per prophetã longè antè fuerat prænuntiatum: Audiant mansueti & lætentur. Mansuetis igitur & simplicibus domini sermonem mirantibus & attentissimè audientibus, quid contemptores fecerint audiamus.

¶ Circa secundum, quod est, adducta peccatrice tentantiũ interrogatio, subditur:

Adducunt autem scribæ & pharisæi mulierẽ in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio, & dicunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses *mãdauit nobis, huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, vt possent accusare eum.*

¶ Quia pridem Nicodemus timidè quidem, validum tamen iniquitati illorum secundum legem fecerat obstaculum dicendo: nunquid lex nostra iudicat quenquam nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat? idcirco nunc reparatis artibus, summo studio nituntur illum constituere legis aduersarium, vt nemo deinceps contra ipsorum audeat mutire consilium. Quid enim arbitrarentur nisi illum ad seruandam suæ mansuetudinis famam ne popularium fauores amitteret, à veritatis & iustitiæ tenore declinaturum, & tale quid dicturum qualia dicere solitus erat, Nolite iudicare & non iudicabimini. Nolite condemnare & non condẽnabimini? Hæc nempe & huiusmodi pietatis ac mansuetudinis hortamenta prædicando, populi fauores acquisisse videbatur vt pius & mãsuetus, & hinc esse quòd tãtis quotidie turbis stipabatur, vt volentes eum comprehẽdere metu populi cohiberentur. Huic ergo famæ suæ studentem dicturum illum putabant, vt dimitterent peccatricem. Hæc autem pietas statim pateret crimini vt dicerent illi robusti æmulatores legis: Hostis legis es, contra Moysen loquutus es. Igitur vt in scelere suo sanctæ legis vindices se pronuntiare possent, & sic omne os obstruerent, idcirco cum prædicta machinatione adduxerunt & coram illo statuerunt mulierem peccatricem. Sed hoc modo captantes in animã

Insidiæ pharisæorũ

Machinatio frustrãda.

iusti,& sanguinem innocentem condemnare cupientes elusi sunt,ita vt iusto nocere non possent,& peccatricem de manibus amitterent, imò peccatrice apud iustum, misera apud misericordem in templo remanente foras ipsi confusione operti exirent. Quis hoc factum non miretur? Quis hanc veritatis & misericordiæ victoriam non veneretur?

¶Tu ergo,inquiunt, quid dicis?Interrogant,non vt quod rectum est discant, sed vt domino laqueum tendant. Dicebant enim adinuicem :Si censuerit lapidandam,quasi misericordiæ quam prædicat oblitum deridebimus, digitóque ostensum turbis faciemus exosum. Si verò iudicauerit dimittendam, quasi legis aduersarium & fautorem scelerum publicè comprehensum mortis supplicio cõdemnabimus.

Prou.21. Sed non est sapientia,non est prudentia,non est consilium contra dominum. Vbi Augustinus:

¶Aduerterãt eum nimium esse mitem.De illo quippe fuerat antè prædictum. Procede & regna propter veritatẽ & mansuetudinem & iustitiam.

Christi veritas,mansuetudo,iustitia. ¶Ergo attulit veritatem vt doctor,mansuetudinem vt liberator,iustitiam vt cognitor. Quum loqueretur,veritas agnoscebatur,quum aduersus inimicos non moueretur,mansuetudo laudabatur.Igitur in tertio,scilicet iustitia,scandalum posuerunt,dicentes:Tu ergo quid dicis?Hoc autẽ dicebant vt possent in alterutro accusare eum.

¶Sed dominus in respõdendo,& iustitiam seruaturus est, & à sua mansuetudine non recessurus.

¶Circa secundum principale dicitur:

Iesus autem inclinans se deorsum , digito scribebat in terram. Quum ergo perseuerarent interrogantes eum,erexit se,& dixit eis: Qui sine peccato est vestrum,primus in illam lapidem mittat.

¶Hic ponitur molientium fraudem iusta confutatio. Vbi duo notantur.Vnum est,fraudulenter quærẽtibus irreprehensibilis responsio.Alterum,cõfutatorum pudibunda discessio,ibi:Audientes.

¶Circa primum dicitur :Iesus autem inclinans se de. di. scri.in ter. Quid scripserit nescitur. Sed quid ad rem pertinebat

nebat vt vocibus interpellantium sententiam postulatus di gito scriberet in terra, quod facere solitus non erat? Videli cet, quia laqueo parato intenti erant mansuetum & miseri cordem capere: nondum stringẽtes, mox post primam propositionem, Mosaicæ authoritatis subiũcta assumptione dicendo: In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. At ille non paulò maiorem se Moyse esse nouerat, quippe cuius spiritu vel (quod manifestius nunc ad rem attinet) cuius digito (sicut habes in Deuteronomio) scriptam in tabulis lapideis legem accepit Moyses. *Cur scripsit in terra.* *Deut. 9.*

¶ Quum autem perseuerarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: Qui sine pecc. est vest. pri. in il. la. m. Per hæc patet eum non illa scripsisse verba quæ postmodum protulit, vt legerentur à scribis & pharisæis, tãquam prius respõderit scripto, & postea protulerit sermone quæ scripserat. Non enim perseueraſſent responsum petentes.

¶ Qui sine peccato est vestrum, & cætera. Prudentissima responsio, nec legi contraria, nec à clementia aliena, sed sine offensione legis ad clementiam via cum malignantium confutatione. Vbi Rupert. *Christi responsio prudẽtissima.*

¶ Nota sentẽtia & celebris vniuersõ orbi quam edixit hic non quilibet archisenator aut consul, sed ipse rex & imperator curiæ cœlestis, tantum habens veritatis, quantum mã suetudinis, nec plus adleuiata dulcedine miseratiõis, quàm adgrauata librato pondere iudicij.

¶ Sed quare & sententiá daturus prius in terra digito scripsit, & data sententia denuò scripsit? *Cur scripsit in terra iam data sentẽtia*

¶ Vtique, quia (vt iá est dictum) digito. i. præcepto suo præcepta legis in tabulis scripsit lapideis & prioribus tabulis propter peccatũ vituli cõfractis, alias denuò inscripsit. Hic & illic magnarũ signa rerũ diuersa sunt, res autẽ quæ significãtur eędẽ sunt. Quid enim tabulę priores quę ꝓpter peccatũ confractæ & proiectæ sunt, nisi dura Iudæorũ corda ꝓpter incredulitatem proiicienda significauerũt? Item, quid nũc prima ad scribendũ inclinatio, & ꝓtin⁹ data significat sententia dicentis, q sine peccato est vestrũ, prim⁹ in illã lapidem mittat, nisi legem eãdẽ & præuaricatores ei⁹ iudæos quorũ os ex eo rectẽ obstruit, ne aduersus gentes gloriẽtur, quia legẽ acceptam non custodisse conuincũtur? Sequitur: *Tabulæ cõfractæ, quid*

Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

Auersio aspectus Christi.

¶ Quum eos telo iustitiæ percussisset, nec dignatus est cedentes attendere, sed auertit ab eis obtutum, facto suo signi ficans se nunquam oculis suæ misericordiæ respecturum quos vltimæ damnationis fulmine percusserit.

¶ Potest etiam intelligi feciſſe hoc dominum iuxta cõsuetudinem, vt quasi aliquid agens & vultu intendẽs in aliud, liberam eis exeundi præberet facultatem. In quo etiam figuratè admonet, vt & prius quàm peccãtem fratrem corripiamus & post adhibitam correctionem diligenter perpendamus, vtrum eisdem peccatis de quibus aliũ castigamus aut etiam aliis obnoxij simus.

¶ Circa secundum, quod est, confutatorum pudibunda discessio, subditur:

Audientes autem hæc, vnus post vnum exibant, incipientes à senioribus. Et remansit solus Iesus, & mulier in medio stans.

Aug.

¶ Illi ergo voce iustitiæ tanquam telo percussi sese inspicientes, & reos inuenientes, vnus post vnum omnes recesserunt. Incipientes à senioribus, qui fortè magis rei erant. Vbi Rupertus:

¶ Sed quo modo insipientes & maligni tam citò ad vnius responsionis vocem solum Iesum in medio (non tamen sine discipulis) & mulierem in medio vbi eam statuerant, reliquerunt? Num sese introrsus respexerunt, & humili conscientia peccatores se agnoscentes peccatricem dimiserũt? Ergóne in tanta iniquitatis abundantia mens eorum talem potuit admittere sensum, & sic ad obicem pietatis quiuerunt offendere pedes eorum veloces ad effundendum sanguinem?

Cur exibant.

¶ Sed non sic offenderunt, non sic ab intentione sua conquieuerunt, nec eo sensu conticescentes vnus post vnum exierunt. Sed quia talem eius audierunt responsionem de qua nullam spem accusationis habere possent, idcirco confusi cœpta reliquerunt.

¶ Exibant, inquit, incipientes à senioribus. Seniores enim quanto maiores ac vetustiores tanto ad calumniandum instructiores, & ad cognoscendum verbum quod calumnia-

non

ri non possent perspicaciores, vbi respõsum eius audierũt, validum & inexpugnabile esse pręsenserunt, & idcirco primi loco cesserunt. Porrò longè dissimiliter sperauerant responsurum.

¶Nam (vt superius est dictum) quum scirent illum mansuetum esse & pium, imò quum scirent eum pœnitẽtiam prædicare, publicanum quoque vocasse, & cum peccatoribus manducare, nec ignorarent quòd aduersus pharisæi cogitationes peccatricem aliam dudum defendisset quæ tetigerat pedes eius, arbitrabantur quòd & istam adulterã foret defensurus, talem vtique personam qualem signanter lapidari iusserat lex, vnde & damnarent eum veluti reum qui legem soluere contenderet.

¶At ille nec ad dexteram nec ad sinistram declinans, talẽ sententiam dedit, quam nec infirmare lex diuina, nec contemnere ratio posset humana. Illis ergo huius sententiæ fortitudinem considerantibus, & ob hoc nihil se proficere sentientibus, remansit cum Iesu sola mulier in medio stans, & ab illis exeuntibus relicta est caussa eius tanquam laqueus inutilis. *Christi sẽtentia irreprehensibilis.*

¶Igitur isti Ierosolymitæ vt putabantur æmulatores legis, re vera autem principes Sodomorum per prophetam dicti exeuntes reliquerunt miseram, non quia suam recognouere miseriam, sed quia quidlibet de illa fecissent, non haberent vnde misericordiam accusarent. *Principes Sodomorũ.*

Circa tertium principale dicitur:

Erigens autem se Iesus dixit ei: Mulier, vbi sunt qui te accusabant? nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domine.

¶Hic ponitur consuetæ Christi misericordiæ benigna ostẽsio. Vbi duo notantur. Vnũ est, digressis accusatoribus Christo relicta cognitio. Alterum, misericors & iusta peccatricis absolutio, ibi: Dixit autem ei.

¶Circa primum dicitur: Erigens autem se Iesus. Qui licet à tentatoribus insidiosè fuisset iudicare postulatus, tamen quia ipse est qui constitutus est à deo iudex viuorũ & mortuorum, præsto se esse indicat, nec vllo modo diffitetur se iudicem & penes se esse iudicãdi legem & potestatem dum *Acto. 10. Christ⁹ se iudicẽ non diffitetur. August.*

sententia dicta accusatoribus egressis, mulier, inquit, vbi sunt qui te accusabant? Porrò ipsa territa ab illo se puniendam putabat, in quo peccatū inueniri non poterat. Sed qui aduersarios eius repulerat lingua iustitiæ leuans in illam oculos mansuetudinis, hoc quo dictū est modo eam interrogauit. Non enim excusatio iudicij est quod dixerat, qui sine peccato est vestrûm primus in illam lapidem mittat, ficut
Luc. 12. illud, quòd quum dixisset ei quidam de turba, magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem, respondit: O homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Nam terrena quidem lucra dispensare, aut iudicare non ve-
Ioan. 3. nerat, sed ad remittenda vel retinenda peccata iudicium omne à patre acceperat.

¶ Quod ergo ait, mulier vbi sunt qui te accusabant? iudicis veritatem & maturitatem resonat. Quia profectò iudicium legitimum non recusat, sed accusatores nō legitimos venisse comprobat. Oportet enim tam accusatores quàm testes sine crimine esse in omni siue diuinæ siue humanæ legis examine. At illi criminosos se esse fuga sua cōfessi sunt, dum iudice quærente testes sine crimine qui primi secundum legem lapidem mittere deberent, omnes exierunt.

¶ Igitur iudex iste est qui iudicat æquitatem, nil prorsus agens extra ius legémque iudicij, dum deficientibus accusatoribus, cœtúmque relinquentibus, causam ita demum decedenti iudicio misericordiam subrogauit. Vnde sequitur:

¶ Circa secundum, quod est, misericors nec iniusta peccatricis absolutio, subditur:

Augusti. *Dixit ei Iesus: Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.*

¶ Nec ego te condemnabo, inquit, à quo forsan damnari timuisti, quia in me peccatum non inuenisti. Quid est domine? faues ergo peccatis? Non planè. Attende quod sequitur: Vade, & iam amplius noli peccare. Ergo & dominus damnauit, sed peccatum, non hominem. Nam si peccatorum actor esset, diceret: Vade, viue vt vis de mea liberatione esto secura. Ego te quantuncunque peccaueris, etiam à gehenna & inferni tortoribus liberabo. Non hoc dixit. Intendant ergo qui amant in domino misericordiam, vt

timeant

timeant æquitatem. Etenim dulcis & rectus dominus.

¶ Ergo domini misericordia non sic peccata remittit, vt tribuat quoque licentiam peccandi, sed idcirco iudicium suspendit, vt vacet peccatori cum fructu pœnitentiæ recedere à peccatis. Et ideo addidit:

¶ Vade, & amplius noli peccare. Vbi in vna eadémq; sententia misericordia & veritas obuiant sibi, iustitia & pax inuicem osculantur. *Misericordia & veritas.*

¶ Nam quòd ait, Vade, misericordiæ & pacis est. Quod adiungit, & amplius noli peccare, veritatis est & iustitiæ. Ita viuorum & mortuorum iudex æquissimus neque solum iudicium comminatur, neque solam misericordiam pollicetur, sed cunctorum hominum rationes tanquam statera iusta, misericordia simul & iudicio, veluti duabus discriminat lancibus. Omnis ergo anima, imò & vniuersa ecclesia quondam per peccatum (nempe adulterium spirituale) diabolo subiugata, ex eo se lancem iustitię iam superexaltare cõfidit, si non inanis, sed fide & actibus bonis onusta, diuinæ misericordiæ grauiter incumbit.

FERIA SECVNDA POST DOMI. LAETARE.

PRope erat Pascha Iudæorum, & ascendit Iesus Ioan. 2. Ierosolymam.

¶ Lectio præsens tria comprehendit. Primum est, in templo negotiantium seuera eiectio. Secundum, de Christi potestate Iudæorum scisciatio, ibi: Responderunt ergo Iudæi. Tertium, de interioribus hominum Christi cognitio, ibi: Quum autem esset.

¶ Circa primum tria notãtur. Primum est, à Christo gestorum designatio temporis. Secundum, in loco sancto abusus negotiationis, ibi: Et inuenit in templo. Tertium, factis & verbis seueritas animaduersionis, ibi: Et quum fecisset.

¶ Circa primum, id est, circa ea quę hic à Christo gesta describuntur, designationem temporis, adducenda sunt nonnulla quę lectionem hanc antecedunt. Ait enim euangelista. Post hęc descendit Capharnaum, ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius. Et ibi mansit non multis diebus.

bus. Post hæc, inquit, id est, post signum mutationis aquæ in vinum factum in Chana Galilææ. Magna sanè moderatione dominus noster post tantum miraculum adhuc paululum substitit, & præcursorem suum Ioannem adhuc præ-

Christus se continens Ioanni detulit.

dicantem vsque ad debitum finem præire permittit, certo loco commanens, suamq; prædicationem à publicis hominum conuentibus & à circumeundis ciuitatibus & castellis suspendēs. Prius enim quàm Ioannes traditus esset, ipse publicum suę prædicationis cursum distulit, in tantum vt

Nota, quādo Christ⁹ cœpit prædicare.

quum prædicare cœpisset, Ioannes putaretur surrexisse à mortuis. Sic toto hoc anno, qui erat ætatis suæ trigesimus primus, paulatim miraculis seorsum exhibitis viam & ipse præparat futurę suæ prædicationi, post quem annum tradito Ioanne, & ipse incipit prædicare, vnde cæteri Euangelistæ exordium fecere suę narrationis.

¶ Descendit ergo à Chana Capharnaum ipse & mater eius, videlicet quam postmodum studio prædicationis occupatus, quodammodo erat nesciturus, in tantum vt iuxta

Matth. 12.

alium Euangelistam dicenti cuidam: Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te, ipse dicat: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

Fratres Christi, qui.

¶ Porrò fratres eius qui cum eo descendunt, cognati eius sunt. Quia videlicet mos hic frequens est in scripturis, vt fratres vocētur (maximè in illa gente) hi qui sunt iuxta carnem propinqui: verbi gratia, fratrueles siue consobrini. Discipuli quoque aliqui iam illum sequebantur. Quos quasi primis doctrinæ cœlestis imbuebat elementis ad eam perfectionem nondum adductos, vt eis iam cuncta relinquere præcipiendum esset. Quod tunc maximè factum est, quando alios de nauibus, alios de diuersis negotiis vocans,

Mar. 9.

tandem fecit vt præter alios, duodecim essent cum illo. Sequitur:

Et *prope erat pascha* Iudæorum, *& ascendit* Iesus Ierosolymam.

¶ Hinc apparet nuptias illas celebratas fuisse tempore Epiphaniæ. Propinquitas enim ad pascha (quod in prima oppositione lunæ ad solem existentem in ariete celebratur) insinuat propinquitatem temporis, ac per hoc anniuersa-

Nota.

rium tempus baptismi Christi. Et cōsequenter hoc pascha

non

non esse primum pascha à baptismo Iesu à Ioanne susceptum, sed secundum. Hoc enim clarè sequitur ex eo quòd dies nuptiarum, fuit anniuersarius dies baptismi. Quod etiam vsus ecclesiæ testatur, & euangelicis consonat dictis, vt patet diligentius intuenti.

¶ Erat, inquit, pascha Iudęorum. Scribebat Ioannes Euangelium Christianis, elapsis à domini passione annis plusquã sexaginta, & iam dudum destructa Ierusalem, in qua sola celebrabatur pascha iudęorum. Et propterea ad differentiam paschę Christianorum, dicit pascha Iudęorum. *Ioan. quãdo scripsit Euãgeliũ.*

¶ Hic prętereundum non est, quia hic ascensus Christi in Ierusalem propter illa quę ibi dicta vel facta sunt, inter testimonia diuinitatis eius (quę maximè hic euangelista colligere solerter intendit) meritò scribi debuit. Nam plerique arbitrantur maximum quidem esse signorum Christi quòd Lazarus suscitatus est, quòd cæcus ex vtero lumen accepit, quòd ad Iordanem vox patris audita est, quòd transfiguratus in monte gloriam ostendit triumphantis. Prudentioribus autè inter omnia signa quę fecit, hoc videtur esse mirabilius quòd vnus homo, & illo tempore contemptibilis & adeò vilis vt postmodum crucifigeretur. Scribis & Pharisęis contra sęuientibus, & lucra sua destrui videntibus, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, mẽsasque subuertere & cathedras confringere, & talia facere quę infinitus nõ faceret exercitus. Igneum enim quiddam atque sydereum ex oculis eius radiabat, & diuinitatis maiestas elucebat in facie. *Signorum christi maximũ quod*

¶ Aduerte hanc negotiantium eiectionem è templo non illam fuisse quę à cæteris euangelistis facta fuisse describitur paucis ante domini passionem diebus, vti quidam suspicati sunt. Quod textus literę suspicari non finit. Nam inferius scriptum est: Quum ergo veniisset in Galilęam exceperunt eum Galilęi, quum omnia vidissent quę fecerat Ierosolymis in die festo. Post illã verò eiectionem nequaquam in Galilęam mortalis rediit, sed Ierosolymis morte crucis fuit interemptus. Coartamur ergo vt illud plusquã semel factum esse fateamur, quod negotiantes de templo eiecisse narratur. *Nõ tãtùm semel eiecti negotiãtes.*

¶ Et reuera fidenter affirmare licet, quòd non solùm nouissimè *Rupert.*

iuissimè quando passurus ascendit, sed & quoties ascendit ex quo miracula facere cœpit, quoties eiusmodi negotiationes, imò latrocinia inuenit, zelatus est, & comedit eum zelus domus dei.

¶ Nec frustra hic euangelista signum hoc primo anno prę dicationis Christi factum narrare curauit. Nam posset forsan aduersarius dicere, quòd non diuinitatis nutu attoniti Scribæ & Pharisæi quieuerint & lucra sua perire permiserint, sed metu turbarum quæ multæ partim cum illo venerant, partim confluxerãt ad veniẽtem. Nam vt totum quod factum est diuinitati adscribendum esse sciamus, illo quoque tempore hoc eum fecisse testatur quo parum notus adhuc, nulla venerat turba comitatus.

Solo nutu diuinitatis factũ.

¶ Circa secundum, quod est, in loco sancto abusus negotiationis, subditur:

Et inuenit in templo vendentes oues & boues, & columbas, & numularios sedentes.

¶ Ierosolymam dominus aduenies, continuò templum oraturus adiit, nobis dans exemplum, vt quocunque properamus, domum dei deprecaturi Dominum ingrediamur. Et inuenit (inquit) in templo, id est, in atriis templi intra primum murum inclusis, vbi orationi & doctrinę legis vacandum erat. Nam ipsam ædem in atrio interiore & superiore (quod atrium sacerdotum dicitur, & intra ambitum tertij muri includebatur) quæ inquam ædes strictiori vocabulo templum appellatur, soli sacerdotes ingrediebantur.

Quã tem pli partem Christ⁹ in trauit.

¶ Inuenit (inquit) in templo vendentes oues & boues & columbas. De auaritia sacerdotum in templo, technis & dolis quibus populo imponebant habes superius feria tertia post dominicam Inuocauit.

¶ Et numularios (inquit) sedentes. Præter illa quæ ibi exposita sunt, potes hic per numularios intelligere eos qui per sacerdotes ibidem dispositi seu collocati erant ad volentium offerre numos pro minutiori pecunia commutandos, præscripta commoda huiusce commutationis accipientes.

¶ Circa tertium, quod est, factis & verbis in prophanos seueritas animaduersionis. Sequitur:

Et quum

Et quum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & numulariorum effudit æs, & mẽſas ſubuertit. Et his qui columbas vendebant dixit: Auferte iſta hinc, nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

¶Quum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, vt intelligas ibi funiculos inuentos vbi erant oues & boues, & inde Chriſtum flagellum confeciſſe. Omnes eiecit de templo, ſcilicet, tam vendentes quàm ementes, boues pariter & oues. Et numulariorum effudit æs, quod hic minutilam pecuniam ſignificat, quæ ex vaſe aliquo in quo continebatur effuſa deſignatur, dicendo effudit æs. Nec ſat fuit effudiſſe pecuniam, ſed & menſas numulariorum ſuis manibus ipſe euertit.

¶Iſtiuſmodi dominus cernens in domo patris ſui, puta negotiationem ſeu latrocinium, ardore ſpiritus concitatus flagello (vt iam dictum eſt) ex funiculis coacto tantam hominum multitudinem eiecit è templo. Vbi Auguſt.

¶Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde dominus omnes qui ad nundinas venerant, & qui ibi vendebant quæ opus habebant homines in ſacrificiis illius temporis. Qui ſi ibi ebrioſos inueniret? Si negotiationis non debet fieri domus dei, potationis fieri debet? Omnes, inquit, eiecit de templo.

¶Hoc præter exterius factum magnum & verum diuinitatis Chriſti teſtimonium, aliud miſeris Iudæis portendit magnum & miſerabile malum, verè dolendum niſi meritò accidiſſet, cruentæ ciuitatis & prophanati templi excidium, totúmque penitus abolendum ab oculis dei præſignat veteris ſacrificij ritum. Quid enim funiculus ille agit in manu potentis, quid niſi Romanum præſignat exercitum, durum ad cedendum, fortem ad ligandum & captiuandum? Hoc malum portendit illis infauſtũ prodigium, quod maximè claret ex Euangelio ſecundum Lucam. Nam (vt ille refert) ingreſſurus templum & facturus hoc ſignũ prius videns ciuitatem fleuit ſuper illam, & dixit: Quia ſi cognouiſſes & tu. Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & cætera quæ ſequuntur. *Dirum omen Iudæis.* *Luc. 19.*

¶Quum ergo prius illud extremũ pronunciat excidium,

&

& tunc ad eiiciendos illos de domo patris sui factum de funiculis adhibet flagellum, apertè innuit se facto prefignare hoc ipsum quod verbo prædixerat malum, quod & secundum naturę humanę compassionem deflet, & secundū iustam diuinitatis suę censuram exercet.

¶ Et quidem congruè vindicta qua plectendi erāt funiculo prefiguratur. Nam ipsi longis peccatorum suorum funiculis circundabantur. Quorum longitudo rursus secun-
Matt. 23. dum Matthęum exprimitur: Nam quum dixisset, ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, statim addidit longitudinem funium istorum dicens:

¶ Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zacharię filij Barrachiæ quem occidistis inter templum & altare. Amen dico vobis, venient hęc omnia super generationem istam.

¶ Igitur in signum atque portentum imminentium miseriarum, facto de funiculis flagello omnes eiecit de templo, nihil curans si sacerdotum latrocinantium populúmque deprædantium lucra perirent.

Christus vt pauperi busparcit.

¶ Et his qui columbas vendebant, & cætera quæ sequuntur. Vbi notandum quòd in medio feruore districtionis in ipsa flamma zeli ardentis dum sine cura sacerdotum mercimonia proiicit, pauperibus, scilicet his qui columbas vendebant (non enim diuites sed pauperes huiusmodi auiculas vendere solent) pauperibus, inquam, parcit vt nō exturbet columbas quas vendebant, quas quum euolassent ipsi non possent consequi, ac damno affecti iure deplorarent.

¶ Illud quoque prætereundum non est, quòd quum apud
Matt. 21. Matthęum dicat proferens testimoniū: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum, hic dicit: Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Nam illud dixit sacerdotibus Scribis & Pharisęis, qui reuera sub specie diuini cultus quasi in spelúca latentes prędam & latrocinium de populo faciebāt. Hic autem pauperibus columbas vendentibus loquitur, qui nesciunt quid esset inter dexteram suam & sinistram.

Cæterùm

¶Cæterùm secundum mysticos intellectus quotidie Iesus templum patris ingreditur, & eiicit omnes tam Episcopos quàm Presbyteros, quàm laicos, & vniuersam negotiantium turbam de Ecclesia sua, & vnius criminis habet & vendentes pariter & ementes. Ait enim: Gratis accepistis, gratis date. *Quos de tẽplo nunc Christus eiicit. Matt.10.*

¶Mensas quoque numulariorum subuertit', id est altaria, videlicet propter auaritiam sacerdotum numulariorum mẽsas appellata. Damnatis enim in fine reprobis, etiam ipsarũ quas dilexerunt rerum tollet figuram.

¶Cathedras quoque vendentium columbas, iuxta Matthæum euertit. Quod iuxta simplicem intelligentiam accipere absurdum est. Non enim columbarum institores in cathedris sedisse putandum est. Sed mysticè in cathedris magistrorum dignitas indicatur, quæ ad nihil redigitur, quũ lucri cupiditate fuerit deprauata. Sequitur:

Recordati verò sunt discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.

¶Designat Euangelista hoc quod post Christi resurrectionem, post acceptum spiritum sanctum occurrit discipulis circa hæc gesta, scilicet, quia rationem facti ex scriptura ad memoriam reuocarunt, dicens: Recordati sunt quia scriptum est, Psalmo 68. Zelus domus tuæ, hoc est, amor impatiens consortij in domo tua, vt scilicet domus tua communis sit prophanis, comedit me. Metaphorico sermone, consumi se amore domus dei significat. *Zelus domus dei.*

¶Porrò zelus, quum in bono accipitur, feruor est animi quo mens humano timore relicto, pro defensione veritatis accenditur.

¶Comeditur ergo zelo domus dei, qui omnia quæ ibi videt peruersa cupit emendare: & si emendare non potest, tolerat & gemit. Multa sanè & multa nimis etiam & nunc est in domo dei, in ecclesia nullo vindice cernere, quæ zelum iustissimum satis supérque inflammare sufficiat, nempe vendentes. Vendentes enim in ecclesia sunt, qui ea quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Venale habent totum quod volunt redimi. Simon ideo volebat emere spiritum sanctum, quia vendere volebat. Erat enim de illis qui columbas. *Augustin. Vendentes in ecclesia qui. Augustin. Act.8.*

columbas vendunt. Etenim in columba spiritus sanctus apparuit. Columba autem hæc non est venalis. Gratis datur, quia gratia vocatur.

Boues & oues venales.

¶ Quinetiam & boues ibidem venduntur & oues. Porrò boues intelliguntur Apostoli & Prophetæ, qui nobis scripturas sacras dispensauerunt. Qui ergo ipsis scripturis fallunt populos à quibus quærunt honores, vendunt boues, vendunt & oues, id est, ipsas plebes. Et cui vendunt, nisi diabolo? Quicquid enim de vnica ecclesia præscinditur, quis tollit nisi leo rugiens? Vbi Theophylactus: Multi ex pontificibus in hunc modum peccant. Nam & ipsi negotiatores vendunt in ecclesia, boues, hoc est: Qui præstantes sunt in verbo doctrinæ non iuuant, sed tradunt his qui affligere volunt. Insuper & oues, hoc est, simpliciorem & communem populum. Et columbas, hoc est, spiritualia dona vendunt, & maiores dignitates conferunt his qui plura dant, quos dominus eiicit de templo, indignos iudicans sacerdotio. Ad hæc: Si quis talentum & numum, hoc est, sermonem & dogma vendat: & fortasis quum sit doctor, non annuntiet verbum nisi lucrum habeat. etiam eius mensam subuertit dominus, sedem dico doctrinę, & sermonem quidem illi cohibet propter malitiam, & illũ à principatu deiiciens, alium in doctrinæ sedem collocat. Hæc ille.

Beda.

¶ Numos mutuò dant in templo, qui apertè terrenis rebus in ecclesia deseruiunt. Domum etiam domini domum faciunt negotiationis, non solùm hi qui propter sacros ordines pretium pecuniæ vel laudis, vel honores quærunt, verumetiam hi qui gradum vel gratiam spiritualem quam in ecclesia domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cura humanæ retributionis exercent.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?

¶ Hic designatur de Christi potestate Iudæorum scisscitatio. Vbi tria notantur. Primum est, de Christi potestate signi petitio. Secundum, de sua potestate signi prænuntiatio, ibi: Respondit Iesus. Tertium, mente cæcutientium de signo replicatio, ibi: Dixerunt ergo Iudæi.

Circa

¶ Circa primum dicitur : Resp onderunt ergo Iudæi. Resp onderunt, inquam, operi potius quàm verbis Iesu, nimirum commoti ex tali facto. Quandiu cœlum detonuit, ranæ tacuerunt: quandiu diuinitas fremuit de illo carnis suæ habitaculo, proclamans: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis, tandiu Iudæi cõ ticescentes, & in palude silentij sui se continentes, contra hiscere nihil ausi sunt. At vbi tonitruum quieuit, rursum prorepentes, adhuc tamen quasi iracundo timore, timidáque iracundia frementes & palpitantes: Quod signum, inquiunt, ostendis nobis, quia hæc facis ? Iudæi nanque signa petunt, non ad dei, sed ad suam gloriam, scilicet in vanitate sitientes illam qua lactata est antiquitus gentis illius infantia miraculorũ alimoniam, vt possint nouis & ipsi prodigiis sicut & patres eorum superbire, & cunctis per circuitum nationibus admirationis esse spectaculo. Non recogitantes quòd patres eorum rebelles & increduli, & manna mãducare & in peccatis suis mori potuerint. Aiunt ergo: Quod signum ostendis nobis ? Quasi dicant: Quum Moyses olim populum de AEgypto esset educturus signa potestatis suæ monstrauit, prodigia de cœlo ostendit, & manna dedit patribus. Si tu Christus es, sicut Ioanne testificante vulgo cœpit iam dici, quod signum ostendis quòd deus cuius hæc domus est pater tuus sit? Hæc illis dicentibus non vtique decebat sapiẽtiam dei, vt illis signa daret qualia vellent ipsi quì nihilo meliores effecti magis semper ac magis superuacua curiositate signa forent quæsituri.

Timidi quousque tacuerunt.

Ranis similes.

Iudæi cum petunt signa petunt.

Exod. 4.

¶ Circa secundum, quod est de sua potestate signi prænuntiatio, subditur:

Respondit Iesus, & dixit eis ; Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

¶ Soluite, inquit, templum hoc. Id est, soluetis templum hoc corporis mei. Quod tamen non est hortantis eos ad cędem, sed quoniam sciebat facturos, certò euenturum adfirmat. Et in tribus diebus excitabo illud. Ac si dicat: Vos quidem destruetis templum hoc corporis mei, ego autem intra triduum illud à somno mortis excitabo, & tunc meæ potestatis signum in mea resurrectione habebitis.

Planè

¶ Planè ad rem pertinuit, vt illis dicentibus, quod signum ostendis nobis quia hæc facis? illud signum responderit, quod ad discernendam magnitudinem vel eminentiam eius sufficiens est. Nam idcirco quæstione pulsabatur, quia de templo illos eiecerat, domũ esse asserens patris sui, & hoc ab ipso quærebatur, quo signo credendum esset illi. Hoc ergo signum respondere debuit, quod sufficeret ad argumẽtum eius diuinæ maiestatis, imò quo illis exhibito, cunctos eos de domo patris & regno eius expelleret, simúlque captiuos in omnes gentes disperderet.

Diuinitatis Christi signum resurrectio.

¶ Vnde enim magis veritas diuinitatis eius claruit? Vnde magis iustitia damnationis & dispersionis illorum cõstitit, nisi ex eo quòd crucifixus ab illis resurrexit à mortuis? Moyses nanque & cæteri sancti omnes mortui sunt, & nemo illorum resurrexit. Hic autem crucifixus quidem est ex infirmitate nostra, sed viuit nunc ex virtute dei.

Theoph.

¶ Audiant ergo Arriani, quemadmodum vt dominus & mortis destructor dicat: Excitabo illud, nimirum de mortuo corpore suo loquens. Non enim dicit: Excitabit pater, sed, Ego excitabo, propria virtute vsus, nullàque externa

Philip. 2.

indigens. Et hinc quidem, quia factus est obediens vsque ad mortem, donauit deus nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestrium & infernorum. Illi autem qui crucifixerunt eum de domo dei eiecti sunt, & tanquam oues & boues quos in templo vendebant & emebant in prædam & occisionem cunctis gentibus iustè expositi sunt. Itaque huic percontationi eorum rectè pro signo respondit Iesus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

Christus Iudæis cur obscurè loquutus.

¶ Sed dicis: Quur per ænigma respondit illis corpus suum omnino templum dicens, quòd in illo habitet omnis plenitudo diuinitatis, quod illi non poterant intelligere? Aut cur non omnino reticuit, si hoc mysterio illi non erant digni? Videlicet, idcirco non omnino reticuit, sed & hic & multis in locis, aliàs obscurius, aliàs manifestius præsignauit, vt hi qui iam erant vel futuri erant digni reuelatione mysteriorum regni dei, in tempore suo recordarentur verborum eius, & ad cognoscenda vel credenda facta sequentia dictis eius præcedentibus adiuuarentur.

¶ Circa

¶ Circa tertium, quod est, mente cæcutientium de signo replicatio, subditur:

Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui.

¶ Quoniam responsione clara Iudæi nō erant digni, ideo sub hac metaphora Iesus respondit.

¶ Illi autem de inanimato eorum templo ipsum loqui autumantes derident eum. Ac si dicant: Quum illum quadraginta & sex annis sit ædificatum, quo pacto tu dicis te illud in tribus diebus excitaturum? *Theoph.*

¶ Et est notandum, quòd non de prima ædificatione quæ à Salomone septem annis perfecta est, sed de reædificatione quæ post reditum de captiuitate Babylonica sub Zorobabel duce per quadraginta & sex annos impedientibus inimicis facta est, respondebat. *Templum bis ædificatum.*

¶ Hebræi enim sub Cyro rege accepta potestate reædificandi, quum opus incœpissent, impediti ab his qui eis inuidebant, prorogarunt structuram vsque ad Artaxersen regem, qui est Darius filius Hydaspis, cuius regni anno sexto ædificatio completa est. Et ita à primo anno Cyri, quo ædificari cœptum est, vsque ad sextum annum regni Artaxersis fluxerunt anni quadraginta sex. Itaque replicant dicentes: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?

¶ Nec mirum est Iudæos hanc domini responsionem non intellexisse, quandoquidem nec discipuli intelligerent. Obstabant enim duo magna. Vnum, quòd resurrectio per se tam difficilis captu, imò omnibus esset ignota. Alterū, quòd deus corpus eius inhabitaret, vnde & templum dicetur. Nec immeritò. Quandoquidem verius diuinitatis tēplum esset, in quo tota diuinitas habitabat, quàm templum illud manufactum, vbi non habitabat, sed colebatur deus. Sequitur: *Theoph.* *Obstacula intelligendi.*

Quum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ & sermoni quem dixit Iesus.

Quando discipuli intellexerũt.

¶ Ostendit Euangelista dispositionem discipulorum post domini resurrectionem circa hunc ipsius sermonem, quòd videlicet tunc temporis hæc ad memoriam reuocarunt. Et crediderunt scripturæ prophetarum, quæ de futura exiterat domini resurrectione, cuiusmodi est illa: Non relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Non quòd tunc demum discipuli credere cœperint scripturæ, sed quia tunc in specie crediderunt impletas esse scripturas in resurrectione Iesu Nazareni: Aperuit enim illis dominus post resurrectionem suam sensum, vt intelligerent scripturas. Et non solùm scripturæ crediderunt, sed & huic metaphorico sermoni iam tunc in sensu intento, penetrato & intellecto.

Luc.24.

Luc.5.

Iudei ab intelligentia repulsi.

¶ Itaque quum Christus sermonem hunc discipulis iam tunc absconditum esse voluerit, quos etiam sancti spiritus gratia nondum reformatos, vtres veteres esse dixit, & ideo vinum nouum non esse illis infundendum, quanto magis in hæc sepulchra mortuorum quæ pulchra deforis parebant, intrinsecus autem plena erant putredine puritatem sui consilij non debebat infundere?

Christi corpus templum.

¶ Cæterùm in his quæ iam dicta sunt, præsertim in illo Euangelistæ verbo, Hoc autem dicebat de templo corporis sui, Christi diuinitas patenter adstruitur. Nam cuius vnquã fuit aut est templum, nisi dei? Creaturæ enim alicui templum, nec aliquãdo factum, nec vnquam faciendum est vel dicendum: Hic autem proprium corpus templum suum dei filius appellat. Quis enim nisi deus incarnatus loquitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud? Deus ergo est qui templum habet. Et proculdubio dignius est hoc templum filij dei (vt iam dictum est) templo illo patris sui, de quo dixerat, Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Hoc enim templum non manufactum iam in æternum dirui non potest, illud manufactum habitatorem non habens deum, dirutum est. De hoc templo iuxta Ezechielem à latere dextro aqua egressa est, & omnes ad quos peruenit aqua ista salui facti sunt. De illo autem templo à scribis & pharisæis sanguis effluere non cessat, quem sibimet imprecati sunt dicendo: Sanguis eius super nos & super filios nostros.

Nota.

Cap.47.

Matt.27.

¶ Circa

¶ Circa tertium principale dicitur:

Quum autem esset Ierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius videntes signa eius quæ faciebat.

¶ Hic designatur de hominum qualitate Christi cognitio. Vbi duo notantur. Vnum est, ob Christi signa multorũ cõuersio. Alterum, eorum qui crediderant interiorum cognitio, ibi: Ipse autem Iesus.

¶ Circa primum dicitur: Quum autem esset Ierosolymis, &c. Superius Euangelista narrauit quid dominus in Ierosolymis gesserit, nunc verò Ierosolymis eo commorante quid ab aliis erga eum actum sit, refert.

¶ Multi crediderunt in nomine eius videntes signa quæ faciebat. Quæ illa fuerint & si scriptum non est, nequaquam tamen est ambigendum esse facta. Crediderunt ergo propter signa, aliàs non credituri. Prudentiores autem fuerãt discipuli, imò & Samaritani qui ad ipsum accesserant & crediderant non propter signa, sed propter doctrinam. Nam grossiores quidem per signa trahuntur, rationabiliores verò per prophetias seu doctrinam. Veruntamen isti etsi ob visa Christi signa crederent, nihilominus credẽdo quoque errabant, vt (sicut postea sequitur) meritò Iesus seipsum illis non crederet. Nam credebant quidem quòd ipse esset Christus, qui talia coram ipsis operaretur, sed regnum eius carnaliter æstimantes, humiliationis eius vias, vel regni ipsius mysteria, percipere non merebantur. Quorum vanitatem in Psalmo spiritussanctus redarguit, dicens: Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis. Ante lucem surgere illi appetũt, qui ante tempus exaltari quærunt, qui non prius humiliantur, vt postea meritò exaltentur.

Chrysost.

Iudæorum error de Christi regno.

¶ Sic nempe isti visis quæ dominus faciebat signis credebant in eum, sic vani volebant venisse & regnare Christũ, vt illo rege iuxta carnalem intellectum suum fortitudinẽ gentium comederent, & in gloria eorum superbirent. Et hunc ipsum esse Christum credentes, nondũ humiliati cũ illo iam de exaltatione cum illo sibimet applaudebant.

Matutini ascensores. Esaiæ. 61.

¶ Non secus filij Zebedæi, nondum humiliati iam exal-

Mar.10. tari volebant, dicentes: Magister, dic vt vnus ad dexteram & alius ad sinistram sedeamus in regno tuo. Et isti in vanũ ibant, quia lucem præire volebant, id est, ante Christum exaltari quærebant, & alia via, nec seruato ordine quem ipsa lux disponebat ad exaltationem properabant. Nam antequam humiliarentur exemplo domini patientis, iam sibi loca eligebant vbi sederent, vnus ad dexteram & alius ad sinistram.

¶ Circa secundum, quod est, eorum qui crediderant interiorum cognitio, subditur:

Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine.

Cur se Christus non credebat illis.

¶ Si queras: Cur non æquè filiis Zebedæi vt illis semetipsum abscondit vel non credidit? Filiis nanque Zebedæi statim semetipsum credere incipit dicendo: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ac deinceps paulatim illis arcana cœlestia committit maximéque huic Ioanni cui sempiterni secreta principij, multósque reuelationum cœlestium thesauros ostendit. Istis autem qui crediderunt in eum ipse Iesus non credebat semetipsum. Quare ergo hos & illos tam diuersa sorte distinxit? Rationem audi:

¶ Eo quòd ipse nosset omnes, & cætera quæ sequuntur.

¶ Planè firmissima ratio, atque ad satisfaciendum sufficiés ei qui didicit ab Apostolo, quòd non dicat figmentum ei

Roma.9. qui se finxit: Quare me feciſti sic? Eò, inquit, quòd ipse nosset omnes. Ergo ratio non credendi semetipsum illis nequaquam timor fuit, sed omniũ illorum notitia. Et quia opus ei non erat, vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine. Habet enim peculiarem quandam difficultatem, nosse corda hominum.

Nosse corda, solius dei.

¶ Quis autem nouit quid esset in homine, in intellectu eius, in voluntate, in cogitatione, in affectu, in intentione, nisi scrutans corda & renes deus? Ipse solus nouit abscondita cordis, cui dictum est: Tu solus nosti corda omniũ

3.Reg.8. filiorum hominum. Non ergo indigebat testibus vt proprij plasmatis mentem addiscat. Plus enim nouit artifex

quid

quid esset in opere suo, quàm ipsum opus quid esset in semetipso.

¶ Itaque sacer hic Euangelista dicendo, Ipse sciebat quid esset in homine, manifestè Christum esse deum testatus est. Ergo secundum quod istos (quibus non credebat semetipsum) nouerat, discretè cum illis agere debebat, videlicet vt carnalia sapientibus rectè spiritualia non obiiceret, præsertim quum eius consilij non sit, sanctum dare canibus, vel margaritas ante porcos mittere.

¶ Et quanuis figulus habet potestatem facere de eodem lu to aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam, non tamen idcirco existimandus est figulus noster er ga nos hac vti libera potestate sine præeúte caussa iustitię, quasi idcirco sint multi homines vasa contumeliæ, quia noluit illis honorē ostēdere notitiæ suæ. Quin, potius idcirco non vult illis honorem suum infundere, quia sunt ip si vasa contumeliæ. *Roma.6.* *Vnde quidā sint vasa contumeliæ.*

¶ Et vt manifestius dictum sit, Non idcirco quisque malè agit, vnde pereat, quia deus illum ad mortem prædestinauit. Sed idcirco deus illum morti prædestinauit, quia malè acturum præsciuit. Nam teste Apostolo, sicut vocationē prædestinatio dei, sic prædestinationem eius præscientia præcedit. *Roma.8.*

¶ Igitur quod ait Euangelista, Iesus non credebat semetipsum eis, eo ꝙ nosset omnes & sciret quid esset in homine, tale est ac si dicat de prouido quouis homine: Noluit vasculis illis vinum suum infundere, eò quòd illa sciret ipse cœno esse oppleta. Et non erat illi opus, vt quis pro se iret inspicere, ipse enim per semetipsum potuit & curauit introrsum peruidere.

FERIA TERTIA POST DOMI. LAETARE.

Am die festo mediante ascendit Iesus in templum, & docebat. *Ioan.7.*

¶ Præsens sancti Euangelij lectio tria præcipuē comprehendit. Primum est, de Christi doctrina malignantium admiratio. Secundum, præuaricatorum le-

gis digna redargutio, ibi: Nónne Moyses. Tertium, de Christi persona dissidentiũ cõtentio, ibi: Dicebant ergo quidã.

¶ Circa primum quatuor notantur. Primum est, sequẽtiũ loci & temporis designatio. Secundum, de Christi scientia inuidorum admiratio, ibi: Et mirabãtur. Tertium, de sua doctrina Christi respõsio, ibi: Respondit ei Iesus. Quartum, veracis à ficto notanda discretio, ibi: Qui à semetipso.

Christus cur tardauit.

¶ Circa primum dicitur: Iam die festo mediãte id est, quũ illius festi tot dies remansissent, quot præteriissent. Durabat hoc festum, videlicet Scænopegiæ dies septem, vnde quarta dies videtur significari. Itaque dominus tardatione sua auditores attentiores facere volens, non in primis diebus ascendit, sed in medio solennitatis. Qui enim primis diebus quæsierant absentem, iam eum videntes præsentem, magis intendebant docenti: & qui bonum eum dicebant, & qui malum: illi quidem vt instruerentur & crederent: hi verò vt comprehenderent. Nam in principio solẽnitatis his quę festi erant magis intendebant. Ex quibus patet eorum quæ sequuntur circunstantia temporis.

¶ Ascendit, inquit, in templum, & docebat. Ecce circunstãtia loci.

¶ Ille ergo qui (vt paulò antè dicitur) nolebat ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi interficere, quique tamen ascendit, nõ in manifesto, sed quasi in occulto & nõ manifestè: ecce ascendit non in remotum ciuitatis angulũ, sed in templum. Non saltem priuata die, sed die festo mediãte. Non clauso ore sub silentio absconditus, sed in splendida doctrinæ authoritate conspicuus.

¶ Non ergo vacat vlli perfidiæ dominum maiestatis timiditatis arguere vel impotentiæ, videlicet quòd mortem timens, & quantum poterat declinare studens, noluerit in Iudæam ambulare. Quin magis in hoc facto patet, quia apud ipsum est sapientia & fortitudo. Nam solius diuinæ sapientiæ est, quòd tempus mortis suæ nouit nondum aduenisse: & idcirco recusat in Iudæam ambulare, mortisque ministris sceleris opportunitatem permittere.

Iob. 12. Christi sapientia & fortitudo.

¶ Fortitudinis verò est, quòd in medium inimicorum suorum ascendit, & docet die festo mediante, quodam modo iubẽs morti inhiãti vt foris excubet, suumque permissum ex-

sum expectet morituri arbitrio frenata, & imperij eius capistro ligata. *Mors vt frenata.*

¶ Nec enim errabat in suæ potestatis tuta conscientia, qua & Herodi mandauerat quærenti se occidere, dicens: Vade, dic vulpi illi: Eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Et nunc docens in domo patris sui, sua quondam habitatione, quæ nunc sibi facta erat spelunca hienæ, quodammodo dicebat morti importunæ: Ecce inseruio doctrinæ præsenti festo Scænopegiæ, & postmodum futuro festo Encœniorum, & in tertio Paschæ festo tecum, ô mors, agonizor. *Luc.13.* *Iere.12.*

¶ Circa secundum, quod est, de docentis scientia inuidorum admiratio, subditur:

Et mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic literas scit, quum non didicerit?

¶ Omnes mirabantur: sed non omnes conuertebantur. No uerat enim vbi natus, quemadmodum fuerat educatus. Nũquam eum viderant literas discentem, audiebant tamen de lege disputantem, legis testimonia proferentem, quæ nemo proferre posset nisi legisset, nemo legere, nisi literas didicisset, & ideo mirabantur. *Auguſt.*

¶ Hinc cognoscere poterant (si inuidia sineret) quoniam hæc scientia non humanitus in illo, sed diuinitus erat. *Inuidorũ de Christo admiratio*

¶ Vbi Rupertus: Iudaica admiratio pœnalis & impatiens ad audiendum, detrahentis inuidiæ liuor est. Qua vrgente, dum sapientiæ docentis nequeunt obuiare, saltem ex præsumptione magisterij nituntur ipsius personam premere. Sed si talem patremfamiliâs hi maximè qui clauem scientiæ tulerant, ferebant ægerrimè omnes scientiæ thesauros obtinere, & indignabantur quòd quicquã sciret is, qui nõ per ipsos introisset, quantomagis domesticos suos ab illis infestandos esse nouerat, quando in eodem doctrinæ mira culo inciperent maiora facere, seipso tamen illis dona tribuente? Nam ipse in templo illorum docens vna tantùm lingua, & ad vnam tantùm loquebatur gentem. Credentibus autem in se hoc daturus erat, vt omnibus omnium gentium linguis dei magnalia loquerentur. Nec solùm loquerentur, sed etiam quod maius est, scriptis suis homines *In discipulis plus miraculi, quàm in Christo.*

quondam sine literis & idiotæ, scriptis inquam cuncto mũ do inexpugnabilibus ipsum annuntiarent. Et post ipsos eo rum sequaces viri orthodoxi gratiam donationum habentes à spiritu sancto diuidente singulis prout vult.

¶ Proinde quoniam & domestici eius talia multomagis erant audituri à notis suis, egregiam ipsorum scientiam fastidientibus, tale responsum conueniebat à Christo dari, quale sufficienter & vocem formaret, & dignam defensionem pararet illis quoque inuidiam sustinentibus.

¶ Itaque circa tertium, quod est, de sua doctrina Christi re sponsio, subditur:

Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.

¶ Quid hac responsione verius? Quid ad defendendam sanæ doctrinæ dignitatem fortius? Et ad leniendam inuidiã (si tamen leniri posset) suauius? Itaque occasione sumpta ex admiratione Iudæorũ declarat Iesus quo modo literas scit. Mea, inquiens, quam auditis doctrina, non est mea. Hoc est, Non est à me. Quod verisimũ est, quia est à patre. Ita quòd pronomen, mea, quum dicitur, Mea doctrina, simplicem possessionem significat.

Mea doctrina non est mea.

¶ Quum verò dicitur, non est mea, originem doctrinæ illius negat à se, quia nec ipse est à se, sed à patre. Ac si apertè dicat: Nihil habeo permutatum aut diuersum à patre, sed ita ago & dico, vt non æstimer aliud quid præter patrem dicere vel agere.

¶ Proinde quum dicit, mea doctrina non est mea, subaudi tur sicut doctrina Pharisæorum sua est. Quia videlicet doctrinam sensúmque suum in plerisque doctrinæ dei nõ cõmunicant, docentes seruare mandata hominum. Dei quippe mandata propter suas traditiones dereliquerunt, legémque sanctam iustam & bonã lucris suis & voluptatib⁹ propriis seruire compellũt. Prophetia quoque pseudoprophetarum, prophetia sua est, quia profectò nõ spiritui dei spiritum suum, vel voci dei vocis suæ organum accommodauerunt, sed prophetant de corde suo, dicentes: Hæc dicit dominus, quum dominus non miserit eos. Talium ex oppositio liquet quantũ ad rem attineat quod ait: Mea doctrina

Quorũ doctrina sua est. Matth. 15. Rom. 7. Iere. 27.

non

non est mea. Simul enim intelligi vult quòd subaudiẽdum sit econtrariò, vestra doctrina non est dei, sed vestra.

¶ Igitur hodie quoties de infimis quilibet aliquem gradũ doctrinæ adsequitur, vt valeat cum Iesu ascendere in templum, & in medio ecclesiæ aperire os suum, si qui vitio Iudaico fastidiant illum, quia fortè magnos & insignes Catigetas, longa terrarum spacia non circumiuit, nec quæsiuit peregrina studia nec relegit, & ob hoc dicant, quis est hic, vel quo modo literas scit, quum nõ didicerit? sufficit illi ad defensionem (si verè dicere queat) quòd sua doctrina non sit sua, sed eius cuius est omnis vera doctrina. Hæc enim magna distantia catholicam profitens doctrinam vniuersas hæreses anathematizat. *Defensio vera docẽtis.*

¶ Porrò hæreticorum professio ista non est, quibus econtra aquę furtiuę dulciores sunt illis fontib⁹, vel aquis quas iuxta Psalmistam emittit deus, & quæ inter medium montium pertranseunt. Siquidẽ singulis illis magis placet propria, quàm illa quæ omnium sanctorum communis est catholica atque apostolicæ fidei doctrina.

¶ Dicat itaque vnicus filius dei qui extra patrem nihil docet atque operatur, dicat, inquam, ipse quod vnunquenque doctorem sanctæ ecclesiæ dicere vult: Mea doctrina nõ est mea, id est, nõ facit hæreses & schismata, quo modo faciunt eorum doctrinæ qui nouitates vocum amãtes, derelinquũt traditiones dei propter traditiones suas.

¶ Verùm quo pacto doctrinam suam ex deo esse dinosci posset, subdit dicens:

Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina vtrum ex deo sit, an ego à meipso loquar.

¶ Hoc consilium audiat qui discretiuum veritatis quærit intellectum. Velit facere voluntatem dei, velit omnem iniquitatem vitare, velit cum proximo rectè agere, velit in lumine rationis naturalis ambulare, & si barbarus hactenus fuerit aut paganus, audita Christi doctrina, censebit hanc veram esse, bonam esse, ex deo esse. Porrò quisquis dei voluntate contẽpta perseuerat in iniquitate, veritatis & æquitatis doctrinam impugnat & odit. Vbi Theophylactus: *Vt doctrinã veram discernas.*

¶ Si quis voluntatem dei fecerit, hoc est, si virtutem amplexatus

plexatus fuerit, & inuidiæ non seruierit, nec vano contra me odio obtenebratus fuerit, sciet sermonum meorum veritatem, & nihil obstabit quod prohibeat hunc cognoscere, quoniam dei verba sunt quæ loquor. Venit ergo doctrinæ sanæ auditor facere voluntatem dei, studeat ambulare viâ dei, vt mereatur videre viam dei. Cæcus est enim nisi primò simplici beneuolētia cordis oculum purgauerit. Nam quod videre non potest in splendore solis excæcatus, oculorum est culpa, non solis. Itaque doctrinā dei qui non discernūt, excusationem nō habent, quia videlicet ex ipso errore suo sibi testes sunt, quòd desiderium non habeant faciendi dei voluntatem, quod vtique si haberēt, doctrinam quæ ex deo est vltro amarent.

¶ Non ergo exigit cognoscendæ quæ ex deo est doctrinæ vt literas quisque didicerit, non sublimitatem ingenij, non longi temporis studium, sed facere voluntatē dei, factis exe
1. Cor. 2. qui quod deus vult. Confert enim huiusmodi bona voluntas intellectui discernere doctrinam quæ ex deo est, ab ea quæ non est ex deo. Spiritualis enim homo omnia diiudi-
Simile. cat, animalis autem nō percipit ea quæ sunt dei. Sicut enim bona dispositio gustus dat gustui discernere differentias saporum, sic bona dispositio volūtatis (si verè bona est, id est, prompta exequi dei voluntatem) dat intellectui de doctrina rectè censere.

¶ Deinde aliud inducit argumentū ab his quæ sunt in cōsuetudine hominum nos erudiens. Vnde sequitur:

Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autē quærit gloriam eius qui misit illum, hic verax est, & iniustitia in illo non est.

Chrysost. Hæretici vt propriā gloriam quærunt. ¶ Qui à semetipso loquitur. Hoc est, qui aliquam propriā vult instituere doctrinam, propter nihil aliud hoc vult, quàm vt gloriam acquirat. Quòd si ego, inquit, gloriā eius qui misit me quæro, cuius gratia vellem vos aliena docere? Et ideo subdit: Qui autem quærit gloriam eius qui misit illum, id est dei, hic verax est, & iniustitia in illo non est. Gloria proprium appetibile est ex doctrina, & propterea qui docendo non propriam quærit gloriam sed dei, ex deo docet, non ex propria sui adinuentione. Qui autem quærit

rit gloriam eius qui misit illum, fideliter quęrens quę sunt mittentis, hic verax est, id est, veraciter exercens officium misi. Et iniustitia in illo non est. Quę vtique in eo esset, si gloriam sibi vsurparet.

Vbi Chrysost.

¶ Caussa propter quam humilia de se loquitur Dominus hæc est, videlicet, vt credant quoniam non desiderat gloriam neque principatum, & etiam propter audientium imbecillitatem, vt doceat homines moderata sapere, & nihil de se dicere magnum. Cæterùm, ea quæ hic de semetipso dominus humiliter dicere dignatus est, referri possunt ad quemlibet doctorem diuinorum. Qui enim docendo quærit propriam gloriam, non à deo, sed ex seipso loquitur. Qui autem quærit gloriam, & verax est in docendo, & iniustitiam non committit, vsurpando sibi eam quæ deo debetur gloriam. Consequens est autem, quòd qui loquitur à seipso non solùm iniustus est propriam quærendo gloriã, sed insuper etiam verax non est, vtpote qui à semetipso, nõ ex deo loquitur. Attamen (vt iam dictum est) ad sensum literę & singulariter hęc de semetipso Christus in tertia per sona loquitur: Quoniã & omnino verax est, & sine vlla iniustitia, & quærens fideliter etiam cum sui honoris detrimento gloriam Dei vixit, docuit, & conuersatus est. Et hactenus quidem sapientia, quæ planè literas scit quum non didicerit, secundum illorum dicta respondit. Iam verò quæ sequuntur cogitationibus quoque tacitis quæ illum latere nõ poterant, hoc qui sequitur modo respondere curauit.

Cur de se Christ⁹ humilia loquitur.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Nónne Moyses dedit nobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere?

¶ Hic ponitur pręuaricatorum legis iusta redargutio. Vbi duo notantur. Primum est, pręuaricatorum legis ipsa redargutio. Secundum, ad conuitium atrox, redargutorum professitio, ibi: Respondit turba.

¶ Circa primum aduerte, quemadmodum declarauit in eorum voluntate cõsistere, quòd doctrinam ipsius possint cognoscere: modo ostendit eos non tales esse, eò quòd dei legem nõ faciunt, rationem reddens quare non cognoscunt doctrinam eius ex deo esse. Porrò dominus respõsione sua ostendit

ostendit eos dum alia dicerent alia cogitasse. Nam quum literas eius mirarentur, mortem eius mente tractabant.

Mirãtibus talio iusta

¶ Et vide quàm mirabilem illis talionem reddidit. Mirantibus eis quo modo literas sciret quum non didicerit, miratur ipse quo pacto nemo ex illis faceret legem, quum legem ipsi acceperint & didicerint. Quod in eo ipsi mirabantur, laudanda erat potentia diuinitatis. Quod ipse miratur in illis, detestanda erat audacia prȩuaricationis. Laudabile nanque erat literas scire quum non didicerit. Detestabile erat legem non facere, quum legem acceperint.

¶ Quid autem rationabilius quàm quòd vbi dixit, & nemo ex vobis facit legem statim subiecit, quid me quæritis interficere? Sine ratione enim videretur prȩuaricatores legis addicere, & modum non exprimere prȩuaricationis. Bene ergo quum dixisset, & nemo ex vobis facit legẽ, mox subsequutus ait: Quid me quæritis interficere? Repugnãt enim nec simul esse possunt, & legem facere, & cõmittere velle homicidium. Lex enim dicit, Nõ occides. Sed rursus eadem lex iubet reum interfici: verbi gratia, prophetam deceptorem vbi cõuinctus fuerit falsum loquutus esse in nomine domini. Rectè igitur prouidus legis & defensor, idémque dominus legis & author crimẽ probaturus quod obiecerat dicens, & nemo ex vobis facit legem, non ait enunciando, quia quȩritis me interficere, interdum quippe licebat & iustum erat cum lege interficere, videlicet, damnabili caussa præeunte, sed ait interrogando, quid me quȩritis interficere? Ac si dicat:

Deut. 18.

¶ Concedo legem facere eos qui occidunt, vbi adest legitima caussa occidendi. Sed me qualem ob caussam quæritis interficere?

¶ Circa secundum, quod est, ad atrox cõuitium redargutorum prosilitio, subditur:

Respondit turba & dixit: Dæmonium habes. Quis te quærit interficere?

¶ Ecce isti sunt canes de quibus hic pro nobis opprobrium hominum, & abiectio plebis factus in Psalmo dicit: Quoniam circundederunt me canes multi. Frustra laboret hic intentio describentis. Neque enim hunc latratum ne-

nequisimorum canum verbis posset vllo modo consequi.

¶ Sed hoc mirari licet, qualiter isti homicidæ insipientes & maligni, homicidium quod mente pertractant, cum tanta responsionis amaritudine, & negando confitentur, & confitendo negant. Ita sibi contrarij sunt, adeò furore sunt ebrij, tanta vi veneni grassantis insaniunt. *Insania nequissimorum.*

¶ Quæ enim alia res generare solet homicidium nisi odium? Quando autem aliquod homicidium maiori odio perpetratum est, quàm quod indicat hoc amarum & nequissimum conuitium? Igitur superfluum fuisset ad conuincendum eos verbis contendere dicendo: Ego dæmonium non habeo, sed verum dico, quia vos me queritis interficere, quum ipsi satis apertè grassantis odij venenum euomerent tali responsione.

¶ Proinde, quod cœperat dicendo, quid me queritis interficere, prosequitur subiungendo:

Vnum opus feci, & omnes miramini.

¶ Non respondet contumeliis, sed causæ quam ei imponebant Iudæi, puta, quòd esset sabbati violator, propter quam causam dicebant se illum persequi. Vnde hic dicit: Vnum opus feci, commemorando sanationem languidi, quem in sabbato fecerat sanum, & præceperat vt tolleret grabatum suum. Hoc siquidem opus ab ipso factum fuerat in Ierusalem. *Ioan. 5.*

¶ Et omnes, inquit, miramini. Hoc enim opus illi mirabantur, & inter se querendo velut magnum & inauditum scelus, tanquam pro lege dei magno zelo indignabantur. *Criminatio inepta.*

¶ Nam quod hic ait, & omnes miramini, paulò post repetens eandem admirationem vocat indignationem dicendo, mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato. Ait ergo: Vnum opus feci, & omnes miramini. Percontante illo, quid me queritis interficere, id est, quam causam habetis vnde possitis accusare interficientes me? Poterant secundum machinationes suas respondere illi, quia non es tu à deo qui sabbatum non custodis. Sed iamdudũ experti fuerant hoc ipsum ab illo multomagis in seipsos posse retorqueri, quia multoties dixerat eis: Hypocritæ, vnusquisque vestrum non soluit bouem vel asinum & du

cit

cit eum adaquandum die sabbati?& similia. Proinde irati tacuerunt,imò & tacendo peius insanientes iracundam odij flammâ vomuerunt. Opportunè ergo ipse causſam eandem vt rationabiliter defendat illis tacentibus indicat, & protinus eandem defensionem hoc modo inchoat.

Propterea Moyses dedit vobis circuncisionem,non quia ex Moyse est sed ex patribus , & in sabbato circunciditis hominem.Si circuncisionem accipit homo in sabbato vt non soluatur lex Moysi, mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?

¶Tota causſę defensio in vltima clausula constituitur,qua dicit:Et in sabbato circunciditis hominem. Propterea, inquit,vt non miremini opera mea in sabbato,& vt ea in sabbato licita esse intelligatis,dico,quòd Moyses prȩcepit fieri circuncisionem etiam in sabbato.Non tamen dico quòd ex Moyse est,nam ante Moysen ex patribus est,scilicet Abraham,Isaac & Iacob, qui crediderunt semen se accepturos in quo benedicerentur omnes gentes. Et interposuit hoc ne malè intelligerent quòd Moyses dedit circuncisionem.Et in sabbato(quod non ex Moyse sed ex deo est)circunciditis hominem vt non soluatur lex Moysi,qui absque vlla exceptione sabbati, iubet hominem die octauo circuncidi . Si ergo circuncisionem(quę non est curare , sed vulnerare)accipit homo in sabbato,mihi à deo missо indignamini & contra me insurgitis,quia totum hominem sanum feci in sabbato ? Ad differentiam circuncisionis ponit id quod est sanare totum hominem.Circuncisio enim integritatem hominis tollit,& vulnus infert egens medicamine.Et ideo dicit,sanum feci,contra ægritudinem vulneris. Et dicit totum contra diminutionem integritatis, ad conuincendum eos hac ratione : Si in sabbato licet facere opus lædens sanitatem & tollens hominis integritatem, multomagis licet in sabbato facere opus perfectæ atque integræ sanitatis.Sanè totum illum hominem dominus sanauit,cui non solùm corporis sed etiam animę contulit sanitatem.Quod vtique ex eo liquet quod ait:Iam amplius noli peccare,ne deterius aliquid tibi contingat.

Gene. 17. Leuit. 22. Calũnian tiumfortis cõfutatio.

Totum hominem sanat Christus.

¶Agnoscite ergo vos qui ob huiusce modi opus in sabbato peractum mihi indignamini, quòd non humano vel com-

communi medicorum opificio, sed diuina virtute ista perficio. Sequitur:

Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.

¶ E regione circuncisionis locauerat sanum facere totum hominem, è regione Moysi semetipsum. occurrit ergo iis qui dicturi erant: Túne Moysi teipsum æquiparas? dicit: Nolite iudicare secundum faciem. Ac si apertè dicat: Ego quidem vobis despectus & nouissimus virorũ sum. Moyses verò vir magnus & recolendæ memoriæ, vir antiquus & primus populi dux, cuius facies ex colloquutione Dei splendida facta est. Sed certè præcepit lex quam dedit idem Moyses: Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis, sed iustè iudica proximo tuo. Igitur nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate, id est, non faciem Moysi vel præsentem personam filij hominis, sed rerum merita pensate.

Christus & Moyses comparantur.

Leuit. 19.

¶ Considerate me authorem miraculi solo verbi imperio, & sic tandem iustum iudicium iudicate, videlicet mihi licere facere hæc in sabbato, non minus quàm Moysi circuncidere in sabbato, imò ex parte operis, multomagis.

¶ Quid igitur quæritis me interficere, nullam aliam habentes causam, nisi quia totum hominem sanum feci in sabbato?

¶ Quod ad hæc illi tacuerint, & infirmitatem causæ suæ (licet inuiti) considerantes, iras suas ad tempus continuerint, sequentia satis ostendunt.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Dicebãt ergo quidam ex Ierosolymis: Nónne hic est quem quærunt Iudæi interficere? Ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes quia hic est Christus?

¶ Hic ponitur de Christi persona dissidentium altercatio. Vbi tria notantur. Primum est, de Christo altercantium inter se quæstio. Secũdum, de ppria persona Christi pronuntiatio, ibi: Clamabat ergo Iesus. Tertium, Christum tenere volentium frustrata molitio, ibi: Quærebant ergo.

¶ Circa primum dicitur: Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis

lymis. Isti non ignorabant qua fæuitia quærebatur, & mirabatur qua potentia tutus non tenebatur

Cæci & peruersi. ¶ Nec ociosum est quòd Ierosolymitæ isti fuisse perhibentur vt hinc eorum peruersitas clarius innotescat, quandoquidem qui magis potiti erant signis, hi omnibus erant cæciores. Qui deitatis eius signum videntes maximum, omnia corrupto principum iudicio permittebant. An non magnum signum insanientes & quærentes interficere habere eum in manibus, & repentè quiescere? Igitur non intelligentes Christi potentiam, putauerunt esse principum scientiam quòd ei pepercerunt. Vnde dicunt:

¶ Nunquid verè cognouerunt principes quia hic est Christus? Vbi Rupert. Domino Iesu pro se rationem reddente, Iudæi illi quibus ipse dixerat quid me quæritis ꝙ interficere. quique dixerant respondentes: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? iam tacebant, & eo palàm loquente nihil ei dicebant. Ita quòd hinc moti quidam ex Ierosolymis qui vtique non incerta opinione, sed certi eorum quę gerebantur, nempe qui præsentes, præsentium conspirationes & conuenticula oculis viderant & auribus audierant, mirarentur quòd nunc eo præsente & palàm loquente, nihil ei dicerent. Nunquid verè cognouerũt prin. quia hic est Christus?

¶ Tanta quippe mutatio, tanta Iudæorum taciturnitas videbatur non euenisse sine caussa maxima. Nunquid ergo principes se errasse cognouerunt, & ipsis resipiscentibus Iudæi qui querebãt hunc occidere, nihil iam dicunt aut faciunt, quemadmodum post magnam tempestatem ventis cessantibus fluctus feri maris sedato fernore cõquiescunt? Adhuc æstimari poterant isti Ierosolymitæ qui hæc dicebant de illis esse qui credebant in eum, nisi repugnaret quod sequitur.

Sed hunc scimus vnde sit, Christus autem quum venerit, nemo scit vnde sit.

¶ Hinc elucet incredulitas ipsorum, & quòd nec ipsi credebant in Iesum, nec putabãt principes mutasse sententiã. Excludunt enim his verbis Iesum esse Christum, quia videlicet sciebant originem eius, scilicet natum ex Maria & Ioseph vt ipsi putabant. Vnde Theophylactus:

Vide

¶Vide horum malitiam, & quemadmodum sibi contrarij sint. Principes enim ipsorum quum interrogarentur ab Herode, dicunt in Bethleem Iudæ nasci Christum, isti autem nunc dicunt, quòd nemo scit vnde sit Christus. Vides cæcorum contrarietatem. Alibi etiam dicunt: Nos scimus quia Moysi loquutus est deus, hunc autem nescimus vnde sit. Porrò hic dicunt: Hunc scimus vnde sit. Vides insaniętium sermones, scimus, & nescimus. Quid huic pugnantiæ verborum par? Ad vnum enim spectabant, ne credant. Itaque quando in rem illorum erat dicebant, scimus, quando verò minus, negabant. Equidem malitiæ illorum erat hęc sententiarũ varietas. Sciebant enim ex scripturis quòd in Bethleem Iudæ nascatur & de stirpe Dauid, sic enim respondersit Herodi sciscitanti, quum hunc ad necem ille inquireret, testem desuper habentes Michęam prophetam, vt Matthæus commemorat. Sed hæc de Christi duntaxat natura seu natiuitate humana, de illa enim scire poterant vnde esset. Solam ergo naturam carnis in illo considerantes (quamtamen non plenè nouerant nescientes hanc ex matre virgine tantùm, & non etiã ex Ioseph fuisse generatam) dicunt, hunc scimus vnde sit. Verùm de æterna ipsius à patre, secũdum diuinitatem natiuitate per Esaiam dictum fuerat: Generationem eius quis enarrabit? Et hinc persuasi dicunt: Nemo scit vnde sit. *Iudæi sibi contrarij.* *Ioan. 9.* *Matth. 2.* *Esa. 53.*

¶Non enim intelligebant duplicem in Christo esse naturam, qui & secũdum carnem erat ex virgine & sciebatur vnde erat (vt iam dictum est) secũdum verò incorpoream natiuitatem qua ineffabiliter à patre ante secula natus est, nemo illorum sciebat vnde ipse erat. Quum ergo non intelligerent Christum duplicis esse naturæ, & vna quidem sciebatur, altera verò non, dicunt quòd non sit Christus.

¶Circa secundum, quod est, de sua persona Christi pronuntiatio, subditur:

Clamauit ergo Iesus in templo, dicens: Et me scitis, & vnde sim scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui misit me quem vos nescitis. *Christus de vtraq; suanatura perhibet.*

¶Quoniam Iudæi Christum secundum naturam suæ humanitatis nouerant vnde esset, & secundum ipsius diuinitatem non nouerant, nunc quo ad vtrunque respondit:

Clamauit autem, quia clamore, id est, forti prædicatione res digna erat. Et me, inquit, scitis, & vnde sim scitis. hoc est dicere: Et vnde sim scitis, & vnde sim nescitis. Vnde sim scitis, videlicet Iesus à Nazareth, cuius etiam parentes nostis. Solus enim in hac causa latebat eos virginis partus. Quo excepto totum nouerant in Iesu quod ad hominem pertinet. Rectè ergo dixit, Et me scitis, & vnde sim scitis, secundum effigiem & carnem hominis quam gerebat. Secundum diuinitatem autem, à meipso, inquit, non veni, scilicet quo
2. Thess. 2. modo venturus est ille iniquus, homo peccati, filius perditionis, cuius aduentus erit secundum operationem
Ioan. 6. mendacij, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis, quia neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis.

Suis Iudæi sermonib⁹ capiũtur. ¶ Ex propriis eos capit sermonibus. Quia enim dicebant, quum venerit Christus nullus scit vnde est, ostendit inde etiam se Christum esse, quoniam à patre venit quem illi nesciebant. Sed est verus, inquit, qui misit me. Deum significat appellatione veri seu veracis. Nam vt dicit Apostolus:
Roma. 3. Theoph. Est enim deus verax, omnis autem homo mendax. Quia ergo ille verus, vtique & ego verax sum & non mendax. Nõ enim verax impostorem & mendacem mittere vellet. Hunc autem qui misit me vos quidem nescitis, sed ignoratis, quãdoquidem operibus id non declaratis. Nam sicut Paulus
Tit. 1. ait: Fatentur se nosse deum, factis autem negant.

Ego scio eum, & si dixero quia nescio eum, ero similis vobis mendax: sed scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit.

Theoph. ¶ Ac si diceret: Vos quidem Iudæi nescitis patrem meum propter opera vestra mala, & animum pessimum. Ego autem illum scio: neque enim obstat mihi vel mens mala, vel opera quę illi displicent quo minus illum cognoscam.

Ab ipso sum. ¶ Quia ab ipso sum. Hoc est, ex ipso, non ab alia substantia, vel alienus ab eo. Non autem eo modo ab illo sum, quo modo vos, qui per creationem ab illo facti estis, sed simpliciter & absolutè sum. Non autem sum ab illo factus hoc vel illud in aliqua specie vel gradu naturæ, sed absolutè sum, quem non fecit sed genuit. Et vt talis fierem quem vos scire possetis, ipse me misit. Vbi planè diuinam suam natiuita-

Vitatem qua est ex deo patre, significat. Etenim sufficiens ratio sciendi deum est, quia ab ipso sum absolutè. Hoc enim importat esse deum.

¶ Circa tertium, quod est Christum tenere volentium frustrata molitio, subditur:

Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. De *turba autē multi crediderunt in eum.*

¶ Ostendens Euangelista quòd inuisibiliter Iudæi cohiberentur, & quòd sponte pateretur & non ex imbecillitate, dicit: Quærebant eum apprehendere, videlicet, vt vincerent sua rabie, quia vincebantur eius ratione. Sed quia nondum venerat hora eius: hora, inquam, non fatalis, vt mentiuntur mathematici: non enim temporibus obnoxius est temporum creator atque moderator, sed quòd omnia tempore opportuno & hora conuenienti fecerit. Quando enim tempestiuum existimauit quòd pateretur, tunc & crucifixoribus se permisit. Omnia enim temporibus opportunis & accommodis facit ac moderatur. Vnde nomen horæ ostendit euidentem prouidentiam & sapientiam saluatoris. *Horæ christi, quæ.*

¶ Porrò quòd ipsum Iudæi volebant apprehendere occasio fuit, quòd intelligebant eum loqui de origine sua diuina præter humanam: propter hoc enim accendebantur, vt eum tanquam blasphemū apprehenderent. Et licet inimalitia sua Iudæi fuerint pertinaces, non tamen infructuosa tunc fuit Christi doctrina, quoniam multi de turba crediderunt in illum.

¶ Multitudines quę de regione vel exteris ciuitatibus cōuenerant ad diem festum, turbam hic Euangelista appellat, & hoc ad distinctionem eorum qui erant ex Ierosolymis, qui & supra dicto modo altercantes, & clamante Iesu (vt iam dictum est) amplius insanientes eum apprehendere quærebāt. Turba verò prędicta quę cōuenerat pro quanto ad incendiū inuidiæ & odij illorū longius vel propinquius accedebat, pro tanto magis vel minus odij furentis igne calebat. Itaque multi quos quasi longius stantes ille ignis inuidiæ nō adfluerat, crediderunt in eum. Et dicebāt: Nunquid Christus quum venerit, plura signa faciet quàm *Nomine turba, qui.*

quæ hic facit? Ac si dicerent: Christus quando venier, vtique ex signis magnificis quę est facturus cognoscendus est. Sed nunquid plura vel maiora his quę hic facit, vel ipse facturus est, vel exigi ab ipso opus erit? Igitur, quoniam & Christum se esse testatur, & hoc tantis comprobat signis, rationem non videmus cur in eum credendum non sit.

FERIA QVARTA POST DOMI. LAETARE.

Ioan 9.

PRæteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate.

¶ Præsens sancti Euangelij lectio tria in genere comprehendit. Primum est, cæci nati per Christum illuminatio. Secundũ est, insignis miraculi multiplex discussio. ibi: Itaque vicini. Tertium est, signum defendentis de synagoga iectio, ibi: Responderunt, & dixerunt ei.

¶ Circa primum tria notantur. Primum est, discipulorum de cæco interrogatio. Secundum, notanda Christi ad interrogata responsio, ibi: Respondit Iesus. Tertium, medicamine mystico cæci illuminatio, ibi: Hęc quum dixisset.

¶ Circa primum dicitur: Pręteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate. Voluerant enim Iudæi in templo lapidare, quia dixerat: Priusquã Abraham fieret, ego sum. Exiuit ergo de templo vt eorum furor si fieri posset mitigaretur: exiuit, inquam, de templo læuo Iudæis omine, nempe quòd & templum ipsum, & omnem eorum in templo cultum, quin & locum eorum & gentem foret relicturus.

Læuum Iudæis omen

¶ Itaque de templo egressus ad sanandum cæcum conuertitur, etiam & per hoc signum duritiam eorũ frangere & emollire conatus, tametsi frustra. Quin & ostendit eis quòd non sine caussa neque arroganter dixerit, antequam Abraham fieret, ego sum. Ecce enim miraculum facit quale nullus vnquam prius. Nam & si quis aperuerit oculos cæci, non tamen cæci nati.

Excæcatis Iudæis gentes illuminandæ.

¶ Manifestum est igitur quòd deus ipse sit, & ante Abraham qui hoc fecit quod à seculo factum non est.

¶ Dedita autem opera ad cæcum venit, non ille ad ipsum.

Ipse

Ipse est enim lux mundi qui à Iudæis oculos suos claudentibus ad illuminandas gentes originali cæcitate laborantes, trãsire dignatus est. Vnde & mox post finem huius lectionis quid exeundo de templo intenderit exprimens: In iudicium, inquit, ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. *Oculorum commẽdatio.*

¶ Itaque præteriens, & illos qui se videre iactabant prætergressus, & obtento velamine super corda eorum ne videretur absconditus, venit ad nos vt videremus eum qui cæci eramus.

¶ Vidit, inquit, hominem cæcum à natiuitate. Non in transitu solùm vel obiter eum vidit, sed attentè eum intuebatur. Vnde & discipuli videntes eum intentè spectantem cæcum illum, moti sunt eum interrogare. Vnde subditur:

Et interrogauerunt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur?

¶ Rabbi, id est, magister. Magistrum appellant, quia discere desiderabant. Quæstionem quippe proponunt domino tanquam magistro.

¶ Quis, inquit, peccauit hic aut parentes eius vt cæcus nasceretur? Quæstio non ociosa de culpa parentum. Nam re vera parentum culpa vitiosi fœtus solent procreari. *Parentum culpa an filiis obstet. Theoph.*

¶ Verùm de culpa cæci videtur quæstio peccare, Nõ enim peccare potuit, qui nondum erat.

¶ Neque enim Apostoli gentilium nugas receperant, vt anima ante corpus in alio mũdo versans peccet, ac deinde pœnam quandam recipiat in corpus descendens.

¶ Piscatores enim quũ essent neque saltẽ tale quiddã vnquam audiuerant, quia hæc philosophorũ dogmata erant.

¶ Sed ad hanc quæstionem venerunt discipuli, quia prius paralyticum curans dominus, dixit ei: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Illi igitur cogitantes quia ille propter peccata paralysi fuerat resolutus, quærunt de isto, si hic peccauit, quod vtique non poterat priusquam nasceretur. *Quæstionis ratio. Ioan. 5.*

¶ Circa secundum, quod est, notanda Christi ad interrogata responsio, subditur:

Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius, sed

vt manifestentur opera dei in illo.

Quos non iudices.

¶ Vbi leuitate nostram sua dominus grauitate compescit, ne quoties cum eiusmodi priuatione, membrorúmque aliqua diminutione siue deformitate natos aliquos conspicimus, nostram in illis carnem despiciamus, temerarium iactãtes iudicium, quòd vel propter suam vel propter parentum propriorum culpam hoc euenerit, sed cunctos venerantes ministremus illis tanquam reuera membris Christi, qui dicturus est nobis, Quandiu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: & recordemur in talibus solere manifestari opera dei per gratiam curationum ad ædificationem ecclesiæ Christi.

Matth. 25.

Christus deũ se asserit.

Chrysost.

¶ Nec tamen putandum est Christum vel cæcum hunc vel parentes eius à peccato simpliciter exemisse, quia nec sine originali peccato nati erant, nec vixerant eatenus sine peccato, sed quia non ipso peccato eorum factum est vt cæcus nasceretur, sed ideo cæcus natus est, vt manifestentur opera dei in illo.

¶ Quod vtique de seipso dicit, non de patre. Illius enim gloria iam manifesta erat. Sed nunquid iste iniusta passus est? Imò beneficium accepit per cæcitatem. Per hanc enim factum est, vt oculis interioribus videret. Qui verò ex non ente ad esse eum produxit, potestatem habebat absque iniuria etiam ita eum dimittere.

¶ Sed vt manifestentur opera dei, inquit, in illo. Est enim quædam diuinitus inflicta percussio, per quam nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur, sed vt dum inopinata salus percussionem sequitur, saluantis virtus cognita ardentius ametur. Sequitur:

Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox quando nemo potest operari. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi.

¶ Ac si dicat: Vt sciatis propter quæ opera dei in se manifestãda homo iste cæcus natus sit, ecce dico vobis: Oportet me operari opera patris mei, id est, illa opera propter quæ me pater misit donec dies est, id est, donec præsens seculum voluitur: quo consummato sequitur nox, in qua nemo potest operari.

Sanè

¶ Sanè quum filius se operari patris opera asserit, sua & patris opera eadem esse monstrauit. Huiusmodi verò sunt, infirma saluare, debilia roborare, cæcos illuminare. *Beda.*

¶ Hinc autem præsentis seculi tempus dies dicitur, quòd is qui lux est mundi alibi ait: Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi. Ergo vsque ad seculi finem dies est, id est, tempus aptum ad operandum. Dum enim ortus est sol, exibit homo ad opus suum, ad operationem suã vsq; ad vesperam. Quod autem consummationi seculi succedit, nox erit, tempus nulli aptum operationi, sed recipiendi cõ dignum operibus præmium. *Præsentis seculi tempus cur dies.*

¶ Quæ autem sunt opera quę toto die isto operatur filius dei, nisi illuminare his qui in tenebris sedebant & vmbra mortis, & hos saluos facere per lauacrum regenerationis & renouationis spiritussancti? Operari nanque hęc nõ definit per illorũ ministerium quos operis sui vicarios constituit, scilicet per Apostolos vel apostolicos viros, cunctosq; prędicatores verbi dei, quibus & dicit: Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationem seculi. *Opera christi præcipua.* *Matt. 28.* *Mat. 28.*

¶ Circa tertium, quod est medicamine mystico cæci illuminatio, subditur:

Hæc quum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë, quod interpretatur missus. Abiit ergo & lauit, & venit videns.

¶ Ergo non solo (quod facere poterat) imperio Christus lux mundi hunc cæcum illuminauit, verbi gratia vt diceret, respice, fides tua te saluum fecit, sed adhibito quodam mirabili ac mystico medicamine vt ex qualitate exterioris illuminationis, interior animarum nostrarum illuminatio nobis fidelius commendaretur. *Nota mysterium.*

¶ Vbi notandũ est quòd cæcus iste nõ legitur clamasse & supplicasse vt illuminaretur quo modo ille alius cęcus qui sedebat secus viam mendicans, clamauit: Iesu fili Dauid, miserere mei. Sed potius vltro benignus dominus indigenti naturę se accommodauit, & gratuito beneficio tacẽti subuenit. Nã & hoc ad manifestanda opera dei pertinuit, quia videlicet nõ expectauit opifex nostræ illuminationis do- *Luc. 18.* *Non petentem illuminat cæcũ.*

nec notitiæ suæ claritatem in nostris, suspiraremus tenebris, qui ipsas tenebras lucem esse putabamus, imò nec vllam lucis ac tenebrarum discretionem habebamus, sed vltro prospexit, gratuitò vidit, gratis verbum suum carnem factum notum nobis fecit, & ex illo cordis nostri oculos liniuit.

Quid lutũ ex sputo.

¶ Quid enim aliud nobis manifestatur per illud quòd expuens dominus Iesus in terram lutum fecit ex sputo, & liniuit oculos eius, nisi hoc spectabile & gratiosum opus diuinæ gratiæ quo verbum suum pulueream naturæ hominis vnitum nobis gentibus prædicari voluit? Tunc enim quasi saliuæ puluis admixtus est, & vnum duabus ex rebus lutũ factum est, quando verbum vel sapientia quæ dicit, ego ex ore altissimi prodiui, carnem nostram assumpsit, cui dictum est, puluis es, & in puluerem reuerteris, & ei quæ omni vẽto diaboli tanquam puluis efferebatur & dispergebatur, gratuita dignatione in virginis vtero se coniunxit, vt naturá leuem & instabilem super antiquæ dignitatis grauitatem statúmque repararet.

Eccli. 24.

Gene. 3.

¶ Quod magnum sacramentum quum gentibus prædicatur, reuera cæci nati oculi suauissimè liniuntur. Quia dociles mentes hoc quàm maximè delectat, quòd pro salute hominum æterna dei virtus & sapientia naturæ nostræ in Christo vnita est. Iubet autem dominus cæcum ad natatoriam Siloë ire & lauare, partim vt cæci fides & obedientia innotescat, quin etiam vt confundat Iudæorum ingratitudinem. Verisimile est enim plurimos illum luto super oculos vnctum vidisse & obseruasse eum diligenter, & ita non potuisse postea dicere: Hic ille quondã cæcus non est. Rursus cæci fidem attende, qui non contradixit, neque cogitauit apud semetipsum, Lutum solet magis excæcare, multotiẽs lui in Siloa, & in nullo sum adiutus: si quam virtutẽ haberet prius vtique curasset, sed simpliciter obediuit, & mox obedientiæ suæ fructum est consequutus. Abiit, inquit, & lauit & venit videns. Sanè ingens fructus, visum quem natura negauerat iam esse adeptum.

Theoph.

Cur mittitur ad abluendum.

Cæci obedientia.

¶ Eorum enim quæ in nobis sunt membrorum, honorabilior est oculus. Hic enim totum corpus gubernat, hic ornat vultum: & quod sol est in orbe terrarum, hoc est oculus

lus in corpore. Vnde & superiorē locum sortitur, sicut in quodam regali loco collocatus.

¶Vt autem mysterium paulisper prosequamur, aduerte & vbi cæcis oculis hoc lutum illitum est, id est, incarnatio filij dei prædicata & credita est, non statim eodem quanuis credulo auditu cæcus illuminatus, & visione dei quam in Adam perdidit factus est dignus, nisi ad fonte lauacri salutaris accedens baptizetur in nomine patris & filij & spiritus sancti. Non enim dictum est tantùm: Qui crediderit saluus erit: sed, Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit, saluus erit. *Baptismi necessitas. Matt. vlti.*

¶Rectè igitur cæcus illitis oculis non statim videt, sed ad natatoriam ire iubetur vt lauet, quia videlicet non ex eo quòd auditor verbi dei quisquam est, regnum cœlorum intrare meretur, nisi ex aqua renatus fuerit & spiritu sancto. Sanè, quod interpretatur missus, non ipse dominus ad cæcum loquēdo, sed Euangelista de suo interposuit, & hoc quidem certi caussa mysterij, videlicet, vt intelligas per hāc natatoriam, non aliam quàm baptismi aquam debere accipi, quæ reuera natatoria est eius quem pater misit, scilicet, filij. Vnde Augustinus: *Ioan. 7.*

¶Nisi ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus.

¶Circa secundum principale dicitur:

Itaque vicini & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nónne hic est qui sedebat & mendicabat? Alij dicebant, quia hic est. Alij autem, nequaquam, sed similis eius est. Ille autem dicebat, quia ego sum.

¶ Hic ponitur insignis miraculi multiplex discussio, seu impugnatio. Vbi primò discutitur à vicinis altercantibus. Secundò, à Pharisæis malignantibus, ibi: Adducunt eum ad Pharisæos. Tertiò, timor incutitur cæci parentibus, ibi: Nō crediderunt ergo. Quartò, signum defenditur coram inuidentibns, ibi: Vocauerunt rursum.

¶Circa primum dicitur: Itaque vicini & qui viderant eū prius. Isti claritatem tanti miraculi primi ventilauerunt. Multi autem cæcum hunc nouerant, tū quia mēdicus erat & publicè mendicabat, tum quia cæcus natus, & sic nota persona miraculum latere non sinebat. Nec temerè adnotauit Euangelista quòd mendicus erat, sed vt ostendat ineffabilem

Christi ad infimos dignatio.

fabilem domini misericordiam quæ se ad infimos vsque demittat, ita vt mendicum summa diligentia curaret, & vt superbos confundat, quoniam non præclaros, non insignes neque principes, sed ignobiles sua dignos ducat prouidentia.

¶ Dicebant ergo vicini & qui illum nouerant: Nónne hic est qui cæcus mendicabat? Quasi dicant: Ipse est. Cæco enim vnctos luto oculos per viam longam ad Siloam eunte, diligentes spectatores facti, ex inopinabilitate eius quod videbant, non poterant dicere, non est hic. Alij autem negabant eundē esse hominem. Potuisset sic splendor tanti miraculi obscurari, & fama rei frigidior ad notitiam cæterorum peruenire, si non huius veritatis arbiter, & suæ personæ conscius & testis iste iam non cæcus sed videns dubios esse non sineret, dicens, Quia ego sum. Ergo nec priorem erubescens cæcitatem, nec mendicationem neque populū timens, confitetur, ego sum: & qualem potest illuminatori suo rependit gratiam, eligens magis inuidiam cum illo sustinere, quàm ingrato silentio laudi & gloriæ dei esse.

Beneficiū vt cæcus agnoscit.

Primꝰ qui propter Christum persecutionem patitur.

¶ Sanè dicta eius & responsa diligenter idcirco hic Euangelista descripsit, quia videlicet, primus omnium mortaliū pro Christo quæstionibus pulsatus, & persequutionem passus est. Sequitur:

Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo qui dicitur Iesus lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriam Siloë, & laua. Et abij & laui, & video.

¶ Ille homo (inquit) qui dicitur Iesus. Hominem dominū vocat, eo quòd de illo nondum quicquam magni cognouerat, fatetur autem, quantum de illo cognouit: Lutū inquiēs fecit, & liniuit oculos meos. Vide quēadmodum verax est. Non dixit vnde fecit: quod enim non nouerat non dixit. Neque enim sciuit quoniam in terram expuit. Quod autē superunxit, per sensum tactus didicit. Et dixit mihi: Vade ad natatoriam Siloë, & laua. Et hoc ex auditu testatus est, Recognouit enim vocem ipsius ex disputatione cum discipulis. Et quia iam animo paratus erat obtemperare iubenti, subdit: Et abij, & laui, & video.

Chrysost.

Cæcus vt verax.

Augustī.

¶ Ecce annuntiator factus est gratiæ, ecce euangelizat & confitetur

confitetur Iudæis. Cæcus ille confitebatur, & cor impiorũ stringebatur, quia non habebant in corde, quod iam ille habebat in facie. Sequitur:

Vbi est ille? Ait: Nescio.

¶ Vbi (inquiunt) est ille? Quod dicunt occisionẽ eius meditantes. Iam enim aduersus ipsum conspirauerant. Christus autem miracula faciens & sanans (quòd esset alienus ab ostentatione) sedere consueuerat. Vnde interrogatus vbi esset, dicit: Nescio. Quærebant autem vbi est ille, vt inuentum ad Pharisæos adducerent. Et quia eum non habuerunt, ducunt cæcum.

¶ Circa secundum, vbi signum discutitur à Pharisæis, subditur:

Adducunt ad Pharisæos eum qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius.

¶ Quid causſæ inuenerant in homine isto, vt eum tam citò ad iudices vel ad synagogam traherent? In quo themate huius causſæ litem constituere habebant? Erat (inquit) sabbatum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Adsignauit Euangelista sabbatum esse, vt illorum contra Christum malitia ostendatur, qui occasionem hinc apprehenderint quasi sabbatum violasset, tentantes etiam hoc modo adumbrare miraculum. Vnde non interrogant eum vnde viderit, sed quo modo aperuit tuos oculos, per omnia dominum calumniantes, quod in sabbato operatus fuerit, cogentes hominem illum commemorare quòd lutum fecerit in sabbato. Itaque gaudent quòd occasionem aduersus eum inuenerint, qui idixerat iam pridem ad eos: Quis ex vobis arguet me de peccato, nempe clamaturi, quia hic homo peccator est, & non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit, quia videlicet sabbatum erat quando lutum fecit, & oculos cæci aperuit. Sequitur: *Signum vt obscurare nituntur.* *Ioan. 8.*

Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi quo modo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & laui, & video.

¶ Non turbatur cæcus. Nam quãdoquidẽ turbis dicebat *Chrysost.*

sine

fine periculo interrogatus, non ita magnum erat veritatem dicere. Mirabile autem est nunc quòd in ampliori periculo constitutus, neque, negat neque contraria dicit prioribus.

Cæcus sim pliciter cõfitetur.

Lutum (inquit) posuit mihi super oculos meos, & laui & video. Approbatio facilis, & nullis extorta quæstionibus vna & simplici responsione perficitur, quam vt volunt accipiãt aduersarij. Nam hic testis certus de innocentia illuminatoris sui, non erubescit quod factum est confiteri.

¶ Itaque frustrata est illorum intentio qui duxerunt eum vt negaturum, quandoquidem veritatem illis exosam ab eo certius vel inuiti didicerunt.

Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à deo, qui sabbatum non custodit.

Insultatur Iudæis.

¶ Dicebant igitur quidam ex Phrriseis, non omnes sed inuidentiores. Non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit. O serui peccati ambulantes in equis superbiæ, facitote vos in prima vel secunda sabbati opus huic simile, vt aperiantur oculi cęcorum. Sed hoc facere non potestis, nec vos nec aliquis quicunque vestri similis est seruus peccati. Igitur cæcorum oculos aperire opus seruile nõ est. Lex autem scripta de sabbato, non qualecũque opus, sed opus (inquit) seruile non facietis in eo.

Leui. 23.

¶ Quid igitur serui peccati iudicare audetis opus libertatis? Nunquid ab inferioribus superiora fas est iudicari? Nũquid opus dei æquè vt opus seruile lege cõstringitur? Omne nanque opus trifariam diuiditur.

Operũ trifaria diuisio.

¶ Est enim opus dei, cuius fructꝰ est vita æterna. Est opus peccati, cuius finis mors. Est & opus mercenarij, cuius retributio quotidianum stipendium est.

¶ Opus peccati & opus mercenarij, rectè vtrunque seruile opus dicitur. Alterum, scilicet opus mercenarij in sabbato non licet fieri: alterum, id est, opus peccati nunquam debet fieri. Porrò opus dei nullo vnquam tempore vel die debet omitti. Quin nec deus ipse (si ritè perspicias) ab opere suo in sabbato vacauit. Sic enim scriptũ est: Cõpleuitque Deus die septimo opus suum quod patrarat. Quid autem nisi completio est operis dei, quòd hic hominẽ cæcũ à natiuitate illuminauit? Imperfectum quippe opus erat dum

Gene. 2.

nasceretur

nasceretur homo cæcus, videlicet, deficiente vno de quinque sensibus corporis, quibus non solus homo, sed & cætera animalia naturaliter funguntur.

¶ Itaque inimici domini mentiti sunt ei dicentes: Non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit, qui dum in sabbato complet opus imperfecti, id est, à natiuitate cæci hominis, sic quoque testatur se à deo esse, & filiũ esse eius qui (vt dictum est) die septimo opus suum compleuit. Sequitur:

Alii autem dicebant: Quo modo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos.

¶ Quo modo (inquiunt) homo peccator, homo tantæ infœlicitatis vt rectè de illo dici queat, quòd à deo nõ sit, potest hæc signa facere, id est, opera quæ non nisi deus facere nouit? Istis pessimum non habentibus inuidiæ tormentum, vacabat vtcunque verum librare iudicium. Nec ab re dictum est quòd schisma erat inter illos, quia videlicet, quum accusantium summa esset intentio quatenus in vnam sententiã declinantes, vniuersi conclamarent hunc hominem nõ esse à deo, non parum molestè accipiebant alios ecõtrario dicere, quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Sequitur: *Schisma inter Iudæos.*

Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos?

¶ Hoc vtique non quilibet, sed illi dicunt, quorum est illa vana demonstratio: Non est hic homo à deo. Nitebantur sanè illum in consortium blasphemiæ suæ trahere: & infirmi tatem suæ caussæ linguæ illius baculo sustentare, multum sibi in illo schismate valere arbitrãtes ad detestationem eius quem oderant, si de illo nec ipse quicquã boni sentiret, qui tantum ab eo commodum percepisset. Sequitur: *Cæcum vt ad perfidiã solicitant.*

Ille autem dixit: Quia propheta est.

¶ Minus quidem dixit quàm est, quia videlicet Christus Iesus illuminator omnium gentium, non solùm propheta, sed deus quoque & dominus prophetarum est. At ille rudis adhuc visor veritatis erat. Veruntamen ad percontationem talium hominum qui non quærunt vt videant, sed vt videntes videre prohibeant: aduersus istos, inquam, qui in synagoga satanæ sunt & Christum blasphemant Iudæos, suffi-

cit

cit nobis & cũctis qui illuminati sunt responsio hæc, quia propheta est. Nam quoniam nolunt scire quòd Christus ip se est, saltem hoc sciant & videant quia propheta est, vt obstruatur os eorum dicentium, quia non est hic homo à deo. Quibus dicimus quia falsum est. Etenim saltem in pœna vestra, ô Iudæi, satis vobis manifestum est, quia propheta est, & in nomine domini verum de vobis verbum loquutus est, quo signo lex cognosci iubet prophetam in quo do minus loquutus est.

Christus propheta est.

¶ Circa tertium, vbi timor incutitur cæci parentibus, subditur:

Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocauerunt parentes eius qui viderat.

¶ Quia Pharisæi cæcum attonitum facere non valuerant, sed videbant eum suum benefactorem cum omni propalatione prædicanté, per eius parentes tentãt adnihilare Christi miraculum. Non crediderunt ergo de illo quia cæcus fuisset & vidisset, &c. Ecce vt quasi per aliud foramen euadere contendunt vulpeculæ, ne gloriam filij dei videre cogantur.

Chryſoſt.

Alia via insidias moliuntur.

¶ Primò enim vt offensi sunt tanti claritate miraculi, eo cõ fugerunt vt dicerent: Non est hic homo à deo qui sabbatũ non custodit. Sed non fuit liber hic exitus, quia schisma factum est inter eos, aliis dicẽtibus: Quo modo potest homo peccator hæc signa facere? Insuper & ipso qui illuminatus est ab illa blasphemia dissentiente, & dicente, Quia prophe ta est.

¶ Ergo ad hunc alium resilierunt exitum vt non crederent, & non credendo quasi dubium facerent quòd cæcus fuisset & vidisset. Fama quippe tantæ rei etsi non pœnitus abscondi, tamen vtcunque per hanc dissimulationem posse videbatur obscurari. Non crediderũt ergo quia cæcus fuisset, donec vocauerunt parentes eius vt ab illis sub illato terrore quippiam extorquerent quod iniquam eorum iuuare posset intentionem. Vnde sequitur:

Et interrogauerunt eos dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quo modo ergo nunc videt?

Ecce

¶Ecce vt propter filium parentes obsesi sunt, vt aut mentirentur dicentes, Hic non est filius noster, sed similis est eius, siue filius noster nō est cæcus natus, vel certè alio quocunque modo illuminatus est quàm eo quo dictū est. Aut profectò si id quod verum est dicerent, iram illorum incurrerent, & cum filio suo ipsi pariter extra synagogam fierēt. Sed sic obsesi tam facilè euaserunt, quàm verè cæci erant qui eos propter odium videntis obsederant. Nam sequitur: *Propter filiū obsessi parentes.*

Responderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est, quo modo autē nunc videt nescimus, aut quis eius aperuit oculos nos nescimus. Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur.

¶Tribus interrogationibus à Pharisæis parentibus cæci factis, videlicet, si filius eorum est, si cæcus natus est, & tertiò, qualiter vidit, duas confitentur, tertiam à se abiiciunt. Scimus, inquiunt, quia hic est filius noster, &c. Tuta satis nulliq; patens discrimini responsio. Scimus illud quod & vos. Tantum scimus & dicimus, quantum scitis & dicitis vos, videlicet, quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quod autem nescitis vos & quasi nescientes interrogatis dicētes, Quo modo ergo nūc videt, nos nescimus. Quod & si mendacio vicinum est, tamen quia non fallendi intentione sed periculi metu dixerunt, mendaces dicēdi nō sunt. ¶Quid verò iustius eo quod subinferunt, Aetatem habet, ipse de se loquatur. Hoc nempe legitimum est, vt neque filij pro parentibus, neque parentes pro filiis occidātur. Quātomagis in caussa huiuscemodi parentes liberi esse debebant, Sequitur: *Tres interrogationes factæ parētibus.* *Mendacio vicinum.* *Deut. 24.*

Hæc dixerunt parentes eius, quia timuerunt Iudæos. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret. Propterea parentes eius dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

¶Hæc dixerunt parentes eius, scilicet, Aetatem habet, ipse de se loquatur. Ac si dicant, Iustè cogeremur loqui pro

pro infante, quia ille pro se loqui non potest. Cæcum à natiuitate nouimus, sed loquentem. Ergo ipsum interrogate.

Theoph. Conueniebat autem vt ipse pro se loqueretur, vt confessio veritatis firmior esset, & ita ipse qui beneficium sensit & fide dignior erat, illa testaretur. Quasi dicant parentes: Non enim stultus est vel stupidus, vt non intellexerit quomodo sanatus sit. Hæc dixerunt parentes timentes Pharisæos, inquit, quia inexercitati erant, & filio timidiores. Nã ille permãsit imperculsus testis veritatis, ita illustrati erant ei etiam oculi mentales.

Parẽtes timuisse, nõ mirum. ¶ Veruntamen eo tempore parẽtes huius cæci timuisse nõ adeò mirum est, quandoquidem & Petrus nõ solùm timuerit, sed & Christum negando totus penè submersus sit, nisi quòd ille citò extendit manum & apprehendit eum gallo cantante, conuersus & respiciens in eum. Caussa timoris se quitur:

Luc. 22.

In propriã perniciem cõspiratio. ¶ Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur, &c. Hac sua conspiratione Iudæi omnem dei gratiam expiraueruntt, & dum extra synagogam eos faciunt qui cõfitentur Christum, separant seipsos ab omni synagoga, id est, antiqua ecclesia patriarcharum & prophetarum, omniumque iustorum & electorum qui expectauerunt, & ipsa expectatione sua Christum confessi sunt, & ita ipsi potius extra synagogam dei facti, intra satanæ synagogam conclusi sunt.

¶ Circa quartum, vbi patratum signum defenditur coram inuidentibus, subditur:

Vocauerunt ergo rursus hominem qui fuerat cæcus, & dixerũt ei: Da gloriam deo. Nos scimus quia hic homo peccator est.

Mira ad blasphemiam solicitatio. ¶ Ecce vt fabricatores mendacij hominem iam domesticum gratiæ dei circumeunt, vt faciant vnà secum filium perditionis, cogentes eum vt commutet veritatem dei in mendacium, & vt faciant eum secum dicere: Quia non est hic homo à deo: vel opus suæ illuminationis mentiri non diuina virtute, sed aliquo perpetratum esse magico carmine. Rursus ergo vocauerunt hominem. De homine qui cæcus fuerat ad parentes eius, de parentibus ad ipsum recurrentes,

currentes, scrutati sunt iniquitates, & defecerunt scrutantes scrutinio.

¶ Da, inquiunt, gloriam deo. Hoc est, Confitere, quòd Iesus nihil operatus est in te. Nam dei gloriam esse putant, de Iesu nihil boni testari. Da gloriam deo, videlicet, vt idē scias & dicas quod & nos. Quid est illud? Nos scimus quia hic homo peccator est. Probè dictum, sicut Iosue putauerunt se gloriam dei quærere, quum contrario spiritu viri fortis oratione vsi sint. Nam deum labiis honorantes, corde ab illo longinqui sunt. Da, inquiunt, gloriā deo, id est, nega quod accepisti, ne hinc deus glorificetur. Nos enim scimus quòd hic homo peccator est. Quare ergo non arguistis eum, quū paulò antè dicebat: Quis ex vobis arguet me de peccato? Iosue. 7.

Sequitur:

Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio. Vnum scio, quia cæcus quum essem, modò video.

¶ Ergo homo ille, mente & corpore illuminatus & iā clarè videns, de huiusmodi non gloria dei sed blasphemia libe ratus est. Si peccator, inquit, est, nescio, id est, peccatorē non esse scio. Ambiguitati enim illud repugnat. Vnum scio, scilicet, quòd cæcus quum essem, modò video. Quod efficere non potuisset peccator homo.

Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quo modo aperuit tibi oculos?

¶ Nónne huiusmodi percontationibus videntur dicere, Aliquid nobis comminiscere, nam quod tibi factū est, quod iam semel & iterum dictū est, nolumus audire? Itaque quia sensit homo quòd has suas interrogationes de modo suæ illuminationis sic iterantes insidiarentur saluatori, nec discendi caussa interrogarent, austerius eis respondit.

Vnde sequitur:

Respondit eis: Dixi vobis iam, & audistis: Quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri?

¶ Ac si aperte dicat: Neque enim sermone vltrà vos dignor, nam quoties vobis dixi, & interrogare iterum non cessatis? Deinde, quod maximè illos cruciabat, subdit: Num & vos vultis discipuli eius fieri? Declarat autem quòd ipse Theoph. Libera cæci resp. 9.

quidem discipulus eius esse velit. Quin & incessens eos placidè hæc dicit. Quod sanè fuit animæ intrepidæ & liberæ, & non curantis illorum insaniam. Loquebatur ergo hæc iam stomachans aduersus duritiam Pharisæorum, & ex eo videns, non ferens cæcos.

Chrysost. Fortis veritas, mēdacium imbecille.

¶ Adeò forte quid est veritas, ita imbecille mendaciū. Nā veritas quidem etsi despectos adsumpserit claros eos ostēdit. Mendacium autem etsi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monstrat. Ad hæc quid illi iam amplius irritati responderint, sequitur:

Maledixerunt ergo ei, & dixerunt, Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus, quia Moysi loquutus est deus: hunc autem nescimus vnde sit.

Aug.

¶ Maledixerunt ergo ei, & cætera quæ sequuntur. Maledictum est, si dicentium cor discutias, non autem si verba perpēdas. Tale maledictum sit super nos & super filios nostros. Cæterùm hæc imprecatio, Tu discipulus illius sis, nō paruum indicat odium eius de quo ille dixerat, Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri, quemadmodum & ignem illic subesse certum est, vnde fumum vel scintillas subuolare perspexeris. Vbi autem odium veritatis inerat, nō poterat admitti discipulatus Christi, Quia in maleuolam animam non introibit sapientia.

Sap. 1.

Christianus Iudæo quid suadet.

¶ Suadet sanè & vsque hodie Christianus Iudæo discipulum Christi fieri. Iudæus autem econtrario maledicit Christum & omnem Christianum in synagogis suis. Sed talibus illorum maledictionibus dominus benedicit, sicut econtrà per Malachiam prophetam: Et maledicam, inquit, benedictionibus vestris. Nos autem, inquiunt, Moysi discipuli sumus. Frustra nimium adulantur Moysi discipuli superuacui, defensores sabbati, desertores autem dilectionis dei & proximi: subdolè honorantes dei famulum, vt fiducia eius inhonorent dei filium. Frustra, inquam: Recalcitrat enim Moyses, & dicit: Percutiat te dominus amentia & cæcitate, & furore mentis, & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris.

Cap. 2.

Deut. 28.

Theoph.

¶ Videntur tamen & in hoc quòd se asserunt Moysi discipulos

pulos esse,mẽdaces. Nã si Moysi fuissent discipuli, fuissent & discipuli Christi. Ipse enim ait: Si crederetis Moysi, crederetis vtique & mihi. De me enim ille scripsit. *Ioan. 3.*

¶ Non dixerunt: Nos audiuimus, sed, Nos scimus quòd Moysi loquutus est deus, dicentes se habere exactam scientiam ex his quæ per auditum à parentibus acceperunt. Eũ autem quem oculis viderant miracula facientem, & quem audierant superna loquentem nesciunt vnde sit, impostorẽ vocitantes. Vides insipientiam à malignitate proficiscentem. Sequitur:

Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & aperuit oculos meos.

¶ Maledicta illorum futilia sapienter contempsit, nec responsione iudicauit digna. Quod autem vltimum dixerãt, Hunc autem nescimus vnde sit, fortiter redarguit. In hoc enim quòd hic tantus est, vt oculos mihi aperiret, & vos eũ nescitis, id est, improbatis (neque enim scire vultis, quòd à deo sit) in hoc, inquam, mirabile est. Mirabile scelus, mirum sacrilegium. Et subdit:

Scimus autẽ quia peccatores deus non audit. Sed si quis dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit.

¶ Hoc, inquit, scimus? Id est, Opinio hæc & mea & vestra communis est. Nam & qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Et Psalmista dicit: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Ergo peccatores, quandiu peccatores sunt, maximè qualem vos hunc hominem iudicatis, deus non audit, vt videlicet virtutes & signa virtute precum operentur. Quum autem veniam implorant de commissis, translati iam sunt de gradu peccantium in statum pœnitentium. *Prou. 28.* *Peccatores an deus audit.*

¶ Et vide, quòd quum suprà dixit, Si peccator est nescio, non dubitans dixit. Hic enim non solùm à peccatis eum excusat, sed deo valde placentem ostendit, dicens: Sed si quis dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Non enim sufficit deum cognoscere, sed oportet etiam voluntatem eius facere. Deinde extollit quod factum est, dicens: *Chrysost.*

A seculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Ni si esset hic à deo, non posset facere quicquam.

¶ Ac si dicat: Et si alia magna olim facta per cultores & amicos dei, auditum est, à seculo tamen non est auditum quia aperuit quis oculos cæci nati.

Chrysost. ¶ Concesso, inquit, quòd deus peccatores eo quo dictum est modo non audit, Hic autem miraculum fecit quale nunquam vllus hominum, manifestum est virtutem qua hoc fecit maiorem esse quàm ea quæ est secundum hominem virtus. Nisi ergo esset hic homo à deo, non poterat facere quicquam. Id est, Nec elementis imperare, nec amissam mortuis vitam restituere, neque illud quod nunquam fuerat in homine cæco nato lumen infundere, quod auditum non est à seculo. Quia ergo veritatem loquutus est, in nullo confu-

Theoph. sus est. Vide autem quemadmodum veritas médico nullius momenti conferat dicendi libertatem, & redarguendi eos qui apud Iudæos magni & honorati eminebant. Itaque accusatores & testes iniqui, in sua propositione qua dixerant, Nos scimus quia hic homo peccator est, forti & nodosa per vnum orationem redarguti & conclusi sunt. Vnde quia via rationis euadere nequeant, more solito proruunt ad conuitia, prout patebit ex subsequentibus.

Circa tertium principale dicitur:

Responderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

¶ Hic ponitur signum defendétis de synagoga eiectio. Vbi duo notantur. Primum est, adfecti conuitio veracis, eiectio. Secundum, eiecti per impios à Christo collectio, ibi: Audiuit Iesus.

¶ Circa primum illud aduerte: Beati eritis quum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint & eiecerint nomen vestrum tanquam malum. Iam istum maledixerunt, dicétes: Tu discipulus illius sis, & nunc exprobrant dicétes: In peccatis natus es totus, & eiecerunt eum extra synagogam, id est, anathematizauerunt eum.

Exprobratio falsa. ¶ Vbi Theophylactus: Contemnunt quidem illum quasi in peccatis natum, omnino insipienter cæcitatem ei obiicientes, & existimantes quòd quasi maledictus, & ante natiuitatem condénatus esset vt cæcus nasceretur, quod prorsus ratione carebat. Mentiuntur itaque de corde suo iudicantes,

cantes,in peccatis natus es totus,id est,propter peccata tua vel parentum tuorum natus es cæcus. Nam veritas de illo iam dixerat: Neque hic peccauit, neque parentes eius vt cæcus nasceretur,sed vt manifestentur opera dei in illo.

¶ Et tu doces nos,inquiunt. Tumore grandi indignabantur quòd homo sortis infimæ ipsos qui doctorum & præceptorum & nomine & loco gloriabantur,velle,docere vi debatur.Solet enim maiorum consuetudo à minoribus aliquid discere dedignari. *Superbit indignatio tumida.*

¶ Cæterùm quandiu expectabant & sperabant eum negaturum,fide dignum esse putabãt:quum autem vident signi veritatem perseueranter defendentẽ, eiiciunt illum foras. Ipsi tamen quodammodo eum magistrum fecerant, ipsi vt discerent toties interrogauerunt,nunc tandem ingrati docentem proiecerunt.

¶ Circa secũdum,quod est,electi per impios à Christo collectio,subditur:

Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras, & quum inuenisset eũ dixit ei:Tu credis in filium dei?Respõdit ille,& dixit:Quis est domine,vt credam in eum?Et dixit ei Iesus:Et vidisti eum,& qui loquitur tecum,ipse est.

¶ Per id quod in hoc cæco factum est, patet quòd hi qui propter veritatem iniuria opprimuntur,à domino maximè honorantur. Audiuit,inquit,Iesus quia eiecerunt eum foras.Et quum inuenisset eum,&c.Inuenit Iesus quos mundus perdit,colligit quos mundus proiicit & derelinquit. Vbi Theophylactus: *Quos inuenit Iesus.*

¶ Contemptus fuit opinione illorum propter Christum, & honoratus est agnitione filij dei.Inuenit autem illum Iesus quodammodo data opera ad hoc veniens,vt illum cõsolaretur,quasi agonothetes(id est,agonis spectator) athletã qui multum laborauerat suscipiens & coronans.Et dixit ei: Tu credis in filium dei?

¶ Qui post tantam cum Iudæis contradictionem,post tanta verba interrogat num crederet, non ignorans hoc facit, sed volens cæco seipsum notum facere.Nondum enim cæcus Christum nouerat. Cæcus enim erat antequam veni- *Cur hunc Christus interrogat*

ret ad eum Christus, & post curationem à pessimis canibus Iudæis huc & illuc circuntrahebatur. Ad hoc ergo nunc illum interrogat, vt si ille quæsierit quis sit filius dei, consequenter se illi ostendat. Et insuper indicat ei quòd fidem illius valde colat. Quasi in hunc modum dicens: Contumelia' te affecit populus iste, sed nulla mihi illorum cura. Vnius fidei rationem habeo. At ille:

Quis est domine, vt credam in eum?

¶ Desiderante anima verbum hoc dictum est. Magnopere enim noscere desiderabat, pro quo cum pharisæis tãto disputationis certamine conflixit. Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. Rem hanc grandem dicturus, opportunè præmisit, & vidisti eum, videlicet vt per commemorationem magnæ virtutis, magnique beneficij beneolum faceret animum auditoris. Quærenti enim, quis est filius dei, quid est dicere, & vidisti eum, nisi ipse est qui aperuit tuos oculos vt videre possis eum?

Christ' vt se pandit pauperi.

¶ Captata ergo beneuolentia, confestim & qui loquitur, inquit, tecum, ipse est. Quod vtique gratiosus, & à iactantię suspicione longius est, quàm si ita dixisset: Et ego ipse filius dei sum. Nec verò frustra credidit huic semetipsũ filius dei, vt diceret, Et qui loquitur tecum ipse est. Nam audi quid fuerit, & quid ipse esse nouerit in isto homine.

Sequitur enim:

At ille ait: Credo domine. Et procidens adorauit eum.

Christum deum esse cognoscit.

¶ Ille itaque statim credit, opũsque ferentis & veræ fidei ostendit, adorans: confirmans opere sermonem, & vt deum glorificat Christum. Nam soli quidem deo adorationis cultum exhibendum esse non ignorauit.

¶ Vbi de hoc primitiuo adoratore filij dei duo hæc notanda sunt quæ de nullo eum adorante legimus, quia videlicet, & credo dixit, & procidit. Nam & leprosus quidem legitur adorasse, non tamen dixisse, Credo in te. Neque procidisse, sed tãtũ, vt Marcus testatur, genua flexisse. Hic vnus inuenitur tam voce confessionis quàm gestu corporis necessariam perficiens adorationem filij dei. Nam & si Magi procidentes infantem dominum adorauerunt, nõ tamen fidem suam ore confessi sunt, vt quemadmodum iste ita & ipsi dicerent, Credo.

Matth. 8.

Marc. 1.

Matth. 2.

FERIA QVINTA POST DOMI. LAETARE.

IBat Iesus in ciuitatem quæ vocatur Naim, & ibant cum illo discipuli eius & turba copiosa. Luc. 7.

¶ Præsenti sancti Euãgelij lectione tria comprehenduntur. Primum est, spectando resurrectionis miraculo prouisa turbæ collectio. Secundum, iubente Christo stupenda mortui resurrectio, ibi: Quam quum vidisset dominus. Tertiũ, viso resurrectionis miraculo, dei magnificatio, ibi: Accepit autem omnes.

¶ Circa primum tria sunt notanda. Primum est, miraculi peracti tempus. Secundum, eiusdem miraculi locus. Tertium, qualis fuerit reuicturus iste mortuus.

¶ Circa primum, id est, miraculi huius tempus, notandum est secundum hunc euangelistam, Christum hũc mortuum suscitasse statim postquã Centurionis seruum qui erat moriturus sanauerat.

¶ Siquidem, vt dicit Gregorius Nissenus, resurrectionis experimẽtum non ita verbis sicut operibus à Saluatore didicimus, qui ab inferioribꝰ opus miraculi inchoans, fidem nostram adsuefacit ad maiora. Nam primè quidem in ægritudine desperata serui Centurionis, cœpit manifestare resurrectionis potestatem. Post hęc altiori potestate ducit homines ad fidem resurrectionis, dum suscitauit filium viduæ qui ferebatur ad monumentum.

¶ Et vt ostendat, quòd quædam præstat rogatus, quædam autẽ non rogatus, sed gratis & vltroneus, Centurionis seruum sanauit intercedentium precibus, mortuum viduæ filium reuocauit ad vitam non rogatus. *Christus quædã rogatꝰ, quædã præstat vltroneus.*

¶ Ecce qualia sunt opera filij dei, videlicet infirmos sanare, morituros à morte seruare, & quod maximum est, iam mortuos vitæ restituere. Hęc enim sunt opera quæ decent deum, nempe quæ operibus diaboli contraria sunt. Vnde ait discipulus quem diligebat Iesus: In hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. *Operachristi qualia.* 1. Ioan. 3.

¶ Et quidem mors ipsa diaboli opus est, sicut scriptum est:

Sapien. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Deus enim mortem non fecit, sed nec morbos morti præuios, sed diabolus qui homicida fuit ab initio.

¶ Per peccatum enim quo hominem deprauauit atque corrupit, morbos & mortem induxit.

¶ Sed sicut inuidia diaboli mortem, ita charitas filij dei in hunc mundum venientis attulit vitam, iuxta quod ipse testatur, dicens: Ego veni vt vitam habeant.

Ioan. 10.

Mors triplex.

¶ Et quoniam mortem triplicem homo per peccatum incurrerat, mortem scilicet naturæ, mortem culpæ, & mortem gehennæ. Hoc est aliis verbis, mortem corporis, mortem animæ, & mortem vtriusque: quarum prima est mala, secunda peior, tertia verò pessima: ideo venit dei filius triplicem fidelibus vitam donare, videlicet resurrectionẽ carnis contra mortem naturæ, viuificationem gratiæ contra mortem culpæ, & vitam gloriæ contra mortem gehennæ.

Vita triplex.

¶ Circa secundum, id est, præsentis miraculi locum, dicit Euangelista:

¶ Ibat Iesus in ciuitatem quę vocatur Naim. Nam post iam dictam curationem paralytici serui Centurionis factam in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ad aliam venit ciuitatem, vt beneficia tribueret indigẽtib⁹. Ergo de miraculo propera tur ad miraculum, quodam profectu virtutis de sanatione paralytici, venitur ad suscitationem defuncti. Est autem Naim authore Hieronymo, ciuitas Galilææ, prouinciæ Iudææ orum, in secundo miliario montis Thabor contra meridiem iuxta AEndor, qui est vicus grandis in quarto milia rio eiusdem montis ad meridiem. Porrò in monte Thabor (sicut à maioribꝰ accepimus) Christus non modò illas octo beatitudines, sed & ferè totam Euangelicæ legis perfectionem edocuit.

Naim vbi.

Christũ in Thabor docuisse.

Discipuli cur præsentes.

¶ Et ibant, inquit, cum eo discipuli eius, nempe fidissimi comites itinerum & consortes laborum, qui eius præsentia pascebantur, prædicatione erudiebantur, eiusque miraculis firmabantur. Sanè discipulos suos dominus diuinitatis suæ miracula facturus secum habere voluit, vt ea quæ per mundum erant testificaturi, ipsi primùm suis oculis cernerent, & illud præsentes aspicerent magisterium, quo ipsi postmodum similia facturi vterentur.

¶Quur autem & turba multa ierit cum domino, Ioannes Euangelista patefecit, vbi ait: Quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabãtur. Dominus enim quocunque ibat, misericordiæ & benignitatis indicia virtutes admirandas operabatur. Sed & verba vitę loquendo, salutem hominibus annuntiabat. *Ioan.6.*

Sequitur:

Quum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa.

¶Hic ponitur tertium, videlicet qualis fuerit ille defunctus ad vitam mox reuocandus, quia videlicet filius vnicus matris suę. Et hæc vidua erat: Ergo non parua matrem hãc, imò iam non matrem, doloris anguſtia cruciabat. Vidua erat, solatio vnici filij iam destituta, cuius mortem leuius toleraſſet, si non fuiſſet vnicus, si alter qui eius dolorem leniret superfuiſſet. *Luctus viduæ causßa*

¶Ad hęc quia vidua erat, procreandi liberos ablata spes erat. Ergo ærumnæ molem breuibus verbis Euangelista matris explicuit. Mater vidua erat, quæ iam non habebat in quem aspectum dirigeret vice defuncti. Hunc solum lactauerat, solus aderat alacritatis causſa in domo. Quicquid matri dulce ac pretiosum, hic solus extiterat. Miseranda sanè cõpaſsio, & ad fletum & lachrymas potens prouocare. Verùm hinc illa beata erat, quòd Christi pietate mox eum erat receptura, quem humanę sortis inclementia amiserat. *Greg. Niſ.*

¶Et turba ciuitatis multa cum illa. Hoc diuino nutu factum est, quòd multa dominum turba, multa viduam comitabatur, vt viso tanto miraculo multi testes, multi dei fierẽt laudatores.

¶Quo & ipsi docemur laudabile ac pium esse ad sepulturam proximi funus comitari. Vnde & in Euangelio dum viri insignes & iusti, alter princeps & legis doctor, alter nobilis decurio & dives opibus, id est, Nicodemus & Ioseph eximiè commendantur, quia Christo mortuo sanctum domini ac diuinum funus, venerabiliter & deuotissimè sepelierunt. *Fun⁹ comitaripium.*

¶Quinetiam angelicum aliquid est mortuos ad sepulchrum piè comitari. Ab angelis enim portata fuit pauperis *Luc.16.*

ris illius anima beata in sinum Abrahæ.

Spectaculum vtile.

¶ Nec dicas: Quid cadaueri deferamus? Non enim in hac re tantummodo considerandum tibi est exanime & exangue cadauer, sed corpus hominis esse memento, qui nuper tibi similis tuæq; fuit imaginis, corpus inquam, in baptismi sacramento spiritussancti templum effectum & consecratum, cuius lingua deū viuum confessa est, adorauit, & inuocauit, cuius aures sanctum Christi euangeliū audiuerunt, cuius oculi ad deū susp exerunt in cœlū, manus quoque ad deum orans expandit dum viueret. Quo corpore piis operibus insistendo emeruisse speratur vitā æternam. Quo denique in corpore resurrecturus est in die nouissimo, & clarificationem sempiternę glorię recepturus.

Funus cur non contemnendum.

¶ Vnde ait beatus Augustinus: Non contemnenda nec abiicienda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum & fidelium, quibus tanquam organis & vasis ad opera bona vsus est spiritus sanctus.

¶ Quin & eiusmodi specie monemur ad pœnitentiam, ad emendationem vitæ, & cognitionem fragilitatis & mortalitatis nostræ, ad detestationem superbiæ, & ad mundanæ vanitatis cōtemptum, dum attentè cogitamus eandē & nobis viā esse calcandam, & futurum esse vt nos quoq; examines & sine virib⁹ & spiritu, rigidi & frigidi sic iaceam⁹.

Eadē via nobis calcanda.

¶ Ob eam rem in quibusdam regionibus id moris est, vt mortuus suis vestibus induatur sicut viuēs ambulauit, sicq; feretro imponatur solo vultu retecto cōspicuus omnibus, vt ea facie viui moueantur, & vt mortis imagine contemplata reuocatáque ad mentem mortis amaritudine relinquant vitentq́ue peccata. Vnde & per Sapientem in persona mortui, viuenti cuiq; dicitur: Memor esto iudicij mei, sic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi cras.

Eccli. 38.

¶ Sed (vt paulisper ad mysteria diuertamus) videamus quid sibi vult quòd defunctus iste suæ matri viduæ vnicus fuisse perhibetur. Nam si per hanc matrem sanctam ecclesiam accipimus, quæ idcirco mater vidua dicitur, quòd & morte sponsi sui redempta, & ipsius visibilis præsentię solatio sit destituta, nunquid hæc mater vnicum tantùm habet quem mortuum deplangat filium?

Filius vnicus myst.

¶ Respondetur, q̄ licet è multis collecta personis vna sit per-

perfecta & immaculata virgo mater ecclesia, singuli tamen quique fidelium vniuersalis ecclesiæ se filios esse rectissime confitentur. Nam & electus quisque quum ad fidē imbuitur filius est, quando alios imbuit, mater. An non materno erga paruulos agebat affectu qui ait, Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis? Et licet his filiis ætates sexúsque diuersi sint, vnum tamen in Christo per regenerationis gratiam efficiuntur. S. *matris ecclesiæ typus.* Galat. 4.

¶ Quin & hac ratione fideles simul vniuersi quodámodo filius vnicus sunt, & hos mater ecclesia vno eodémque modo concipit, parit, nutrit, amittit, aque recuperat.

¶ Cōcipit enim per diuinam inspirationem, dicente Christo: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum. Quid autem est aliud ad Christum venire, nisi filium fieri matris huius ecclesiæ sanctæ? Et rursum: Nemo, inquit, nouit filium nisi pater, & cui non caro & sanguis, sed qui in cœlis est pater reuelauit. *Ecclesia vt concipit.* Matt. 21.

¶ Parit, per baptismalem regenerationem. Oportet enim nos nasci denuo, dicente domino: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nó potest videre regnum dei. Nó enim poterit introire in regnum dei, qui natus è muliere non nisi terreni illius Adæ præuaricatoris & exulis à regno, filius est. Et ideo oportet è muliere natū, vt dei filius & hæres regni esse mereatur nasci denuo, id est, nasci ex deo. Nihil enim nisi quod natum est ex deo vincit mundū, superat peccatum, & per fidem diabolum triumphat. *Vt parit.* Ioan. 3. 1. Ioā. vlt.

¶ Nutrit etiam pari modo, eodem lacte, id est dei verbo Euangelica eruditione vniuersos quos deo peperit, quasi filium vnum ecclesia mater. *Vt nutrit.*

¶ Sed & vno eodémque modo sese hos amittere, eósque perire deplangit. Pereunt autem suorum insidiis hostium per peccatum. Diabolus enim istius matris viduæ filios inexsaturabili odio, innumeris modis dolisque persequi perderéque non cessans, hac peccati deformitate deturpat, vt patris eorum cœlestis amissa similitudine diabolo similes effecti deo displiceant, capit eos, vt sibi subiiciat, ligat, vt eos bene operari prohibeat, necat, vt eos in inferno sepeliat. Quos omnes quasi filium vnicum plorans ecclesia mater quòd hos perire, quòd hos ad perpetuam *Vt filios amittit.*

gehennæ

gehennę sepulturam efferri conspicit, deplangit.

Cur adolescēs myst. Baruc. 3.

¶ Sed nec illud ociosum est, quòd filius iste mortuus (qui nimirum peccatoris typum præfert) adolescens fuisse memoratur. Sanè adolescens propter insipientiam, dicente propheta de his qui in peccatis suis pereuntes ad inferos descenderunt: Quia non habuerunt scientiam, perierunt propter suam insipientiam. Vnde etiam per Esaiam dicitur: *Cap. 65.* Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Iure ergo peccator quilibet, & adolescens est, quia non habet sapientiam, & mortuus propter amissam dei gratiam.

Vt filios recuperat.

¶ Denique vno eodémque modo mater ecclesia amissos filios recuperat, per misericordem videlicet & virtuosam Christi mortuos suscitantis operationem, cuius clementiam pro suis mortuis flebili lachrymosáque supplicatione iugiter interpellat. Et hoc quidem dum adhuc supereſt possibilitas resurgendi, dum suscitator mortuorum præsto est ingredi per gratiæ infusionem Naim, id est, commotam per cordis compunctionem peccatoris cōscientiam, id est, quādiu suppetit tempus pœnitentiæ, & antequam eos inferni sepultura suscipiat. Ex tunc enim non vltra supplicat mater ecclesia, quòd eorum exinde non est possibilis ad vitam gratiæ resurrectio.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Quam quum vidisset dominus, misericordia motus super eā, dixit: Noli flere.

¶ Hic describitur stupenda mortui iubente Christo resurrectio. Vbi tria notantur. Primum est, benigna Christi miseratio. Secundum, portitorum funeris à progressu cessatio, ibi: Et accessit. Tertium, imperio vocantis, mortui resurrectio, ibi: Et ait, Adolescens.

¶ Circa primum dicitur: Quā quum vidisset dominus, misericordia motus est. Vbi benigna Christi erga flentem defuncti matrem misericordia in tribus ostēditur. Primum est,

Christi erga viduā misericordia.

quòd hāc misericorditer aspexit. Quam quum vidisset (inquit) dominus vtique tristem & afflictam, misericordia motus est super eam, non super defunctum filium. Nam & Lazarum amicum non defleuit mortuum, sed fleuit eum mox suo imperio ad vitę mortalis ærumnas denuo reuocandū.

Notanter

¶ Notanter autem Euangelista prius misericordia motum fuisse dominum super matrem, ac sic filium eius suscitasse testatur. Nam quia duæ erant in Christo substantiæ, dei videlicet & hominis, idcirco hunc primò Euãgelista tanquã verum hominem misericordia motum fuisse demonstrat, ac deinde tanquam verum deum commemorat mortuum suscitasse. Vt & in compassione qua viduæ misertus est exemplum nobis imitandæ pietatis tribueret, & in effectu miraculi potentiam diuinitatémque suam, qua etiam mortuum suscitauit admirandam prædicandámque demonstraret. *Beda.* *Duæ in Christo substantiæ.*

¶ Secundum in quo dominus suam viscerosam compassionem & misericordiam erga lachrymantem ostendit, illud est, quòd hanc flere prohibuit, dicens: Noli flere. Quasi dicat: Desiste quasi mortuum flere quẽ mox cernes à morte resurgentem. Porrò dominus qui mœstos consolatur cessare lugentem iubet à lachrymis, monet & nos de præsentibus defunctis consolationem recipere, resurrectionem eorum sperantes. Plangant mortuos suos resurrectionẽ ignorantes gentiles increduli, non autem fidem resurrectionis habentes Christiani. Quibus per Apostolum dicitur: Fratres, nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini sicut & cæteri, (id est, ethnici) qui spem (resurrectionis mortuorum) non habent. Qualiter mortui à diuersis, diuersimodè lugentur, habes dominicã 16. à Pentecoste. *Mortuos lugentibus cõsolatio.* *1. Thess. 4.*

¶ Porrò dicẽte domino, noli flere, non quemcũque nobis luctum pro mortuis interdictum putemus, sed eum luctum qui simulatus, qui immoderatus, qui indiscretus, qui pertinax vel certè qui perfidus est, illorum scilicet qui spem non habẽt. Alioqui non diceret Sapiens: Super mortuum plora, defecit enim lux eius. Et infra: Fili, in mortuũ produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare. Hoc etiam sanctorum patriarcharum exempla commõstrant, Abraham enim defleuit obitum Saræ coniugis. Mortuo Iacob Ioseph filius eius procidit in faciem suam plorans, & extincti ũ, deosculans patrem. Quem & omnis defleuit AEgyptus septuaginta diebus. Et rursus, quum sepeliissent eũ in terra Chanaan planxerunt eum septem diebus, adeò vt Chananæi videntes profiterentur magnum illum esse planctum AEgyptiorum. *Quis luctus prohibitus.* *Eccli. 22.* *Patrum exemplo lugẽdum.* *Gen. 21.* *Gen. 50.*

¶ Sed

Deut. 34. ¶Sed & Moysen mortuum in campo Moab planxerunt filij Israël triginta diebus.

2. Reg. 1. ¶Interfectos in Gelboë Saul & Ionathan, multis cum lachrymis planxit Dauid. Sed & alios ad planctum inuitauit dicens: Filiæ Israël super Saul flete.

¶Circa secundum, quod est, portitorum funeris à progressu cessatio, subditur:

Et accessit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant steterunt.

¶Hic ostenditur tertium, videlicet quemadmodum dominus se misericordia motum ostendit super defuncti adolescentis matrem. Accessit, inquit, nimirum ad funus, & tetigit loculum, id est feretrum quo iacens ferebatur. Et quidem tactu loculi in quo exanimis gestabatur magnũ atque euidentis pietatis atque dignationis ostendit indicium. Nã quum solo verbo posset eum vitæ restituere, accedere tamen maluit & feretrum tangere, vt per hoc & clementiæ suæ signum daret, & matris viduæ deiectum mœrore animum erigeret. Nec potuit à contactu funesti ligni secundum legem Moysi more cæterorum immundus fieri, qui mortuum potuit ad vitam reuocare. Non enim ei cui omnia viuunt, mortuus erat. Sed etiam (vt ait Ambr.) spem resurgẽdi habebat, quia ferebatur in ligno, iuxta quod scriptum est: Lignum habet spem. Siquidem crucis ligno salutis spes nobis allata est. Et si nobis ante lignum non prodesset, tamen postea quàm Iesus id tetigit, proficere cœpit ad vitam, vt esset indicio salutem populo per crucis patibulum refundendam. Si enim Iesus in hunc mundum ad mortuum per delicta genus humanum veniens lignum crucis non contigisset, vnde nobis spes fuisset à funere spiritali ad vitam gratiæ resurgendi?

Tetigit loculum.

Iob. 14.

Mysterium Christi lignum contingentis.

¶Sanè & aliam ob causam secundum Theoph. non solo verbo peragit miraculum, sed & feretrum tangit, vt cognoscas efficax esse sacrũ Christi corpus ad humanam saluté. Etenim corpus eius, corpus viuificum est. Quoniam enim caro eius facta est propria verbi omnia viuificantis, propterea viuificata est & ipsa, tollitq; mortẽ & corruptionẽ. Hæc ille. Sicut enim ferrum adiunctum igni perficit opus

Virtus corporis Christi.

Simile.

ignis,

ignis,sic postquam caro vnita est verbo quod viuificat omnia,ipsa quoque facta est viuificatiua & expulsiua mortis.

¶Hinc attendamus quanta sit virtus sacramenti corporis Christi,nam tactu suæ mundissimæ carnis dedit vim regeneratiuam aquis per verbum vitæ in lauacro baptismi. Tactu eiusdem suæ sanctæ carnis mundauit leprosos. Tactu fimbriæ vestium suarum, mulierem incurabili morbo pereunte restituit sanitati. Quid plura? Omnis turba quærebat eũ tãgere,quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. *Mat.8.* *Mat.9.* *Luc.6.*

¶ Ergo quod resuscitaturus mortuum dominus lignum mortis contigit, altioris mysterij extitit typus. Futurum enim erat vt humanum genus à morte æterna redemptum ad immortalem & beatam vitam idem dominus resuscitaturus,crucis lignum(vt iam dictum est) ita sacrosancti corporis sui contingeret membris,vt in eo clauis cõfixus pro nostra vita moreretur. Sequitur:

¶Hi autem qui portabant steterunt.Steterunt,inquit,aut quia virtute attactus Christi mouere se loco nõ potuerũt, aut quia virtutis suæ beneficium præstolabantur . Quum enim viderent eum appropinquantẽ defuncto,cupidè expectabant ipsius virtutem & misericordiam in resurrectione mortui cernere: quandoquidem defuncti matrem tam humaniter & tam benignè fuerat consolatus.

¶Et litera quidem plana est, sed mysteria sunt requirẽda. Itaque portitores funesti qui huius mysticæ matris filium mortuum ad vltimæ mortis deferunt sepulturam distinguendi nobis sunt primùm,& postea describendi.

¶Sunt etenim quatuor qui per viam peccati ad sepulturã gehẽnæ deportant animã, totidémque qui ferant corpus. Animam deferunt hæc quatuor . Desideria mala , immunda,peruersa,ecce portitor vnus, Deferunt etiam eam suggestiones & tentamenta dæmonum, ecce portitor alter. Deferunt & exempla hominũ malorum, quæ tum vel maximè nocent scandalizántque,quando sunt multorum,magnorum,& impunè peccantium,ecce portitor tertius.Deferũt eam mala colloquia, consilia peruersa,& praua dogmata hæreticorum,ecce portitor quartus. *Funeris portitores.* *Animæ portitores quatuor.* *Corporis portitores 4.elemẽta*

¶Porrò corporis portitores sunt quatuor elemẽta è quibus ipsum cõstat corpus. Hic enim mortuus in loculo (inquit

quit Ambro.) materialibus quatuor ad sepulchrũ ferebatur elementis. Non quòd elementa ipsa in corpore humano in suis formis permaneant, sed in suis duntaxat qualitatibus, quæ sunt, caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas. Quæ vocantur qualitates primæ, inuicem maximè cõtrariæ, vnde & cõtinenter inter se pugnantes propriis suis se mutuo destruunt actionibus. Nam quæ reperiri queant, quæ propriis suis ac naturalibus actionibus magis inter se pugnent, quàm caliditas & frigiditas, humiditas & siccitas?

Elemẽta vt ad mortem vrgent.

¶ Itaque ad geminam mortem, naturæ videlicet & culpæ quatuor hæ qualitates elementares vrgent hominem. Dũ enim alteram superat altera, verbi gratia, caliditas frigiditatem in humano corpore, aut econtrario, aut humiditas siccitatem, vel econuerso, vtique in dissolutionem & mortẽ compago corporis vrgetur. Vnde enim morbi & mors, nisi ex dispari proportione pugnantium in nostro corpore quatuor elementorum? Siquidem terra aëri, & aqua igni, totis suis qualitatibus opponuntur. Terra enim frigida est & sicca: calidus autem & humidus aër. Aqua frigida & humida, ignis autem calidus est & siccus. Quis enim miretur mortale corpus nõ diu posse consistere, vel potius tam diu hominem viuere, cuius ex tam contrariis corpus cõstat elementis? Itaque quatuor iam dicta mundi elementa per suas in homine contrarias qualitates quasi quatuor portitores funesti, ad mortem naturæ deferunt hominem irrequieti.

Vt elementa vrgent ad mortem culpæ.

¶ Deferunt eum nihilominus (vt iam dictum est) ad mortem culpæ, dum amissa originali iustitia, ex iam dictis quatuor elementorum in corpore nostro qualitatibus ad vitia atque peccata (quæ animæ mortem pariunt) quasi à quatuor funestis vrgemur portitoribus.

Melancolici.

¶ Hi enim in quibus abundant qualitates terræ, melancolici sunt, frigidi & sicci, & inclinantur ad auaritiã. Illi verò in quibus aquæ prædominãtur qualitates, flegmatici sunt, frigidi scilicet & humidi, & propter humidi abundantiam procliues sunt ad luxuriam. In quibus autem aëris qualitates prænaluerint, sanguinei sunt, nempe humidi & calidi, & proni sunt ad rerum fastigia capescenda per superbiam.

Flegmatici.

Sãguinei.

Colerici.

¶ Verùm ij qui ignis qualitatibus maximè imbuuntur dicuntur colerici, & sunt calidi & sicci, & hinc ad iracũdiæ furorem

furorem faciles,& ad cætera vitia quę ira parit.

¶Per loculū verò in quo defuncti cadauer ad ſepulchrū ferebatur, conſcientiā hominis peccatoris intellige, in qua iam vita gratię deſtitutus,neglecta ſalute,quaſi profundo ſopitus ſomno,malè requieſcit. *Loculus mortui.*

¶Quum autem ſuſcitator mortuorum Chriſtus ad preces eccleſiæ ſupplicantis dignanter accedens peccatoris cor & conſcientiam(loculum ſcilicet)per efficaciam gratiæ ſuæ, vslidam compunctionem immittendo,mentemque mutando tangit, mox ſiſtunt gradum tam animæ quàm corporis memorati portitores,nec vlterius per opera mala hunc vti prius ad infernalem deferunt ſepulturam.Iam enim à peccatis conuerſa voluntate alia vita & alia placet via.Et(vt dicit Ambroſius.)vox(ſcilicet)confeſſionis redit, redditur filius matri,reuocatur à tumulo.Ab hoc ſepulchro te liberat Chriſtus, ab hoc peccati tumulo reſurges ſi audias dei verbum. Sed nunc attendamus verbo virtutis Chriſti mortuū reſurgentem. *Portitores vt ſiſtunt gradum.*

¶Itaque circa tertium quod eſt,imperio vocantis,mortui reſurrectio, Sequitur:

Et ait:Adoleſcens,tibi dico,ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit lōqui,& dedit eum matri ſuæ.

¶Modum ſuſcitationis mortui iſtius attende. Siquidem ſolo iuſſu domini reſurrexit.Non enim ſaluator ſimilis eſt Heliæ deflenti mortuum filiū Sarepthanæ, nec qualis Heliſæus qui propriū corpus applicuit corpori defuncti, nec qualis Petrus qui prò Thabita orauit. Sed ipſe eſt qui non entia velut entia vocat, qui mortuos vt viuos alloquitur. Ait ergo,Adoleſcens,tibi dico, ſurge. Qui dixit adoleſcentem,florentis ſignificauit temporis horam,primam producentem lanuginem,qui paulò antè mulcebris erat maternorum oculorum aſpectui, iam aſpirans ad tempus ſponſaliū,virga generis,ſucceſsionis ramus,baculus ſenectutis. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Act. 9. Grego. Niſ.

¶Tibi dico,inquit, cum mortuo loquens tanquam cum viuente & audiente.Quo etiam probat verum eſſe quod alibi dicit:Sicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat.Qui enim nobis mortui ſunt,non ſecus ante deum habentur ac dormientes. Nemo tam faciłè à ſomno excitat dormientē in lecto, quàm Chriſtus mor- Ioan. 5.

tuum in sepulchro. Tibi, inquit, dico, surge. Inter dictum & factum domini nulla distantia est. Ipse enim dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.

Mortuus vt reuixit.

¶ Itaque audita voce domini resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Ecce viuificatio mortui. Resedit, inquit, quia surgés sedit in loculo. Incunctáter erectus est cui sunt surgendi mandata directa. Diuina enim potestas est irrefragabilis, nulla mora, nulla hic orationum instantia.

Theoph.

¶ Et cœpit loqui. Verisimile est prima quæ loquebatur verba gratiarum actionis fuisse. Et vtique hęc veræ resurrectionis indicia sunt, corpus enim exanime loqui non potest. Et dedit illum matri suæ, quia non suo sed matris merito reuixerat, & ideo non sibi relinquitur, sed matri reddi tur, vt quæ de ipso tristis fuerat in ipso consolaretur.

Cur dedit illum matri.

¶ Et licet non reperiamus hanc matrem pro filij sui suscitatione dominum precationum verbis interpellasse, attamen ipse qui nouit abscondita, ingens cordis ipsius vidit desiderium, quod vtique ante eum quasi clamor est deprecantis. Vera enim postulatio non in oris est vocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores nanque voces in auribus dei non faciunt verba, sed desideria.

Signa resurgentis spiritualiter.

¶ Moraliter, mortuus reuiuiscit per veram cordis compunctionem, residet, per propositi melioris assumptionē, incipit loqui, per delictorum confessionem, per intentam orationem, per gratiarum actionem, deique laudationem. Matri redditur, quum per sacerdotale ministerium à peccatis absolutus communioni sanctæ matris ecclesiæ restituitur.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Accepit autem omnes timor, & magnificabant deum dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, & quia deus visitauit plebem suam.

¶ Hic describitur de conspecto miraculo dei magnificatio. Et quidem nouum atque stupendum miraculum iustē magnus intuentiū subsequutus est stupor, ita vt in dei laudes tacentia prius ora soluerentur. Nouerant enim mortuum fuisse adolescentem, eumque iam erant sepulturi. Audierant paucula illa Christi sed potentissima verba, & manifesta iam videbant in mortuo vitæ signa.

Accepit

¶Accepit ergo omnes timor, vel pro reuerentia maiestatis eius, vel timore tantæ virtutis quę mortuos suscitabat. Nec mirum si eum magnificabant verbo, qui adeò magnificus erat in opere. *Cur omnes inuasit timor mortis.*

¶Propheta magnus, in quiunt, surrexit in nobis. Videntur credere eum illum esse prophetā olim in lege promissum dicente Moyse: Prophetā de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi dominus deus tuus. Qui autem verba eius audire noluerit, ego vltor existā. Quòd autem dominum nostrum prophetam illum esse putauerint sequentia probare videntur. Dixerunt enim: *Deut. 18.*

¶Et quia deus visitauit plebem suam, sicut & apud Ioannem viso multiplicationis panū & piscium signo dicebant turbæ: Quia hic est verè ꝓpheta qui vēturus est in mundū. *Ioan. 6.*

¶Magnum sanè vocabant, quem tanti ratione miraculi nō paruum non communem reputabant esse prophetam. Sed ea fide qua & Cleophas de ipso dixit, quòd fuit vir prophe ta, potens in opere & sermone, coram deo & omni populo: & isti prophetam magnum vocabant, per cuius tanta miracula plebem suam deus misericorditer visitauit. *Lucæ. 24.*

¶Quotiescunque enim deus aliquem vel admodum affligi finit, vel magna illi bona contribuit, dicitur eum visitasse. Magis tamen in bonam partem intelligitur, quo modo dominus visitauit Saram, cui post longam sterilitatem conceptum dedit. Item filios Israēl in AEgypto, sed & nos visitauit oriens ex alto. Sed nec tātùm semel visitauit nos deus verbum suum semel incorporando, sed etiam nostra hoc (vt suscitemur) semper in corda mittendo. *Visitatio dei duplex. Gene. 21. Exod. 3. Lucæ. 1.*

¶Quotidie enim deus fideles suos visitat per prędicatum eis suum Euangelium, per dicta prophetarum, per præcedentium exempla sanctorum. Visitat quotiens vel terrorem supplicij incutit æterni, vel trahit desiderio gloriæ cœlestis, & quemadmodum à morte culpæ resurgere possimus occulta per spiritum inspiratione edocet. *Assidua dei visitatio.*

¶Agamus gratias deo patri creatori nostro, qui prisci temporis hominibus meritò iniquitatis eorum in infidelitate relictis, nouissimis his temporibus misericordiam super nos confirmauit, nempe qui humano generi redimendo filium suum in hunc mundum mittere dignatus est.

Ioan. 11. Rat quidã lãguens à nomine Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororũ eius.

¶ Præsens hęc sancti Euangelij lectio quatuor præcipuè comprehendit. Primum est, lethalis ęgrotationis denuntiatio. Secundum est, Christi in Iudæam ite rata profectio, ibi: Deinde post hęc. Tertium est, fraterni obitus per sorores deploratio, ibi: Venit itaque Iesus. Quartum est, quatriduo mortui ad vitam reuocatio, ibi: Iesus ergo vt vidit.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, languentis & sororum ex nomine designatio. Alterum est, sororum pro fratre ad Christum legatio, ibi: Miserunt ergo sorores.

¶ Circa primũ dicitur: Erat quidã languens Lazarus, &c. Qualia filius dei faciat opera patris sui, qui paulò antè dixit, si non facio opera patris mei nolite credere mihi, si autem facio & si verbis meis nõ vultis credere, operibus credite: qualia, inquam, opera faciat filius dei attendite ô Iudæi, aut si attendere non vultis, attendat vniuersus orbis terræ. Ecce iam semel & iterum tulistis lapides vt lapidaretis eum. Quęnã sunt opera deo digniora & vtiliora hominibus, quã & resuscitare à peccatis suis peccatrices animas, & reuocare de sepulchris corpora mortuorum? Ecce in oculis vestris ô scribæ & pharisęi. vtriusque opifex resurrectionis opera patris sui operatus est.

Ioan. 10.

Opera maximè deo digna.

Exemplũ resurrectio nis à peccatis.

¶ Primum scitis, quia Maria hęc cuius frater Lazarus nũc infirmatur paulò post moriturus, quum esset ipsa in monumentis mortuorum audiuit vocem filij dei, & quia audiuit, ecce nunc viuit. Nam post lachrymas illas quibus lauit pedes eiusdem filij dei, post illam solutionem capillorũ suorum qua pedes eosdem exterfit, post oscula quę infixit, & post effusionem vnguenti quo illum vnxit, iam nec oculos ad concupiscendum aperit, nec vt amatoribus placeat capillum comit, nec os suum à freno pudicitiæ soluit, nec odoribus aromaticis fœtorem luxuriæ pascit.

Exemplũ resurrectio nis à mortuis.

¶ Deinde & postmodum in hoc fratre eius Lazaro qui

runc

nunc infirmatur, habituri estis argumentum futuræ in vocem eiusdem filij dei resurrectionis corporum, sicut ipse ait, Venit hora quando omnes qui in monumẽtis sunt audient vocem filij dei, & procedent. Hæc, inquam, opera patris in filio dei, hæc præclara vtriusque argumenta resurrectionis in Maria & fratre eius Lazaro de vicino habetis. Quid igitur supereſt ad testificandum vobis omnipotentiam filij dei, qui neque verbis neque tantis operibus eius creditis: quid, inquam, supereſt, nisi vt resurgenti bus mortuis vos qui viuentes dicebamini, moriamini in peccatis vestris? *Ioan. 5.* *Iudæi in peccatis morituri.*

¶ Sed iam in ordine lectionis Euangelicæ gloriam tanti miraculi speculemur. Erat, inquit, quidam languens nomine Lazarus à Bethania de castello Mariæ & Marthæ sororum eius.

¶ Bene personam sanctus Euangelista describit, imò ipse resurrectionis author bene personam notam elegit, in qua per opus tãtæ vir tutis pluribus manifestaretur gloria dei. Et ille quidem languens erat. Maria autem soror eius iam à pesimo languore, imò ab ipsa morte animæ iam fœtens, per domini gratiam reuixerat atque conualuerat. Et ne quid ambiguitatis de ipsius persona remaneat, subdit Euãgelista:

Maria autem erat quæ vnxit dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur.

¶ Sanè vbi hæc domini pedes suis lachrymis lauit, ibi proculdubio quæ fuerat mortua, iámque mala consuetudine sepulta reuixit & de sepulchro suo processit. Quæ quàm perfectè conualuerit, ex aliis Euangeliorum locis habemus, vbi amor eius, & deuotio magnis testimoniis commendatur. Verbi gratia, ex eo quòd quum Martha soror eius dominũ nostrum excepisset in domum suam & satageret circa frequens ministerium, Maria sedens secus pedes eius audiebat verbum illius, domino illi testimoniũ perhibente ac dicente: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. *Vbi reuixit Maria.* *Lucæ 16.*

¶ Circa secundum, quod est, sororum pro fratre ad Christum legatio, subditur:

Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

¶Ergo, inquit, quia fideles erant & propter auditum verbi eius familiares ei esse cœperunt, fiducialiter miserunt ad illum. Nec rogauerunt vt veniret & sanaret languidum, sed tantùm nuntiant, eccè quem amas infirmatur. Amáti enim satis erat nuntiasse. Non ausæ sunt dicere: Veni & sana, non ignorantes, quemadmodum iam pridem raptis iam lapidibus Iudęi voluerant eum lapidare. Non ergo audent petere vt iterum in Iudæam veniens mortis periculo se cõmittat, sed tantummodo, Ecce quem amas infirmatur. Ac si dicant: Sufficit vt noueris. Non enim amas & deseris.

Reuerentiam & fiduciam attende.

Chrysost.

¶Quo nuntio ad miserendum volunt attrahere Christum. Adhuc enim ei quasi homini intendebant. Ideo autem non venerunt ad Christum sicut Centurio & regulus, sed mittunt, quia vehementer cõfidebant de Christo propter multam quam ad ipsum habebant familiaritatem, & quia detinebantur à luctu. Sed & quia mulieres erant, quas nõ decet de facili domum exire. Multã proinde deuotionem exprimunt & fidei magnitudinem dicentes, ecce quem amas infirmatur, Tantam enim potentiam in domino esse credebant, quòd mirum videretur qualiter virum ei dilectum infirmitas potuerit occupare.

Quur ad Christũ nõ ibant.

Theoph.

Sequitur:

Audiens autem Iesus, dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eam.

¶Quod ait, infirmitas hæc non est ad mortem, non sic intelligendum est, quasi ex illa infirmitate non fuerit sequuta animę à corpore separatio, quod vtique mors corporis est. Nam & postmodum dicturus est, Lazarus mortuus est. Sed ideo hoc dixit, quia finalis caussa infirmitatis huius non est vt Lazarus moriatur. Tunc enim infirmitas ad mortem est, quando pręter mortem nil quęritur, & in ipsa morte finis constituitur.

Infirmitas vt non ad mortem.

¶Hic autẽ per infirmitatẽ vel mortẽ dei gloria quęritur, scilicet vt per eũ qui infirmatus moritur filius dei resuscitãdo glorificetur. Dei náq; filius deus. Verè igitur, inquit, infirmitas hęc non est ad mortem, imò vero nec ipsa quæ

Dei filius deus.

hinc

hinc sequetur, mors est ad mortem, quia mors in vitam venit commutanda. Sed pro gloria dei, id est, pro testificanda per resurrectionem Lazari à mortuis diuinitate filij dei.

¶ Exprobratur nâque filio dei, diciturq; (verbi gratia) quia dæmonium habet, & insanit, eo quòd dixerit: Venit hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij dei, & procedent. Vt ergo glorificetur, & insaniæ non arguatur filius dei, oportet illum in hoc vno qui nunc infirmatur experimentum dare virtutis & veritatis suæ, id est, ostendere in vno homine quid vel quomodo facturus sit in vniuerso hominum genere. Sequitur: *Ioan. 5.*

Diligebat autem Iesus Martham, & sororem eius Mariam & Lazarum.

¶ Vtique hos diligebat, alioqui non tantam in illis gloriam suam ostenderet, non se ita per illos filius dei glorificaret. Quanta enim dei gloria est quòd in Maria quidem resurrectionem animarum, in Lazaro autem ostendere dignatus est quàm verè, quâ potenter vniuersalem facturus est corporum resurrectionem. Diligebat ergo eos sicut vasa gloriæ suæ. Diligebat eos ita, vt in his primum dignaretur ostendere experimentum gratiæ & veritatis suæ. *Signa dilectionis Iesu.*

Sequitur:

Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

¶ Mansit vtique, vt eo tardante, moreretur & sepeliretur languidus ille. Non enim volebat languidum sanare, non mortuum adhuc in domo iacentem, sicut Archisynagogi filiam, aut ad tumulum deportari incipientem, sicut viduæ filium resuscitare. Experimentum quippe (sicut iá dictũ est) eius verbi parabatur quod dixerat, omnes qui in monumẽtis sunt audient vocem filij dei, & procedent. Vt ergo ad hoc perueniretur, tam diu tardauit, donec mortuus terræ gremio conderetur, vbi puluis in puluerem conuertitur, & omnis caro in suam originem redigitur, vt inde clamore illius euocaretur, vnde in iussu & in voce archangeli, & tuba dei illo ad iudicium descendente de cœlo, omnes sumus euocandi. *Christus morã facit* *1. Thes. 4.*

¶ Circa secundum principale dicitur:

Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.

Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc?

¶ Hic ponitur Christi in Iudæam iterata profectio. Vbi tria notantur. Primum est, discipulorum pauor & trepidatio. Secundum, trepidantium per Christum confirmatio, ibi: Respondit Iesus: Nónne. Tertium, Christi cum Apostolis in Iudæam profectio, ibi: Tunc ergo dixit eis Iesus.

Theoph.

¶ Circa primum dicitur: Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum, Vbi notandum est, quòd nusquam aliàs prædicit quo sit iturus.

Cur Christus quo vadit prædicit.

¶ Hic autem solùm hoc prædicere videtur, quia valde timebant discipuli in Iudæam ire. Et idcirco prædicit, vt ne repentina abitione turbentur si abducerentur in regionē quam timebant.

¶ Deinde, inquit, post hæc, id est, quum duobus diebus in eodē loco mansisset, post hæc quæ prius à Iudæis pertulerat, qui voluerāt eum lapidare, post hæc inquam (quod magnum & à metu alienum est) dixit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.

Discipulorū pauor.

¶ Discipuli autē magistro timentes, & sibiipsis magis (nōdum enim perfectam de Christo scientiam habebant, & nescientes quòd nisi vellet nō moreretur) consilium dat, ne iterum vadat in Iudæam, dicentes: Magister, nunc quærebant te Iudæi lapidare. Lapides enim ad hoc iam tulerāt, & iterum vadis illuc?

¶ Circa secundum, quod est trepidantium per Christum confirmatio, subditur:

Respondit Iesus: Nónne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nō offendit, quia lucē huius mundi videt. Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

¶ Nónne, inquit, duodecim sunt horæ diei? Respōdet ad id quod dixerant discipuli, Núc quærebant te interficere. Respondet, inquā, ex diuersitate horarum in vno eodémq; die artificiali, qui circa æquinoctium constat ex duodecim horis, insinuans nimirū hominum voluntates & opera nō modò de die in diē, sed etiā de hora in horā sæpe mutari.

Vt per

Vt per hoc illi intelligerent, quòd licet iam pridem quæsierint eum Iudæi lapidare, modo aliud tempus esse, & eorũ consilia potuisse mutari. Aliàs autem etiam sic intelligi posse videtur. Ac si dicat: Quid mihi consilium datis? quandoquidem non vos me, sed ego vos duodecim elegerim, vnde & magistri nutum vos sequi non præire conuenit, sicut duodecim horæ motum solis siue diei sequuntur. Aliter: Nónne duodecim sunt' horæ diei. Nónne, inquit, scriptum est, quia Sol cognouit occasum suum? Nunquid Sol iste alicuius excutietur incursu, & occidet antequam veniat hora eius? Ego nempe sum lux mundi, ego ille Sol qui occasum suum cognouit. Igitur sicut sol iste quo aër illustratus dies efficitur, ab oriente vsque in occidentem proficiscitur, & nequaquam in hominis potestate est, vt occidat antequam veniat duodecima hora eius, ita scitote quòd non me occident Iudæi antequam veniat hora mea in qua mori decreui. Quòd si timetis ne fortè dum quæror ego, vos periclitemini, ecce dico vobis: Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt. Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Ac si dicat: Scitis & hoc, quia videlicet per diem ambulare tutum est, per noctem verò ambulare ruinosum. Ego autem dies sum, etenim lux mundi ego sum, ego ille sol qui cognouit occasum suum. Igitur quandiu vobiscum sum, nolite timere quasi vllum scandalum passuri, sed confidite, & eamus in Iudæam iterum. Quandiu enim vobiscum ero non offendetis, quia lucet vobis dies salutis: quando autem peruenero ad eum quem ego cognoui occasum meum, quando cõprehensus fuero & traditus ad occidendum, tunc vos omnes offendetis, tunc omnes vos quasi per noctem ambulantes scandalum in me patiemini. Sequitur:

Christus vt trepidã tes confirmat.

Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem eum.

¶ Post hæc (inquit) scilicet quæ corroborandis eorum animis dixerat, & causam nunc adiungit propter quam etiam ire ipsi velint. Lazarus, inquiens, amicus noster dormit. Duplex nanque est illis causa eundi. Tum quia Lazarus amicus est qui dormit eo somno à quo illum nemo excitare posit nisi solus Christus filius dei. Tum quia excitatio eius

Duplex eũ di causa.

ius magna est materia gloriæ eiusdem filij dei domini & magistri sui.

Theoph. ¶Quoniam ergo metuebant in Iudæam ire discipuli, confortans animorum pusillitatem dicit:

¶Et si me quærebant Iudæi lapidare, hoc faciebant, quia loquens illis arguebam eos. Nunc autem non vado vt illis loquar, sed vt amicum inuisam, atque ita non oportet trepidare. Non enim ad ea abeo ad quæ prius vt periculum ex Iudæis expauescam, sed amicum è somno excitabo. Cæterùm quoniam dominus Lazarum dormire dicens non edixerat differentiam vel qualitatem dormitionis, discipuli in magistri verbo errabant. Vnde sequitur:

Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius. Illi verò putauerunt quòd de dormitione somni diceret.

¶Discipuli ergo putantes Christum de amici ægrotantis vsitato somno fuisse loquutum, adhuc nituntur propositũ iter magistro dissuadere dicentes: Domine, si dormit, saluus erit. Ac si dicerent: In dormitione languentis nihil est periculi, imò & signum est & initium recuperandæ sanitatis, atque ideo non est ratio vt propter excitandum illum periculo te inferas vt iterum lapideris. Non solùm (inquiunt) nõ necessarius est aduentus tuus, sed & amico damnosus. Nam si (vt opinamur) somnus est ei ad salutem, tu autem profecturus es vt excites, saluti eius obfuturus es. Non igitur opus est vt eas & excites illũ. Hoc enim ei dãnosum erat. Sanè eum qui mortuus erat, dormientem Christus appellauit, quia sic loquendo resurrecturum prænuntiauit. Et quomodo (vt dicit Augustinus) interest in ipsis qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis: alij enim læta somnia, alij torquentia sentiunt: sic vnusquisque cum caussa sua dormit, cum caussa surgit. Vt ergo suos discipulos ab errore absolueret, consequenter ait.

Resurrecturum dormientem dixit.

¶Circa tertium, quod est, Christi cum Apostolis in Iudæã profectio, subditur:

Tunc ergo Iesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum.

Sed

¶Sed quare prius non ita manifestè dixit, sed occultè mortem somnum appellando? Primùm, quia à fastu erat alienus. Nolebat enim ad ostentationem facere, sed occultè. Hinc resurrectionem, excitationem à somno nominauit. Proinde quum dixisset manifestè, mortuus est, non addidit, vado vt resuscitem illum à morte, sed vt à somno excitem eum. Vbi vides quemadmodum abhorruerit à fastu, & quomodo noluerit celebrari ea quæ facturus erat. Interim etiam docet nos ne simus faciles ad promittendum. Nam quanuis Centurioni hoc fecerit (dixit enim, ego veniam & curabo eum) illi tamen hoc dixit, vt illius fidem confirmaret, & hæc vna causa est quare mortem appellauit somnum. *Theoph.* *Exemplo Christi quid vitemus.* *Matt. 8.*

¶Alia autem est, vt ostendat nobis quòd omnis mors somnus sit & requies. Tertia verò, quanuis aliis mors fuerit, Lazari tamen defunctio somnus videtur, eo quòd hûc dominus resuscitaturus erat. Et sicut nobis facile est suscitare dormientem, ita illi, imò innumeris modis facilius est resuscitare mortuum.

¶Et gaudeo (inquit) propter vos vt credatis quia non eram illic. Hoc est, Vt exhinc magis mihi credatis vt deo, quia non eram illic. Et quum longe absim prædico vobis mortem in Bethania, de qua non audiui, sed vt deus video quæ longe eueniunt. *Christus se deum ostendit.*

¶Quod etiam quidam sic intellexerunt. Gaudeo propter vos. Nam quòd ego illic non sum, fidei vestræ conducit. Quoniam si adfuissem, amantium precibus & ploratibus vrgerer hoc facere vt non moreretur, aut certè vt mortuũ suscitarem antequam sepeliretur.

¶Minus autem hoc fuisset potentiæ meæ manifestandæ. Verùm quum absente me mortuus est, abiens autem ipsum suscitaturus sum, id magis vestram firmabit fidem, quũ videritis me & hoc posse quod antea nondum ostendi, & qui mortuus & fœtẽs fuit, rursus vegeta sua mẽbra recipit & resuscitatur. Eamus ergo (inquit) ad eum. Sequitur:

Dixit ergo Thomas qui dicitur didymus ad condiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.

¶Grandis profectò timor discipulis erat, ne dum in vnum magistrum consurgeret, cunctos pariter Iudaici furoris tempestas

Thomas cæteris meticuloſior.

tempeſtas inuolueret. Porrò Thomas aliis meticuloſior, eamus (inquit) & moriamur cum eo. Quod ſecundum Theophylactum non fiduciæ ſed formidinis & triſtis animi verbum eſt. Nam vt alios diſcipulos moraretur, memores eos, facit mortis, & dedita opera hoc apponit, & moriamur cum eo, quaſi talia dicens: Eſto, ipſe vitam ſuam nō magnifaciat, nos autem quur ita ſtulti eſſemus? Hæc timidi verba ſunt.

Thomas vt cōmendandus.

Vbi tamen magna veneratione commendandus eſt, qui etiam in tanto timore Chriſtum non dereliquit. Qui etiam poſtea vt Chriſti Apoſtolus pro veritate mortem conſtanter paſſus eſt.

Luc. 22.

¶ Hinc illos meritò Chriſtus collaudás: Vos eſtis (inquit) qui permanſiſtis mecū in tentationibus meis. Quod vtique diſcipulis multa ſecum pericula perpeſsis iam hora paſsionis inſtante dixit.

Circa tertium principale dicitur:

Venit itaque Ieſus, & inuenit eum iam quatuor dies habentem in monumento. Erat autem Bethania iuxta Ieroſolymam quaſi ſtadiis quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt conſolarentur eas de fratre ſuo.

¶ Hic deſignatur fraterni obitus per germanas deploratio. Vbi quatuor ſunt notanda. Primum eſt, authoris vitæ Bethaniam acceſsio. Secundum eſt, Marthæ lugentis apud Chriſtum comploratio, ibi: Martha ergo vt audiuit. Tertiū, lugenti prædicta fratris reſurrectio, ibi: Dicit ei Ieſus: Reſurget. Quartum, ad domini pedes Mariæ lachrymatio, ibi: Et quum hæc dixiſſet.

¶ Circa primum dicitur: Venit itaque Ieſus, & cætera. Conſulto dominus accepto nuntio per duos dies (ſicut paulò antè dictum eſt) expectare voluit, vt Lazarus fieret quatriduanus, deinde venit mortui reſurrectionem operaturus, miraculum ſanè quod nulla ex parte poſſet quiſpiam calūniari. Apponit quoque Euangeliſta quòd locus vicinus erat Ieroſolymis, nempe tantùm ab ea vrbe quindecim diſtans ſtadiis, ne ſcilicet frigida ad Scribas & Phariſæos fama de longinquo veniret, & quòd multi Ieroſolymitanorum adfuerint, vt multi teſtes miraculo nō deeſſent. Qui ad hoc

Bethania Ieroſolymis vicina. Futuro ſigno teſtes multi.

hoc aduenerant è ciuitate, vt sororum dolorem de germani morte consolando lenirent.

¶ Non tamen has consolabantur, quia illæ diligebantur à Christo. Iam enim conspiraverant, vt si quis confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret, sed propter calamitatis necessitatem, vel quòd reuerebantur eas vt nobiliores, vel quòd non erant ex pessimis qui aduenerant, vnde & multi ex eis viso miraculo crediderunt. *Ioan. 9.*

¶ Circa secundum, quod est, Marthæ lugentis apud Christum comploratio, subditur:

Martha ergo vt audiuit quia Iesus venit, occurrit illi. Mariæ autem domi sedebat.

¶ Curam domus gessisse Martham aliis euangelij locis manifestum est, & ideo tanquam domesticis curis vacanti, primò nuntiatum est venisse Iesum. *Theoph.*

¶ Martha ergo sola occurrit primùm, & non simul assumit secum sororem, quia seorsum domino occurrere & factum annuntiare volebat. Vnde vbi illam in spem bonam adduxit, tunc abiens sororem vocat. Prius autem non annuntiat sorori Mariæ aduenisse dominum, si enim hoc illa audisset, mox illi occursura surrexisset, & comites fuissent ei præsentes Iudæi, quos Martha Christi aduentum scire nolebat. Sequitur:

Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus.

¶ Credebat quidem Martha in Christum, sed non vt oportebat. Nondum enim cognoscebat quoniam deus erat. Et ideo dicebat: Si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Quasi diffidens quoniam etiam absens si vellet posset mortem fratris prohibere. Nondum etiam cognoscebat quòd propria virtute hoc faceret. Quod apparet ex hoc quod subdit: Sed & nunc scio, quia quæcúque poposceris à deo, dabit tibi deus. Vbi vides quòd sicut virum quendam virtute præditum & deo probatum illum habuerit. Hæc Chrysostomus. *Chrysost. Marthæ adhuc fides minor.*

¶ Cæterùm Martha non ausa est conqueri, cur non fuisset hic, vel cur non venisset mox vt ipsi nuntiatum est à dicentibus: Domine, ecce quem amas infirmatur, sed reuerétiam domino *Marthæ erga Christũ reuerẽtia.*

domino seruans,& cauens lædere dilectionem,tantùm humili fide in confractione cordis potentiam virtutis suæ cõfitetur,dicens: Domine,si fuisses hic,frater meus non esset mortuus. Et non solùm hoc scio,sed & illud scio quia etiã nunc postquam mortuus est,quodcũque poposcris à deo siue de isto siue de quolibet alio,dabit tibi deus.

¶ Circa tertium,quod est,Marthæ promissa fratris resurrectio,subditur:

Dicit ei Iesus:Resurget frater tuus.

Fratris resurrectio promittitur.

¶ Non dixit ei: Etiam,petam & dabis mihi vti tu dixisti. Non,inquam,hoc dixit. Non enim consensit sermoni eius quem dixit: Quæcunque poposcris à deo,dabit tibi deus, sed medio quodam verbo vsus est. Veruntamen per sequẽtia authoritatem & potestatem suam clariorem facit, dicẽs: Ego sum resurrectio & vita.Resurget,inquit, frater tuus. Non manifestè dixit id quod parabatur.Nõ enim dixit:Hodie resurget frater tuus. Sed neque dixit:In nouissimo die resurget frater tuus,vt communis consolatio commemorari videretur lugentibus.

¶ Ergo dubia soror ad cognoscendam voluntatem miserantis festinans & intendens proficiscitur.

Nam sequitur:

Dicit ei Martha:Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.Dicit ei Iesus:Ego sum resurrectio & vita.

Fides resurrectionis in Martha

¶ Quia ambiguum fuit quod ait,Resurget frater tuus, nõ enim ait,Modò resurget.Ideo dicit ei Martha:Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die, de illa resurrectione secura sum,de hac incerta sum. Sciebat sanè vltimã resurrectionem futuram,& hoc quidem & ex diuinis scripturis,& ex Christi quos audierat de mortuorum resurrectione sermonibus. Itaque mentem eius excitat dominus, & quodammodo mortuam eius fidem suscitat,dicens manifestius,Ego sum resurrectio & vita.Quasi dicat:Tu quidem dicis, quodcunque petiero deum dabit mihi: Ego autem manifestè hoc tibi dico, quòd ego sum resurrectio & vita: & ita virtus mea loco non circunscribitur, sed tam absens quàm præsens sanare possum. Ego enim bonorum suppeditator sum,& non quasi alius det,sed ipse sum resurrectio & vita,

Theoph.

Christus vt resurrectio & vita.

& vita, valeóque resuscitare & viuificare.

¶ Quoniam ergo hoc solum supererat ad perficiendã integritatem confessionis & fidei, vt confiteretur de ipsa resurrectione in nouissimo die, cuius virtus, cuius opus sit. Ego sum, inquit, resurrectio & vita. Resurrectio videlicet corporum, resurrectio autem simul & vita corporum pariter & animarum. Nam non nisi accipiendo me nunc animæ à peccatorũ suorum morte reuiuiscent, neque nisi iussu meo fiet in nouissimo die resurrectio corporum. Igitur quia ego ille sum per quẽ in nouissimo die frater tuus cũ omnibus resurget, per eundem potest & modo resurgere. Sequitur:

Qui credit in me, etiã si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.

¶ Qui credit in me, inquit, etiam si mortuus fuerit in carne, viuet in anima, donec resurgat caro nunquam postea moritura. Nam vita animæ, fides est. Et omnis qui viuit in carne & credit in me, etsi moriatur ad tẽpus propter mortem carnis, non tamen morietur in æternum, videlicet propter vitam spiritus & immortalitatem resurrectionis. Sequitur:

Credis hoc? Ait illi: Vtique domine. Ego credidi quia tu es Christus filius dei, qui in hunc mundum venisti.

¶ Quia non sat est corde credere ad iustitiam, nisi etiã ore (dum opportunum est) confessio fiat ad salutem, interrogat qui omnia nouit, interrogat inquam Martham: Credis hoc? scilicet, quòd ego sum resurrectio & vita. At illa quãuis hæc audisset, attamen præ dolore & luctu vt fieri solet quod dominus dixerat minus intellexit. Nam quum ille aliud interrogasset, ista aliud respondit. Nam ille quidem quærebat, num credat quòd ipse sit resurrectio & vita, & quòd qui credit in ipsum non moriatur in æternum (siue de corporis, siue de animæ morte intelligas, nam fideles propter spem resurrectionis neque mori dicuntur) at illa respondet: Ego credidi quia tu es Christus filius dei qui in hunc mundum venisti. Bene quidem testata fuit & verè, sed non interrogationi congruum reddidit responsum. Verùm (vt dicit Augustinus) potest & in hunc modum responsum Marthæ

Rom. 10.

Theoph.

Marthæ intelligi, vt sit sensus: Quando hoc credidi quòd tu es Christus filius dei, pariter credidi quia tu es vita, & quia qui credit in te, etiam si moriatur viuit.

¶ Ex quo patet Martham quæ prius imperfecta fide dixerat, Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. & illud: Sed & nunc scio, quia quæcũque poposcris à deo, dabit tibi deus, iam nunc ipsum filium dei confitentẽ Christi colloquio & institutione, magnopere in fide diuinitatis suæ profeciſſe.

¶ Circa quartum, quod est, ad domini pedes Mariæ lachrymatio, subditur:

Et quum hæc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

Theoph. Cur sororẽ clàm vocat.

¶ Clàm autem vocat sororem, valde prudenter hoc faciẽs propter eos qui illic aderant Iudæos. Si enim hi cognouissent quòd occursura esset Christo Maria, abiissent, & caruisset testibus insigne miraculum. Quin & ideo clàm sororem vocat, quòd non ignorabat quia nuper eum Iudæi lapidare voluerant.

¶ Ne ergo irreuerentes inimici magistrum solitis pulsarẽt iniuriis, vel ne adcurrentes impedimento essent cupientibus eius colloquio frui, silentio sororem vocauit. Magister, inquit, adest, & vocat te. Quanuis hoc domini vocantis mandatum Euangelista non expresserit, nequaquam tamen suspicandum est Martham hoc confinxisse.

Sequitur:

Illa vt audiuit, surgit citò, & venit ad eum. Nondum enim venerat Iesus in castellũ, sed erat adhuc in loco vbi occurrerat ei Martha.

¶ Quàm primum audiuit adesse Iesum, non segnis fuit Maria, sed surgit citò, & ad eum venit. Vnde manifestum est, quia Christi aduentum non antè Martha illi indicauerat. Si enim prius cognouisset adesse magistrum, non vtique ad illum accedere eatenus distulisset. Nondum venerat Iesus in castellum, &c. Vbi Chrysostom. Vacantius enim ibat, vt non videatur iniicere seipsum miraculo, sed ab aliis rogari. Hoc etiam insinuat Euangelista, quoniam illa citò currebat, vt anticiparet eum venientem. Sequitur:

Iudæi

Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eã, quũ vidissent Mariam quia citò surrexit & exiit, secuti sunt eam dicẽtes: Quia vadit ad monumentum vt ploret ibi.

¶ Vbi patet, maiorem circa Mariam quàm circa Martham consolantium esse diligentiam. Nam quando Martha surrexit vt domino occurreret, non secuti sunt Iudæi. Quando verò Maria exiuit vocante Martha, non Martham vocantem, sed Mariam solùm secuti sunt, dicentes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi. Quur hoc, nisi quia Maria teneriore affectu fratrem diligebat, & plus diligens amplius dolebat? Sequitur:

Maria ergo quum venisset vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

Amplior Mariæ fauor, quàm Marthæ.

¶ Maiori fauore Maria accessit ad Christum quàm Martha soror ipsius. Viso enim illo, inquit, cecidit ad pedes eius, nõ reuerita turbam, neque suspicata adesse nonnullos qui inimico erga Christum essent animo. Ad nullum enim hominum respiciebat præsente magistro, idque vnum curabat, vt summum illi honorem impenderet.

¶ Cecidit, inquit, ad pedes eius. Martha autem nihil tale fecit. Domine, si fuisses hic, nõ esset mortuus frater meus. Quasi dicat: Dum nobiscum præsens fuisti, non morbus, nõ infirmitas aliqua apparere ausa est, apud quas vitam nouerat hospitari. Nec omnia dixit Maria quæ Martha protulerat, sed dolore fratris pariter & Christi amore saucia, breuiter loquuta, lingua conticuit, cætera lachrymis vberius peregit.

¶ Circa quartum principale dicitur:

Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cũ ea plorãtes, infremuit spiritu, & turbauit semetipsum, & dixit: Vbi posuistis eum?

¶ Hic describitur triduo mortui ad vitam reuocatio. Vbi quatuor notantur. Primum est, humani affectus in Christo patefactio. Secundum, spectanda Christi ad sepulchrum accessio, ibi: Iesus ergo rursum. Tertium, virtute vocan-

tis sepulti resurrectio, ibi: Iesus autē eleuatis. Quartum, institis ligati per discipulos solutio, ibi: Dicit eis Iesus, Soluite.

¶ Circa primum dicitur: Iesus ergo vt vidit eam plorantē, & Iudæos, &c. Mariæ loquēti nihil Christus loquitur, neque ea dicit quæ sorori dixerat. Turba enim aderat multa, & non erat tempus illorum verborum, sed condescendit & humiliatur, humanam naturam denudans.

Theoph. ¶ Ad lachrymas enim ex compassione motus est propter Mariam flentem, & flentes eos qui aderant Iudæos, & in-

Infremuit, spiritu, quare. fremuit spiritu aduersus suæ humanitatis affectionē cohibens humanæ compassionis vehementiam, & sic interrogat de loco vbi posuissent eum, vt non cum eiulatu esset interrogatio. Etenim contristatus fuit (verè enim homo erat) & vt credibilis esset humana in ipso natura, permisit illi suum proprium operari. Sed cohibet carnem, & increpat eam spirituſſanctī virtute. Itaque caro cum mœrore pugnat.

¶ Hæc autem omnia carnis suæ naturam pati permittit, & vt confirmet quòd verè & non apparenter tantùm homo sit, & vt doceat nos & terminos & modum tristitiæ ac mœroris ponere. Nam absque compassione & lachrymis esse, bestiarum est. Multum autem lachrymari, plorare, & contristari, mulierum.

August. ¶ Et turbauit se. Quis enim eum posset nisi ipse turbare? Turbatus est Christus quia voluit, esuriuit, quia voluit. In ipsius enim potestate erat sic vel sic affici. Verbum enim animam suscepit, & carnem totius hominis. Ergo coaptans in personæ vnitate naturā, ac per hoc vbi summa potestas est, secundum voluntatis nutum turbatur infirmitas.

¶ Vbi, inquit, posuistis eum? Non vt ignorans loquitur. Quo modo enim ignoraret vbi eum posuissent, qui sciebat & mortuum quum procul esset? Verùm omnia vult ab eis discere, ne seipsum miraculo temerè ingerere videatur, sed exoratus facere, quo omnis suspicionis tolleret occasionē.

¶ Quia autem nulla adhuc coniectura resurrectionis Lazari ostensa erat, neque illuc putabatur venisse vt illum resuscitaturus, sed vt deploraturus, dicunt ei:

Domine, veni, & vide. Et lachrymatus est Iesus. Dixerunt ergo

go Iudei: Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dicebant: Non potuit hic qui aperuit oculos cæci nati facere vt & hic nõ moreretur?

¶ Et lachrymatus, inquit, est Iesus. Ergo vsque ad lachrymas quoque vera dolentibus Christi condescendit humanitas, & eidem quem vt deus suscitaturus erat, pias vt homo antè impendit lachrymas. Fortasis non tã pro eo quòd mortuus erat, quàm pro eo quòd propter ædificandam viuentium fidem reuocari illum oportebat ad tolerandas rursus huius vitæ miserias. *Cur lachrymatus est Christus.*

¶ Hinc collige, non esse reprehendendas moderatas lachrymas funeris, quas dominus propriis lachrymis approbauit. *Luctus in mortuũ vt probatus.*

¶ Dixerunt ergo, id est, ob eius quas cernebãt lachrymas, Ecce quo modo amabat eum. Sed attende iterum malignantes etiam in tanta calamitate. Non potuit, inquiunt, hic qui aperuit oculos cæci nati facere vt & hic non moreretur? Asserebãt quidam cæci illius per Christum illuminationẽ, & ideo admirantes interrogant. Conferebant hinc potentiam qua cæcum natũ illuminauit, inde lachrymas pro morte amici, lachrymas, inquam, testantes amici mortem flenti displicere, ac per hoc inuito & nolente Iesu illum obiisse. Tristitia enim est de his quæ nobis nolentibus accidunt, & propterea vel dubitantes inquirendo dicunt: Non poterat? vel hoc dicunt admirando. Ac si apertè diceret: Mirum est quòd non potuit, ex quo aperuit oculos cæci nati.

¶ Qui potuit, inquiunt, quod maius est, non potuit facere quod minus est? Minus quippe fuisset languentem sanare, quodaliquando factum est, quàm cæci nati oculos aperire, quod à seculo non est auditum. Illic reuocatur sanitas quæ quondam adfuerat, hic lumen infunditur quod nunquam infulserat.

¶ Circa secundum, quod est, spectãda Christi ad sepulchrũ accessio, subditur:

Iesus ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.

¶ Studiosè repetit Euangelista, quòd lachrymatus sit Iesus & infremuerit spiritu, vt discamus quòd verè natura *Theoph.*

Nota de euangelioſecundum Ioannem.

noſtra amictus fuerit. Nam quum ſuper omnes Euãgeliſtas ſublimiora de domino loquatur, eapropter & in corporali bus humiliora loquitur.

¶ Erat, inquit, ſpelunca &c. Vnde patet quòd ſpelunca illa excauata erat à parte inferiori, alioquin non deſcriberetur lapis ſuperpoſitus ſpeluncæ. Sequitur:

Ait Ieſus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatriduanus eſt enim.

Cur iubet tolli lapidem.

¶ Sed quare non reſuſcitauit mortuum lapide ſuperpoſito, ſed ait, Tollite lapidem? Etenim quum nouerit mortuũ corpus voce & confirmatum animauerit, multomagis lapidem mouere potuiſſet voce. Sed hoc dixit, vt illi fiant teſtes miraculi: & ne iterum ſicut de cæco dicebant, alij, hic eſt, alij, non. Nam adeſſe in loco, & ſuis manibus lapidem tollere, ſufficientia erant ad obturanda ora malignorum. Oportebat etiam vt cum ſuauitate & mora fides præſentium ad ſpectaculum gloriæ dei aduocaretur. Necdum enim ſciebãt quid facere vellet, quia nec eis dixerat manifeſtè quòd illum reſuſcitare intenderet. Præterea, dum per homines lapis tolli poſſet, ſine cauſſa videretur actum, ſi diuina virtute loco illum propelleret.

¶ Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuus erat. Hoc adpoſuit, vt nulli ſit dubium quòd mortuus iſte quatriduanus fuerit. Dixit enim non quiuis, ſed Martha: neque alia mulier æquiuoca, ſed eadem Martha quæ iam ſæpe nominata eſt ſoror eius qui mortuus fuerat, neque numerum dierum ſui luctus ignorabat.

¶ Iam fœtet, inquit, quatriduanus eſt enim, vt intelligas eã reſuſcitationis miraculum non ſperaſſe. Obſtat ergo quo minus ſpelunca aperiatur, ne fœtore quatriduani in monumento Ieſus ipſe & adſtantes offendantur. Sequitur:

Dixit ei Ieſus: Nónne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam dei?

¶ Non obſtãte illa confeſsione Marthæ, Ego credidi quoniam tu es filius dei qui in hunc mundum veniſti, minorẽ eius hic fidem oſtendit, dum conditionaliter loquens dicit: Si credideris, videbis gloriam dei. Ac ſi dicat:

Quando

¶Quando misisti ad me, dicens: Domine, ecce quem amas infirmatur, nónne dixi tibi, quia infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei. vt glorificetur filius dei per eã? Quam putas me promisisse gloriam dei, nisi inauditam hactenus resuscitationem quatriduani, tantummodo crede & hanc videbis gloriam dei. Sequitur:

Tulerunt ergo lapidem.

¶Voluit tolli lapidem quo claudebatur sepulchrum, vt ab omnibus qui aderant euidentissimè videretur Lazarus resurgens. Si enim clauso sepulchro exisset, existimatum fuisset spectrum aliquod fuisse. Si autè resuscitatus pulsasset aut clamasset vt aperiretur sibi, existimatum fortè fuisset, quòd non tunc primùm clamasset, sed quòd antè multoties clamasset nec fuisset auditus, & quòd non verè fuisset mortuꝰ. Verùm vbi aperto sepulchro, omnibus patuit mortuus ac viuus, calumniæ locus non est vllus. *Vt signum non calumnietur.*

¶Circa tertium, quod est, virtute vocantis sepulti resurrectio, subditur:

Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circunstat dixi, vt credant quia tu me misisti.

¶Dixistis de hoc homine ô Iudæi, Blasphemat, eo quòd dixit, Filius dei sum, nunquid blasphemia siue mendacium suscitare solet mortuum quatriduanum? Ecce autem hic homo vt faciat opus quod nemo posset facere nisi deus, patrẽ suum vocat deum, confitetur se esse filium dei. Igitur, aut nihil diuinum cũ hac professione efficiet: aut si effecerit, vos impij estis negatores veri filij dei. *Diuinitatis Christi argumentum.*

¶Pater, inquit. Attende quòd palàm patrem dixerit, & hoc opus in nomine patris, id est, ad confirmandum quòd deus pater suus sit, facere velit.

¶Gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quoniam semper me audis. Hæc eleuatis sursum oculis dixit orans, vt verum se hominem esse testetur, & vt Iudæi videant quòd non ad dæmonem, sed ad deum conditorem cœlorum recurrit. Quin etiam oculos eleuat, vt significet sequuturi operis magnitudinem. Pater, inquit.

Nomen Iudæis exosum explicat, vt vel hoc in opere cognoscant quòd verus est filius dei.

Non petit, sed agit gratias.

¶ Gratias ago tibi. In gratiarum actione consistit hæc oratio, vt gratias agentem intelligamus hominem gratum deo, & non petentem resuscitationem Lazari, sed imperantem agnoscamus deum.

¶ Quoniam audisti me, hominem ad te in omnibus recurrentem. Ego autem sciebam quia semper me audis. Ac si dicat: Non ideo gratias ago quasi iam primùm me nouerim exaudiri, quoniam hoc mihi notum erat. Sed propter populum qui hic adstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Nõ quæro gloriam meam, non quæro vt honorent me, sed propter salutẽ eorum, vt credant quòd tu me misisti, & vt credentes salui fiant. Et non me dei putent aduersarium, nec dicant, Non est hic homo à deo. Sequitur:

Hæc quum dixisset, voce magna clamauit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.

¶ Ecce nunc ô Iudæi, si verbis non creditis, operibus credite, vt cognoscatis, inquit, quia in me est pater & ego in patre Hoc dudum verbis dixit, & vos illum lapidare voluistis, nunc operibus adstruit, & paulò pòst eum crucifigetis. Voce magna clamauit, tum vt magnũ opus sequeretur, tum vt nulla posset calumnia verbis secretò dictis tanquã magicæ artis inferri.

Cur voce magna clamauit. Theoph.

¶ Lazare, veni foras. Ergo quum gratias egisset, non re vera supplicasset, quasi qui supplicationis indigeret subsidio, nẽ pe patri potentia æqualis, clamat voce magna vt authoritatem & potestatem habens. Non enim dixit, In nomine patris mei Lazare veni foras, neque, resuscita eum pater, sed cum authoritate, vt dictum est, omnino eorũ obturans ora qui dicunt patre minorem.

¶ Quid enim par potestati huic fuit vnquam dum loquitur mortuo tanquam viuenti, Lazare, veni foras? Quasi dicat: Non solùm surge à mortuis, sed & veni foras extra spelunca. Et statim, inquit, prodiit qui fuerat mortuus. Sed quali habitu prodiit?

Ligatus,

¶ Ligatus, inquit, manus & pedes institis, id est, fasciis. Sanè mira res. Non minus enim videbatur esse mirabile vinctum egredi quàm suscitari, & verè mirádũ erat vinctũ mouueri. Sic enim ligatus nec pedibus ambulare, nec saltè manibus repere, sed nec oculis quo prodiret potuit videre. *Quali hanc bitu pdiit iam viuus*

¶ Quid ergo nobis euangelista hac prodeuntis descriptione innuit, nisi magnã fuisse fortitudinem vocis vel clamoris qui mortuum ligatum ad viuos excusit? & excutiendo de mortuo viuum fecit?

¶ Quòd si magnum & incomprehensibile est, quantũ erit illud cuius hoc præconium & typus est? Quo modo exilient mortui de sepulchris ad fremitum seu rugitũ leonis immortaliter regnantis, si ita nunc exiliit iste ad balatum agni, laniſtarum manibus & cultro appropinquantis. Conuenienter itaq; magna voce clamauit, vt Lazarus foras veniret. Magno enim cœlorum fragore, magna virtutum cõmotione cœlestium dormientes in sepulchris concutiet, iuxta quod per Psalmistam dicitur: Deus noster manifestè veniet, deus noster, & non silebit. Ergo per huius tãtę virtutis effectum iam credibile factum est, quod hic filius dei omnipotentis antè dixerat, Quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent. *Typus resurrectiõis mortuorũ.* *Ioan. 5.*

¶ Circa quartum, quod est, institis ligati per discipulos solutio, subditur:

Dicit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abire.

¶ Vbi notandũ est, q̃ quũ dominus noster imperio suo pedũ vel manuũ Lazari vincula rumpere, sudariumq;, imò & lapidẽ quẽ tolli iusserat, in ventũ potuisset excutere, & tamẽ maluit tunc dicere, Tollite lapidẽ, & nũc, Soluite eum & sinite abire. Cur enim in huiusmodi virtutis suæ miracula faceret, quũ per præsentiũ hominũ fieri possent ministerium? Procul à sapiẽte omnis curiositas. Decet nãque vt in his tantũ fortitudinẽ suã vtiliter exhibeat, in quib? humana nõ valet infirmitas. Quod & seruis eius prudẽter & discretè obseruandũ est, vt ibi tantũ diuinã præstolentur potentiã, vbi humanã constat deficere industriã. Alioqui contraueniũt præcepto dicentis, Nõ tentabis dominum deum tuum. Soluite, inquit, eum. Vult vt alij fascias ligati soluant etiam & hac ratione, videlicet vt tangendo Lazarum, etiam *Cur per alios solui iubet*

sensu tactus miraculi veritatem agnoscant,& alij hoc videntes firmentur.Et finite,inquit,abire. Vbi patet miraculosum fuisse q̃ ligatus foras exiit,quia nec iam nisi solueretur poterat ambulare.Et hoc ad euidentiam signi spectat vt videant resuscitatum ambulare,& vt non ad momentum putent ei vitam restitutam,sed sicut prius antequam moreretur,imò antequam ægrotaret.Ad hoc enim spectat,finite abire propriis pedibus,sicut sani ambulare consueuerunt.

Sedulius. Sanè miraculum hoc pius Vates carmine prosequutus ait:

Quid credere Martha moraris?
Quid Maria gemis?Christus dubitatis an vnum
Possit ab infernis hominem reuocare cauernis,
Qui dabit innumeras post funera surgere turmas?
Ergo vbi clamantis domini sonuit tuba dicens:
Lazare perge foras,magno concussa pauore
Tartara disiliunt,erebi patuere recessus,
Et tremuit lethale chaos,mortisque profundæ
Lex perit,atque anima proprias repetente medullas
Cernitur ante oculos viuens astare cadauer.
Postque sepulchralem tanquam recreatus honorem
Ipse sibi moriens posthumus factus & hæres.

Peccatoris typꝰ myst. ¶ Mysticé autem si typo Lazari peccator accipitur,vtique & ipse per amissionem gratię spiritualiter mortuus est,per euidentiam criminum nuper elatus,per prauitatis consuetudinem sepultus,per fœdam coram aliis opinionem iam fœtet. Quum, hunc mortuorum suscitator deus per innouationem voluntatis ac validam cordis compunctionem à peccatorum tenebris ad gratiæ lucem euocat, reatum suũ confitendo prodit.Et quia iam viuit,soluite illum, inquit

Matt.18. Iesus.Dixit enim:Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis,& quęcunque solueritis super terram,soluta erunt & in cœlo.

Videat sacerdos quẽ soluat aut liget. ¶ Cauendum autem eis quorum hoc officium est, ne mordum hunc prætereant,id est,ne ligent nisi mortuum,neque soluant nisi voce confessionis significante rediuiuum, eum eundem esse de sepulchro productum. Nam si pro libito suo illum viuentem ligent,hunc autem mortuum soluant, videlicet condemnantes iustum & iustificantes impium,ip si illa non sua sed Christi potestate se priuant. Et viuentem quidem

quidem ligando sic mortificare nequeunt, mortuum autem soluendo non solùm non viuificant, verùm etiam fœtorem cunctorum naribus ingerunt. Sequitur:

Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit, crediderunt in eum.

¶ Ecce primus istius miraculi fructus in Iudæis. Quidam verò illorum qui Iesum viderant Lazarum de sepulchro resuscitantem, ex tanto conspecto miraculo deteriores effecti sunt, dicente Euangelista: Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, nimirum quasi rem prophanam, quia ausus fuerit imperare vt effoderetur sepultus.

¶ Quo patet verum esse quod per Abrahã diuiti dicitur: Si Moysen & prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent. *Luc.16.*

SABBATO POST DO. LAETARE.

Iterum ergo loquutus est eis Iesus dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. *Ioan.8.*

¶ Præsens sancti Euãgelii lectio tria cõprehendit. Primum est, diuini testimonij proterua reiectio. Secundum est, prolatę veritatis inuicta defensio, ibi: Respondit Iesus & dixit. Tertium est, de Christi patre furentium requisitio, ibi: Dicebant ergo ei.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, Venerandum de se Christi testimonium. Alterum, malignitas veritati contradicentium, ibi: Dixerunt ergo ei Pharisæi.

¶ Circa primum dicitur: Iterum ergo loquutus est eis, nimirum Pharisæis & scribis. Ergo (inquit) videlicet, quia tã topere nitebantur illi adnihilare præsentem gratiam dei, & auferre de medio testimoniũ veritatis (ora cunctorum obstruendo, sicut ex præcedentibus patuit) dicentes (verbi gratia) ministris, qui de Christo dixerant, nunquam sic loquutus est homo. Nunquid & vos seducti estis? & Nicodemo, Nunquid & tu Galilęus es? & ita metu illorum deficiebat omne testimonium hominum, ipsemet de quo per Prophetam fuerat prædictum: Ecce testem populis dedi eum, solus in testimonio suo persistens. Iterum loquutus est

Cur de se Christus perhibet.

Ioan.7.

Esa.55.

est eis dicens, Ego sum lux mundi. Hoc, inquam iterum loquutus dixit eis: id est, hoc dicto illud iurauit quod pridie
Ioan. 7. stans & clamans dixerat eis: Si quis sitit veniat ad me & bibat. Sic enim dictis illis ista consonant & coherent quæ nunc iterum loquitur dicens: Ego sum lux mundi, quo modo in Psalmo quum dictum esset, quoniam apud te est fons vitæ, mox subiunctum est, & in lumine tuo videbimus lumen. Christus enim dei sapiētia vno eodémque actu & poculum & lumen est. Quia quisquis aqua huius sapiētię imbuitur, statim clarificato sensu à cunctis errorum tenebris liberatur. Vbi Augustinus:

¶ In istis vsibus corporalib⁹ aliud est lumē, aliud est fons. Fontem fauces quærunt, lumen oculi. Apud deum verò, quod lumen est, hoc est fons. Qui tibi lucet vt videas, ipse tibi aquas manat vt bibas. Bene igitur Euāgelist. nō ait solū, Iesus ergo loquutus est eis dicens: sed signanter ait: iterum ergo loquutus est eis Iesus dicens: Ego sum lux mundi.

Euangelij supra legē excellētia. ¶ Vbi euangelij supra veterem legem triplex designatur excellentia. Primò enim excellit in claritate. Ego (inquit) sum lux. Lex autem obscurā vmbram habebat futurorum
Exo. 34. bonorū. Hinc enim Moyses illi populo velata facie loquebatur. Secundò excellit Christi euangeliū legem veterem in generalitate, quod notatur in eo quòd dicitur lux mundi. Illuminandis, scilicet omnibus populis, tribubus & linguis. Porrò Moyses dicere potuit: Ego qualiscunque lux sum duodecim duntaxat tribubus Israël.

Theoph. ¶ Quoniam ergo Pharisæi Christo Galilæam crebro obiiciebant, & de eo Iudæi quasi de vno prophetarum dubitabant, ostendens se non esse vnum ex prophetis dicit: Ego sum lux, non propheti ca quæ paruum duntaxat & particularem habet splendorem, sed lux vera quæ nō Galilææ vel Palestinæ terminis, circunscribitur, sed mundi totius lux sum, & de me vaticinatus est propheta dicens.

Esa. 42. ¶ Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & feces Israël conuertendas. Ecce dedi te in lucem gentium vt sis salus mea vsque ad extremum terræ.

Heb. 7. ¶ Tertiò excellit Christi euāgeliū legē Moysi in vtilitate. Nam vbi nihil ad perfectum adduxit lex, euangeliū creden tibus est in salutē, quod hic notatur quū dicitur: Qui sequi

tur

tur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

¶ Itaque dominus noster Iesus Christus qui in hoc natus est, & ad hoc venit in mundum vt testimonium perhibeat veritati, nihil veritus inuidiam malignorum nocere posse glorię dei, magnificè ac breuiter testimonium suum exprimit, dicens: Ego sum lux mundi. Ac si diceret: Quid vos noctis & tenebrarum filij claritati & magnæ opinioni meæ suffragia mortalium tollere laboratis? Nunquid non deridendi estis si solem istum visibilem de sublimibus circulis suis toti mundo lucentem, exsufflando extinguere, vel aërem pugnis verberando de magno cœli candelabro deiicere, & sub modium recondere conemini? Nempe huic simile est hoc quòd nomen meum delere, vel famam meam extinguere contenditis. Ego enim sum lux mundi. Ergo ridiculi talpę & vespertiliones oculos quidem vestros claudere & me veram lucem non videre potestis, sed totius mũdi oculos eruere, vel istam eius lucem extinguere nequaquam prævalebitis. Ego (inquam) lux sum sine qua nemo vnquam angelorum vel hominum potuit vel potest videre deum, cuius lucis exortes quicunque sunt, siue angeli, siue homines, tenebræ sunt.

Ioan 19.

Inuidia vt impossibilia molitur.

Insultatur Iudæis.

¶ Qui sequitur me, non ambulat in tenebris erroris vel ignorantiæ, sed habebit lumen vitæ, & hoc habẽs ipse quoque lucem imitatoribus suis effundet, vt meritò talibus dicatur: Vos estis lux mundi. Lux, videlicet illuminata, non ipsa lucis substantia. Vbi Augustinus:

Matt. 5.

¶ Qui sequitur me, modo per fidem, pòst habebit per speciẽ. Sequere istũ solem visibilẽ tendens in occasum quo & ipse tẽdit, & si nolueris tu eũ deserere, ipse te deseret in occasu. Deus tuus vbiq; est totus. Si non ab illo facias casum, nunquam à te ille faciet occasum. Tenebræ metuendæ sunt morũ, non oculorũ, & si oculorũ, nõ exteriorũ sed interiorũ. Vnde discernitur nõ albũ & nigrũ, sed iustũ & iniustũ.

¶ Circa secundum, quod est, malignitas veritati contradicentium, subditur:

Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum.

¶ Quia dixerat, Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, Iudæi veritatẽ hãc euertere molientes:

Tu

Tu(inquiunt) de teipso testimoniũ perhibes,testimonium tuum nõ est verum.Ac si dicerent: Contra scripturam quæ
Prou.27. dicit,Laudet te alius & nõ os tuum,laudas & magnificas teipsum,testimonium perhibendo de teipso, testem aliũ prę-
Christo testes multi. ter teipsum habens nullũ.Sic responderunt tanquã ipse dominus solus sibi testimoniũ perhiberet,quum constet q; antequã in carne appareret, multos testes prœmisit Prophetas qui eius sacramẽta prędixerũt. Quinetiã iam viuens in carne Ioannẽ baptistam testem fortissimum & irreprehen-
Ioan.5. sibilẽ habuit.Vnde Iudæis cõmemorans dicit: Vos misistis ad Ioannẽ,& ille testimoniũ perhibuit veritati. Porrò Iudęi ad lucẽ veritatis oculos suos claudentes,huiusmodi de Christo testimonia nolentes attendere,in contumacia sua perseuerantes,di.Tu de teipso testimonium perhibes,testi-
Calumniãtium confutatio. monium tuũ nõ est verũ.Quibus iure respondemus & dicimus:Quinimo vos testimonio veritatis cõtradicẽtes mẽdaces estis.Nã revera si quis testimoniũ perhibeat de seipso,non statim cõsequitur vt testimoniũ eius sit falsum. A-
Exod.33. Esa.6. Iere.1. lioqui Moysi & prophetarum cõsequenter falsum dicetur fuisse testimonium.Quia singuli de semetipsis,q; à deo missi erãt testati sunt.Nec enim aliter hoc sciuit quisquã hominũ,nisi per testimoniũ ipsorũ.Verũ isti hoc in animo proposuerant, vt nullũ de illo testimoniũ audirẽt: & quantũ
Lux mũdi eur exosa Iudæis. poterant conabãtur,vt quomodocũq; fonte vitæ obstruerent,& claritatẽ luminis huius extinguerent, quippe qui
Esa.28. malè agentes oderant lucẽ & ad lucẽ venire nolebant, vt non arguerẽtur opera ipsorũ,opera noctis & tenebrarum. Propterea(inquit Propheta)audite verbũ domini viri illusores qui dominamini super populũ meũ qui est in Ierusalẽ.Dixistisenim:Percussimus fœdus cũ morte,& cũ inferno pepigimus pactũ.Tãto quippe studio os vitæ & veritatis opprimitis,tanquam morti & inferno fœderati sitis. Si-
Ioan.7. quidẽ ministris mirãtibus loquelã huius hominis, imò dei pariter & hominis,dixistis:Nũquid & vos seducti estis?Ni codemo quoq; parẽti vestro,quia modicũ quid de iudicij legitimo ordine fuerat ausus mutire, os protinus obstructũ est à vobis dicentibus:Nunquid & tu Galilęus es?Turba credentium à vobis anathematizata est, dicendo:Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis?

sæis: Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt.

¶ Quum ergo vobis ita obstrepentibus testem non habeat nunc hominem præter se solum, ipsius quoque nunc os obstruere, & vocem eius vultis suffocare, obiiciendo quasi crimen vanæ gloriæ, quòd proprio seipsum magnificet ore. Ita contenditis adiutores mortis & inferni, ne quis mortuorum exaudiat vocem filij dei & viuat, ne lucem suam mundus per feneſtras vocum eius perspiciat, & infernales tenebras relinquat. Nequaquam ita fiet, sed delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno nonstabit.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Respondit Iesus & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est, Quia scio vnde veni & quo vado, Vos autem nescitis vnde venio aut quo vado.

¶ Hic ponitur prolatæ veritatis inuicta defensio. Vbi per duo testimoniũ suum veritas defendit. Primũ, est certa scientia propriæ originis. Alterum, paternæ consortium æqualitatis, ibi: Et si iudico ego.

¶ Circa primum dicitur: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est. Hoc est dicere: Testimonium meum verum est, quanuis ego testimonium perhibeam de meipso. Nesciunt infœlices isti quanta fortitudine contendat cum eis, quantáque premat eos mole magnitudinis suæ, quo ad vnum obiectum eorum quo eius de testantur testimonium, suum & testimonium verum, & iustum pariter defendit esse iudicium. Vtique agnoscere habebant, qualem deteſtarentur testem, eum scilicet, quem eiusdem causſæ suæ visuri erant iudicem. *Iob. 23.*

¶ Et si ego, inquit, testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est: quia scio vnde veni & quo vado. Vbi sciendum est, quòd licet nemo hominem præter hunc hominẽ Iesum Christum sciat de semetipso vnde venerit aut quo vadat, quia videlicet nescit quomodo factus est, vel quem ad finem venturus sit: tamen & si testimonium perhibet quis de semetipso, intantum verum est testimonium eius, inquãtum scit à quo vocatus & ad quod *Testimonium de semetipso.*

opus

opus vocatus sit. Verbi gratia, quomodo quum de seipso
Roma.1. Paulus dicit: Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus segregatus in Euangelium dei. vel maximè quod alibi
2.Cor.11. dicit: Quoniam multi gloriantur & ego gloriabor, cæteráque his similia.

¶ Igitur quia tam spiritus verax quàm spiritus mendax de seipso perhibet, vitiosum est argumentum dicentium: Tu de teipso perhibes testimonium, testimonium tuum non est verum. Siquidem confutandis illis, hic verax sui defensor & mendacium correptor, subiunxit, dicens: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verũ est. Et mox subiuncta ratione idipsum comprobat dum dicit, quia scio vnde veni & quo vado. Qua ratione, sicut veritatem testimonij sui confirmat, sic per oppositum eius: scilicet, Vos autem nescitis vnde veni aut quo vado, falsitatem eorum qui hoc ipsum testimonium eius reprobant, oppugnat. Nam quum opposita sint hæc, scio vnde veni & quo vado, &, vos autem nescitis vnde veni & quo vado, sicut verum est testimonium eius ex eo quòd scit vnde venerit & quo vadit, sic econtra, testimonium quod dicunt contra Iesum, falsum esse constat ex eo quia nesciunt vnde venerit aut quo vadat.

¶ Scire autem de seipso vnde venerit, proprium eius est, qui non de nihilo, neque temporaliter factus est, vt nos, sed de increata patris essentia ante tempora natus est, per quem vt essemus, sumus omnes nos.

¶ Scire etiam quo vadat proprium eius est. Quia videlicet non alius quàm ipse vias suas disposuit. Nos enim nescimus vnde venimus, quippe qui nec illud scire possumus qualiter in vtero concepti coaluimus, neque posthac quid futuri sumus nosse valemus, quia nescit homo finem suum, sed omnia in futurum tempus reseruantur incerta.

¶ Quum ergo dicit, ego sum lux mundi, verum est testimo
Eccles.6. nium eius, quia scit vnde venerit. Et quum ait: Qui sequitur me non ambulat in tenebris sed habebit lumen vitæ. profecto verum de seipso testatur, securus quia scit & quo vadit, vel quo sequentes se perducat.

¶ Cæterùm, nemo omnium de illo quicquã scit, nisi quantum ab ipso didicit, ac proinde quisquis de illo aliud dicit

quàm

quàm quod ab ipso accepit, testis falsus est. Et quia non sequitur eum, ambulat in tenebris, quemadmodum isti qui dixerant: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. ad quorum os obstruendum, sola hæc sufficit confutatio quæ dicit, vos autem nescitis vnde veni, & quo vado.

¶ Quod etiam dictum est ad refellendam carnalem illorum opinionem qua dixerant supra: Sed hunc scimus, vnde sit: Christus autem quum venerit, nemo scit vnde sit.

¶ Nec verò quia postmodum responderat eis, dicens: Et me scitis, & vnde sim scitis, idcirco nunc sibi contrarius putandus est præsenti loco quum dicit: Vos autem nescitis vnde veni & quo vado. Sequitur enim:

Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam.

¶ Ac si dicat: Scitis quidem, quia homo Galilæus ego sum, & dicitis: Nónne hic est Iesus filius Ioseph & Mariæ, & fratres eius ac sorores nónne apud nos sunt? Et quia partim verum est hoc, propterea superius dixi, & me scitis, & vnde sim scitis. Sed hoc vestrum scire quantulum est? Vos enim hocipsum secundum carnem sapitis, & secundum carnem iudicatis, id est, secũdum paupertatem & exiguitatem parentum meorum, Mariæ & Ioseph, fratrum quoque meorum ac sororum, id est, propinquorum carnalium, per sonam meam attenditis, & supra id quod visibile est in me nihil audire vel intelligere vultis. Itaque multo me inferiorem pẽsatis regibus vestris, prophetis quoque vestris quos occiderunt patres vestri, quorum mensuram implere festinatis. *Matth. 13. Luc 14.* *Iudæi vt de Christo secundum carnem iudicant.*

¶ Dico ergo, quia vos secundum carnem iudicatis. Ego verò poteram & ipse quidem secũdum carnem iudicare, sed non iudico quenquam. Poteram quippe sic ecõtra dicere: Quia secundum carnem quoque maior Moyse, maior, inquam, & nobilior quouis rege vel principe secundum carnem quoque ego sum. Quia nõ quemadmodũ omnes, vos, & vniuersi patres aut principes vestri, communi more naturæ de corrupta muliere, sed de virginea puritate ex regia stirpe Dauid secũdum carnem natus sum. Ita, inquam, poteram & ego secũdum carnem quoque omnes homines

vt pote

vt pote in peccatis conceptos & de corruptione natos, me inferiores iudicare, sed non iudico quenquam. Nunc enim veni non iudicare, sed iudicari.

¶ Circa secundum, quo testimonium suum verum esse veritas ipsa defendit, subditur:

Et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater.

Theoph. ¶ Ecce secundum quo testimonium suum defendit veritas, id est, consortium paternæ æqualitatis. Dicat quispiam Pharisæorum: Si nos secundum carnem de te iudicamus iniustè, quare non punis? quare non condemnas? Dicit: Non ad hoc veni vt iudicem, ego enim nullum nunc iudico, & si iudicem, iudicium verum est. Etenim condemnati essetis, siquidem voluissem iudicare, sed quia nunc non est tempus, in secundum aduentum meum differo condemnationem vestram, quemadmodum & in alio loco dicit: Non enim misit deus filium suum in mundum vt iudicet mundũ, sed vt saluetur mundus per ipsum.

Ioan. 3.

Ioan. 5. Christus vt iudex.

¶ Quòd autem ipse sit omniũ iudex, audi os quod mentiri nescit. Pater omne iudicium dedit filio. atque ita quando audis ego nullum iudico, non de futuro aduẽtu, sed de præsenti dictum intellige. Dicendo autem quia solus non sum, sed ego, & qui misit me pater, idem est ac si dicat: Non ego solus condemno vos, sed & pater. Non enim aliter quidem ego iudico, aliter pater, sed sicut ego, ita & ille: & sicut ille, ita & ego.

¶ Ergo, & si tandem, inquit, iudico ego, videlicet, postquã fuero iudicatus, tunc enim natales meos tam secundum diuinitatem, quàm secundum humanitatem iudicare me oportebit, vt prædicentur in vniuerso mundo, & si, inquam, tandem iudico ego, iudicium meum iustum est, quia solus non sum, quomodo ille alius qui veniet in nomine suo quem vos accipietis, verè solus erit, & solus veniet, quia deus illum non mittet, neque cum deo aget, sed aduersabitur & extolletur supra omne quod dicitur deus aut quod colitur: Ego autem à meipso non veni, sed pater misit me, & ego in eius communione permaneo: nihil à meipso faciens aut iudicans.

2. Thes. 2.

¶ Proinde quæcũque ego testificor, & quæcũque iudico, ille

ille præsentibus & subsequentibus operibus' verum comprobat testimonium meum, verum & iustum esse defendit iudicium meum. Notandum verò est quemadmodum Christus dominus noster, deus & homo in omnibus verbis suis tenorem hunc seruat paternæ communionis, de qua nunc dicit, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater, ita vt nusquam absolutè quicquam de sola sua loquatur persona, sed sic semper profitetur quod est, vt simul patermæ personæ sociali & indiuisa charitate faciat mentionem. Igitur conuincuntur Iudæi dicentes, testimonium tuum non est verum, quandoquidem apertè dicat hic filius, Solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Sequitur:

Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.

¶ Sic enim loquente deo per Moysen scriptum est: Non stabit testis vnus contra aliquem quicquid illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Proinde iam adsumere licet. Ecce hoc verbum quod dixi, ego sum lux mundi, & quodcunque tale di co vel dixi quod vos reiicitis dicentes, testimonium tuum non est verum, duobus testibus defenditur. Nam ego sum testis vnus, qui testimonium perhibeo de meipso, ea scilicet authoritate qua dixi, quia scio vnde veni & quo vado, & adhuc alius testis testimonium perhibet de me, scilicet qui misit me pater. Et hac quidem responsione se iustè defendit. *Deute. 17. & 19. Christi testimonium de se verũ esse.*

¶ Intendebant illi vt nemo de illo testimonium perhiberet quòd Christus esset, quòd saltem propheta esset, denique quòd nullo modo à deo esset. Hoc intendentes eousque tandem conspirauerunt, vt si quis eum Christum confiteretur, extra synagogam fieret. Huic ergo malignitati obuiandum fuit. Ait ergo: In lege vestra, quæ vobis imposita est, scriptum est duorum hominum testimonium verum esse & adsumi.

Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater.

¶ Palàm ipsis erat quòd ipse testimonium de se perhiberet, & nihilominus pater de ipso testimonium perhiberet. Audiebant enim illum dicentem, deum esse patrem suum.

propter quod & eum persequebantur,& quod paulò antè iam dixerat eis,ego sum lux mũdi: hæc inquam,audiebant, & opera eius magnitudine tantæ professionis non minora videbant.In vrbis enim eius testimonium eius pertonabat, & in operibus eius testimonium patris desuper fulgurabat.Nam si filium dei se esse profitendo mentiretur , profecto non gloria miraculorum clarificaretur, sed pœna superbientibus condigna confunderetur.Deus enim superbis resistit, à quo(verbi gratia)Maria cõtra Moysen superbiens plaga lepræ percussa est.Dathan & Abiron & Chore in superbiam erecti, cum suis complicibus, alij viuentes à terra absorpti,alij à flammis deuorati sunt.Et Saul Christus domini ob superbiam spiritui maligno mancipatus est.Hũc autem dicentem se Christum filium dei, nusquam refellit deus quem professus est esse patrem suum,sed operibus verba eius vera esse testificatus est.

Nume. 12. *Nume.*16. 1.Reg 16.

¶Igitur & Iudæis & omni mundo palam est, quia testimonium quod perhibuit de seipso hic homo qui putabatur filius Ioseph, etiam de ipso perhibuit & deus quem patrem suum professus est.

¶Circa prædicta quæri posset, quomodo duorum hominũ testimoniũ verũ sit.Nũquid non illi duo falsi testes fuerant cõtra Christũ coram Caypha testificantes? Aut nunquid illi duo presbyteri contra Susannam non falsi testes fuerunt?Sed sensus est:Si duorum hominum super eadem re pari modo testantium probante lege testimonium verum esse apud homines præsumitur,ita quòd tale testimoniũ in legitimo iudicio reiicere fas non est, qua ratione meum & dei patris testimonium verũ non esse blasphematis?

*Matth.*26. *Dan.*17.

¶Circa tertium principale dicitur:

Dicebant ergo ei:Vbi est pater tuus?

¶Hic ponitur de Christi patre insanientium requisitio. Vbi tria notantur.Primum est, cæca malignantium interrogatio.Secundum est,malignè rogantium ignorantiæ ostensio,ibi:Respondit Iesus. Tertium,ab illatione iniuriæ occulta cohibitio,ibi:Hæc verba.

¶Circa primum aduerte quemadmodum Iudæi facto ostẽdunt verum esse quod audierant ab ore dicẽtis:Vos secundum carnem iudicatis, patrem enim Christi carnaliter acceperunt.

ceperunt. Vnde & dicunt: Vbi est pater tuus? Ac si dicant: Audiuimus te dicere, Solus non sum, sed ego & qui misit me pater, nos solùm te videmus. Ostéde ergo nobis tecum esse patrem tuum. Perspicuè quidem patrem illis dicebat deum, at illi hoc intelligere nolebant. Ergo vbi est, inquiùt, pater tuus? Impij & cæci, quid quæritis patrem eius? Nunquid & illum vultis occidere, aut extra synagogam facere si vobis præsentibus audeat de filio suo testimonium perhibere? Vbi Theophylactus:

¶ Quòdam illud, Vbi est pater tuus, sic intelligunt dictum esse à Iudæis ad dominum quasi ad iniuriam & probrum. Opprobrabant enim ei quasi ex fornicatione natus esset, & quasi non cognosceret patrem suum hæc dicebant. *Inquisitio iniuriosa.*

¶ Aut patrem eius vt vilem habebant Ioseph, & dicunt: Vbi est ille pater tuus? quasi dicerent: Obscurus est & ignobilis pater tuus, quid illum tantopere iactas?

¶ Circa secundum, quod est, malignè rogantium ignorantiæ obiectio, subditur:

Respondit Iesus: Neque me scitis, neque patrem meum. Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis.

¶ Quia vt tentantes interrogabant eum de patre, & non discendi gratia, propterea neque illos respõso dignatur. Et rectè quidem perfidorũ malignè interrogantium percontationem & fortiter improbat, & indignam censet sua respõsione. Quur enim quum prius dixisset, quia scio vnde veni & quo vado, vos autem nescitis vnde veni & quo vado, tacuerunt, & non dixerunt: Domine, vnde venis, & quo vadis? nunc autem vbi dixit, testimonium perhibet de me qui misit me pater, percontantur procaciter & dicunt: Vbi est pater tuus? Quur, inquam, de illo tacent, & de hoc interrogant, nisi quia dei filio veri testimonij non quærere, sed inuidere sciunt gloriam?

¶ Proinde quum dixissent, vbi est pater tuus, non respõdit quod erat interrogatus, vt verbi gratia diceret: Pleni sunt cœli & terra gloria maiestatis eius, sed hoc dixit: Neque me scitis, neque patrem meum. Hoc est, Quia me non scitis, neque scire vultis, idcirco nec patrẽ meũ scitis. Fortè dicitis: Te scimus, te filium Ioseph & Mariæ nouimus, de te homine Galilæo nihil amplius quærimus. Ad hæc inquam:

¶ Si me sciretis, forsitan & patrē meum sciretis. Vbi hæc dictio, forsitan, nequaquam dubitatiua est, sed vehementius etiam adsertiua. Nam alio loco dominus ad discipulos loquens, ait: Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Idem ergo hic significat, forsitan, quod ibi, vtique. Vt sit sensus: Si me sciretis, vtique & patrem meum sciretis. Sed me qui sim nescitis, si enim me sciretis' vtique honoraretis. Nunc autem quia me nescitis, nec honoratis. Patrem quoque meum quia nescitis nec honoratis, etiā si putetis. Quòd autem me nescitis, nō alia vobis caussa est, quā vos vobisipsis. Sicut enim sol iste visibilis & videntis faciē illustrat & cæci, sed videt ille, iste non videt, sic & sapiētia dei, verbum dei, vbique præsens est etiam infidelibus, sed quibus eam videant oculos non habent cordis.

Ioan. 14. Theoph. August.

¶ Si me sciretis, inquit, forsitan, id est, vtique patrē meum sciretis. Ecce via sciendi patrē, scire me. Quod verū est nō solùm de notitia certæ fidei (qua qui indubitata fide cognoscit filium, indubitata quoque fide cognoscit & patrem) sed etiam de scientia euidentię. Nam qui videt filium, videt & patrem, prout ipse dominus postmodum Philippo dixit.

¶ Circa tertium, quod est, à Christi comprehensione occulta cohibitio, subditur:

Hæc verba loquutus est Iesus in Gazophilatio docens in templo. Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.

¶ Primùm specialem templi locum explicat, id est, Gazophilatiū, qui locus erat facultatū & ærarium templi, & ita liberè tali in loco, id est, in medio templi loquebatur. Loco, inquam, celebri & penè solis principibus ac Pharisæis consueto: nec enim vulgo, nisi singulis aduentantibus & æra mittentibus accessibili. Principibus ibidem ac Pharisæis circa lucra maxima læto spectaculo considentibus. Magna ergo fiducia sine timore tali in loco hæc verba loquutus est Iesus, docens in templo, id est, nihil loquens in occulto, sed publicam condens doctrinam, palàm omni seculo manifestandam.

Gazophilatium templi.

¶ Et nemo apprehendit eum. Qui illum occidere quærebant & in manibus eum habebant, non audebant apprehēdere eum. Et neque sic intellexerunt, quòd reuera diuinæ virtutis

Theoph.

virtutis opus erat ſtipatum hoſtibus in medio illorum intactum manere, maximè quum illi ante feſtum quæſiuerint, & inſidiati ei fuerint, dicentes: Vbi eſt ille? Quem igitur quum non adeſſet quærebant, contra quem ferociebant vel abſentem, hunc in mediis retibus habentes habere nequeunt, & virtutem eius neque ſic agnouerunt. *Mira Chriſti virtus.*

¶ Quia nondum venerat hora eius. Non ergo furioſi vlla ratione mitigati fuerant animi, ſed tenebat ipſe nutu ſuo impotentem illorum malitiam, qui poteſtatem habebat tempore vel hora quam ſibi ipſe præfixerat ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam. Hora ergo qua ſeſe traditurus erat nondum vrgebat. Sed neque tunc potuiſſent aliquid aduerſus eum, niſi fuiſſet tempus opportunum quod ipſe ſibi delegerat. Non enim impotentiæ erat crucifigi, ſed permiſſionis. Permiſit enim quando voluit, quia illi iam pridem deſiderabant occidere illum, ſed inuiſibilibus ſuæ virtutis vinculis tenebantur. Oportebat enim eum diutius verſari in vita ſecundum carnem, vt hominibus maioris vtilitatis fieret author, monſtrando ſigna, ſermones & doctrinas exhibendo. *Theoph.*

FERIA SECVNDA POST DOMI. IVDICA.

Miſerunt Principes & Phariſæi miniſtros vt apprehenderent Ieſum. *Ioan. 7.*

¶ Tria præſenti lectione comprehenduntur. Primum eſt, Chriſto comprehendendo miniſtrorum deſtinatio. Secundum eſt, malitia cæcutientium recta diuinatio, ibi: Dixerunt ergo Iudæi. Tertium eſt, ad gratiam ſpiritus ſitientium vocatio, ibi: In nouiſſ.

¶ Circa primum tria notantur. Primum, Chriſtũ apprehendi inanis ratio. Secundum, concepti facinoris ad tempus dilatio, ibi: Dixit ergo Ieſus. Tertium, prænũtiata Iudæis irrita requiſitio, ibi: Quæretis me & non inuenietis.

¶ Circa primum attendenda ſunt pauca quæ lectionẽ hãc mox antecedunt. Vbi dicitur: De turba autem multi crediderunt in eũ, & dicebãt: Chriſtus quũ venerit, nunquid plura ſigna faciet quàm quæ hic facit? Vbi Euangeliſta multitudinẽ quæ de regione & aliis Iudææ & Galilææ ciuitatibus

bus cõuenerat ad diẽ festum turbam appellat, videlicet ad distinctionem illorum qui erant ex Ieroſolymis. Illi enim quia erant ſtipula, & principes eorum & Phariſæi ignis, pariter ſuccenſi ardebant in Saluatorem. Turba verò memorata pro quanto ad hoc incendiũ lõgius vel propinquius accedebat, pro tãto magis vel minus odij furẽtis igne calebat.

¶ Itaque multi quos ignis ille non adflauerat, crediderunt in eũ & dicebant: Nunquid Chriſtus quando veniet plura ſigna faciet quàm quæ hic facit? Ac ſi dicerent:

¶ Chriſtus quando veniet, vtique ex ſignis magnificis quę eſt facturus, cognoſcendus eſt. Sed nunquid plura vel maiora his quæ facit iſte, vel ipſe facturus eſt vel exigi ab ipſo opus erit? Quũ ergo & Chriſtum ſe eſſe teſtetur, & hoc tantis cõprobet ſignis, rationem non videmus quur in eũ credendum non ſit. Sed attende nunc occaſionem. Sequitur:

Occaſio mittendi miniſtros.

¶ Audierunt Phariſæi turbam murmurantem de illo hæc, & miſerunt principes & Phariſæi miniſtros vt apprehenderent eum. Audierũt, inquit, turbam murmurantem, id eſt, non excitatã in ſeditionem, ſed leniter mutientem & ſubmurmurantem, eo quòd ab eorum inuidia diuerſam haberent voluntatem. At verò ipſi ad omnem ventum hiabant, deſiderantes quaſi idoneam occaſionem, vt haberent vnde illum apud Romanũ præſidem quaſi legitimè accuſarent. Itaque audito quòd de turba multi crederent in eum, & de illo diuerſis ſententiis partes diuiſæ murmurarent, nũc reſpirauerunt quia ſeditionem propter illum factam crimina ri ſe poſſe ſperabant, licet præfatum turbæ murmurium lõgè diſtaret à ſeditione vnde ciuitatibus ſolet timeri periculum. Itaque miſerunt miniſtros vt apprehenderent eum. Et licet multa dominus antè fuiſſet loquutus, attamen hactenus nihil tale aduerſus eum attentauerunt. Maximè enim hoc eos mordebat, quòd turbæ Chriſtum glorificabant.

Theoph.

¶ Miſerunt autem & non ipſi venerunt, metuentes turbã ne tumultuaretur, & propterea miniſtros mittunt, ſeipſos ſubducentes, ne quid fortè periculi ſuboriretur, illos autẽ furori populi exponentes, ita vndequaque quod ſuum erat ſectabantur.

¶ Circa ſecundum, quod eſt, concepti facinoris ad tempus dilatio, ſubditur:

Dixit

Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui misit me.

¶Iudæis quærentibus eum apprehendere,& nunc principibus & Pharisæis ministros mittentibus vt illum tenerẽt, ipse inuictæ maiestatis suæ conscius, hæc loquutus est:Adhuc modicum tempus vobiscum sum. Conscius, inquam,potestatis suæ,nec ignorans quibus vinculis ligatum,& infrenatum teneret cubantem in cordibus illorum præpositum mortis diabolum dixit:Adhuc modicum tempus vobiscum sum,& cætera quæ sequuntur. Ac si diceret:

Iudaic⁹ furor vt coërcetur.

¶Tam citò vultis me comprehendere,sic festinatis occidere,& quia grauis sum vobis ad videndum iam nunc à cœtu viuentium properatis excludere me?Sustinebitis paulisper & expectabitis,donec perficiam sanitates,& impleam tempus meum. Et interim velit nolit agitator vestri dux mortis & inferni,ego viuens cum viuentibus, mortalis cum mortalibus vobiscum ero. Etiam si persequuti fueritis,etiam si abegeritis,ego adhuc vobiscum sum:Hoc est,pro vobis curam gero,& ea quæ ad vestram salutem spectant loquor.

Theoph.

¶Quum perfecero opus meum,mala voluntas in vobis est, facultas dãda est:facitote tunc vt lubet. Sed quum feceritis nolite gaudere. Nã vestro scelere ab hac vita extrusus,quod sperastis,quod effectum esse putastis,non adsequemini. Vado enim ad eum qui misit me. Hoc dicit, tanquam patri sit de ipsis conquesturus. Nam qui eum qui missus est ignominia adficiunt,manifestum est eos offendere in eum qui misit.

Christ⁹ vt iuit ad patrem.

¶Dicendo autem vado,mortem suam voluntariam significauit.Nam de abitu suo per mortem loquitur.Siquidẽ morte intercedente iuit ad deum qui misit illũ.Iuit autem moriendo,resurgendo,& ascendendo in cœlum. Et signanter explicat,qui misit me, vt intelligamus eum secundum humanam suam ire naturam quam explicat missio.

¶Circa tertium,quod est,prænuntiata Iudæis irrita requisitio,subditur:

Quæretis me,& non inuenietis:& quo ego vado, vos non potestis venire.

Christũ diuersa voluntate quæsturi.

¶Quæretis,inquit, me. Tempus post suam resurrectionẽ insinuat, quo tempore quæsituri eum erant & qui oderãt,

& qui amabant. Illi vt extinguerent, isti vt haberent. Plerique enim eorum post resurrectionem ipsius compũcti vti
Augusti. desiderabilem erant quæsituri. Noluerunt agnoscere præsentem, & postea quæsierunt eum quum viderent multitudinem in eum credentem. Vnde & multi compuncti dixe-
Acto.2. runt ad Apostolos: Quid faciemus? Viderant enim Christũ suo scelere morientem, & crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscentem. Et quousque biberent sanguinẽ quẽ effuderunt, de sua salute desperauerunt. Ad hæc vt dicit Theophylactus, verisimile est dum caperetur ciuitas multos ipsius & miraculorũ eius fuisse memores, eiusque præsentiam desideraſſe.

¶ Verùm de illis qui oderãt & in odio ipsius permãsuri erant, Christum intelligamus dicentẽ: Vos qui nunc me quæritis, nolite putare quòd postquá me occideritis, causſa hęc quæ vos incendit debeat cessare. Non ita erit. Sed tũc mul-
Deut.32. to magis ego ad æmulationem vos adducam in non gentẽ, in gentem insipientem, in iram vos mittam. Iam nunc quidem vna turba vnius gentis submurmurat quibusdam dicẽtibus: Nunquid Christus quum venerit plura signa factur' est quàm quæ hic facit? tunc autem à solis ortu vsque ad occasum laudabile erit nomen Christi domini, quando laudabunt eum omnes gentes, laudabunt eum omnes populi.

Christum ex odio quæsituri. ¶ Tunc vtique acriori quàm nunc inuidia quæretis me, cupientes nomen meum extinguere. Sed frustra. Nam quo ego vado, vos non potestis venire. Nũc vbi ego sum vos potestis venire, imò quia ego ad vos veni, vos me potestis inuenire, & post modicum etiam poteritis apprehẽsum de vestra terra viuentium conterendo eiicere. Verùm hoc vobis facientibus, ego vado quo vos non potestis venire, sed nec saltem lapidem illuc poteritis iacere.

¶ Quæretis tamen me ardentissima persequutione, & seruos quidem meos occidetis, flagellabitis, crucifigetis, lapidabitis, me autem contingere non poteritis, sed sospes ego
Theoph. quum alios occideritis alios substituam testes meos, vt magis ac magis gens insipiens æmulemini. Cæterùm insinuãs quòd mors sua non sit talis, qualis est mors communis, dicit: Quò ego vado vos non potestis venire.

Circa secundum principale dicitur:

Dixerunt

Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quò hic iturus est, quia non inueniemus eum?

¶ Hic ponitur Iudæorum præinuidia cæcucientium opportuna diuinatio. Vbi duo notantur. Vnum est, professionis Christi confessa ignorantia. Alterum, ignorantium quæ dicebant diuinatio opportuna, ibi: Nunquid in dispersionem.

¶ Circa primum, notanter dicit Euãgelista dixisse Iudæos ad semetipsos, & non voluisse interrogare Christum super ipsius sermone quem se fatentur non intelligere. Quia nimirum in humilitatis arcem quæ superbis mentibus nimis ardua est, tantillum saltem aspirare non poterant, vt ab ipso quicquam intentione discẽdi dignarentur interrogare. Quò hic iturus est, inquiunt. Intellexerant verbum dicentis: Quæretis me & non inuenietis, non de professione eius per mortem, sed de abitu eius ad quempiam locum ipsis nec cognitum nec accessui patẽtem. Et propterea inscij disquirunt, in certi quò hic sit iturus. Quia, inquiunt, non inueniemus eum, videlicet, timebant ne ipsorum persequutionem quoquo modo euaderet. *Superbia doceri dedignatur.*

¶ Circa secundum, quod est, proprium sermonem ignorãtium diuinatio opportuna, subditur:

Nunquid in dispersionem gentium iturus est & docturus gentes? Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire?

¶ Nunquid, inquiunt, in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Sic enim gentes vocabant, quasi exprobrantes, & magnopere in seipsis gloriantes, quia scilicet gẽtes vbique disseminatæ erant, & propter rituum varietatem non bene ad inuicem permixtæ. Sed hoc opprobrium ipsi postea sustinuerunt, quia vbique dispersi sunt. Olim enim nullis commiscebãtur exteris, sed vno Palæstinæ loco collecti continebantur. Dicunt ergo: *Chryſoſt.*

¶ Nunquid in dispersionem gentium iturus est? O Iudæi vitæ desertores & salutis inimici, timor quem timetis vobis eueniat, & quod veremini accidat. Adeóne timetis ne si post Christum totus mundus eat, & gentibus deus innotescat vestra singularis gloria depereat? Hoc enim vobis præsaga mens vestra prædicabat, quòd si iuxta prophetiá *Christ⁹ ad gẽtes trãsiturus. Quod timebant Iudæi euenit*

Iacob

Gene.49. Iacob qui expectatio gentium fore veniret, vestra de vnius dei cultu, tanquam vnicornium singularis superbia super terram se vltra magnificare non apponeret. Igitur quod timebatis, ibit in dispersionem gentium & docebit gentes. Et dū vos hoc præcauentes & auertere volentes ipsum occideritis, tunc super equos & saluationis quadrigas ascendens, tota salute secum à vobis transmigrāte, in dispersionē gentium feretur. Mors ipsa, via est vitæ ad gentes proficiscendi.

Ionæ.3. ¶ Sic enim olim Ionas in typo Christi transiuit in Niniuē ciuitatem magnam, sed mare ingressus móxque vallatus abysso & pelago coopertus, atque post triduum de ventre ceti reuocatus, tandem ambulauit in Niniuen magnam, & prædicando commouit & conturbauit illam, vt per pœnitentiam triduanam sanaretur, & ita Niniue saluata, cucurbita (aliâs, hedera) exaruit, quæ capiti Ionæ obumbrauerat, vi delicet in typum vestri ô Iudæi, quorum synagoga tēplum que vel sancta sanctorum quondam dei tabernaculum gentium ecclesia floresćente exaruit. Figuram hanc latius expositam habes in quadragesimali nostro superiore, huius diei homilia in epistolam.

¶ Circa tertium principale dicitur:

In nouissimo autem die magno festiuitatis, stabat Iesus & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat.

¶ Hic ponitur ad gratiam spiritus sitientium vocatio. Vbi duo notantur. Vnum est, benigna Christi clamantis inuitatio. Alterū, abundantis gratiæ credenti promissio, ibi: Qui credit in me.

¶ Circa primum dicitur: In nouisimo autem die magno
Leui.23. festiuitatis. Primum diem festi & nouissimum hunc septimum magnum dicebant, quia & lex septimum huius festi diem sanctum nominauit. Agebatur festiuitas quæ appellatur Scænopægia, id est, tabernaculorum cōstitutio, quæ per septem dies agebatur. Meritò autem in nouisimo die Christus cū turbis loquitur, quasi viatica illis dans domū redituris. Cū his enim qui diebus intermediis epulationibus & deliciis erant intēti, intempestiuum fuisset colloqui, neque enim attendissent.

Clamauit

¶Clamauit autem Iesus partim propter turbæ multitudinem, partim vt magis audiretur, partim vt fiduciam & libertatem in dicendo manifestaret, & quòd nullum aspernaretur. Et quid dicit? *Christus cur clamauit.*

¶Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Ac si di. Neminem necessitate & violentia attraho, sed si quis multum habet desiderij, hunc ego voco.

¶Est enim sitis interior, quia est homo interior. Constat autem plus amare hominem interiorem, quàm exteriorem. Si ergo sitimus & veniamus, nō pedibus, sed affectibus: nec migrando, sed amando. *Sitis interior.*

¶Porrò mysticè nouissimus iste magnus dies festiuitatis stantis domini & clamantis, eodem anno sequuturā significat paschæ festiuitatem, vtique nouissimā veteris testamenti, primamq; noui. Quia profectò post illam paschalem vesperam qua dominus cum discipulis suis typicum pascha mox tradendus manducauit, quicquid Iudæi celebrauerunt, non iam festiuitas aut solennitas, sed iuxta Prophetā stercus solennitatum debet nuncupari. *Vltimū pascha Iudæorum.* *Malac. 2.*

¶In illa nanq; nouissima festiuitate magna stetit Iesus in conspectu patris, preces supplicationesq; offerens cum clamore valido & multis lachrymis, dum percussus violentia passionis, sicut prefiguratum est in illa petra quā Moyses virga percussit, effudit nobis de semetipso quod biberem⁹. Primū aquam qua abluemur, & sanguinem suū quo potabimur, deinde insufflando spiritum sanctū dans Apostolis, & iuxta alium Euangelistā aperiens illis sensum vt intelligerent scripturas, quod est, verè salutares bibere aquas. *Heb. 6.* *Num. 20.* *Ioan. 20.* *Luc. 24.*

¶Deinceps persistit clamans vehemēter, clamans cunctis gentibus, & quodam modo dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, dum receptus in cœlum, dato spiritu sancto cō mouit cœlos qui enarrarent gloriam dei, ita vt non essent loquelæ neque sermones, quorum non audirentur voces eorum, vt in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

¶Tota quippe eorum predicatio clamor erat Iesu inuitātis vt omnes sitiētes venirēt ad aquas, & sancti spiritus gratiam in remissionē peccatorū accipere properarent, & deinde eodem spiritu diuidente singulis prout vult biberent

de

de lege & prophetis per fidem euangelij salutarem, quam prius non habebant, abundantiam verbi dei.

¶ Bene igitur in' nouissimo die magnæ festiuitatis, stabat Iesus & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Quia cunctis hominibus desiderantibus saluari, ex tunc non modò salutis aditum aperuit, sed etiam altisona prædicatione ad salutis & vitæ poculum inuitauit.

¶ Circa secundum, quod est, abundantis gratiæ credenti promissio, subditur:

Qui credit in me sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erãt credentes in eum.

¶ Qui credit in me sicut dicit scriptura. Hoc enim loco (secundum Chrysost. & Theoph.) oportet punctum facere. Ac si dicat: qui rectè & secundum quod scriptura docet credit in me. Quia enim multi propter signa credebãt, quibus tamen Iesus non se credebat, ostendit non præcipuè propter signa credendum esse, sed propter scripturam de ipso testificantem. Siquidem fides recta ex scripturis est. Itaque qui credit in me sicut scriptura credendum prænuntiauit, nempe quòd filius dei sum, quòd creator, quòd domiuus vniuersi. Vnde alibi Iudæis loquitur, dicens: Scrutamini scripturas, illæ enim sunt quæ testimonium perhibent de me.

Theoph. Credendũ iuxta scripturas. Ioan. 5.

¶ Multi enim se putant credere, sed non credunt vt dicit scriptura, atque ita suas sequuti sunt sectas, quales sunt hę retici vniuersi.

¶ Porrò secundum Hiero. hoc testimonium flumina de ventre eius fluent aquę viuæ, de Prouerbiis sumptum est vbi dicitur: Diriuentur fontes tui foris, & in plateis aquas tuas diuide. Quod mauis sequere.

Prou. 5.

¶ Flumina (inquit) de ventre eius fluent aquæ viuæ. Intimum animæ ventrem appellat Hebræi tropo sermonis. Flumina autem fluere dicebat, & non flumen aquæ viuæ, liberalem spiritus gratiam & largitatem insinuans. Talis est enim spiritus vt in quancunque animam introierit & in qua resederit, faciat illam scaturire quouis fonte largiorem. Et disces quemadmodum fluant flumina ex ventre secundũ scripturas credentis, siquidem Petri linguam, Pauli diser-

disertitudinem, Stephani sapientiam consideraueris, quos dicentes nihil effugit, sed spiritum sequuntur tanquam à fluminibus quibusdam impetu ruentibus rapti.

¶ Hinc bene viuentem aquam gratiam dixit, id est, agentem semper. Sic enim gratia cùm mentem intrauerit, & firmata fuerit, magis omni fonte manat, neque deficit, neque euacuatur, neque stat. *Chrysost.*

¶ Itaque puta dominum Iudæis loquentem dixisse: Quid malè solliciti estis dicentes: Nunquid in dispersionem gentium iturus est & docturus gentes? An putatis quòd si me occideritis illud præcauentes, iam non sit qui gentibus salutem quam illis inuidetis adnuntiet? Non erit ita. Nam qui credit in me, per ipsam mortem qua vos me occidetis, accipiet sapientiæ & scientiæ spiritum, & implens mundum abundantia doctrinæ euangelicæ, non sinet (vti vos putatis) nomen meum perire, vel dispersioni gentium dei notitiam deesse. Quod & factum est. Ecce quàm multi credentium biberunt aquam sapientiæ salutaris, fluenta viua de cisterna legis & prophetarum & euangelij puteis, & deriuati sunt fontes eorũ foras & largis expositionibus in plateis aquas suas diuiserunt. Illi qui iam tunc primi in eum credebant, scilicet Apostoli, primi biberunt, & de illo primitiuæ ecclesiæ paradiso quatuor euangeliorum flumina, & epistolarum Apostolicarum fontes deriuati totum mundum notitia diuinitatis impleuerunt. Sanè hæc aqua viua spiritussancti gratia est. Nam protinus subiunxit euangelista: *Flumina aquæ viuæ*

Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum.

¶ Hic exponit ad qualem potum dominus inuitasset, dicens: Hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Et sunt verba Euangelistæ Christi mysterium elucidantis. Etenim spiritussanctus vsitato in scripturis vocabulo aqua, & interdum cum additamento aqua viua nuncupatur. Porrò anima humana terra dicitur, videlicet pro similitudine. Quia sicut aqua terram irrigat, & infusione competenti germinare eam facit sic sancti spiritus, gratia substantiam animæ per semetipsam sterilem aridam donorum suorum fluentis irrigat, & beneficio suæ visitationis *Ad qualẽ potum inuitat.* *Efficacia gratiæ.*

tionis infusam fide & operibus bonis fœcundat. Quam visitationē Psalmista per hanc similitudinem postulans, dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Itaque credentes in eum, scilicet dei filiū, sic erant accepturi hunc spiritum, vt dona eius de ventre, id est, anima & mente illorum fluerent tanquam flumina. Quod eatenus ab initio seculi non fiebat.

¶ Quanuis enim dona sancti spiritus antiqui patres haberent, non tamen de illis fluebant tanquam flumina in illam de qua nunc agitur gentium dispersionem. Sed in vna gente ista gratiarum dona, tanquam in vno vase, continebantur exceptiones aquarum. Isti autem credentes in eum, scilicet Apostoli, & post illos Apostolici viri sic acceperunt hunc spiritum sanctum, vt prædicando, baptizando, manus imponendo, maxima de ventre suo flumina per vniuersum mundum profunderent.

FERIA TERTIA POST DO. IVDICA.

Ioan. 7. *Post hæc ambulabat Iesus in Galilæam. Non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.*

¶ Tria præcipuè in hac sancti Euangelij lectione cōprehēduntur. Primum est, carnaliter sentientiū improba suggestio. Secundum est, Christi & carnalium gloriæ notanda distinctio, ibi: Dixit ergo eis. Tertium est, Christi ad diem festum in priuato profectio, ibi: Vt autem ascenderunt.

¶ Circa primum tria notātur. Primum est, Christi à Iudęa ad tempus abscessio. Secundum, ob festum imminens suadendi occasio, ibi: Erat autem in proximo. Tertium, carnalium fratrum vana suggestio, ibi: Dixerunt autem.

¶ Circa primum dicitur: Post hęc, videlicet, quę prius Christi gesta & dicta narrauerat, de panum, videlicet & piscium multiplicatione, & quę de carnis & sanguinis sui sacramēto fuerat copiosè loquutus, post hęc, inquam, ambulabat Iesus in Galilæam, & cætera quę sequuntur:

Christum

¶ Christum suæ vitę & mortis habẽtem imperium, eo tempore & ordine voluisse pati & intrare in gloriam suã quo passus & mortuus est, lex & prophetæ testantur, quos ipse premisit, quos ipsius prędocuit spiritus. Nec enim aliud prophetę prædixerunt, quàm quod in voluntate eius prefixum, in spiritu sancto preuiderunt. Nec aliam mortis speciem potestas eius admittere habebat, nisi quam eisdem sanctis prophetis speculantibus, iamdudũ apud se prędordinauerat. At verò Iudæi nequaquam mysterium voluntatis eius scientes, sed cæcum furorem suum sequentes, quærebant eum quocunque modo interficere. Verbi gratia, nunc præcipitare, nunc lapidibus obruere, non curantes aliud quàm vt de medio tolleretur. Igitur quia pertinebat ad eũ mortis suæ tempus modũque necessarium nostræque causæ cõpetentem preuidere, ambulabat, inquit, in Galileam. Non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudęi interficere. Non quasi non posset inter Iudęos ambulare, & non occidi à Iudęis (hanc enim potentiã quãdo voluit demonstrauit) sed infirmitati nostræ prębebat exemplum. Non enim ipse perdiderat potestatem, sed nostrã cõsolabatur fragilitatẽ. Ostẽdit enim quid fideles eius imitari debeant rationabiliter dum tempus vel causa postulat, mortem declinando.

Mortis suæ tempus in Christi potestate.

Iudæorum furor irritus.

¶ Ergo quę deitatis sunt ostendebat, & quæ humanitatis. Etenim fugiebat persequutores vt homo, & apparebat eis vt deus, vtrunque verè existens. Vbi Theoph.

Vtranque naturã suã vt Christus ostendit.

¶ Noluit Iesus in Iudęa ambulare propter homicidas Iudęos, non vt timens mortem, poterat enim in medio illorũ ambulare, sed si hoc semper feciſſet, non fuisset creditus homo, sed habitus fuisset phantasma.

¶ Secedit igitur nunc in Galilæam. Nam quia nondum aduenerat tempus passionis, vanum & superuacuum erat in medio inimicorum suorum versari, & maioris semper rabiei illius authorem fieri.

¶ Igitur non mori metuens (sed sicut scriptum est, Sol cognouit occasum suum) tempus aliud moriendi præfixum habens interfectoribus sui locum dare nolebat. De quo tempore suo paulò pòst ait: Tempus meum nondum aduenit.

Sceno-

¶ Scenopægiam quippe in septimo mense, non suum sed
Ruper. Precursoris sui Ioannis tempus esse nouerat quo ille patris Zachariæ per angelum prenuntiatus ac conceptus est, suum autem tempus ipse verus agnus dei paschalem primi mensis solemnitatem, in quo deo patri pro omni mun-
Christo nascēdi quod tempus & moriendi. do sacrificium fieret, iamdudum prospexerat. Quo nihilominus tempore idem ipse ab angelo annuntiatus, in vtero virginis fuerat conceptus. Nam revera secundum regulares sanctorum computistarum circulos constat, quia sexta feria, quota die homo conditus fuerat, Iesus Christus dominus noster pro reparatione humani generis euāgelizante angelo beatæ virgini conceptus est.

¶ Hoc igitur tempus suum, vitæ pariter & mortis suæ arbiter dominus expectans, nolebat ad hunc diem festum Scenopægiæ ascendere, id est, eo tempore transeundo ex hoc mundo ad patrem, gloriam suæ immortalitatis intrare.

¶ Circa secundum, quod est, ob festum imminens suadendi occasio, subditur:

Erat autem in proximo dies festus Iudæorum Scenopægia.

Leuit. 23. ¶ Non vno die tantùm, sed pluribus illam festiuitatem diebus agendam fuisse intelligendum est. Sic enim de ipsa in
Scenopægiæ tēpus & ratio. lege scriptum est: A quintodecimo die mensis septimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias domini septem diebus. Die primo, & die octauo erit sabbatum, id est, requies. Et de caussa eiusdem solemnitatis paulò pòst subiungitur: Omnis qui est de genere Israël manebit in tabernaculis, vt discāt posteri vestri quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, quum educerem eos de terra AEgypti. Faciebant itaque Iudæi tabernacula ad similitudinem tabernaculorum in quibus habitauerant, quum educti de AEgypto peregrinarentur in heremo, & celebrabant diem festum memores beneficiorum domini, qui tamen occisuri erant dominum.

¶ Itaque huiusce festiuitatis occasione audi carnales homines insipiēter & importunè dei filio, æternę dei sapientiæ suadentes.

¶ Circa tertium ergo, quod est, carnalium fratrum vana persuasio, subditur:

Dixerunt

Dixerunt ergo ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua quæ tu facis.

¶Isti fratres Iesu, quidam ex consanguineis eius sunt, qui gloriam mundi huius amantes, & veram dei & hominis Christi gloriam suo terreno sensu metientes, vanum illi dilatandæ gloriæ dabant consilium, vt videlicet festinans cunctis innotescere daret operam tam solenni non deesse conuentui, nec ostentandis parceret miraculis. Nam hæc festiuitas vna de tribus erat in quibus omne masculinum Israël coram domino lex iusserat apparere. Ergo suo sensu sapientiam dei præcedere, viamque illi ostendere præsumebant. *Fratres isti Iesu, qui.* *Suasio vana.* *Exod. 23. Theoph.*

¶Quum autem dicunt, Vt & discipuli tui videant opera tua, non de duodecim dicunt, sed de iis qui illum aliàs sequebantur. Arguebant eum fratres isti propter duas affectiones, timorem & vanam gloriam. Vnde & suadelam suâ ratione peruersa confirmare conantur, dicentes:

Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipse in palàm esse.

¶Vera quidem sententia est, neminem ratione vtentem adeò sibimetipsi dissidere. Nam revera manifestè repugnantia sunt, velle hominibus innotescere, & nobilia facta celare. Nullus, inquiunt, in occulto aliquid facit, quod est formidinis, & ipse quærit in palâ esse, id est, illustris esse, quod esse vanæ gloriæ insinuant, non bonam opinionem habentes de his quę ab ipso fiebant, hęc dicunt. *Christum vndehi fratres insimulant. Theoph.*

¶Et videri posset initium verborum ipsorum quasi amicorum esse. Multæ autem amaritudinis erant quæ dicebantur, quia & de formidine & de amore gloriæ (vti dictũ est) eum notant. Cæterùm hęc eorum ratio seu sententia, non suo tempore dicta est. Nam dominus noster nec in occulto quicquam faciebat, quia nihil quod occultum esse vellet agebat. Nec eo modo, quo illi arbitrabantur, in palàm esse quærebat. Quia non ab hominibus claritatem accipere, sed claritatem hominibus dare volebat, non hominibus placere, sed homines vt deo placerẽt venerat erudire. Igitur vera quidem, sed vana, imò & peruersa atque alieno spiritu prolata sententia est, qua dicunt suadentes: Nemo in

occulto aliquid facit, & quærit ipse in palàm esse. Quã tamen adhuc confirmare nituntur dicentes:

Sic hæc facis, manifesta teipsum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum.

Theoph. ¶ Ergo non bonam de factis Christi (vt iam dictum est) hæc dicentes habebant opinionem. Nam si hæc facis, inquiunt, vt bona, manifesta teipsum, qui quæris in palàm esse. Q. d. Facis mirabilia, appare omnibus, vt laudari possis ab omnibus Hæc qui monere videntur, glorię ipsius consulunt. Et quia humanam gloriam requirebant, in eum non credebant. Si autem, inquiunt, te occultaueris, manifestum est quòd mala faciens occulteris. Dignum est autem illorum impudentia admirari, quo modo non erubescant illa dicere quæ magistro ignominiam adferebant. Sed attende & mirare cæcitatem. Neque enim fratres eius credebant in eum.

Fratres isti nõ credentes.

¶ Et quidem illi dignæ memoriæ fratres Christi quos Apostolos nouimus Christi, viri apostolicæ sanctitatis, scilicet Iacobus Alphęi, Simon quoque & Iudas Thadęus credebant in eum. Nam apostolorum omnium, solo Iuda diabolo excepto, fuit vox illa paulò antè per hunc Euangelistam memorata vice omnium ore Petri prolata: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius dei. Sed isti fratres eius non credebant in eum: Christum enim consanguineum habere potuerunt, credere autẽ in eum ipsa propinquitate fastidierunt. Igitur hæc verba illorum non tam beneuolentiam quàm inuidentiam testantur, quia nõ multum curantes si interficeretur, qui vtique odium ludęorũ aduersus illum ignorare non poterant.

Ioan. 6.

Theoph.

¶ Vnde autem hęc incredulitas? Sanè ex voluntate & inuidia. Solent enim cognati semper inuidere.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Dixit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum aduenit, tempus autem vestrum semper est paratum.

¶ Hic ponitur Christi & carnalium hominum gloriæ notanda distinctio. Vbi duo notãtur. Vnũ est, temporis glorię habẽ-

habenda ratio. Alterum, quos amat mundus, & quos odit, ostensio, ibi: Non potest mundus odisse vos.

¶ Circa primum, attende quemadmodum fratres quidem isti domino inuidentes arguunt eum metus & arrogantiæ. Ille autem quid dicit ad eos? Num durè loquitur? Minimè, sed mansuetè. Non enim dixit: Vos qui estis qui talia mihi consuliti s & ita docetis? Sed quid dicit? *Theoph.*

¶ Tempus meum nondum aduenit. Omnia tempus habent, ait Ecclesiastes. Ac deinceps: Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Audiant hoc stulti qui tempora discernere nesciunt, quòd nō dixit, tempus ridendi & tempus flendi, sed primum tempus flendi, deinde tempus ridendi: prius tempus plangendi, & postea tempus saltandi. Hæc, inquam, tempora qui nō discernunt, intempestiuos præcipiunt risus, & immaturis tripudiant saltationibus. Et quia nondum status rerum immutatur (oportet enim præsentem statum decedere, aliūq; longè diuersum & contrarium succedere) necesse est de risu ad fletum, de saltatione transire ad planctum. At verò is cuius regnum de hoc mundo non est, nouit sibi & suis prius flendum, & pòst ridendum: prius plāgendum, & pòst esse exultandum. *Eccles. 3. Habenda ratio.*

¶ Ait ergo: Tempus meum nondum aduenit. Dabant illi consilium consequendæ gloriæ secularitèr & terreno affectu monentes ne esset ignobilis & latitaret. Sed dominus voluit ad ipsam celsitudinem per humilitatem viam sternere. Tempus meum, inquit, id est, tempus gloriæ meæ quo veniam in altitudine iudicaturus, nondum aduenit. Tempus autem vestrum (id est, mundi gloria) semper est paratum. Quando ergo nobis insultant amatores huius seculi, dicamus eis: Tempus vestrum adest paratum, tempus nostrum nondum aduenit. Excelsa enim patria, humilis via. Qui recusat viam, quid quærit patriam? Vos ad gloriā tenditis malis operibus mundi adulando, ego ad gloriam proficiscar mala mundi opera detestando. *Auguſt.*

¶ Circa secundum, quod est, quos amat mundus & quos odit ostensio, subditur:

Non potest mundus odisse vos, me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo quia opera eius mala sunt.

¶ Non potest, inquit, mundus odisse vos, mundus hoc loco dilectores mundi significat, qui pro eo quòd sunt mundi huius amatores, inimici dei constituuntur. Et quũ causam odij tandem subiunxerit, quia ego testimonium perhibeo de illo quia opera eius mala sunt, constat sine dubio quòd econtra cur eos mundus odisse non possit, illa causa sit, quia testimonium perhibent quòd opera eius bona sint. Igitur illos consultores suos multum à suo sensu dissentire tam fortiter quàm suauiter ostendit sapientia, simúlque quod futurum est innuit, scilicet manifestationem suam sic processuram, quòd antè quàm exaltet caput, de torrente in via bibiturus sit.

1. Ioan. 2.

Quos odit vel probat mundus.

Duo Christus à se repellit.

¶ Cæterùm, dominus contra duo de quibus eum illi arguebant, alia duo inducit. Contra formidinem quidem dicit quòd opera mundi redarguit, quod non faceret si formidolosus esset: Sed contra inanem gloriam mittit illos ad festum. Vnde sequitur:

Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia tempus meum nondum impletum est.

Vt longeà Christova nitas.

¶ Si vanæ glorię cupiditate dominus detineretur, retinuisset eos secum. Nam glorię cupidi consueuerunt multos habere qui sequantur illos. Quo nihilominus ostendit se illis nullatenus velle blandiri, dum eis Iudaica facere concedit.

¶ Vos, inquit, ascendite. Respõdet suggestioni dicentium, Transi hinc, & vade in Iudęam. Respondet simul concludendo ex pręmissis: Vos ascendite nunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum. Non negat se ascensurum, sed negat suum tunc ascensum, sciebat enim se paulò pòst ascensurum.

Cur Christi tempus nondũ impletum. Theoph.

¶ Quia tempus meũ, inquit, nondum impletum est. Quod prius dixerat, Nondum aduenit, modo dicit: Nondum impletum est. Inchoauerat enim, sed nondum ad terminum prefixum peruenerat. Ac si dicat: Nondum adest tempus crucis & mortis. Oportet enim me adhuc in carne viuere, vt plura signa faciam, & plures doctrinas exponam, atque ita vt & plures turbas in fide instruam, & discipulos meos confirmem tam per signa quàm per doctrinas. Nondũ igi-

tur

tur vrget tempus mortis, vt me his obiiciam qui contra me insaniunt, propterea neque nunc ad festum ascendo. Sufficiat itaque istis, & cunctis matutinis & importunis ad mundi gloriam ascensoribus regem gloriæ grauiter & parcè dixisse: Vos ascendite ad diem festũ hunc, ego non ascendo, scilicet modo, & vt vestris parcam consultis, & ea qua vos ascenditis mundanæ gloriæ cupiditate, quia gloriæ meæ tempus nondum est impletum. Vos vt libet exaltamini quantum potestis antequam humiliemini postquam fueritis exaltati. Nam ego non ascendam in præsenti, neque exaltabor antequam humilier vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Audiant ascensores matutini.*

¶ Circa tertium principale dicitur:

Hæc quum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto.

¶ Hic ponitur Christi ad diem festum in priuato profectio. Vbi duo notantur. Vnum, Christi non comparentis perfurentes requisitio. Alterum, variè sentientium de Christo murmuratio, ibi: Et murmur multus.

¶ Circa primum dicitur: Hæc quum dixisset, &c. In principio quidem ascendere detrectabant, vtpote feruentibus furore Iudæis. Post hæc autem, quum festum soluendum esset, ascendit, quãdo scilicet illorum minus feruebat insania. *Theoph.*

¶ Ipse, inquit, mansit in Galilæa. Delitescit, vt confirmet se esse hominẽ. Nam si comparuisset, insaniissent vtique contra eum, occidere illum cupientes, & non eos hoc facere permisisset, eo quòd passionis suæ tempus nondum adesset, sed ẽ medio eorum elapsus vitasset passionem, & hinc putari potuisset quòd non verè, sed solùm apparenter fuisset incarnatus, propterea fugit & secedit vt homo, quod homini erat faciens. *Cur Christus ascendere moratur.*

¶ Quin etiam vt nos erudiret ad salutẽ, delituit. Ascendit enim postmodum, sed quasi in occulto, id est, non vt aliàs comitantibus turbis stipatus. Vt igitur disceremus quid nos oporteat facere qui non possumus persequutores detinere, voluit latenter ascendere. Nec tamen dixit ascendisse in occulto, sed quasi in occulto, vt ostendat hoc factum esse dispensatiuè. Si enim omnia vt deus ageret, vnde pos- *Christus vt nos exẽplo sui docet.*

 semus

semus nos scire incidentes periculis humanis quid oporteat facere?

¶ Non manifestè, inquit, sed quasi in occulto, quia tempus eius nondum erat impletum.

¶ Quid ergo, vbi impletum est tẽpus eius, quo modo ascendit? Planè non in occulto, sed manifestè. Tunc enim turba multa quæ conuenerat ad diem festum, quum audissent quia venit Iesus Ierosolymam, acceperunt ramos palmarum & processerunt obuiam ei, & clamabant, Osanna, benedictus qui venit in nomine domini, rex Israël. Vtique tunc impletum erat tempus eius, quia collecto concilio dixerant Pharisæi & pontifices, quia expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & ab illo die cogitabant eum interficere, videlicet quasi legitimo iudicio, & ea morte qua ipse decreuerat, scilicet morte crucis. Nam antea quęsierant eum multoties interficere, sed non ita vt implerentur scripturæ: & ideo nolebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi quomodocunque (vt iam dictum est) interficere. Et tamen quum ambulasset illuc & vellent eum Iudęi lapidare, noluit mortem admittere, quia non sic implerentur scripturæ.

Christo quãdo tempus ascendendi.
Ioan. 12.

¶ Tunc ergo impletum est tempus eius, & ideo ascendit manifestè, adclamantibus turbis magno regi, magno filio dei, magno & nobili filio Dauid.

¶ Quid ergo? Num vel tunc memoratum fratrum suorum consilium adprobauit, & iuxta sensum illorum mundo voluit innotescere? Minimè, quia laus ista nõ ex hominibus, sed ex deo fuit. Cui enim nisi deo dictum est in Psalmo, Ex ore infantium & lactentium perfeciśti laudem? Hæc autem prophetia tunc impleta est.

¶ Quum enim indignantes Pharisæi dicerent: Audis quid isti dicunt? Respondit: Vtique. Nunquid legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciśti laudem?

Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille?

¶ Præ multo odio Iudæi etiam nomen eius non profe-runt: Non enim dicunt: Vbi est Iesus? sed, Vbi est ille? Considera autẽ quàm auidi fuerunt cædis, quandoquidem neque

Quàm cædis auidi Iudæi.

que per tempus festiuitatis illi parcerent, sed venari illum volebant per festi opportunitatem. Tam paruam reuerentiam diei festo exhibebant, taliaque illorum etiam per festiuitates erãt homicidarum opera. Nimirum cordis illorum habitator diabolus qui & homicida fuit ab initio, ad cædem saluatoris hos agitabat.

¶Circa secundum, quod est, variè sentientium de Christo murmuratio, subditur:

Et murmur multus erat de eo in turba. Quidam enim dicebant, quia bonus est, alii autem dicebant, non: sed seducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorum.

¶Murmur multus, id est, multa erat dissensio. Multa inquam, quia multorum rumoribus susurrata, sed non tã vehemens tamque animosa, vt & seditio fuerit rectè dicenda. Seditio enim dicitur, vbi partibus aduersus alterutrum cõflictantibus diuisa respublica periclitatur, ita vt laborante officio non facilè possit compesci tumultus. Vnde seditio quòd sit sine ditione dicta est. Quæ vbi accidit, premitur persona propter quam euenit. Datur enim ipsius inimicis occasio maior accusandi. At verò Christus dominus noster pacis author hoc prouidit, vt propter se nulla vnquam seditio oriretur. Non igitur seditio facta est, sed timida dissensio ad sonum inuidiæ Iudaicæ submurmurauit, dum velut anathematizati nominis hominem quærerent eum, dicentes: Vbi est ille? *Seditio, quid.*

¶Quidam dicebant, inquit, quia bonus est. Alij autem, nõ, sed seducit turbas. Ex hac sensuum discordia murmur multus erat. Quid si isti qui dicebant quia bonus est, hoc etiam dicere scirent vel auderent, quia filius dei est? Vtique non iam vtcunque murmur multus, sed animosa, fuisset oborta seditio. Sed hoc solùm dicebant, & vix dicere audebãt, quia bonus est. Sequitur enim: Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorum. Hoc est, nemo eorum qui de turba erant & dicebant, bonus est, timore Iudæorum, id est, illorum qui dicebant non, sed seducit turbas. Hoc enim clarius & liberius illi sonabant, sed bonus est, pressius cæteri susurrabant.

¶ Qui ergo ipsum bonum dicebant, de turba erant. Quod manifestum est ex eo quòd litera dicit, nullum fuisse ausum liberè loqui propter metũ Iudæorũ. Manifestũ est enim, quòd iam à multo tempore de illo palàm loqui ausi non fuerint, & timentes principes Iudæorum siluerint.

Nõ vulgares, sed principes Christocõ tradicũt.

¶ Sed & eos qui dicebant, Seducit turbas, cõiectura est ex principibus fuisse qui illum calumniabãtur. Nam si ex turba fuissent, dixissent, Seducit nos. Nunc autem quum dicunt, Seducit turbam, ostenditur quòd non fuerunt de turba, sed ex principibus qui talia dicebant.

Chrysost.

¶ Vbi cernere est eorum qui principantur corruptionem.

Plebei vt timent loqui.

Hi autem qui principatibus subiiciuntur, sani quidem erant iudicio, sed non habebant libertatem dicendi. Quod plerunque multitudinis est.

August.

¶ Horum quæ dicta sunt occasione, aduerte quòd quicunque eminuerit in aliqua gratia, alij dicunt bonus est, alij, non, sed seducit turbas. Quod autem dictum est de Christo, valet ad consolationem de quocunque hoc dictum fuerit Christiano. Et quidem si seducere, decipere est, nec Christus seductor, nec quisquã debet seductor esse Christianus. Si autem seducere aliunde aliquem ad aliud, persuadendo ducere est, quærendum est, vnde & quo. Si à bono ad malum, malus seductor est. Si à malo ad bonum, bonus. Et vtinam sic omnes seductores & vocemur & simus.

FERIA QVARTA POST DOM. IVDICA.

Ioan. 10.

Facta sunt encænia in Ierosolymis, & hyems erat.

¶ Hæc sancti Euangelij lectio tria comprehendit. Primum est, Christum circundantium insidiosa interrogatio. Secundũ est, irreprehensibilis ad interrogata Christi responsio, ibi: Respondit eis Iesus. Tertium est, ratione reddita furentium reprehensio, ibi: Sustulerunt ergo.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, loci & temporis præmissa descriptio. Alterum, tendentium insidias interrogatio, ibi: Circundederunt.

¶ Circa primum dicitur: Facta sunt encænia in Ierosolymis

mis. Encænia, festiuitas erat dedicationis templi. Græcè enim cænon, Latinè nouum dicitur. Et quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. *Encænia, quid.*

¶ Encænia ergo, id est, solennia dedicationis templi agebantur, quum ea quæ sequuntur interrogantibus Iudæis loquutus est dominus.

¶ Et hyems erat. Iuxta literam tempus anni demonstratur quo agebatur eadem dedicationis festiuitas à tempore Machabæorum, qui destructo altari (quia contaminauerant illud gentes) ædificauerunt altare nouum, secundum illud quod prius fuit, & quinta & vigesima mensis Casleu dedicauerũt illud. Et statuit Iudas & fratres eius & vniuersa ecclesia Israël, vt agatur dies dedicationis altaris temporibus suis ab anno in annum, per dies octo à quinta & vigesima mensis Casleu, ipse est qui apud Romanos December dicitur, & à Martio quidem à quo antiquitus Romani annum inchoant, decimus. Ab Aprili autem qui apud Hebræos secũdum legem principium mensium & primus est in mensibus anni, existit nonus. 1. Mac. 4. Exo. 12.

¶ Igitur iuxta literam (vt dictum est) indicatur natura tẽporis, sed mysticè (quod magis ad rem attinet) frigida Iudæorum signatur impietas, qua mentes illorum à diuino igne auersas, diabolus tanquam boreas glacialis adflauerat.

¶ In hoc igitur festo aderat & Iesus. Nunc enim frequentius versatur in Iudæa, quia passio in foribus erat. Et hyems erat, qua hyeme exacta in primo mense veris passus est dominus. Moraliter. Da & tu operam dum hyems est (præsens dico vita quæ semper à malis spiritibus quasi turbinibus infestatur) vt celebres encænia spiritualis templi, semper nouus factus, & ascensiones in corde disponẽs. Aderit enim tunc & tibi Iesus qui tecum celebret encæniorum festiuitatem. Et hoc quidem quandiu hyems huius vitæ durat. Ver enim, futurum est seculũ quo omnia reuiuiscunt, quo nullus animam innouare potest. Nam præsenti seculo omnia talia concluduntur. Sequitur: *Theoph.* *Moraliter.*

Et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis.

¶ Solent porticus quibus templũ cingebatur, nomine templi appellari. Hic ergo notatur locus eorum quæ hic vel dicta vel acta narrantur. Porrò porticus hæc Salomonis ipsa *Porticus Salomonis*

3. Reg. 8. ipsa erat de qua in libro Regum scribitur, In die illa sanctificauit rex Salomon medium atrij quod erat ante domum domini, fecitque ibi holocaustum & sacrificium, & adipem pacificorum. Quum ergo ambularet in eiusmodi porticu dominus noster, vtique in templo ambulabat, quia porticus illa æquè vt templum à Salomone fuerat sanctificata.

¶ Circa secundum, quod est, tendentium insidias interrogatio, subditur:

Circundederunt ergo eum Iudæi, & dixerunt ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palàm.

Animam nostrã tollis.

¶ Circundederunt eum tanquam vituli multi, & tauri pingues obsederunt eum, dicentes: Quousque animam nostrã tollis? Vigilantissimi animarum suarum custodes, & de sua salute (revera autem perditione) solliciti multum dolebãt quoties aduersus dominum cõueniissent, schismata inter se fieri, suasque animas per dissentiones periclitari, vti paulò antè, quando dicẽtibus, dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis? alij dicebant: Hæc non sunt verba dæmonium habentis, &, nunquid potest dæmonium cæcorum oculos aperire? Et in huiusmodi dissentionibus illorum animas perire dicebant, qui ab intentione sua dissentiendo saluti magis appropinquabant.

¶ Nunc autem vbi ad solennitatem dedicationis dominus veniens ambulabat (vt dictum est) in templo in porticu Salomonis, nacti sibi videbantur opportunitatem aucupandi contra eum aliquid vnde posset accusari.

¶ Dicunt ergo ei: Si tu es Christus, dic nobis palàm. Non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant. O perditæ animæ, quum palàm vobis dixerit quòd Christus ipse sit, ergóne illa eius opinio cessabit quam vos ægrè ferentes vestram perditionem esse calumniamini, dicendo, quousque animam nostram tollis?

¶ Quur enim ex ore eius hoc audire desideratis, nisi vt apud potestatem Romani imperij aduersus illum accusatio nem ineuitabilẽ inuenire possitis? Ergóne nunc quidẽ animam vestrã tollit, sed tunc nõ tollet quum ipsum per Romanam potestatem occideritis? Sed absit à vobis hæc beatitudo

titudo vt ipſe animam veſtram tollat & poſsideat vos. Concedat vobis potius quoniam ſic vultis, vt (ſicut Propheta prædixit) auferant vos iniquitates veſtræ & poſsideant vos abſque ſe, quando amiſsis loco & gente in omnem ventum diſperſi præda facti fueritis rugientibus præparatis ad eſcam. *Eſa.16.*

¶ Aliæ ſunt animæ quas ille tollet. Beatas enim animas illi forti à ſe ſuperato tollet, vos autem nequaquam illi tollemini, ſed poſsidebunt vos omnes nequitiæ eius. Et erunt nouiſsima veſtra peiora prioribus. Sed nunc audiamus qualiter circum veſtrum ſoluerit quo illum tam nocendi intentione, quàm turbæ veſtræ ſtipatione circundediſtis, nõ tantùm regem, ſed & deum patri conſubſtantialem ſe eſſe conteſtans, ſuámque ita temperet reſponſionem vt & calũniatorum ora concludat, & quia Chriſtus eſt, fidelibus pandat, & de homine quærentibus, diuinitatis ſuæ confirmet veritatem. *Iudeorum animas quis tollit.*

¶ Circa ſecundum principale dicitur:

Reſpondit eis Ieſus: Loquor vobis & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis.

¶ Hic ponitur irreprehẽſibilis ad interrogata Chriſti reſponſio. Vbi tria notantur. Primum eſt, perfidiæ ſciſcitantium grauis redargutio. Secundum, per ouium parabolam credentium deſignatio, ibi: Oues meæ vocem meam. Tertium, Conſubſtantialitatis cum patre manifeſta adſertio, ibi: Pater meus quod dedit mihi.

¶ Circa primum dicitur: Loquor vobis & non creditis. Superius dixerat is qui nunc à Iudæis circundatus eſt: In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimoniũ verum eſt, & ſtatim intulit: Teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater. At nũc in articulo præſentis interrogationis eadẽ teſtimonia rationabiliter præſentat vt illã ſuã reſpõſionem cõfirmet. Loquor, inquiens vobis, ſcilicet verbis de meipſo teſtificãdo. Ecce teſtimoniũ vnũ. Et, opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimoniũ perhibẽt de me. Ecce teſtimonium alterum, nempe teſtimoniũ operũ, id eſt, teſtimonium patris.

Duplex de Christo testimonium reiectum.

patris. Et vtrunque illos testimonium contra legem contẽ pfisse redarguit ad singula subiungendo, & nõ creditis. Nã quum dixisset, Loquor vobis, continuò addidit, & non creditis, & quum subsequutus addidisset, opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimonium perhibent de me, statim adiecit, sed vos non creditis. Si non creditis operibus quæ facio non vt aduersarius dei, sed vt filius dei, imò quæ ipse pater per me operatur, quo modo nudis verbis meis credetis? Quare testimonium verborum requiritis dicentes, Si tu es Christus dic nobis palàm, qui testimonio operũ quod fortius est non creditis? Hoc illi qui inter vos rectius sapiebant nuper fatebantur dicentes: Quomodo posset homo peccator hæc signa facere? Sed vos nõ creditis, quia nõ estis ex ouibus meis. Nam ego quidem vt pastor bonus quæ facere oportebat feci, vos autem non sequimini. Non ego pastoris, sed vos ouium vocatione indigni estis. Ac si patenter dicat: Iam non docendi estis quia Christus ego sum, sed de peccato arguendi, quia non iamdudum testimoniis eui dentibus credidistis secundum legis edictum. Redargutionis hic modus est & hæc sententia iudicij, vt iam nunc abnegem vos, quod & facio dicens, quia non estis ex ouibus meis.

Ioan. 9.

Iudæi vt à Christo abnegati.

¶ Igitur frustratæ sunt circundantium eum insidiæ & dicentium, Si tu es Christus dic nobis palàm. Non enim suadet illis vt se eximant imperio Cæsaris, neque arguit quòd non iam se in regem sublimauerint, sed non estis (inquit) ex ouibus meis, permanens in metaphora iuxta quam antè dixerat, Ego sum pastor bonus, & cætera quæ sequuntur. Quare autem quum secundum nomen regium (de quo interrogabatur) dicere potuisset, non estis ex ciuibus meis, dicere maluit secundum nomen pastoris, non estis ex ouibus meis? Videlicet, quia satis quidem pro bonitate pastoris, sed parum pro maiestate eiusdem dictum est in eo quod ait: Et animam meam pono pro ouibus meis. In sequentibus autẽ de maiestate & potentia diuinitatis suæ est loquuturus.

¶ Circa secundum, quod est, per ouium metaphoram credentium designatio, subditur:

Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequũtur me

sur me. Et ego vit am æternam do eis, & non peribunt in æternum.

¶In his & mox subsequentibus plus dictum est quàm fuerat interrogatum. Quia quum de sola regia potestate quæreretur, de diuinitatis quoque maiestate responsum est. In omnibus tamen ne vnum quidem verbum sonuit quod diiudicare possent ministri vel amici Cæsaris.

¶Hæc enim verba non inuasionem promittunt Romani imperij, sed mysterium continent regni dei. Et sunt (præsertim apud gentiles iudices) sicut verba libri signati, quem si iuxta prophetam dederis ne scienti literas, & dixeris lege, *Esa.29.* Respondebit: Nescio literas.

¶Sic enim & Paulo contigit, quo incipiente aperire os dixit Gallio ad Iudæos: Siquidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum ô viri Iudæi, rectè vos sustinerē. Si verò quæstiones sunt de verbo & nominibus legis vestrę, vos ip si videritis. Iudex ergo horum nolo esse. *Act.18.*

¶Ita sanè & nunc ipse rex cœlestis, qui per eundem Apostolum præcipit dicens: nemini dantes vllam offensionem, non sic de regno suo respondit vt offenderet potestatē terreni imperij, sed verbis vel nominibus sacræ scripturæ vtens, de quibus Romani iudices esse non curarent, inhiantem contra se Iudæorum elusit impietatem. *Christi de suo regno qualis responsio. 2.Cor.6.*

¶Oues meæ (inquit) vocem meam audiunt. Quādo istud timerent superbæ vires Romanorum militum, vbi is qui ac cusaretur non euersorem vrbium, sed pastorem se profiteretur.

¶Sanè quod nunc ait: & ego cognosco eas & sequuntur me, idem & supra dixerat: Et cognosco meas, & cognoscunt me meæ. Vita quoque æterna de qua nūc ait, & ego vitam æternam do eis, illa est pascua de qua superius ait: Per me si quis introierit saluabitur, & egredietur & ingredietur, & pascua inueniet. Differt tamen modus dicendi, & ego vitam æternam do eis. Quod vtique nemo nisi deus verè dicere vel facere posset.

¶Notanda verò diligenter series huiusce lectionis. Audiunt (inquit) vocem meam, & ego cognosco eas & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum.

Horum

Nota cõsequentiarium.

¶ Horum quippe contraria de illis oportet subaudiri quibus ait: quia non estis ex ouibus meis, videlicet Quòd eos non cognoscat, quòd vita æterna defraudati sint, & quòd in æternum peribunt. Nam ad distinctionem talium hœdorum dixit, oues meæ vocem meam audiunt. Sequitur:

Et non rapiet eas quisquam de manu mea.

¶ Et hoc quidẽ multis iamdudum argumẽtis vniuersò orbi comprobatum est. Quid enim fures & latrones intentatum reliquerunt, quid non egerunt vt raperent oues lupi vel omnes feræ syluarum? Et tamen de manu pastoris hui⁹ nullam omnino ex ouibus eius rapere potuerunt. Et ideo pastor iste fortissimus rectè dictus est Dauid per Prophe-
Ezech.34 tam in quo hæc loquitur deus: Et suscitabo super eas pastorem vnum qui pascat eas, seruum meum Dauid. Ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorẽ. Ego dominus ero eis in deũ, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum.

Christi pastoris boni typus.

¶ Ille nanque & in custodia gregis, boni huius pastoris typum gessit. Audi ipsum dicẽtem: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, tollebátque arietem
1 Reg. 17. de medio gregis, & sequebar eos & percutiebam eruebámque de ore eorum. Et illi consurgebant aduersùm me, & apprehendebam mentem eorum, & suffocabã, interficiebámque eos.

¶ Grex ille dei populum, iuxta illud, Nos autem populus eius & oues pascuæ eius, Leo vel vrsus diabolum, Dauid ipse tam fortitudine quàm nomine (interpretatur enim manu fortis) bonum præsignabat pastorem Christũ. Qui quũ de suis ouibus nullam omnino perdat, & non rapiet eas, inquit, quisquam de manu mea. Diabolum nanque suffocauit, & nos oues suas de ore eius liberauit. Omnẽ quoque perse quutorẽ cassò labore deceptũ furti atque latrocinij redarguens iudicio damnationis percussit. Vnde autem tãta fortitudo in manibus eius, ostendit in consequentibus. Sequitur:

Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. Et nemo potest rapere de manu patris mei.

¶ Pater meus, inquit, quod dedit mihi, maius omnibus est.

Hoc est,

Hoc est,illud quod sum ego non secundum carnis naturã quæ ex homine sumpta est,sed secũdum eam naturam qua deus mihi pater est,maius omnibus est,fortius omnibus est. Quòd si omnibus maius est, vtique & raptore animarũ diabolo maius atque fortius est.Et hac ratione nemo rapiet oues meas de manu mea. Illas scilicet de quibus dictum est: Nouit dominus qui sunt eius. Has enim vel quamlibet ex illis quæ sunt verè oues eius, nec lupus rapit, nec fur tollit,nec latro interficit. Securus est de numero eorũ qui nouit quid pro eis dedit. *Vnde christo tanta fortitudo.* 2.*Tim.*2.

¶ Quid igitur illud est domine, quod maius omnibus est quod dedit tibi pater tuus? Et nemo,inquit, potest rapere de manu patris mei. Hoc vtique maius omnibus est,quod de manu patris mei nemo rapere potest.Nihil enim præter deũ insuperabile est.Illud ergo quod pater dedit filio quod maius omnibus est,omnipotentia sua est quam filio dedit, quam ille accepit à patre nascendo, non crescendo, vt nemo rapiat de manu filij,sicut nemo potest rapere de manu patris.

¶ Circa tertium,quod est,consubstantialitatis filij cum patre manifesta adsertio,subditur:

Ego & pater vnum sumus.

¶ Vbi Augustꝰ.Vtrunque audi,& vnum,& sumus, & à Charybdi & Scylla liberaberis.Quod dixit,vnum,liberat te ab Arrio.Quod dixit,sumus,liberat te à Sabellio. Si vnum,nõ ergo diuersum.Si sumus, ergo pater & filius. *6. de Trin. Arrius & Sabellius vt confutãtur.*

¶ Et hinc est quòd catholica fides iamdudum inter Arriũ & Sabellium tanquam inter Scyllam & Charybdim nauigãs vno ore conclamat:Neque confundentes personas neque substantiam separantes .Alia est enim persona patris,alia filij,addendo etiam, alia est spiritus sancti. Sed patris & filij & spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria,coæterna maiestas.Sabellius nanque personas confundit,dicendo vnam eandémque esse personam patris & filij & spiritus sãcti.Econtrà Arrius.Aliud,inquit,est pater,aliud est filius. Pater increatus,filius verò creatura est.

¶ Vtranque stultitiam catholica fides detestatur firmiter tenens & pluralis numeri verbum,sumus,& neutralem dictionem

ctionem vnitatis. Vnum enim inquit, non vnus. Sic enim dixit dei filius. Ego & pater vnum sumus. Per hoc quod dixit, vnum, substãtiæ vnitatem, per id quod dixit sumus, personarum expressit pluralitatem.

Substantiæ vnitas, per sonarũ pluralitas.

¶ Igitur quum dicit de semetipso filius, Et non rapit eas quisquam de manu mea, de patre verò, Et nemo potest rapere de manu patris, & continuò subiunxit, Ego & pater vnũ sumus, hoc proculdubio prædicat atque testatur quòd patris & filij vna est diuinitas, vna eadémque omnipotentia, vna substãtia, vna essentia, vnáque natura. Sed ad hæc quid Iudæi fecerint, ex sequentibus audiamus.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Sustulerunt lapides Iudæi vt lapidarent eum.

¶ Hic ponitur ratione reddita furentiũ repressio. Vbi quatuor notantur. Primum est, peracto furore adparata lapidatio. Secundum, Christi mãsueta à furentibus scisscitatio, ibi: Respondit eis Iesus Multa. Tertiũ, indigna Christo blasphemiæ imputatio, ibi: Responderunt ei Iudæi. Quartum, obiectæ blasphemiæ legitima repulsio, ibi: Respõdit Iesus: Nónne.

Ioan. 8.

¶ Circa primum dicitur: Sustulerunt lapides Iudæi. Iampridem quum itidem vellent eum lapidare dicentem, antequam Abraham fieret ego sum, abscondit se & exiuit de tẽplo ac si infirmus, & non valens inimicos suos in ipsis suis alligare conatibus, nunc autẽ in medio turbæ furentis adstat conspicuus, loquitúrque tanquam iudex aut defensor, seditiosorum caussas cogniturus.

Iob 27. In Christo vt sapientia & fortitudo.

¶ Quid ergo, nisi quia sicut scriptum est, apud ipsum est sapientia & fortitudo? Ad sapientiam enim spectat quòd tunc se abscondit & exiuit de templo, & præteriens hominis cæci à natiuitate aperuit oculos, consilium sapientiæ suæ significans, de quo & postmodum dicit: Vt qui non vident videant, & qui vident, cæci fiant. Fortitudinis est autem quòd nunc in medio furentium persistit, scilicet hoc modo comprobans quod antè dixerat, Nemo tollet à me animam meam, sed ego à meipso ponam eam. Nam ecce vsque ad tollendos lapides procurrere potuerunt, & lapidei cordis sui duritiam manibus armatis prodere, sed vltra nihil audentes

audentes, palàm nobis faciunt hunc illum esse qui ad beatum Iob loquitur dicens: Circũdedi mare terminis meis & posui vectẽ & ostia, & dixi: Hucusque venies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Sic itaque iste princeps fortitudinis & Iudaico furori terminum posuit, & ne sese lapidarent dicentem: ego & pater vnum sumus, & eiusdem consubstantialitatis persecutoribus hæreticis, ne catholicorum fidem pernicioſe læderent omnipotentiæ suæ vectem opposuit. *Iob. 38.*

¶ Circa secundum, quod est, Christi mansueta à furentibus scisciatio, subditur:

Respondit eis Iesus: Multa bona opera ostẽdi vobis ex patre meo. Propter quod eorum opus me lapidatis?

¶ Dominus ostendens quòd nullam iustam furoris erga se causſam habeant, sed absque causſa insaniant, reducit eis in memoriam à se facta miracula & multa opera bona. Ac si dicat: O ingrati, propter quod eorũ opus me lapidatis? Quid enim non bonum, quid non diuinum, quid non magnũ & euidens virtutis argumentum?

¶ Circa tertium, quod est, indigna Christo blaſphemiæ imputatio, subditur:

Respõderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blaſphemia. Et quia tu homo quum sis, facis teipſum deum.

¶ Ergo licet inuiti confitentur multa bona opera & multa beneficia à Christo sibi impensa, sed quod de sua patrisque dixerat æqualitate, pro blaſphemia deputabãt. Igitur ô iniqui iudices, saltem vnum ẽ duobus testimoniis, de quibus superius dictum est, scilicet testimonium operum probum ducitis, vnum, inquam, testimonium verum esse cõcesſistis. Dixistis enim: De bono opere non lapidamus te. aliud autem, scilicet, verborum ipsius testimonium improbastis, dicendo, sed de blaſphemia, subaudis, lapidamus te. Etenim quæ hic loquitur dicendo, ego & pater vnum sumus, & his similia, testimonium ipsius filij sunt. Bona autem opera quæ ostendit vobis ex patre suo, sicut ipse dixit, Pater in me manens ipse facit opera, opera, inquam, ipsa testimonium patris sunt. *Ioan. 14.*

C Sed

Blaſphemã tium fortis confutatio

¶ Sed ſi homines eſtis & legiſperitos vos & iudices profitemini, quomodo vnum ſine altero teſtimonium bonum eſt ſe iudicaſtis? Quo modo vni homini cum blaſphemia bonũ opus attribuitis? Nunquid deum blaſphemando quis bonũ ſimul facit opus, præſertim qualia hic operatur?

Exod. 8.

¶ Planè ſcimus quia peccatores, præſertim blaſphemãtes, deus non audit. Igitur ex ore veſtro iudicamini, quia ſicut Magi quoque coràm Pharaone teſtati ſunt, nõ ſpiritus blaſphemiæ, ſed digitus dei eſt hic, qui vobis opera hæc oſtendit. Quæ tandem illa blaſphemia eſt de qua eum lapidatis? Dixiſtis:

Confutantur hoc loco hæretici.

¶ Et quia tu homo quum ſis, facis teipſum deum. Iam quidem gratulamur, non ſolùm aduerſus Arrium qui noluit intelligere quod intellexiſtis vos in his verbis, ego & pater vnum ſumus, verùm & aduerſus Valentinianum ſiue Appellem qui verum eſſe hominem negauerunt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aſſerentes eum non verum habuiſſe corpus, ſed phantaſticum. Mirum nanque eſt, eos qui ſe dicunt Chriſtianos veram negare humanitatem Chriſti, quũ vos aduerſarij Chriſti totam vim argumenti ad conuincendum quòd ille deus non ſit, ex eo ſumpſeritis quia verus erat homo in vera ſubſtantia carnis, quod ipſa quoque paſſione mortis explorare potuiſtis.

¶ Verùm quod ad rem attinet, de ſanctuario pectoris humani veram & rationabilem audiamus defenſionem vnicæ ac ſempiternæ deitatis.

¶ Itaque circa quartum, quod eſt, obiectæ blaſphemiæ legitima repulſio, ſubditur:

Reſpondit eis Ieſus: Nónne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi, dii eſtis? Si illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt, & nõ poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mundũ, vos dicitis, Quia blaſphemas, quia dixi, filius dei ſum?

¶ Nónne ſcriptum eſt in lege veſtra, &c. Ac ſi dicat: Quid quaſi à contrariis vel repugnantibus argumentum ducitis dicendo, tu homo quum ſis facis teipſum deum, tanquam deus & homo contraria vel repugnantia ſint, & in vna eadémque perſona ſimul eſſe non poſſint? Nónne homines

ſcriptura

scriptura sacra deos esse dixit? Nónne in lege vestra, id est, in maximo legis vestræ propheta, scriptum est, Ego dixi dij estis? Vtique scriptum est. Et sicut euidenter ipse Psalmi textus indicat, hoc hominibus dictum est, & hoc interim à vobis cõcedi oportet, quoniam in lege vestra scriptum est, concedi inquam oportet, quòd hoc sine blasphemia dictũ est. Dico ergo:

¶ Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est. &c. Non negat quod illi dixerant, facis teipsum deum, neque dicit: Non facio meipsum deum, vel non sum æqualis patri: sed magis confirmat illorum sententiam, & adserit se deum esse ex his quæ scripta sunt in lege. Legem autem dicit librum Dauid, sicut simpliciter & omnem veteris testamenti scripturam. Quod autem dicit hunc sensum habet per Theophylactum. *Theoph.*

¶ Si hi qui per gratiam adoptionis deificationem acceperunt, ita vt filij dei & dij vocentur, & nemo hinc illos criminatur, quur ego à vobis increpor qui natura deus sum, quem pater sanctificauit: hoc est, segregauit, vt occideretur pro mundo. Sanctum enim dicitur, quod deo segregatũ est. Manifestum est enim quia me sanctificauit, & segregauit pater in salutem mundi, & ideo non sum æqualis aliis diis, sed deus verus. Verè enim opus dei est saluare, & nõ hominis solùm per gratiam sanctificati. Si igitur illi ad quos sermo dei factus est, hoc est ego, nam ego sum sermo siue verbum dei, & habitaui in illis, concessique eis vt adoptarentur in filios. Si ergo illi filij dei, multomagis ego extra omnem noxam sum vocans meipsum deũ, quia & natura deus sum, & aliis hoc concedo.

¶ Confundantur Arriani & Nestoriani. Nam & filius dei & deus substantia & natura est Christus, & non creatura tantùm. Quin & aliis dat deitatem ad quos fit. Nam sermo seu verbum est dei, sed non ipse per gratiam deificatur. Nã manifestè separat se ab his qui gratia solùm deificantur, ostendens quòd etiam illis ipse sit author deificationis, nam ipse verbum dei est, & inhabitat in eis. Quod vtique significat per hoc quod dicit: Ad quos sermo dei factus est, hoc est, in quibus habitauit. Quo pacto igitur blasphemo, dicens filium dei meipsum? Quanuis enim & carnem feram, *Christus non gratia sed natura filius dei.*

& ex semine sim Dauid, ignoratis tamen hoc sacramentum, videlicet quòd non aliter potuerit carnalis hominum natura dei recipere familiaritatem, quàm per carnem, quæ homini quasi in velamento esset familiaris.

Rupert. Ad quos sermo dei factus est, qui.

¶ Sed quinam præcipuè sunt illi ad quos sermo dei factus est? Vtique dij isti præcipuè patres illi sunt ad quos sermo dei, id est, notitia verbi (quod in principio erat apud deum & erat deus) & repromissio de eius incarnatione facta est. Quorum omnium Abraham primus est, cui primùm Christus repromissus est, Secundus Dauid, Tertius Ioseph. Quæ ad Abraham promissio facta est, Christum fore hominẽ in

Gene 22.

vera carnis nostræ substantia testata est, in semine tuo, inquiens, benedicentur omnes gentes.

¶ Ad Dauid autem non iam solùm semen Abrahæ aut ipsius Dauid, sed rex quoque fore prænuntiatus est. Iurauit enim, inquit Dominus Dauid veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

¶ Tandem ad Ioseph loquens angelus, non iam tantummodo hominem & regem, sed & deum esse testatus esse eundẽ dominum nostrum Iesum Christum, dicendo: Ipse enim sal

Matth. 1.

uum faciet populum suum à peccatis eorum. Porrò, saluos facere homines à peccatis eorum, solius dei est.

¶ Et quidem tria hæc tanta temporũ decursione diis istis paulatim præmonstrata, miranda sancti spiritus gratia repẽ tè gentilibus inspirauit, quando primitiæ gentium, scilicet

Matth. 2.

Magi qui ab oriente venerunt, myrrha mortalem hominẽ, auro regem, thure deum testantes, adorauerunt. Itaque inter omnes patres & prophetas ad quos verbum vel sermo dei factus est, tres isti eminent (vt iam dictum est) Abrahá, Dauid, & Ioseph.

Deus stetit in synagoga Iudæorum.

¶ Itaque patres qui dominum nostrum dei filium eis promissum prius fide quàm carne susceperunt, dij sunt. Dij inquam, non natura sed adoptione, quorum in synagoga stetit hic natura deus. Hoc est, similis illis per carnem effectus est, & in medio, id est, in publico, deos diiudicat siue discernit. Magnam quippe sui atque illorum ostendit differentiam, dum dicit: Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, quem pater priusquam mũdus esset sanctificauit, id est, sanctũ genuit, & vt redemptionis esset hostia misit in mundum hu-

dum humanæ mortalitatis natura indutum, vos dicitis quia blasphemat, quia dixit, filiꝰ dei sum? Fortè dicitis: Vnde istud constat quòd pater te sanctificauerit, & miserit in hunc mũdum? Ad hæc inquam.

Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite. Vt cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre.

¶ Vultis, inquit, scire æqualitatem cum patre? A substantia non potestis scire, impossibile est enim scire substantiã dei. Sed accipite ex operum identitate iudicium veritatis secundum virtutem. Ex his habebitis deitatis meæ testimonium, & scietis & credetis quòd nihil aliud ego sum, quàm id quod pater. Eandem enim substantiam habeo manẽs filius, & differens persona. Similiter & pater manẽs pater, & differens persona seu hypostasi, nihil aliud est per substantiã vel naturam quàm ego. Quanuis autem per hypostases differimus, at non separantur hypostases, sed in seipsis alter in altero sunt absque confusione pater & filius. Etenim sicut apud nos pater separatus est à filio, quanuis natura vnũ sint, ita & in diuinis personis, sed in seipsis alter in altero sunt absque confusione. Propterea nos tres quidem homines dicimur, vtpote subsistẽtes separati, & non vnum propriè existentes. In diuina autem trinitate, vnus deus, sed non tres dij, propter personarum inconfusam circumincessionem. *Theoph.*

¶ Patentius autem potes sensum literæ & hoc modo accipere. Dico, inquit, ô Iudæi qui me blasphemare dicitis dum aio, ego & pater vnum sumus, dico inquam: Si non facio opera patris mei, id est, opera talia quæ nemo hominum facere posset, nisi cui deus naturaliter pater sit, concedo, nolite credere mihi. Si autẽ facio, imò quia facio, & si verbis meis non vultis credere, operibus credite, id est, Si vnum testimonium verborum fidelium non vultis suscipere, saltem duo testimonia verborum pariter & operum suscipite, quia testimonium quoque hominum quod dei testimonio minus est, in ore duorum hominum verum esse lex vestra iudicat. Igitur ne contra dei & hominum leges peccare conuincamini, *Deut. 17. & 19.*

uincamini,credite vt cognoscatis.Nisi enim crediderit, nō intelligetis.Credite,inquam,vt cognoscatis & credatis,cognoscendo nanque firmius credetis.

¶Quid cognoscatis?quid credatis?Quia pater in me est,& ego in patre, quod non est aliud quàm id quod paulò antè testatus sum,Ego & pater vnum sumus.Igitur quicquid in patre naturaliter est,hoc ipsum & non aliud in me filio naturaliter est & econuerso. Quicquid ego filius, hoc ipsum pater naturaliter est.Et hoc est quod dixi,quia in me est pater,& ego in patre.Quicquid enim est ille,hoc & ego sum naturaliter siue essentialiter,scilicet deus & dominus, omnipotens,immensus,æternus,increatus, & eorū quæ sunt, creator.Sic planè,ego & pater vnum sumus.

FERIA QVINTA POST DOMINICAM IVDICA.

Lucæ.7. ROgabat *Iesum quidam Pharisæus vt manducaret cum illo.Et ingressus domum Pharisæi discubuit.*

¶Præsens sancti Euangelij lectio tria cō prehendit.Primum est,fœminæ peccatricis imitanda conuersio. Secundum,indignantis Pharisæi iusta redargutio,ibi: Videns autem Pharisæus.Tertium est,errata deflentis notanda commendatio,ibi:Et conuersus.

¶Circa primum duo notantur.Vnum est,ad domum Pharisæi Christi ingressio. Alterum,compunctæ peccatricis ad Iesum accessio,ibi:Et ecce mulier.

¶Circa primum attende quemadmodum sanctus Lucas conuersionem huius beatæ peccatricis descripturus præmiserat eximiam ab ore Christi Ioannis Baptistæ commendationem,dicens:Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est. Et omnis populus audiens & publicani iustificauerunt deum, baptizati baptismo Ioannis. Et mox Ioanne laudato ad increpādum legisperitos & Pharisæos conuertitur,dicens:

Pharisæi impœnitentes. ¶Pharisæi autem & legisperiti consilium dei spreuerunt in semetipsis non baptizati ab eo. Et est sensus: Publicani ad prædicationem Ioannis (qua nisi dignos facerent pœnitentiæ

tentiæ fructus securim ad radicem sterilium arborum positam esse testabatur) iustificauerunt, id est, facto suo iustum esse confirmauerunt, confitentes peccata sua & baptismum pœnitentiæ ab Ioanne suscipientes, sperantes hoc pacto apud deum se veniam peccatorum consequuturos. Quod tamen legisperiti & Pharisæi falsò iusti, in se confidentes, & aspernantes cæteros, sed ipsi verè peccatores, facere contempserunt.

¶ Ait autem dominus: Cui similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, loquentibus ad inuicem & dicentibus: Cantauimus vobis tibiis, & non saltastis. Lamentauimus, & non ploraſtis. Ac si dicerent prophetæ & doctores ad Iudæos: *Impœnitẽtes vt adsi milati.*

¶ Annuntiauimus vobis gaudiosa à deo promittente præmia, nec tamen estis super hoc aut corde gauisi, aut opere ad dei promissa currendo conuersi. Proinde lamentauimus vobis, id est, ad pœnitentiæ lamenta vos inuitauimus, impendentium vobis terrore malorum, & non ploraſtis pœnitendo pro gratia remissionis peccatorum consequenda. Prophetæ nempe Iudaicam gentem per vtramque viam ad pœnitentiam frustra inuitauerunt.

¶ Quod postquam dominus ostẽdit de prophetis, mox de Ioanne & de semetipso loquens, adfirmat vtranque viam ad pessimæ gentis conuersionem, & ab Ioanne & à se frustra tentatam, di. Venit Ioannes Baptista non manducans panem neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicitis: Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum & peccatorum. Ac si dicat:

¶ Si bonum est ieiunium, quare non credidistis Ioanni: sin autem, quare non credidistis mihi? Et subiecit dicens: Et iustificata est sapientia, hoc est, honorata, non à Phariseis, sed à filiis suis, id est, his qui Iesum & Ioannem susceperũt, qui & Ioannis austeritatem & meam clementiam iustificantes & honorantes, intelligunt me rectè facere dum & peccatores expecto ad pœnitentiam, & redeuntes suscipio ad gratiam. Quod vt facto probetur, ilico istius peccatricis subsecuta est cõuersio, quam mox ex præmissis describens sanctus Euangelista ait:

Theoph. ¶ Rogabat autem illum, nimirum dominum Iesum, quidam de Phariseis vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei discubuit. Videtur ex consequentibus Pharisæus hic non rectam habuisse de Christo sententiam, sed fuisse dolosum, nec credidisse. Dominus tamen & si eũ sciret non esse syncerum, ingressus est ad eum, & comedit cũ eo, per hoc nos docens quòd nos simplices exhibeamus erga eos qui dolosè nobiscum agunt.

Gre. Nisi. Contra nimiũ iustos ¶ Quin & hæc conscriptio quendam vtilem intellectũ sapit. Sunt enim plerique eorum qui se iustificant inflati suspicione vani sensus prius quàm veniat dei verum iudiciũ, seperantes semetipsos velut agnos ab hœdis, nec tecto, nec escis, cum plerisque communicare nolentes, abominantes omnes quicunque non extremum, sed medium tenent callem in vita. Lucas ergo plus medicus animarum quàm corporum, ostendit ipsum deum & saluatorem nostrum piissimè alios visitantem, dicens: Ingressus domum Pharisæi discubuit, non vt aliquid de vitiis eius sortiatur, sed vt impartiatur de iustitia propria.

¶ Circa secundum, quod est, compunctæ peccatricis ad Iesum accessio, subditur:

Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Iesus accubuit in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti.

¶ Ecce, inquit, mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. Per publicam nota famam, nota inquam, & de peccato notata, nec in vico vno, sed ciuitate. Vt cognouit quòd Iesus accubuit in domo Pharisæi.

Virtus doctrinæ Iesu ¶ Vt cognouit, inquam, non modò quo in loco Iesus accubuisset, verùm etiam viua & efficaci Iesu doctrina humanam mentem mira virtute penetrante, irradiante ad cognitionem, ad dilectionem inflammante, & animas conuertente ad peccati & mundanæ vanitatis detestationem. Hac inquam, tali doctrina (quæ per auditum ingressa mentem ipsius potenti virtute commouerat) cognouit quem peccando offendisset, quantum sese contaminauerat, quid peccando meruisset, denique quid peccando iam amisisset.

¶ Cognouit insuper eiusdem doctrinæ fulgoribus illustrata Christum dominum saluatorem animarum in terra potesta-

teſtatem habere dimittendi peccata, & non modò habere ſaluandi poteſtatem, verùm etiam vt miſericordem & pium ſaluandi pereuntes habere voluntatem.

¶ Hinc concepta fiducia miſera ad miſericordem, ad medicum ægra, ouis quæ perierat ad paſtorẽ pium, rea ad reconciliatorem, moribunda ad vitam, peccatrix ad Ieſum, (qui teſte angelo ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis eorum) gratiæ illius opportuna beneficio confugit, pia quærens impudentia ſaniratem. Nam quia ſemetipſam grauiter erubeſcebat intus, nihil eſſe credidit quod verecundaretur foris. *Matth. 1.* *Gregor.*

¶ Proinde, attulit, inquit, alabaſtrum vnguenti. Alabaſtrum (vt ait Beda) genus eſt marmoris candidi variis coloribus intertincti, quod ad vaſa vnguentaria excauare ſolent, eo quòd optimè ſeruare incorrupta dicatur. Et quanuis ipſa Phariſęo ſe deſpectam non ignoraret, nihilominus ad domum arrogantis iuſti deſpicienda ab illo peccatrix nimio deſiderio ſalutis accenſa, nec vocata, nec iuſſa venit. Venit autem ad conuiuium, nullum prorſus illic corporalem cibum ſumptura, quippe quem non eſuriebat, ſed eſuriebat & ſitiebat iuſtitiam. Itaque ſuper conuiuantes ingreſſa, inter epulas lachrymas obtulit. Vnde ſequitur: *Alabaſtrũ quid.*

Et ſtans retro ſecus pedes eius lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.

¶ Sanè indignam ſe reputans, poſt tergum domini ſtabat deiectis luminib⁹, & effuſa coma pedes amplectens, lachrymisque eos perfundens, rebus ipſis triſtem animum oſtendebat veniam implorans. Peccauerat oculis, capillis & ore. Nunc liquet planè (vt ait Gregorius) quòd illicitis actibus prius intenta, vnguentum ſibi pro odore ſuæ carnis adhibuit. Quod ergo ſibi turpiter exhibuerat, hoc iam domino laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat, ſed hos iam emanante profluuio lachrymarum abluens expiabat. Capillos ad compoſitionem vultus exhibuerat, ſed iam capillis lachrymas ſuas à domini pedibus abſtergebat. Ore ſuperba dixerat, at nunc os in redemptoris ſui veſtigia figebat. Et licet nulla confeſsionis verba legas, attamen delicta ſua nõ abſcondit. Nemo enim negat quòd palàm deflet, *Gre. Niſſ.* *Perfectæ cõuerſionis indicia.* *Peccatricis cõfeſſio qualis.*

flet nec excusatur quod defletur. Itaque lingua humiliter tacente, confessionis negotium melius lachrymę peregerunt. Facilius est enim verbis quàm lachrymis simulationē adornare. Hinc melius quorundam lachrymis quàm verbis creditur. Quanuis tamen tota ad domini pedes humi prostrata membris omnibus confiteretur. Apostolicum præceptum quod necdum fuerat prolatum impleuit, quo dicit:

Rom. 6. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete mēbra vestra seruire iustitię in sanctificationem.

¶ Conuersionem itaque non distulit, non procrastinauit. Nam qui non est hodie, cras minus aptus erit: sed vt à diaboli laqueis quibus captiua fuerat effugeret, arduū & laudabile facinus aggressa est.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Videns autē Pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est.

¶ Hic ponitur indignantis Pharisęi iusta redargutio. Vbi duo notantur. Vnum est, inuidentis Pharisæi superba cogitatio. Alterum, indigna cogitantis iusta redargutio, ibi: Et respondens Iesus.

Pharisei arrogātis temeritas.

¶ Circa primum dicitur: Videns autem Pharisæus, &c. Pharisæus iste veraciter peccator, & apud se iustus ægram reprehendit de ægritudine, & medicū de subuentione, qui & ipse quoque de elationis vulnere ægrotabat & ignorabat. Inter duos enim ægros medicus aderat, sed vnus æger in febre sensum integrū tenebat, sensum alter amiserat. Illa flebat quod fecerat, iste falsa iustitia elatus, vim suæ inualitudinis exaggerabat. In ægritudine ergo & sensum perdiderat, qui hoc ipsum quoque quòd à salute longe esset, ignorabat.

Pharisęo cōsimiles.

¶ Cui nonnullos similes conspicimus, qui propriæ quasi iustitiæ æstimatione tumentes (nimirum ꝙ cæteris quasi magis religiosi laudari se non ignorant) propriæ iustitiæ fidunt, & ne despiciantur prætendunt humilitatem, interim iniusti, quia de se non humiliter sentiunt, sed exaltant supra cæteros animas suas ambulantes in magnis & in mirabilibus super se, & pharisęi superciliū gerentes cæterorū

vitia

vitia dinumerant. Ac si eorum quisque dicat: Non sum sicut cæteri homines. Profectò si peccatrix hæc ad Pharisæi huius pedes ploratura veniſſet, nimirum calcibus icta recederet. Ex illorum quippe numero erat de quibus per Esaiam dicitur: Qui dicunt, recede à me, non adpropinques mihi, quia immundus es. Non ita de ſemetipſis veri Chriſti ſectatores ſentiunt, non, inquam, ita didicerũt ab eo qui calamum quaſſatum non conterit, & linum fumigans non extinguit. Sed magis dum peccatores quoſque conſpiciunt, ſemetipſos primùm in illorum calamitate deplorant, quia forſan in ſimilibus aut lapſi ſunt, aut labi ſe poſſe non ignorant. Diſtrictionem quidem cenſuræ debemus vitiis, compaſſionem verò naturæ. Si enim feriendus eſt peccator, nutriendus tamen eſt proximus. Quum verò iam per pœnitentiam percutit ipſe quod fecit, iam proximus noſter eſt non peccator, quia quum dei iuſtitiam, contra ſe dirigit, & ipſe hoc punit quod iuſtitia diuina reprehendit, cum deo nunc operatur. *Esa.65.* *Esa.42.* *Non ſuperbiendum contra peccatores.*

¶ Hic ſi eſſet propheta (inquit) ſciret. Ergo non modò Chriſtum non deum, ſed nec prophetam credidit. Quinetiam non modò peccatricem, ſed & dominum ipſum ſuperbo corde contempſit, iudicans ipſum non modò prophetam non eſſe, ſed inſuper hominem obtuſioris animi & rerum quæ palàm erant ignarum.

¶ Sciret vtique, quaſi dicat: Palàm eſt eum eſſe ignorãtem. Sed quid hunc impulit tam indignè de domino ſentire, niſi quia ille ſe à peccatrice tangi, pedes ſuos oſculari, lachrymis ablui, & capillis abſtergi permiſit? Secundum elationis ſuæ regulam cæteros omnes metiebatur, credens eum qui peccatorem recipit, vel quòd peccator ſit ignorare, vel quod peius eſt, ſimiliter & ipſum eſſe peccatorem. Reputabat ergo illam non eſſe dignam quę tangeret illum, ſed quę ab eo reiiceretur, & Ieſum prophetam non eſſe qui illam peccatricem eſſe neſciret. *Hinc error malè iudicantis.*

¶ Verùm inter hæc dominus ad conſcientiæ illius arcana reſpondens, oſtendit ſe peccatricem non ignorare quod publicum erat, & ſe verum eſſe prophetam quem cordis ſecreta non latebant. Propoſuit igitur ei ſimilitudinem, ſuper qua reſponſurus, ſeipſum ſua voce damnet, nec vltra

flenti

flenti insultaret peccatrici.

¶ Circa secundum, quod est indigna cogitantis iusta redargutio, subditur:

Et respondens Iesus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori. Vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque. Quis ergo eum plus diligit? Respondens Simon dixit: Æstimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei: Rectè iudicasti.

Qui debitores.

¶ Et respondens Iesus, nimirum cogitationibus Pharisæi, dixit ad illum: Simon habeo tibi aliquid dicere, & cætera quę sequuntur. Per debitores istos inęquali debito obnoxios iusti & peccatores designantur. Hi vni fœneratori, id est, suo creatori non materialem pecuniam, sed proprię salutis nummum debent. Quos enim deus ad imaginem & similitudinem suam creauit, quasi commodato ad feruiendũ denario sibi obligauit. Solet enim denarius regis imagine ac nomine insigniri. Verùm quia neutri suis viribus, sed illius gratia saluantur per fidem, rectè dicitur: Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisq;. Et vtiq; plus diligit cui plus donatur. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Itaque sua sententia Pharisæus conuincitur Christum minus diligere propter suam iustitiam qua tumebat. Ipsam verò amare plurimum propter eam quam fiducialiter ab eo consequi sperabat remissionem peccatorum.

Allegoricè. Quid deo debemus.

¶ Porrò secũdum Ambro. duo debitores, duo populi sunt fœneratori illi thesauri cœlestis obnoxij. Non materialem autem huic fœneratori debemus pecuniam, sed meritorum examina, æra virtutum, quarum merita grauitatis ponere, iustitiæ specie, sono confessionis expendit. Non mediocris autem est iste denarius, in quo regis imago formatur. Væ mihi si non habuero quod accepi. Difficilè quisquam est qui fœneratori huic integrum debitum posit exoluere. Væ mihi si non petiero concedi (id est, remitti) mihi debitum.

¶ Sed quis est populus iste qui amplius debet, nisi nos qui bus amplius creditum est? Iudæis credita sunt eloquia dei, nobis creditur virginis partus emanuel, id est, nobiscum deus,

deus, Domini crux, mors, resurrectio. Itaque non est dubium quòd plus debet qui plus accepit. Secundum homines fortasis plus offendit qui plus debuerit. Sed per misericordiam domini causa mutatur, vt amplius diligat qui amplius debuit, sed tamen gratiam consequatur. Et ideo quoniam nihil est quod digne deo referre possimus, væ mihi si non dilexero. Reddamus ergo amorem pro debito. Amplius enim diligit, cui donatur amplius. *Quid reddas pro debito.*

¶ Verùm, vt ad literam redeamus, videbatur & ipse quoque diligere dominum, quia inuitauerat eum, sed duorum istorum debitorum similitudine probat hanc plus dilexisse quàm ipsum, & ipso digniorem quæ tangeret, & multo minus abiiciendam. Enumerat ei bona peccatricis, & sua falsò iusti mala etiam dinumerantur. Confert opera vtriusque inter se, vt hunc improbet, illam commendet, vt ex sententia ab ipso Pharisæo lata, ipsum arguat, & illam plus ipso diligere ostendat, & quam ipse despexerat, audiat sibi præferri.

¶ Circa tertium principale dicitur:

Et *conuersus ad mulierem dixit Simoni* : *Vides hanc mulierem ? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terfit. Osculum mihi non dedisti : Hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti : Hæc autem vnguento vnxit pedes meos.*

¶ Hic ponitur piè lachrymantis notanda commendatio. Vbi tria notantur. Primum est, à Pharisæo despectæ sublimis commendatio. Secundum, Pharisæo prælatæ pœnitentis absolutio, ibi : Propter quod dico tibi. Tertium, de Christi clementia superborum indignatio, ibi: Et cœperunt.

¶ Circa primum dicitur: Et conuersus ad mulierem, tam aspectu corporeo quàm intuitu miserantis, dixit ad Simonem: Vides hanc mulierem ? Ac si dicat: Corporaliter quidem hanc vides, sed opera eius vti dignum est non pensas. Propterea me illa pensantem ausculta. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terfit. Osculum mihi non *Pœnitentis commendatio.*

hi non

hi non dedisti: Hæc autem ex quo intrauit, non cessauit oscular pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: Hæc autem vnguento vnxit pedes meos.

¶ Vbi primò aduertendum est quemadmodum dominus ipse mitis & humilis corde, qui bonorum nostrorum non eget, pœnitentium obsequia (tametsi debita) quasi grata sint, diligenter enumerat, & sublimiter commendat. si cut & in Apocalypsi ait: Scio opera tua & laborem, & patientiam tuam. Intraui, inquit, in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos. Aqua extra nos est, lachrymarum autem humor intra nos. Superbi enim nec ea quæ extra se sunt domino tribuunt. Facilis enim est vsus aquarum, non facilis est lachrymarum effusio. Tu promptis non es vsus in me: Hæc effudit non prompta. Lauit proinde maculas proprias, & comis tersit. Et quibus ad peccatum venata est iuuentute, venata est sanctitatem.

Pœnitentium obsequia vt pe fat deus. Apo. 2.

¶ Et quemadmodum vbi vehemens imber prorumpit, fit serenitas, sic lachrymis effusis apparet tranquillitas, & reatuum perit caligo. Et sicut per aquam & spiritum, sic per lachrymas & confessionem denuò mundamur. Porrò superbi, nec ea quæ forinsecus sunt Christi obsequiis impendunt, vbi verè humiles & pœnitentes se totos in holocaustum domino per amoris incendium offerunt.

Chry. Lachrymarum vtilitas.

¶ Cæterùm de osculo & vnctione capitis mentionem faciens, ostendit etiam quæ vulgaria erant erga inuitatos hospites obsequia Pharisæum ipsum erga dominum neglexisse. Infert ergo de verè conuersa sententiam, prout in sequé tibus mox ostendetur.

¶ Circa secundum, quod est Pharisæo prælatæ pœnitentis absolutio, subditur:

Propter quod dico tibi: *Remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum.*

¶ Sanè tanto amplius peccati rubigo consumitur, quãto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur.

Grego.

¶ Plerunque enim contingit eum qui multum peccauit, per confessionem purgari, pauca verò peccantem ad confessionis remedium ex arrogantia iustitiæ non venire. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

tum.

¶ Ex dictis inferendum erat, quoniam remittuntur peccata eius multa, ideo diligit multum, & tamen infertur vniuersa conclusio, videlicet, quia dilexit multum, ideo dimittuntur peccata eius multa. Sed hæc duo conuertibiliter sese consequuntur, & propterea potest vtrunque inferri, & vtrunque dominus intulit. Nã multa dimissio & multa dilectio mutuò se inferunt, & similiter parua dimissio & parua dilectio.

¶ Quo nihilominus docuit rationem caussalitatis, quòd scilicet dilectio est caussa remissionis peccatorum velut perficiens, ipsa autem remissio caussa est dilectionis velut disponens. Disponimur enim ad amandum benefactorem propter acceptam remissionem debiti. Sed non perficitur in nobis peccatorum remissio, nisi diuina nobis infusa charitate. Itaque ne intelligeremus similitudinem de remissione debitarum pecuniarum per omnia currere cum remissione peccatorum, mutauit dominus caussalitatem. In remissione enim debitarum pecuniarum ex dimissione sic disponimur & mouemur ad amandum, vt amor non perficiat ipsam dimissionem, sed sequatur ad eam ex nostra voluntate. In dimissione verò peccatorum aliter est. Nam remissio (vt iam dictum est) non perficitur nisi in dilectione, quæ etiam magis ex deo est quàm ex nobis, gratuitò enim à deo infunditur. Propter hoc ergo dominus intulit: Remittuntur eius peccata multa, quoniam dilexit multum. *Caussalitas dilectionis & dimissionis debiti.*

¶ Vbi etiam notandum est quòd non dixit, quia dilexit multoties, sed multum, vt hinc scias non opus esse centum peccatis delendis centum actibus diligendi aut contritione centena, quum hic ex domini sententia pateat multum diligere sat esse innumerabilibus peccatis delendis. *Nota.*

¶ Opus ergo nobis est feruenti anima, quia nihil impedit hominem virtute fieri magnum. Sed nec vllus constitutorum in peccatis desperet, nemo virtuosus dormitet nec hic confidat. Sæpe enim meretrix præcedit eum. Nec diffidat peccator, nam possibile est eum etiam primos superare. Sequitur: *Chry.*

Cui

Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Obiectio. ¶ Ecce altera conclusio adæquans dilectionẽ peccatorũ remissioni. Vbi se offert quæstio. Sequitur enim quòd B. Ioannes baptista cui parum dimittitur, parum diligat, si simpliciter verum est, quòd cui parum dimittitur, parum diligit.

Solutio. ¶ Sed sermo Iesu est de debitoribus, quatenus debitores sunt, de peccatoribus, inquantum peccatores sunt. Siquidem intra huiusmodi limitationem loquendo vniuersaliter verum est, quòd cui parum dimittitur, parum diligit. Quod est dicere, quòd quantum est ex beneficio remissionis, parua remissio parit & paruam dilectionem. Nihilominus tamen fieri potest vt aliunde, is cui parum dimittitur, etiam maximè diligat. Et sic Ioannes baptista maximè dilexit aliunde quàm ex peccatorum remissione.

Sequitur:

Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

Non frustra dolere pœnitẽtes. ¶ Prius iam dixerat in tertia persona loquens: Remittuntur ei peccata multa, nunc autem vt flentem consoletur, & de peccatorum omnium remissione reddat securam, & in bono confirmet, magisque in amorem diuinæ bonitatis inflammetur, ad ipsam dirigens sermonem, Remittuntur, inquit, tibi peccata. Non ergo frustra doluit, medicum animæ suæ non in vanum quæsiuit, non frustra flens domini pedes lachrymis rigauit, capillis terfit, & deuotissimè est osculata, obtinuit quod sperauit, accessit ægra, reuersa est sana & ab omni reatu libera: nec solùm libera, sed etiam à dei filio domino nostro Iesu Christo eximiè commendata & consolata.

¶ Circa tertium, quod est, de Christi clementia superborũ indignatio, subditur:

Et cœperunt qui simul accumbebant dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit?

Greg. ¶ Paulò antè Pharisæus hic nec prophetam reputabat Iesum, nuper iam audiens peccata dimittentem. Vide etiam quemadmodum de vnius salute alij ægrotant. Sed cœlestis medicus ægros non respicit, quos etiam de medicamento fieri deteriores videt. Eam verò quam sanauerat per pietatis sententiam confirmat. Vnde sequitur:

¶ Dixit

Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit. Vade in pace.

¶ Fides etenim saluam fecit, quia hoc quod petiit, posse se accipere non dubitauit. Sed ipsam quoque spei certitudinem iam ab illo acceperat, à quo etiam per spem salutem quærebat. Vbi præter obsequia exteriora duas in hac mulière internas virtutes ex domini verbis est agnoscere, fidé scilicet, & charitatem. Spes enim in obsequiis eius satis patebat. Non enim nisi speraſſet veniam, tanta feciſſet. Igitur fides tua, inquit, te saluam fecit. Fides autem non alia quàm per dilectionem operans.

Quib⁹ peccata dimittuntur.

¶ Vbi vigilanter collige, diuinam clementiam peccata nō dimittere dormitantibus, sed cooperantibus fide, spe, atque dilectione, sine qua nulla est remissio peccatorum, quantacunque sit fides ac spes. Et quidem signum nobis ipsis hinc datum est ad cognoscendum si peccata nobis dimissa sunt multa, videlicet, si diligimus multum. Nam si non diligimus multum, non remittuntur peccata nostra multa.

Vade in pace.

¶ Vade, inquit, in pace. Sentiebat intus mulier fructum magnum ex præsentia Iesu, & propterea accepta iam venia peccatorum, & commendata eius fide non recedebat, nisi Iesus suaui præcepto recessum imperasset. Vnde non simpliciter dixit: Vade, sed addidit: In pace, tum ad continuandam internam eius consolationem, tum futurum illius statum præfigendo pacificum, quod postea rei probauit successus, tum ne vnquam exinde à virtutis itinere in viam scandali deriuetur, dicente Apostolo: Iustificati ex fide pacem habeamus ad Deum. *Rom. 5.*

FERIA SEXTA POST DOMI. IVDICA.

Collegerunt Pontifices & Pharisei concilium. *Ioan. 11.*

¶ In hac sancti Euangelij lectione duo comprehenduntur. Vnum est, aduersus Christum concilij congregatio. Alterum, mortis Christi indigna diffinitio, ibi: Vnus autem ex ipsis.

¶ Circa primum duo notantur. Vnum est, concilij malignantium

gnantium detestanda collectio. Alterum, aduersus saluatorem maligna propositio, ibi: Et dicebant, Quid facimus.

Concilij colligendi occasio.

¶ Circa primum dicitur: Collegerunt pontifices, id est, principes sacerdotum, & pharisæi concilium. Concilij huius colligendi occasio mox præmittitur, videlicet, quia quidam qui resuscitationis Lazari miraculum coram positi viderant, abierãt ad Pharisæos, & dixerunt quæ fecit Iesus. Et mox sequitur: Collegerunt ergo pontifices & pharisæi concilium. Ecce quorsum illi dixerunt Pharisæis quæ fecit Iesus, nempe ad consultandum, quid facto opus esset cõtra Iesum.

¶ Pharisæi ergo vna cum principibus sacerdotum concilium definiunt congregandum, & congregant. Et quoniam non dicit, concilium inter sese, sed concilium absolutè, insinuat quòd concilium ciuitatis publicum congregauerũt, omnes senatores & omnes qui de more ad concilium spectabant conuocando.

Theoph.

¶ Ecce concilium malignantium. Obstupescendus & admirabilis erat is aduersus quem congregantur qui tanta faciebat miracula. Pharisæi autem eum magis quærebant occidere, id quod extremæ insipientiæ fuerit, quòd se morti

Extrema insipietia.

traditurus existimabant eum qui mortem in aliorum vincebat corporibus, conabantúrque ita gloriam eius obscurare atque post tanta miracula purum esse hominem arbitrabantur.

Cõcilium vanitatis.

¶ Ergo istud est concilium vanitatis, cum quo propheta non sedit. Hæc illa ecclesia malignantium, ad quam neque lex neque prophetarũ quisquam introiuit. Si enim introissent, si ab illo concilio vel ecclesia malignantium consulti fuissent, quid responderent senatoribus peccati & iudicibus iniquitatis consultantibus, nisi audite eum, credite in eum? Si enim super isto consulerent Moysen, ex ipso audirent: Si creditis mihi, credite & huic. Sicut & ipse dominus

Ioan. 5.

ait: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. At illi credere nolebant, & nequaquam veritatem cõsultando agnoscere, sed veritati resistere quærebant. Itaque de voluntate scripturarum, sine quibus legitimum non est concilium, veritatis oppressores omnino tacuerunt.

¶ De hoc

¶ De hoc concilio ſanctus patriarcha Iacob iam moritu- *Gene.49.*
rus prophetauit,& futura præuidens filiis ſuis ait: Congre
gamini,vt annuntié vobis quæ uentura ſunt vobis in die-
bus nouiſsimis.Et ipſe quidem per ſingulos prænuntians
quæ in cuiuſque tribu futura eſſent in temporibus nouiſ-
ſimis,id eſt Meſsiæ,tandem peruenit ad Simeonem & Leui:
& præuidens eos conſimili crimine pariter contaminan-
dos, ait: Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia.
In cóſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu eorũ
non ſit gloriatio mea. Quia in furore ſuo occiderunt virũ,
& in voluntate ſua ſuffoderunt murum . Maledictus furor
eorum quia pertinax,& indignatio eorum quia dura. Diui-
dam eos in Iacob,& diſperdam eos in Iſraël.

¶ De Simeon Phariſæos, & de Leui ſacerdotum principes *Phariſæi*
& reliquos ſacerdotes eorũ prodiiſſe beatus Hieronymus *& ſacerdo*
teſtis eſt Simeonen,inquit, & Leui fratres nõ ſolùm quòd *tes,vnde.*
ex eodem patre & eodem vtero prodierunt,ſed etiam fra-
tres & pares nequitia & iniquaiate, imitatione filij diabo-
li,homicidæ.Vaſa iniquitatis bellantia,nempe aduerſus do
minũ & aduerſus Chriſtũ eius. Quia in furore ſuo occide
runt virum,hoc eſt Chriſtum, de quo per Prophetam dici-
tur:Ecce vir,oriens nomen eius . Et in voluntate ſuffode- *Zach.6.*
runt murum.Voluntatem enim habuerunt diruendi quam
dei filius ædificauit domum , id eſt, credentium eccleſiam,
ſed caſsis conatibus eorum voluntas fruſtrata eſt. Nam & *Matth.16.*
portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

¶ Et mox ſceleratis promeritam denuntians pœnam, di-
cit:Diuidam eos & diſperdã. Quod vtique impletum eſſe
Iudæorum vſque in hodiernum diem captiuitas & diſper-
ſio manifeſtat.Dati ſunt enim in occidionem & in prædam
gentibus,nempe Romanis,& vti illis Chriſtus prædixit,diſ- *Lucæ.21.*
perſi ſunt in omnem ventum.

¶ Circa ſecundum, quod eſt, aduerſus dominum maligna
propoſitio,ſubditur:

Et dicebant:Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit:
Si dimittimus eum ſic,omnes credent in eum, & venient Romani,
& tollent noſtrum locum & gentem.

¶ Ecce propoſitio maligna . Quid facimus , inquiunt.
Quod vtique ſeſe redarguentium eſt de ſegnicie & mora

imminentibus periculis occurrendi. Quia hic homo multa signa facit, ex nimio odio nomen eius quod ignorare non poterant, supprimentes. Si dimittimus eum sic incolumem, & liberè agere & docere, nec ei obstiterimus, omnes credent in eum. Impedimentum iam obiecerant ei ex parte populi, conspirantes, quòd si quis confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret, sed hoc eorum intentioni non profuit. Vincebatur enim hoc impium eorum decretum à magnitudine miraculorum. Quòd autem timent omnes in eum credituros, intellige quòd ipse sit Messias. Hoc est enim quod prohibuerant.

Theoph. Vt populũ incitent cõtra Christum.

¶ Quia, inquiunt, multa signa facit. Et quale hoc crimen quòd multa signa facit? Oportet ergo magis admirari & credere, & non adhuc habere pro homine puro. Vide autem malignitatem Iudæorum populum commouere studentiũ, quia rationem adferunt, quasi populi multitudo esset periclitatura, & à Romanis perdenda propter rebellionis suspitionem. Nam si permiserimus, inquiunt, eum sic, turbam multam habebit post se, quæ signorum exhibitionem sequetur, & nos omnes de rebellione suspectos habebunt Romani, & tollent nostras ciuitates & euertent. Hæc autem (vt iam dixi) præ malitia dicebant. Vt enim non videantur insidiari Christo propter inuidiam, commune periculum prætendunt, concitantes populum cõtra Christum, quasi perditionis eorum author ille esset futurus.

Astuta horum malitia.

¶ Et venient, inquiunt, Romani, & tollent nostrum locũ & gentem. Cæci isti amore suæ authoritatis proponunt populo, quòd perseuerãtes concursu populi ad Iesum vt Messiam Romani propter causſam iam dictam ablaturi essent ab eis locum & gentem, ac per hoc etiam eorum sacerdotium, prouentus templi amplissimos & lucra, cultúmque legis, & ipsos alienum in solum translaturos.

Iudæi vt sibi nõ constant.

¶ Sed (vt iam dictum est) verè cæci erant & mente carentes hoc considerare nolentes videlicet, quoniã si miraculorum signis deus ducet omnes ad Iesum vt ad Messiam regem, ipse eos deus & à Romanis & ab omnibus hostibus foret protecturus. Quod tanto magis debebãt credere, quãto ipsi Messiam secundum regnum huius mundi expectabant, nempe quem adoraturi forent omnes reges terræ, reducturum

ducturum vniuersum Israëlē de captiuitate & dispersione.

¶Patet ergo quia sibimet non constabant cæci isti senatores iniquitatis. Excæcauit sanè eos malitia eorum, & (vt iam dixi) amor sui magistratus & authoritatis, quam sciebant se sub Messia rege iustissimo non habituros. Testimonium enim illis sua reddebat conscientia, quòd authoritatis suæ locum (si omnes crederent in Iesum Christum istum) forent amissuri.

¶Quid igitur, inquiunt, facimus? Num vnū hominem saluum dimittimus, vt omnes pereamus? An certè quod satius est, vnum hominem perdimus, vt noster locus & tota gens conseruetur? Quem putarent tali causſa proposita posse ipsorum intentionem reprehendere, vel illum vnum hominem audere defendere? De communi salute totius gentis (vt videri poterat) consulebatur, de seruanda Romano imperio fidelitate consilium quærebatur. Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia quidem Cęsaris videbatur esse tutum, apud iudicium populi videbatur esse necessarium. Sic intenderunt arcum conuentus ille malignantium, sic firmauerunt sibi sermonem nequam. Sub hac occasione timoris Romanorum absconderunt laqueos, & dixerunt: Quis videbit eos? *Christi necem vt persuadent.*

¶Concedatur ergo eis iste pauor, quoniam dominus deus pauor siue terror eorum non est. Concedatur, inquam, ipso domino deo nostro permittente illis, dum per Ieremiā prophetam dicit: Paueant illi, & non paueam ego. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos domine deus meus. Paueant, inquam, illi vnam contritionem, scilicet ne veniant Romani & tollāt eorum locum & gentem, & maligni spiritus aduolantes tollant animas & corpora quoque in gehennam semper vrentem. *Ierem.17.*

¶Cæterùm, quoniam proposita corā concilio causſa quālibet viritim singulos censere moris est, videtur nō omnes in sententia fuisse concordes. Nam de Ioseph ab Arimathia apud Lucam dicitur, quòd nō consenserat consilio & actibus Iudæorū. Sed nec Gamaliel, nec Nicodemus homo pharisæus, legis doctor, & vnus ipse è principibus, id est, præcipuis Iudæorum, eius enim prius in concilio pro Iesu licet timidè loquentis vox ista fuerat, Nunquid lex nostra *Consultantes nō fuisse concordes.* *Luc.23.* *Act.5.* *Ioan.7.*

nostra iudicat hominē nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Et forsan aderant qui dicerent habendā esse rationem testimonij Ioannis baptistæ de Iesu. Negotiū hi saltem differri cupiebant, si forsan interim inuidorum furor vel extingueretur vel mitigaretur, sicut iamdudum contigerat ministris quos miserant principes & Pharisæi vt apprehenderent Iesum, qui ipso audito compuncti dicebant: Nunquam sic loquutus est homo, subaudis, sicut iste loquutus est.

¶ Tandem Caiphas qui in capite concilij residebat, nempe pontifex anni illius & ipse quod impiè sensit, superbē & insipienter effatus est.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, quum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

¶ Hic ponitur mortis Christi indigna definitio. Vbi tria notantur. Primum est, pseudopontificis arrogans eloquutio. Secundum, homicidium decernentis non intenta prophetatio, ibi: Hoc autē à semetipso. Tertiū, decreta morte Christi secessio, ibi: Ab illo ergo.

¶ Circa primum dicitur: Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, quum esset pontifex anni illius. Præceperat sanè per legem dominus, vt vnus tantùm esset summus sacerdos, cui mortuo filius succederet, & in loco patris sacerdotium administraret, sed iam tunc nec lex ista seruabatur, sed vi atque ambitione præcepto legis cessante, annuum factum erat sacerdotium, imò & interdum vno & eodem anno per largitiones & ambitionem plures summum sacerdotium sibi vsurpabant. Nam & de hoc Caipha refert Iosephus, quòd sacerdotium vnius anni pretio sibi ab Herode redemerat. Attende iam annuum hunc atque pseudopontificem ex abūdantia sui praui cordis crudeliter & superbè loquētem. Vos, inquit, nescitis quicquam. Quibus verbis satis datur intelligi, consultatores in varias opiniones declinasse, varia forsan citra mortem Iesu remedia tractasse. Ergo hos Caiphas reprehendit imprudentiæ. Vos, inquiens nescitis

Venale sacerdotium

Caiphas reprehendit.

scitis quicquam, & ignaui estis ad dispiciẽdum quod ad rẽ conducat, nec cogitatis desides, quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Ac si dicat: Præstat vt moriatur vnus, & tota gẽs nostra saluetur, quàm vt viuat vnus, & tota gens nostra pereat. Palliatum iudicium prætextu communis boni præponendi bono particulari, nulla penitus facta mentione de iustitia, aut de innocentia, aut tanti prophetæ dignitatis ratione pensata. Sed id quod loquebatur & intendebat, mendacium fuit. Ait enim, Expedit vobis, vt quantumuis iustus & innocens, moriatur, falsum est, mendacium loquitur. Non enim hoc expediebat temporalibus eorum commodis quæ sola intendebant, conseruationi videlicet eorum loci & gentis, quinimò cæci, insipientes & maligni per interfectionem innocentis Christi, quod maximè timebant incurrerunt, perniciem videlicet & excidium ciuitatis & templi, vt locum & gentem amitterent irrecuperabiliter. *Mendaciũ Caiphas loquitur.*

¶ Sed nec ratio admittit etiam apud Ethnicos, vt innocens & iustus pro aliorum conseruatione occidatur.

¶ Aliis igitur Christi mortem tractantibus, pontifex hic adeò erat sanguinarius, vt & nudo (quod aiunt) capite, cõtra Christum impudentissimæ mortis sententiam ferret, dicens: Expedit vobis vt moriatur. *Theoph.*

¶ Magnum sanè spectaculum huius annui Pontificis, qui verè vt fur & latro in ouile ascenderat, & nunc ipsum pastorem ouium mactare intendit, vt furta sua licentius agere possit.

¶ Circa secundum, quod est, homicidium decernentis nõ intenta prophetatio, subditur:

Hoc autem à semetipso non dixit: sed quum esset pontifex anni illius prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente: sed & vt filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum.

¶ Hoc, inquit, à semetipso non dixit. Verba sunt Euangelistæ exponentis quòd hæc verba Caiphas quantum ad id quod continebant veritatis, dixit actus à spiritu sancto ratione sui loci & officij Pontificalis.

¶ Licet enim (vt iam dictum est) corrupta iam tunc esset *Theoph.*

hæc dignitas, ita vt venalitij facti fuissent huiusmodi principes, adhuc tamen aderat spiritus sanctus operãs in his qui vncti erant. Postquam autem manus iniecerunt in Iesum, tũc omnino gratia dereliquit illos, & ad Apostolos trãsijt. Verùm quantum ad iniquæ occisionis consilium intentũ à Caipha, hoc dixit à semetipso.

Iudaici sacerdotii finis.

¶ Quòd autẽ prophetauit, hoc est, verba dixit quæ secundum id quod erant, vera (non secundum quod ab ipso intelligebantur) erant prophetica, vtpote prænũtiantia per mortem Iesus salutem populi, nec intenta, nec sic ab ipso intellecta erant, sed (vt iam dictum est) ductus à spiritu sancto.

Theoph.

¶ Itaque licet hæc iniquo & sinistro dixerit animo, attamẽ gratia spiritus ore illius vsa est ad prædicẽdum futura, tametsi pollutum cor eius non ea attigerit.

¶ Ergo à semetipso non dixit, id est, hoc verbum de corde suo non adinuenit. Nam re vera antequam Caiphas fieret, factum est hoc verbum vt Iesus moreretur pro gente, & factũ est vtique ad sanctos prophetas, imò & erat antè quàm fierent prophetæ, sed & antè quàm formaretur Adam. Erat quippe iam tunc in beneplacito dei dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Iam tunc erat hoc verbum vt Iesus moreretur pro gente. Sed mysteriũ hoc Caiphas ignorauit. Et licet hoc sua voce nuntiaret, nõ magis tamen propriæ vocis significatum percepit, quàm sonitum suum cymbalũ tinniens. Illud enim non sentit quod sentimus nos homines. Sic nec ille voce tonãs, Christi mortem pro populi salute opus esse, nec sensit nec ĩtellexit quòd expedierit, quòd hic vnus & singularis homo, solus iustus & sanctus sanctorum Iesus Christus moreretur pro gente, & non tantùm pro gente Abrahæ, sed & pro cunctis prædestinatis ab origine mundi, filiis dei, foris extra, paradisum originalem in quatuor mundi partes dispersis, & iamiam de massa generis humani vsque ad vltimum electum recolligentis.

Gene. 1.

Caiphas adsimilatus.

¶ Igitur (vt dictum est) mendacium quidem Caiphas sensit, videlicet quòd ideo expediret Christũ mori, ne propter ipsum nominatum regem Christum, iratis & vindictam facientibus Romanis, gens illa periret, sed veritatem quæ iam dicta est nec sensit, nec à semetipso dixit, sed impellente ma

nu dei

nu dei cor ſtultum quo modo deus voluit clarè & lõgè audibilem tinnitum reddidit.

¶Quoniam igitur à ſemetipſo hoc non dixit, ſed verum prophetauit (licet ipſe propter hoc minimè propheta fuerit, quòd non intellexit propriam prophetiam. Siquidē intelligentia opus eſt in viſione) rectè ſanctus Euangeliſta, imò & tota Chriſti eccleſia verbũ rapuit de ore mali prophetæ & pſeudopõtificibus, & dicit: Vos neſcitis quicquã. Vos, inquam, impij homicidæ, inſipientes & maligni, theſaurizatores mortis, quos malitia excæcauit, neſcitis ſacramenta dei, quòd expedit vnum hominem mori pro gente, & non tantùm pro patriarcharum vel prophetarum gente (vt iam dictũ eſt) ſed & vt filios dei de cũctis gentibus qui diſperſi & longè diſiecti nomen domini non audierunt, cõgreget in vnum populum, in vnam fidem, in vnam eccleſiã, in vnum corpus ſuum, hoc neſcitis neque cogitatis vos.

Dan.10.

Sap.2.

¶Filios dei qui erant diſperſi manifeſtè gentes nominat, iuxta quod alio loco dixerat: Alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Vel filios dei dicit, ſecundum quod deus omnium pater eſt per creationem. Vel ſecũdum quòd nos imagine ſua decorauit. Siquidem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam deus hominem condidit. Vnde & Paulus concionãs apud Athenienſes ait: Ipſius (nimirum) dei & genus ſumus. Et ſubinde: Genus igitur quum ſimus dei. Proinde quum diſperſos nos variis modis ſatanas à deo & ab inuicem diuulſit, vt vnuſquiſque ſæuiret contra proximum propter diuitiarum amorem & vanam gloriam, Chriſtus ita in vanam collegit eccleſiam, & ſub vnum coëgit iugum, tam eos qui propè, quàm eos qui longè erant vnum corpus efficiens, vt is qui Romæ habitat, eum qui in India eſt ſuum membrum eſſe credat, & omnium vnum caput fateatur eſſe Chriſtum. Hoc itaque ô cæci & perditi per Chriſti mortem quam vos infertis, futurũ nec ſcitis nec cogitatis.

Theoph.

Ioan.10.

Filii dei qui erant diſperſi.

Act.17.

Vt congregati in vnum.

¶Sed nec ipſæ vulpes quæ in vobis foueas habent, neque volucres cœli quæ in vobis nidificant: vulpes, inquã, & vos lucres, id eſt, maligni ſpiritus, quos in cordibus & in conſuetudinibus veſtris confouetis, neque per aſtutiã, neque per agilitatem ſuam comprehendere potuerunt hoc magnũ pietatis

Dæmones christi mysterium latuiſſe.

tatis sacramentum, quòd per mortem suam dei filius fratres suos dispersos congregaturus esset in vnũ, sed nescitis istud nec cogitatis. Etenim istud consilium dei sanctis patribus & prophetis reuelatum vos scire non estis digni.

¶ Circa tertium, quod est, Christi morte decreta ipsius ad breue secessio, subditur:

Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum.

Christi mors vt de finita.

¶ Ergo, inquit, videlicet quia iam conspirationem suã qua rationabiliter authoritate consilij firmauerant, ab illo die, præfinito concilio cogitauerunt vt eum quem antea lapidare voluerant per turbam & tumultum, & aliàs quæsierãt interficere, nunc quasi per legitimum iudicij ordinem, intendunt & quærunt interficere, videlicet concilij definitionem exequendo. Licet enim prius quæsissent eum Iudæi interficere, propter quod & Iesus nolebat in Iudæam ambulare, attamen deliberationem aliquorum tantùm & nõ cõmunis fuisse consilij, testatur consultatio eorum seu tractatus nunc post Lazari resurrectionem congregati concilij, vbi tractando quid facto opus esset inter varias consultantium sententias Caiphas censuit occidendum, alios imprudentiæ atque ignauiæ arguẽdo, quæ omnia acta nõ essent, si iam communi concilio definitum fuisset quòd Iesus esset interficiendus.

Ioan. 7.

¶ Itaque hoc in concilio primùm Christi occisio fuit definita. Vnde & ab hoc die communi consilio consultare cœperunt circa executionem occisionis iam definitæ. Præcedentes enim consultationes quorundam tantùm & priuatæ fuerunt. Sequitur:

Iesus ergo iam non in palàm ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

¶ Non metu occasus sui verus hic iustitiæ sol quasi in nube se abscondit, non palàm ambulando apud Iudæos, præsertim quum postmodum ad eundem occasum suum tam rutilo aspectu peruenerit, vt claritatem gloriæ eius inuidorum ferre non possent oculi, sed hoc etiam suæ facto secessionis & vtilia fidelibus suis præmittit exempla, & diuina more suo agit mysteria. Nam & in condemnationem

Cur Christus secessit

Iudæorum

Iudæorum secedit, insinuans quòd Iudæis iam debeat domus sua deserta relinqui. Abeundo nanque in religionem iuxta desertum, & ibi morãdo cum discipulis suis, per desertum innuit desertionem Iudęorum, per ipsam regionem quæ est iuxta desertum electam habitationem gentium, apud quas mansurus erat, in ciuitate Ephrem, id est in ecclesia faciente fructum multum, Ephrem quippe interpretatur frugifer siue crescens.

¶ Quin & secedendo (vt dictum est) dominus nos edocere dignatus est, ne nos temerè periculis ingeramus etiam pro pietate, sed stemus quidem fortiter deprehẽsi. Non deprehensi autem, ne in voluntarium periculum propter incertum euentum irruamus. *Fragilitatẽ nostræ cõsultum.*

SABBATO PALMARVM.

Subleuatis Iesus oculis in cœlum, dixit. Ioan. 17.

¶ Tria pręcipuè prędens sancti Euangelij lectio comprehendit. Primum est, à patre postulata Christi glorificatio. Secundum, patris per Christum in mundo notificatio, ibi: Ego te clarificaui super terram. Tertium est, Christi pro suis ad patrem oratio, ibi: Ego pro eis rogo.

¶ Circa primum quatuor notantur. Primum est, Christi cum patre colloquium seu oratio. Secundum, supplicantis filij postulata glorificatio, ibi: Pater, venit hora. Tertium, petitæ glorificationis in patrem relatio, ibi: Vt filius tuus clarificet te. Quartum, æternæ vitę notificatio, ibi: Hæc est autem vita æterna.

¶ Circa primum aduertendum est sequentia nõ tam Christi orationem esse, quàm familiare quoddam venerandũq; filij dei cum patre deo colloquium. Itaque supplicãtis seu colloquentis patri habitum & modum agnosce.

¶ Subleuatis (inquit) Iesus oculis in cœlum dixit. Vbi mo dum exteriorem quo orauit exponit, vt exteriore gestu ac motu internum mentis ipsius motum intelligamus. Et quum mox antè prædixisset discipulis imminentes afflictiones in mundo & pressuras, & eos ad fidutiam esset exhortatus, dicens: Confidite, ego vici mundum, nunc eos erigit Ioan. 16. *Schema Christi orantis.*

erigit & per preces, simul & nos erudiens in tentationibus, relictis omnibus ad deum debere confugere.

Theoph. ¶Quòd autem alio loco etiã prostratus orat, ne mireris. Venit enim Christus non solùm seipsum manifestaturus, sed & omnem nos virtutem docturus. Docentem autẽ non tantùm verbis, sed etiam operibus docere oportet.

Chrysost. ¶Propter hoc ergo in cœlum oculos eleuauit, vt nos doceret extensionẽ quæ est in orationibus vt stãtes sursum aspiciamus, non oculis carnis solùm, sed & mentis.

August. ¶Poterat sanè dominus in forma serui si hoc opus esset orare silentio, sed ita se patri exhibere voluit precatorem, vt meminisset nostrum se esse doctorem. Proinde eam quam fecit orationem pro nobis, notam fecit & nobis. Quoniã tanti magistri nõ solùm ad ipsos sermocinatio, sed etiam ipsius pro ipsis ad patrem oratio, discipulorum est ædificatio. Et si illorũ qui hęc dicta erant audituri, profectò & nostra qui fueramus conscripta lecturi.

¶Circa secundum, quod est, Christi supplicantis postulata glorificatio, subditur:

Pater, venit hora, clarifica filium tuum.

Theoph. ¶Ostẽdere volẽs, quòd non inuitus sed sua sponte ad passionem accedat, dicit: Pater, venit hora. Ecce enim vt optabile hoc desiderat, & gloriam vocat non tantùm suam sed patris, quod mox futurum instabat. Non enim filius solus, sed & pater glorificatus est. Nam ante crucem quidem neque Iudæi ipsum sciuerunt (scilicet sub ea ratione qua pater est.) Israël enim, inquit, me non cognouit: post crucem autem totus orbis ad eum confluxit.

Esa. 1.

Hora mortis Christi fatalis. ¶Venit hora, inquit, clarifica filium tuum. Ostendit omne tempus, & quid & quando faceret, vel fieri fineret ab illo esse dispositum, qui tempori subditus non est. Quoniã quę futura erãt, per singula tempora in dei sapientia causas efficientes habent, in qua nulla sunt tempora. Non ergo credatur hęc hora fato vrgente venisse, sed deo potius ordinante.

Hilarius. ¶Non diem, non tempus, sed horam venisse dicit. In hora *Christi vt inpassione glorificat.* dies portio est. Et quæ erat hæc hora? Iam nunc conspuendus, flagellandus, crucifigendus erat. Sed clarificat pater filium. Sol decursu operis deficit, & interitum suum reliqua mundi

mundi elementa senserunt, ad onus domini in cruce pendentis. Terra intremuit, eum qui moriturus erat intra se contestata non capere.

¶Proclamat Centurio, verè filius dei erat homo iste. Prædictioni consentit effectus. Dominus dixerat, clarifica filium tuum, non solùm nomine contestatus se filium, sed & proprietate qua dicitur tuum. Multi enim nos filij dei, sed non talis hic filius. Hic enim proprius & verus est filius origine non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione. Ergo post clarificationẽ eius, veritatem confessio consequuta est. Nam verum dei filium Centurio cõfitetur, ne quis credentium ambigeret quod aliquis persequentium non negasset.

Vbi Augustꝰ.

¶Sed si passione clarificatus dicitur, quãto magis resurrectione? Nam in passione magis eius humilitas quàm claritas commendatur. Humiliauit enim semetipsum factus obediens vsque ad mortem. deinde sequitur de eius clarificatione, Propter quod & deus exaltauit illum, & cætera quæ sequuntur. Hæc est eius clarificatio quæ à resurrectione ipsius sumpsit exordium. Vt ergo resurrectione clarificaretur, prius humiliatus est passione. Non enim à mortuis resurrexisset si mortuus non fuisset. Humilitas eius claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium. *Philip. 2.*

¶Quod ergo ait: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, sic intelligendum est tanquam dixerit, Venit hora seminandæ humilitatis, fructum non differas claritatis.

¶Circa tertium, quod est, postulatæ glorificationis in patrem relatio, subditur:

Vt filius tuus clarificet te, sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei det eis vitam æternam.

¶Ergo postulatio glorificationis dandæ viciſsimque reddendæ, eandem in patre & filio ostendit diuinitatis veritatem. Sic autem intelligẽdum est quòd patrem clarificauit filius, quia videlicet per euangelium Christi factum est vt pater innotesceret gentibus, & qui prius notus tantùm in Iudæa erat deus, postea à solis ortu vsque ad occasum omnium gentium vocibus laudaretur. Si autem tantummodo *Auguſt.*

mor-

Filius vt patrẽ clarificat.

mortuus fuisset filius nec resurrexisset, proculdubio nec à patre clarificatus esset, nec ipse patrem clarificasset.

¶ Nunc autem resurrectione clarificatus à patre, resurrectionis suę prędicatione clarificat patrem. Hoc quippe aperit ipse ordo verborum. Clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Tanquam diceret: Resuscita me, vt innotescas orbi terrarum per me. Deinde magis pandens quo modo clarificet patrem filius subiungit:

¶ Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei det eis vitam æternam. Omnem carnem dixit omnem hominem à parte totum significans. Hoc autẽ quòd potestas Christo à patre data est omnis carnis, secundũ ho minem intelligendum est. Nam secundum deum, omnia per ipsum facta sunt, & in ipso cõdita sunt vniuersa in cœlo & in terra, visibilia & inuisibilia. Sicut ergo dedisti ei po testatem omnis carnis, ita te clarificet filius, id est, notum te faciat omni carni quam dedisti ei. Sic enim dedisti, vt omne quod dedisti ei, det ei vitam æternam.

Theoph.

¶ Itaque credere in deum omnem carnẽ, & eius beneficia experiri, dei gloria est. Nec ad solos Iudæos fidei gratia cõ trahitur, sed in totum orbem extenditur. Dixit autem hoc, quoniã missurus erat Apostolos suos in omnes gentes, quia ante nondum accepta potestatis huiusce executione dixerat eis, In viam gentium ne abieritis.

Mat. 10.

¶ Sed quidnam est omnis carnis? Nam non omnes crediderunt: Sed Christus quantum ad se attinebat, omnes ad fidem adducere curabat. Quòd autem illi non attenderunt, non docentis sed non suscipientium crimen est.

¶ Circa quartum, quod est, æternæ vitæ notificatio, subditur:

Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

¶ Consequenter autẽ & spiritus sanctus intelligitur, quia spiritus est patris & filij tanquam charitas substantialis & consubstantialis amborum. Porrò solum verum deum dixit patrem, opponendo eum mendacibus, vel mentitis qui apud gentiles colebantur diis. Non enim hæc dicens à patre separat se filius. Absit. Nam quum sit & verus dei filius, non erit falsus deus, sed verus deus, quod & protinus

Theoph. Verus deꝰ Christus.

indicat

indicat post præmissa, subiungens & quem misisti Iesum Christum. Per id enim ecclesiæ fides Christum deum verum confessa est, quod solùm verum deum confessa sit patrem. Non enim vnigenito deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit. Ad hęc: Quo pacto dei filius verus deus non erit qui dixit, & verum dixit ad patrem loquens: Dedisti filio tuo potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei det eis vitam æternam. Quis enim nisi deus dare potest vitam æternam? Nec dicas, minor patre est qui ab illo datum accepit, quia secúdum humanitatem assumptam agnoscit se à patre potestatem omnis carnis accepisse, secundum quam assumptam humanitatem etiam & hoc ait: Pater maior me est. *Hilar.*

¶ Si autem vrgeant hęretici falsum deum esse filium, quia pater solus dictus est verus deus, discant quòd hic idem Euangelista de filio dicit: Erat lux vera. Igitur secundum eos pater erit lux falsa, sed absit. *Ioan. 14. Theoph. Ioan. 1.*

¶ Et ita quando verũ deum dicit patrem, falsis hunc gentilium diis opponit. Non enim fieri potest vt dicendo, vt cognoscant te solùm verum deum, seipsum à veritate diuinitatis excludat qui deo patri connaturalis, consubstantialis, coëssentialis est & coæqualis.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam.

¶ Hic exprimitur patris per filium in mundo clarificatio. Vbi tria notantur. Primum est, per filij obedientiam patris manifestatio. Secundum, assumptæ humanitatis glorioſa adæquatio, ibi: Et tunc clarifica. Tertium, in Christum credentium apud patrem commendatio, ibi: Manifestaui nomen.

¶ Circa primum dicitur: Ego te clarificaui super terram. Et hæc quidem clarificationis vicissitudo non pertinet ad diuinitatis profectum, sed ad honorem qui ex cognitione prius ignorantium suscipiebatur. *Hilar.*

Vbi Theoph.

¶ Disce hoc loco quo modo glorificet & pater filium, vtique sicut & filius patrem. Ego te, inquit, clarificaui super terram. Meritò addidit, super terram. In cœlis enim glorificatus *Filius vt patrem clarificet.*

ficatus erat,& ab angelis adorabatur . Terra autem ignorabat eum:Igitur quia filius annuntiauit eum hominibus, ideo dicit:Clarificaui te super terram, notitia dei vbique disseminata.

Augusti. ¶ Opus,inquit, consummaui quod dedisti mihi vt facerẽ. Non ait,iussisti, sed dedisti. Vbi cõmendatur euidens gratia.Quid enim habet quod non accepit etiam in vnigenito humana natura?An non accepit vt nihil mali, sed bona faceret per omnia,quando in vnitate personæ susceptа est à verbo per quod facta sunt omnia? Opus consummaui,in quit.Hoc est,opus incarnationis vnigeniti sanctificare naturam nostram,& prosternere rectorem mũdi qui se prius deum faciebat,& inferere creaturæ notitiam dei.

Opus christo datum & cõsummatum.

¶ Sed quomodo consummauit opus quod accepit vt faciat quum adhuc restet passionis experimentum, nisi quia consummasse se dicit quod consummaturum se esse certissimè nouit?Sicut longe antè in Propheta præteriti temporis vsus est verbis,quando post annos plurimos futurum erat quod dicebat: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.Non ait, fodient & dinumerabunt.

¶ Porrò secundum Theophylactum: Opus consummaui. Ac si dicat:quotquot venerunt ad me perfeci, vel quia fecit quod omnium maximum est,& radicem bonorum omnium nobis substrauit dęmone victo, & se obiecto voracissimę bestiæ,morti. Radicem hanc necessariò sequuturi erant & fructus diuinę notitię. Propter hoc dixit:Perfeci opus. Seminaui, inquit, radicem plantaui,fructus autem sequentur.Clarifica igitur me pater,quia ego te clarificaui super terram.Quam autem vel qualẽ postulet claritatem sequenti patet articulo.

¶ Circa secundum,quod est,assumptæ humanitatis glorifica adæquatio,subditur:

Et clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus esset apud te.

¶ Non iam quæsitu opus est quo modo is qui iam antè dixerat, clarifica filium tuum vt filius tuus clarificet te,nunc dicat:ego te clarificaui super terram, quia lector vltro intelligit

relligit clarificatum quidem iam esse patrem in cognitione filij apud mentes illorum qui credebant, quòd hic talis à deo exierit quem & confessi iam fuerant esse Christum filium dei viui, sed nondum illis bene cognita maiestate vel bonitate eiusdem filij, multum deerat de clarificatione paterni nominis. Idcirco vtrunque dixit, & vt filius tuus clarificet te, & ego te clarificaui. Mandatum enim tuum impleui factus homo mortalis, & nunc ad summum obedientiæ, scilicet ad mortem in qua nunc agonizor, sponte perueni.

¶ Et nunc clarifica me tu pater. Ac si dicat: Quoniam consummaui opus quod dedisti mihi vt facerem, nunc, scilicet in hac hora quæ venit, clarifica me tu pater, id est, resuscita me. Clarifica, inquam, apud te, videlicet constituendo ad dexteram tuæ maiestatis in excelsis, eadem claritate quam habui priusquam mundus esset apud te, Vt nihilominus adoretur ab angelis recens forma serui, quàm adorabatur ab angelis antiqua forma dei. *Quam sibi petit clarificationē.*

¶ Nondum enim (inquit Theophyl.) glorificata erat carnis natura neque incorruptibilitate fruebatur, neque regium thronum acceperat, propterea dicit, clarifica me: hoc est, humanam meam naturam, quę nunc est in ignominia, quæque crucifigenda est, & subuehe eam in gloriam quam habebam apud te ego verbum & filius tuus priusquā mundus esset. Collocauit enim humanā naturam in throno regio, & adoratur nunc ab omni creatura.

¶ Orabat ergo, vt dicit Hilarius, vt id quod ex tēpore erat, gloriam eius quæ sine tempore est claritatis, acciperet.

¶ Circa tertium, quod est, in Christum credentium apud patrem commendatio, subditur:

Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo. Tui erant & tu mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt.

¶ Principium enim paternæ clarificationis horum hominum institutio est, per quos nomen patris oportebat mundo innotescere. Vnde & rectè dicti sunt lux mundi, quia mundum cognitione huius nominis illustraturi, prius ipsi sunt illuminati.

Nomen patris p Christum manifestatũ.

¶ Quod autem est hoc nomen dei, nisi pater Iesu Christi? Etenim cætera nomina dei quæcunque in lege sunt audire vel scire potuerunt homines ante aduentũ eiusdem Christi. Hoc autem nomen quod est pater, vel cuius filij pater credendus sit, nunquam cognitum fuisset, nisi veniens ipse filius hominis illud manifestasset.

¶ Ergo nomen tuum, inquit, nomen patris mei, vel quod pater meus sis manifestaui per opera quæ nemo alius fecit, hominibus, quos dedisti mihi de mundo, quos ad me attraxisti electos de mundo. Quia non caro & sanguis reuelauit eis, sed tu mihi pater qui es in cœlis.

¶ Tui erant, & tu mihi eos dedisti. Nisi enim tui essent, nõ mihi eos dedisses. Quo modo autem tui iam erant & nondum mei, nisi quia te quidem deum inuocabant, sed me filium tuũ esse, vel huius filij respectu patrem te vocare necdum sciebant? Ergo in eo hos mihi dedisti, quia me filium tuum esse illis reuelasti. Quo cognito, ecce ipsi sermonem tuum seruauerunt, quia videlicet omnia relinquentes me sequuti sunt. Quod vtique certam tui sermonis obseruationem esse testatur lex dicens: Qui dixerit patri suo & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Israël. Igitur quos dedisti mihi tui erant, & in eo sermonem tuum seruauerunt, quia relictis omnibus me sequuti sunt. Sequitur:

Deut. 33.

Nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi abs te sunt, quia verba quæ dedisti mihi dedi eis, & ipsi acceperunt, & cognouerunt verè, quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti.

¶ Quia tu mihi eos dedisti, consequens erat vt cognoscerent, vt verba quę dedi eis acciperent, cognoscerent & crederent. Nisi enim eos tu mihi dedisses, nũquam cognouissent, sicut non cognouit perditus Iudas, cuius ab effectis palàm omnibus est, quia non eum tu mihi dedisti, nec tui causſa me sequutus es, sed quum non esset tuus, tuis per hypocrisim fuit admixtus peccator & dolosus. Propterea nunquam hoc illi sapuit quod isti cognouerunt, scilicet quòd omnia quæ dedisti mihi, id est, quæcunque feci opera,

Iudas vt Christum nunquam cognouit.

ra,quæcunque dixi doctrinæ verba, abs te sunt,sed dixit mala in corde suo,cum eis sentiens qui dixerunt:In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. &, Non est hic homo à deo. Palàm ergo de istis non est quos tu ad me attraxisti qui cognouerunt, qui de operibus meis rectè senserunt.

¶Sed vnde ea quæ dicta sunt cognouerunt?Verba,inquit, quæ dedisti mihi,dedi eis. Hoc est,à verbis meis & doctrinis cognouerunt.Semper enim eos docebam,quòd omnia quæcũque habeo patris sunt,& nõ hoc solùm,sed & quòd à te exierim,& quòd tu me miseris. Nam per totum Euangelium hoc vult manifestum esse quòd non sit aduersarius deo,sed impleat dei patris voluntatem. *Theoph.*

¶Et cognouerunt verè quia à te exiui. Et ne quis putaret istam cognitionem iam per speciem factam non per fidem, exponendo addidit:Et crediderunt,vt subaudiamus verè, quia tu me misisti.Hoc ergo crediderunt verè,quod cognouerunt verè.Idem est enim à te exiui,&,tu me misisti.

¶Itaque patet ex præmissis quemadmodum ab ore Christi eximiè discipuli commendantur. Et vnde commendãtur? Vtique quòd nõ de mũdo,sed ex patre dei essent, & quòd sermonem patris seruauerunt, quòd Christũ cognouerũt, quòd Christi verba acceperunt,& quòd crediderunt, digni profecto quos ipse filius oratione sua dignanter commendet patri,sicut ex sequentibus ostendetur.

¶Circa tertium principale dicitur:

Ego pro eis rogo,non pro mundo rogo.

¶Hic ponitur Christi pro suis ad patrem oratio. Vbi duo notantur.Vnum est,à Christi precibus mundi secluſio.Alterum,pro suis deprecandi notanda ratio, ibi:Sed pro his quos dedisti.

¶Circa primum dicit: Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo.Mundum vult intelligi eos qui viuunt secundum cõcupiscentiam mundi,& non sunt in ea sorte gratiæ vt ab illo eligantur ex mundo. Ergo væ mundo gaudenti, imò insanienti,orante pro suis,id est,moriente, & in ara crucis se sacrificium offerente Christo vnigenito filio dei,qui pro suis rogat non pro mundo qui deum non cognouit, cuius mundi rectores,sunt principes tenebrarum. Iste mundus *Auguſt. Mundus p quo nõ orat Christus.*

vsqueadeo diuersus est ab his pro quib⁹ rogat saluator crucifixus, quàm erant diuersi apud deum AEgyptij à filiis Israël sacro sanguine agni postes suos signantibus.

Cui mundo væ.

¶ Væ igitur vt dictũ est tali mundo, quia quod rogat Christus verus dei agnus, nihil illi proficit, quo minus cum rege suo principe tenebrarum diabolo citius in profundum inferni demergatur, solis illis pro quibus patrem suum orat Christus, quos scilicet ei dedit pater, per crucem eius & sanguinem euadentibus.

¶ Circa alterum, quod est, pro suis deprecandi ostensa ratio, subditur:

Sed pro his quos dedisti mihi de mundo, quia tui sunt. Et omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Et clarificatus sum in eis.

Theoph. Christi erga suos dilectio.

¶ Vt sciant hi quos dederat ei pater de mundo, quòd propter nihil aliud quàm propter ipsos hęc ad patrem dixisset, & vt discant quòd diligat eos & curam eorum gerat, dicit: Ego pro ipsis rogo & supplico, pro quibus & meipsum nunc ad mortem in sacrificium offero, quibus etiam do nõ modò quę mea sunt, sed & meipsum do.

¶ Porrò quum audis dicentem, quos dedisti mihi, intellige per hoc quòd pater eos filio dedit, factum esse vt nõ pertineant ad eum mundum pro quo ipse non rogat.

¶ Sed nec (quum audis hos filio datos) existimes ei nuper datum principatum & talem potestatem, & quando habuit eos pater ipse eos non habuerit, & iterum nunc quum eos habet, patri eos ablatos. Nam subdit: Et omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Non enim nunc accepi potestatem, sed quando tui fuerunt, & mei fuerunt. Tua enim sunt omnia. Et quando ipse habeo eos, & tu habes & non es priuatus, mea enim omnia tua sunt.

¶ Vbi satis apparet quo modo vnigeniti filij sunt omnia quę sunt patris, per hoc vtique quòd ipse deus est, & de patre natus patri æqualis. Et clarificatus, inquit, sum in eis. Ex quo patet quoniam potestatem habeo super eos, quoniam glorificant me tibi credentes & mihi. Nullus enim in illis in quibus non habet potestatem glorificatus est. Porrò dicendo factam esse suam clarificationem quæ adhuc futura

erat,

erat,ostendit iam fuisse prædestinatum, & certum haberi quod esset certò futurum.

¶ Clarificatus sum,inquit, in eis. Hoc est, iuxta præmissa potestatem illorum habeo vt dominus, qui in eis glorificor,sicut & regis filius æqualé patri est habens potestaté & regnũ,glorificatur in eo quòd tanta habet quanta pater. Si ergo filius minor esset patre,quo modo ausus fuisset dicere,omnia tua mea sunt?Ná dominus quilibet omnia quidem habet quæ sunt serui, seruus autem non omnia habet quæ sunt domini Sed hic cõuersim loqui licet,vt quæ sunt patris,ea sint & filij,& contrà. Glorificatur igitur filius in his quæ sunt patris,tantam omnium potestatem habẽs quã tam & pater. Sequitur: *Theoph.*

Et iam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio.

¶ Quum hæc loqueretur vtique in mundo erat, quia visibiliter aderat,& mortalem vitam spirabat, imò quia presſuram in mundo habebat,& tamen quodam modo in mundo non erat,quia iam à traditore venditus moxque tenendus, & ad mortem ducẽdus erat.Ergo iam nõ omnino,sed quodam modo in mundo non erat, quia iam tunc in termino vitæ præsentis & iam in exitu mũdi pedem irreuocabiliter posuerat.

¶ Quia verò sic vadens,& dicens,& ego ad te venio,gloria & honore coronabatur, & constituebatur super opera manuum patris,rectè omnino quasi de præterito dixit: Et clarificatus sum in eis.

¶ Causſam autem quare sic vadens pro suis roget interposuit dicens:Et hi in mundo sunt. Causſa enim magna est de qua salutis amicũ curare oportebat, quòd se stabilitate litoris,id est,immortalitatis pace & securitate potito, sui remiges in fluctibus difficili nauigatione periclitantur, sine dubio perituri, nisi salutis ab ipso portus illius præparetur. *Cur Christus pro suis orat.*

¶ Orat itaque dominus pro suis quos ipse docuerat discipulis,vt & illi pro his quos per orbẽ terrarũ docturi erãt, & ipsi deũ orare meminerint. Item & aliis causſis pro eis orat quæ in litera satis insinuantur. Nempe quia sui vt potè sibi dati erant,quia per eos clarificatus fuerat, & in fu-

turo multo plus per orbem terrarum clarificandus. Item propter suam ab illis mox futuram discessionem & absentiam præsentiæ corporalis. Denique quia in mundo ipsi manentes variis ac grauibus pressuris & periculis forent exponendi.

FERIA SECVNDA A DO. PALMARVM.

Ioan. 12.

Iesus ergo ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus.

¶Duo præcipuè præsens sancti Euangelij lectio comprehendit. Vnum est, Bethaniam venientis Christi susceptio. Alterum, Inuidiæ murmurantis peruersa indignatio, ibi: Dicit ergo vnus.

¶Circa primum tria notantur. Primum est, legitimi temporis adnotatio. Secundum est, per pios Christo cœnæ exhibitio, ibi: Fecerunt autem. Tertium, mulieris sanctæ deuota obsequutio, ibi: Maria ergo.

¶Circa primum dicitur: Iesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam. Mox antè præmiserat Euangelista: Dederant autem pontifices & Pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum. Ergo intentus quisque erat illorum habiturus gratiam quum indicasset illum, quippe quum & pecuniam dare prompti essent, sicut & discipulo eius dederunt indicanti quando vel quo in loco sine turbis comprehendere illum possent.

¶Ergo, inquit, quia tale principes & Pharisæi mandatum dederant, Iesus nō festinatò, sed tardius, id est, ante sex dies Paschę venit in viciniam Ierosolymę, scilicet in Bethaniam.

Vitãdæ temeritatis exemplũ.

Vtique suo docens exemplo ne quis fidelium se persequutoribus ingerat, antequam diuina illum gratia vocet, quum ipse diem illũ obseruare curauerit, qui per scripturas olim

Tempus Christo typo præfinitum.

fuerat præordinatus. Sextus nanque dies ante quintumdecimum mensis paschalis, cuius in vespera agnus immolandus erat, nonus dies eiusdem mensis est. Quum ergo nono die mensis in Bethaniam venit, & sicut paulò pòst sequitur qui in crastinum (qui profecto decimus dies mensis est)

ciui-

ciuitatem Ierusalem ingreditur, planè in hoc quoque legē quæ de agno paschali scripta est, hic verus agnus dei sustinere probatur, quæ talis est.

¶Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per domos & familias suas, & seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vesperam. Expectauit ergo suum legitimum diem, vt præscripta secundum legem die, videlicet decima die mensis domum filiorum Israël, id est, templum dei paschalis agnus introeat, & ex tunc circa illud salubria doctrinæ cœlestis pabula intra eiusdem templi viridarium suis auditoribus diuidat, Iudæis nihil audentibus, neque paratum in eius iugulum cultrum iniicere valentibus donec quadragesima dies veniat, cuius ad vesperam seipsum suis est manibus in mysterio immolaturus, & tunc demum se à cruentis illis laniſtis trucidari permittet. *Exo. 12.*

¶Circa secundum, quod est, Christo per pios cœnæ exhibitio, subditur:

Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo.

¶Decima die mensis (vt dictum est) agnum Iudæi capiunt immolandum in paschæ festo: extunc enim festiuitatis suæ præsibant solennia. Quapropter in die quæ est, nona mensis, epulantur splendidè, & exordium festi hanc diem constituunt. Et hinc est quod dicitur: Fecerunt autem ei cœnam ibi, et Martha ministrabat. Hoc dicendo significauit quòd in eius domo cœna fuerit. Obserua autem & fidem mulieris quo modo non permiserit ancillis ministerium, sed per seipsam ministret. Ostendere etiam volens Euangelista veræ resurrectionis Lazari signum, dicit: Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo. Non enim vt apparuit viuentibus statim mortuus est, sed mansit viuens multo tempore, solita faciens, comedens ac bibens, atque alia agens. Et vt ait Augustinus: Viuebat, loquebatur, epulabatur, veritas ostendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. *Theoph.* *Christum in domo Marthæ cœnasse.*

¶Circa tertium, quod est, mulieris sanctæ deuota obsequutio, subditur:

Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistícæ pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius, & domus impleta est ex odore vnguenti.

Theoph. ¶ Martha omnibus in commune ministrabat, Maria autē soli Christo honorem impendit. Quoniam eum non accessit vt hominem, sed vt deum. Nam vnguētum propterea effudit, & capillis capitis tersit, quòd non haberet opinionē de illo qualem multi tanquam de puro homine, sed vt domino & deo. Et quoniam hinc occasio tradendi dominum orta est, ideo Euangelistarum nota illationis officium Mariæ intulit descriptis officiis Marthæ & Lazari. Et sororum quidem officia gratitudinis refert: Lazari verò testimonij, non verbo, sed facto discubitus in cœna.

¶ Accepit, inquit, libram. Et hic actus insinuat Mariam in propria domo esse, tanquam non aduexerit, sed acceperit ibidem existentem. Libram dicens, quantitatem ad tale opus non modicam insinuat. Vnguenti qualitatem ostendit quum dicit, Nardi pistícæ. Nardum declarat non esse ac-

Pistica nardus. ulterinam vel sophisticatam, sed fidelem. Græca enim dictio pistis, Latinè fides dicitur, & hinc pistica, id est, fideli deriuatur.

Quæ fuerit illa Maria. ¶ Hæc est illa mulier (sicut à diligentioribus tractatoribus veraciter assertum est) quæ quondam peccatrix in domo Pharisæi ad dominum cum alabastro vnguenti veniens, suscepta est. Vnde Augustinus.

De cō. euāge. ¶ Quod autem hic in Bethania rursus fecit, aliud est quod ad Lucæ narrationem non pertinet, sed pariter narratur à tribus, Ioanne scilicet, Matthæo & Marco. Quòd autem caput domini vnguento illo perfusum dicunt, Ioannes autem pedes, non solùm caput, sed & pedes domini accipiamus perfudisse mulierem. Proinde Matthæus & Marcus recapitulando, & ad illum diem redeunt in Bethaniam qui erat ante sex dies paschæ, & narrant quod Ioannes de cœna & vnguento.

Euāgelistarū diaphonia tollitur.

¶ Et vnxit, inquit, pedes Iesu. Actio igitur vnctionis pedū non est contraria effusioni vnguēti super caput Iesu quam illi narrant. Vtrunque enim opus Maria fecit, prius vnxit pedes, & deinde residuum effudit super caput ipsius recumbentis. Suppleuit enim Ioannes omissam ab aliis pedum

dum vnctionem.

¶ Et extersit capillis suis pedes eius. Quo datur intelligi hanc fuisse peccatricem, quæ olim simili capillorum officio veniam meruit. Ordo præposterus. Prius extersit ab immunditia pulueris pedes Iesu, capillis suis illos mundans, & deinde mundos iam pedes vnxit vnguento.

¶ Et domus, inquit, impleta est ex odore vnguenti. Quando hæc primùm ad dominum accessit, tunc vnguẽto quod non propter ipsum dominum emerat, sed ob fragrantiã sui corporis vegetandam composuerat, solos vnxit domini pedes. Nec enim poterat peccatrix statim capite eius digna fieri, nũc verò iustificata & dilecta, vnguento quod propter hoc ipsum emerat, tam caput perunxit quàm pedes. *Nota.*

¶ Mysticè, ministrante Martha cibos corporis, Maria spiritualium ministeriorum exemplar caput ac pedes Saluatoris videntibus cunctis & odorẽ mirantibus vnguento pretioso perungit, quia videlicet in auribus plebis domino seruientis in sex operibus misericordiæ quæ loquente domino in Euangelio memorantur, religiosi ministri Christi, & dispensatores mysteriorum dei fideliter confitẽtur & prædicãt, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Caput enim vngere, est diuinitatem eius fideliter annuntiare. Pedes autem vngere, est veram humanitatem veramque passionem eiusdem dei & hominis firmiter credere & constanter prædicare. Hoc agentes & non sicut plurimi verbum dei adulterantes: Christi, inquiunt, bonus odor sumus deo in omni loco in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. *Rupert Actiuæ typus & contẽplatiuæ. Matt. 25. Ioan. 1. 2. Cor. 2.*

¶ Ergo domus impleta est ex odore vnguenti. Verum hoc vnum idemque ecclesiæ vnguentum, aliis est odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitam.

¶ Circa secundum principale dicitur:

Dixit ergo vnus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentum non væniit trecentis denariis, & datum est egenis?

¶ Hic ponitur inuidi proditoris iniqua indignatio. Vbi quatuor notantur. Primũ est, impij proditoris iniqua murmuratio. Secundum, hypocritæ simulatoris digna suggillatio,

latio, ibi: Dixit autem hoc. Tertium, futurorū præscij Christi, responsio, ibi: Dixit ergo Iesus. Quartum, turbæ spectatricis ad locum confluxio, ibi: Cogitauerunt autem.

¶ Circa primum, quod est, impij proditoris inuida murmuratio, dicitur: Dixit ergo vnus ex discipulis eius: Quare hoc vnguentum non væniit trecentis denariis, & datum est egenis? Huic ergo infœlici bonum opus mulieris odorem mortis attulit, bonus vnguenti pretiosi odor occidit: imò quia verè iam mortuus erat, & inter viuos, id est, electos Apostolos ambulans, iam in sepulchro malitiæ suæ deo mortuus iacebat, odorem vitæ ferre non potuit, obsequium pietatis & honorem magistro impensum sine tormento indignationis & inuidiæ videre nequiuit, venenum auaritiæ quo ebrius erat continere non valuit.

Iudā odor vitæ occidit.

¶ Personam eius Euangelista signanter descripsit dicendo, Iudas Iscariotes. Quod vocabulum à tribu Isachar, vel à vico vnde ortus est, accepit. Et addendo, Qui erat eum traditurus, quia videlicet est alius Apostolus huius nominis Iudas, qui & Thadæus.

¶ Quum ergo & auarus esset & inuidus, reprehendit Christo impensi honoris modum. Quare, inquit, non obtulisti pecuniam, subaudis, vt possem inde quantum liberet furari, sed effudisti vnguentum quod vænundari potuisset etiam trecentis denariis?

Iudas auarus & inuidus.

¶ Taxauit ipse proditor amens vnguenti huius pretium trecentis denariis, suo se iudicio condemnans, quòd illum triginta denariis vendidit, quem illa vnxit trecentis.

¶ Quum autem alii Euangelistæ dicunt omnes alios discipulos itidem cum Iuda dixisse, intelligendum est hoc eo modo loquendi quo id quod vnus de communitate facit, etiam alii facere dicuntur. Vel si cæteri hoc dixerint, certè non tali mente qua Iudas, hoc dixerunt.

¶ Vnde Augustinus: Potest intelligi quòd alij discipuli aut senserint hoc aut dixerint, aut eis Iuda dicente persuasum sit, atque omnium voluntatem Matthæus & Marcus verbis etiam expresserunt. Sed Iudas propterea dixerit, quia fur erat, cæteri propter pauperum curam: Ioannem verò id de solo Iuda commemorare voluisse, cuius ex hac occasione furandi consuetudinem credidit intimandam.

¶ Circa

¶ Circa secundum, quod est, hypocritæ simulatoris digna suggillatio, subditur:

Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.

¶ Quod dicit, quòd de egenis non pertinebat ad eum, intelligendum est ac si dixisset, de egenis ei curam non fuisse. Ergo teterrimus nebulo nequissimam inuidiam qua de bono magistro malè sentiebat, & voracem auaritiam qua dominicis loculis non parcens furtum inferebat, honesto nomine, id est, egenorum cura palliauit. Quis non miretur quòd talem conscientiam tali hypocrisi contegebat? *Iudas vt pietatis colore furtũ obtexit.*

¶ Magnopere autem sanctus Euangelista huius homicidę atrocitatem percutit dicendo: Non quia de egenis pertinebat ad eum, etenim longe excesserat animus eius vltra omnes terminos humanarum miserationum, tamque alieni pectoris erat, vt ipsam posset ad mortem tradere pauperum misericordiam.

¶ Quia fur erat, inquit. O infœlix. Idcirco maluisset vnguentum hoc væniisse trecentis denariis (vt iam dictũ est) quia voluisset & potuisset furtum facere de ipsis trecentis denariis. Quomodo potuisset? *Cur vnguentũ vẽdi maluisset.*

¶ Vtique satis commodè, quia loculos habens ea quæ mittebantur portabat. Saccularius (inquit) erat domini, & ea quæ à piis hominibus pauperi propter nos domino nostro mittebantur, portabat. Etenim quum diues esset, pro nobis imperpetuum ditandis se pauperem fecerat, & quum terræ & maris & omnium quæ in eis sunt creator esset & dominus, tamen ex eleemosynis hominum sustentari & euangelium nuntians, de euangelio viuere volebat. Ea (inquam) quæ ab auditoribus euangelij domino mittebantur ipse portabat, & ministerio nequiter abutens fur & sacrilegus exportabat. *2. Cor. 8. Christũ eleemosynis vixisse.*

¶ Non qualiscunque fur, fur loculorum, sed & dominicorum loculorum, sed sacrorum. Talis erat infœlix Iudas, & tamen cum sanctis vndecim discipulis intrabat & exibat, imò & eleemosynis vnde illi & ipse dominus viuerent prę positus erat. Sed quare dominus hæc omnia sciens, ipsum *Iudas quã detestabilis.*

non

non reprehendit? Dicit Theophylactus: Nolebat eum confundere, docens & nos longanimes esse erga tales. Sed tamen occultè exprobrat ei proditionem, vt in sequentibus patebit.

¶ Iterum quæritur quare dominus noster quum talem illum sciret, non solùm Apostolum, sed etiam prouisorem & saccularium fecit Apostolorum? Ad hæc, inquam. Quare vsque hodie multos in ecclesia sua dominus permittit esse præpositos similes eius? Qui enim aliquid de ecclesia furatur, Iudæ collega est. Quanti autem putas de ecclesia furantur abutentes ministerio quo permittente Christo funguntur? Quanti rem pauperum non pauperibus tribuendo, furtum faciunt & non qualecunque furtum, sed sacrilegium? Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti & peculatus, peculatus enim est furtum de republica, & si non sic iudicatur furtum rei priuatæ, quomodo publicæ, quanto vehementius iudicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuit non vndecunque sed de ecclesia tollere?

Qui in ecclesia Iudæ similes.

Furtũ, peculat⁹, & sacrilegiũ.

¶ Igitur quum & hodie multi sint Iudæ similes, & quur ad administrationem facultatum ecclesiæ peruenire potuerint interrogati, certum quid respondere nequeamus, nisi quia multa fieri permittit deus quæ minimè probat, de illo vno nõ temerè iudiciũ domini discutimus, præsertim quũ ignoremus vtrum dominus electione sua loculos suos illi commiserit, an certè (quod credibilius est) ille se ingesserit, sicut plerique nunc ecclesiasticis ministeriis tanta importunitate se ingerunt, vt nisi admittantur penè grauiora per discordiam animabus scandala, quàm si admittantur, dãna rebus ecclesiæ inferant.

¶ Itaque quum hæc dicit Iudas, quare hoc vnguentum nõ væniit trecentis denariis, & datum est egenis, non est timor dei, vel cura egenorum ante oculos eius, sed verba oris eius iniquitas & dolus, & in cubili suo iniquitatem meditatur.

¶ Circa tertium, quod est, futurorum præscij Christi respõsio, subditur:

Dixit ergo Iesus: Sine illam vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.

Verba

¶Verba respõsionis suæ dominus in singularem & pluralem numerum dispertit. Dicendo enim singulariter ad vnum, sine illam, vt in diē sepulturæ meæ seruet illud, & addēdo pluraliter, pauperes enim semper habebitis vobiscū, me autem non semper habebitis, datur intelligi, quia re vera secundum Matthæum & Marcum cæteri quoque discipuli murmurabant dicentes, vt quid perditio hæc? sed diuersa intētione ab illo, nempe qui verē propter curam egenorum hoc dixerunt, Iudas autem propter furandi auiditatē. Bene ergo vbi erat intētio diuisa, dominus noster sua diuisit verba, singulis partibus reddens conuenientia. Nam Iudæ furi qui per iniquissimam auaritiam paulò pòst acceptarus erat pretium traditionis & mortis eius, eandem mortem suā annuntians: Sine (inquit) vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. Ac si dicat: Non solùm non vendatur vt detur egenis, verùm etiam & quod nunc habet (nec enim nunc totum in me effudit) quod inquam nunc habet vnguētum seruet, & adhuc amplius emat ad condiendum corpus meum, quod tuo scelere, Iuda, tradetur ad crucifigendum. Et quia futurum erat vt eadem hæc mulier domini resurrectione præuenta corpus eius in sepulchro (quod venisset vngere) non inueniret aromata & vnguenta vngendo Christi corpori præparata in vsus destinatos non impenderet, seruet inquit, sibi in die, id est, tempore quo mortuus & sepultus ero.

Idem dicētiam intētio diuersa Matth. 26. Mar. 14.

Iudæ furi respondit.

¶Porrò illis qui re vera ppter pauperes dixerant: Vt quid perditio hæc? potuit enim hoc venundari plus quàm trecētis denariis & dari pauperibus, eis inquam, longè aliam rationem plenam pietatis & dulcedinis reddidit. Pauperes enim (inquit) semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.

Apostolis vt respondet.

¶Est quidem bonum opus (inquit) curare de egenis, & illis benefacere, sed mihi primùm iamiam abituro à vobis amicis meis officiosè valedicendum est. Habet ministerium pauperum meritum suum, sed præcellit officium pietatis ipsi sanctorum pauperum capiti impensum.

¶Præterea non semper me habebitis, non semper in me vnguentum hoc effundere poteritis, futurum est vt propter videndum me, sanguinem vestrum fundere optetis, qui

qui nunc effusionē vnguenti(quod vos nō emistis)perditionem reputatis. Rectè igitur illud singulariter, hoc autē pluraliter dixit,& diuersis intentionibus indignantium ,Iudæ scilicet & cæterorum qui indignatiſ unt, congruentia respondit.

¶ Quod autem ait: Me autem nō semper habebitis, de corporali sua atque visibili præsentia est accipiendum. Nam de spirituali atque inuisibili sua cum fidelibus præsentia alibi ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Sanè inter hæc mulier sancta tacebat, nequaquam perditum existimans quod in obsequium domini collocasset. Christus autem non modò defendit tacentem , sed & eximia & immortali laude propter hoc ipsum opus quod traditor amens vituperauerat, dignam censuit dicens:

Mar. vlt. *Vt Christ⁹ commēdat quod Iudas impro bauit.*

Matth. 26. ¶ Quid molesti estis huic mulieri ? Bonū opus operata est in me. Quod habuit(scilicet fidei & amoris) hoc fecit, & hoc faciendo , præuenit vngere corpus meum in sepulturam. Secundum suam in me beneuolentiam & dilectionē, in obsequium meum quod potuit effecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit euangelium istud in vniuerso mundo,& quod hoc fecit, narrabitur in memoriam eius.

Vnius huius laudē Christus cē sust prædicandam. ¶ Nullius hominis præter huius sanctæ ac deo dilectæ famulæ laudem per vniuersum mundū dei filius censuit prædicandam. Vbicunque(inquit)prædicatum fuerit euangelium hoc,& cætera,quasi seipsum non vellet sine huius sanctæ mulieris recordatione & laude prædicari.

Consolatio despectis ob pietatē. ¶ Ergo & tu quisquis es seruus Christo fidelis & deuotus qui dignus es propter Christi famulatum opprobrium hominum fieri & contumeliam pati, huius exemplo sustine & tace,& scito q⁹ eo magis opus tuum à domino commendabitur, quo illud calumniatorum liuor carpserit amplius.

Theoph. ¶ Cæterùm,ex Iudæ proditoris & perditi,exemplo discant sacrilegi quarum partium sint. Vides etiam quo ferat auaritia, nempe ad proditionem. Et quidē malitiæ caput est quod

1. Tim. 6. postea vendidit dominum. Bene ergo Paulus omnium malorum radicem dixit auaritiam.

¶ Circa quartum,quod est,turbæ spectatricis ad locum ꝯfluxio,subditur:

Cognouit

Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic esset, & venerũt nõ propter Iesum tantùm, sed vt & Lazarum viderent quem suscitauit à mortuis.

¶Beneuoli fuerunt hi qui ad Iesum venerunt, & non sicut alij maleuoli & insani. Venerunt autem (inquit) non propter Iesum tantùm, sed vt & Lazarum viderent. Nam quum re vera maximum miraculum esset, multi cupiebant eius qui surrexerat fieri spectatores, fortassis expectãtes audire à Lazaro de iis quæ sunt apud inferos. *Theoph.*

¶Itaque ex quo collegerant pontifices & Pharisæi concilium, & definito consilio interficiendi Iesum dederant mãdatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendãt eum, non cognouerat turba vbinam esset. Ipse nanque Iesus non in palàm ambulabat apud Iudæos. Nunc autem venerat Bethaniam, & fecerant ei cœnam ibi, vti dictum est. Lazarus quoque vnus erat ex recumbentibus. Cognouit ergo nunc post aliquam expectationem turba quia illic est, & venerunt non propter Iesum tantùm, sed vt & Lazarũ viderent quem suscitauit Iesus.

¶Sed nunquid Lazarum hactenus saltem videre nõ potuerant, sicut & Iesum non cognouerãt vbinam esset, eo quòd non iam in palàm ambulabat? Ergo turba hæc non tantùm Ierosolymitarum, sed maxima ex parte illorum erat qui de regione ascenderant Ierosolymam ante pascha, vt sanctificarent seipsos.

¶Venerunt ergo ad eum, non quidem apprehendere, sed videre cupientes, ita vt inuiderent illi qui eum interficere cogitabant. Nam protinus subiungit Euangelista:

¶Cogitauerunt autem principes sacerdotum vt & Lazarũ interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.

¶Et quantæ hoc est crudelitatis & insaniæ velle interficere non modò hominem mortuos suscitantem, sed & eum qui mortem vnam perpessus est? *Crudelitas extrema.*

¶Adeò enim inhumani erant Pharisæi, vt non tantùm Iesum, sed & Lazarum occidere cuperent, eo quòd multis author salutis fieret, & miraculo sui ad fidem simpliciores adduceret. Ita apud illos crimen erat, si cui bene fieret.

Verùm

Verùm & hoc eos malè habebat, quòd instante die festo omnes ad Bethaniam currerent, fierétque miraculi auditores, & eius spectatores qui resurrexerat.

¶ O cæca Iudæorum sæuitia, qui semel mortuũ denuò cogitant interficere, & ob nullum crimẽ aliud nisi quia resurrexerat, quasi dominus non posset seruare viuum, quem suscitauerat mortuum. Et quidem vtrunque dominus fecit, & Lazarum mortuum & seipsum suscitauit occisum.

IN DIE COENAE DOMINI.

Ioan. 13. *ANte diem festum paschæ sciens Iesus quia venit eius hora vt transeat ex hoc mundo ad patrem.*

¶ In hac sancti Euãgelij lectione tria nobis deuotissima attentione consideranda proponuntur. Primũ est, admiranda Christi erga suos dilectio. Secundum est, magnæ dilectionis & humilitatis per effectum ostensio, ibi: Surgit à cœna. Tertium est, ad ipsius imitandum exemplar salutaris exhortatio, ibi: Postquam ergo lauit.

¶ Circa primum tria notãtur. Primum est, Christi transitus præfiguratio. Secũdum, mira Christi erga suos dilectio, ibi: Quum dilexisset suos. Tertium, celsitudinis Christi benignissima inclinatio, ibi: Et cœna facta.

Paschæ sacrificium hinc sanctum.

¶ Circa primum dicitur: Antè diem festum paschæ, &c. Paschæ sacrificium hinc sanctum fuit, & paschæ solẽnitas veneranda, quia præfigurabat dominum Iesum pro salute mũdi per passionem mortis fore transiturum ex hoc mundo ad patrem.

Paschæ nomen vnde.

Nam pascha trãsitus interpretatur, quod Hebraicè phase dicitur, nomen ex eo vetus habens quòd transierit in eo dominus per Aegyptum percutiens primogenita Aegypti, & filios Israël liberans, & quòd ipsi filij Israël trãsierunt illa nocte de Aegyptia seruitute, vt venirent ad terram promissæ hæreditatis.

Pascha cuius res typus.

¶ Mysticè nihilominus significans quòd in eo festo dominus (vt iam dictum est) transiturus esset ex hoc mũdo ad patrem, & quòd eius exemplo fideles abiecti temporalibus desideriis, abiecta vitiorum seruitute, continuis virtutũ stu-

diis

diis transire debeant ad promissam in cœlis hæreditatem.

¶Ait igitur: Ante diem festum Paschæ. Erat autem primi mensis luna quartadecima, in cuius diei vespera quando luna iam plenissima est, & decimaquinta nobis incipit haberi, agnus immolabatur magnis præfulgens mysteriis. Non solùm quia luna plena erat, sed etiam quia non nisi post æqui noctium vernale, quando videlicet iam dies superare noctem incipit, quum primùm occurrisset luna plena, agebatur hæc magna solennitas.

¶Quippe luna plena, plenitudinem temporis significat, quo iam multiplicata per præteritas generationes ecclesia redemptionem de cœlo mittendam apud inferos expectabat. *Plenilunium mystice.*

¶Porrò dies iam longior & noctem superans illud designat, videlicet, quòd per passionis Christi mysterium contra tenebras errorum, quæ tenebræ eatenus inualuerant, nunc versa vice prævalere inciperet in cunctis gẽtibus clara notitia veritatis.

¶Sciens ergo, inquit, Iesus quia venit eius hora vt transeat ex hoc mundo ad patrem, quam intuẽs hic euangelista prius dixerat, Et nemo misit in eum manus, quia nondũ venerat hora eius. De qua & ipse dominus ait: Tempus meum nondum aduenit. *Ioan. 7.* *Ibidem.*

¶Circa secundũ, quod est, mira Christi erga suos dilectio, subditur:

Quum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

¶Quum enim iam venisset hora qua transiturus erat ad patrem, miram erga suos profert dilectionem. Relicturus enim illos, vehementiorem charitatem ostendit. Nam quũ dilexisset eos, vsque in finem dilexit eos, quia nihil omisit eorum quæ facere decet eum qui multum diligit, vt ingerat eis magnum sui desiderium, & magnam eis adferat consolationem in malis quæ passuri erant, recogitantes quòd sic dilexit eos, vt & pedes eorũ lauerit, certi per hoc quòd eos in malis grauioribus non foret relicturus. *Theoph.* *Christi multa dilectio.*

¶Quum dixisset (inquit) suos, id est, eos quos elegerat ab initio vt essent sui. Nam ne solos putaremus Apostolos vel

Israëliticam duntaxat gentem secũdum electionem, de qua Caiphas nesciens prophetauerat quòd Iesus esset moriturꝰ pro gente, non tantùm ait, suos, sed addidit, qui erãt in mũdo, scilicet, vt omnes intelligamus electos: quia profectò nõ tantùm moriturus erat pro gente, sed vt & filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum. Ergo quũ dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Ac si diceret: Quũ opus magnæ dilectionis facere cœpisset erga suos qui propter originale peccatum eiecti de paradiso peregrinabantur in hoc mundo.

Vt in finẽ Christus suos dilexit.

¶ Quo modo autem cœperat diligere suos, & quur vsque in finem dilexit eos? Sic vtique iam dixerat eis, vt de cœlo ad terram descẽderit propter eos, & vt ipse qui erat deus ĩuisibilis in sinu patris, homo visibilis è vẽtre materno fuisset effectus. Sed nondum erat consummata ista dilectio. Nihil enim suis profuisset quòd homo factus fuerat, si non etiam pro illis pateretur, sicut ipse dixit: Nisi granum frumẽti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Itaque vt oportebat in finem dilexit eos, id est, dilectionem erga illos eousque perfecit, vltrà quod non posset augeri, videlicet, vt animam suam pro illis poneret, qua dilectione maiorem nemo habet.

Ioan. 12.

¶ Circa tertium, quod est, celsitudinis domini erga nos benignissima inclinatio, subditur:

Et cœna facta, quum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum vadit.

Theoph. Indicium summæ dilectionis.

¶ Notanter dicit: Et cœna facta, vt ostendat inhumanitatem Iudæ, quem neque mensæ communio potuit emollire. Itaque vt comprobaret quòd suos in finem vsque dilexisset, cœna facta placuit sibi illud agere in quo exprimeret qualiter suam erga illos dilectionem incœpisset, & qualem vsque finem hanc esset perducturus, hoc non solùm verbis dicere, sed & signanter voluit agere, videlicet, vt & nunc præsenti mirandæ humilitatis schemate suorum viscera tãgeret, & post resurrectionem suam quãdo aperiret illis sensum vt

sum vt intelligerent scripturas, istud quoque factū illi vul
nerata memoria recolentes, profundius intelligerent, &
eandem dilectionem ipsius, cuius ob significationem talis
vel tantus ipse, tali hora vel tempore, taliter egisset.

¶ Et cœna facta, inquit. Hæc ipsa cœna, id est, agnus pascha Agnus cœ-
lis assus cum azimis panibus & lactucis agrestibus comedē nād⁹ Chri
dus, ipso vero agno dei caussa esse poterat vt in semetipso sto quid
turbaretur, quia videlicet passionis suæ significationē post suggerat.
tot retro generationes ab exitu filiorum Israël de AEgypto
hoc ritu celebratam, nunc in præsentiarum morte sua o-
portebat impleri. Hoc enim sciebat cœna facta. Sed & il-
lud non ignorabat, quia diabolus iam miserat in cor vt tra-
deret eum Iudas Simonis Iscariotes, qui & pridie abierat
ad pharisæos, & dixerat: Quid vultis mihi dare, & ego vo-
bis eum tradam?

¶ Hoc sciens ipse, & illud quoque quia omnia dedit ei pa- Vt omnia
ter in manus, inter quæ omnia & ipsum proditorem, & eos ei pater de
quibus tradendus erat, & mortem quam erat passurus, vt de dit in ma-
his omnibus quæ vellet faceret, malúmque eorum sua po- nus.
tentia conuerteret in bonum. Sciebat etiam quia quum in
forma dei esset, semetipsum exinaniuit formā serui accipiēs, Philip. 2.
quod est per humilitatē incarnationis à deo exisse, & quòd
per resurrectionis victoriam ad deum erat rediturus, nec
deum quum inde exiret, nec nos deserens quum redi-
ret.

¶ Hæc igitur omnia quum sciret, non timebat sui humilia- Theoph.
tione minui gloriam suam. Non enim rapuerat gloriam suā,
vt timeret ab illa excidere. Et propterea nō dignantur hu-
mile quidpiam facere qui generosi non sunt, quoniam glo- Quorum
riam rapiunt, nolentes vllo modo humiliari, vt ne perdant gloria ra-
quod rapuerant. At Christus omnium rex erat, & dei filius. pina.
Hoc enim insinuat quum dicit: A deo exiui, id est, ex pa- Christi se-
tris substantia, & iterum ad deum vado. Et ita non minue- humilian-
batur gloria eius, qui talis est ex eo quòd sese etiam vsque tis nō mi-
ad ministerium lotionis pedum humiliat. Considera igi- nuitur glo
tur quòd humiliari opus est eius qui à deo egressus est, & ria.
ad deum vadit. Superbire & fastuosum esse, opus est eius Superbire
qui à dæmonibus exiuit, & ad dæmones vadit. & se humi

¶ Et quia, inquit, ad deum vadit, vt sedeat ad dexteram ma- liare. Nota

ieſtatis in excelſis, ſicut dicit de illo Dauid in ſpiritu: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Et quidem hæc omnia quum ſciret, nihilominus in magnæ pietatis ſuæ indicium & noſtræ exemplum humilitatis, ſurgit à cœna, ſicut in articulo ſequenti patebit.

¶ Circa ſecundum principale dicitur:

Surgit à cœna & ponit veſtimenta ſua, & quum accepiſſet linteum, præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum ſuorum, & extergere lintheo quo erat præcinctus.

¶ Hic ponitur magnæ dilectionis & humilitatis per effectum oſtenſio. Vbi tria notantur. Primum eſt, dei hominibus miniſtrantis notanda diſpoſitio. Secũdum eſt, de domini humilitate Petri verentis ſtupefactio, ibi: Venit ergo ad Simonem Petrum. Tertium eſt, de noſtra lotione ſalubris informatio, ibi: Reſpondit Ieſus.

Schema Chriſti miniſtrantis.

¶ Circa primum dicitur: Surgit à cœna. Vbi Theophylactus: Vide & eminentiam humilitatis. Non enim ante cœnam lauat, ſed poſtquam omnes recubuiſſent. Surgit ſolus ipſe illis recumbentibus, & deponit quidem veſtimenta, docens nos vt expediti ac prompti ſimus ad miniſterium. Lintheo autem præcingitur, ipſe omnia faciens, non alij cõmittens. Hæc autem omnia indicia nobis ſunt & præcepti quo modo nos cum alacritate oporteat miniſtrare, & noſpſos omnia operari, non aliis vtentes miniſtris.

¶ Surgit, inquit, à cœna, & ponit veſtimenta ſua. Quid dei de? Et quum accepiſſet linteum præcinxit, & cætera quæ ſequuntur. Magnum quidem & mirandum tã angelis quàm hominibus ſpectaculum. Lauit diſcipulorum pedes officiũ non dei & domini, ſed hominis & ſerui adimplens. Eius quoque pedes abluens, quem nouerat in ſui traditione teterrimo ſcelere polluendum.

Res cœlo & terræ miranda.

¶ Surgit, inquit, à cœna. Nimirum, qui vt oſtenderet quantum ſuos dilexiſſet, prius ſurrexerat de accubitu ſuo, de ſinu patris æterni, de throno incircunſcriptæ maieſtatis, & depoſitis veſtimentis gloriæ ſuæ exinanitus à claritate quã habuit priuſquam mundus fieret, adeò nudus (id eſt, noſtri per omnia ſimilis abſque peccato) inter homines apparuit,

vt

vt quo modo in typum eius seruus seruorũ maledictus Chã patrem Noë nudum foris iacentem dormire fratribus nun tiauit: sic hæretici Cherintus & Marcion aliique complures, eundem dominum nostrum nullatenus deum de deo ante secula natum, sed hominem tantùm extitisse, & ex Maria cœpisse contenderint, maximè pro eo quòd lintheo præcinctus, id est, tribulatione passionis adflict⁹ vera morte homo verus esse comprobatus est. Sequitur: *Gene.9. Typus Christi Noë.*

¶ Misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere lintheo quo erat præcinctus. Quia in illa nuda humilitate passionis suæ sanguinem & aquam de latere suo profudit, vnde vsque hodie peccata suorum mundare non desinit.

¶ Quare autem solos pedes tunc lauit, quum secundũ exteriorẽ hominem simul & interiorem credentes in se lauet in sanguine suo à peccatis eorum? Videlicet, quia hora illa rem tantummodo significare, non etiam agere debuit. Præterea idcirco pedes potius quàm manus aut caput lauare voluit, quia videlicet in lauandis pedibus & affectuosior est gestus humilitatis, & propinquior significatio charitatis qua nos lauit (vt iam dictum est) à peccatis nostris in sanguine suo. *Cur solos lauit pedes.*

¶ Nec tunc solùm nos sic lauat dum vnusquisque nostrum baptizatur, sed & quotidie lauat ab actualibus peccatis, quando in sancto altari carni eius communicamus & sanguini. Ipsa autem peccata quæ non omnino fugere potest vita humana quanlibet religiosa, per pulueremedum solent significari. Vnde & discipulis suis huiusmodi pulueré qui de illorum ciuitatibus qui eos audire recusabant, eorũ pedibus adhæsisset, iussit extergere. *Vt quotidie nos lauat Christus. Matth.10.*

¶ Circa secundum, quod est, Petri verentis Christi humilitatem stupefactio, sequitur:

Venit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes?

¶ Non ita intelligendum est, quasi post alios ad Petrũ venerit, sed quia ab illo qui primus Apostolorum erat cœperit, & ille tale ministerium quia mysterium nesciebat, non *Cur Christi ministerium vere ut Petrus*

fruſtra abhorruit. Quod etiam quilibet electorum Apoſtolorum acturus fuiſſe non dubitatur, ſi non illa terreretur ſententia qua dictum eſt Petro: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ergo ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? Tu quem credo & confeſſus ſum filium dei viui. Tu rex regum veſtimenta poſuiſti, aquam infudiſti, & vt mihi pedes laues procumbis? Expauit nimirum de domino & magiſtro ſuo vti par erat ſublimia, de ſe humilia ſentiēs. Siquidem adhuc non plenè cognouerant Apoſtoli magiſtri ſui diſciplinā, ſcilicet quòd in ſchola eius ille foret maior, qui eſſet & humilior. Hoc, inquam, nondum benè cognouerant. Vnde etiam nunc ſecundum Lucam facta fuit inter eos contentio quis eorū videretur eſſe maior. Et quidem verbis verum dominationis & tenendæ poteſtatis ordinem eos docuit, dicens: Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habēt ſuper eos, benefici vocantur. Vos autem non ſic. Sed qui maior eſt veſtrum, fiat ſicut iunior: & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt, qui miniſtrat aut qui recumbit? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrûm ſum ſicut qui miniſtrat. Sed præterea facto illos amplius inſtruens palàm apparebat ipſe inter eos ſicut qui miniſtrat, lauando eorum pedes, ſimúlque (vt iam dictum eſt) ſignificabat qualis miniſterij miniſter foret, videlicet, qui animam ſuam pro multis in redemptionem eſſet daturus. Quum ergo Petrus ſic expauiſſet, audi quid ſequitur:

Luc. 22.

Poteſtatis in eccleſia modus.

Matth. 20.

¶ Circa tertium, quod eſt, de noſtri per Chriſtum lotione ſalubris informatio, ſubditur:

Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Quod ego facio, tu neſcis modo, ſcies autem poſtea.

¶ Ac ſi dicat Petro: Cauſſam propter quam hoc facio, tu neſcis modo, ſed & ſi dicam tibi nō potes portare modo, ſcies autem poſtea, videlicet quum venerit ſpiritus veritatis, qui vos & huius facti cauſſam, & omnem doceat veritatem. Sequitur:

Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit Ieſus: Si non lauero te, non habebis partem mecum.

Magna

¶Magna reuerentia Petri erga magistrum. Vnde & religiosè hoc eius obsequium à se amandat. Et licet alio loco increpatus fuerit à Christo, & oporteat ob increpationem superiorem nunc permittere vt lauaret ipsum dominus, quia tamen non magnum censebat quod gerebatur à Christo, non putat se iterum fore increpandum. Quid igitur Christus? Si dixisset: Humilitatem ô Petre te doceo, & propterea lauo pedes tuos. Dixisset vtique ei Petrus & iurasset, quòd etiam absque pedum lotione humilitatem docuerit abundè.

Vbi Theoph.

¶Itaque respondit Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Ac si dicat: Quid expauescis Petre meæ habitum humilitatis? ministerium tale? Nisi ego adhuc altius præcinctus maiori meo dispendio lauero te, non habebis partem mecum. Verè enim nisi Christus dilectos suos lauisset à peccatis eorum in sanguine suo, nec Petrus, nec quisquam cæterorum hominũ partem habuisset cum illo. Hoc ergo nunc opportunè Petro dictum est, quia videlicet & quum expauesceret humilitatem talis ministerij, multo magis abhorrebat contumeliam dominicæ passionis, qua & illum & omnem hominem oportebat lauari.

Pedũ lotio quid præsignabat.

Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantùm pedes meos, sed & manus & caput.

¶Quum enim audisset: Nisi lauero te, non habebis partẽ mecum, solito mox amoris Christi feruore correptus, respondit obediẽter, & secundum nomen suum bene loquutus fuit. Simon enim interpretatur obediens. Ac si apertè dicat: Quia iam te docente intelligo, quòd lauando pedes meos errata mea te mundare significas, non solùm pedes, sed & manus & caput tibi lauanda sponte offero, quia non solùm pedibus affectionum, sed & intentione mentis & operatione, hoc est, capite quodammodo & manibus me deliquisse cognosco.

Petri obedientia.

¶Vbi Theophylactus: Vbi audiuit Petrus terribiles hasce minas, quàm vehemens erat detrectando, tam vehemens, imò vehementior erat admittendo, ita vt & caput ad lauandum offerret. Vtrunque autem ex charitate fiebat, & detractatio, quia plurimum obseruabat dominum, & ad-

Petri erga Christum charitas.

missio, quia à domino nolebat separari.

¶ Tu autem quum videris aliquem valde vrgentem præ temeritate, ac dicentem & cum iuramento: Nunquam hoc faciam. Et deinde reuerentia iuramenti in hoc quod decreuerat pertinacem, & ex eo periclitantem vel in anima vel in corpore, rectè vtaris hoc Petri exemplo, qui quum in voto pertinax esset, vidit pertinaciam vergere in separationem à Christo, & mox ab illa resiliit.

Nota, quã do pertinaciam deponas.

Sequitur:

Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.

¶ Manifestè insinuat quòd aliam præter illam exteriorem dicit necessariã pedum lotionem. Quis enim lotus est, nisi quem Christus in sanguine suo lauit à peccatis? Quid autem ad conseruandam illam spiritualem mundiciam proficit ista lotio corporalis pedum? Nunquid pro consequenda peccatorum remissione quotidie pedes lauare, & nõ potius sacramenta dominicæ passionis opus habemus percipere? Igitur Petrus aliud intelligit, dominus aliud postmodum intelligendum insinuat, quum dicenti Petro, Domine, non tantùm pedes meos, sed & manus & caput, ipse respondet: Qui lotus est, inquiens, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Ac si dicat:

Rupert.

Quæ lotio necessaria

¶ Qui semel in morte mea, quę nunc adest, baptizatus est, non est opus amplius vt præterita ante baptismum peccata siue originale siue actualia lauet, sed totus mundus est: tantummodo pedes lauet, id est, quotidiana vel communia peccata, sine quibus humana vita non transigitur, quotidianis remediis expurget, sicut is qui solos ex itinere sordidatos habet pedes, & reliquo corpore à sordibus liber est, vadens cubitum non indiget nisi vt pedes lauet.

Peccatis quotidianis quid facias.

¶ Itaque manifestè denuntiat quòd lotio pedum illa, remissionem quidem peccatorum designaret, nõ tamen eam quę in baptismo semel datur, sed potius eam qua quotidiani fidelium reatus (sine quibus in hac vita non viuitur) quotidiana eius gratia mundantur.

Lotio pedũ myst.

¶ Pedes nanque, quibus incedentes terrã tangimus, ideóque eos à contagione pulueris sicut reliquum corpus immunes custodire nequimus, ipsam terrenæ inhabitationis necessi-

necessitatem designant. Quia inquantum quotidie desides nos & negligentes efficimur, intantum etiam magni quique & summæ conuersationis viri à cœlesti quam maximè diligunt conuersatione reuocantur, vt si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. 1. Ioan. 1.

¶ Qui ergo lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus: quia qui ablutus est fonte baptismatis in remissionem peccatorum, non indiget rursus, imò non potest eodem modo ablui, sed quotidiana tantùm mundanæ conuersationis contagia, necesse habet quotidiana sui redemptoris indulgentia tergantur.

¶ Quapropter orantes quotidie dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Matth. 6. Verũ hæc de Apostolis eorumq; successoribus dicta sunt, beatis scilicet immaculatis in via, qui timentes ambulant in viis domini.

¶ Sed nos qui sæpe diuini timoris obliti, non illa leui & quotidiana orationis solennitate possumus ab erratuum nostrorum sorde liberari, sed maior necesse est inquinatio maiori orationum, vigiliarum, & ieiuniorum, lachrymarum, & eleemosynarum exercitio purgetur, ipso interius vestigia cordis nostri mundante, qui sedens in dextera dei per assumptæ habitum humanitatis quotidie interpellat pro nobis. *Magnis peccatis, maior expiatio.*

Sequitur:

Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes.

¶ Vos inquit, qui permansistis mecum in tentationibus meis, mundi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis, quia credidistis. Mundi inquam, estis ex hoc, quia nunc ego sanctifico meipsum pro vobis, vt vos in veritate sancti sitis, dum ego sanctifico, id est, meipsum sacrificium offero pro vobis. Iam enim vado immolari pro vobis, vt mundi sitis, sed non omnes. Nec enim omnibus vobis præsens passionis meæ sanctificatio prodest. Sciebat enim, inquit, quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit: Non estis mundi omnes. Luc. 22. Ioan. 15. Ioan. 17.

Circa

¶ Circa tertium principale dicitur:

Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua, & quum recubuisset iterum, dixit eis.

¶ Hic post exhibitionem memorabilis exempli subditur discipulorum per magistri sermonem informatio. Vbi tria notantur. Primum est, Christi post ministerium docentis veneranda dispositio. Secundum est, exempli exhibiti commemoratio, ibi: Scitis quid fecerim vobis. Tertium est, ad sui imitationem salutaris exhortatio, ibi: Si ergo laui.

¶ Circa primum dicitur: Postquam ergo lauit pedes eorum. Ergo inquit, quia sciens ea quæ dicta sunt, id est, quia sciuit quòd venit eius hora vt transeat ex hoc mundo ad patrem, & quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit & ad deum vadit, ideo sic & sic fecit. Magnum sanè & omnium maximè spectaculum admirandum, quòd tantus ille dominus & magister surrexit à cœna, & posuit vestimenta sua, præcinctusque lintheo pedes lauit, iterúmque acceptis vestimentis suis recubuit, & docere cœpit. Et multò maximum est, quòd sicut illic sanctissimè ac religiosissimè significatum est, creator angelorum & hominum semetipsum exinaniuit, minoratus paulominus ab angelis, & in forma serui accinctus est labore & angustia passionis, vt nos in sanguine suo lauaret à peccatis nostris, & iterum resurgendo à mortuis indutus gloria immortalitatis & incorruptionis honore, recubuit in cœlo ad dexteram patris, & dato spiritu sancto fecit nos scire quídnam ipse fecerit nobis. Aperuit quippe per spiritum mysterium lotionis, quod eis paulò antè exhibitum non intellexerant. Nam postquam patiendo in cruce lauacrum remissionis cõsecrauit, accepit membra iam immortalia, quæ mortalia posuerat, & quum aperuisset discipulis sensum vt intelligerent scripturas, exposuit eis suæ passionis vtilitatem, cuius eatenus quia virtutem mysticam nesciebant, timebant euentum. Siquidem per interpretem spiritum sanctum quem de cœlo misit, ipse gloriosam immortalitatis vestem indutus & residens in sublimi, (vt dictum est) fecit suos intelligere quid fecerit eis.

Spectaculum admirandum.

Christus resurgẽs vt vestimẽta resumit, et mysteria declarat.

Circa

¶Circa secundum, quod est, exempli exhibiti commemoratio, subditur:

Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis: sum etenim.

¶Scitis, inquit, quid fecerim vobis? Qua nimirum interrogatione excitat, vt attentos reddat auditores suos orator gratiæ & veritatis. Interrogati nempe quod nescimus, attentius quasi manu pulsantis excitati audire solemus. Itaque non vltra iam ad Petrum solùm loquitur, sed ad omnes, dicens: Scitis quid fecerim vobis? Quo nos vtique cõ monefacit, vt eorum non simus immemores quæ propter nostram ipse gessit salutem, sed nec eorum quæ omnibus nobis in communi, vel vnicuique nostrum in speciali suæ gratiæ & munificentiæ dona largitus est. *Vt discipulorũ attentionem excitat.* *Vt simus memores.*

¶Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis: sum etenim. Magister, propter eam quam vos doceo sapiẽtiam. Dominus, propter eam quam in virtutibus & miraculis ostendi potentiam. Quia nihilominus cum patre in communi, etiam cunctis præsum creaturis. *Magister, & dominus.*

¶Si ergo pedes vestros laui (non dixit seruorum vel imperitorum sed hoc illorum reliquit consideration) necessarium vobis est vt alter alterius lauet pedes. Hoc est, omni ministerio inuicem seruiatis, Id enim vult per lotionem quæ ministeriorum est infima, vt & alia longe honestiora non detrectemus. *Theoph.*

¶Circa tertium, quod est, ad sui imitationem salutaris exhortatio, subditur:

Si ergo laui pedes vestros dominus & magister, & vos, debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

¶Si ergo (inquit) quem vos rectè dominum & magistrum vocatis, memetipsum exinaniui formam serui accipiens in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo, & humilio meipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis: si ego, inquam, sic feci vt vos lauem à peccatis vestris, æquum est vt & vos Apostolatum vestrũ *Philip. 2.*

non

Prælati quid de se sentire debeant.

non dominationem, sed summæ humilitatis ministerium ar bitremini, cuius in hoc perfectio est, vt ponatis animas pro fratribus vestris. Hoc, inquam, dicere poterat si potuissent portare modo. Hoc enim vera exempli eius imitatio est. Nam pedes corporaliter lauare possunt & illi qui nullatenus domini & magistri huius exemplum sequuntur, quin

Lupi, non pastores.

& nonnullis regibus atrociores, subiectis sibi sub religioso pastorum nomine superbissimè dominátur. Non solùm non parati pro illis animas ponere, sed etiam rapaciter viduas & pupillos deuorare.

Inuicè lauare pedes moraliter.

¶ Quod autem hinc ad nos attinet, quod ait: Si ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes, hoc nimirum insinuat, vt per charitatem seruiamus inuicem, non solùm in lauando fratrum pedes, sed in quibuslibet eorum necessitatibus subleuandis. Proinde vt sicut nobis pœnitentibus dominus peccata dimittit, ita etiam peccantibus in nos fratribus dimittere non recusemus.

FINIS.

APOLOCIA F. IOANnis Royardi contra Zelotem.

QVIA me iam pridem quadrageſimæ ſacræ diebus (quibus mihi quotidie ad populum concio habebatur) etiam parum modeſtè ad reſpondendi certamen non ſemel prouocaſti, compuliſti inuitũ breui tandem Apologia tibi reſpondere. Scias autem me non latere neminem præter te Comœdiæ totius actitorem, tametſi nuper Louanij negotium verſaueris & literis & nomine alienis. Ita placuit tibi diſſimulare, nimirum vt authoritate reuerendi nominis & me premeres, & cauſſam iudicibus fauorabilius commendares. Qui & poſtmodum in illa tua ad R. Dominum Cancellarium epiſtola quaſi rerum ignarus eadem arte dixiſti: Quidam pater dicebatur has propoſitiones ad ſe rere. Sic, inquam, placuit abſcondere laqueos quaſi apud te dicẽs: Quis videbit eos? Quoniam ergo & mihi nunc illud Virgilianum occinitur, Iactátque victor incẽdia Sinõ, fide nimirum atque arte Pelaſga, conſultò videtur exuſcitatis per te incendiis occurrendum. Itaque in ſumma (iam tandem non alieno ſed tuo nomine per epiſtolam agens) quatuor propoſitiones (quarum tamen duas duntaxat in libris mihi ẽditis agnoſco) ad illos venerabiles viros vtique ſapientia & eruditione præclaros tranſmiſiſti, quas omnes (anticyras melior ſorbere meracas) præcipiti iudicio falſas eſſe pronuntias. Quum enim has iudicibus diſcutiendas iudicandasque tranſmitteres, conueniebat eorum deſuper expectare cenſuram, nequaquam hanc intempeſtiuo tuo iudicio præuenire. Iudicis iniuria eſt, ſi ipſius ſententiam actoris iudicium antecedat. Quòd autem in illa tua epiſtola dicis te ſuper iis propoſitionibus interrogatum eo modo quo illic, ſcribis ſciſcitantibus reſpondiſſe, non credo à quoquam interrogatum, ſed potius eo more quo cætera id te dicere. Non enim neſcio te vnum (vt iam dixi) cauſſæ huius actorem. Itaque propoſitiones diſcuſſæ nequaquam tales inuentæ ſunt, quales eas eſſe te iudicaſſe teſtaris. Ha-

rum

rum vna est. Peccata dimissa redeunt non solùm secundum circunstantiam ingratitudinis, sed ita vt singula cruciatum suum nobis inferant. De hac propositione in hunc modum pronuntias: Ipsa est mihi valde suspecta de hæresi, saltem de temerario errore, quia non punit deus bis in idipsum, & deus dimittit peccata absolutè & cathegoricè, hactenus tua censura.

¶ Huius propositionis non author ego sum, sed compilator & citator, quæ longe ante nostrum hoc seculum sine vlla suspicione erroris (quantum mihi constat) & lecta fuit & prædicata ex libro nulli fermè non cognito, videlicet, homiliario doctorum, homilia dominicæ vicesimæ secundæ à Pentecoste. Ego sectator fueram eorum opinionis qui putant peccata semel dimissa in recidiuantem redire tantùm per adgrauationem propter circunstantiam ingratitudinis in recidiuante. Sed quum iam pridem in euangelia dominicalia homilias cõscriberem, & tractaretur mihi
Matth.18. euangelica illa parabola de seruo debitore decem millium talentorum, opus habui sententias patrum desuper explorare, quod eatenus necdum feceram, præsertim adeò exacta diligentia. Itaque quod in expositione loci illius, iratus dominus eius tradidit eum tortoribus donec redderet vniuersum debitum, & eius quod mox à Saluatore infertur, sic & pater meus cœlestis faciet vobis si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris, apud probatos authores, Augustinum, Rabanum, Gregorium, Ambrosium, Haymonem reperire potui, conscripsi: qui omnes in eam sententiam conueniunt, quæ tibi (vt dicis) de hæresi, vel saltem de temerario errore valde suspecta est. Augustinus enim libro de baptismo contra Dona. dimissa peccata propter odium fraternum redire vehementer defendit,
De conse. d. 4. c. Quomodo. dicens: Redire peccata dimissa vbi fraterna charitas non est, apertissimè dominus in euangelio docet in illo seruo à quo dominus dimissum debitum rursum exegit, eo quòd ille conseruo suo debitum nollet dimittere. Et post pauca subdit: Sed quid profuit dimissio, quãdoquidem in caput eius propter odiorum perseuerantiam rursus omnia continuò replicata sunt? Non impedimur à baptismi gratia quominus omnia peccata dimittat, etiam si odium fraternum in eius

in eius cui peccata dimittuntur animo perseuerat. Soluitur enim hesternus dies, & quicquid supereſt soluitur, etiam ipsa hora momentumq; ante & in baptismo. Deinceps autem reus esse incipit continuò, nec solùm consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimissa sunt. Hæc Auguſt.

¶Idem in homilia de seruo debitore. Dicit tibi deus: Dimitte & dimittetur tibi. Sed ego prior dimisi, dimitte poſtea. Nam si non dimiseris, reuocabo te, & quicquid tibi dimiseram, replicabo tibi. Non enim mentitur veritas nec fallit aut fallitur Christus qui subiecit dicens: Sic & vobis faciet pater veſter qui in cœlis est. Hæc Auguſtinus. Idem alibi prout citatur de pœni. d. 4. Qui diuini oblitus beneficij suas vult vindicare iniurias, non solùm de futuris peccatis veniam non meretur, sed etiam præterita quæ sibi dimissa credebat, ad vindictam replicabuntur. In ea sententia est Gregorius, dicens:

¶Ex dictis euangelicis constat, quia si quod in nos delinquitur ex corde non dimittimus, & illud rursum exigitur quod iam per pœnitentiam dimissum gaudebamus.

¶Idem sentit Ambr. di. Donate inuicem si alter in alterum peccat, alioqui deus repetit dimissa. Si enim in iis ipse contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam per quam misericordiam dederat. Idipsum probat per euangelij locũ iam memoratum.

¶His consonat Rabanus di. Considerandum est quòd dicit vniuersum debitum, quia non solùm peccata quæ post baptismum homo egerit, reputabuntur ei ad pœnam, verũ etiam peccata originalia quæ in baptismo dimissa sunt. Vide nunc quorum sententiam de hæresi valde suspectam habes, vel saltem de temerario errore, & præcipuos ecclesiæ doctores damnare desine quos audire debebas, quos non tuo iudicio præire, sed sequi conueniebat. Alioqui videndum tibi est, ne ipse potius temerarij erroris iure arguaris. Finge nunc si potes sensum quemlibet quo contra tantos ac tantæ támque vetustæ authoritatis doctores manifestã saluatoris sententiam detorqueas. Modo tamen aduertas iuxta sentẽtiam B. Hieronymi, vitiosum esse auditorem qui aut obscura manifestè, aut manifestè dicta obscura velit intelligere. *De pœni. d. 4. c. 1.*

telligere. Christi sententia qua dixit,

¶ Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, id est, repetetà vobis quæ dimiserat, manifesta est. Nec tamen propter hoc verè dici potest deus percutere bis in idipsum, quia non eam percusserat quam misericorditer ante dimiserat culpam.

¶ Cæterùm vide vti non mecum, sed cum summis ecclesiæ doctoribus tibi certamen est. Non enim ego definio, sed definientium sententias cito. Sic enim mihi scriptum habetur, quod & te non latet, tametsi dissimules: sic inquam,

¶ Notum est pleroíque aliter sentire qui putant in recidiuantem dimissa prius peccata non redire nisi per aggrauationem posterioris delicti propter peccantis ingratitudinem, nec ea in carcere gehénæ esse ab eo requirenda quæ aliquando per pœnitentiam ei fuerunt dimissa.

¶ Vtranque opinionem legenti exposui, vt quam malueriit ipse sequatur hoc ipsum in hac eadem quæstione & Gratianum fecisse constans est, & adductis pro vtraque parte testimoniis, dicit authoritates primam opinionem adstruentes esse validiores, nec tamen hinc cuiquam de hæresi vel errore temerario suspectus habitus est.

¶ Secunda propositio: Adam est damnatus. De hac propositione sic censes: Puto eam esse hæreticâ. Nam talem esse non solùm legi, sed audiui in cœtu sexdecim doctorum. Respondeo: Nihil ad me, quia nec propositionem agnosco, nec libris meis hanc inserui, nec eam contra diuersum sentientes publicè defendendam suscepi. Tu putas eam esse hæreticam. Ergo qui censuram huius propositionis ad iudices referebas, ipsos in iudicando præueniens, etiam eos docere gestis, & quod iudicum est temerè tibi vsurpare præsumis, & audacter inuenis de hæresi pronuntias in ea causa quam offers iudicibus definiendam. Dicis ergo eam propositionem esse hæreticam, & talem esse te legisse. Fac fidem dictis, ostendens vbi hoc legisti. Et forsan ægreferes si non tibi quicquid adseris concedatur, iuxta illud: *Persius.* Marcus dixit ita est, adsigna Marce tabellas. Itidem tibi & à me dicitur. Ad hæc, propositionem hanc hæreticam te esse dicis audisse in cœtu sexdecim doctorum. Iterum inquam, adsigna Marce tabellas, faciens fidem dictis, tempus &

pus & locum congregationis tot doctorum indicando, alioqui fidem abrogo. Quum enim nostræ proberis esse farinæ, non tibi solitum est cœtibus (præsertim tam multorum) interesse doctorum.

¶ Quòd si memoratam propositionem esse putas hæreticam: Putes necesse est etiam ipsa decreta ecclesiastica esse hæretica, quibus decretis liber de pœnitentia Adæ reprobatur, c. Sancta Romana. 15. d. Quòd si quis dicat, intelligi posse vt non Adæ pœnitentia, sed pœnitentiæ modus ibi fuerit reprobatus. Respõdeo: Vbi ius nõ distinguit, nec nos debemus distinguere, sed in dicto decreto nõ distinguitur inter Adæ pœnitentiam & ipsius pœnitẽtiæ modum. Attamen quicquid hinc sit, decretum hoc calculum addidit ad eam cui manifestè fauet opinionem. Ego nihil desuper temerè definio. Tu autem putas memoratam propositionem esse hæreticã. Putes ergo simul vnà etiã Rupertum esse hæreticũ, qui super hac quæstione loquitur in hunc qui sequitur modum: De Adam prothoplasto vtrum aliquando per Christum misericordiã cõsecutus sit per quem saluati & liberati sumus, nonnulli differant, pro eo quia videlicet nusquam scriptura canonica testatur illum egisse pœnitentiã. In eo duntaxat qui inscribitur liber Sapientiæ de illo sic scriptum est: Hæc (subauditur sapientia) illum qui primus formatus est à deo, pater orbis terrarum quum solus esset creatus custodiuit, eduxit illũ à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia. Verùm hæc scriptura neque de canone est, neq; è canonica scriptura sumpta est hæc sententia, quomodo cætera quæ de patribus in eodem libro cum laude sapientiæ commemorantur. Verbi gratia: Hæc, venditum iustum (subaudis Ioseph) non dereliquit, & reliqua. Quod ergo illic dictum est, eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia maiore libertate paruipenditur quàm suscipitur. Quia quando vel vbi peccatum suum agnouerit aut pœnitentiæ satisfactionem attulerit, non ostẽditur. Amplius autem quod dictum est, & dedit illi virtutẽ continendi omnia, nullum certum sensum præsentat, qui profecto præter vnicum hominem Iesum Christum, nullus est homo habens virtutẽ cõtinendi omnia. Itaque quia de illo vetere Adam nihil vsquã boni operis

Lib. 3 super Gene. c. 31.

Sapien. 10.

Hoc idem fatetur August. ad Euodium.

ris inuenitur,& nouus Adam illi oppositus est,(sicut enim
1.Cor.15. in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur) saluatio eius à multis liberè negatur, & à nullo satis firmiter defenditur.Hæc Rupert.

¶ Tertia propositio:Beata virgo non concepit filium suũ ex suo purissimo sanguine.Huius propositionis talis est tua censura:Ipsa est falsa,& vulgatæ omnium theologorum sententiæ dissona ad minimum.

¶ Respondeo:Propositionem hanc non agnosco, nec eam in Homiliis nostris ita scriptam quisquam inueniet. Tantũ de sanguine cordis beatissimæ virginis Mariæ nego Christi corpus esse conceptum. Et mecum sentiunt ij quos aduersum me iudices interpellasti,qui etiam fatentur lapsum eorum qui diuersum senserunt atque scripserunt.Hoc loco tecum expostulo de calumnia.

¶ Quarta propositio: Beata virgo concepit filium suum Christum ex suo semine naturali & humano. Vbi sic habet tua censura:Ipsa non est hæretica, sed est opinio peregrina,imò puto eam esse impuram,& indignam quæ prædicetur plebeculæ.

¶ Hæc propositio in hunc modum mihi scripta est: Quoniam virgo Maria genuit de suo semine animantem viuum, id est,filium suum Iesum, vtique vera mater ipsius est, sicut & ille est verè filius eius. Et quidni? quandoquidem ad ipsius generationem quicquid cæteræ matres ad suorum generationem ministrant filiorum & ipsa ministrarit? Sicut enim hunc vero lacte suo paruulum aluit, ita & de semine suo spiritus sancti virtute conceptum generauit. De meo itaque non est sed de tuo quod addidit, videlicet, naturali & humano.Hoc enim sic coniunctiuè positum mihi scriptum non reperies.

¶ Reiicio adsertionem eorum qui dicunt Christum non de communi conceptionis materia,sed de sanguine cordis beatissimæ virginis sibi corpus adsumpsisse.De materia verò illa communi de qua corpus Christi in vtero virginis cooperante spiritu sancto conceptum & formatum est sentio cum B. Thoma Bonauentura,Scoto, & cæteris sacræ
3 *parte.* q. theologiæ catholicis doctoribus,quin & cum eis quos ad-
3. uersum me interpellasti Magistris nostris, quòd ipsa materia fu i

ria fuit conformis naturæ quã aliæ fœminæ subministrant ad cõceptionẽ prolis. Et nihil aliud nomine seminis in proposito mihi intelligitur, sed nec fuit hactenus intellectum.

¶ Absit autem mihi vel cogitare quòd in illo conceptu virginali concupiscentiæ vel libidinis sensus, vel alia quæuis immundicies locum habuerit, vel habere potuerit. Vnde nec secundum rationem seminalem virgo Christum genera-uit, quam spiritus sanctus superueniens, & altissimi virtus (ne aliquo sensu concupiscentiæ adureretur) defensam obumbrauit, sed spiritus sancti cooperatio conceptionis materia, siue nomine sanguinis censeatur, vt à Damasceno, siue nomine seminis, vti à Beda, in vtero virginis aduna ta est & in prolem formata.

¶ His consentit B. Bonauentura dicens: Absque dubio cũ virgo Maria sit mater Christi, & verè ipsum concepisse dicatur, verè cooperata fuit spiritui sancto in filij sui conceptione, & hoc communiter tenent doctores theologiæ. Et post pauca subdit, dicens: 4. d. 3. sen.

¶ Non fuit minor potentia in virgine quàm in alia muliere, imò multo maior, quia potẽtiam naturalem & superna turalem habuit, quia subministrare poterat materiam ipsa sola deo, sicut mulier viro commixta. Vnde tota substantia corporis Christi fuit de matre sua. Et ideo si velimus rectè sentire & loqui, meliori modo fuit virgo mater Christi quã sit aliqua mater filij sui. Vnde & per illam virtutem ipsum in ventre per nouem menses confouit. Hæc ille.

¶ Quin & B. Bernardus tractans illud Esaiæ, & flos de radice eius ascendet, idem sentit, dicens: Si noua Christi caro in virgine creata esset ex nihilo, quod æstimauere nonnulli, nõ de radice flos dici poterat ascendisse. Nunc autẽ qui prodiit de radice, sine dubio communi ab origine commu nem probatur habuisse materiam. Hæc Bernar. *Sermone de septifor mi spiritu.*

¶ Denique ecclesia dei diuinas laudes decãtans, venerabilis Bedæ verba vti catholica & vera vsurpare nil dubitat in hunc, qui sequitur, modum. Sicut olim Iudæi sancti spiritus opera blasphemando verũ consubstantialemq; patri filium negabant, sic hæretici postea negando. Mariã semper virginem sancti spiritus operante virtute nascituro ex humanis membris vnigenito deo carnis suæ materiam mini- *Beda. Lucæ. 11.*

 straſſe,

straſſe, verum conſubſtantialémque matri filium hominis fateri non debere dixerunt.

¶ Sed ſi caro verbi dei naſcentis ſecundum carnem à carne virginis matris pronuntiatur extranea, ſine cauſſa venter qui eum portaſſet, & vbera quæ lactaſſent beatificãtur. Quę enim cõſequentia, vt eius lacte credatur nutritus, cuius ſemine negatur eſſe cõceptus, quum ex vnius eiuſdémque fontis origine, ſecundum phiſicos, vterque liquore manare probetur? Potuit ergo ex eius ſemine concipi, cuius potuit lacte nutriri. Niſi fortè putanda eſt virgo ſemen tinam ſuæ carnis materiam nutriendo in carne dei filio ſuggerere potuiſſe, incarnando autem quaſi maiore & inuſitatiore miraculo minimè potuiſſe. Hæc Beda. Sed tu interim hanc catholicam quam tanti doctores adſtruunt & defendunt veritatem, opinionem eſſe pronuntias peregrinam. Vide autem ne à recto ſenſu & catholica veritate teipſum potius conſtitueris peregrinum.

Heb. 2. ¶ Hoc ipſum & Apoſtoli Pauli authoritate defenditur, qui ad Hebræos ſcribens, quum illud Eſaiæ in Chriſti perſona dictũ citaſſet: Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi deus, mox ſubiunxit: Quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdẽ. Et rursum poſt pauca intulit, dicens: Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari. Quòd ſi (vt adſeris) ex communi materia id eſt, materno ſemine ſecundum humanitatem genitus non eſt, & ſi quomodocunque communicauit carni & ſanguini, non tamen ſimiliter vt cæteri, quod eſt contra Apoſtolum. Sed nec per omnia (ſecundum tuam theologiam) fratribus eſt ſimilatus.

¶ Mitius id ſanè, quòd memoratam propoſitionem quæ improbas, dicis non eſſe hæreticã. Multas hinc tibi & vobis tuſti pariter & recẽtiores doctores theologi gratias debẽ quòd tam eos quàm eorum ſententiam ab hæreſi vindicare dignaris. Sed quis te ô homo cõſtituit iudicem, vt quę libuerit tuo iudicio vel abſoluas ab hæreſi vel hereſeos crimini obnoxium ſolo tuo pronunties arbitrio? Tãta ſanè est tua modeſtia, tam perſpecta in te virtus humilitatis.

¶ Attamen dictam propoſitionem quam ab hæreſi liberas pronuntias, mox indignam iudicas quæ plebi prædicetur.

Sed quur

Sed quum hanc seu propositionem seu veritatem inter diuinas laudes solenniter legat & legendo prædicet ecclesia, qua modestia tu hác in populo prædicari censes indignam? Nunquid tu censoriam virgulam geris vt prædicantibus dicendi leges præfigas & limites? Sed modestius egeris, si post ea quàm ipse prædicare didiceris, tunc primũ coæuis tuis vel certè iunioribus prædicandi regulam scribas, non iis qui priusquam esses, fidem & mores audientibus longe te doctioribus inoffensè in populis prædicarunt.

¶ Porrò causſam adsignatus cur dictam propositionẽ prædicari censes indignam, sic ratiocinaris:

¶ Vt ita de hac propositione sentiam, faciunt hæc: Primò, authoritas D. Ioannis Eckij post triginta doctores dicentis oppositum. Et hic illud repeto, Adsigna Marce tabellas. Vnus illorum quos aduersum me in illa insigni Academia interpellasti, sanè vir eximiæ eruditionis & sapientiæ hæc tua verba expendens admiratus de triginta doctoribus dixit Eckium ne vnũ quidem doctorẽ allegasse illi suæ opinioni fulciendæ, etiam hoc addens, videlicet Eckium aliquid humanum fuisse passum quum dicit Christum de sanguine cordis beatæ virginis Mariæ fuisse cõceptum. Lapsum Eckij planè cõfessus. Vide si libet exemplaria Homiliarum Eckij, vt pro illa sua opinione nullum penitus doctorẽ citet. Vbi nũc ostendes tuos illos triginta doctores quos Eckius in hac tua adsertione sit sequutus, quandoquidem & Eckius ipse hic lapsus esse, liberè pronuntietur?

¶ Sequitur in tua illa epistola: Et Chatarini (subauditur) vt ita sentiam facit authoritas, qui contra errores Thomæ de Vio, dicit quòd dicere beatam virginem concepisse filiũ suum cum resolutione seminis ac mẽstrui, est opinio quæ sua fœditate sagacibus naribus se improbabilem ostendit.

¶ Nihil ad me, consentio Catharino, si ipse hoc dicit, nam & me huiusce modi offendit adsertio. Et miror si quisquam ita desipiat vt eam opinionem adstruxerit. Sed quid opus erat vt hoc telo me peteres, quandoquidem opinio hæc à me sit prorsus aliena? Scrutatus es nostra (opinor) non vt hinc discas aut ædificeris, sed vt inuenire posses quod calumniæ pateat, non secus ac Herodes scripturas de Christo scrutatus est vt illum perderet.

 ¶ Pergis

¶ Pergis consequenter & dicis: Reuoluendo triginta doctores theologos nullum inueni qui hoc tanquam opinionem suã adsereret, nisi vnũ scholasticũ. Testaris planè quãto labore sudaueris, nempe vt triginta doctores theologos euolueres, vt vel tãdem aliquid reperire posses quo me carperes & haberes ostentui, quod nemini de te mihi referenti fueram creditur us, si ipse te non prodidisses. Sed mirũ est quo pacto tam numerosum cœtum doctorum (omnes autẽ surdis nominibus) cõtra me producis. primũ nãque sexdecim illos quibus cõsederas protulisti, deinde alios triginta, iam tertiò adhuc triginta alios obiecisti. Sanè doctores theologi facili pretio tibi auctionantur, ita vt & tibi cõueniat,

Et centum Græcos curto centusse licetur.

Persius. ¶ Prosequeris: Et si aliqua authoritas Bedæ & Haymonis videtur hoc sonare, non capiunt semen vsitatè pro illo impuro superfluo, & c. sed pro principio materiali ex quo aliquid fit. Hoc modo sanguis purissimus virginis erat semen, quia materia ex qua concipiebatur Christus. Et mox subdit: Pro me fecit censura sex theologorum. Non ergo sufficiebant tibi bis triginta doctores theologi, nisi & istos sex adiiceres summæ. Horum, inquit, censura fecit pro me. Et ego dico, quia etiam fecit pro me, quod negari non potest, si quæ paulò ante de materia cõceptionis sacri corporis Christi post securos authores designaui, expendantur. Quid igitur opus erat hac contentione?

¶ Ego cum ecclesia sancta catholica corde credo & ore cõfiteor æternũ dei verbum quod erat in principio apud deũ & deus erat, de beatæ Mariæ virginis vtero, scilicet, materno, & è cõmuni conceptionis materia (ad intellectum paulò antè expositũ, siue illa materia nomine purissimi sanguinis, siue nomine purissimi seminis censeatur) angelo nuntiante & cooperante spiritu sancto, humanam carnem sibi adsumpsisse, tu ex opposito confitens clamas hoc falsum esse, impurum, stultum ac fatuum. Hæc enim sunt verba tua quæ in albo prætoris adfixa aduersus omnem hominẽ defendenda proposuisti. Quòd si ita est (quod absit) & de cõmuni materia conceptionis Christi corpus non est generatum, filius virginis Mariæ non est, filius hominis non est. Sicut enim impossibile est quempiam esse hominẽ qui non

sit animal

sit animal rationale, ita impossibile est aliquem hominem alterius hominis esse filium, qui non sit de eius semine, id est, cõmuni illa conceptionis materia generatus. Contrarium de Christo adserere, est ipsum filium hominis esse, diffiteri. Ecce gratitudo hominis Christiani, opus sũmæ gratiæ quo deus dei filius propter humani generis salutem factus est hominis filius, falsitatis, impuritatis, stultitiæ & fatuitatis cõ spurcare nominibus. Ideo, inquis, præfatam veritatem indignam censeo quæ prædicetur, quia impura est.

¶ Mira sanè tua puritas, cui impurum est opus summæ gratiæ, operatio spiritus sancti. Sed quod (per te) impurum est dei, purius est hominibus, purius est & angelis. Impurũ est apud te adserere Christum esse filium hominis, nẽpe de purissimo semine virginis matris cooperãte spiritu sancto cõceptum & generatum, & purum est summæ gratiæ veritatẽ conuertere in mendacium & destruere fidem Christianam. Paris enim periculi res est, si in Christo domino nostro aut vera diuinitas, aut vera negetur humanitas. Puritas hæc tua Pharisæorum puritatem æmulatur qui non introierunt in prætorium Pilati vt non cõtaminarentur, sed manducarẽt pascha, interim nihil veriti tractare crudele homicidium. *Leo papa.* *Ioan. 18.*

¶ Nihil impurum sonat piorum auribus: Ecce concipies in vtero & paries filiũ. sed nec illud Ecclesię: Deus qui de beatæ Mariæ virginis vtero verbũ tuum angelo nũtiante carnem susc ipere voluisti. Omnia munda mundis. Sed quid iis mundum esse possit, quorũ inquinata sunt mẽs & cõscientia? *Luc. 1.* *Tim. 1.*

¶ Denique vt nihil dũ rhetoricaris tuæ desit exaggerationi, quum dixisses in illa tua præclara propositione quam in publico adfixam aduersus quẽuis defendendam suscepisti, hoc ipsum quod tã potenter impugnas falsum esse & impurũ, addidisti insuper stultum & fatuũ. Vbi primũ mihi subolet stultitiã non prorsus tibi aliquando fuisse inexpertã. imò forsan etiã & nunc indiciis nõ omnino incertis aliquẽ in te quasi angelũ occupare. Sed discere debebas ab Apostolo, quia quod stultũ est dei, sapientius est hominibus. Et illud: Quia mũdus per sapientiã (nẽpe suã) deũ non cognouit, placuit deo per stultitiã prædicationis saluos facere credẽtes. Quę aũt fuit illa prædicatio, qua recepta saluãtur credẽtes, nisi ea qua prædicatũ est mũdo per apostolos dei filiũ *1. Cor. 1.*

factum esse filium hominis? Et quidem sacramentũ hoc præ
v Clo. 13. dicantibus Apostolis crediderũt quotquot præordinatie-
rant ad vitam, cæteris irridentibus & conculcantibus euã-
gelicam margaritam, & salutis consilium stultitiam reputã-
tibus. Vnde idem Apostolus Christum verum deũ & verum
hominis filiũ (prout adsumptæ carnis mortalis natura pro-
1. Cor. 1. bauit) prædicans: Nos, inquit, prædicamus Christum Iesum
& hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus
autem stultitiam, Ipsis autem vocatis (subaudis, ad salutem
per susceptam fidem) Iudæis atque Græcis Christũ dei vir-
tutem & dei sapientiam. Itaque desine rẽ stultam aut stulti-
tiã dicere eã quã nisi receperis, saluari non potes veritatẽ.

¶ Agnosce iam tandem non meum esse inuẽtum quod im-
pugnas, adsertio euangelica est, vniuersalis ecclesiæ fide:
est Christi verbo nitentis qui sese filiũ hominis esse frequẽ
ti repetitione confirmat, omnium denique rectè credentiũ
vera consonáque confessio est. Hinc prouocationes & cõ-
tumelias à tesatellitióque tuo tacendo ferebam, quòd inui
sa persona potius quàm sententia cõfigeretur, donec aduer
ti te vndique ei quam defendere gestis causſæ subscriben-
tium tibi suffragia mendicare, quoscunque posses de prope
& de procul aduersum me tibi adscisscere, & (quod ĩdoleo)
amicorum animos à me separare.

¶ Frequenter in ecclesia inter dei laudes id quod nũc im-
pugnas nempe Christum è semine sacrosanctæ virginis esse
conceptum audisti atque legisti, nec vnquam vel contra hi
scere præsumpsisti, sed quum & me eadem dixisse, & æditis
homiliis inseruisse reperisti, mox falsa sunt, impura, fatua &
stulta. Et vt sese mentis furor foris prodat in opere, violan-
tur libri, pagellæ cultris inscinduntur. Vnde patet quanta vi
mentem hominis odium peruertat.

¶ Cæterùm, causſæ quam actitas ipse prodis infirmitatem
dum vndique quæsitis subscribentium suffragiis quasi alie
næ linguæ baculo hanc sustentare conaris. Nimirũ adstruẽ
do errori labore multo opus est, quum interim veritas solo
freta deo consistat inconcussa. Veritas per se vincit, sese er-
ror confundit & destruit.

¶ Nec tamen satis est tibi hominum conquisisse suffragia,
nisi & è cœlo deducas tibi suffragia angelorum. Theolo-

gatis

garis enim in hunc modum:

¶ Licet angeli naturam humanam ex purissimo virginis illibatæ sanguine factam à verbo adsumi adfectarint quàm plurimum, illam tamen naturam ex illibatę virginis semine fieri nequaquam voluerunt.

¶ Noua san- infers auribus nostris. Quum enim rationalis natura nihil velle possit aut nolle nisi quod ei nõ fuerit incognitum, quî fieri potuit vt angeli noluerint dei verbũ ex illibatæ virginis semine secundũ carnem generari, qui illud futurum nesciebãt? Apostolus Paulus de incarnationis diuinæ mysterio differens, dicit sacramentum hoc absconditũ fuisse à seculis in deo, id est, in solius dei notitia (prout habet glossa ordinaria super eũ Iocũ) iuxta illud: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Et iterum: Verè tu es deus absconditus, deus Israël saluator. Subdit idem Apostolus: Vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus (glo. ordinaria, id est, angelus ad literam) per ecclesiam, id est, per ea quę dicta & facta sunt in ecclesia per nos Apostolos, multiformis sapientia dei, videlicet de hominum reparatione & modo reparandi. Idem Apostolo alio loco dicit mysterium hoc absconditum fuisse à deo in seculis & generationibus. Et alibi dicit mysterium hoc æternis temporibus fuisse tacitum, id est, occultum ab initio temporis. Quũ igitur (authore Apostolo) futurum diuinę incarnationis mysterium priusquã impleretur angelos lateret, (hoc enim eodem Apostolo perhibente angeli didicerunt per ecclesiã) qua tu modestia Apostolũ supergrediens, imò & Apostolo contradicens dicis angelos noluisse dei verbum ex semine virginis incarnari, quasi hoc futurum præcognouerint, & quasi ipse iam certo angelici conscius sis archani? En animam & mentem cum diis qua nocte loquantur.

Ephes.3.

Esa.24.
Esa.25.

Col.1.
Rom.16.

¶ Sed quo pacto tu quum nondum esses, imò quum nondum deus homo esset, angelorum conciliis & tractatibus interfuisti, vt constet tibi angelos id fieri noluisse quod voluit deus, & quod hinc sequitur aduersus deum angelos vniuersos (nullos enim excipis) perduellionis iã reos? Igitur ex te quæro, quur istis angelis magis quàm Lucifero & suis pepercit qui & ipse cum suis deo rebellauit, & quur non æquè istos angelos vti illos rudentibus inferni detractos

in

in barathrũ tradidit cruciãdos? Quidni? Voluit enim deus
Esa. 7. vt virgo conciperet & pareret filium, cuius nomen vocaretur Emanuel, id est, deus cũ hominibus, deus & homo, deus verus ex deo patre, & homo verus ex virgine matre, cuius nequaquam filius esset, si ex eius sementina materia nõ fuisset generatus: hoc inquam, theologante te, angeli noluerũt. Ergo angeli velle possunt, quod nõ vult deus? ergo nec deo vniti, nec beati, imò nec sancti sunt nec boni. Vide nunc quale sit quod publicè adfixum contra vniuersos te spopondisti defensurum.

¶ Sed nunc ex te (qui angelorum & velle & nolle te scire ostentas) scire velim vbinam fuerit (dum hæc contra dei vo-
Luc. 1. luntatem per angelos tractarentur) archãgelus ille Gabriel eiusdem diuinæ nuntius incarnationis, num & ipse cæteri angelis contra deum consensit? Si illis consensit, vtique adnuntiauit inuitus quod fieri noluit, nempe quòd virgo cõciperet in vtero, nec dubiũ materno, & pareret filiũ. Quòd si non inuitus adnuntiauit, vtique dissensit à cæteris angelis qui (per te) noluerunt dei verbum de semine virginis incarnari. Sed quo pacto adserebat ipse archangelus virginis filium fore quem in eius vtero concipiendum, & ex ea prænuntiabat nasciturum, si hunc de cõmuni generationis materia, de sementina carnis eius substantia (id est, de matris illibatæ semine) nollet generari?

¶ Sed forsan dices quòd iste angelus non consenserat cõsilio cæterorum. Ergo consimili ratione, nec ille angelus cæ-
Matth. 1. teris consensit, qui apparens in somnis Ioseph dixit: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim ex ea natum est, de spiritu sancto est. Pariet autẽ filium, & vocabis nomen eius Iesum. Vides vt etiam hic angelus dominum necdum natum Mariæ virginis filium nũcupat, quem eius filium verè dicere nõ posset, nisi de communi materia conceptionis iam tunc in eius vtero natum.

¶ Hoc ipsum & de illo angelo posset inferri, qui & ipse ap-
Matth. 2. paruit in somnis Ioseph, dicẽs: Accipe puerum & matrem eius, & fuge in AEgyptum, vbi angelus Mariam verã pueri Iesu matrem agnoscit. Ergo nec iste angelus de cæteris illis fuit qui noluerunt deum filium hominis fieri. Sed nec ille angelus (si tamen alius angelus fuit) qui apparuit in

AEgypto

AEgypto Ioseph, dicens: Tolle puerum & matrem eius & vade in terram Israël: nam & ipse nihil dubitans fatebatur puerum Mariæ matris esse filium. Sed absurdum est dicere sanctos angelos circa mysterium diuinæ incarnationis fuisse vel esse potuisse discordes, qui omnes verbum incarnatum adorauerunt, iuxta illud Apostoli: Quum introducit primogenitum in orbem terræ dicit: Et adorent eum omnes angeli dei. Quibus non obstantibus, firma tandem ratione defendis nequaquam angelos voluisse dei verbum humanam naturam ex illibatæ virginis semine adsumere, probè argutans in hunc modum: *Matt.2.*

¶ Quod enim fatuum ac stultum, impurum necnom & falsum sanctisq; doctoribus obuium est (tuo vtor verbo) id nequaquam volunt angeli, nec velle possunt.

¶ Deo gratias, quòd angeli qui ausi fuerant deo resistere, nolentes id quod deum voluisse manifestum est, nunc per te doctoribus cedunt. Sed quæso te, vbi tunc erant doctores isti quibus etiam ante incarnationem verbi cesserũt angeli? Quòd si non nisi post multa secula doctores illi erant nascituri, quo pacto vel ex tunc per suas tam longe post futuras opiniones leges angelis dare potuerunt, vt vel tunc non possent velle nisi quatenus doctoribus placeret? Profectò adsertio inepta, angelos nec velle quicquã nec posse velle quod doctorum opinionibus est diuersum, vel (vt ipse dicis) obuium.

¶ Sed quum doctores dissentiant in multis, imò & interdum super eadem quæstione è diametro pugnent, nec velint (per te) angeli, sed nec velle possint quod est doctoribus obuium, necesse est perpetuam inter angelos esse discordiam & dissentionem, contra illud: Qui facit concordiam in sublimibus suis, id est in sanctis angelis suis. *Iob.25.*

¶ Sed forsan dices, q deus hanc concordiam in sublimibus suis facturus nõ est, nisi omnibus doctoribus idem sentientibus. Quo admisso, iam doctores qui per te angelis leges ponunt, & deo leges posuerint vt ipse non possit facere pacem in sublimibus suis nisi prius idem sentiãt doctores vniuersi, quia defendere gestis angelos nequaquã velle nec posse velle quod doctoribus obuium.

¶ Sed nunc quæso te, vt qui angelis non pepercisti, at saltem

tem sacris parcas doctoribus. Angelos contra deum perduellionis reos fecisti, ne trahas oro, in hanc culpam etiam doctores sacros, dicens adserere dei verbum de beatæ Mariæ virginis vtero (eo quo dictum est modo) carnem sumpsisse (quod vtiq; deus fieri voluit) sanctis doctoribus obuium siue contrarium esse.

¶ Hoc loco calumniæ argueris. Produc è sanctis doctoribus vniuersis vel vnum qui simpliciter & cathegoricè negauerit Christum è semine virginis matris, (id est, communi conceptionis materia, vt superius expositum est) fuisse conceptum & generatum? Quod quum facere nequiueris, etiam angelos sanctos calumniari desiste, & dicere cessa sanctos angelos nec velle nec posse velle quod sanctis doctoribus obuium est, nempe virginem illibatam de suæ sacrosanctæ carnis sementina substantia Christi domini & Saluatoris nostri humanitatem cooperante spiritu sancto genuisse.

¶ Cæterùm, quum sic ornaueris diuinæ incarnationis sacramẽtum (quod vtique in rebus per tempus ortis summæ gratiæ opus est) ornaueris angelos, ornaueris doctores sacros, superest vt & sanctum venerandúmque dei amicum Abraham patriarcham exornatum reddas, vti fecisti. Siquidem insuperabilem enuntiationem, & aduersus omnem hominem defendendam, ad ipsius gloriã, in albo prętoris adfixam proposuisti in eum qui sequitur modum:

¶ Abraham per infidelitatem peccauit, offerens tamen filium suum deo, maximum opus fecit. Ecce calidum & frigidum ex eisdem buccis. Patriarcham sanctum de maximo opere commendas, & de infidelitate vituperas. Commendas eum qui tua commendatione non indiget, nempe qui tantam à deo laudem habet, vt non sit inuentus similis illi, imò (vt iuxta Apostolum) non confundatur deus vocari
Heb. 11. deus Abraham. Quare veritus non es arguere sceleris, & non cuiuscunque sceleris, sed grauissimi sceleris (nempe erga deum perfidiæ) probatum deo & tantopere commendatum? Respondes, quia non credidit deo dum illi hære-
Gene. 17. dem promitteret nasciturum. Et quòd nõ credidit, per hoc patet quòd ipse risit, dicens: Nunquid centenario nasceretur filius? Et non aduertis, quòd nequaquam diffidens, sed

gaudens

gaudens & admirans hoc dixit, perhibente ad Iudæos ipso Christo (qui illi promittebatur) & dicente: Abraham pater exultauit vt videret diem meum. Nam quo pacto ridere posset aut exultare, qui desperaret & promittenti diffideret deo? Absit autem vt talis & tantus dei amicus malignè riserit ex diffidentia, vti tua præclara propositio videtur innuere. Ioan. 10.

¶ Sed obstat huic tuæ adsertioni vtriusque scripturæ testamenti. Siquidem in Genesi scriptum est: Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et quid credidit, nisi nasciturũ sibi in senectute (pollicente deo) hęredem? Quonam igitur modo fieri potuit vt vno & eodem actu crederet & coram deo iustificatus sit, & peccauerit per incredulitatem? Vt simul vnà (id est, in eodem opere) mereretur iustificationem & peccaret per infidelitatem, id est, vt circa idem promissum simul crederet & non crederet? Gene. 15.

¶ Quum audias scripturam (quæ authore Christo solui nõ potest) perhibentem: Credidit Abraham deo & reputatum est ei ad iustitiam, quo fretus ex opposito consistens audes contrarium adfirmare? Vbi legisti in diuinis scripturis patrem Abraham per infidelitatem peccasse? Quo ausu gestis adsertionem manifestè falsam aduersus quemuis te defensurum? Quia, inquies, Euatulus dicor, promptulus contentione verbosa quiduis adstruere vel negare, hæc mea professio, hęc mea gloria est, quur iã mihi non liceat quod meum est facere? iuxta illud: Ioan. 10.

Ante Iouis statuam pedit histrio: Iuppiter inquit,
Fas est officio viuere quemque suo.

Esto. Veruntamen in diuinis scripturis, sophismatibus nugari, aut eis contradicere nefarium est.

¶ Obstat enim præfatæ tuæ adsertioni noui scriptura testamenti. Repetit enim Apostolus Paulus memoratum veteris scripturæ testimonium, dicens: Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et ne dicas credidisse quidem Abraham, sed post hæsitationem & incredulitatem, audi eundem Apostolum post præmissa dicentem: Contra spem in spem credidit vt fieret pater multarum gentium. Et post pauca: Non infirmatus est in fide, nec considerauit corpus suum emortuum Rom. 4.

quum

quum iam ferè centum esset annorũ, & emortuam vuluam Saræ. In repromissione etiam dei non hæsitauit diffidentia, sed conformatus est fide dans gloriam deo, plenissimè sciens quia quęcunque promisit deus, potens est & facere. Vides vt Apostolus patrem Abraham à suspicione hæsitationis & diffidentiæ, & ab impositio ei per te infidelitatis peccato fortissimè vindicat & defendit.

¶ Quin & Christo in euangelio loquenti contradicit, qui Abraham perfidię criminatur. Nam ipse perfidis Iudæis loquens, ait: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Planè opera sancti patriarchæ comprobans & commendans: quod nequaquam faceret, si ille perfidia deliquisset. Quin & hoc admisso quod adseris, videbitur iam Christus perfidiam Iudæis imitandam commendasse, quod non modò falsum, quin & blasphemum erit.

Ioan. 8.

Apologiæ F. Ioannis Royardi contra Zelotem, finis.

IN SEQVENS SOLI-loquium, Præfatio.

DIctum est per Psalmistam: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Anima humana terra dicitur, videlicet, pro similitudine. Sicut enim aqua terrā irrigat, & infusione cōpetenti germinare eam facit, sic gratia sancti spiritus substantiam animæ per semetipsam sterilem & aridam donorum suorum fluentis irrigat, & beneficio suæ visitationis infusam fide & operibus bonis fœcundat. Quam visitationem idem Psalmista per hanc similitudinem postulans, dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Terra sanè inanis & vacua, puluis ante faciem venti. Sitiat ad deum fontem viuum, & accipiet de fonte vitæ gratis. Clamet sicut pullus hirundinis, meditetur vt columba. Postulet in fide nihil hæsitans. Attendat salutis author clamanti & dicenti: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Fons diuinæ pietatis haurientium vasa non distinguit, sed quantū illic fidei capacis adferimus, tantum inde gratiæ inundantis haurimus. Et quídni fiducialiter postulemus orantes, spondente nobis mediatore salutis & dicente: Pater dabit spiritum bonum petentibus se. Axa filia Caleph vnà cū patre suo faciens iter, asino vecta, quum iam esset desponsata suspirauit, & ait patri: Da mihi benedictionem pater. Terram arentem dedisti mihi, iunge obsecro & irriguam aquis. Cuius petitionem nō auersatus pater, dedit ei irriguum superius & irriguum inferius. Iuxta quem typum & anima per fidem Christo desponsata corpori caduco & fragili, quasi asino insidens, viamq; vitæ mortalia agens, & ipsa desiderio sancto suspirās cœlestis irriguum gratiæ ardentibus semper votis efflagitet, & in terra solatiū beatæ spei quasi irriguum inferius, & eius quod per spē quęsierat veri & summi boni securā tentionem atq; fruitionē (quasi irriguum superius) consequatur in cœlo. Sed quia nō vniformis sed multiplex ac varius est orantium affectus, ac per hoc & orandi modus, quippe prout spiritus (qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus) suggesserit, ad nullā deter-

Apoc. vlt. *Esa. 28.* *Iacob. 1.* *Ioan. 7.* *Iud. 1.* *Luce. 11.* *Rom. 8.*

determinatam orandi formulam per hominem traditam (de priuata loquor oratione) mens deum orantis artatur. Nihilominus tamen pios orandi modos accepimus à patrib. sanctis, præsertim Aug. & aliis nonnullis (eorum soliloquia vel meditationes appellamus) quibus sopito in nobis rursum excitando diuino igni, quasi quibusdam follibus vtendum est. Itaque visum fuit, post æditas qualescunq; homilias, etiam meditationes (breuis compendium soliloquij) quotidianæ precis qualemcunque formulam adiicere, si forsan hinc cuipiam aliquid vtilitatis, & mihi peccatori ante dei misericordiam quidpiam fructus accesserit. Et quoniam in huiusmodi argumento nefas est aliud quærere quàm deum poliendæ linguæ cura prorsus abesto. Dictet sibi precandi modum cor contritum & spiritus humiliatus. Quid enim commune piis in oratione lachrymis cum ambitione vanitatis?

INCIPIT SOLILOQVIVM, formula breuis Deum precandi.

CAPVT PRIMVM.

DOmine deus, adoro te & gratias ago tibi de omni patientia & longanimitate, bonitate & beneficentia erga me indignum peccatorem, qui sum seruus inutilis, operarius confusibilis, vas scelerum, capax calamitatum, homo caducus & fragilis, & momentanei temporis, qui hodie est & cras non comparet. Itaque domine dum per misericordiam tuam adhuc locus precibus datur, prostratus ante thronum clementiæ tuæ precor veniam, & efflagito misericordiam, auxilium & gratiam per dilectum filium tuum Christum Iesum pro me crucifixum. Et rogo te domine per illam tuam charitatem qua eidem vnigenito tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti: eum ponens in eo iniquitates omnium nostrũ, quem & propter scelus populi tui percussisti miserere mei, & attende obedientiam eius pro me, vsque ad mortem, mortem autem crucis, patientiam, mãsuetudinem, charitatem, innocentiam, vincula, verbera,

colaphos & sputa, contumelias, & opprobria, spinas & flagra, crucem, clauos, lanceam, fellis amaritudinem, preces ipsius cũ lachrymis & sanguine profusas, & miserere mei. Et si nõ sum dignus in quem respicias, ah respice in faciem Christi tui, dilecti vnigeniti tui, in quo tibi bene complacuit, nempe qui peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius: & miserere seruulo pro quo interpellant lachrymę, vulnera, pretiosus sanguis & pretiosa mors eiusdem dilecti filij tui.

CAPVT SECVNDVM.

O Filj dei benedicte, adoro te, & gratias ago tibi de hac tua tam inęstimabili dignatione tantę charitatis, qua tu innocẽs pro peccatoribus, dominus pro seruis, iudex pro reis, deus pro homine mortem, & talem mortem adire dignatus es, rogo te domine vt hac tua pretiosa morte viuam, his saner vulneribus, hoc sanguine redimar, hoc tantę charitatis exemplo ad tui amorem, quo nihil iustius est, inflammer.

¶O fili dei, ad te confugio qui peccatores recipis, imò qui vltro venisti quęrere, & saluũ facere quod perierat. Ad te confugio miser ad misericordem, reus ad reconciliatorem, immũdus ad fontem, cæcus ad lumen, errabundus ad viam, moribundus ad vitam, saucius ad medicum, ouis quæ perierat ad pastorem ouium, peccator ad Iesum, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum. Neque enim est aliud nomẽ sub cœlo datum hominibus in quo possint salui fieri. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu? qui solus es? Tu es qui das virtutem lasso & suscitas mortuos, & vocas ea quæ non sunt sicut ea quæ sunt, & de lapidibus suscitas Abrahę filios. Resuscita me & retribuã eis: Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus, pręualui aduersus eum. Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Viuens viuens ipse confitebitur tibi. Nec claudas ora confitentium, supplicantium, deprecantium & inuocantium sanctum nomen tuum. Itaque domine iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum corã te feci. Domine miserere mei, & contra

folium quod vento rapitur non ostendas potentiam tuam, & stipulam siccam ne persequere, sed vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea.

¶ De omnibus domine tibi gratias ago. Bonum mihi quia humiliasti, bonum mihi quia castigasti me. Castiga delinquentem & fac pœnitentem. Omnia quæ fecisti nobis domine, in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuimus. Sed da gloriam nomini tuo, & fac nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Et quum iratus fueris, misericordiæ reminiscere, & quum transierimus per ignem & aquam, educ nos in refrigerium. Et vt non pereamvidete misericordia oculorum tuorum, aspiciente clementia viscerum tuorum, operi manuũ tuarum porrige dexteram, & ne permittas me propter peccata mea tentari supra id quod possum, sed fac cum tentatione prouentum, & vt possim sustinere. Libera me domine & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me, da mihi innocentiam & seruabo patientiam.

CAPVT TERTIVM.

DOmine, auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me deus, & spiritũ rectum innoua in visceribus meis. Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lętitiã salutaris tui, & spiritu principali cõfirma me, & fac mecum signum in bono. O pastor bone, miserere mei. Agnosce, susce pe, sana, pasce, tuere me à rugientibus præparatis ad escam, ne illis præda effectus à te seperer inæternum. Tuus sum domine, non illorum. Ne tradas bestiis animam confitentem tibi, & animam pauperis tui ne obliuiscaris in finem. Medice desiderate, miserere malè habentis. Et si non sum dignus, memento quia pro indignis in hunc mundum venisti, & quando omnis turba te quęrebat tangere, virtus de te exibat, & sanabat omnes. O benigne Samaritane, per illã tuam charitatem qua & ipse iter facere dignatus es, te suppliciter rogo vt & hũc miserum videns, misericordia motus appropians alliges vulnera eius infundens oleum & vinum, & impositum innocentissimi corporis tui iumento, in quo peccata nostra portasti super lignum, tollas in ecclesiæ tuæ sanctæ stabulum

lum,nunquam inde eiiciendum, & prolatis à te altera die illis denariis,reduxeris ad ſaniratem.Sol iuſtitiæ,lux mundi,magiſter ſumme,magiſter bone,magiſter vnice,erudi & doce me,& ne permittas me tradi in reprobum ſenſum, vt dicam malum bonum,& tenebras lucem.Da mihi domine ſedium tuarum aſsiſtricem ſapientiam,& noli me reprobare à pueris tuis,quoniam ſeruus tuus ſum ego,& filius ancillæ tuæ.Mitte illam de cœlis ſanctis tuis,& à ſede magnitudinis tuæ,vt mecum ſit & mecum laboret, & ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore.

CAPVT QVARTVM.

MAgne mundi redemptor & ſaluator Chriſte Ieſu fili dei,adoro te cũ vniuerſo populo ſancto tuo, qui factus es nobis à deo ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio.Miſerere mei peccatoris ſupplicis tui,nouiſsimi tui clementiſsime domine, & eſto etiã mihi ſapientia,eſto mihi iuſtitia,eſto mihi ſanctificatio,eſto mihi & redẽptio,qui dediſti temetipſum pro nobis, vt nos redimeres ab omni iniquitate, & mundares tibi populum acceptabilem,ſectatorem bonorum operum,& cuſtodi me ab opere malo,à lapide offenſionis,& à petra ſcandali, & dirige me ad opera bona,& ne repellas me à mandatis tuis. Nam & ſi non ſum dignus tibi ſeruire,vtique dignus es cui ſeruiam,qui tuo munere viuo. Benigne domine miſerere, & da mihi ea opera quibus & te placare, & tibi placere, & proximum meum valeam ædificare. Audi gemitum morientis qui mortuos ſuſcitas, & miſerere mei cui dediſti credere,ſperare,& ſupplicare,& inſuper dicere dignatus es: Petite & accipietis,quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis.Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit,& pulſanti,aperietur.Ecce peto,quæro,& pulſo. Memento verbi tui ſeruo tuo in quo mihi ſpem dediſti, quę me conſolata eſt in humilitate mea,& miſerere mei:& ſi non ſum dignus exaudiri ad conſequutionem conſolationis & beneficij, at ſaltem exaudi me ad euitationẽ eius magni quod timeo & quod merui mali: Id eſt,ne ſileas, ne diſcedas à me,& ſimilis ero deſcendentibus in lacum. Ne derelinquas me domine,ne accreſcant ignorantiæ meæ,& multiplicentur delicta mea. Ne derelinquas me ſpes mea,

vita animę meæ,gaudium cordis mei, vnicum refugiũ meũ, à tribulatione quæ circundedit me ſuſceptor meus, & liberator meus. Adiutor meus memento quia tibi derelictus eſt pauper,orphano tu eſto adiutor.O adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, ſperent in te qui nouerunt te, quia non derelinquis ſperantes in te domine. In te domine ſperaui,non confundar in æternum,in iuſtitia tua libera me.Inclina ad me aurem tuam,accelera vt eruas me.Eſto mihi in deum protectorem & in domum refugij,vt ſaluum me facias.Quoniam fortitudo mea & refugium meũ es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.Educes me de laqueo quem abſconderunt mihi, quoniam tu es protector meus.In manus tuas cõmendo ſpiritum meum. Tibi me cõmendo qui me creaſti,qui me pretioſo ſanguine tuo redemiſti, qui de faucibus mortis crebrò etiam ſupra ſpem potenter & miſericorditer eripuiſti me, qui redemiſti de interitu vitam meam in terra procul & in mari longe, & eripuiſti animam meam de tot & tãtis anguſtiis, periculis,mortibus,& malis variis & meæ fragilitati ineluctabilibus, & inſuper variis miſericordiæ tuæ beneficiis & donis adfuiſti mihi,iuxta quod eſt dies hæc.

CAPVT QVINTVM.

DE omnibus his conditor,indulgentiſsimæ tuæ bonitati ſuppliciter gratias ago,& per omnes iſtas tuas erga me indignum peccatorem miſericordias & miſerationes te nunc rogo pater miſericordiarum & deus totius cõſolationis, dirige me per breue reſiduũ fragilis vitæ meæ in via tua, & ne tradas me à deſiderio meo in perditionem,quoniã ignarus futurorũ feror in incerta,in manibus autẽ tuis ſortes meæ,quas obſecro vt qui omnia præ noſti, & omnia potes,mihi peccatori ſupplici tuo,in te ſolo ſperanti,ad te ſolum confugienti, deũ aliũ præter te neſcienti,in ſalutem temperare digneris,qui non vis mortem peccatoris,ſed vt reſipiſcat & viuat. Vnde & te præcipis à peccatoribus exorari, & cõtriti cordis ſacrificium offerri. Qui & ipſe dignatione incomparabili,& charitate cui parem nemo habet,imò quia maior eſſe nõ poſsit,pro ſaluãdis peccatoribus in noſtra mortalitate aſſumpta, dignatus es cum iniquis & malefactoribus deputari, crucifigi & mo

ri,

ri. O amor, ô pietas, ô charitas sine modo, & quæ augeri nõ potest, creator magnifice, redemptor & saluator amande & superamande, pro hac tua charitate bonitati tuæ supplici-ter gratias ago, rogans & obsecrans, vt huius tuæ dilectionis sensum intra me tuo magno munere percipiam. Hoc enim cunctis quæ sub sole sunt præfero, hoc omnibus mũdi huius desiderabilibus antepono, vt sentiam supereminẽtem scientiæ charitatem tuam, vt sentiam in me quod & in te Christe Iesu. Et vt hac tua pretiosa morte viuam & tibi viua, his saner vulneribus, hoc sanguine redimar, hoc tã tæ charitatis exemplo ad tui amorem, quo nihil iustius est inflammer.

CAPVT SEXTVM.

¶ Ad beatissimam Christi matrem supplicatio.

AVe gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribꝰ, & benedictus fructꝰ ventris tui. O bene dicta in cœlo pariter & in terra, intercede pro me apud dilectũ filiũ tuum dominũ meũ Iesum Christũ, vt ipse misereatur mei peccatoris, & tuo interuentu qui medicus & medicamen est me sanet: qui panis viuus est qui de cœlo descendit, & dat mortuis vitam, me reficiat: qui via est, in salutem me dirigat: qui veritas est, me imbuat: qui vita est, à morte me tueatur: qui lumen est, tenebras meas depellat: qui dei sapientia est, me doceat: qui dei virtus est, fragilitatem meam corroboret & confirmet: qui deus meus est, me tuis precibus saluum faciat.

¶ Ad beatum Ioannem baptistam.

O Christi præcursor deo dilecte, homo missus à deo, quo inter natos mulierũ non surrexit maior, precor te ora pro me dei filium quem in Iordane baptizasti, cui testimonium perhibuisti, cui dixisti, Ego à te debeo baptizari, vt ipse misereatur mei peccatoris, & tuo interuentu participem me faciat asperſionis sui pretiosi sanguinis in ablutionẽ peccatorum meorum.

¶ Ad beatos Apostolos Petrum & Paulum.

O sancti electi & dilecti Christo Iesu Petre & Paule, principes ecclesiæ, prædicatores gratiæ, adsertores vitæ æternæ, rogo vos per agones quos huius rei gratia ad mortem vsque desudastis, per gratiam quam & ipsi accepistis, mise-

remini mei supplicis vestri,& me vestris precibus nunc & in hora mortis meæ apud dominum Iesum Christum misericorditer adiuuate.

Ad Patronum Sanctum.

O beate.N.patrone pie,potens & benigne,miserere clientulo,miserere pauperi tuo,& salutem meam tibi habe commendatam, orans pro me Christum,vt ad obsequium suum det mihi mentem sanam in corpore sano,& faciat cum tentatione prouentum,& vt possim sustinere.

¶Ad sanctum Angelum præsidem.

O Angele dei sancte domine mi, præses & præsidium cœleste,qui semper vides facié patris , rogo te mi domine per hãc tuam perpetuam & securam fœlicitatem miserere mei pauperis tui,cuius ob delicta(vt cernis) assidua est calamitas & miseria,& tua fragilitate vitam meam defende,misertus mei. Atque vtinam digneris de me loqui apud patrem in bonum,si forsan ipse misertus dicat tibi: Libera eum , ne descendat in corruptionem, inueni enim in quo propitier ei:& nudum vestiat,inedia tabescentem reficiat, vagum colligat misericorditer & recognoscat, atque vtinam oculis suæ misericordiæ respiciés me suis laudibus in perpetuum iubeat reseruari.

¶Domine deus istorum & omnium sanctorum tuorum pia interceſsiõe miserere mei peccatoris supplicis tui, & quod preces meæ non obtinent,eorum interceſsione donetur. Domine miserere:Nã si iniquitates obseruaueris,quis sustinebit? Sed apud te propitiatio est. Misericordiæ nempe tuæ quòd non sumus cõsumpti. Ergo benigne domine aperi oculos misericordiæ tuæ super supplicem tuum:& ne reorderis superbum te prouocantem , sed attende miserum deprecantem: & ne proiicias me à facie tua, neque reprobum me habeas ministerio tuo,neque repellas me à mandatis tuis. Sed da mihi ea opera quibus & te placare, & tibi placere, & proximum valeam ædificare. Quia nihil horum sine te possum, omnia verò possum in te qui me confortas.

¶Domine miserere ecclesiæ credentium:miserere vacillãtium, & hos confirma: miserere auersorum & aberrantium,& hos ad lucẽ veritatis reuoca: miserere redeũtium, & his

& his misericorditer errata relaxa. Miserere ducis populi tui principis nostri, & salua ac serua eũ, & ne tradas eum in animam inimicorum eius, sed per ipsum mente & corpore, fide ac consilio incolumẽ, pios tuos in te sperantes defende. Miserere etiam Domine auditorum verbi tui, vt maneant in sermone tuo, & verè discipuli tui sint & cognoscãt veritatẽ, & veritas eos liberet. Domine misere benefactorum nostrorum, vt sentiant & ipsi tuam misericordiam in suis necessitatibus sibi adfuisse. Miserere precamur domine amicorũ nostrorum omnium & proximorũ, vt per iustã humilitatem & timorẽ tuũ, misericordia tua reperiantur non indigni. Quin & animarum parentum, propinquorum, nutritorum, charorũ, & confratrũ nostrorũ quæ te vocante ex hac vita migrantes nos præcesserunt, miserere, tibi enim omnia viuunt qui vti viuorũ ita & mortuorũ dominaris, nósque eos in æternæ claritatis gaudio fac videre, per gratiã Domini nostri Iesu Christi, qui morte victa viuit tecum & regnat in secula seculorum.